

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
Πρὸς Μαρκελλῖνον περὶ τῶν Ψαλμῶν	15 (305) *
Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς	49 (324)
Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς	55 (327)
ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ	305 - 463

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀντιστοίχου πρωτοτύπου κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἔχει καθιερωθῇ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνειδησιν ὥς εἰς ἓκ τῶν μεγαλυτέρων δογματολόγων τῆς Ἐκκλησίας μας. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν δύο τινά, ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ μακροὶ καὶ ἀνυποχώρητοι ἀγῶνες τοῦ διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς αἵρέσεως τοῦ Ἀρείου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παντελής σχεδὸν ἄγνοια, τῶν Πατερικῶν κειμένων ὑπὸ τοῦ εὐρυτέρου ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος.

Ἡ μελέτη ἐν τούτοις τῶν «Ἐξηγήσεων εἰς τοὺς Ψαλμοὺς» τοῦ μεγάλου Πατρὸς μᾶς ἀποκαλύπτει μίαν ἄλλην πτυχήν τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ, τὴν τοῦ δεινοῦ καὶ διεισδυτικοῦ ἐρμηνευτοῦ. Φρονοῦμεν ὅτι ματαιοπονεῖ ἐκεῖνος ποῦ ἐπιχειρεῖ νὰ κατανοήσῃ τοὺς Ψαλμοὺς χωρὶς προηγουμένως νὰ μελετήσῃ τὰς «Ἐξηγήσεις» τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

Τῆς καθ' αὐτὸ ἐρμηνείας τῶν Ψαλμῶν προηγούμεναι δύο εἰσαγωγαὶ τοῦ ἰδίου, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἀρκετὰ ἐκτενής. Αὕτη ἐμφανίζεται ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς, ἀπευθυνομένης εἰς τινὰ Μαρκελλόνον, πιθανόν μαθητὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Τὰ ὅσα περιέχονται εἰς αὐτὴν ἀποδίδει ὁ ἅγιος εἰς τινὰ γέροντα, γνώστην τοῦ Ψαλτηρίου, διὰ νὰ προδιαθέσῃ προφανῶς καλύτερον τὸν ἀναγνώστην του.

Εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν εἰσαγωγὴν ἐπιχειρεῖται κατὰ τρόπον ὄντως ἐκπληκτικὸν μία σφαιρική θεώρησις τοῦ Ψαλτηρίου, ἡ ὁποία προϋποθέτει πλήρη γνώσιν ὅχι μόνον ὄλων τῶν Ψαλμῶν, ἀλλ' ὁλοκλήρου τῆς ἁγίας Γραφῆς. Αὕτη ἡ ἐμβριθὴς γνώσις τῆς Γραφῆς διαπιστοῦται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔργον. Ἀναλύων ὁ ἅγιος Πατὴρ εἰσαγωγικῶς τὸ Ψαλτήριον: α) συσχετίζει αὐτὸ πρὸς ὁλόκληρον τὴν Π.Δ. καὶ διαπιστώνει ὅτι περιέχεται εἰς αὐτὸ αὕτη ἐν μικρογραφίᾳ· β) παρατηρεῖ ὅτι διὰ πᾶσαν περίστασιν ἢ ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει καὶ εἰς τοὐλάχιστον Ψαλμὸς· γ) διαπιστώνει ὅτι ὁ καθείς ἀνακαλύπτει εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τὸν ἑαυτὸν του, τὸν χαρακτῆρα του· δ) διαχωρίζει τοὺς Ψαλμοὺς εἰς διαφόρους κατηγορίας, συμφώνως μὲ τὸ περιεχόμενον ἐκάστου· ε) ὑποδεικνύει ποῖον Ψαλμὸν πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμεν διὰ κάθε ἀνάγκην ἢ ἐπιδιώξιν μας· στ) ὑποδεικνύει τὸν ὀρθὸν τρόπον μελέτης τῶν Ψαλμῶν καὶ ζ) ἐξηγεῖ διὰ ποίους λόγους οἱ Ψαλμοὶ ἐγράψαν ἐμμέτρως καὶ ἀπαγγέλλονται ἐμμελῶς.

Εἰς τὴν δευτέραν καὶ βραχυτέραν εἰσαγωγὴν, τὴν ἐπιγρα-

φομένην «Ἰπóθεσις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς», ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὰ ἑξῆς: α) τὴν διαίρεσιν τῶν Ψαλμῶν· β) τὴν ἀρίθμησιν αὐτῶν· γ) τοὺς συγγραφεῖς τῶν Ψαλμῶν καὶ δ) τὴν συγκρότησιν τοῦ Ψαλτηρίου.

Τὸ διασωθὲν κείμενον τῶν «Ἐξηγήσεων» δὲν εἶναι δυστυχῶς πλήρες. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐλλιπόντων τμημάτων ἀπωλέσθησαν. Τὸ κενὸν ἀναπληροῦται ἐν μέρει, ὑπὸ τῶν ἐντὸς ἀγκυλῶν τμημάτων, τὰ ὅποια δὲν γνωρίζομεν ἔαν εἶναι γνήσια. Ἐμφανίζουσιν ὅμως τοιαύτην ὁμοιότητα πρὸς τὰ αὐθεντικά, ὥστε ἡ παρεμβολὴ των νὰ μὴ ξενίζῃ τὸν ἀναγνώστη.

Ὁ Ἀθανάσιος ὡς Ἀλεξανδρινὸς καὶ μάλιστα πολὺ πλησίον εἰς τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων συμπατριωτῶν τοῦ διδασκάλων, τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῦ Ὠριγένης, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ φέρῃ τὴν σφραγίδα των εἰς τὴν ἐρμηνευτικὴν μέθοδον. Καθὼς θὰ διαπιστώσῃ εὐκόλως ὁ ἀναγνώστης κάμνει εὐρεῖαν χρῆσιν τῆς ἀλληγορικῆς καὶ συμβολικῆς ἐρμηνείας, χωρὶς ὅμως νὰ ἀκολουθῇ τὰς ἀκρότητας τῶν προμνησθέντων δύο ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡμετέραν μετάφρασιν σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς: α) Δὲν περιορίσθημεν νὰ ἀπλοποιήσωμεν μόνον γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς τὸ κείμενον, ἀλλ' ἐπεδιώξαμεν νὰ ἀνεύρωμεν τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς ἐρμηνείας, προεκτείναντες πολλάκις τὸ γράμμα. β) Ἀφήσαμεν ἄθικτα ὅλα τὰ ἀπαντῶμενα ἀγιογραφικὰ χωρία, ἀσχοληθέντες μόνον μὲ τὸν Ἀθανάσιον. γ) Ἐχρησιμοποίησαμεν τὴν ἀπλουστέραν μορφήν τῆς ἀπλῆς καθαρευούσης ἐν ὀφεί καὶ τῶν προσφάτων ἐξελιξέων εἰς τὰ ἐκπαιδευτικά μας πράγματα.

Ἡ ἐμπειρία μας ἐκ τῆς ἐνασχολήσεως μὲ τὴν μετάφρασιν καὶ τὸν σχολιασμὸν τῆς ἐρμηνείας εἰς τοὺς Ψαλμοὺς μᾶς ἐπιτρέπει νὰ διατυπώσωμεν μίαν φιλικὴν σύστασιν: Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκαμίσουν ὁλόκληρον τὴν συγκομιδὴν τοῦ κρυπτομένου εἰς τὸ Ψαλτήριον πλούτου, ἅς μελετοῦν αὐτὸ τῇ βοήθειᾳ τῶν «Ἐξηγήσεων εἰς τοὺς Ψαλμοὺς» τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

α'. Σε θαυμάζω διὰ τὸ Χριστιανικόν σου φρόνημα, ἀγαπητέ μου Μαρκελλίνε. Διότι καὶ τὴν παρούσαν δοκιμασίαν με ἀξιοθαύμαστον καρτερίαν ὑπομένεις — ἂν καὶ πολλὰ ὑπέφερες κατ' αὐτὴν— καὶ τὸ καθήκον τῆς ἀσκήσεως δὲν παραμελεῖς. Διότι, ἐρωτήσας τὸν κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς σου πῶς περνᾷς μετὰ τὴν ἀσθένειάν σου, ἐπληροφορήθην ἀπὸ αὐτόν, ὅτι ἀσχολεῖσαι μετὰ τὴν μελέτην ὁλοκλήρου μὲν τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἰδιαίτέρως ὅμως καταγίνεσαι μετὰ τὴν μελέτην τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν, προσπαθώντας νὰ ἀνακαλύψῃς τὸ κρυπτόμενον εἰς ἕκαστον Ψαλμὸν θαυότερον νόημα. Εἰς αὐτό, λοιπόν, συμφωνῶ ἀπολύτως μαζί σου, διότι καὶ ἐγὼ ἀγαπῶ πολὺ αὐτὸ τὸ βιβλίον, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁλόκληρον τὴν Γραφήν. Ἐπειδὴ, λοιπόν, τόσον πολὺ ἀγαπῶ τὸ Ψαλτήριον, ἐπιθυμῶ νὰ σοῦ γράψω ὅσα μοῦ εἶπε περὶ αὐτοῦ ἓνας φιλομαθὴς γέρων, τὸν ὁποῖον τυχαίως συνήντησα καὶ ὁ ὁποῖος ἐβάσταζε εἰς χεῖρας του τὸ Ψαλτήριον. Θὰ σοῦ ἐκθέσω ὅ,τι μοῦ εἶπεν ὁ γέρων ἐκεῖνος, διότι ἡ διήγησίς του εἶναι καὶ ὠραία καὶ ἀληθής. Ἐλεγε, λοιπόν, τὰ κατωτέρω:

β'. Ὁλόκληρος μὲν, παιδί μου, ἡ Γραφή μας, καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ, εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, ὥς ἔχει γραφῇ¹· τὸ βιβλίον ὅμως τῶν Ψαλμῶν ἔχει ὠρισμένα ἰδιαίτέρως ἀξιοπρόσεκτα πράγματα, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν μελετοῦν μετὰ προσοχῆς. Εἶναι θεθαίως ἀληθὲς ὅτι κάθε βιβλίον τῆς

1. Β' Τιμ. γ' 16.

Π.Δ. ἔχει τὸ ἰδικόν του περιεχόμενον καὶ ἐξυπηρετεῖ ἓνα ἰδιαίτερον σκοπόν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Πεντάτευχος² διηγείται τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἔργα (βίον) τῶν Πατριαρχῶν, τὴν φυγὴν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Νόμου καὶ τὰς διατάξεις αὐτοῦ. Ἡ Τρίτευχος³ περιέχει τὴν διανομὴν τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, τὰ ἔργα τῶν Κριτῶν καὶ τὸ γενεαλογικόν δένδρον τοῦ Δαυὶδ· τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν καὶ τῶν Παραλειπομένων διηγούνται τὰ ἔργα τῶν βασιλειῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα. Ἐκ τῶν ὑπολοιπῶν βιβλίων ὁ μὲν Ἑσδρας ἐξιστορεῖ τὴν λῆξιν τῆς αἰχμαλωσίας⁴, τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, τὰ δὲ βιβλία τῶν Προφητῶν περιέχουν προφητείας περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, ὑπενθυμίζουν τὰς ἐντολὰς τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καὶ ἐλέγχουν τοὺς παραβάτας αὐτοῦ· περιέχουν ἀκόμη προφητείας ἀπευθυνομένας εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς λαούς. Τὸ βιβλίον ὁμῶς τῶν Ψαλμῶν, ἐνῶ ὡς ἄλλος κατάφυτος λειμῶν ἐκθέτει μελωδικῶς καὶ ἐν συνόψει τὸ περιεχόμενον ὅλων τῶν ἄλλων βιβλίων, παραλλήλως μὲ αὐτὰ ἐκθέτει ἐπίσης μελωδικῶς καὶ τὰ ἰδικὰ του νοήματα.

γ'. Οὕτως, ὅσα μὲν ἀφηγεῖται ἡ Γένεσις, ψάλλει εἰς τὸν δέκατον ὄγδοον («Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ, ποιῇσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα») καὶ εἰς τὸν 23ον Ψαλμόν («Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ· αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν»). Ὅσα δὲ περιέχονται εἰς τὰ βιβλία τῆς Ἑξόδου καὶ τῶν Ἀριθμῶν καὶ τοῦ Δευτερονομίου ψάλλει ὡραιότατα εἰς τὸν ἑβδομηκοστὸν ἑβδομον Ψαλμόν, καὶ εἰς τὸν ἑκατοστὸν δέκατον τρίτον ὅπου λέγει: «Ἐν ἑξόδῳ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, οἴκου Ἰακώβ ἐκ λαοῦ θαρβάρου, ἐγεννήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ». Ψάλλει δὲ καὶ τὰ ἐξῆς ἀκόμη εἰς τὸν ἑκατο-

2. Δηλαδὴ τὰ 5 πρῶτα βιβλία τῆς Π.Δ. κατὰ τοὺς Ο'.

3. Δηλαδὴ τὰ βιβλία Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Κριταὶ καὶ Ρούθ. Ὁ ὁρος ἐπλάσθη πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου.

4. Βαβυλώνιος αἰχμαλωσία (586 - 450 π.Χ. περίου).

στὸν τέταρτον Ψαλμόν: «Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Ἀαρών, ὃν ἐξελέξατο αὐτόν· ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῇ Χάμ. Ἐξαπέστειλε σκότος, καὶ ἐσκότασε, καὶ παρεπύκρναν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετέτρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν. Ἐξηρψεν ἡ γῆ αὐτῶν θατράχους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασιλέων αὐτῶν. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια καὶ συνίφες ἐν πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῶν». Καὶ ὁλόκληρος ὁ παρὼν Ψαλμός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἑκατοστὸς πέμπτος ἀναφέρονται εἰς αὐτά, ὅπως καθέννας δύναται νὰ διαπιστώσῃ. Τὰ περὶ τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου περιέχονται εἰς τὸν 28ον Ψαλμόν, ὁ ὁποῖος ψάλλεται κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς σκηνῆς: «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν».

δ'. Τὰ ἐξιστορούμενα δὲ εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τῶν Κριτῶν ἐκτίθενται κατὰ κάποιον τρόπον εἰς τὸν ἑκατοστὸν ἕκτον Ψαλμόν, ὁ ὁποῖος λέγει: «Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας, καὶ ἔσπειραν ἀγροὺς καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας». Διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἔχει διαμοιρασθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ὅταν δὲ ἐπαναλαμβάνῃ συνεχῶς εἰς τὸν ἴδιον Ψαλμόν τὸ «Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς» ἀναφέρεται ἀσφαλῶς εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν· διότι τότε, ὅταν αὐτοὶ ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν Θεὸν βοήθειαν, ἀνεδείκνυε τὴν κατάλληλον στιγμὴν κριτάς, οὕτως ἔσωζε τὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς καταπιεστάς του. Ἀλλὰ καὶ τὰ γεγονότα τῶν βιβλίων τῶν Βασιλειῶν ψάλλει κατὰ κάποιον τρόπον εἰς τὸν δέκατον ἕνατον Ψαλμόν, ὅταν λέγῃ: «Οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν. Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα, καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν ἐν ἡ ἡμέρᾳ ἐπικαλεσώμεθά σε». Τὰ διαλαμβανόμενα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἑσδρα ψάλλει εἰς τὸν ἑκατοστὸν εἰκοστὸν πέμπτον Ψαλμόν τῶν ἀναθαμῶν: «Ἐν τῷ ἐπιστρέφαι Κύριον τὴν αἰχμαλωσίαν Σιών, ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι» ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἑκατοστὸν εἰκοστὸν πρῶτον· «Εὐ-

φράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· Εἰς οἶκον Κυρίου πορευ-
σόμεθα. Ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς
σου, Ἱερουσαλήμ. Ἱερουσαλήμ οἰκοδομουμένη ὡς πό-
λις, ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐκεῖ γὰρ ἀνέθησαν
αἱ φυλαί, αἱ φυλαὶ Κυρίου, μαρτύριον τῷ Ἰσραὴλ».

ε'. Καὶ τὰ περιεχόμενα εἰς τὰ θιθλία τῶν Ψαλμῶν
τὰ θίγει εἰς κάθε Ψαλμόν. Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σω-
τῆρος καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἐνῶ εἶναι Θεὸς θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν
γῆν, ὁμιλεῖ εἰς τὸν τεσσαράκοστόν ἕνατον Ψαλμόν ὡς
ἐξῆς: «Ὁ Κύριος ἐμφανῶς ἦξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ
παρασιωπήσεται». Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἑκατοστόν δέκα-
τον ἔβδομον: «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
Κυρίου. Εὐλογῆκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου· Θεὸς Κύ-
ριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν». Περὶ τοῦ ὅτι δὲ αὐτὸς εἶναι ὁ
προαιώνιος Λόγος τοῦ οὐρανίου Πατρὸς τὸ ψάλλει ὡς
ἐξῆς εἰς τὸν ἑκατοστόν ἕκτον Ψαλμόν: «Ἀπέστειλε τὸν
Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς, καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς
ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν». Διότι ὁ ἐρχόμενος Θεὸς εἶ-
ναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀποστελλόμενον Λόγον. Ἐπειδὴ δὲ
γνωρίζει, ὅτι αὐτὸς ὁ Λόγος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ψάλ-
λει εἰς τὸν τεσσαράκοστόν τέταρτον Ψαλμόν, χρησιμο-
ποιῶν λόγους τοῦ οὐρανίου Πατρὸς: «Ἐξηρεύξατο ἡ
καρδία μου Λόγον ἀγαθόν», καθὼς καὶ εἰς τὸν ἑκατο-
στόν ἕνατον: «Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἑωσφόρου ἐξεγέννησά
σε». Διότι τί ἄλλο θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ ὀνομάσῃ γέν-
νημα τοῦ Πατρὸς παρὰ τὸν Λόγον καὶ τὴν Σοφίαν αὐ-
τοῦ; Ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει, ὅτι αὐτὸς εἶναι διὰ τοῦ ὁ-
ποίου ὁ Πατὴρ ἔδωκε τὰ παραγγέλματα «Γενηθήτω
φῶς»⁵, καὶ «στερέωμα»⁵, καὶ τὰ πάντα, δι' αὐτὸ καὶ τὸ
θιθλίον τῶν Ψαλμῶν ἐπαναλαμβάνει: «Τῷ Λόγῳ Κυ-
ρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ
στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν»⁶.

στ'. Ἀλλὰ τὸ θιθλίον τῶν Ψαλμῶν δὲν παρέλειψε
νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι θὰ ἔλθῃ καὶ ὡς Χριστὸς· πε-
ρὶ αὐτοῦ δὲ κάμνει ἰδιαιτέρως λόγον εἰς τὸν τεσσαρά-
κοστόν τέταρτον Ψαλμόν: «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς
τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ράβδος εὐθύτητος ἡ ράβδος τῆς

5. Γεν. α' 3, 6.

6. Ψαλ. λθ' 5.

βασιλείας σου. Ἦγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίση κανεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἤρχετο κατὰ φαντασίαν⁷, λέγει καθαρά ὅτι αὐτὸς θὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, καθὼς διαλαμβάνεται εἰς τὸν ὀγδοηκοστὸν ἔκτον Ψαλμόν: «Μήτηρ Σιών ἔρει· ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτήν ὁ Ὑψιστος». Διότι αὐτὸ εἶναι ὡσάν νὰ λέγῃ· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος»⁸, «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο»⁸ καὶ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»⁸. Καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὴν ἐκ παρθένου ἄσπορον γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτο δὲν παρέλειψε νὰ ὁμιλήσῃ καὶ περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐμφατικῶς πῶς λέγει εἰς τὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον Ψαλμόν: «Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Τοῦτο πάλιν ὁμοιάζει πρὸς τὸν χαιρετισμὸν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον: «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»⁹. Διότι ἀποκαλῶντας αὐτὸν Χριστόν, ἀμέσως ἐφανέρωσε καὶ τὴν κατ' ἄνθρωπον γέννησίν του ἐκ τῆς Παρθένου διὰ τῆς φράσεως «Ἀκουσον, θύγατερ». Πρόσεξε τὴν διαφορὰν: Ὁ μὲν Γαβριὴλ καλεῖ τὴν Μαρίαν μὲ τὸ ὄνομά της, ἐπειδὴ δὲν συνεδέετο μετ' αὐτῆς διὰ συγγενείας, ἐνῶ ὁ Δαυὶδ τὴν ἀποκαλεῖ δικαιολογημένως θυγατέρα, ἐπειδὴ θὰ εἶναι ἀπόγονός του. ζ'. Ἀφοῦ δὲ εἶπεν ὅτι αὐτὸς θὰ γίνῃ ἄνθρωπος, ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται εἰς τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως. Καὶ προβλέπουσα (ἢ βίβλος τῶν Ψαλμῶν), ὅτι ἡ ἐξόντωσίς του θὰ προέλθῃ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ψάλλει εἰς μὲν τὸν δευτέρου Ψαλμόν: «Ἰνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ», εἰς δὲ τὸν εἰκοστὸν πρῶτον ψάλλει τὸ εἶδος τοῦ θανά-

7. Ἀποτελεῖ αἰχμὴν κατὰ τῶν αἰρετικῶν δοκητιστῶν.

8. Ἰωάν. α' 1, 3, 14.

9. Λουκ. α' 28.

του, χρησιμοποιοῦν λόγους αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος: «Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με. Ὡρυξαν χεῖρας μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμηνσαν πάντα τὰ ὀστέα μου. Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν, καὶ ἐπειδὴν με· διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον». Ὅταν δὲ λέγῃ ὅτι θὰ διατρυπηθοῦν τὰ χέρια του καὶ τὰ πόδια του τί ἄλλο ἐννοεῖ παρὰ τὸν σταυρικόν Του θάνατον; Καὶ ἀφοῦ διδάσκη ὅλα αὐτὰ προσθέτει, ὅτι ὁ Κύριος δὲν πάσχει χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ λέγει, ὁμιλῶν πάλιν ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, εἰς μὲν τὸν 87ον Ψαλμόν: «Ἐπ' ἐμέ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου», εἰς δὲ τὸν ἐξηκοστὸν ὄγδοον: «Ἄ οὐχ ἥρπασα, τότε ἀπετίννουν». Λέγει δὲ τοῦτο, διότι δὲν ἀπέθνησκειν ἐπειδὴ ἦτο ἐνοχος, ἀλλ' ἐβάσανίζετο χάριν ἡμῶν, καὶ ἐπῆρεν εἰς τοὺς ὤμους του τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐναντίον μας ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως, καθὼς λέγει διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου: «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαθε»¹⁰, ἐνῶ ἡμεῖς λέγομεν εἰς τὸν ἑκατοστὸν τριακοστὸν ἔβδομον Ψαλμόν: «Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ». Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λέγει εἰς τὸν ἔβδομηκοστὸν πρῶτον: «Καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων, καὶ ταπεινώσει συκοφάντην, ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ πένητα, ὃ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός».

Ἡ'. Διὰ τοῦτο προλέγει καὶ τὴν ἐν σώματι ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, λέγων εἰς μὲν τὸν εἰκοστὸν τρίτον Ψαλμόν: «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», εἰς δὲ τὸν τεσσαρακοστὸν: «Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος». Καὶ εἰς μὲν τὸν ἑκατοστὸν ἑνατον Ψαλμόν προλέγει τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθέδραν τοῦ Χριστοῦ: «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», εἰς δὲ τὸν ἑνατον προλέγει καὶ τὸν ἀφανισμόν τοῦ διαβόλου: «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην· ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Διότι καὶ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαθε

10. Ἡσ. νγ' 4.

παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κριτοῦ δὲν τὸ ἀπέκρυψε καὶ προαναγγέλλει, ὅτι θὰ ἔλθῃ ὡς κριτὴς ὧν εἰς μὲν τὸν 71ον λέγει: «Ὁ Θεός, τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δός, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς πτωχοὺς σου ἐν κρίσει», ἐνῷ εἰς τὸν 49ον λέγει: «Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστι»· καὶ εἰς τὸν 81ον: «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρίνει». Ἀλλὰ καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν εἶναι δυνατὸν νὰ πληροφορηθῶμεν ἀπὸ πολλοὺς μὲν Ψαλμοὺς, ἰδιαίτερος ὅμως ἀπὸ τὸν 46ον: «Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως»· καὶ εἰς τὸν 71ον: «αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσιν· βασιλεῖς θαρσεῖς καὶ αἱ νῆσοι δῶρα προσοίσουσιν· βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβᾶ δῶρα προσάξουσιν· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες, οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ». Καὶ αὐτὰ μὲν ψάλλονται εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, προαναγγέλλονται ὅμως καὶ εἰς καθένα ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

θ'. Γνωρίζων δὲ (ὁ γέρων) ὁλόκληρον τὴν ἀγ. Γραφὴν ἔλεγεν ἀκόμη, ὅτι εἰς κάθε βιβλίον αὐτῆς τὰ ἴδια ἰδιαίτερος περὶ τοῦ Σωτῆρος λέγονται· καὶ εἶναι αὐτὸ κοινὸν μῆνυμα ὧν αὐτῶν καὶ ἡ συμφωνία αὐτὴ ἀποτελεῖ ἔργον τοῦ Ἀγ. Πνεύματος. Διότι ὅπως ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ εὕρῃ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ὅσα περιέχονται εἰς τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Π.Δ., τοιοῦτοτρόπως δύναται πολλάκις νὰ εὕρῃ τὸ περιεχόμενον τῶν Ψαλμῶν εἰς τὰ ἄλλα βιβλία. Διότι καὶ ὁ Μωϋσῆς γράφει ὡδήν, καὶ ὁ Ἡσαΐας ψάλλει, καὶ ὁ προφήτης Ἀμβακούμ προσεύχεται μὲ ὡδήν. Εἰς κάθε βιβλίον πάλιν δυνάμεθα νὰ συναντήσωμεν καὶ προφητείας καὶ παραγγέλματα τοῦ Νόμου καὶ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τοῦτο διότι τὸ ἴδιον ἅγ. Πνεῦμα κατευθύνει ὅλους τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς. Καθένας δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ὑπηρετεῖ καὶ ἐκπληρώνει τὴν ἀποστολὴν του σύμφωνα μὲ τὸ ἰδιαίτερον χάρισμα, ποῦ ἔδωκε εἰς αὐτὸν τὸ Πνεῦμα, εἴτε τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι προφητεία, εἴτε νομοθεσία, εἴτε ἡ διατήρησις τῆς ἱστορίας, εἴτε τὸ χάρισμα τῆς συνθέσεως Ψαλμῶν. Καὶ ἐ-

πειδὴ τὸ "Αγ. Πνεῦμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχονται ὅλαι αὐταὶ αἱ διαιρέσεις¹¹ τῶν χαρισμάτων, ἐνῶ αὐτὸ παραμένει ἀδιαίρετον κατὰ τὴν φύσιν του, διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁλόκληρον μὲν τὸ "Αγ. Πνεῦμα εὐρίσκεται εἰς κάθε ἱερὸν συγγραφέα, παραλλήλως δὲ εἰς ἕκαστον μοιράζει αὐτὸ τὰ χαρίσματα ἀναλόγως τῆς ἰδιαιτέρας ἀποστολῆς του. Καὶ ἀναλόγως λοιπόν, μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ἀνάγκην ὑπηρετεῖ πολλάκις καθέννας ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς, τῇ βοηθείᾳ τοῦ "Αγ. Πνεύματος, εἰς τὸ ἔργον τοῦ θείου λόγου. Ὡστε, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶπον ἄνωτέρω, ὁ Μωϋσῆς, ἐνῶ εἶναι κυρίως νομοθέτης, ἐνίστε καὶ προφητεύει καὶ ψάλλει· οἱ προφῆται συνήθως προφητεύουν, ἀλλ' ἄλλοτε δίδουν ἐντολάς, ὅπως· «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε»¹², «Ἀπόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ»¹³ καὶ ἄλλοτε γράφουν ἱστορίαν, ὅπως ὁ Δανιὴλ τὰ περὶ τῆς Σωσάννης¹⁴ καὶ ὁ Ἡσαΐας τὰ περὶ τοῦ Ραψάκη καὶ τοῦ Σενναχηρείμ¹⁵. Ἔτσι, λοιπόν, καὶ τὸ θιβλίον τῶν Ψαλμῶν, τοῦ ὁποῖου ἰδιαίτερον γνῶρισμα εἶναι ἡ ψαλμωδία, ψάλλει, ὡς ἐλέχθη, μελωδικῶς καὶ ἐν ἐκτάσει ὅσα εἰς τὰ ἄλλα θιβλία λεπτομερῶς ἔχουν γραφῇ. Κάποτε ὁμως δίδει καὶ αὐτὸ (τὸ Ψαλτήριον) ἠθικὰ παραγγέλματα, ὅπως: «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν»¹⁶ καὶ «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίδωξον αὐτήν»¹⁷. Ἄλλοτε πάλιν ἐξιστορεῖ τὴν πορείαν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἄλλοτε προφητεύει περὶ τοῦ Σωτῆρος, ὅπως ἔχει λεχθῇ προηγουμένως.

ι'. Καὶ εἶναι, λοιπόν, κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς ἡ δωρεὰ αὐτῇ τοῦ "Αγ. Πνεύματος, καὶ ἀπαντᾶται ἡ ἰδίᾳ τόσον εἰς ἓνα ἕκαστον χωριστὰ ὅσον καὶ εἰς ὅλους μαζί, ὅπως ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει καὶ ὅπως τὸ Πνεῦμα θέλει. Διότι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν τὸ περισσότερον ἢ τὸ ὀλιγώτερον, ἀλλὰ

11. Πρβλ. Α' Κορ. ιθ' 4 ε.

12. Ἡσ. α' 16.

13. Ἱερ. δ' 14.

14. Δαν. Σουσ.

15. Ἡσ. λστ' 37 ε.

16. Ψαλμ. λστ' 8.

17. Ψαλμ. λγ' 15.

τὸ πῶς θὰ ἐκπληρώσῃ καθέννας ἀνυποχωρήτως καὶ τελείως τὴν ἰδικήν του ἀποστολήν. Τὸ βιβλίον δὲ τῶν Ψαλμῶν ἔχει καὶ ἐν προκειμένῳ κάτι τὸ ἰδιαίτερον καὶ ὑπερέχει τῶν ὑπολοίπων. Διότι ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα, ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα συμφωνεῖ μὲ τὰ ἄλλα βιβλία, ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἰδιάζον καὶ θαυμαστόν, ὅτι δηλαδὴ ἔχει μέσα του ζωγραφισμένας καὶ ἀποτυπωμένας τὰς μετακινήσεις καὶ μεταπτώσεις καὶ τιμωρίας κάθε ψυχῆς. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ ψυχογραφία τῶν Ψαλμῶν, ὥστε ἐὰν κάποιος, ἐλλείψει πείρας, θέλῃ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο δι' αὐτῶν. Τόσον καθαρῶς ἔχει ἀποτυπωθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ χαρακτήρ κάθε ἀνθρώπου. Διότι εἰς μὲν τὰ ἄλλα βιβλία ἀκούει κανεὶς μόνον τὸν νόμον νὰ παραγγέλῃ, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ πράττῃ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ. Καὶ ἀκούει κανεὶς μετὰ προσοχῆς τὰς προφητείας μόνον διὰ νὰ μάθῃ διὰ τὸν ἐρχόμενον Σωτῆρα. Καὶ προσέχει κανεὶς τὰς ἱστορίας, διότι ἀπὸ αὐτὰς δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰς πράξεις τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἁγίων. Ἀντιθέτως, εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ἐκτὸς τοῦ ὅτι μαθαίνει αὐτὰ ὁ ἀκροατὴς τῶν ἐπὶ πλέον καταλαβαίνει τὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς του εἰς αὐτοὺς καὶ συγχρόνως διδάσκεται· ἐπίσης εὐρίσκει εἰς αὐτοὺς τὰ πάθη ποὺ κατέχουν τὴν ψυχὴν του καὶ μαθαίνει τὸν τρόπον ἀπαλλαγῆς ἀπ' αὐτά. Ὡστε τὸ Ψαλτήριον δὲν διδάσκει μόνον τὸν ἀκροατὴν πῶς θὰ ἀποφεύγῃ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ μὲ ποίους λόγους καὶ πράξεις δύναται νὰ ἐξαλείψῃ αὐτά. Ὑπάρχουν θεβαίως καὶ εἰς τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Π.Δ. παραγγέλματα ἀπαγορευτικά, ποὺ ἀποτρέπουν ἀπὸ τὴν διάπραξιν τῶν κακῶν· εἰς τὸ Ψαλτήριον ὁμῶς ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι γραμμένος καὶ ὁ τρόπος ἀποφυγῆς τῶν. Ἐνα τέτοιο παράγγελμα εἶναι ἡ μετάνοια. Εἶναι δὲ μετάνοια νὰ τὸ παύσῃ κανεὶς νὰ πράττῃ τὴν ἁμαρτίαν. Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς δὲν περιλαμβάνεται ἀπλῶς αὕτη ἡ ἐντολή, ἀλλ' ἔχει γραφῇ καὶ ὁ τρόπος τῆς μετανοίας καὶ τί πρέπει νὰ λέγῃ ὁ μετανοῶν ἁμαρτωλός. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν ἔχει εἶπει: «Ἡ θλίψις τῇ ψυχῇ ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει»¹⁸. Εἰς δὲ τοὺς Ψαλμοὺς ἔχει

18. Ρωμ. ε' 5-7.

γραφῇ καὶ ἔχει χαραχθῇ ἐντόνως καὶ πῶς πρέπει κα-
νεῖς νὰ ὑποφέρῃ τὰς θλίψεις καὶ τί πρέπει ὁ θλιβόμενος
νὰ λέγῃ, καὶ τί πρέπει νὰ κἀνῇ ἢ νὰ λέγῃ μετὰ τὰς θλί-
ψεις, καὶ μὲ ποίους τρόπους καθέννας δοκιμάζεται, καὶ
μὲ ποῖα λόγια ἀπευθύνονται εἰς τὸν Κύριον οἱ ἐλπίζον-
τες εἰς αὐτόν. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος παραγγέλλει νὰ εὐ-
χαριστοῦμεν τὸν Θεὸν δι' ὅλα¹⁹. Οἱ Ψαλμοὶ ὁμῶς μᾶς
διδάσκουν καὶ τί πρέπει νὰ λέγωμεν εὐχαριστοῦντες
τὸν Θεόν. Ἀπὸ ἄλλο ἐπειτα ἱερὸν βιβλίον ἀκούομεν τὸ
«Ὅσοι θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν διωχθήσονται»²⁰, ἐνῶ ἀπὸ
τοὺς Ψαλμοὺς διδασκόμεθα καὶ τί πρέπει νὰ λέγωμεν,
ὅταν διωκώμεθα, καὶ ποίους λόγους πρέπει νὰ ἀπευθύ-
νωμεν εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διωγμῶν
καὶ μετὰ τὴν σωτηρίαν μας ἀπὸ αὐτοῦς. Ἄλλα ἱερὰ
βιβλία παραγγέλλουν (ἀπλῶς) νὰ εὐλογοῦμεν τὸν Κύ-
ριον καὶ νὰ τὸν δοξολογοῦμεν. Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὁμῶς
μᾶς δίδεται τόσον ὁ τύπος τῆς δοξολογίας τοῦ Κυρίου,
ὅσον καὶ ποίους λόγους πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμεν διὰ
νὰ δοξολογοῦμεν Αὐτὸν ἀξίως (καθὼς ἀρμόζει). Καὶ
διὰ κάθε τι δὲ εὐρίσκει κανεῖς καταλλήλους τοὺς θεί-
ους ὕμνους τῶν Ψαλμῶν, ὥσάν νὰ ἔχουν γραφῇ δι' ἡμᾶς,
διὰ τὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς μας καὶ τὴν ἐν γένει κατὰ-
στασίν μας (τὰς ἀνάγκας μας).

ια'. Ἀλλὰ μὲ τοὺς Ψαλμοὺς συμβαίνει ἀκόμη καὶ
τοῦτο τὸ αξιοθαύμαστον: ἐνῶ δηλ. εἰς τὰ ἄλλα ἱερὰ
βιβλία οἱ ἀναγνώσται (ἀπλῶς) ἀπαγγέλλουν ὅσα λέ-
γουν οἱ ἅγιοι καὶ ἀναφέρουν ὅ,τι ἔχει γραφῇ εἰς ἐκεί-
νους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐγράφη καὶ οἱ ἀκροαταὶ διαχω-
ρίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀπὸ ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποί-
ους γίνεται λόγος εἰς τὸ βιβλίον, τὰς δὲ προβαλλομέ-
νας πράξεις ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ τὰς θαυμάζουν καὶ τὰς
ζηλεύουν, ὥστε νὰ τὰς μιμηθῶν. Ἀντιθέτως, ὁ ἀναγνώ-
στης τῶν Ψαλμῶν τὰς μὲν περιεχομένας εἰς αὐτοὺς προ-
φητείας περὶ τοῦ Σωτῆρος, τὰς ἀπαντωμένας συνήθως
εἰς τὰ ἄλλα ἱερὰ βιβλία, τὰς περνᾷ μίαν πρὸς μίαν με-
τὰ θαυμασμοῦ καὶ τιμῆς, τοὺς δὲ ὑπολοίπους Ψαλμοὺς
τοὺς μελετᾷ ὥσάν νὰ εἶναι ἰδικά του λόγια. Ἀλλὰ καὶ

19. Α' Θεσ. ε' 18.

20. Β' Τιμ. γ' 12.

ὁ ἀκροατῆς συγκλονίζεται ὥσάν νά ὁμιλῇ ὁ ἴδιος, καί εὐθυγραμμίζεται μέ τοὺς λόγους τῶν Ψαλμῶν, ὥσάν οὗτοι νά εἶναι ἰδικοὶ του. Χάριν δὲ τῆς σαφηνείας δὲν εἶναι θαρυτὸν νά ἐπαναλάβωμεν τὸ ἴδιον, ὅπως λέγει ὁ εὐλογημένος Παῦλος²¹. Ὑπάρχουν εἰς τὴν Γραφὴν πολλοὶ αὐτούσιοι λόγοι τῶν Πατριαρχῶν. Ἀλλοῦ πάλιν λέγει ὅτι ὁ μὲν Μωϋσῆς ὠμίλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπῆντα²². Καὶ ἄλλοῦ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Ἑλισσαῖος, καθήμενοι ἐπάνω εἰς τὸ Καρμήλιον ὄρος, ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον καὶ ἔλεγον πάντοτε: «Ζῇ Κύριος, ὃ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον»²². Ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ἄλλων ἁγίων προφητῶν οἱ σπουδαιότεροι ἀναφέρονται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος· οἱ περισσότεροι ὁμῶς ἀπευθύνονται εἰς τὰ ἔθνη καὶ τὸν Ἰσραὴλ. Καὶ ὁμῶς κανεῖς δὲν θὰ ἐτόλμα ποτὲ νά οἰκειοποιηθῇ τοὺς λόγους τῶν Πατριαρχῶν, οὔτε θὰ ἐτόλμα νά μιμηθῇ τοὺς λόγους τοῦ Μωϋσέως καὶ νά παρουσιάσῃ αὐτοὺς ὡς ἰδικούς του, οὔτε τοὺς λόγους τοῦ Ἀβραάμ περὶ τοῦ δούλου του καὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅσα εἶπε περὶ τοῦ μεγάλου Ἰσασάκ, ἔστω καὶ ἂν εὑρεθῇ εἰς τὴν ἰδίαν μὲ ἐκεῖνον κατάστασιν καὶ ἀνάγκην, θὰ ἦτο δυνατόν νά τολμήσῃ νά εἴπῃ αὐτοὺς ὡς ἰδικούς του. Καὶ ἂν ἀκόμη πάσχη κανεῖς μὲ ὅσους ὑποφέρουν, καὶ ἂν ποτὲ καταληφθῇ ἀπὸ τὸν πόθον μερίζονος τελειότητος, οὐδέποτε (θὰ τολμήσῃ) νά εἴπῃ ὡς ὁ Μωϋσῆς: «Ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν»²³ ἢ πάλιν: «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ ἀφῆς, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς θίβλου σου, ἥς ἔγραψας»²⁴. Ἀλλ' οὔτε, οἰκειοποιούμενος κανεῖς τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, θὰ ἠδύνατο δι' αὐτῶν νά ἐλέγξῃ ἢ νά ἐπαινέσῃ ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι πράττουν ὅ,τι ἔπραξαν ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἠλεγξαν ἢ ἐπήνεσαν οἱ προφῆται. Οὔτε τὸ «Ζῇ Κύριος, ὃ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον» θὰ ἠδύνατο κανεῖς, μιμούμενος τοὺς προφήτας, νά τὸν παρουσιάσῃ ὡς ἰδικόν του λόγον. Διότι ὁ ἀναγνώστης τῶν ἱερῶν βιβλίων προφανῶς δὲν ἀναγινώσκει αὐτὰ ὡς ἰδικούς του λόγους, ἀλλ' ὡς λόγους τῶν ἁγίων καὶ δέχε-

21. Φιλ. γ' 1.

22. Γ' Βασ. ιζ' 1. Δ' Βασ. γ' 14.

23. ἙΕ. λγ' 13.

24. ἙΕ. λδ' 32.

ται τὰ ἰδικά τους νοήματα (κατὰ γράμμα). Μὲ τοὺς Ψαλμοὺς ὁμῶς συμβαίνει τοῦτο τὸ περίεργον: Ἐάν ἐξαιρέσωμεν τὰς προφητείας περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἔθνων, ὁ ἀναγνώστης τῶν ἄλλων ἀναγινώσκει αὐτοὺς ὥσάν νὰ εἶναι ἰδικοὶ τοῦ λόγου, καὶ ψάλλει αὐτοὺς ὥσάν νὰ ἔχουν γραφῇ δι' αὐτόν, καὶ δὲν θεωρεῖ ὅτι κάποιος ἄλλος ὁμιλεῖ ἢ ἀντιμετωπίζει αὐτοὺς ὥσάν νὰ ἀφοροῦν εἰς κάποιον ἄλλον καὶ οὕτω τοὺς προσπερνᾷ. Καὶ καθένας ἀπαγγέλλει αὐτοὺς ὥσάν νὰ ὁμιλῇ αὐτὸς διὰ τὸν ἑαυτόν του. Καὶ εἶναι τέτοια τὰ λεγόμενα, ὥστε καθένας νὰ τὰ ἀπευθύνῃ εἰς τὸν Θεὸν ὥσάν νὰ τὰ ἔπραξεν ὁ ἴδιος καὶ ὥσάν νὰ εἶναι λόγοι ἰδικοὶ του. Διότι δὲν θὰ σεβασθῇ τοὺς λόγους τῶν Ψαλμῶν, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς λόγους τῶν πατριαρχῶν καὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὁ ἀναγνώστης τῶν Ψαλμῶν νομίζει ὅτι οὗτοι εἶναι ἰδικοὶ του καὶ ὅτι ἔχουν γραφῇ δι' αὐτόν τὸν ἴδιον. Διότι οἱ Ψαλμοὶ περιέχουν τὰς πράξεις τοῦ καθενός, καὶ ἐκείνου πού τηρεῖ τὸν νόμον καὶ ἐκείνου πού τὸν παραβαίνει. Κάθε ἄνθρωπος δὲ ἀνήκει κατ' ἀνάγκην εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν, καὶ θὰ πρέπει συνεπῶς, εἴτε ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ τηρητοῦ τῆς θείας ἐντολῆς εἴτε ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ παραβάτου αὐτῆς, νὰ ἀπαγγέλλῃ τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ἔχουν γραφῇ δι' ἐκάστην περίπτωση ἐξ αὐτῶν.

ιβ'. Καὶ μοῦ φαίνεται, ὅτι οἱ Ψαλμοὶ γίνονται διὰ τὸν ψάλλον τῶν ἑνα εἶδος καθρέπτου, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἀνακαλύπτει τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰ σκιρτήματα τῆς ψυχῆς του, καὶ τοιοῦτοτρόπως αἰσθανόμενος τοὺς ἀπαγγέλλει. Ἀκόμη καὶ ὁ ἀκούων τοὺς Ψαλμοὺς ἀναγινωσκομένους²⁵ ὑποδέχεται αὐτοὺς ὥσάν νὰ ὁμιλοῦν δι' αὐτόν. Καί, ἢ ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεώς του θὰ συντριβῇ καὶ θὰ μετανοήσῃ, ἢ ἀκούων περὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῆς παρεχομένης ὑπ' Αὐτοῦ βοηθείας εἰς τοὺς πιστοὺς θὰ χαίρεται ὥσάν νὰ ἔγινεν εἰς αὐτόν μία τοιαύτη δωρεά, καὶ θὰ ἀρχίσῃ νὰ

25. Προφανῶς ἐπ' ἐκκλησίας. Ἡ εὐρυτάτη χρῆσις τοῦ Ψαλτηρίου ἐν τῇ χριστ. λατρείᾳ ἀνάγεται εἰς αὐτὰς τὰς ρίζας τοῦ Χριστιανισμοῦ.

εὐχαριστῇ τὸν Θεόν. Ὅταν, λοιπόν, κανεῖς ψάλλῃ τὸν τρίτον Ψαλμὸν καὶ συγχρόνως σκέπτεται τὰς ἰδικάς του θλίψεις, νομίζει ὅτι εἶναι ἰδικά του τὰ λόγια τοῦ Ψαλμοῦ. Καὶ τότε δύναται νὰ ἀπαγγέλλῃ τὸν 11ον καὶ τὸν 16ον ὡσάν νὰ πρόκειται περὶ ἰδικῆς του προσευχῆς καὶ ἰδικῆς του ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν Θεόν. Καὶ τὸν μὲν 50ὸν δύναται νὰ ψάλλῃ ὡς νὰ εἶναι τῆς ἰδικῆς του μετανοίας λόγια. Ὅταν δὲ κανεῖς ψάλλῃ τὸν 53ον, καὶ τὸν 55ον, καὶ τὸν 56ον, καὶ τὸν 141ον, δὲν τοὺς ψάλλει ὡσάν νὰ πρόκειται διὰ κάποιον ἄλλον διωκόμενον, ἀλλὰ ἵσταται ἀπέναντί των ὡσάν νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ πάσχων, καὶ ψάλλει εἰς τὸν Θεόν ὡσάν οἱ λόγοι αὐτοὶ νὰ εἶναι ἰδικοί του. Καὶ γενικῶς κάθε Ψαλμὸς καὶ ἔχει λεχθῇ καὶ ἔχει συνταχθῇ ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ὥστε, ὅπως προηγουμένως ἔχει λεχθῇ, νὰ ἀνακαλύπτωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ σκιρτήματα τῆς ψυχῆς μας, καὶ νὰ νομίζωμεν ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν λεχθῇ δι' ἡμᾶς καὶ ὅτι εἶναι λόγοι ἰδικοί μας, ἀποθλέποντες νὰ ὑπενθυμίζουν εἰς ἡμᾶς τὰς ἐσωτερικάς μας παρεκτροπὰς καὶ νὰ μᾶς παρακινοῦν εἰς διόρθωσιν τῆς συμπεριφορᾶς μας. Διότι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχουν εἶπει οἱ ψαλμωδοί, αὐτὰ δύνανται νὰ γίνουν καὶ δι' ἡμᾶς τύποι καὶ ὑποδείγματα.

19'. Ἰδοὺ δὲ ποῖα εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν δωρεὰ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν ἄνθρωπον: Διότι ἀφοῦ ἐγίνε χάριν ἡμῶν ἄνθρωπος, τὸ μὲν σῶμα Του προσέφερε θυσίαν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, διὰ νὰ λυτρώσῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸν αἰώνιον θάνατον, θέλοντας δὲ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν οὐράνιον καὶ ἀρεστὴν εἰς αὐτὸν συμπεριφοράν, τὴν ἐνεσάρκωσεν ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ μὴ δύναται κανεῖς εὐκολὰ νὰ ἐξαπατηθῇ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τῆς ψυχῆς μας, ἀφοῦ κρατοῦμεν εἰς τὰ χέρια μας ὡς ἐγγύησιν διὰ τὴν ἀσφάλειάν μας τὴν ἰδικὴν Του νίκην κατὰ τοῦ διαβόλου, γινομένην χάριν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ὅχι μόνον ἐδίδαξεν, ἀλλὰ καὶ ἐπραξεν ὅσα ἐδίδαξεν, ὥστε καθέννας ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀκούῃ τὴν διδασκαλίαν Του, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἔχῃ ἐνώπιόν του Αὐτὸν ὡς πρότυπον, διὰ νὰ πράττῃ τὰ ἀκουόμενα, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν Του προτροπὴν: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ

ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»²⁶. Οὐδείς δὲ θά δυνηθῇ νὰ εὕρῃ διδασκαλίαν τελειοτέραν καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν ὁδηγοῦσαν, ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐνεσάρκωσε. Διότι ὅταν κανεὶς μελετήσῃ τὴν ζωὴν τοῦ Κυρίου, θά διαπιστώσῃ ὅτι Οὗτος ἔπραξεν ὅλας τὰς ἀρετάς, καὶ τὴν ἀνεξικακίαν, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν γενναιότητα, καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην, ὥστε νὰ μὴ ὑστερῇ Οὗτος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰς οὐδεμίαν ἀρετὴν, δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δύναται νὰ καταλάβῃ τοῦτο. Τοῦτο δὲ ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»²⁷. Οἱ Ἕλληνες νομοθέται ἔχουν τὴν ἱκανότητα μόνον νὰ νομοθετοῦν. Ἀντιθέτως, ὁ Κύριος, ὡς πραγματικὸς ἐξουσιαστής τῶν πάντων ποῦ εἶναι, καὶ ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεται δι' ὅσα ἔχει δημιουργήσει, δὲν νομοθετεῖ μόνον, ἀλλὰ μᾶς ἔδωκε τὸν ἑαυτὸν Του καὶ ὡς πρότυπον ἀρετῆς, ὥστε νὰ γνωρίζουν ὅσοι θέλουν τὸ ἐφαρμόσιμον τῆς διδασκαλίας Του. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ προτοῦ ἔλθῃ ὁ ἴδιος εἰς ἡμᾶς διεσάλπισε τοῦτο καὶ διὰ τῶν ψαλμῶδων, ὥστε, ὅπως ἐνεσάρκωσεν εἰς τὸ πρόσωπόν Του τὸν ἐπίγειον καὶ τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον, τοιοῦτοτρόπως νὰ δύναται ὁποῖος θέλει νὰ μάθῃ καλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς τὰ σκιρτήματα καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ψυχῶν, εὐρίσκοντας συγχρόνως εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν θεραπείαν κάθε πάθους, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμωρίαν.

ιδ'. Καὶ ἂν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἀκριβολογήσωμεν, θὰ ἐλέγαμεν, ὅτι ὁλόκληρος μὲν ἡ θεία Γραφή εἶναι διδασκαλὸς ἀρετῆς καὶ ἀληθινῆς πίστεως· τὸ βιβλίον ὅμως τῶν Ψαλμῶν παρέχει κατὰ κάποιον τρόπον καὶ τὴν μέθοδον καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν. Διότι ὅπως ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸν βασιλέα προσαρμόζει καὶ τὴν συμπεριφορὰν του καὶ τὰ λόγια του πρὸς τὰ ἰσχύοντα εἰς τὴν αὐλήν, ὥστε νὰ μὴ ἐκδιωχθῇ ὡς ἀμόρφωτος, ἐὰν εἴπῃ κάτι ἀντίθετον πρὸς αὐτά, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ θεῖον βιβλίον ὑπενθυμίζει εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀγωνίζεται διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀρετὴν καὶ θέλει νὰ καταλάβῃ θαθεῖα τὴν κατ' ἄνθρωπον ζωὴν τοῦ Σωτῆρος, πρῶτον (ὁ-

26. Ματθ. ια' 29.

27. Α' Κορ. ια' 1.

πενθυμίζει) διὰ τῆς ἀναγνώσεως τὰ σκιρτήματα τῆς ψυχῆς, καὶ τοιουτοτρόπως μορφώνει καὶ διδάσκει ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μελέτην αὐτῶν τῶν λόγων. Ὑπάρχουν, λοιπόν, — διὰ τὴν ἀρχίση κανεὶς ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἐπὶ τοῦ θιθλίου τῶν Ψαλμῶν — ἄλλοι Ψαλμοὶ ἀφηγηματικοί, ἄλλοι προτρεπτικοί, ἄλλοι προφητικοί, ἄλλοι ὑπὸ μορφήν προσευχῆς καὶ ἄλλοι δοξολογητικοί.

Καὶ οἱ μὲν ἀφηγηματικοὶ εἶναι οἱ 18, 43, 48, 49, 72, 75, 76, 88, 106, 113, 126 καὶ 136.

Οἱ δὲ λεγόμενοι ὡς προσευχὴ εἶναι οἱ 16, 67, 89, 101, 131 καὶ 141.

Μορφήν συνομιλίας καὶ προσευχῆς καὶ δεήσεως ἔχουν οἱ Ψαλμοὶ 5, 6, 7, 11, 12, 15, 24, 27, 30, 34, 37, 42, 57, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 63, 82, 85, 87, 137, 139 καὶ 142.

Συνομιλίαν καὶ εὐχαριστίαν περιέχει ὁ Ψαλμὸς 138.

Μόνον συνομιλίαν περιέχουν οἱ Ψαλμοὶ 3, 25, 68, 69, 70, 73, 78, 79, 108, 122 καὶ 130.

Μορφήν δοξολογίας ἔχουν οἱ Ψαλμοὶ 9, 74, 91, 104, 105, 106, 107, 110, 117, 135 καὶ 137.

Οἱ Ψαλμοὶ 9, 74, 105, 106, 117 καὶ 137 εἶναι συγχρόνως δοξολογητικοὶ καὶ ἀφηγηματικοί.

Ὁ Ψαλμὸς 110 περικλείει δοξολογίαν καὶ διήγησιν μαζὶ μὲ ὕμνολογίαν.

Προτρεπτικὸς εἶναι ὁ 36ος.

Προφητικοὶ εἶναι οἱ Ψαλμοὶ 20, 21, 44, 46, 75.

Ἀπαγγελίαν καὶ προφητείαν συνδυάζει ὁ 109.

Προτρεπτικοὶ δὲ μὲ ἐπιτακτικώτερον κάπως χαρακτῆρα εἶναι οἱ Ψαλμοὶ 28, 32, 80, 94, 95, 96, 97, 102, 103 καὶ 113.

Προτρεπτικὸν καὶ ἀσματικὸν χαρακτῆρα ἔχει ὁ Ψαλμὸς 149.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι περιγράφουν τὸν ἐνάρετον θίον εἶναι οἱ 104, 111, 118, 124 καὶ 133.

Ὑμνον πρὸς τὸν Θεὸν ἀποτελοῦν οἱ Ψαλμοὶ 90, 112, 116, 134, 144, 145, 146, 148 καὶ 150.

Εὐχαριστίαν ἀποτελοῦν οἱ Ψαλμοὶ 8, 9, 17, 33, 45, 62, 76, 84, 114, 115, 120, 121, 123, 125, 128 καὶ 143.

Μακαρισμὸν περιέχουν οἱ Ψαλμοὶ 1, 31, μ, 118 καὶ 127.

107. Ψυχικὴν ἐτοιμότητα καὶ ὠδὴν περιέχει ὁ Ψαλμὸς

Πρὸς ἐπίδειξιν γενναιότητος προτρέπει ὁ 80ός.
"Ελεγχον ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν καὶ τῶν παραθι-
τῶν τοῦ νόμου ἐκφράζουσιν οἱ 2, 13, 35, 51 καὶ 52.

"Επὶ κλήσιν περιέχει ὁ 4.
Μερικοὶ Ψαλμοὶ κάμνουν τάματα, ὅπως εἶναι οἱ 19
καὶ 63.

"Ἄλλοι πάλιν περιέχουν λόγους καυχήσεως ἐν Κυ-
ρίῳ καὶ εἶναι οἱ 22, 26, 38, 39, 41, 61, 75, 83, 96, 98 καὶ 151.

"Απειλητικοὶ εἶναι οἱ 57 καὶ 81.
"Υμνολογίαν περιέχουν οἱ 47 καὶ 64.

Λόγους θριάμβου περιέχει καὶ περὶ ἀναστάσεως νε-
κρῶν ὁμιλεῖ ὁ 65.

"Επινίκιον ὕμνον ἀποτελεῖ μόνον ὁ 99.
ιε'. "Επειδὴ, λοιπόν, τέτοια εἶναι ἡ κατάταξις τῆς
ὕλης τῶν Ψαλμῶν, διὰ τοῦτο δύνανται οἱ ἀναγνῶσται
τῶν νᾶ εὑρουν εἰς καθένα ἀπὸ αὐτοῦς, ὅπως εἶπα προη-
γουμένως, τὰ σκιρτήματα καὶ τὴν δλὴν τῶν ψυχικὴν κα-
τάστασιν, ἀκόμη δὲ δύνανται νᾶ εὑρουν διὰ κάθε πρᾶγμα
τὸ ὑπόδειγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν. Τοιοῦτοτρόπως μα-
θαίνει ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς τί πρέπει νᾶ λέγῃ διὰ νᾶ ἀρέ-
σῃ εἰς τὸν Κύριον, μὲ ποίους λόγους δύναται νᾶ διορθώ-
νῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ μὲ ποίους λόγους πρέπει νᾶ εὐχα-
ριστῇ τὸν Κύριον, χωρὶς νᾶ κινδυνεύῃ νᾶ ὑποπέσῃ εἰς
ἀσέθειαν ἐκ τῆς χρήσεως ἀκαταλλήλων λόγων. Διότι,
ὅπως μᾶς εἶπεν ὁ Κύριος, δὲν θὰ δώσωμεν λόγον εἰς τὸν
Κριτὴν μόνον διὰ τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ καὶ διὰ κάθε ἀ-
νωφελῇ (ἀπρόσεκτον) λόγον μας²⁸. Καὶ ἐάν, λοιπόν, θε-
λήσῃς νᾶ καλοτυχῆσῃς κάποιον, μπορεῖς νᾶ χρησιμο-
ποιήσῃς διὰ τὸν τρόπον (τοῦ μακαρισμοῦ), καὶ διὰ ποί-
αν αἰτίαν καὶ μὲ ποῖα λόγια τοὺς Ψαλμοὺς 1, καὶ 31,
καὶ 40, καὶ 111, καὶ 118 καὶ 127. "Εάν πάλιν θέλῃς νᾶ
καυτηριάσῃς τὴν ἔχθραν τῶν "Ιουδαίων ἐναντίον τοῦ
Σωτῆρος, ἔχεις εἰς τὴν διάθεσίν σου τὴν δευτέραν ὠ-
δὴν. "Εάν δὲ καταδιώκεσαι ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φί-
λων σου καὶ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ξεσηκωθῇ
ἐναντίον σου, ἀπάγγειλλε τὸν 3ον Ψαλμόν. "Εάν δέ, εὐ-

28. Ματθ. ιβ' 36.

ρискόμενος εἰς τοιαύτην κατάστασιν, παρεκάλεσες τὸν Κύριον καὶ ἐπειδὴ εἰσηκούσθη ἡ προσευχή σου θέλεις νὰ Τὸν εὐχαριστήσης, τότε ψάλλε τὸν 4ον καὶ τὸν 74ον καὶ τὸν 114ον. Καὶ ἐάν, βλέποντας ἀκόμη τοὺς πονηροὺς νὰ θέλουν νὰ σοῦ στήσουν παγίδα, θέλῃς νὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή σου, σηκώσου πρὶν ξημερώσῃ καὶ ψάλλε τὸν 5ον. "Ὅταν δὲ αἰσθάνεσαι νὰ στρέφεται ἐναντίον σου ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου καὶ ἐάν ἐκ τοῦ λόγου τούτου σὲ πιάνει ταραχή, δύνασαι νὰ λέγῃς τὸν 6ον καὶ τὸν 37ον. "Εάν πάλιν κάποιος σὲ πληροφορήσῃ, ὅτι μερικοὶ σκέπτονται νὰ σοῦ κάμουν κακόν, ὅπως ἐμηχανεύετο ὁ Ἀχιτόφελ ἐναντίον τοῦ Δαβίδ, τότε ψάλλε τὸν 7ον καὶ ἔχε θάρρος εἰς τὸν σωτήρά σου Θεόν.

ιστ'. "Εάν θέλῃς νὰ ἀναφωνήσῃς γεμᾶτος θαυμασμὸν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Κύριον, ἐπειδὴ ἔλεις ἀπλωμένην παντοῦ τὴν χάριν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐπειδὴ ἐσώθῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, τότε ψάλλε τὸν 8ον. "Εάν πάλιν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ τρυγητοῦ θέλῃς νὰ ψάλλῃς εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Κύριον, δύνασαι νὰ χρησιμοποιήσῃς καὶ πάλιν τὸν 8ον καὶ τὸν 83ον. Διὰ τὸ γεγονὸς δὲ τῆς καταργήσεως τοῦ κράτους τοῦ διαβόλου καὶ τῆς σωτηρίας τῆς κτίσεως ψάλλε τὸν εἰδικὸν πρὸς τοῦτο 9ον Ψαλμὸν καὶ μὴ ἀποδίδῃς τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἑαυτὸν σου, ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι τοῦτο τὸ ἐπέτυχεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐάν κάποιος θέλῃ νὰ σὲ ταρασσῇ πολὺ, ἔχε πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Κύριον καὶ ψάλλε τὸν 10ον. "Ὅταν δὲ διαπιστώσῃς τὴν ὑπερφάνειαν τῶν πολλῶν καὶ ἴδῃς νὰ ἐκχειλίσῃ ἡ κακία τῶν εἰς τέτοιον βαθμὸν, ὥστε νὰ μὴ γίνεται τίποτε τὸ θεοφιλὲς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τότε σὺ νὰ καταφύγῃς εἰς τὸν Κύριον καὶ νὰ λέγῃς τὸν 11ον. "Εάν δὲ παρατείνεται ἡ ἐναντίον σου συνομωσία τῶν ἐχθρῶν σου, μὴ ἐγκαταλείψῃς τὸν ἀγῶνα, διότι τάχα σὲ ἔχει λησμονήσῃ ὁ Θεός, ἀλλὰ προσευχήσου εἰς τὸν Κύριον, ψάλλοντας τὸν 12ον. "Ὅταν δὲ ἀκούσῃς μερικοὺς νὰ θλασφημοῦν τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, ὅχι μόνον νὰ μὴ μετέχῃς εἰς τὴν ἀσέθειάν των, ἀλλὰ νὰ παρακαλῇς τὸν Θεόν, λέγοντας τοὺς Ψαλμοὺς 13 καὶ 52. Καὶ ἐάν τέλος θέλῃς νὰ μάθῃς ποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς πολίτης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ψάλλε τὸν 14ον.

ιζ'. "Εάν αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκην νὰ προσευχηθῇς

ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν σου καὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι καταπιέζουν τὴν ψυχὴν σου, ψάλλε τὸν 16ον, καὶ τὸν 85ον, καὶ τὸν 87ον καὶ τὸν 140όν. Θέλεις ἀκόμη νὰ μάθης πῶς ὁ Μωϋσῆς προσηυχήθη; Ἔχεις τὸν 89ον. Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσώθης ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς σου καὶ ἐγλύτωσες ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ καταδιώκουν, ψάλλε καὶ σὺ μαζί μὲ τὸν Δαβίδ τὸν 17ον. Θαυμάζεις μήπως τὴν ἁρμονίαν τοῦ σύμπαντος, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Θείας Προνοίας δι' αὐτὸ καὶ τοῦ νόμου τὰς θείας ἐντολάς; Ψάλλε τὸν 18ον καὶ τὸν 23ον. Ὅσάκις συναντᾷς θλιβομένους νὰ τοὺς παρηγορῇς, προσευχόμενος δι' αὐτοὺς μὲ τὰ λόγια τοῦ 19ου Ψαλμοῦ. Διαπιστώνεις ὅτι ὁ Κύριος φροντίζει δι' ἐσέ καὶ κατευθύνει τὰ θήματά σου; Χαίρε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ψάλλε τὸν 22ον. Οἱ ἐχθροὶ σου σὲ ἔχουν κυκλώσει, ἀλλὰ σὺ ἀπτόητος, σήκωσε τὴν ψυχὴν σου πρὸς τὸν Θεόν, ἀπάγγειλλε τὸν 24ον Ψαλμόν, καὶ θὰ τοὺς ἴδῃς «ἁμαρτάνοντας διασκηνῆς». Ἐάν παρὰ ταῦτα οἱ ἐχθροὶ σου ἐπιμένουν, μὴ κάμνοντες τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἔχουν τὰ χέρια τῶν βουτηγμένα εἰς τὸ αἷμα καὶ ζητοῦντες νὰ σὲ κακοποιήσουν καὶ φονεύσουν, νὰ μὴ ἀναθέσης εἰς ἄνθρωπον τὴν καταδίκη των (διότι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ὑποπτα²⁹), ἀλλὰ νὰ ζητήσης ἀπὸ τὸν Θεόν νὰ σοῦ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην (διότι μόνον αὐτὸς εἶναι δίκαιος), ψάλλοντας τοὺς 25, 34 καὶ 42. Ἐάν δὲ σοῦ ἐπιτίθενται μὲ μεγαλύτεραν σκληρότητα, καὶ πληθυνθοῦν οἱ ἐχθροὶ σου σὰν στρατιά, περιφρονοῦντές σε ἐπειδὴ δὲν ἔχεις ἀκόμη χρυσῇ³⁰, καὶ διὰ τοῦτο θέλουν νὰ σὲ πολεμήσουν, μὴ φοβηθῇς, ἀλλὰ ψάλλε τὸν 26ον. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατος (καὶ διὰ τοῦτο ἀδυνατεῖ νὰ ὑπομείνῃ ἀδιαμαρτυρητῶς), εἰς περίπτωσιν ποὺ οἱ ἐχθροὶ σου ἐξακολουθοῦν νὰ φέρωνται ἀδιάντροπα, διὰ νὰ μὴ ἀσχολῆσαι μαζί των, ὕψωσε φωνὴν πόνου πρὸς τὸν Θεόν, λέγοντας ὅσα περιέχονται εἰς τὸν 27ον Ψαλμόν. Καὶ ἐάν θέλῃς νὰ μάθης πῶς πρέπει νὰ προσφέρεται εὐχαριστία

29. Ἐχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ ἱερός Πατὴρ τόσον τὰς χαριστικὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις, ὅσον καὶ τὰς δικαστικὰς πλάνας.

30. Κατ' ὀρχὴν ἀναφέρεται εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ βασιλέως. Ἐνταῦθα ὁμοῦς μεταφέρει τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα. Προφανῶς ὁμιλεῖ διὰ κατηγουμένους.

εἰς τὸν Κύριον, σκεπτόμενος πνευματικῶς, ψάλλε τὸν 28ον. Καὶ ὅταν πρόκειται νὰ ἐγκαινιάσῃς τὸ σπῖτι σου, ἀκόμη καὶ τὴν ψυχὴν ἢ ὅποια πρόκειται νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Κύριον καὶ τὸν σωματικὸν οἶκον, εἰς τὸν ὁποῖον κατοικεῖς σωματικῶς, νὰ εὐχαριστῇς καὶ νὰ ψάλλῃς τὸν 29ον καὶ τὸν ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἀναβαθμοὺς 126ον.

ιη'. "Ὅταν βλέπῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ μισῇται καὶ νὰ καταδιώκηται ἀπὸ ὅλους καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους χάριν τῆς ἀληθείας, νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃς, προσέχοντας αὐτοὺς καὶ τὸν ἑαυτὸν σου, οὔτε νὰ φοβηθῇς ὅταν ἴδῃς τοὺς γνωστοὺς σου νὰ σὲ ἀποστρέφονται, ἀλλὰ νὰ ἀποσπασθῇς ἀπ' αὐτοὺς καί, ἀτενίζοντας τὰ μέλλοντα, ψάλλε τὸν 30όν. Βλέποντας δὲ τοὺς θαπτιζομένους, οἱ ὁποῖοι τοιοῦτοτρόπως ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν φθοροποιὸν ἀμαρτίαν, καὶ θαυμάζοντας τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ψάλλε εἰς ἐκείνους τὸν 31ον. Καὶ ὅταν θέλῃς νὰ ψάλλῃς μαζὶ με πολλοὺς, ἀφοῦ συγκεντρώσῃς τοὺς δικαίους ἄνδρας καὶ ὅσους ζοῦν σύμφωνα με τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ψάλλε μαζί τους τὸν 32ον. "Ἄν δὲ πέσῃς εἰς τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου καὶ κατορθώσῃς νὰ τοὺς διαφύγῃς με ἔξυπνον τέχνασμα καὶ τοιοῦτοτρόπως σωθῇς ἀπὸ τὰς κακὰς τῶν διαθέσεις, ἐάν, λοιπόν, θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο, τότε, ἀφοῦ συγκεντρώσῃς τοὺς πράους ἄνδρας, ψάλλε μαζί τους τὸν 33ον. Καὶ ἐάν παρατηρήσῃς τοὺς παρανόμους νὰ συναγωνίζωνται εἰς τὴν διάπραξιν τοῦ κακοῦ, νὰ μὴ νομίζῃς ὅτι ἡ κακία εἶναι ἔμφυτος εἰς αὐτοὺς, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ αἰρετικοί³¹, ἀλλὰ λέγε τὸν 35ον καὶ θὰ διαπιστώσῃς, ὅτι θέλουν οἱ ἴδιοι καὶ ἀμαρτάνουν³². Ἐάν δὲ βλέπῃς τοὺς πονηροὺς νὰ πράττουν πολλὰ παράνομα καὶ νὰ κομπάζουν περιφρονητικῶς ἐναντίον τῶν ἀσῆμων καὶ θέλῃς νὰ προτρέπῃς μερικοὺς νὰ μὴ τοὺς δίδουν σημασίαν, οὔτε νὰ τοὺς φθονοῦν, διότι οἱ ἀλαζόνες αὐτοὶ ἀσεβεῖς γρήγορα θὰ ἐξαφανισθοῦν, λέγε καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὸν 36ον Ψαλμόν.

31. Γνωστικοὶ καὶ ἰδίως οἱ Μανιχαῖοι.

32. Καὶ ἐνταῦθα διαφαίνεται ἡ περὶ αὐτεξουσιοῦ τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς.

ιθ'. Ἀλλὰ καὶ σὺ ὁ ἴδιος, ὅταν ἀποφασίσῃς νὰ ἀσχοληθῇς μὲ τὸν ἑαυτὸν σου αὐτοεξεταζόμενος, ἐὰν θλέπῃς τὸν ἐχθρόν³³ νὰ σοῦ ἐπιτίθεται (διότι αὐτὰς τὰς εὐκαιρίας εὐρίσκει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν εὐσεβῶν), καὶ θέλεις νὰ διεγείρῃς τὸν ἑαυτὸν σου εἰς ἀγῶνα ἐναντίον του, ψάλλε τὸν 38ον Ψαλμόν. Καὶ ἐὰν οἱ ἐχθροὶ σοῦ ἐπιτίθενται καὶ σὺ ὑπομένης τὰς θλίψεις καὶ θέλῃς νὰ πληροφορηθῇς τὴν ὠφέλειαν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπομονήν, ψάλλε τὸν 39ον Ψαλμόν. Βλέπεις τὰ πλήθῃ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πενήτων καὶ θέλεις νὰ εὐρίσκουν ἐλεημοσύνην· δὲν ἔχεις παρὰ νὰ ἐπαινῇς ὅσους ἐδείχθησαν ἤδη ἐλεήμονες καὶ νὰ προτρέπῃς τοὺς ὑπολοίπους νὰ ἐλεοῦν, λέγοντας πρὸς ὅλους τὸν 40ὸν Ψαλμόν. Ἐπίσης, θέλοντας νὰ ἀφοσιωθῇς τελείως εἰς τὸν Θεόν, ἐὰν ἀκούσῃς τοὺς ἐχθροὺς νὰ σὲ εἰρωνεύωνται δι' αὐτό, μὴ ταράζεσαι· ἀλλὰ, γνωρίζοντας τὸν ἀθάνατον καρπὸν ποῦ θὰ προκύψῃ ἀπὸ τὴν θείαν αὐτὴν ἐπιθυμίαν, νὰ παρηγορῇς τὴν ψυχὴν σου μὲ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα, καὶ ἀνακουφίζοντας καὶ καταπραΰνοντας δι' αὐτοὺς τὰς θιοτικὰς στενοχωρίας τῆς ψυχῆς, ψάλλε τὸν 41ον Ψαλμόν. Θέλεις δὲ νὰ ἐνθυμῇσαι διαρκῶς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς προγόνους σου, ὅπως εἶναι ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ λαθόντα χώραν κατὰ τὴν πορείαν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἔτσι νὰ διαπιστώσῃς πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ πόσον ἀχάριστοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι; Ἐχεις τοὺς Ψαλμοὺς 43, 77, 88, 104, 105, 106 καὶ 113. Κατέφυγες διὰ τῆς προσευχῆς εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπηλλάγῃς ἀπὸ τὰς θλίψεις, αἱ ὁποῖαι σὲ ἐθασάνιζον. Ἐὰν ἐνεκα τούτου θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεὸν καὶ νὰ διηγηθῇς τὴν εὐεργεσίαν ποῦ σοῦ ἔκαμε, λέγε τὸν 45ον.

κ'. Ἔστω ὅτι ἀμάρτησες, ἀλλὰ, ἐντραπείς δι' ὅ,τι ἔπραξες, μετενόησες καὶ θέλεις νὰ τύχῃς τοῦ θείου ἐλέους. Ἐχεις ἐν προκειμένῳ εἰς τὴν διάθεσίν σου τοὺς λόγους τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τῆς μετανοίας τοῦ 50οῦ Ψαλμοῦ. Ἐὰν δὲ ἐσυκοφαντήθῃς εἰς πονηρὸν βασιλέα καὶ θλέπῃς τὸν συκοφάντην σου νὰ καυχᾶται δι' αὐτό, τότε φύγε καὶ λέγε καὶ σὺ τὰ περιεχόμενα εἰς τὸν 51ον

33. Ἡ ἐννοία ὁρμῶζει περισσότερον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν σατανάν.

Ψαλμόν. Καὶ ὅταν καταδιώκεσαι, καὶ μερικοὶ σέ δια-
βάλλουν θέλοντες νὰ σέ παραδώσουν, ὅπως οἱ Ζιφαῖοι
καὶ οἱ ἀλλόφυλοι τὸν Δαβίδ, νὰ μὴ καμθῇς, ἀλλὰ παίρ-
νοντας θάρρος ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ἀνυμνώντας αὐτόν,
λέγε τοὺς Ψαλμοὺς 53 καὶ 55. Ἐὰν δὲ τυχὸν τρέξῃ ὅπι-
σθέν σου ὁ διώκτης³⁴ καὶ μὴ γνωρίζοντας εἰσέλθῃ εἰς
τὴν σπηλιάν ὅπου καὶ σὺ κρύπτεσαι, οὔτε καὶ τότε νὰ
φοβηθῇς. Διότι ἔχεις πρὸς παρηγορίαν τοὺς εἰδικῶς δι'
αὐτάς τὰς ἀνάγκας γραφέντας προφητικούς λόγους
τῶν Ψαλμῶν 56 καὶ 141. Ἐὰν δὲ ὁ διώκτης διατάξῃ νὰ
κυκλωθῇ τὸ σπίτι σου καὶ σὺ κατορθώσης νὰ διαφύγῃς,
ἀπόδωσε εἰς τὸν Κύριον τὴν δωρεάν αὐτήν, γράφοντας
τὸ γεγονός εἰς τὴν ψυχὴν σου μὲ ἀνεξίτηλα γράμματα
ὥσάν εἰς στήλην, διὰ νὰ θυμᾶσαι διὰ παντός τὴν διάσω-
σίν σου, καὶ λέγε τὰ τοῦ 58ου Ψαλμοῦ. Ἐὰν δὲ σοῦ προ-
ξενοῦν θλίψεις μὲ τὰς εἰρωνείας των οἱ ἐχθροί, καὶ σέ
συκοφαντοῦν μὲ τὰς φλυαρίας των οἱ δῆθεν φίλοι σου
καὶ λυπηθῇς πρὸς στιγμήν ἐν τῇ ἀπασχολήσει σου μὲ
τοῦτο, δύνασαι νὰ παρηγορηθῇς ὑμνώντας καὶ σὺ τὸν
Θεόν καὶ λέγοντας τοὺς λόγους τοῦ 54ου Ψαλμοῦ. Καὶ
πρὸς μὲν τοὺς ὑποκριτάς καὶ ἐκείνους, πού καυχῶνται
διὰ τὴν ὁμορφίαν τους λέγε τους, διὰ νὰ ἐντραποῦν, τὸν
57ον Ψαλμόν· πρὸς ἐκείνους δὲ οἱ ὅποιοι σοῦ ἐπιτίθεν-
ται μὲ ἀγριότητα καὶ θέλουν νὰ σοῦ πάρουν τὴν ψυχήν,
ἀντιπαράθεσε τὴν ὑποταγὴν σου εἰς τὸν Θεόν, καὶ πά-
ρε θάρρος. Καὶ ὅσον περισσότερο ἐκεῖνοι κινοῦνται μὲ
μανίαν ἐναντίον σου, τόσον περισσότερον ἐσὺ ὑποτάξου
εἰς τὸν Κύριον, καὶ λέγε τὰ τοῦ Ψαλμοῦ 61. Καὶ ἐὰν ἀπὸ
τὴν καταδίωξιν καταφύγῃς εἰς ἔρημον τόπον, νὰ μὴ φο-
βηθῇς σὰν νὰ εἶσαι ἐκεῖ μόνος, ἀλλ' ἔχοντας ἐκεῖ μαζί
σου τὸν Θεόν καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς Αὐτόν ἀπὸ τὰ θα-
θιά χαράματα ψάλλε τὸν 62ον. Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ σέ ἀ-
πειλοῦν καὶ δὲν παύουν νὰ σοῦ στήνουν παγίδας καὶ
νὰ μηχανεύωνται τὸ πᾶν ἐναντίον σου, ἔστω κι ἂν εἴ-
ναι πολλοὶ μὴ ὑποχωρήσης. Διότι αἱ πληγαὶ πού θὰ
σοῦ προξενήσουν θὰ εἶναι σὰν νὰ προέρχωνται ἀπὸ θέ-
λη νηπίων, ἐὰν ψάλλῃς τὸν 63ον, καὶ τὸν 64ον καὶ τὸν
69ον καὶ τὸν 70όν.

34. Πρβλ. Α' Βασ. κδ' 4-5.

κα'. Καὶ ὅταν θέλῃς νὰ ὑμνήσῃς τὸν Κύριον, ψάλλε τὸν 64ον. Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ διδάξῃς μερικοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ψάλλε τὸν 65ον Ψαλμόν. Ὅταν θέλῃς νὰ ζητήσῃς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὑμνήσέ τον, ψάλλοντας τὸν 66ον. Ὅσάκις δὲ θλέπεις τοὺς μὲν ἀσεβεῖς νὰ καλοπερνοῦν ἐν εἰρήνῃ καὶ νὰ ζοῦν χαρούμενοι, τοὺς δὲ δικαίους νὰ θλίβωνται, διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθῇς καὶ κλονισθῇς εἰς τὴν πίστιν, λέγε τὰ περιεχόμενα εἰς τὸν 72ον Ψαλμόν. Καὶ ὅταν μὲν ὀργισθῇ ὁ Θεὸς ἐναντίον τοῦ λαοῦ, δύνασαι νὰ τὸν παρηγορήσῃς μὲ τοὺς συνετοὺς λόγους τοῦ 73ου. Ὅταν ἔχῃς ἀνάγκην ἐξομολογήσεως ψάλλε τοὺς 9, 74 καὶ 91, καὶ 104, καὶ 105, καὶ 106, καὶ 107, καὶ 110, καὶ 117, καὶ 125 καὶ 137. Καὶ ἂν θέλῃς νὰ κάμῃς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς αἰρετικούς νὰ ἐντραποῦν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς θεογνωσία, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, δύνασαι, ἀφοῦ σκεφθῇς, νὰ ψάλλῃς καὶ νὰ λέγῃς τὰ τοῦ 75ου Ψαλμοῦ. Ἐὰν οἱ ἐχθροὶ ἔχουν καταλάβει πρὶν ἀπὸ σένα ὅλους τοὺς δρόμους διαφυγῆς, καὶ εὑρεθῇς οὕτως εἰς ἀφόρητον στενοχωρίαν, καὶ ἂν ταραχθῇς, νὰ μὴ ἀπελπισθῇς, ἀλλὰ προσευχήσου. Καὶ ἂν εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή σου, εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν λέγοντας τὸν 76ον. Ἐὰν ὅμως οἱ ἐχθροὶ ἐπιμένουν νὰ σὲ καταδιώκουν καὶ μποῦν εἰς τὸν ναὸν καὶ θεθληλώσουν ἔτσι τὴν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ φονεύσουν τοὺς ἁγίους καὶ ρίψουν τὰ σώματά των διὰ νὰ τὰ φάνε τὰ πέτεινά τοῦ οὐρανοῦ, διὰ νὰ μὴ φοβηθῇς καὶ ὑποκύψῃς εἰς τὴν ὠμὴν τους βίαν, πάσχε μὲν μαζὶ μὲ τοὺς πάσχοντας, συγχρόνως ὅμως προσευχήσου εἰς τὸν Θεόν, λέγοντας τὸν 78ον Ψαλμόν.

κβ'. Ἐὰν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ κάποιας ἑορτῆς, θέλῃς νὰ ὑμνήσῃς τὸν Κύριον, ἀφοῦ συγκαλέσῃς τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, ψάλλε τοὺς Ψαλμοὺς 80 καὶ 94. Καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ ἐχθροὶ πάλιν συγκεντρωθοῦν ἀπὸ κάθε μεριὰ καὶ ἀπειλοῦν νὰ καταστρέψουν τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, συνάπτοντες συμμαχίαν κατὰ τῆς εὐσεβείας, διὰ νὰ μὴ ἀπογοητευθῇς ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους καὶ τῆς δυνάμεώς των, ἔχεις ὡς ἀγκυραν ἐλπίδος τὰ λόγια τοῦ 82ου Ψαλμοῦ. Καὶ ἂν, θλέποντας τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ αἰώνια κατοικητήρια αὐτοῦ, καταληφθῇς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μένης εἰς αὐτά, ὁ-

πως ἐπιθυμοῦσεν ὁ Ἀπόστολος³⁵, λέγε καὶ σὺ τὸν 83ον Ψαλμόν. Ὅταν δὲ κάποτε παύσῃ ἡ ὀργὴ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἡ αἰχμαλωσία λήξῃ, ἐὰν θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς διὰ τοῦτο τὸν Θεόν, δύνασαι νὰ λέγῃς τὰ τῶν Ψαλμῶν 84 καὶ 125. Θέλεις νὰ γνωρίσῃς τὴν διαφορὰν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ διάφορα σχίσματα καὶ νὰ κάμῃς τοὺς σχισματικούς νὰ ἐντρέπωνται διὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν; Δύνασαι νὰ λέγῃς ὅσα ἔχουν γραφῇ εἰς τὸν 86ον Ψαλμόν. Ἐὰν θέλῃς νὰ παροτρύνῃς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τοὺς ἄλλους εἰς εὐλάβειαν καὶ νὰ τοὺς διδάξῃς, ὅτι ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Θεόν ὄχι μόνον δὲν ἐντροπιάζει τὸν ἐλπίζοντα³⁶, ἀλλὰ κάνει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀφοβοῦν, ὕμνει τὸν Θεόν, λέγοντας τὸν 90όν. Θέλεις νὰ ψάλλῃς κατὰ τὸ Σάββατον; Ἐχεις τὸν 91ον.

κγ'. Θέλεις νὰ ἀναπέμψῃς εὐχαριστίαν κατὰ τὴν Κυριακὴν; Ἐχεις τὸν 23ον. Θέλεις νὰ ψάλλῃς κατὰ τὴν Δευτέραν; Λέγε τὸν 47ον. Ἐπιθυμεῖς νὰ αἰνέσῃς τὸν Κύριον κατὰ τὴν Παρασκευήν; Ἐχεις ἕτοιμον τὸν ὕμνον εἰς τὸν 92ον. Διότι τότε, τὴν ὥραν τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, οἰκοδομήθηκε ὁ πραγματικὸς καὶ αἰώνιος οἶκος τοῦ Θεοῦ, καίτοι οἱ ἐχθροὶ προσεπάθησαν νὰ τὸν ἐμποδίσουν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ψάλλεται κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ὡς ἐπινίκιος ὕμνος ὁ 92ος. Ἐὰν δὲ τυχόν, ἐξ αἰτίας κάποιας αἰχμαλωσίας, καταστραφῇ ὁ ναὸς καὶ οἰκοδομηθῇ πάλιν, ψάλλε τὸν 95ον. Ἐὰν ἡ χώρα ἡσυχάσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς καὶ ἔχῃ πλέον γαλήνην καὶ βασιλεὺς εἰς τὰς καρδίας τῶν κατοίκων τῆς ὁ Κύριος, θέλεις δὲ νὰ δοξολογήσῃς τὸν Κύριον δι' αὐτό, ἔχεις τὸν 96ον. Θέλεις νὰ ψάλλῃς κατὰ τὴν Τετάρτην; Ἐχεις τὸν 93ον. Διότι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Κύριος παρεδόθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τοῦ καὶ ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ θανάτου καὶ νὰ θριαμβεύῃ κατ' αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἐμφανῇ. Ὅταν, λοιπόν, ἀναγινώσκῃς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ βλέπῃς, ὅτι κατὰ τὴν Τετάρτην οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαμαν συμβούλιον κατὰ τοῦ Κυρίου³⁷ καὶ βλέποντας τὸν Κύριον κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν νὰ ρί-

35. Πρβλ. Β' Κορ. ε' 2.

36. Ρωμ. ε' 5.

37. Ματθ. κατ' 3 ε.

πτεται με θάρρος εις την μάχην εναντίον του διαβόλου δια την ιδικήν μας σωτηρίαν, ψάλλε και πάλιν τον 93ον. Βλέποντας πάλιν την πρόνοιαν του Κυρίου που απλώνεται εις όλα τα δημιουργήματα και την επ' αυτών απόλυτον εξουσίαν αυτού και θέλοντας να διδάξης μερικους την πίστιν και την υπακοήν εις αυτόν, άφου τους πείσης πρώτα να εξομολογηθούν, ψάλλε τον 99ον. Και άφου γνωρίσης την εξουσίαν του Κυρίου να κρίνη, ότι δηλαδή κρίνει άφου συνδυάση την κρίσιν με την ευσπλαγχνίαν, εάν θελήσης να έλθης κοντά Του, έχεις προς τον σκοπόν αυτόν τους λόγους του 100ου Ψαλμού.

κδ'. Εις περίπτωσιν κατά την όποιαν λόγω των δυσκολιών της ζωής γίνεις πτωχός και δια τουτο απογοητευθής, έπειδή είναι αδύνατος ή φύσις μας, εάν θέλεις να παρηγορηθής, έχεις τον 101ον Ψαλμόν. Και έπειδή πρέπει δι' όλων των μέσων και δια το κάθε τι να ευχαριστούμεν τον Θεόν, όταν θέλεις να τον εύλογήσης μπορείς να παρακινής την ψυχήν σου εις εύλογίαν, λέγοντας τους Ψαλμούς 102 και 103. Θέλεις να ύμνης τον Θεόν και να μάθης κατά ποίον τρόπον και δια ποίαν αίτιαν πρέπει να τον ύμνης και ποίοι πρέπει να λέγουν τον ύμνον; "Έχεις τον 104 και τον 106 και τον 134, και τον 145, και τον 146, και τον 147, και τον 148, και τον 150. "Έχεις πίστιν, καθώς ειπεν ο Κύριος³⁸, και πιστεύεις εις αυτά που λέγεις εις την προσευχήν σου; Τότε λέγε τον 115. Αισθάνεσαι ότι με τάς πράξεις σου αναβαίνεις την κλίμακα της πνευματικής προόδου, ώστε να δύνασαι να λέγης «τά μεν όπίσω έπιλανθάνομαι, τοίς δε έμπροσθεν έπεκτείνομαι»;³⁹. Δύνασαι να λέγης εις κάθε πρόοδον τάς 15 ώδας των αναβαθμών.

κε'. Εάν ήχημαλωτίσθης από σκέψεις άμαρτωλάς και άντελήφθης τον έαυτόν σου να σύρεται όπισθεν τους και μετενόησες, σταμάτησε αυτάς τάς σκέψεις και άφου μείνης εκεί που έπιασες τον έαυτόν σου να άμαρτάνη, κάθησε και κλαύσαι και σύ, όπως έκαμε τότε ο Ισραηλιτικός λαός, λέγοντας τον 136. Τους πειρασμούς πρέπει να τους θεωρής σαν ένα είδος δοκιμασίας σου.

38. Μάρκ. ια' 23.

39. Φιλ. γ' 13.

Ἐάν μετὰ τὸ πέρας των θέλῃς νὰ εὐχαριστήσῃς τὸν Θεόν, ἔχεις τὸν 138ον Ψαλμόν. Περικυκλώνεσαι πάλιν ἀπὸ ἐχθρούς καὶ θέλεις νὰ σωθῇς; Λέγε τὸν 139. Θέλεις νὰ δεηθῇς καὶ νὰ προσευχηθῇς; Ψάλλε τὸν 5ον καὶ τὸν 142ον. Ἐάν ἐπετέθῃ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ ἐναντίον σου ἐχθρὸς θίαια, ὅπως ὁ Γολιάθ ἐναντίον τοῦ Δαβίδ, μὴ φοβηθῇς, ἀλλὰ πίστευε καὶ σύ, ὅπως ὁ Δαβίδ, καὶ λέγε ὅσα περιέχονται εἰς τὸν 143ον Ψαλμόν. Ἐάν πάλιν θαυμάζῃς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐνθυμῇσαι τὴν καλωσύνην πού ἔδειξεν εἰς σέ καὶ εἰς ὄλους, καὶ ἐάν θέλῃς δι' αὐτὰ νὰ εὐλογῇς τὸν Θεόν, λέγε τὰ λόγια τοῦ Δαβίδ, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ Ἰδιος εἶπεν εἰς τὸν 144ον Ψαλμόν. Θέλεις νὰ ὑμνήσῃς τὸν Κύριον; Δύνασαι νὰ λέγῃς τοὺς Ψαλμοὺς 92 καὶ 97. Ἐάν παρὰ τὴν ἀσημότητά σου ἀναδειχθῇς εἰς κάποιον ἀξίωμα, ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου, νὰ μὴ ἀλαζονεύεσαι ἀπέναντί των, ἀλλὰ νὰ δοξολογῇς τὸν Κύριον πού σέ ἐξέλεξε, ψάλλοντας καὶ σύ τὸν 151 Ψαλμόν, ὁ ὁποῖος ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Δαβίδ. Ἐάν θέλῃς νὰ ψάλλῃς Ψαλμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς θὰ ἀπαντᾷ διὰ τῆς ἐπωδοῦ⁴⁰ «ἀλληλουῖα», δύνασαι νὰ χρησιμοποιήσῃς τοὺς 104, 105, 106, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 134, 135, 145, 146, 147, 148, 149 καὶ 150.

κατ'. Ὅσάκις δὲ θέλεις νὰ ψάλλῃς ἐκεῖνα μόνον τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, εὐρίσκεις μὲν αὐτὰ εἰς κάθε σχεδὸν Ψαλμόν· ἰδιαίτερώς ὁμως ἔχεις πρὸς τοῦτο τοὺς Ψαλμοὺς 44 καὶ 109, εἰς τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος διὰ τὴν γνησίαν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος· ἔχεις ἀκόμη τοὺς 21 καὶ 68, οἱ ὁποῖοι προλέγουν τὰ τῆς θείας σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος, πόσον μῖσος ἐπῆρεν εἰς τοὺς ὤμους Του χάριν ἡμῶν καὶ πόσα ἔπαθε. Ἐχεις καὶ τὸν 2ον καὶ τὸν 108ον, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν καὶ διὰ τὴν ἐχθραν καὶ πανουργίαν τῶν Ἰουδαίων καὶ διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου. Ἐχεις καὶ τὸν 20όν, καὶ 49ον, καὶ 71ον, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἐξουσίαν

40. Οἱ μνημονευόμενοι Ψαλμοὶ ἐψάλλοντο φαίνεται τότε ἀντιφωνικῶς, τοῦ λαοῦ ἀπαντῶντος διὰ τοῦ «ἀλληλουῖα».

του νά κρίνη τὴν ἀνθρωπότητα ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν του καὶ τὴν κλήσιν τῶν εἰδωλολατρῶν εἰς τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν Ἐξ ἄλλου ὁ μὲν 15ος παρουσιάζει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν Του, οἱ δὲ 23 καὶ 46 ἀναγγέλλουν τὴν ἀνοδὸν Αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς⁴¹. Ἐὰν δὲ ἀναγνώσῃς τοὺς Ψαλμοὺς 92, 95, 97 καὶ 98, θὰ δυνηθῇς νά καταλάβῃς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἡμᾶς, ποὺ προῆλθον ἀπὸ τὰ παθήματα Αὐτοῦ.

κζ'. Τέτοιου εἴδους εἶναι, λοιπόν, αἱ ὠφέλειαι ποὺ προέρχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, τὸ ὁποῖον περιέχει πρὸς τοῦτο εἰδικoὺς Ψαλμοὺς, εἰς δὲ τοὺς ὑπολοίπους συναντᾷ κανεῖς συνήθως προφητείας εἰς τὰς ὁποίας γίνεται λόγος διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς εἶπον ἤδη. Εἶναι ὁμῶς ἀνάγκη νά μὴ παραλείψωμεν νά ποῦμε διὰ ποῖον λόγον οἱ Ψαλμοὶ λέγονται ρυθμικὰ καὶ τραγουδιστά. Διότι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀπλοϊκοὺς χριστιανούς μας, καίτοι πιστεύουν ὅτι οἱ Ψαλμοὶ εἶναι θεόπνευστοι, ἐν τούτοις νομίζουν ὅτι αὐτοὶ ψάλλονται μελωδικά, διὰ νά ἀκούωνται καλύτερα καὶ νά προκαλοῦν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν ἀκοήν. Τὰ πράγματα ὁμῶς δὲν ἔχουν ἔτσι. Διότι ἡ Γραφή δὲν ἐπιδιώκει τὸ εὐχάριστον καὶ ἐλκυστικόν. Ἐχει καθιερωθῇ δὲ νά λέγωνται οἱ Ψαλμοὶ μελωδικά χάριν ὠφελείας τῆς ψυχῆς. Καὶ οἱ λόγοι εἶναι πολλοί, ἰδιαιτέρως ὁμῶς δύο: πρῶτον μὲν, διότι ἔπρεπε ἡ θεία Γραφή νά ὑμνῇ τὸν Θεὸν ὄχι μόνον μὲ συνεχῇ λόγον (ἀνάγνωσιν), ἀλλὰ καὶ μὲ ψαλμωδίαν. Καὶ ὑπὸ μορφήν πεζογραφημάτων μὲν ἔχουν γραφῇ τὰ βιβλία τοῦ Νόμου, τῶν Προφητῶν καὶ τὰ ἱστορικά καὶ ὅλα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ψαλμωδίαν δὲ ἀποτελοῦν οἱ Ψαλμοὶ καὶ αἱ ᾠδαὶ καὶ τὰ ἄσματα. Διότι μόνον ἔτσι δύναται νά πραγματοποιηθῇ ἡ ἐντολή, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀνθρώποι ὀφείλουν νά ἀγαποῦν τὸν Θεὸν μὲ ὅλην τὴν ἰσχύν καὶ τὴν δύναμιν⁴². Δεύτερον δέ, διότι, ὅπως ἡ ὀρχήστρα ἀποτελεῖται μὲν ἀπὸ πολλὰ ὄργανα, συνθέτει ὁμῶς μίαν ἁρμονίαν καὶ ὅπως εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἐνῶ φαίνεται ὅτι ὑπάρχουν

41. Μάρκ. ιστ' 19. Λουκ. κδ' 50-53. Πρ. σ' 2, 4-11.

42. Δευτ. στ' 5. Μάρκ. ιθ' 30, 33. Λουκ. ι' 27.

εἰς αὐτὴν διάφοροι δυνάμεις, ὅπως εἶναι τὸ λογιστικόν, τὸ ἐπιθυμητικόν καὶ τὸ συναίσθημα⁴³, κατ' ἐντολὴν τῶν ὁποίων κινοῦνται ἀρμονικῶς τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος, οὕτως καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν θέλει νὰ εὐρίσκειται ὁ ἄνθρωπος εἰς δυσαρμονίαν μετὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε εἰς ἀντίθεσιν πρὸς αὐτόν (τὸν θεῖον λόγον), ὥστε νὰ σκέπτεται μὲν τὰ ἄριστα, νὰ πράττῃ δὲ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θυμοῦ τὰ χεῖριστα, ὅπως ὁ Πιλάτος, ὁ ὁποῖος ἔλεγε μὲν «οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω εἰς αὐτόν»⁴⁴, συνεφώνησεν ὁμως μετὰ τὴν γνώμην τῶν Ἰουδαίων. Ἡ νὰ ἐπιθυμῇ μὲν (ὁ ἄνθρωπος) τὸ κακόν, νὰ μὴ δύναται ὁμως νὰ τὸ πράξῃ, ὅπως οἱ γέροντες κατὰ τῆς Σωσάννης⁴⁵· ἢ πάλιν νὰ μὴ μοιχεύῃ μὲν, νὰ κλέπτῃ ὁμως· ἢ νὰ μὴ κλέπτῃ μὲν, νὰ φονεύῃ ὁμως· ἢ νὰ μὴ φονεύῃ μὲν, νὰ θλασφηνῇ ὁμως.

κη'. Διὰ νὰ μὴ συμβῇ, λοιπόν, ἐντός μας μία τοιαύτη ἀναστάσις, θέλει ὁ θεῖος λόγος νὰ ἔχῃ ἡ ψυχὴ μας νοῦν Χριστοῦ⁴⁶ — καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος — καὶ αὐτόν νὰ τὸν χρησιμοποιῇ ὡς ὁδηγόν της, ὥστε τὰ μὲν πάθη της νὰ συγκρατῇ, τὰ δὲ μέλη τοῦ σώματος νὰ ἐξουσιάζῃ, ὥστε νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν θεῖον λόγον· τοιοῦτοτρόπως θὰ συμβῇ καὶ μετὰ τὸν ἄνθρωπον ὅτι καὶ μετὰ πλῆκτρα τῶν ὀργάνων καὶ τὴν ἀρμονίαν. Ὁ ἴδιος δηλ. ὁ ἄνθρωπος θὰ γίνῃ ἓνα Ψαλτήριον καὶ θὰ εἶναι ὁλοκληρωτικῶς ἀφοσιωμένος μετὰ τὸ πνεῦμα του, ἀλλὰ καὶ μετὰ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του καὶ τὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς του θὰ ὑπακούῃ καὶ θὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸ θεῖον θέλημα. Ἀπεικόνισιν καὶ ὑπόδειγμα αὐτῆς τῆς ἀρμονίας τῶν σκέψεων καὶ τοῦ ἀκυμάντου ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἡ μετὰ μουσικῆς (ρυθμοῦ) ἀνάγνωσις τῶν Ψαλμῶν. Διότι ὅπως τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς τὰς γνωρίζομεν καὶ τὰς φανερώνομεν διὰ τῶν λόγων ποῦ προφέρομεν, ἔτσι καὶ ὁ Κύριος, θέλοντας νὰ συμβολίσῃ τὴν πνευματικὴν ἀρμονίαν

43. Αἱ κατὰ τὸν Πλάτωνα τρεῖς θεμελιώδεις δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Ἀκόμη καὶ ἡ σύγχρονος Ψυχολογία δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀγνοήσῃ τὴν ἀντίληψιν περὶ αὐτῶν.

44. Ἰωάν. ιη' 38.

45. Τὸ περιστατικόν περιέχεται ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ.

46. Α' Κορ. θ' 16.

αν τῆς ψυχῆς μὲ τὴν μελωδίαν τῶν λόγων, ἔχει καθιερώσει ὅπως αἱ ᾠδαὶ ψάλλωνται μετὰ μουσικῆς καὶ οἱ Ψαλμοὶ νὰ διαβάζωνται τραγουδιστά. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν εὐθυμίαν τῆς ψυχῆς, τὸ νὰ εὐρίσκεται δηλ. εἰς καλὴν κατάστασιν, ὅπως ἔχει γραφῇ: «Εὐθυμεῖ τις ἐν ὑμῖν; ψαλλέτω»⁴⁷. "Ετσι, ἡ μὲν ταραχὴ καὶ ἡ σκληρότης καὶ ἡ ἀταξία τῆς ψυχῆς ἐξομαλύνονται, ἡ δὲ λύπη ἐξαφανίζεται, ὅταν ψάλλωμεν τὸ «Ἴνα τί περιλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με;»⁴⁸. Καί, ἀφ' ἑνὸς μὲν λαμβάνει ἐπίγνωσιν τοῦ σφάλματός της ὅταν λέγῃ τὸ «Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες»⁴⁹, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ μεταβάλλῃ τὸν φόβον εἰς ἐλπίδα ὅταν λέγῃ τὸ «Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος»⁵⁰.

κθ'. "Οσοι, λοιπόν, δὲν διαβάζουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς θείους Ψαλμοὺς δὲν ψάλλουν ὀρθῶς. Καὶ ναὶ μὲν εὐχαριστοῦν οὕτω τὸν ἑαυτὸν των, ἔχουν ὅμως ἐναντίον των τὴν κατηγορίαν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι «οὐχ ὠραῖος αἴνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ»⁵¹. Ἀντιθέτως ὅσοι τοὺς ψάλλουν ὅπως ἔχομε εἶπει, ὥστε ἡ μελωδία τῶν λόγων νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τῆς ψυχῆς καὶ ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν πρὸς τὸ πνεῦμα, αὐτοί, ψάλλοντας συγχρόνως καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ μὲ τὸν νοῦν⁵², δὲν ὠφελοῦν μόνον τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλ' ὠφελοῦν πολὺ καὶ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τοὺς ἀκοῦν. Ὁ εὐλογημένος Δαβὶδ π.χ. ψάλλοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς χάριν τοῦ Σαοὺλ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἴδιος ἐγένετο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν Σαοὺλ τὴν ταραχὴν καὶ τὴν μανίαν καὶ ἔφερεν εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν γαλήνην⁵³. Ἐπίσης ψάλλοντας οἱ ἱερεῖς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καλοῦσαν τὰς ψυχὰς τοῦ πλήθους νὰ ἀποκτήσουν γαλήνην καὶ νὰ ἐνωθοῦν καὶ συμφιλιωθοῦν μὲ τοὺς χοροὺς τῶν ἐν οὐρανοῖς

47. Ἰακ. ε' 13.

48. Ψαλ. μα' 6, 12' μβ' 5.

49. Ψαλμ. οβ' 2.

50. Ψαλμ. ριζ' 6.

51. Σοφ. Σειρ. ιε' 9.

52. Α' Κορ. ιδ' 15.

53. Α' Βασ. ιατ' 23.

πνευμάτων. Σύμφωνα, λοιπόν, με τὰ ἀνωτέρω ἢ μελωδικὴ ἀπαγγελία τῶν Ψαλμῶν δὲν ἐξυπηρετεῖ τὴν καλλιφωνίαν, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ὑφισταμένης ἐν τῇ ψυχῇ ἀρμονίας. Καὶ ἡ μελωδικὴ ἀνάγνωσις ἀποτελεῖ δείγμα τῆς ἐπικρατούσης εἰς τὸν νοῦν ἀρμονικῆς καὶ ἀταράχου καταστάσεως. Διότι καὶ τὸ νὰ ὑμνῇ κανεῖς τὸν Θεὸν με κύμβαλα καλόγηρα καὶ με κιθάρα καὶ με ψαλτήριον δεκάχορδον⁵⁴ ἀπετέλει συμβολισμόν⁵⁵ καὶ ἐσήμαινεν ὅτι τὰ μὲν μέλη τοῦ σώματος πρέπει νὰ εἶναι τοποθετημένα πρὸς ἀλληλα τὸσον ἀρμονικὰ καὶ νὰ εἶναι τὸσον εὐαίσθητα ὅπως αἱ χορδαί, αἱ δὲ σκέψεις καὶ ἐπιθυμίαι τῆς ψυχῆς νὰ γίνωνται ὅπως τὰ κύμβαλα, καὶ οὕτω διὰ τοῦ ἤχου καὶ τοῦ νεύματος τοῦ πνεύματος αὐτὰ νὰ κινουῦνται καὶ νὰ ζοῦν, ὥστε νὰ πραγματοποιηῇται αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφῇ ἀπὸ τὸν Παῦλον: «τῷ πνεύματι τὸν ἄνθρωπον ζῆν μὲν, καὶ τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦν»⁵⁶. Ψάλλοντας, λοιπόν, κανεῖς κατὰ τὸν ὀρθὸν αὐτὸν τρόπον τακτοποιεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ καὶ τὴν ὁδηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀταξίαν εἰς τὴν τάξιν, ὥστε εὐρισκομένη εἰς τὴν φυσικὴν τῆς κατάστασιν ὄχι μόνον νὰ μὴ φοβῇται ἀπὸ κανέναν, ἀλλὰ νὰ ἀποκτᾷ αὕτη ζωηροτέραν φαντασίαν καὶ νὰ καταλαμβάνεται, ἀπὸ ὅλο καὶ μεγαλύτερον πόθον τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Διότι εὐθυγραμμιζομένη ἡ ψυχὴ με τὴν μελωδίαν τῶν (ψαλμικῶν) λόγων λησμονεῖ τὰ πάθη καὶ γεμάτη χαρὰ ἀτενίζουσα πρὸς τὸ ἐν Χριστῷ φρόνημα, σκέπτεται καὶ ἐπιθυμεῖ τὰ ἄριστα.

λ'. Πρέπει λοιπόν, παιδί μου, καθέννας ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν νὰ διαβάξῃ ὅλα ὅσα περιέχονται εἰς αὐτὸ ὅπως ἀρμόζει εἰς θεόπνευστα λόγια, νὰ παίρῃ δὲ ἀπὸ αὐτὰ σὰν ἀπὸ καλοφυτευμένο περιθόλι καρπούς ὠφελίμους, ἀναλόγως με τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς ψυχῆς του. Διότι νομίζω, ὅτι εἰς αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ βιβλίου ἐξετάζεται καὶ περιέχεται ὁ λόκληρος ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ ψυχικαὶ διαθέ-

54. Ψαλμ. ρν' 3-5.

55. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὡς Ἀλεξανδρινὸς ἐγνώριζε καὶ ἠκολούθη τὴν ἀλληγορικὴν ἐρμηνείαν τῆς Βίβλου, ὁποφείγων συγχρόνως τὰς Ὀριγενεϊκὰς ἀκρότητας.

56. Πρβλ. Ρωμ. η' 13.

→ ἡχο συμβολισμοῦ > ἡχο ἐκμεταλλεύσεως

σεις τους και αἱ διάφοροι ἀποχρώσεις τῶν σκέψεών τους. Ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ ἐντὸς τῶν ἀνθρώπων. Διότι εἴτε ὑπάρχει ἀνάγκη μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως, ἢ κατελήφθη κανεὶς ἀπὸ στενοχωρίαν καὶ δοκιμασίας ἢ κατεδιώχθη ἢ ἐκινδύνευσεν ἢ ζωὴ του καὶ ἐσώθη καὶ ἐὰν περιήλθεν εἰς κατάστασιν θαυράτης θλίψεως καὶ συγκλονίζεται, καὶ πάσχει κάτι ἀπὸ ὅσα παραπάνω ἔχουν λεχθῇ, ἢ ἐὰν βλέπῃ τὸν μὲν ἑαυτὸν τοῦ νὰ προσδεύῃ, τὸν δὲ ἐχθρόν του νὰ ἐξαφανίζεται, ἢ ἐὰν θέλῃ τέλος νὰ ὑμνήσῃ, νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὸν Κύριον, δι' ὅλα αὐτὰ ἔχει τὴν κατάλληλον διδασκαλίαν εἰς τοὺς θεῖους Ψαλμούς. Καθένας, λοιπόν, ὅς ἐκλέγῃ ὅ,τι ἔχει γραφῇ εἰς τοὺς Ψαλμούς διὰ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ θέματα καὶ λέγοντας αὐτὰ σὰν νὰ ἐγράψαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ ἀφοῦ ταυτίσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ὅς τὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸν Κύριον.

λα'. Ἄς μὴ ἐπενδύῃ ὁμῶς κανεὶς αὐτὰ τὰ νοήματα μὲ τὴν θύραθεν καλλιέπειαν, οὔτε νὰ προσπαθῇ νὰ μεταβάλλῃ ἢ νὰ ἀντικαθιστᾷ ἐξ ὀλοκλήρου τὰς λέξεις⁵⁷. Ἀλλὰ νὰ τὰ λέγῃ καὶ νὰ τὰ ψάλλῃ ἄκομψα, ὅπως ἀκριβῶς ἔχουν γραφῇ. Τοιοῦτοτρόπως θὰ δύνανται νὰ προσεύχωνται μαζί μας, ἀναγνωρίζοντες ὅτι αὐτὰ εἶναι δικά τους, καὶ ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς τὰ παρέδωσαν (οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς). Δὲν πρέπει νὰ μεταβάλλωνται τὰ ἱερά κείμενα καὶ δι' ἓνα σοβαρώτερον ἀκόμη λόγον: Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ὠμίλησε διὰ τῶν ἀγίων⁵⁸, ἀκούοντας ἡμᾶς νὰ προφέρωμεν τὰ λόγια τὰ ὁποῖα αὐτὸ ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς, θὰ μᾶς βοηθῇ. Διότι ὅσο καλυτέρα εἶναι ἡ ζωὴ τῶν ἀγίων ἀπὸ ἐκείνην τῶν ὑπολοίπων, τόσο καὶ τὰ λόγια των — θὰ ἡδύνατο κανεὶς δικαιολογημένως νὰ εἴπῃ — εἶναι καλύτερα καὶ δυνατότερα ἀπὸ τὰ ἰδικά μας. Διότι δι' αὐτῶν εὐηρέστησαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντες αὐτά, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, «κατη-

57. Πολλοὶ λάτραι τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ λόγου, ἀκόμη καὶ χριστιανοί, ἐπεδίωκον καλογολικὴν θελτίωσιν τῶν ἱερῶν κειμένων. Ἡ Ἐκκλησία ἀντετάχθη, διότι τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀξιολογικὸν κριτήριον τῆς Γραφῆς.

58. Πρβλ. Β' Πέτρ. α' 21.

γωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσθεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἐκλιναν ἄλλοτρίων, ἔλαθον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν»⁵⁹.

λθ'. Καὶ τώρα, λοιπόν, λέγοντας καθένas τοὺς ἰδίους αὐτοὺς λόγους, ἃς εἶναι θέβαιος, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἀκούσῃ χωρὶς καθυστέρησιν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προσεύχονται μὲ αὐτὰ τὰ λόγια. Διότι ἂν λέγῃ αὐτὰ ἐν ᾧ-ρᾷ θλίψεως, θὰ εὖρῃ μεγάλην ἀνακούφισιν εἰς αὐτά· ἐὰν ψάλλῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅταν δοκιμάζεται καὶ καταδιώκεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἀποδειχθῇ γνησιώτερος εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ προστατευθῇ ἀπὸ τὸν Κύριον, ὁ ὅποιος τὰ ἔψαλε τὸ πρῶτον⁶⁰. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὸν μὲν διάβολον θὰ ἀποκρούσῃ, τοὺς δὲ δαίμονας αὐτοῦ θὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν. Λέγοντας αὐτὰ, ἐάν μὲν ἡμάρτησῃ, θὰ ἐντροπιάσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ θὰ παύσῃ νὰ ἁμαρτάνῃ· ἐάν δὲ δὲν ἡμάρτησῃ, θὰ ἴδῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ χαρούμενον, διότι προχωρεῖ διαρκῶς πρὸς τὴν τελειότητα. Ψάλλοντας ἀκόμη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατὰ τὴν διάρκειαν μὲν τοῦ ἀγῶνος παίρνει δύναμιν, θὰ μείνῃ δὲ διὰ παντὸς ἀμετακίνητος ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν. Καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ ἐλέγχῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θὰ προσπαθήσουν νὰ τὸν ἐξαπατήσουν καὶ τὸν παρασύρουν εἰς τὴν πλάνην⁶¹. Καὶ αὐτοῦ δὲν γίνεται ἐγγυητὴς κανένας ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ ἰδία ἡ θεία Γραφή. Διότι ὁ Θεὸς διέταξε τὸν Μωϋσῆν νὰ γράψῃ τὴν μεγάλην Ὠδὴν⁶² καὶ νὰ διδάξῃ δι' αὐτῆς τὸν λαόν. Τὸν ἐκάστοτε δὲ ἀναδεικνυόμενον ἄρχοντα διατάσσει (ὁ Θεὸς) νὰ γράψῃ τὸ Δευτερονόμιον, νὰ τὸ κρατῇ εἰς τὰ χέρια τοῦ καὶ νὰ μελετᾷ διαρκῶς τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτὸ παραγγέλ-

59. Ἐβρ. ια' 33-35.

60. Πρβλ. Ψαλμ. Εβ' 8' Εγ' 3 κ.δ.

61. Ἡ πείρα τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἐπ' αὐτοῦ εἶναι μοναδική.

62. Δευτ. λθ' 1-43. Πρόκειται διὰ τὴν Β' Ὠδὴν. Μεγάλη χαρακτηριστρίζεται ἐν σχέσει μὲ τὴν Α' (Ἐξ. ιε' 1-19). Καλεῖται καὶ «Κύκνειον ᾄσμα» τοῦ Μωϋσέως.

ματα⁶³, διότι εἶναι ἄρκετὰ τὰ λόγια αὐτῶν καὶ νὰ ὑπενθυμίζουν τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς, καὶ νὰ βοηθοῦν ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι τὰ μελετοῦν κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον. "Όταν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ εἰσῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἀδιαφόρησε διὰ τὴν συγκρότησιν στρατεύματος. Βλέποντας δὲ τοὺς ἐχθρικοὺς σχηματισμοὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἀμορραίων νὰ προετοιμάζωνται ἀπὸ κοινοῦ διὰ πόλεμον, αὐτὸς δὲν ἐχρησιμοποίησεν ὅπλα καὶ ξίφη, ἀλλ' ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ἐνώπιον ὅλων τὸ Δευτερονόμιον, καὶ ἀφοῦ ὑπενθύμισεν εἰς αὐτοὺς τὰ παραγγέλματα τοῦ Νόμου καὶ μὲ αὐτὰ ἐξώπλισε τὸν λαόν, κατενίκησε τοὺς ἐχθρούς. Ὁ βασιλεὺς δὲ Ἰωσί-ας, ὅταν εὐρέθη τὸ βιβλίον τοῦ Νόμου καὶ ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκοον ὅλων, δὲν ἐφοβεῖτο πλέον τοὺς ἐχθρούς⁶⁴. Καὶ ὡσάκις ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς διεξήγαγε πολέμους, προηγεῖτο αὐτοῦ ἡ κιθωτὸς φέρουσα τὰς ξυλῖνας πλάκας τοῦ Νόμου, καὶ ἦτο ἄρκετὴ αὐτῇ νὰ τοὺς βοηθήσῃ περισσότερον ἀπὸ ὁποιαδήποτε στρατιωτικὴν παράταξιν, ἐὰν θεθαίως δὲν εἶχε προηγουμένως διαπραχθῇ κάποια ἁμαρτία καὶ ὑποκρισία ἀπὸ τοὺς βαστάζοντας τὴν κιθωτὸν καὶ ἀπὸ τὸν λαόν. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον χρειάζεται διὰ νὰ συντελῇ ὁ θεῖος νόμος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν προσευχῶν μας εἶναι ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγαθὴ διάθεσις (ἡ καθαρότης τῆς καρδίας).

λγ'. Ἐγώ, λοιπόν, ἔλεγεν ὁ γέρων, ἤκουσα, καὶ μάλιστα ἀπὸ συνετοῦς ἀνδρας, ὅτι κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους εἰς τὸν Ἰσραὴλ καὶ μὲ μόνην τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν ἐξεδίωκαν τὰ δαιμόνια καὶ ἀπέτρεπαν ἔτσι τὰ κακὰ ποὺ ἐτοίμαζαν αὐτὰ νὰ κάμουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὸ εἶναι ἅξιοι κάθε τιμωρίας, ἔλεγε ὁ γέρων, ὅσοι ἐγκαταλείπουν αὐτὴ τὴν ὥραία συνήθειαν καὶ κατασκευάζουν μόνοι τους γλαφυρά λόγια παρμένα ἀπὸ τὴν θύραθεν γραμματείαν καὶ μὲ τὴν δῆθεν δύναμιν αὐτῶν αὐτοαποκαλοῦνται ἐξορκισταί⁶⁵. Ἀλλὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μᾶλλον κοροϊδεύουν καὶ συγ-

63. Δευτ. λα' 19.

64. Δ' Βασ. κθ' 8-11.

65. Οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι διὰ τῆς ἀπαγγελίας διαφόρων εὐχῶν ἐκβάλλουν τὰ πονηρὰ πνεύματα (δαιμόνια).

χρόνως δίδουν τὸ δικαίωμα εἰς τὰ δαιμόνια νὰ τοὺς χλευάζουν. "Ετσι ἔπαθαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι υἱοὶ τοῦ Σκευᾶ, διότι καὶ αὐτοὶ προσεπάθησαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ κάμουν ἐξορκισμούς⁶⁶. Διότι ὅταν μὲν ἀκούουν αὐτοὺς τοὺς ἐξορκισμούς τῶν ψευδοεξορκιστῶν τὰ δαιμόνια κοροϊδεύουν, ἐνῶ τὰ λόγια τῶν ἁγίων (τῶν ἱερῶν συγγραφέων) τὰ φοβοῦνται καὶ δὲν δύνανται νὰ τὰ ὑποφέρουν. Διότι μέσα εἰς τὰ λόγια τῶν ἁγίων Γραφῶν ὑπάρχει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος⁶⁷, τὸν ὁποῖον μὴ δυνάμενοι οἱ δαίμονες νὰ ὑποφέρουν ἔκραζαν «δέομαί σου, μὴ με πρὸ καιροῦ θασανίσῃς»⁶⁸. διότι καὶ μόνον ἡ θεὰ τοῦ παρόντος Κυρίου ἦταν δι' αὐτοὺς φωτιά πρὸς τοὺς κατέκαιε. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Παῦλος διέταξε τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα⁶⁹ διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου ὑπήκουον καὶ εἰς τοὺς Μαθητάς τὰ δαιμόνια⁷⁰. Καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἑλισσαῖον μετεδόθη ἀπὸ τὸν Κύριον θεία δύναμις καὶ ἐπροφήτευσεν καὶ ἐνεφανίσθη νερὸ χάριν τῶν τριῶν βασιλέων, ὅταν κατ' ἐντολήν του ἔψαλλεν ὁ ψάλτης⁷¹. "Ετσι καὶ τώρα. "Οποῖος ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς ἀρρώστους, ἅς λέγῃ αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ τὸν ἀσθενῆ θὰ ὠφελήσῃ περισσότερο καὶ τὴν ἰδικήν του πίστιν θὰ ἀποδείξῃ ὀρθὴν καὶ στερεάν. "Όταν δὲ ὁ Θεὸς ἴδῃ μίαν τοιαύτην πίστιν, θὰ χαρίσῃ τελείαν θεραπείαν εἰς ἐκείνους πρὸς τὴν ἔχουν ἀνάγκην. Διότι αὐτὸ εἶχε ὑπ' ὄψιν του καὶ ὁ ἱερὸς ὕμνωδός, ὅταν εἰς τὸν 118 Ψαλμὸν ἔλεγεν: «Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου»⁷² καὶ ἀλλαχοῦ «ψαλτὰ ἦσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ παροικίας μου»⁷³. Δι' αὐτῶν ἄλλωστε ἐξησφάλιζαν καὶ τὴν σωτηρίαν τοὺς, λέγοντες: «Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἔστι, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου»⁷⁴. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος εἰς αὐτὰ εὗρισκεν ἀληθινὴν ἀσφάλειαν διὰ τὸν

66. Πρ. ιθ' 14-16.

67. Πρβλ. Ἰωάν. ιδ' 6' ιζ' 17.

68. Λουκ. η' 28.

69. Πρ. ιστ' 18.

70. Λουκ. ι' 17.

71. Δ' Βασ. γ' 13 κ. ε.

72. Ψαλμ. ριη' 16.

73. Ψαλμ. ριη' 54.

74. Ψαλμ. ριη' 92.

μαθητήν του Τιμόθεον, συνιστώντας του: «Ταῦτα μελέ-
τα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερά γένη-
ται»⁷⁵. Ἐὰν καὶ σὺ μελετᾷς αὐτά, καὶ διαβάξης με σύ-
νεσιν καὶ κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον τοὺς Ψαλμούς, ἀφ'
ἐνὸς μὲν θὰ δυνηθῇς — ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἁγ.
Πνεύματος⁷⁶ — νὰ καταλάβῃς τὰ κρυπτόμενα εἰς κάθε
Ψαλμὸν νοήματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ θαυμάσῃς καὶ θὰ
προσπαθήσῃς νὰ μιμηθῇς τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ἔζησαν
ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐλάλησαν αὐτά θεοκίνητοι ἅγιοι ἄν-
δρες.

75. Α' Τιμ. δ' 15.

76. Πρβλ. Ἰωάν. ιστ' 13.

Τ Ο Υ Α Υ Τ Ο Υ

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

Εἰς τὸ ἑβραϊκὸν βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ δὲν φέρουν ἀριθμοὺς καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχουν διαφοραὶ κατὰ τὴν ἀρίθμωσιν καὶ τὴν ἑκτασιν αὐτῶν¹. Ἄλλοι μὲν ἐκεῖ εἶναι ἡνωμένοι καὶ ἄλλοι διηρημένοι. Ἔτσι, λοιπόν, ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον εἶναι ἡνωμένοι· ἐπίσης ὁ ἑνατος ἐνῶ εἰς τὸ χρησιμοποιοούμενον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κείμενον εἶναι ἐνιαῖος, ἀντιθέτως εἰς τὸ ἑβραϊκὸν εἶναι διχοτομημένος. Ὁλόκληρον δὲ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ἔχει διαίρεθῇ εἰς πέντε μέρη. Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ἀκόμη, ὅτι οἱ Ψαλμοὶ δὲν εἶναι ταξινομημένοι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῶν μνημονευομένων εἰς αὐτοὺς γεγονότων. Ἐναλλάσσονται δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς τὰ γεγονότα πολλῶν ἐτῶν ἄνευ σειρᾶς τινος, καθὼς διαπιστοῦται τοῦτο ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν². Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἐπεκράτησε τόση εἰδωλολατρεία εἰς τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ὥστε αὐτοὶ νὰ λησμονήσουν ἐντελῶς τὰς Γραφὰς τῶν προγόνων των, ὥστε νὰ χαθῇ ἀκόμη καὶ τὸ βιβλίον τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως³. Ἦτο δὲ τοιαύτη ἡ ἀποστασία των, ὥστε νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ ἀνάμεσά των κάθε ἶχνος τῆς προγονικῆς των εὐσεβείας. Τότε, λοιπόν, ἐφόνευαν καὶ τοὺς προφῆτας, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἤλεγχον τὴν ἀσέβειαν καὶ ἀποστασίαν των, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἠχμαλωτίσθησαν τὸ πρῶ-

1. Ἡ σύγκρισις γίνεται προφανῶς πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄.

2. Εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄ ἔχομεν 4 βιβλία Βασιλειῶν. Ὁ ἱερὸς Πατὴρ εἶχε φαίνεται ὑπ’ ὀψιν τοῦ κείμενον τῆς Π.Δ. ὅπου ταῦτα ἦσαν ἡνωμένα. Τὸ Μασ. ἔχει δύο βιβλία Βασιλειῶν.

3. Πρβλ. Δ΄ Βασιλειῶν κβ΄ 8 κ. ε. Β΄ Παρ. λδ΄ 1 κ. ε.

τον ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους⁴. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ κάποιος ἀπὸ τοὺς προφήτας, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀσχοληθῇ ἐπισταμένως μὲ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀπολεσθέντων βιβλίων, κατῴρθωσε νὰ εὕρῃ μεταξὺ τῶν ἄλλων βιβλίων καὶ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν. Δὲν εὗρεν ὅμως συγχρόνως ὅλους τοὺς Ψαλμοὺς, ἀλλὰ τμηματικῶς, δι' αὐτὸ καὶ ἡ συγκρότησις τοῦ βιβλίου ἐγίνε σταδιακῶς. Οὕτως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ψαλτηρίου ἔβαλεν ὅσους Ψαλμοὺς εὗρήκε πρῶτους. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ δὲν εἶναι ὅλοι τοποθετημένοι εἰς συνεχῇ σειρὰν, ἀλλὰ διακόπτονται ἐνδιαμέσως ἀπὸ Ψαλμοὺς τῶν υἱῶν Κορέ, καὶ τοῦ Ἀσάφ, καὶ τοῦ Σολομῶντος, καὶ τοῦ Μωϋσέως, καὶ Αἰθὰμ τοῦ Ἰσραηλίου καὶ Αἰμάν καὶ πάλιν Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ εὐρίσκονται εἰς τὸ βιβλίον ἀνακατωμένα τοποθετημένοι. Ἡ ταξινόμησις, λοιπόν, τῶν Ψαλμῶν δὲν ἐγίνε κατὰ σειρὰν συγγραφῆς των, ἀλλὰ κατὰ τὴν σειρὰν κατὰ τὴν ὁποίαν εὐρέθησαν⁵. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἔχουν ταξινομηθῇ καὶ οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς τινὰς προφήτας Ψαλμοί⁶.

Ὅσοι Ψαλμοὶ ἀκολουθοῦν μετὰ τὸν πρῶτον καὶ τὸν δωδέκατον καὶ εἶναι ἀνεπίγραφοι, καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἔχουν μὲν ἐπιγραφὴν, ἀλλὰ δὲν μνημονεύουν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως των, οἱ Ἑβραῖοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ἀνήκουν εἰς ἐκείνους τοὺς συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα φέρουν οἱ Ψαλμοί, οἱ ὁποῖοι προηγούνται τῶν ἀνεπιγράφων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς πρῶτον καὶ δεῦτερον, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ἓνα Ψαλμόν, νομίζω ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν Δαβὶδ, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ τοῦ πρῶτου μέρους εἶναι ἰδικοὶ του. Ὡς γνωστὸν ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ ἀπὸ τοῦ τρίτου μέχρι τοῦ 40οῦ εἶναι ἀνεπίγραφοι καὶ ἀποδίδονται εἰς τὸν Δαβὶδ. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον νομίζω ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος. Πιστοποιεῖται δὲ ἡ ἀλήθεια τοῦ Ι-

4. Ἐννοεῖ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ περὶ τὸ 722 π.Χ.

5. Αὕτῃ ὑπῆρξε κατὰ βάσιν ἡ διαδικασία συγκροτήσεως τοῦ Ψαλτηρίου. Μόνον ποὺ δὲν εἰργάσθη ἐν μόνῳ πρόσωπον, ἀλλὰ πλείονα καὶ εἰς μακρότερον χρόνον.

6. Ὁ ὅρος «περικοπαὶ» δὲν ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν.

σχυρισμοῦ μου αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὸ ὁποῖον λέγεται: «Δέσποτα, σὺ ἐποίησας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὁ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου στόματος παιδὸς σου Δαβὶδ εἰπὼν· "Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;»⁷. Διότι δι' αὐτῶν τῶν λόγων ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς τῶν Πράξεων εἶπε κατὰ τρόπον σαφῆ, ὅτι ὁ δευτέρος Ψαλμὸς εἶναι τοῦ Δαβὶδ. Πιθανὸν δὲ νὰ παρελείφθῃ νὰ τεθῇ εἰς αὐτὸν τὸν Ψαλμὸν ἡ ἐπιγραφή «τῷ Δαβὶδ», ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν περιέχεται ὀλοφάνερη περὶ τοῦ Κυρίου προφητεία, εἰς τὴν ὁποίαν λέγεται: «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»⁸. Μετὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀκολουθεῖ τὸ «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἶ σύ»⁸, τοὺς ὁποίους ὁ ψαλμωδὸς λέγει ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ ἀνέρχονται εἰς 150. Μερικοὶ δὲ νομίζουν, ὅτι ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ εὐλογημένου τοῦ Δαβὶδ. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀληθές. Διότι ναὶ μὲν ὅλοι γενικῶς ἀποδίδονται εἰς τὸν Δαβὶδ, εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ὅμως φαίνεται ὁ κάθε Ψαλμὸς ὑπὸ ποίου ἐγράφη. Διότι ἐξελέγησαν 292 διὰ νὰ ψάλλουν εἰς τὸν ναόν· ἐξ αὐτῶν οἱ τέσσαρες ὠρίσθησαν ὡς προϋστάμενοι τοῦ ἔργου τῆς ψαλμωδίας καὶ οἱ 288 ὡς βοηθοὶ των⁹. Εἰς τοὺς τέσσαρες, λοιπόν, προϋσταμένους τοῦ χοροῦ τῶν ψαλτῶν ἀποδίδονται ὠρισμένοι Ψαλμοί, ὅπως καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ αὐτῶν μαρτυροῦν. Ὅταν, λοιπόν, ἡ ἐπιγραφή λέγῃ «Ψαλμὸς τοῖς υἱοῖς Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ καὶ Αἰμάν» αὐτὸ σημαίνει, ὅτι αὐτοὶ οἱ Ψαλμοὶ ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν υἱῶν Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ καὶ Αἰμάν. Ὅταν ἡ ἐπιγραφή λέγῃ «Ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ» σημαίνει ὅτι εἶναι ποίημα τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀσάφ. Ὅταν ἡ ἐπιγραφή λέγῃ «Ψαλμὸς τοῦ Ἰδιθούμ» σημαίνει ὅτι ψάλλει ὁ ἴδιος ὁ Ἰδιθούμ. Ὅσακις ἡ ἐπιγραφή λέγει «τοῦ Δαβὶδ» σημαίνει ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Δαβὶδ. Ὅταν ὅμως λέγῃ «τῷ Δαβὶδ» σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιγραφή δὲν

7. Πο. δ' 24 - 25.

8. Ψαλμ. β' 1 - 2.

9. Πρβλ. Α' Παρ. κε' 1 - 7. Ἀρχοντες ἐξελέγησαν οἱ Ἀσάφ, Αἰμάν, Ἰδιθούμ, Αἰθάν.

είναι ιδιόγραφος, ἀλλ' ὁ Ψαλμὸς ἀποδίδεται ὑπὸ ἄλλων εἰς τὸν Δαβίδ¹⁰. Εἶναι, λοιπόν, ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ 150. Ἐξ αὐτῶν 72 προέρχονται ἀναμφισβητήτως ἀπὸ τὸν Δαβίδ, 9 ἀποδίδονται ἀπλῶς εἰς τὸν Δαβίδ, οἱ 12 εἶναι τοῦ Ἀσάφ, 12 ἀποδίδονται εἰς τοὺς υἱοὺς Κορέ, εἰς εἶναι τοῦ Ἰδιθούμ, εἰς τοῦ Αἰθάμ, εἰς τοῦ Αἰμάν, εἰς τοῦ Σολομώντος, δύο τοῦ Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, εἰς τοῦ Μωϋσέως καὶ 39 εἶναι ἀνεπίγραφοι· ἦτοι συνολικῶς 150¹¹.

Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ περιέργον τοῦτο φαινόμενον: διὰ ποῖον δηλ. λόγον καίτοι ὑπάρχουν πολλοὶ ψαλμῶδοί, καίτοι ὅλοι οἱ Ψαλμοὶ δὲν εἶναι τοῦ Δαβίδ, ἐν τούτοις ὁλόκληρον τὸ θεῖον τῶν Ψαλμῶν ἀποδίδεται εἰς τὸν Δαβίδ. Δὲν θὰ παραλείψωμεν καὶ αὐτοῦ τοῦ θέματος τὴν ἐξέτασιν. Ἀπεδόθη ὁλόκληρον τὸ Ψαλτήριον εἰς τὸν Δαβίδ, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τοῦ Ψαλτηρίου. Διότι αὐτὸς ἐξέλεξε τοὺς ὕμνωδούς. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρωταίτιος τοῦ Ψαλτηρίου, ἐκρίθη ἄξιός αὐτῆς τῆς τιμῆς, ὥστε νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἰδικοὶ τοῦ Ψαλμοὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔψαλλαν οἱ ὕμνωδοί.

Ἐπειδὴ ὁ Δαβίδ ἦτο προφήτης καὶ ὡς τοιοῦτος εἶχεν ἀνοικτὰ τῆς ψυχῆς του τὰ μάτια, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζεν, ὅτι τὰ πονηρὰ πνεύματα πανηγυρίζουν μὲν διὰ τὴν πτῶσιν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ ξαναλυποῦνται διὰ τὴν ἡτταν τοὺς ὅταν οἱ ἄνθρωποι μετανοοῦν καὶ διορθώνωνται, δι' αὐτὸ τὰς ἐναντίον των προσευχὰς τὰς ἔκανε κατανοητάς, χρησιμοποιοῦν μεταφορὰς ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν. Διότι ἐὰν δὲν ἐννοήσωμεν ὑπὸ μεταφορικὴν ἔννοιαν ὅσα λέγουν οἱ προφῆται, ὅχι μόνον δὲν θὰ ἀποκομίσωμεν καμμίαν ὠφέλειαν πρὸς ἀπόκτησιν πραότητος ἐξ ὧν αὐτοὶ λέγουν, ἀλλὰ θὰ καταληφθοῦμεν καὶ ἀπὸ μίαν ἀντίθετον πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν σκληρότητα, ἐπειδὴ αἱ

10. Θέλει νὰ εἴπῃ δηλαδὴ ὁ ἱερός Πατήρ, ὅτι ἡ ἐναλλαγὴ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν πτώσεων Γεν. καὶ Δοτ. σημαίνει τοῦτο: Διὰ τῆς Γεν. μὲν ἐκφράζεται θεβαιότης περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ψαλμοῦ, ἐνῶ διὰ τῆς Δοτ. ἀπλῶς πιθανολογεῖται ὁ συγγραφεύς.

11. Ἡ ἀρίθμωσις ἔχει λάθῃ. Κατ' ὀρχήν τὸ ἄθροισμα εἶναι 151 καὶ ὄχι 150. Εἰς τοὺς Αἰγαιοῖν - Ζαχαρίαν ἀποδίδονται 4 Ψαλμοὶ καὶ ὄχι δύο. Τὰ λάθῃ ὀφείλονται μᾶλλον εἰς τοὺς ἀντιγραφεῖς.

προσευχαι τῶν Ψαλμῶν μᾶς ὁδηγοῦν συχνά εἰς ἓνα μῖσος κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν μᾶς προτρέπουν νὰ τοὺς ἀγαπᾶμε, ὅπως ὁ Κύριος¹². Ὁ Δαβὶδ π.χ. ἀναριθμήτους φορὰς ἐπαναλαμβάνει: «Αἰσχυνθείσαν καὶ ἐντραπείησαν πάντες οἱ ἐχθροί μου, καὶ μὴ αἰσχυνθείην ἐγώ». Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπαν ἄνθρωποι ἔχοντες τὴν προφητικὴν ιδιότητα καὶ συνεπῶς ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεὸν ὑπὸ τὴν συνήθη ἔννοιαν καὶ ὅχι ὑπὸ ἀλληγορικὴν σημασίαν, ὅπως εἶπομεν παραπάνω. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ ἐρμηνεύη τὸ πρᾶγμα ὁ ἀκούραστος μελετητὴς τῆς Βίβλου, ὅπου συναντᾷ εἰς αὐτὴν προφήτην νὰ καταρᾶται· ὅσα δηλ. λέγονται περὶ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν νὰ τὰ μεταφέρῃ καὶ τὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τοὺς νοητούς¹³. Ἀλλωστε ὁ ἀσκητὴς πρέπει μετὰ σχολαστικότητος νὰ καταγίνεται εἰς τὴν κατανόησιν κάθε λέξεως.

12. Πρβλ. Ματθ. ε' 43-47. Λουκ. στ' 27-36.

13. Καὶ ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ὁ Ἀθανάσιος ἦτο ὁπαδὸς τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας τῆς Βίβλου. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἠκολούθει τὰς ὑπερβολὰς τοῦ Ὁριγένους.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΨΑΛΜΟΣ Α΄.

Υπόθεσις

Ὁ Δαβίδ ἀφιερώνει τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας του εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ὡς ἄνθρωπος θὰ κατήγετο ἐκ τοῦ γένους Δαβίδ¹. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὴν μακαρίζει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐλπίσει εἰς αὐτόν.

(Μακαρίους ὀνομάζει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἔλαβον μέρος εἰς συγκέντρωσιν ἄσεβῶν, οὔτε ἐστάθησαν εἰς δρόμον ὅπου συχνάζουν ἁμαρτωλοὶ καὶ δὲν ἐκάθησαν εἰς συνέδριον ἀνθρώπων φθοροποιῶν. Διότι τρεῖς ἦσαν αἱ Ιουδαϊκαὶ μερίδες, αἱ ὁποῖαι ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου, οἱ γραμματεῖς, οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοί. Αὐτοὶ θὰ ἠδύναντο δικαιολογημένως νὰ ὀνομασθοῦν «ἄσεβεῖς» καὶ «ἁμαρτωλοὶ» καὶ «λοιμοὶ» (ἀντιστοίχως). Ὡς ὁδὸς χαρακτηρίζεται ἐνταῦθα ὁ θίος, ἐπειδὴ ὁδηγεῖ ὅσους ἔχουν γεννηθῇ εἰς τὸ τέλος).

1. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἄσεβῶν». Ἀσφαλῶς «βουλὴ ἄσεβῶν» ὀνομάζει τὴν σύνοδον καὶ τὴν συνέλευσιν τῶν πονηρῶν. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐπιζήμιον τὸ νὰ συμμετέχῃ κανεὶς εἰς τὰς συγκεντρώσεις τῶν ἄσεβῶν, διὰ τοῦτο μακαρίζει ὅποιον οὔτε κατ' ἐλάχιστον πλησιάζει αὐτούς. Εἰς ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὁ ὁποῖος ἔθαψε τὸ σῶμα τοῦ

1. Πρβλ. Λουκ. α' 27, 69.

Κυρίου καὶ Θεοῦ μας. Διότι ἔχει γραφῇ περὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι δὲν συνεφώνησε μὲ τὴν ἀπόφασιν τῶν προδοτῶν τοῦ Ἰησοῦ². «Καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισε». Διὰ τῆς καθέδρας ἐννοεῖ τὴν διδασκαλίαν, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποῦ εἶπε πάλιν ὁ Κύριος: «Ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωϋσέως»³. Καθέδρα, λοιπόν, λοιμῶν εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν πονηρῶν.

2. «Ἡμέρας καὶ νυκτός». Σημαίνει τὴν ἐντατικὴν μελέτην τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ μελετᾷ μὲ νωχέλεια τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

(«Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός». Εἰς τὸν νόμον δηλαδὴ τὸν ἀγγελικόν. Τὴν ἐντατικὴν μελέτην ἐννοεῖ. Διότι δὲν πρέπει νὰ μελετᾷ κανεὶς τεμπέλικα τὸν νόμον τοῦ Κυρίου. Διότι δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλοτε μὲν νὰ μελετᾷ κανεὶς αὐτόν, ἄλλοτε δὲ ὄχι, ἀλλὰ πάντοτε καὶ συνεχῶς νὰ εἶναι ἀφοσιωμένος εἰς τὰ θεῖα λόγια. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει τὸ «ἡμέρας καὶ νυκτός». Καὶ ἡ ἀμοιβὴ ποῦ θὰ δοθῇ θὰ εἶναι ἀνταξία πρὸς τὴν πρᾶξιν (τῆς συνεχοῦς μελέτης). Διότι ὅποιος ἐντρύφῃ εἰς τὸν θεῖον νόμον, αὐτὸς ποτίζεται χορταστικὰ ἀπὸ αὐτόν μὲ τὸ ἰδικό του πνευματικὸ νερό. Ἄλλωστε καὶ ὁ Χριστὸς ὠνόμασε τὴν διδασκαλίαν Του «νερό», λέγοντας: «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω»⁴. Ἐχει παρομοιασθῇ ἡ διδασκαλία Του πρὸς δένδρον φυτευμένον πλησίον τοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι διαρκῶς θαλλερὸν καὶ διαρκῶς γεμᾶτο ὠρίμους καρπούς. Διότι οἱ ἀγωνιζόμενοι διὰ τὴν ἀρετὴν θὰ δρέψουν μὲν εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν τοὺς καρπούς τῶν κόπων των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ὡς ἄλλα φύλλα ἢ καλὴ ἐλπίς τοὺς χαρίζει σκιάν καὶ δροσιάν καὶ μὲ τὴν παιδαγωγίαν τῆς ψυχῆς ἀφαιροῦν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκληρότητα τοῦ κόπου. Εἰς αὐτόν τὸν ἄνθρωπον ὅλα θὰ πηγαίνουν καλὰ. Διότι αὐτὸς δὲν θὰ πράξῃ τίποτε ἀντίθετον πρὸς τὰς θείας ἐντολάς, ἀλλὰ θὰ προσαρμόζῃ τὸ

2. Λουκ. κγ' 50 - 51.

3. Ματθ. κγ' 2.

4. Ἰωάν. ζ' 37.

ιδικόν του θέλημα πρὸς ἐκεῖνο τοῦ θείου νόμου. Καὶ ἄφοῦ ἀπηγόρευσεν ἐν ἀρχῇ ὁ Ψαλμὸς ὅλα τὰ εἶδη τῆς κακίας καὶ ἄφοῦ ὑπέδειξε τὴν τελειότητα τῶν θείων ἐντολῶν, ὡς ἐξῆς ἐτελείωσε: «Πάντα ὅσα ἂν ποιῇς».

3. «Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων». Δένδρον ἐξομολογήσεως ὀνομάζεται παραβολικῶς εἰς τὴν θεόπνευστον Γραφὴν ὁ Χριστός, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον: «Ξύλον ζωῆς ἐστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς»⁵. Λέγει, λοιπόν, (ἡ Γραφή) ὅτι ὅσοι πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστὸν θὰ γίνουν ἰδικό Του σώμα: «μετασχηματίζει γὰρ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πρὸς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ». «Διεξόδους δὲ τῶν ὑδάτων» ὀνομάζει τὰς θείας Γραφάς, μέσα εἰς τὰς ὁποίας δύναται κανεῖς νὰ εὔρη παντοῦ τὸ περὶ Χριστοῦ κήρυγμα. (Ξύλον ζωῆς εἶναι ὁ Χριστός, κλάδοι εἶναι οἱ ἀπόστολοι, καρπὸς εἶναι τὸ αἷμα καὶ τὸ νερὸ ποὺ ἔρρευσαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ⁶: ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν αἷμα συμβολίζει τὸ μαρτύριον, τὸ δὲ ὕδωρ τὸ θάπτισμα. Φύλλα εἶναι τὰ θεῖα λόγια· ὡς καρπὸν δὲ τοῦ δένδρου νὰ ἐννοήσῃς τὴν ὀρθὴν πίστιν, φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν. Καρπὸς ἀκόμα εἶναι καὶ οἱ σωζόμενοι· ρίζα εἶναι τὸ θάπτισμα· γεωργὸς εἶναι ὁ Θεὸς - Πατήρ). «Ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ». Ὡς καρπὸν τοῦ δένδρου νὰ ἐννοήσῃς τὴν πίστιν, φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν. «Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ (οὐκ) ἀπορρυήσεται», δηλ. δὲν θὰ πέσῃ. «Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται». Διότι δὲν ὑπάρχει πρᾶξις ἀπὸ ἐκείνας ποὺ γίνονται σύμφωνα μὲ τὸ θεῖον θέλημα ποὺ νὰ εἶναι ἀνωφελής. (Ὁ κατάλληλος καιρὸς διὰ νὰ δοθῇ κάτι εἶναι ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ καταλληλότης αὐτοῦ ποὺ πρόκειται νὰ τὸ πάρῃ).

5. «Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει». Τὸ μὲν «διὰ τοῦτο» σημαίνει ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ρίζαν, ἀλλ' ὁμοιάζουν πρὸς σκόνην χύματος, τὸ ὁποῖον χτυπιέται ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ μετακινεῖται συνεχῶς· ὡς ἄνεμον δὲ νὰ ἐννοήσῃς τὴν ἀπει-

5. Παρ. γ' 18.

6. Ἰωάν. ιθ' 34.

λήν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία λέγει· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς πῦρ αἰώνιον»⁷. Ὅσοι ἀκούσουν αὐτὴ τὴν φωνὴν θὰ πέσουν δικαίως (εἰς τὴν κόλασιν), διότι δὲν ἐθεμελίωσαν τὴν ζωὴν των ἐπάνω εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ στήριγμα καὶ τὸ θεμέλιο τῶν πιστῶν. Διότι καὶ ὁ θεῖος λόγος ὁμιλεῖ περὶ κατακρίσεως καὶ ὄχι παρακλήσεως. «Ἐν τῇ συναγωγῇ δικαίων», λέγει· διὰ τῆς φράσεως αὐτῆς διαχωρίζει τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς.

6. «Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων». Τὸ «γινώσκει» τίθεται ἀντὶ τοῦ «τιμᾶ», σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆν· «Γινώσκω σε παρὰ πάντα»⁸ ἀντὶ τοῦ σὲ τιμῶ καὶ εὖρες εὐνοίαν πλησίον μου.

Β'

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ. Εἰς τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον
δὲν φέρει ἐπιγραφὴν.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν πρῶτον Ψαλμὸν ἀπεκάλεσεν «ἀσεβεῖς» καὶ «ἁμαρτωλούς» καὶ «λοιμούς» τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ιουδαϊκοῦ ἔθνους. Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν πάλιν ἐμφανίζει ὑπὸ τὰ ἴδια ὀνόματα τὰς πράξεις, τὰς ὁποίας αὐτοὶ διέπραξαν. (Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸν πρῶτον Ψαλμὸν μὲ τὴν μνημόνευσιν τῶν ἀσεβῶν, ἀρχίζει πάλιν τὸν δεῦτερον ἀπὸ τὸ ἴδιον θέμα, διδάσκων ὅτι τὸ τέλος ποῦ ἐκεῖ ἐλέχθη, ὅτι θὰ ἔχουν οἱ ἀσεβεῖς τὸ ἴδιον ἀναμένει καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μετὰ μανίας ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος).

7. Ματθ. κε' 41.

8. Ἑε. λγ' 12.

1. «Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;». Φρύαγμα εἶναι τὸ ἄλογο φρόνημα (χρεμέτισμα). Τὸ «Ἵνα τί» ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰς δύο προτάσεις, δηλαδή «Διατί οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;». Διότι πῶς νὰ μὴ εἶναι ματαία δι' αὐτοὺς ἡ μελέτη, ἀφοῦ δὲν ἐδέχθησαν τὸν Σωτῆρα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους;

(Ποία, λέγει, εἶναι ἡ αἰτία ἑνὸς τόσο μεγάλου μίσους, ὥστε νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὸν ἴδιον τόπον ἔθνη καὶ λαοί; Διότι τὸ «ἐφρύαξαν» (δηλ. ὑπερηφανεύθησαν πολὺ) σημαίνει τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θόρυβον ποὺ προκαλεῖται μετὰ ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὴν καυχησιολογίαν. Ὁ ὁρος («ἐφρύαξαν») εἶναι παρμένος ἀπὸ τὴν ἀλογον ὁρμὴν τῶν ἵππων ὅταν αὐτοὶ φέρωνται πρὸς πρᾶξιν ἀπρεπῆ. Κάτι ἀνάλογον ἔκαμαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Ποῖο εἶναι, λοιπόν, τὸ αἷτιον τῆς συγκεντρώσεως εἰς τὸν ἴδιον τόπον ἐθνῶν καὶ λαῶν; Διότι ἔθνη καὶ λαοὺς ἴσως ὀνομάζει τοὺς Ἰσραηλίτας. Πιθανὸν ὅμως ἐθνικοὺς μὲν νὰ ὀνομάζῃ τοὺς περιστοιχοῦντας τὸν Ἡρώδη καὶ τὸν Πιλάτον Ῥωμαίους πολίτας, λαοὺς δὲ τοὺς Ἰουδαίους).

(«Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς». Τὸ «παρέστησαν» ἐτέθη ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ βασιλεῖς Ἡρώδης καὶ Πόντιος Πιλάτος διώρισαν οἱ ἴδιοι τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοῦτο. Ἔτσι ἡρμήνευσαν τὴν φράσιν καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι εἰς τὰς Πράξεις)¹.

2. «Καὶ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό». Ἀρχοντας ὀνομάζει τὰ προαναφερθέντα τάγματα, δηλ. τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς φαρισαίους καὶ τοὺς νομικοὺς. «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ». Διότι ἡ ἔχθρα ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πατέρα. Διότι ἐὰν ὁ Πατὴρ εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Υἱὸς εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν Πατέρα², πῶς εἶναι δυνατόν ἡ προσβολὴ τοῦ ἑνὸς τῶν προσώπων νὰ μὴ εἶναι προσβολὴ καὶ τοῦ ἄλλου;

3. «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν». Λεῖπει ἀπὸ τὴν φράσιν ἡ μετοχὴ «λέγοντες», ὥστε νὰ προκύψῃ ἡ ἐξῆς ἔννοια: συνεκεντρώθησαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ

1. Πρ. δ' 27.

2. Ἰωάν. ι' 38.

έναντίον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, λέγοντες: «ὡς διασπάσωμεν τὰ δεσμά των». Διότι δὲν ἤθελαν νὰ εὑρεθοῦν μέσα εἰς τὴν ἱερὰν σαγήνην (Ἑκκλησίαν), περὶ τῆς ὁποίας ἔχει γραφῇ: «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη»³. «Καὶ ἀπορρίψωμεν ἅψ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν θαρύτητα τοῦ νόμου, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Κύριος ἔχει εἶπη: «Ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστι»⁴.

(«Τὸν ζυγὸν αὐτῶν» διότι κάθε ἐνέργεια ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πατέρα. Διότι ἐὰν ὁ Πατὴρ εὑρίσκεται μέσα εἰς τὸν Υἱόν, καὶ ὁ Υἱὸς μέσα εἰς τὸν Πατέρα, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ εἶναι κοινὴ ἡ ἐναντίον τοῦ ἐνὸς προσβολή;).

4. «Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς». Θὰ γελάσῃ εἰς θάρος των, ἐπειδὴ αὐτὰ ποῦ ἐσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν εἶναι ἀνόητα. Διότι ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἐσταύρωσαν καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, εὑρισκόμενος συγχρόνως εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὄλων ἐξουσιάζων, ἀποδεικνύει ἀνοήτους καὶ ἀσκόπους τὰς ἀποφάσεις των. Καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξουσιαστὴς τοῦ σύμπαντος θὰ ἀνταποδώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀνταξίαν τοῦ παθόντος τιμωρίαν. «Καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς». Λέγει δηλ. ὅτι θὰ τοὺς περιφρονήσῃ, θὰ τοὺς μισήσῃ καὶ θὰ τοὺς ἀποστραφῇ.

(«Καταγελάσει»: ἀντὶ νὰ εἶπῃ θὰ τοὺς μισήσῃ καὶ θὰ τοὺς ἀποστραφῇ. Ἄλλ' ἐκεῖνος, λέγει, ποῦ εἶναι ἐπ' αὐτοὺς ἀπὸ αὐτοὺς, ποῦ μηχανεύονται τὰ πάντα διὰ νὰ τὸν ἐξοντώσουν, θὰ γελάσῃ μαζί των, δηλ. θὰ ἀποδείξῃ γελοίαν τὴν πλεκτάνην των, διότι ἐπιχειροῦν ἀνόητα πράγματα. Διότι μυκτηρισμὸς εἶναι ἡ διὰ πίεσεως τῶν ρωθῶνων ἐκβολὴ ἀέρος πρὸς ἐμπαιγμὸν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κομπάζουν ἀσυστόλως. Ὅταν δὲ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἐμπρόθετον (π.χ. «κατα - γελάσει») γίνεται διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ πρᾶγμα προκαλεῖ ἔντονον γέλωτα. Καὶ δὲν λέγει μόνον ὅτι ὁ Κύριος θὰ γελάσῃ μαζί των, ἀλλ' ὅτι θὰ δοκιμάσουν καὶ τὴν ὀργὴν του).

5. «Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ». Τό-

3. Ματθ. ιγ' 47 κ. ε.

4. Ματθ. ια' 30.

τε, ἀλλὰ πότε; Ἀπλούστατα ὅταν τοὺς ἄκουσε νὰ λέγουν «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν». Ποῖα δὲ εἶναι ἐκεῖνα πού ὁ Κύριος εἶπε μὲ ὀργήν; Οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ τὰ «Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι»⁵, «Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία»⁶ καὶ τὸ «Καὶ ὑμῖν οὐαὶ τοῖς νομικοῖς»⁷.

(Διότι ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς τοὺς ἐπώλησεν ὡς δούλους. Ὁ θυμὸς διαφέρει ἀπὸ τὴν ὀργήν. Θυμὸς μὲν εἶναι ἡ ὀργὴ εἰς κατὰστασιν ἐκρηκτικὴν, ἐνῶ ἡ ὀργὴ εἶναι ἡ διάθεσις νὰ προκαλέσῃς λύπην εἰς ἐκεῖνον πού σὲ ἐλύπησεν. Ὁ θυμὸς, λοιπόν, εἶναι ἀτελέστερος τῆς ὀργῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ θυμοῦ. Καὶ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῶν λέξεων ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐκθᾶσιν τῶν πραγμάτων. Διότι στρατὸς ρωμαϊκὸς ἐκστρατεύσας ἐναντίον των τὴν μὲν πόλιν Ἱερουσαλὴμ) ἐκυρίευσεν, τὸν δὲ ναὸν κατέκαυσεν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἰδίους τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς περισσότερους ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐθανάτωσεν, ὄσους δὲ διέφυγαν τὸν θάνατον, ἀφοῦ τοὺς ἠχμαλώτισεν τοὺς ἐπώλησεν ἐν συνεχείᾳ ὡς δούλους⁸. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τοῦ πιστοῦ, διότι ἐν συνεχείᾳ μνημονεύει δύο πρόσωπα, πρῶτον μὲν τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Χριστοῦ. Διότι «Κατὰ τοῦ Κυρίου», εἶπε, «καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ»· ἔπειτα δὲ (μνημονεύει) τὸ πρόσωπον τοῦ κατοικοῦντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς Κυρίου: «Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελᾶσεται αὐτοὺς, καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτοὺς»· διετήρησε καὶ πάλιν τὸ ἴδιον λεκτικὸν σχῆμα).

6. «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ

5. Ματθ. κγ' 13.

6. Ματθ. κα' 43.

7. Λουκ. ια' 46.

8. Ἀναφέρεται εἰς τὸ μοιροῖον διὰ τὸν Ἰουδαϊσμόν γεγονός τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου. Ὁ πόλεμος ὑπῆρξεν αἰματηρὸς καὶ διήρκησεν 7 ἔτη (66-73 μ.Χ.). Ἡ Ἱερουσαλὴμ ἐκυριεύθη τὸ 70 μ.Χ. Τὸ φρούριον τῆς Μασαδᾶ ἐκράτησε τρία ἀκόμη ἔτη. Ἡ ἀντίστασις τῶν Ἰουδαίων ὑπῆρξε πεισματώδης, δι' αὐτὸ ἡ ἀκολουθήσασα τὴν παράδοσιν των σφαγὴ ἦτο ἀνελέητος. Ἐκτοτε τὸ ἔθνος διελύθη μέχρι τὸ 1948. Ἐπὶ 30 ἔτη τώρα ἀγωνίζεται νὰ ἐπιζῇ. Ὁ Κύριος προεῖπε κατηγορηματικῶς (Λουκ. ιθ' 44) ποίας συνεπειᾶς θὰ εἶχεν ἡ ἐναντί Του στάσις αὐτοῦ τοῦ λαοῦ.

Σιών». Ἐπειδὴ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἀπέκοψε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὴν σωτηρίαν, διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς πίστεως, ἡ ὁποία ἐξηπλώθη εἰς τοὺς εἰδωλολάτραις. Ὡς Σιών χαρακτηρίζει τὴν Ἐκκλησίαν.

(«Κύριος εἶπε πρὸς με, Υἱὸς μου», καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ. Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Ἡ φύσις τοῦ Πατρὸς μὲ ἀνεκήρυξεν Υἱόν. Δὲν ἐγεννήθη κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Πατρὸς⁹, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ οὐσία μου μὲ κατέστησεν ἀκριβὲς ἀποτύπωμα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς¹⁰. Πολὺ ὀρθὰ δὲ τίθεται τὸ «εἶ», τὸ ὁποῖον φανερῶνει τὴν ἄχρονον ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησιν τοῦ Υἱοῦ· διότι ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πάντοτε. Ἐβαλε δὲ ἐν συνεχείᾳ τὸ «σήμερον γεγέννηκά σε», διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Χριστοῦ· διότι τὸ «σήμερον» εἶναι δηλωτικὸν χρόνου καὶ δι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐπίσης φύσιν ἀναφέρονται καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα «γεγέννηκά σε». Πρόσεχε κατὰ ποῖον τρόπον ὁ Πατὴρ οἰκειοῦται τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ μονογενοῦς τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Χριστοῦ).

8-9. «Καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ». Δηλαδή μὲ τὸν σταυρόν· διότι ἀποτελεῖται μὲν ὁ σταυρὸς ἀπὸ ξύλου, ἀλλ' ἔχει δύναμιν σιδήρου. Μερικοὶ ὁμῶς ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ στίχος ἀναφέρεται εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐξουσίαν.

10. «Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε». Δηλαδή λογικευθῆτε. Μετανοήσατε καὶ ἐπιστρέψατε εἰς τὸν Θεόν. «Παιδεύθητε, πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν». Διὰ μὲν τοῦ «παιδεύθητε» ἐννοεῖ τὴν πρόοδον, διὰ δὲ τοῦ «Δράξασθε παιδείας» ἐννοεῖ τὴν τελειότητα.

12. «Δράξασθε παιδείας». Τῆς εὐαγγελικῆς ἀσφαλῶς παιδείας. «Καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας». Τῆς ὁδοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶπε «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός»¹¹.

9. Βάλλει κατὰ τῆς ἀσεβοῦς ἁρειανῆς ἀντιλήψεως.

10. Πρβλ. Ἑβρ. α' 3.

11. Ἰωάν. ιδ' 6.

Γ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ. Ἐψάλη ὅταν διέφυγε τὴν σύλ-
ληψιν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀθεσσαλώμ.

Ἦ πόθεις

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ψαλμοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐκεῖνο δηλ. πού λέγει ὁ Ψαλμός εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ χορὸς τῶν προφητῶν εὐρίσκεται εἰς διαρκὴ διω-
γμὸν ὑπὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Διότι τὸ ὄνομα Δαβίδ
σημαίνει ποθητός, ἀλλὰ τέτοιος (δηλ. ποθητός) εἶναι ὁ
χορὸς τῶν προφητῶν. Ὅπως, λοιπόν, ὁ Ἀθεσσαλώμ ἡ-
γείρε ἀνταρσίαν κατὰ τοῦ Πατρὸς του, δηλ. τοῦ Δαβίδ,
οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν προγόν-
ων των προφητῶν, ἀπορρίπτοντες τὰ παραγγέλματα
τοῦ Θεοῦ καὶ προβάλλοντες ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐφαρμο-
γὴν των.

2. «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;». Τὸ
«τί» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «σφόδρα».

3. «Οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ». Ὁ Θε-
ός του, λέγει, δὲν θά τὸν σώσῃ. Ἐλεγον δὲ τοῦτο, διότι
αὐτοὶ ἔβλεπον, μόνον τὴν ἁμαρτίαν πού εἶχε διαπράξει,
τὴν δὲ μετάνοιάν του, πού ἠκολούθησε δὲν τὴν ἐγνώρι-
ζον. Τοῦτο γίνεται εὐκολώτερα ἀντιληπτὸν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ
Ψαλμός ἀναφέρεται εἰς τὸν Δαβίδ. Διότι τὸ «ἐπανίστα-
σθαι» ταιριάζει προπάντων δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προ-
ηγούμενως μὲν ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπηκόων, ὕ-
στερον δὲ ἐκήρυξαν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἀρχόντων των.

4. «Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, δόξα μου». Ἐ-
πειδὴ, ὅπως εἵπομεν προηγούμενως, ὁ Ψαλμός λέγεται
ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι καὶ αὐ-
τοῦ (τοῦ Κυρίου) δύναται νὰ ὑψωθῇ τὸ κεφάλι, ἔστω
καὶ ἂν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Πότε δύναται νὰ συμβῇ αὐ-
τό; Ὅταν ἡ θεότης (τοῦ Θεοῦ) ἀποδεικνύεται καὶ φα-
νερώνεται εἰς τοὺς ἀπίστους διὰ τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν.
(Τότε δηλ. καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐξυψοῦται).

(«Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Τὰ λόγια αὐ-
τὰ τοῦ προφήτου εἶναι ἐκεῖνα, πού ἀρμόζουν εἰς τὸν πι-
στόν, ὁ ὅποιος ὑπομένει ἀμετακινήτως τόσον μεγάλας
δοκιμασίας καὶ εἶναι πεπεισμένος ὅτι δὲν θά ἐγκατα-

λειφθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν. "Οχι μόνον δὲν θά ἐγκαταλειφθῇ, ἀλλὰ καὶ θά βοηθηθῇ καὶ θά δοξασθῇ καὶ τὴν αἰωνίαν βασιλείαν θά κληρονομήσῃ. Διότι αὐτὴν τὴν σημασίαν ἀποδίδουν μερικοὶ εἰς τὸ «ὕψων τὴν κεφαλὴν». Δόξα, ἄρα, τοῦ δικαίου εἶναι ὁ Θεός, εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἔχει πλήρη ἐμπιστοσύνην. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἔχει ὡς δόξαν τοῦ τὸν Θεόν, αὐτὸς ἐξυψοῦται).

5. «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Τὸ χωρίον αὐτὸ μᾶς διδάσκει, ὅτι εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις δὲν πρέπει νὰ καταφεύγωμεν εἰς οὐδένα ἄλλον παρὰ μόνον εἰς τὸν Θεόν.

(«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». "Αρχισε μὲν με δέησιν, ὕστερα, μετὰ τὸ διάψαλμα, ἔβαλε τὴν εὐχαριστίαν, ἐπειδὴ ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Θεόν αὐτά, ποῦ ἐζήτησε. Τώρα, λοιπόν, γυρίζει τὸ πρόσωπόν του πρὸς ἡμᾶς καὶ μᾶς διηγεῖται κατὰ ποῖον τρόπον προσευχήθη καὶ τὸν ἤκουσεν ὁ Θεός, καὶ λέγει: «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα». Ὡς φωνὴν μὲν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν θερμὴν παράκλησιν, ποῦ γίνεται ἄφωνα μὲ τὸν νοῦν μας πρὸς τὸν Θεόν τῶν ὄλων. Διότι δὲν ἐννοεῖ τὴν κραυγὴν, ἀλλὰ τὴν προσευχήν, ποῦ γίνεται μὲ λόγια ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὸν νοῦν μας¹.

Τὸ δὲ «ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους» λέγεται σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψιν, ποῦ ἐπεκράτει τότε περὶ τῆς κατοικίας τοῦ Θεοῦ. Διότι οἱ Ἰσραηλῖται ἐνόμιζαν ὅτι ὁ Θεός κατοικεῖ ἐντὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἐπειδὴ ἀπὸ ἐκεῖ ἐδίδοντο εἰς τοὺς ἱερεῖς οἱ διάφοροι χρησμοί. Τὸ «ἐξ ὄρους ἁγίου» πάλιν τίθεται ἀντὶ τοῦ «ἐξ οὐρανοῦ». Ἀνάλογον εἶναι καὶ τὸ «ἐν ὄρει ἁγίῳ σου»² καὶ τὸ «ἐγγίσατε ὄρεσιν αἰωνίοις»³. Δύναται ὁμοίως ὁρος ἅγιον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὗτος ἀκούει τοὺς προσευχομένους νὰ εἶναι ὁ Μονογενὴς τοῦ Υἱός, διὰ τὸν ὁποῖον ἔχει λεχθῇ: «Ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν». Ἡ φράσις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποκάλυψιν αὐτοῦ, ἣ ὁποία ἐγίνε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν Του, ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. "Η, κατ' ἄλ-

1. Μόνον οὕτω συμβιβάζονται ἐννοιολογικῶς τὰ δύο κῶλα τῆς περιόδου.

2. Ψαλμ. ιδ' 1.

3. Πρβλ. Ψαλμ. οε' 5.

λους, τὸ ἐξ ὄρους ἁγίου σημαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. "Ὁ-
ρος ἅγιον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἢ ἀκατάληπτος αὐτοῦ γινώσις.

Τὸ διάψαλμα εἶναι ἢ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον γίνε-
ται ἐναλλαγή καὶ τροπὴ τῆς μουσικῆς (τοῦ Ψαλμοῦ) ἢ
τὸ σημεῖον ὅπου μεταβάλλεται τὸ νόημα καὶ ἡ δύναμις
τοῦ λόγου⁴.

Τὸ «ἐξηγέρθην» σημαίνει τοῦτο, ὅτι, ἀφοῦ ὠφελή-
θην ἀπὸ τὴν θείαν μεταβολήν, ἔγινα δυνατώτερος ἀπὸ
τὰ κακὰ πού ἔχουν πέσει ἐπάνω μου).

6. «Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνώσα». Διὰ τὸν ὕπνον τοῦ
νοῦ ὁμιλεῖ, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου καὶ ἡμάρτησε.

8. («Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς
μοι». Κτύπησέ τους, σύντριψέ τους' ἢ θά τους κτυπήσης.
Παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ γρήγορα, ἥτοι
νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ. "Αδίκᾳ ἔχει ἐχθροὺς ἐκεῖνος, πού δὲν
δίδει ἀφορμὴν διὰ μῖσος. «Ὁδόντας ἀμαρτωλῶν» δὲ ὄ-
ταν λέγῃ ἐννοεῖ ἢ τὴν δύναμιν αὐτῶν πού ἀμαρτάνουν
εἰς τὸν Θεόν, ἢ τὰ λόγια καὶ τὰς θλασφημίας πού ἐκ-
τοξεύουν ἐναντίον του. «Ὁδόντες ἀμαρτωλῶν» δυνατόν
νὰ εἶναι ἀκόμη αἱ ὀλογοὶ σκέψεις πού γεννῶνται μέσα
μας καὶ εἶναι ἀσχετοὶ μὲ τὴν φύσιν μας. Διότι οἱ δαίμο-
νες πολλὰς φορὰς χρησιμοποιοῦν τὰς σκέψεις ὥσάν
δόντια καὶ μᾶς πλησιάζουν, διὰ νὰ φᾶνε τὰς σάρκας
μας, δηλ. ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴν σάρκα. Ὁ θεῖος δὲ
Ἀπόστολος λέγει: «Φανερά δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρ-
κός»⁵. Ὁδόντας λέγει. Τοῦτο εἶναι παρμένον ἀπὸ τὰ
ἄγρια ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγάλην δύναμιν εἰς τὰ δόν-
τια. Ὅταν ὁμως τὰ δόντια τοὺς σπάσουν, τότε ὅλοι τὰ
περιφρονοῦν. Διότι καὶ ὅσοι εὐρίσκουν εὐχαρίστησιν στὸ
αἷμα εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ αἰμοθόρα θη-
ρία, ἢ τουλάχιστον εἶναι ὅμοιοι μὲ αὐτά).

4. Διάψαλμα κατὰ τὸν Θεοδώρητον σημαίνει μέλους ἐναλλαγὴν
«ποτὲ μὲν θαρύτερον ἀπηχουμένου, ποτὲ δὲ ὀξύτερον». Κατὰ τὸν Νύσ-
σης Γρηγόριον τὸ διάψαλμα «ἐστὶ μεταξὺ τῆς ψαλμωδίας γινομένη
κατὰ τὸ ἄθροον ἐπηρέμησις πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θεοῦ ἐπικρινόμε-
νου νοήματος». Κατ' αὐτὸ ἐξηκολούθει μὲν ἡ κροῦσις τῶν μουσικῶν
ὀργάνων, ἀλλ' ἐπαυεν ἢ διὰ στόματος μελωδία ἐπ' ὀλίγον, ὥστε νὰ
δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς ποσοσευχομένους νὰ ἀναχθοῦν νοερῶς εἰς
τὸν Θεόν. Δὲν εἶναι πάντως ὀκριβῶς γνωστὸν τί ἦτο τὸ διάψαλμα.

5. Γαλ. ε' 19.

9. «Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία». Σῶσέ με, λέγει, Κύριε. Εὐχομαι δὲ καὶ αὐτὸ νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ὁλόκληρον τὸν λαόν. "Ὡς ἔχωμεν δὲ ὑπ' ὅψιν ὅτι ὁλόκληρος ὁ Ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ ὁποία ἡμάρτησε μὲν καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς παρεδόθη εἰς τοὺς πνευματικούς ἐχθρούς (δαίμονας), καὶ ἡ ὁποία ὁμῶς μέσα εἰς τὴν θλίψιν τῆς ἐκράυγασε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἰσηκούσθη ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἡ ὁποία ἐν συνεχείᾳ ἐσώθη, καὶ ἐσώθη ἐπειδὴ θεβαίως ἀνεστήθη ὁ Χριστὸς καὶ συνέτριψε τοὺς δαίμονας ποὺ μᾶς μισοῦν. Διότι αὐτοὺς εἶναι ποὺ ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα, «ὁ τὰς μύλας τῶν λεόντων συνθλάσας Κύριος»⁶. Καὶ ἰδικὴ Του εἶναι, δηλ. ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται, ἡ σωτηρία μας.

(«Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία». Δὲν ἔχω, λέγει ὁ ψαλμωδός, τὴν ἐλπίδα μου ἐστηριγμένην εἰς ἀνθρώπον, ἀλλὰ ἀπὸ σένα, Κύριε, περιμένω τὴν σωτηρίαν. "Ὁχι μόνον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰδικός σου λαός, ὁ ὁποῖος πολεμεῖται μαζὶ μου).

Δ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ ἀσματικὸς τοῦ Δαβίδ.

Ἑποθεσις

Τὸν παρόντα Ψαλμὸν τὸν ἀφιερώνει εἰς τὸν νικητὴν μετὰ τὴν νικηφόρον λῆξιν τοῦ πολέμου.

(Ἀντὶ τοῦ «εἰς τὸ τέλος» ὁ Ἀκύλας¹ καὶ ὁ Θεοδο-

6. Ψαλμ. νζ' 7.

1. Ἀκύλας: Ἕλλην ἐκ Σινώπης τοῦ Πόντου. Ἠσπάσθη ἀλληλοδιαδόχως τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰουδαίου ραββίνου Β. ΑΚΙΒΑ. Ἐξεπόνησε (περὶ τὸ 130 μ.Χ.) μετὰφρασιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ κανόνος τῆς Π.Δ. εἰς τὴν ἐλληνικὴν. Χαρακτηριστικὸν ταύτης ἦτο ἡ μέχρι θυσίας τῶν ἐννοιῶν προσήλωσις εἰς τὸ γράμμα τῶν λέξεων. Μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

τίων² μετέφρασαν «τῷ νικοποιῶ», ἐνῶ ὁ Σύμμαχος³ μετέφρασεν «ἐπινίκιον»).

2. «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ με ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου». Ἡ φράσις αὐτὴ ὁμοιάζει ἐννοιολογικῶς πρὸς τὴν «Ἐτι λαλοῦντός σου, ἔρει' Ἰδοὺ πάρειμι»⁴. «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι». Ὅχι μόνον, λέγει, με ἀπήλλαξες ἀπὸ τὰς δυσκολίας, ἀλλὰ ἡτοίμασες δι' ἐμὲ μεγάλην εὐρυχωρίαν, ὥστε νὰ σταθῶ ἐκεῖ ἀνέτως. (Τὸ ἐδάφιον ὑπονοεῖ τὸ περιστατικὸν κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Σιθὰς καὶ ὁ Βερζέλ ἔφερον εἰς τὸν Δαθίδ πολλὰ τρόφιμα καὶ στρώματα, ὅταν οὗτος, ἀποφεύγων τὴν καταδίωξιν τοῦ Ἀθεσσαλώμ, διήρχετο τὸν καιρὸν του εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ θουνά⁵, ὅπως οἱ τρεῖς παῖδες εἰς τὸ πυρακτωμένον καμῖνι καὶ ὁ Δανιὴλ ἀνάμεσα εἰς τὰ λιοντάρια. Ὅταν γνωρίζωμεν καλὰ τοὺς λόγους τῶν θλίψεων καὶ τῶν δοκιμασιῶν, τότε ἀνακουφίζομεθα περισσότερον. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη ἐννοια τῆς εὐρυχωρίας). «Οἰκτείρησόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Ἐπειδὴ εἰσηκούσθη ἡ προσευχή του, καθὼς εἶπε, ἕνεκα τῆς εὐσεθείας του, διὰ τοῦτο τώρα καταφεύγει εἰς τὸ θεῖον ἔλεος.

3. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε θαρυκάρδιοι;». Αὐτὰ ἀφοροῦν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐνόμισαν ὅτι με τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ θὰ φονεύσουν τὸν δίκαιον. Αὐτὴ ἡ ἐλπίς, λέγει, εἶναι χαμένη καὶ ψευδής.

4. «Καὶ γνῶτε, ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὄσιον αὐτοῦ». Ἀντὶ νὰ εἴπη: Μάθετε, λοιπόν, σεῖς ποὺ ἔχετε

2. Θεοδοτίων: Ἰουδαῖος προσήλυτος ἐξ Ἐφέσου (κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον ἐκ Πόντου). Περί τὰ μέσα τοῦ 6' μ.Χ. αἰῶνος ἐξέδωκεν νέαν μετάφρασιν τῆς Π.Δ. ἀποτελοῦσαν μᾶλλον ἐπεξεργασίαν ἢ ἐλευθέραν ἀναθεώρησιν τῆς τοιαύτης τῶν Ο' ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου. Ἀπῆλause μεγαλυτέρας τιμῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ αἱ δύο ἕτεραι. Διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα.

3. Σύμμαχος (Ἐβιωνίτης): Ἦκμασε περί τὸ 6' ἡμισυ τοῦ 6' μ.Χ. αἰῶνος, περίφημος ἑλληνιστής. Κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον ἦτο Σαμαρεῖτης καὶ ἡσπάσθη τὸν Ἰουδαϊσμόν. Ἐφιλοτέχνησε νέαν μετάφρασιν τῆς Π.Δ. πιστὴν ὁπωσδήποτε εἰς τὸ ἐβραϊκὸν πρωτότυπον καὶ ἀπηλλαγμένη τῶν γλωσσικῶν ἀτελειῶν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. Ἰδιαίτερος προσεπάθησε νὰ ἀμβλύνῃ τὰς ἀνθρωπομορφικάς περὶ Θεοῦ ἐκφράσεις. Διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα.

4. Ἡσ. νη' 9.

5. Β' Βασιλειῶν ιστ' 1-4' ιζ' 27.

δλην σας τήν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, πόσον ἀξιοθαύμαστον ἀπέδειξεν ὁ Κύριος ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτόν. «Κύριος εἰσακούσεταιί μου ἐν τῷ κεκραγέναι με». Ἐχρησιμοποιήθη ἐδῶ ἄλλος χρόνος ἀντὶ ἄλλου. Τὸ ρῆμα δηλ. ἐτέθη εἰς χρόνον μέλλοντα («εἰσακούσεται») ἀντὶ εἰς ἀόριστον («εἰσήκουσε»).

5. «Ὁργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. "Α λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε». Αὐτὰ ἀπευθύνονται τόσοις πρὸς τοὺς ἰδικούς του, ὅσον καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἂν ἀκόμη καταληφθῇτε ἀπὸ ὀργήν, λέγει, νὰ τὴν καταστείλετε μετὰ τὴν γαλήνην τῆς κατανύξεως. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε».

6. «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον». Δι' αὐτοῦ μᾶς διδάσκει πῶς θὰ ὑπερισχύσωμεν τῶν ἐχθρῶν μας. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον; Ἐὰν πράττωμεν τὸ δίκαιον⁶ αὐτὸ δὲ θὰ ὁμοιάζῃ ὥσάν νὰ προσφέρωμεν θυσίαν εἰς τὸν Θεόν.

7. «Πολλοὶ λέγουσι· τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;». Αὐτὰ εἶναι λόγια ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον. «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Τὸ φῶς τοῦ κόσμου εἶναι ὁ Χριστός⁷, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἐδίδασκε ποῖα εἶναι τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ, μετὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἀποκτήσει καὶ τὴν πνευματικὴν χαράν, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν.

ΨΑΛΜΟΣ Ε΄.

Ἦ ύπόθεσις

Ἐκεῖνη ἡ ὁποία κληρονομεῖ εἶναι ἡ ἀγαπητὴ εἰς τὸν Θεὸν ψυχὴ, δηλ. ἡ Ἐκκλησία. Τί εἶναι δὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κληρονομεῖ; «"Α ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»¹.

6. Ἰωάν. η' 12' ιθ' 46 κλη.

1. Α' Κορ. θ' 9.

Εἰς τὴν προσευχὴν δὲ ἀναφέρει καὶ τί θὰ πράξῃ διὰ τὴν εἰσακουσθῆναι, τονίζουσα τὴν ἰδικὴν τῆς εὐθύτητά καὶ κατηγοροῦσα τὴν πονηρίαν τῶν ἐχθρῶν.

3. («Ὅτι πρὸς σὲ προσεύξομαι». Ἀφοῦ ἀπήλαυσα, λέγει, τὸ πνευματικὸν φῶς, θὰ προσευχηθῶ εἰς ἐσέ· δι' αὐτὸ πιστεύω ὅτι θὰ εἰσακουσθῶ).

2. «Τὰ ρήματά μου ἐνώτισαι».

4. «Τὸ πρῶτ' παραστήσομαί σοι». Ἀποτελεῖ λόγον μεγάλης καυχήσεως ὅταν ἡ ψυχὴ λαχταρᾷ μόλις σηκωθῇ ἀπὸ τὸ κρεβάτι νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀμέσως μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἔτσι νὰ προηγηθῇ τοῦ ἡλίου εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίαν. Διότι ἔτσι, λέγει, θὰ δυνηθῶ νὰ ἴδω τὰ θεῖα καὶ ἁγιά σου μυστήρια, τὰ ὁποῖα ἔχεις ἐτοιμάσει δι' ἐκείνους πού σὲ ἀγαποῦν². «Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ». Διὰ τοῦτο, λέγει, πιστεύω ὅτι θὰ εἰσακουσθῶ, διότι δὲν ἔπραξα τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐμίσησες. Αὐτὰ δὲ πού σὺ μισεῖς καὶ ἐγὼ δὲν ἔπραξα εἶναι ἡ ἀνομία, ἡ πονηρία, ἡ παρανομία, τὸ ψεῦδος, ὁ φθόνος καὶ ἡ δολιότης.

6-7. «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος». Ἐκείνους μὲν οἱ ὁποῖοι ἁμαρτάνουν κατὰ τὴν διαγωγὴν τοὺς χαρακτηρίζει ὡς «ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν»· αὐτοὺς δὲ τοὺς μισεῖ ὁ Θεός· ἐνῶ τοὺς αἰρετικούς, οἱ ὁποῖοι ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν τοὺς ὠνόμασε «λαλοῦντας ψεῦδος»· αὐτοὺς ὁ Θεὸς θὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ. Πρόσεξε ποῖα τεραστία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ «ἐμίσησας» καὶ τοῦ «ἀπολεῖς». Πρῶτον μὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διαπιστωθῇ ὅτι τὸ «ἀπολεῖς» εἶναι χειρότερον τοῦ «ἐμίσησας»· δεύτερον δὲ (σκέψου) διὰ ποῖον λόγον εἰς μὲν τὴν μίαν περίπτωσιν ἐχρησιμοποίησε παρελθόντα χρόνον («ἐμίσησας»), εἰς δὲ τὴν ἄλλην μέλλοντα («ἀπολεῖς»)³.

(Λαλοῦντας ψεῦδος ἐννοεῖ ἀκόμη καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζουν τὰ εἰδωλα θεοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδί-

2. Πρβλ. Α' Κορ. 6' 9.

3. Εἶναι σαφές ἡ διαφορὰ μεταχειρίσεως τῶν δύο κατηγοριῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἱερός Πατήρ θέλει νὰ τονίσῃ τὴν σοβαρότητα τῆς ὁρθῆς πίστεως.

ους τούς δαίμονας, οἱ ὅποιοι λέγουν εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς λόγους καὶ χρησμοὺς δυσνοήτους (ἢ διφορούμενους) καὶ ψευδεῖς).

«Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον θδελύσσεται Κύριος». Διότι αὐτὸν τὸν μισεῖ ὁ Θεὸς καὶ τὸν σιχαίνεται.

8. «Ἐγὼ δὲ ἐν πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου». Ὑπονοεῖ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, τὴν μητέρα τῶν πρωτοτόκων. «Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίον σου ἐν φόβῳ σου». Ναὸς Θεοῦ εἶναι ἡ ἐνάρετος καὶ ἁγία κατάστασις τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν ὅσοι ἔχουν λέγουν αὐτὰ τὰ λόγια μετὰ παρρησίας. Ὁ Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ θὰ ἀναπαυθῇ εἰς τὸν ἰδικόν του οἶκον· οἶκος δὲ ἰδικὸς του εἴμεθα ἡμεῖς. Ἡ ἁγία καὶ καθαρὰ ψυχὴ λέγει πρὸς τὸν Θεόν: ἐπειδὴ γίνομαι μέτοχος τῆς ἰδικῆς Σου φιλανθρωπίας καὶ ἐπειδὴ εὐρίσκομαι ὑπὸ τὴν ἰδικὴν Σου προστασίαν, σοὺ προσφέρω συνεχῇ λατρείαν εἰς τὸν ναὸν ποῦ εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὴν ἰδικὴν σου δόξαν. Ἐχω δὲ διαρκῶς μαζὶ μου τὸν φόβο σου καὶ δὲν θὰ δεχθῶ ποτὲ νὰ τὸν χάσω, ἐπειδὴ ἀντλῶ δυνάμεις ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ἀγάπῃ πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

«Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου». Ἐννοεῖ τοὺς ἀδιοράτους (πνευματικούς) ἐχθρούς.

10. «Ἡ καρδιά αὐτῶν ματαία». Δηλ. ἡ καρδιά τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου τούτου ἢ καὶ τῶν αἰρετικῶν. Διότι αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

«Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιούσαν». Στιλβώνουν τὴν γλῶσσαν των καὶ μὲ αὐτὴν προφέρουν τὴν θανατηφόρον διδασκαλίαν των.

11. «Ἀποπεσάτωσαν ἀπὸ τῶν διαθουλιῶν αὐτῶν». Διότι, λέγει, ὅλας αὐτάς τὰς συσκέψεις τὰς ἔκαναν ἐναντίον μου, διὰ νὰ ἀνακόψουν τὴν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πρόοδόν μου.

(«Κατὰ τὸ πλήθος τῶν ἀσεβειῶν ἔξωσον αὐτούς», μεταβάλλοντάς τους εἰς εὐσεβεῖς. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ καταδιώκουν τὴν ψυχὴν, ποῦ πράττει τὰ ἄρεστὰ εἰς τὸν Θεὸν τὸν πικραίνουν, ἐπειδὴ ἡ πρᾶξις των εἶναι καθαρά θεομαχία).

12. «Καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς». Θὰ ἔλθῃ δηλ.

ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Πατὴρ του καὶ θὰ κατοικήσουν μέσα του⁴.

«Καὶ καυχῆσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου, ὅτι σὺ εὐλογῆσεις δίκαιον, Κύριε». Ἐπειδὴ θὰ χορηγηθῇ πλουσία ἢ εὐλογία σου καὶ τὸ ἀνύστακτον ἐνδιαφέρον σου εἰς τοὺς ἰδικούς σου ὑπηρέτας, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἔκαμαν τοὺς ἑαυτοὺς των λάτρας τοῦ ὀνόματός σου, θὰ καυχηθοῦν διὰ τὸ ἰδικό Σου ἐνδιαφέρον καὶ θὰ διηγοῦνται τὴν δύναμίν σου. Κάτι ἀνάλογον λέγει καὶ ὁ εὐλογημένος Παῦλος: «Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω»⁵.

13. «Ὡς ὄπλῳ εὐδοκίας ἐστεφάνωσας ἡμᾶς». Ἀντὶ ἄλλου στεφάνου θὰ μᾶς χαρίσῃς τὸ τέλος τῶν κόπων μας, καὶ με αὐτὸ σὰν με ὄπλο θὰ μᾶς προστατεύῃς.

ΣΤ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ. Εὐρίσκεται (ἢ ψάλλεται) εἰς τὸ τέλος τῶν ὕμνων ὑπὲρ τῆς ὀγδόης (ἡμέρας).

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Καὶ ποία θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ ὀγδὴ εἰμὴ ἡ ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ πάρωμεν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων μας; Κατ' αὐτὴν οἱ ἐχθροὶ θὰ τραποῦν εἰς φυγὴν, καὶ μάλιστα ντροπιασμένοι καὶ ταραγμένοι. Ψάλλει δὲ τὸν Ψαλμὸν εὐρισκόμενος ἀπὸ μακροῦ εἰς κατάστασιν μετανόιας, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν του.

2. «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Δὲν ζητεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θεῖον ἔλεγχον, ἀλλὰ παρακαλεῖ νὰ μὴ συνοδεύεται αὐτὸς με θεῖαν ὀργήν· οὔτε τὴν τιμωρίαν

4. Πρβλ. Ἰωάν. ιδ' 23.

5. Β' Κορ. ι' 17.

θέλει νά ἀποφύγῃ, ἀλλὰ τὴν τιμωρίαν ποὺ συνοδεύεται μὲ θεϊαν ὀργήν.

3. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι». Διότι οὐδεμία ψυχὴ δὲν πίπτει εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἐλαττωθῇ ἡ δύναμις ἀντιστάσεώς της.

(Ὑπαινίσσεται τὴν ἀδυναμίαν, ἡ ὁποία προκαλεῖται ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τοὺς θρήνους).

4. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα». Δηλαδή αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς. «Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε;». Ὁ λόγος αὐτὸς φανερώνει τὴν μεγάλην διάρκειαν τῆς ἐν μετανοίᾳ καταστάσεως.

5. «Ἐπιστρέψον, Κύριε, ρῦσαι τὴν ψυχὴν μου». Καλεῖ τὸν Θεὸν νά ἐπιστρέψῃ πλησίον του, διότι τὸν ἔχει ἐγκαταλείψει ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας του. «Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου». Διότι κάθε τι ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν σωτηρίαν μας πρέπει νά τὸ ἀναθέτωμεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

6. «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου». Ἐπειδὴ, λέγει, παρετάθη πολὺ ἡ περίοδος τῆς μετανοίας μου, φοβοῦμαι μήπως ἔλθῃ ἐνωρίτερον ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ ἐλεός σου, τὸ ὁποῖον ἔτσι θά στερηθῶ διὰ πάντα, ἀφοῦ μετὰ τὸν θάνατον δὲν ὑπάρχει δυνατότης ἐξομολογήσεως καὶ συγγνώμης. Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, Θεέ μου, νά ἐπισπεύσῃς τὸ ἔλεός σου.

7. «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου». Ἄς ἀκούσωμεν ποῖαν μετάνοιαν ἔδειξεν ὁ βασιλεὺς (Δαβίδ). Δὲν λέγει ἀπλῶς ἐκουράσθη, ἀλλ' ἀπέκαμε στενάζοντας. Δὲν ἐδάκρυσεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐμούσκεψε τὸ κρεββάτι του ἀπὸ τὰ δάκρυα ποὺ ἔχυνε κάθε θράδῳ. Καὶ δὲν ἐξετάζει (μόνον) τὸ παρελθόν του, ἀλλὰ δίδει ὑποσχέσεις καὶ δι' ὁλόκληρον τὴν μελλοντικὴν του ζωὴν. Καὶ τὸν χρόνον τὸν ὁποῖον οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν διαθέτουν διὰ ξεκούρασιν (δηλ. τὴν νύκτα)¹, αὐτὸς τὸν ἀφιερώνει δι' ἐξομολόγησιν. «Λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου». Εἰς ἀντάλλαγμα, λέγει, τῆς μιᾶς νύκτας, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἔπραξα τὴν ἁμαρτίαν, ἔμεινα πολλὰς νύ-

1. Τὸ κείμενον ἔχει «αἰνέσεως», προφανῶς ἐξ ἀντιγραφικοῦ λάθους. Τὸ ὀρθὸν πρέπει νά εἶναι «ἀνέσεως». Μόνον οὕτως ἐξηγερεῖται τὸ νόημα.

κτας ἄγρυπνος, θρέχοντας τὸ στῶμα μου μὲ δάκρυα.

8. «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου». Ὡς ὀφθαλμόν δὲ χαρακτηρίζει τὸν νοῦν, ἐπειδὴ τὸ μάτι τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ νοῦς. «Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου». Ἐδῶ ὁμιλεῖ διὰ τὴν διάρκειαν τῆς δοκιμασίας του.

(Αὐτὸν τὸν χρόνον τὸν κατατάσσει εἰς τὰ ἠθικά του ἐπιτεύγματα, ἐπειδὴ ὑπῆρξε μακρὸς — ἄρα ἀπήτησεν ὑπομονήν).

9. «Ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου». Ἐπειδὴ εἰσηκούσθη ἡ προευχή του, ἐξακολουθεῖ νὰ ὁμιλῇ διὰ μακρῶν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Τὸ νὰ ἀποφεύγῃ δὲ κανέναν καὶ νὰ ἀποδιώκῃ τὰς συναναστροφὰς τῶν κακῶν δὲν εἶναι καὶ εὐκαταφρόνητος τρόπος, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀρετήν. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ καρπὸς τῆς μετανοίας καὶ τὸ κέρδος τῶν δακρύων. Ἴσως ἡ φράσις νὰ εἶναι ἑλλειπτική, ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Δὸς μου νὰ εἴπω εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐχθρούς: Φύγετε μακράν, διότι μὲ εἰσήκουσεν ὁ Θεός, διότι ἔγιναν καὶ πάλιν δεκτὸς πλησίον του, ἐγὼ πού εἶχα ἐκδιωχθῇ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας μου.

Z'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ, τὸν ὁποῖον ἔψαλεν εἰς τὸν Κύριον διὰ τὰ λόγια τὰ ὁποῖα εἶπε χάριν τοῦ Δαβίδ ὁ Χουσί, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰεμινεῖ.

Ἑρμηνεύσεις

Ὁ Χουσί ἦτο ὁ κορυφαῖος σύντροφος τοῦ Δαβίδ. Αὐτὸς ἀποστέλλεται ἀπὸ τὸν Δαβίδ πρὸς τὸν Ἀθεσσαλῶμ, διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰ σχέδια τοῦ Ἀχιτόφελ ἐναντίον τοῦ Δαβίδ. Ὁ Χουσί ἐπῆγε πράγματι εἰς τὸν Ἀθεσσαλῶμ καὶ προσεποιήθη τὸν προδότην. Ὁ Ἀθεσσαλῶμ ἔκαμε συμβούλιον εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος ὁ ἴδιος, ὁ Χουσί καὶ ὁ Ἀχιτόφελ. Καὶ ὁ μὲν Ἀχιτόφελ συνεβούλευε τὸν Ἀθεσσαλῶμ νὰ συνεχισθῇ ἡ καταδίωξις τοῦ Δαβίδ, ὁ δὲ Χουσί ἔλεγεν ὅχι. Διότι δὲν πρέπει, ἔλεγε, νὰ καταδιώκωμεν ἀπροετοίμαστοι ἕναν ἄνδρα,

ὁ ὁποῖος γνωρίζει πολὺ καλῶς τὴν πολεμικὴν τέχνην¹. Καὶ μὲ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Χουσί ἐσωσε τὸν Δαθίδ. Διὰ τοῦτο καί, ὡσάν νὰ ἐσώθῃ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης βοήθειας, εἰς τὸν Θεὸν ψάλλει, δι' ὅλα αὐτὴν τὴν παροῦσαν εὐχαριστήριον ᾠδὴν, ἀποδίδοντας τὰ πάντα εἰς τὴν χάριν Ἐκείνου καὶ εἰς οὐδένα ἄνθρωπον.

2. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα». Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἐμπιστεύομαι εἰς ἄνθρωπον τὴν σωτηρίαν μου, καίτοι οἱ λόγοι τοῦ Χουσί ὑπῆρξαν ὠφέλιμοι, σῶσε με καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς πού τώρα μὲ περιστοιχίζουν, ἀλλὰ πρὸ πάντων σῶσε με ἀπὸ τὸν νοητὸν λέοντα (σατανᾶ) πού στήνει διαρκῶς ἐνέδραν εἰς τὴν ψυχὴν μου.

5. «Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδουσί μοι κακὰ». Ἐδῶ τονίζεται ἡ ἀνεξικακία του, ἡ ὁποία τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ θεῖον ἔλεος. «Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός». Ὁ μὲν δίκαιος, ὅταν νικήσῃ, ἐξέρχεται ἀπὸ τῆ μάχῃ γεμᾶτος λάφυρα, ὁ δὲ ἁμαρτωλός, ἀφοῦ νικηθῇ, ἐγκαταλείπεται ἀπὸ αὐτοὺς (τοὺς ἐχθροὺς του) ἄδειος καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτε.

6. «Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου». Αὐτὸ τὸ ὁποῖον λέγει εἶναι τὸ ἑξῆς: Θὰ πέσω εἰς τὰ χέρια τοῦ διαθόλου, ἂν ἔκαμα κάτι ἀπὸ ὅσα ἐλέγχθησαν ἀνωτέρω· ἐὰν πάλιν ἔκαμα αὐτὸ καὶ αὐτό, ὥς μὴν ἀπαλλαγῶ (συγχωρηθῶ) ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν πρὶν πεθάνω.

7. «Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου». Δηλαδή εἰς τοὺς πλέον δυνατοὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου. Διότι πέρατα ὀνομάζει τὰ ἄκρα.

«Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω». Εἶναι σαφές ὅτι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁμιλεῖ διὰ τὸ χαρμόσουνον γεγονὸς τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος.

8. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε». Τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι σαφές: Ὁμιλεῖ διὰ τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς αὐτὸν (τὸν Σωτῆρα).

«Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Τὸ μὲν «ταύτης» σημαίνει τὴν συναγωγὴν. Διὰ δὲ τοῦ «εἰς ὕ-

1. Βλέπε τὴν σχετικὴν διήγησιν εἰς Β' Βασιλειῶν κεφ. ιε' - ιζ'. Γ' Βασιλειῶν δ' 16. Α' Παρ. κζ' 33.

ψος» ἢ ὑπαινίσσεται τὸν τίμιον σταυρόν, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερεν ἑαυτὸν θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, ἢ (ὑπαινίσσεται) τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τοὺς οὐρανούς (ἀνάληψιν). Διότι ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς διὰ νὰ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Πατρὸς καὶ νὰ πρεσβεύῃ ὑπὲρ ἡμῶν.

9. «Κρίνον με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Ζητεῖ καὶ πάλιν νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἐπικαλούμενος τὸ θεῖον ἔλεος δι' ὅσα ἔπραξαν (ἐναντίον του).

11. «Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Ἐπειδὴ γνωρίζεις, λέγει, τῆς καρδίας μου τὰς σκέψεις καὶ ἐπιθυμίας, δι' αὐτὸ ζητῶ τὴν βοήθειάν σου.

12. «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ περιγράφει μὲ σαφήνειαν τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναβάλλει μὲν τὴν τιμωρίαν μας, ἀλλὰ δὲν διαγράφει ἐντελῶς τὴν ἐνοχὴν μας.

14. «Τὰ θέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξεργάσατο». Βέλη μὲν τὴν τιμωρίαν λέγει, «καιομένοις» δὲ ὀνομάζει ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ταιριάζει ἡ φωτιά τῆς κολάσεως.

15. «Ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν». Ποῖος; Ὁ ἐχθρὸς τῆς ζωῆς μας (ὁ διάβολος). «Συνέλαθε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Δηλαδή καὶ ἐσκέφθη καὶ ἐπραγματοποίησε τὰς σκέψεις του.

16. «Λάκκον ὥρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν». Διότι ἐνῶ προετοίμασε (ὁ σατανᾶς) τὸν θάνατον διὰ τὸν Σωτῆρα Χριστόν, εὐρέθη χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ ἴδιος νεκρὸς (διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ).

Η'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ. Ἀναφέρεται εἰς τὸ τέλος (τῶν αἰώνων) καὶ ἀφορᾷ εἰς τοὺς ληνοὺς.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Κατὰ τὴν πρὸ Χριστοῦ περίοδον μὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν ἓνα προλήνιον, δηλ. τὸ θυσια-

στήριον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὸν ναόν. "Όταν ὁμως ἦλθεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐκλήθησαν νὰ γίνουν μέτοχοι τῆς σωτηρίας καὶ οἱ ἐθνικοί, οἱ ληνοὶ εἶναι πολλοί. Πρόκειται δὲ διὰ τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι δέχονται τοὺς καρπούς τῆς ἀρετῆς τῶν ζώντων μὲ εὐσέθειαν.

(Ἡ φράσις «εἰς τὸ τέλος», ἐτέθη ἐπειδὴ ὅσα προφητεύονται εἰς τὸν Ψαλμὸν θὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς τὸ τέλος τῶν αἰώνων. Διότι εἰς τὸν Ψαλμὸν γίνεται λόγος διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι θὰ συσταθοῦν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ. "Αλλωστε καὶ ὁ Μονογενὴς ὀνομάζεται ἄμπελος, ἐνῶ οἱ πιστοὶ κλήματα¹. Ἐὰν δὲ οἱ Ἰουδαῖοι προσπαθοῦν νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς κοινὸν ἄνθρωπον (καὶ ὄχι εἰς τὸν Χριστόν), ἅς γνωρίζουν καὶ τοῦτο, ὅτι δηλ. διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν τὰ πάντα εἰς αὐτόν, διότι εἶχε γίνεῖ κατ' εἰκόνα τοῦ μέλλοντος νὰ ἐνανθρωπήσῃ Θεοῦ).

2. «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ!». Τὰ λόγια αὐτὰ ἐκφράζουν τὴν ἐκπληξιν τοῦ ψαλμωδοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐδόθη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Διότι τώρα πλέον ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἰουδαίας γνωστός.

3. «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον». Ὁμιλεῖ διὰ τοὺς κατὰ Θεὸν νηπίους, τοὺς νηπίους ὡς πρὸς τὴν κακίαν². Τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὰ Εὐαγγέλια ἔχει καθαρὰ γραφῇ, λεχθὲν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ὅταν τὰ παιδιὰ ἐδοξολόγουν αὐτόν καὶ οἱ Φαρισαῖοι προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς κλείσουν τὸ στόμα. «Ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν». Ἐννοεῖ ἢ τὸν ὁρατὸν ἐχθρὸν, ἢ τὸν ἀόρατον ἢ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν· διότι οἱ τελευταῖοι κατεδίωκον ὥσάν ἐχθρὸν τὸν Χριστόν, προσποιούμενοι ὅτι κάμνουν τοῦτο, διὰ νὰ πάρουν ἐκδίκησιν διὰ προσβολὴν ποῦ ἐγένεν εἰς τὸν Θεόν - Πατέρα. Ὁ Χριστὸς ὁμως διὰ νὰ τοὺς προκαλέσῃ σύγχυσιν καὶ τοὺς ἀφαιρέσῃ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀπολογία ἐλεγε: «Ὁ ἐμὲ μίσῶν καὶ τὸν Πατέρα μου

1. Ἰωάν. ιε' 5.

2. Ματθ. κα' 16. Α' Κορ. ιδ' 20.

μισεῖ»³. «Ἐχθρόν καὶ ἐκδικητήν», δηλ. τὸν διάβολον. Διότι αὐτός, ἀφοῦ σπρώξῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, ἐν συνεχείᾳ τιμωρεῖ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν, παρουσιάζων ὁλοκάθαρα εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῆς φοβερᾶς τῶν ἁμαρτίας. Ἡ ἐννοεῖ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἦτο ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας, ἐνόμιζεν, ὅτι ἐχθρευόμενος τὸν Χριστὸν προστατεύει τὸν μωσαϊκὸν νόμον.

4. «Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου». Ἐκεῖνοι μὲν ἀγανακτοῦν ἐπειδὴ τὰ νήπια συνθέτουν ὕμνον, ἐγὼ δὲ ἀτενίζοντας τὸ τόσον μεγάλο καὶ γεμᾶτο ὠραιότητα, ἐννοῶ τοὺς οὐρανοὺς, θεωρῶ αὐτοὺς ὥσάν ἐν μικρὸν ἔργον τῆς ὅλης δημιουργίας σου.

5-6. «Τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ; Ἡ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν; Ἠλάττωσας αὐτὸν θραχύ τι παρ' ἀγγέλους». Ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἐφήρμοσε τὸν στίχον κατὰ τρόπον σαφῆ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος μας, πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν⁴.

7. «Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ». Ἀφοῦ εἶπεν ὁ Θεὸς «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν»⁵ ἐν συνεχείᾳ προσέθεσε: «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης» καὶ τὰ ὑπολοιπα, τὰ ὁποῖα ἐν συνεχείᾳ λεπτομερῶς ἐκθέτει, διὰ νὰ τελειώσῃ ὡς ἐξῆς: «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς»⁶, καταστήσας οὕτως ὁ Θεὸς τὴν λογικὴν φύσιν (τὸν ἄνθρωπον) κυρίαρχον ὅλων τῶν ἄλλων δημιουργημάτων, ἐπειδὴ αὐτὴ ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ὁμοιότητα μὲ τὸν Θεόν. Καὶ ἐφωδιασμένος ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν δύναμιν τῆς θεϊκῆς εἰκόνης ἐγένεν ἐξουσιαστής ὅλων τῶν ἐπὶ γῆς δημιουργημάτων, ὅπως ὁ Θεὸς εἶναι βασιλεὺς τοῦ σύμπαντος. Ἄν καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει μίαν γενικότητα τὸ «Καὶ κατέστησας αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου», ἐν τούτοις ἀλλοῦ λέγει «Καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν

3. Ἰωάν. 18' 13.

4. Ἐβρ. 6' 6-7.

5. Γεν. α' 26.

6. Γεν. α' 28.

οἱ οὐρανοί»⁷. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο αὐτῶν ρήσεων γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐξουσίαν καὶ εἰς τὰ ἔξω ἀπὸ τὴν γῆν δημιουργήματα. Ἰσως ἢ φράσις νὰ σημαίνει καὶ τὴν ἀνέκφραστον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ζωὴν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι φεύγουν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ πηγαίνουν ἐκεῖ, ὅταν πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, συμφώνως μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου. Λέγει δὲ καὶ ὁ Παῦλος: «Κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ»⁸. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ καὶ τὸ «πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ»⁹. Εἰς τὴν παροῦσαν μὲν ζωὴν ὁ ἄνθρωπος ἐξουσιάζει τὰ ζῶα ἐπειδὴ ὁμοῦς οἱ ἄνθρωποι πρόκειται νὰ ζήσουν εἰς τὸν οὐρανὸν σὺν τοὺς ἀγγέλους, ὅταν θὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ κύριος εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, θὰ βλέπη τοὺς οὐρανοὺς καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν εἰς αὐτούς. Ὁ εὐλογημένος ὁμοῦς ὁ Παῦλος ἠρμήνευσεν, ὅτι καὶ τοῦτο θὰ πραγματοποιηθῇ εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος (καὶ ὅχι εἰς τὸν δίκαιον ἄνθρωπον)¹⁰. Διὰ τοῦτο λέγει πρὸς Αὐτὸν ὁ οὐράνιος Πατήρ: «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»¹¹.

«Πρόβατα καὶ θόας ἀπάσας». Ὑπαινίσσεται ἐδῶ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκείνους, ποὺ θὰ πιστεύσουν εἰς Χριστόν. «Ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὑπονοεῖ τοὺς ἐθνικούς. «Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ»: Ἐννοεῖ ἐκείνους ποὺ ζοῦν γεμάτοι ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν, ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε ἵχνος λογικῆς.

10. «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ!». Ἐπαναλαμβάνει τὸν πρῶτον στίχον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκφράζει διὰ δευτέραν φορὰν γεμάτος ἐκπληξιν τὸν θαυμασμόν του, καθὼς εἶπα ἐκεῖ, διὰ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους γνῶσιν τοῦ Θεοῦ.

7. Ψαλμ. ρα' 26.

8. Ρωμ. η' 17.

9. Πρβλ. καὶ Ἑβρ. 6' 8.

10. Α' Κορ. ιε' 27-28.

11. Ψαλμ. ρθ' 1.

Θ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ. Εἰς τὸ τέλος, διὰ τὰ πραχθέντα
κρυφίως ὑπὸ τοῦ υἱοῦ.

Ἑ πόθεις

Εἰς τὸν Ψαλμὸν γίνεται λόγος δι' ὅσα ἐπράχθησαν
κρυφίως ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος. Πολλὰ δὲ ἀπὸ ὅσα ἐπραξεν
ὁ Κύριος εἶναι δι' ἡμᾶς μυστήριον, ἥτοι καὶ ἡ κατὰ σάρ-
κα γέννησις αὐτοῦ ἐκ τῆς Παρθένου διὰ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος, καὶ τὰ παράδοξα καὶ θαυμαστά του ἔργα,
καὶ ὁ θάνατός Του, καὶ ἡ κάθοδός Του, εἰς τὸν Ἄδην
καὶ ἡ ἐπάνοδός Του εἰς τὴν ζωὴν. Διότι ὅλα αὐτά, ποῦ
ἔκαμεν ὁ Κύριος εἶναι ἀκατανόητα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον.
Δὲν τὰ ἀπεκάλυψε δὲ ὁ Κύριος οὔτε εἰς τοὺς ἄρχοντας
τοῦ παρόντος κόσμου. Δι' αὐτά, λοιπόν, τὰ μυστήρια ὁ
προφήτης ἐξ ὀνόματος ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος
εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ψαλμοῦ, λέγον-
τας: «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε». Αἱ μυστηριώδεις
δὲ ἐνέργειαι τοῦ Κυρίου διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώ-
που ἐπεσφραγίσθησαν ἀπὸ τὸν θάνατόν του, τὰ ὅσα ἐ-
πραξεν εἰς τὸν Ἄδην, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν
Του.

1-3. «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ
μου... ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπί-
σω». Ἐδῶ μᾶς λέγει διὰ ποῖα πράγματα δοξολογεῖ τὸν
Θεόν. Ἐχθρὸς του, λέγει, ὅτι εἶναι ὁ θάνατος, ὁ ὁποῖος
ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω (ἐξηφανίσθη), δηλ. κατηργήθη¹.

4. «Ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου
σου». Ὅταν, λέγει, θά στραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω (καταργη-
θῇ) ὁ θάνατος, τότε θεβαίως θά καταργηθῇ καὶ κάθε
ἄλλη δύναμις ἀντιστρατευομένη εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ
ἀνθρώπου· διότι ὁ θάνατος καταργεῖται τελευταίως²,

1. Τὸ «εἶναι», τὸ «μὴ εἶναι» καὶ τὸ «γίνεσθαι» εἶναι φιλοσοφικοὶ
ὅροι καὶ ἀποτελοῦν τὰς οὐσιώδεις φάσεις ἢ μορφάς τῆς υπάρξεως τῶν
ὄντων. Ἐνταῦθα τὸ «μὴ εἶναι» ἀναφέρεται εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ θα-
νάτου ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.

2. Α' Κορ. ιε' 26.

ἄφοῦ δηλαδὴ καταστραφοῦν προηγουμένως ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐχθρικαὶ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις.

5. «Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου». Ἐξηγεῖ διὰ ποῖον λόγον τὸν εὐχαριστεῖ. Τὸ «ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου» φανερῶνει τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ κρίνῃ (τοὺς ἀνθρώπους).

6. «Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς δηλαδὴ. «Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα». Ὅμιλεῖ ἐδῶ διὰ τὸν νοητὸν δράκοντα, ποῦ εἶναι ὁ διάβολος.

[«Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής». Ἐννοεῖ τὸν δράκοντα, ἢ τὸν διάβολον. Ἡ ἐπιτίμησις ὅμως ἀκολουθεῖται (συνήθως) καὶ ἀπὸ τὴν διόρθωσιν (τοῦ ἐπιτιμωμένου). Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι ὅταν διορθωθοῦν τὰ ἔθνη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, τότε θὰ χαθῇ ὁ ἀσεβής (ὁ διάβολος), διότι θὰ ἐκλείψῃ πλέον ἢ προσφερομένη εἰς αὐτὸν ἐπάνω εἰς τοὺς θωμοὺς κνίσσα, καὶ θὰ σταματήσῃ ἡ προσφορά τοιούτων θυσιῶν. Διότι ὅταν οἱ εἰδωλολάτραι ἠλέγχθησαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν, τὸν Κύριον, ὁ διάβολος ποῦ ἔδρασε ἀνάμεσά των, ἐπειδὴ ἦσαν παιδιὰ ἀπειθαρχα³ εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα, ἐχάθη μαζὶ μὲ τοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὰ εἰδωλα ναοὺς, οἱ ὁποῖοι συνεκέντρωναν ὡσάν ἄλλαι πόλεις ὅσους ἔρρεπον πρὸς τὴν ἀσέθειαν. Καὶ οὕτως ἐχάθησαν, ὥστε νὰ μὴ ἀπομείνῃ οὔτε σημάδι. Ἡμποροῦμε ὅμως νὰ θεωρήσωμεν τὸ χωρίον, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐσχάτην κρίσιν. Διότι τότε καὶ καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἐλέγχωνται καὶ θὰ τιμωροῦνται, ταυτοχρόνως θὰ ἀφανίζεται καὶ ὁ διάβολος, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀσεβής. Αἱ πόλεις, ὅταν κατελύθῃ ἡ ἀσέθεια, ἢ ὁποῖα ἄλλοτε τὰς ἐκυθέρνα, ἐδέχθησαν τὸ οἰκοδόμημα τῆς εὐσεβείας].

7. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ρομφαῖαι εἰς τέλος». Ρομφαίας τοῦ διαβόλου ὀνομάζει τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκεῖνος ἐγίνετο δυνατός. (Αἱ πόλεις εἶναι αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἄλλαι πόλεις δυνατὰ ὀχυρωμέναι, συνέλαβον καὶ ἐκράτουν αἰχμαλώτους ἐντὸς τῶν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὰς ἐκυρίευ-

3. Ἐφ. 6' 2.

σαν με ἀπατηλὰ μέσα. Ποίας ἄλλας δὲ ὀνομάζει πόλεις παρὰ ἐκείνας διὰ τὰς ὁποίας εἰς ἄλλο μέρος τῆς Γραφῆς λέγει: «Ἐθηκας εἰς χῶμα πόλεις ὀχυράς, τοῦ πεσεῖν αὐτῶν τὰ θεμέλια»⁴. Τοιαῦται πόλεις εἶναι, καθὼς ἔχει λεχθῇ ἀνωτέρω, αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις). «Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἡχου». (Ἦτο τόσον ἐντυπωσιακὴ ἢ τιμωρία των, ὥστε ἡ ἀπώλειά των νὰ γίνῃ ἀκουστή ἀπὸ ὅλους παντοῦ. Ἐννοεῖ ἢ τὴν τελείαν καταστροφήν ἢ τὸ ἀπροσμέτρητον μέγεθος τῶν δεινῶν καὶ τὸ ὀλοφάνερρον τῆς καταστροφῆς). Διότι ἔγινε παντοῦ ἀκουστή ἢ καταστροφή των.

10. «Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι». (Διὰ τὴν ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ πένητα καὶ πτωχόν, καίτοι θεθαίως κατοικεῖ εἰς βασιλικά ἀνάκτορα. Καὶ τοῦτο διότι ἐγνώριζεν, ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι εὐτελέστερα καὶ ἀπὸ τὴν σκιάν. «Εὐκαιρίαν» ὀνομάζει τὴν περίοδον τῶν θλίψεων. Διότι ἔχομεν μὲν πάντοτε ἀνάγκην τῆς θείας βοηθείας, ἀκόμη καὶ ὅταν ζῶμεν εὐτυχισμένα, ἀλλὰ εἰς στιγμὰς θλίψεως αἰσθανόμεθα περισσότερον παρὰ ποτὲ τὴν ἀνάγκην τῆς (θείας) συμμαχίας. Εἰς τὸν πτωχόν («τῷ πένητι»), δηλαδὴ εἰς τὸν πνευματικὸν λαὸν λέγει. «Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν». Εἶναι ὥσῃ νὰ λέγῃ τῷ «Ἐν καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου»⁵.

12. «Ψάλλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών». Εἰς τὴν ἐπουράνιον, λέγει, Ἱερουσαλήμ. «Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ». Αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς κήρυκας τῶν Εὐαγγελίων. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τὸ λέγει κατωτέρω.

13. «Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη». Τὰ αἵματα, λέγει, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐκχυθῇ χάριν αὐτοῦ θὰ τὰ ζητήσῃ, διὰ νὰ πάρῃ ἐκδίκησιν.

(«Οὐκ ἐπελάθετο τῆς δεήσεως τῶν πενήτων». Πένητας πάλιν ὀνομάζει ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐγίναν θεληματικῶς πτωχοὶ χάριν αὐτοῦ καὶ οἱ ὁποῖοι ἀδιακόπως ἀπευθύνουν τὰς παρακλήσεις των πρὸς αὐτόν, ζητοῦν-

4. Ἦσ. κε' 2.

5. Ἦσ. μθ' 8.

τες τὴν τιμωρίαν τῶν δαιμόνων διὰ τὰς ἀδικίας ποὺ ἔγιναν ἀπ' αὐτοὺς εἰς θάρος των).

14. «Ὁ ὕψων με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου». Διὰ τοῦτο μὲ παίρνεις ἀπὸ τὴν γῆν ὅπου ζῶ δυστυχισμένα καὶ περιφρονημένα, διὰ νὰ χορεύσω εἰς τὴν ἐπουράνιον Σιών μαζί με τοὺς ἐκλεκτοὺς σου.

15. («Ἐν πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών». Εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ. Τὸ «ἐπηγγείλω» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ θὰ σὲ ὕμνω διαρκῶς).

17. «Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν». Κρίσις δὲ πραγματικῶς δικαία εἶναι νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὸν θάνατον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κατέστησαν τὸν ἄνθρωπον θνητὸν διὰ τῆς ἁμαρτίας. Ἴσως ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ κρίσις νὰ γνωρίσουν τὸν κριτὴν κατὰ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως.

20. «Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος». Παρακαλεῖ τὸν Μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ φωτίσῃ τοὺς ἐπὶ γῆς ἀνθρώπους, ὥστε νὰ μὴ σηκῶνῃ ὄλο καὶ ἀλαζονικώτερον τὸ θέλημα ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διάβολος, τὸν ὁποῖον ἐδῶ τὸν ὀνομάζει ἄνθρωπον. «Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου». Παρακαλεῖ νὰ συντελεσθῇ ταχέως καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν ἡ κλήσις εἰς τὴν σωτηρίαν⁶.

21. «Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς». Ποῖος ἄλλος ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ὁ νομοθέτης παρὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς τὸν νόμον τῆς Κ. Διαθήκης; «Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποί εἰσι». Ἐξ αἰτίας τῆς ἀπροσμετρήτου μεγέθους ἀπάτης τῶν δαιμόνων εἶχον μεταβληθῇ εἰς ἄλογα ζῶα ὡς πρὸς τὸν τρόπον ζωῆς, ὥστε νὰ λέγεται περὶ αὐτῶν: «Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς»⁷.

(Ἐνταῦθα ὁ Ψαλμὸς διχάζεται κατὰ τὸ Μασ.).

6. Δὲν ἀποκλείεται ἡ ἔννοια νὰ εἶναι ἄλλη, ἥτοι: Ὁ ψαλμῶδὸς θιάζεται νὰ προλάβῃ τὰ γεγονότα. Βλέπει τὴν μέλλουσαν κλήσιν τῶν ἐθνικῶν ὡσὰν νὰ ἐγίνεν ἤδη.

7. Ψαλμ. μὴ' 13.

22. «Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν;». Παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ συντομεύσῃ τὴν κλησιν τῶν ἐθνικῶν εἰς σωτηρίαν, ἣ ὁποία ἐπραγματοποιήθη μετὰ παρέλευσιν πολλῶν χρόνων. Αὕτῃ ἡ καθυστέρησις ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπεροψίαν τοῦ διαθόλου.

23. «Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἄσεβῃ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός». Ἡ ἀλαζονία, λέγει, τοῦ πονηροῦ ἀποτελεῖ φωτιά πού κατακαίει τὸν πτωχόν σου λαόν. «Συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίαις, οἷς διαλογίζονται». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ θὰ συλληφθῶν. Διότι σὺ εἶσαι, λέγει, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συλλαμβάνεις τοὺς σοφοὺς τὴν ὥραν πού καταστρώνουν τὰ πανοῦργα σχέδιά των⁸.

24. «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Εἶναι, λέγει, τόσον μεγάλη ἡ ἀνεκτικότης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ προκαλεῖ τοιαύτην ἐντύπωσιν ἢ ἀτιμωρησίαν τῶν ἁσεβῶν, ὥστε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνοήτους πιστοὺς νὰ ἀσπάζονται τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των (νὰ τοὺς μιμοῦνται).

25. «Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός». Προεκάλεσε τὴν ὀργὴν του, ἐπειδὴ εἰρωνεύθη τὰ λόγια του περὶ θείας προνοίας καὶ κρίσεως. Διότι πολλοὶ ὅταν ἀκούουν κάτι ἀνάλογον γελοῦν ἀμέσως. Μὲ τὴν φράσιν αὐτὴν συνδέεται ἐννοιολογικῶς ἡ ἀμέσως ἐπομένη («κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ»), ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἡ ἐξῆς ὠλοκληρωμένη ἔννοια: Ἐρέθισε τὸν Κύριον, λέγει, ὁ ἁμαρτωλός καὶ οὕτω συνεκέντρωσεν ἐπάνω του ὅλην τὴν θεῖαν ὀργήν. Διότι τὸ «αὐτοῦ» πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐρεθίσαντα τὸν Θεόν. Τὸ «οὐκ ἐκζητήσει» πού ἀκολουθεῖ ἔπειτα, πρέπει νὰ διαβάζεται ὡσάν νὰ προηγήται αὐτοῦ κόμμα, διὰ νὰ σχηματισθῇ τὸ ἐξῆς νόημα: Ἐραγε αὐτὸς μὲν ἐρεθίζει τὸν Θεόν, καίτοι συσσωρεύει ἐπάνω του ὅλην τὴν θεῖαν ὀργήν, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν θὰ ζητήσῃ λόγον δι' αὐτό; Πρέπει νὰ διαβασθῇ μὲ κόμμα, ὥστε νὰ γίνῃ ὡς ἐξῆς: Δὲν θὰ ζητήσῃ λόγον ὁ Θεός, λέγει, καὶ δὲν θὰ ἀνταποδώσῃ εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν συμφώνως πρὸς τὴν ὀργὴν Του, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος συνεκέντρωσε ἐπάνω του διὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ θεία ὀργή;

8. Ἰώθ ε' 13.

26. «Ἀνταναίρεται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Διότι ὁποῖος δὲν γνωρίζει πολὺ καλὰ, ὅτι ὑπάρχει Θεός, αὐτὸς δὲν γνωρίζει ὅτι εἶναι καὶ κριτὴς. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει». Ἡ παροῦσα φράσις εἶναι ὁμοία πρὸς τὸ «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ μου ὡς νοσσιάν»⁹.

27. «Εἶπε γάρ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐ μὴ σαλευθῶ». Ἀντὶ νὰ εἶπη δὲν θὰ σφάλῃ, δὲν θὰ ἀνατραπῶ ποτέ· διότι δὲν θὰ περιέλθω ποτέ εἰς κατάστασιν ταλαιπωρίας.

(«Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἐὰν ἀποθάλῃς ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ θὰ ζῇς διαρκῶς μὲ τὴν κακίαν. Διότι ἡ διάπραξις κάθε κακῆς πράξεως ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς συναισθήσεως, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κριτὴς. «Ἀνταναίρεται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Δὲν θέλει νὰ γνωρίξῃ (ὁ ἁμαρτωλός), ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος κριτὴς. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει, ὅτι ὑπάρχει Θεός, αὐτὸς δὲν γνωρίζει ὅτι εἶναι καὶ κριτὴς. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει». Ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ἄλλοι μὲν στρέφονται κατὰ τῆς ψυχῆς, ἄλλοι δὲ κατὰ τοῦ σώματος καὶ ἄλλοι κατὰ τῶν γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οἱ πειρασμοὶ οἱ ὁποῖοι στρέφονται κατὰ τῆς ψυχῆς λέγονται σκέψεις ἀκάθαρτοι, πού γεννοῦν ἁμαρτίας καὶ διδασκαλίας ψευδεῖς· ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι στρέφονται κατὰ τοῦ σώματος προκαλοῦν πληγὰς, καὶ στρεβλώσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ διωγμοὺς καὶ φυλακάς, ἀκόμη καὶ θανάτους· ὅσοι τέλος πειρασμοὶ στρέφονται κατὰ τῶν γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα περιλαμβάνουν θλάβας χρηματικὰς καὶ κτηματικὰς, ἀπωλείας παιδιῶν καὶ χωρισμὸν ἀπὸ τὴν σύζυγον. Γίνεται, λοιπόν, φανερόν ἀπὸ αὐτά, ὅτι ὁ Σατανᾶς καταφέρνει νὰ κυριεύσῃ κάθε δίκαιον μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς πού περιλαμβάνονται παραπάνω· διότι μόνον ὁ Χριστὸς «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, καὶ οὐχ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»¹⁰).

«Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ». Ἡ διάπραξις κάθε ἁμαρτωλῆς πράξεως ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς συναισθήσεως, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κριτὴς.

9. Ἦσ. ι' 14.

10. Α' Πέτρ. θ' 22.

28. «Οὐ ἄρα τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει». Νομίζει, λέγει, ὅτι θὰ ἔχη μόνιμον τὴν εὐτυχίαν. Διὰ τοῦτο ἔχει γεμίσει τὸ στόμα του μὲ φαρμακερά λόγια καὶ μὲ δολιότητα· παραμονεύει μάλιστα τοὺς πτωχοὺς διὰ νὰ τοὺς φονεύσῃ μὲ τὰς παγίδας του. Τὸ δὲ «μετὰ πλουσίων» πῶς ἄλλοιῶς δύναται νὰ νοηθῇ παρὰ μὲ τοὺς πλουσίους εἰς κακὰ ἔργα; Διότι αὐτοὶ συνεργάζονται μὲ τὸν διάβολον, τὸν πατέρα τους, ἐναντίον τῶν πτωχῶν.

29. «Ἐγκαθῆται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων». Παριστάμενος εἰς συγκεντρώσεις καὶ εἰς συμβούλια, ἐτοιμάζει ἐνέδρας καὶ στήνει παγίδας διὰ νὰ συλλάβῃ τοὺς ἁθῶους.

31. «Κύψει καὶ πεσεῖται». "Όταν εἶπῃ (ὁ διάβολος) «ἔχω νικήσει», τότε πίπτει καὶ ἐξευτελίζεται.

32. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· ἐπιλέλησται ὁ Θεός». Λέγει αὐτὰ ὁ διάβολος ὅχι ἐπειδὴ πράγματι ἔστι συμβαίνει, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ παραπλανήσῃ ἡμᾶς, διὰ νὰ ἀνατραπῶμεν, νομίζοντες ὅτι ὁ Θεὸς ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

33. «Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου». Παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ παραμερήσῃ δι' ὀλίγον τὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὴν ἀγαθότητά του. Διότι ὅταν τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ δὲν σηκώνεται διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς μωροὺς ἀσεβεῖς, αὐτοὶ γίνονται αὐθαδέστεροι.

(«Υψωθήτω ἡ χεὶρ σου». Σήκωσε τὸ χέρι Σου καὶ μάθε τους ὅτι ἐνδιαφέρεσαι διὰ τοὺς ἀδικουμένους. Καὶ ἀφοῦ σηκωθῇς ὡσὰν ἀπὸ ὕπνον, δεῖξε τους ὅτι εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των γνώμην ἢ ἰδική σου τιμωρία. Καὶ τιμώρησε μὲν ἐκείνους, λυπήσου δὲ τὸν ἀδικούμενον, ἀφοῦ νοιώσῃς μεγαλύτεραν στενοχωρίαν διὰ τὰς θλασφημίας καὶ τὴν θρασύτητα ἐκείνων. «Ἐνεκεν τίνος», λέγει, «παρώργισεν ὁ ἀσεθῆς τὸν Θεόν;»).

35. «Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς». Σὺ, λέγει, Κύριε, γνωρίζεις τὰ πάντα, καὶ τίποτε ἀπὸ ὅσα γίνονται δὲν σοῦ διαφεύγει τὴν προσοχή, οὔτε καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ἀκόμη ποὺ ἀνεβαίνουν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὸν νοῦν. Γνωρίζεις μὲ κάθε λεπτομέρειαν καὶ τοὺς κόπους τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς διαθέσεις ἐκείνων ποὺ τοὺς πειράζουν καὶ τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ἐ-

πειδὴ εἶσαι «ὁ ἐτάζων νεφρούς καὶ καρδίας»¹¹, διὰ τοῦτο γνωρίζεις πλήρως τὰς σκέψεις ὧλων. Καὶ ἐνῶ βλέπεις ὅλα αὐτά, ἐν τούτοις μακροθυμεῖς, ἐπειδὴ γνωρίζεις ὅτι ὅλοι εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὰ χέρια Σου καὶ δὲν εἶναι δυνατόν εἰς οὐδέν· νὰ εὐρεθῇ ἔξω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου κυριαρχίαν. «Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὀρφανῶ σὺ ἦσθα βοηθός». Δηλαδή περιμένει τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν.

36. «Σύντριπον τὸν θραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ («σύντριπον») τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ. «Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ». Εἰς τοῦτο θὰ συντελέσῃ ἡ ἰδία ἡ ἁμαρτία. Τὸ πλῆρες νόημα ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐάν, λέγει, ἀναζητήσῃς τὴν ἁμαρτίαν τοῦ πονηροῦ, δὲν θὰ εὐρεθῇ· δὲν θὰ εὐρεθῇ ἡ ἁμαρτία του, διότι θὰ χαθῇ ὁ ἴδιος ὁ πονηρὸς ἐξ αἰτίας αὐτῆς.

(Ὅσοι πρόκειται νὰ σωθοῦν ἀνακαλύπτονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ «Εὗρον Δαθὶδ τὸν δοῦλόν μου»¹² καὶ τὸ «εὐρέθη ἡ δραχμὴ ποῦ ἐχάθη»¹³. διότι ἐάν δὲν εὐρίσκετο, θὰ εἶχε χαθῇ. Ὅσοι χάνονται ὅμως δὲν εὐρίσκονται ποτέ· διότι ὁ δικαστὴς παραμένει καὶ θασιλεύει παντοτεινὰ εἰς τὸν μέλλοντα καὶ εἰς τὸν νέον¹⁴ αἰῶνα).

37. «Κύριος θασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα». Εἰς τὸν μέλλοντα καὶ εἰς τὸν νέον αἰῶνα.

«Ἀπολείσθε, ἔθνη, ἐκ γῆς αὐτοῦ». Διότι ὅταν ὁ Θεὸς θὰ θασιλεύῃ ἐπὶ τῶν δικαίων, αὐτοὶ θὰ ριφθοῦν εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ.

(Ἐθνη ὀνομάζει τοὺς ἀδίκους, ἐπειδὴ δὲν ζοῦν συμφώνως μὲ τὸν θεῖον νόμον, ἀλλὰ συμφώνως μὲ τὴν εἰδωλοατρικὴν καὶ θαρβαρικὴν σκληρότητα. Αὐτῶν ζητεῖ τὴν τιμωρίαν, λέγων «ἀπολείσθε» καὶ ἀπειλῶν αὐτοὺς μὲ ὀλοσχερῇ καταστροφῇ· οὕτω καὶ οἱ δίκαιοι θὰ ἀνακουφισθοῦν καὶ ἐκεῖνοι θὰ συνετισθοῦν).

11. Ψαλμ. 2° 10.

12. Ψαλμ. πη' 21.

13. Πρβλ. Λουκ. ιε' 9.

14. Ἰσως νὰ ἦτο «νῦν» καὶ ὄχι «νέω». Καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἡ φράσις «νέος αἰὼν» δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ θεολογικὴν ὀρολογίαν. Ἐάν εἶναι αὐθεντικόν, πῶς ἄραγε ἐννοεῖ τοῦτο ὁ ἱερός Πατήρ;

38. «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε». Διότι αὐτὴ ἦτο ἡ ἰδική των ἐπιθυμία καὶ αὐτὸς ἦτο ὁ διακαής των πόθος, νὰ ἀξιωθοῦν δηλ. τῶν ἀγαθῶν τῆς αἰωνιότητος. «Τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου». Διότι ἐτοιμαζόμενοι νὰ κληρονομήσουν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, στολίζουν τὴν καρδίαν των, ὑπομένοντες τὰ πάντα.

(Ἐτοιμασία τῆς καρδίας εἶναι ἓνα εἶδος ὑποσχέσεως τοῦ ὅλου ψυχικοῦ κόσμου νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Θεόν).

39. «Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι». Ὅταν, λέγει, ὁ Θεὸς πάρῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν πτωχῶν, τότε πλέον δὲν θὰ ἔχῃ κανένας ἄνθρωπος τὴν δύναμιν νὰ καυχᾶται.

I'.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἑ π ὅ θ ε σ ι ς

Καὶ τὸν παρόντα Ψαλμὸν τὸν ψάλλει μετὰ τὴν διάσωσίν του ἀπὸ τοῦς ἐχθρούς. Ἀποτελεῖ δὲ ὁ Ψαλμὸς ἑκφρασιν ἀγίας ἐσωτερικῆς καταστάσεως.

1. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἔρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;». Πῶς θὰ μοῦ πῆτε, λέγει, νὰ καταφύγω εἰς τὰ θουνά ὥσάν νὰ εἶμαι σπουργίτι, καθ' ἣν στιγμὴν ἔχω στηρίζει τὴν ἐμπιστοσύνην μου εἰς τὸν Θεόν; «Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον». Ἀλλάξε κατοικίαν, πῆγαινε, φύγε εἰς τὰ θουνά, δηλ. εἰς τὰς ἀρετάς.

2. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τὸν παρὰ κινουῦσαν διὰ νὰ φύγῃ, λέγοντάς του πῶς ἂν δὲν φύγῃ θὰ τὸν σκοτώσουν μὲ τὰ τόξα οἱ ἁμαρτωλοί. Φανερώνει, λοιπόν, μὲ αὐτὰ ὅτι αἱ πονηραὶ σκέψεις εἶναι βέλη τοῦ πονηροῦ. «Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομῇν τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ», ἀντὶ νὰ εἴπῃ κρυφίως. Διότι τοιαῦτα εἶναι τὰ κτυπήματα τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν, ὕπουλα.

3. «Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον». Ὡδήγησε, λέγει, ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κατάστασιν τῆς φθορᾶς, ἃν καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἐπλάσε νὰ εἶναι ἀφθαρτος (ἀθάνατος). «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησεν;». Ἀλλ' ἐάν οἱ ἐχθροί, λέγει, ἔπραξαν αὐτά, ὁ Κύριος ὁμῶς ποῦ ἔχει τὸν οὐρανὸν ὡς ναὸν καὶ ὁ ὁποῖος ἐξετάζει καὶ κρίνει καὶ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, εἰς τοὺς μὲν (δικαίους) δίδει τὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλείας του, τοὺς δὲ (ἀσεβεῖς) τοὺς ἀποστέλλει εἰς τὰς αἰωνίους τιμωρίας.

(«Ὅτι ἃ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ «τρέχουν νὰ καταλύσουν δι' ἐμοῦ τὰ δικά σου ἔργα. Διότι ἐκείνον τὸ ὁποῖον σὺ τὸν ἔκαμες βασιλέα αὐτοὶ φροντίζουν νὰ τὸν καταργήσουν, ἀντιστρατευόμενοι οὕτως εἰς τὴν ἰδικήν σου ἀπόφασιν». Καὶ κάνουν αὐτά, ἀφοῦ προηγουμένως ἀποθάλλουν ἀπὸ ἐπάνω των τὰς ἐμφύτους εἰς αὐτοὺς ὀρθὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός).

4. «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσι». Ἡ φράσις σημαίνει τὸ ἀλάθητον τοῦ Θεοῦ. Ὁφθαλμοὺς ὀνομάζει τὴν γεμάτην καλωσύνην παρακολούθησιν τῶν ἀνθρώπων. «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Βλέφαρα ὀνομάζει τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἣ ὁποία κρίνει καὶ ἐρευνᾷ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. «Κύριος ἐν ναῶ ἁγίῳ αὐτοῦ».

ΙΑ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ εἰς τὸ τέλος
ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀγδόην (ἡμέραν).

Ἦ π ό θ ε σ ι ς

Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς «ὀγδόης» ἔχουν λεχθῇ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸν ἕκτον Ψαλμόν. Παρακαλεῖ δὲ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν πονηρὰν γενεάν. Αὐτὴ δὲ ἡ γενεὰ δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ ἐκείνην, ἣ ὁποία ἔζη εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτὴν τὴν γενεάν ἄλλωστε ὁ Χριστὸς ἔλεγεν: «Ἄνδρες Νι-

νεύεται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινουῖσι τὴν γενεάν ταύτην»¹.

2. «Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος, ὅτι ὀλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων». Ἐνταῦθα συνοψίζονται αἱ ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος ἐχθρικαὶ ἀποφάσεις καὶ ἐνέργειαι τῶν Ἰουδαίων. Διότι οἱ Ἰουδαῖοι, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν τὴν ἀλήθειαν, κατεσκεύασαν (ἐχάλκευσαν) ψευδῇ κατηγορίαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ.

3. «Χεῖλη δόλια ἐν καρδίᾳ». Διατί; Διότι ἐνῶ μὲ τὸ στόμα τὸν ὠνόμαζον διδάσκαλον καὶ ἀγαθόν², ἐντὸς τῶν ἄλλα ἐσκέπτοντο καὶ ἀπεφάσιζαν δι' αὐτόν.

4. «Ἐξολοθρεύσαι Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορρήμονα». Πῶς στ' ἀλήθεια νὰ μὴ χαρακτηρισθῇ ὡς κομπάζουσα ἢ γλῶσσα ἐκείνη, ἢ ὁποία ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Σωτῆρα «ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;»³.

5. «Τοὺς εἰπόντας τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστὶ τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;». Ἐπειδὴ ἐσκέπτοντο, ὅτι εἶχον τάχα τὴν ἐξουσίαν νὰ λέγουν ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος κάθε τι ποὺ ἤθελαν. Τὸ δὲ «τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;» εἶναι ἀνόλογον πρὸς τὸ «Τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν»⁴.

6. «Ἐνεκεν⁵ τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν». Πτωχοὺς καὶ πένητας ἐννοεῖ ὅσους ἔχουν συναίσθησιν τῆς πνευματικῆς τῶν πτωχείας⁶. Αὐτῶν ἀφοῦ ἤκουσε τὸν στεναγμόν, θὰ σηκωθῶ, λέγει· «θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ». Δηλαδή: θὰ κάμω τὴν σωτηρίαν εἰς ὅλους γνωστήν, θὰ φροντίσω νὰ διατυμπανισθῇ πανταχοῦ. Καὶ πράγματι ἡ σωτηρία ἐκηρύχθη εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν.

7. «Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνὰ, ἀργύριον πεπτρωμένον». Αἱ ὑποσχέσεις, λέγει, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν

1. Ματθ. ιθ' 41.

2. Ματθ. ιθ' 16 - 17. Μάρκ. ι' 17. Λουκ. ιη' 18 - 19.

3. Μάρκ. ιθ' 28.

4. Ἰωάν. θ' 29.

5. Οἱ Ο' ἔχουν «ἀπό».

6. Πρβλ. Ματθ. ε' 3.

περί τῆς σωτηρίας εἶναι τόσον γνήσιαι καὶ ἀληθεῖς, ὅσον καὶ ὁ ἄργυρος ποὺ πέρασε πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὸ χωνευτήριον. Τὸ «ἐπταπλασίως» δὲ ἐτέθη ἀντὶ τοῦ πάρα πολλὰς φορὰς. Διότι αὐτὸ συνηθίζεται ἀπὸ τὴν θείαν Γραφήν.

8. «Σύ, Κύριε, φυλάξαις ἡμᾶς». Διὰ τοῦτο, λέγει, θὰ μᾶς φυλάξης, ἐπειδὴ οἱ ἄσεβεῖς μᾶς περικυκλώνουν μὲ κακὰς διαθέσεις καὶ θέτουν εἰς κίνδυνον τὴν σωτηρίαν μας. Αὐτοὶ δὲ ἀποτελοῦν τὰς ἀντιπάλους πονηρὰς δυνάμεις.

9. «Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὑψος μὲν ὀνομάζει τὴν δύναμιν, πολυωρίαν δὲ τὰ πολλὰ χρόνια. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται τὸ ἐξῆς νόημα: Μὲ τὴν ἰδικὴν σου δύναμιν μᾶς ἐχάρισες μακροβιότητα καὶ αἰώνιον ζωὴν. Διότι μετὰ τὴν σωτήριον ἀνάστασιν ἡ ζωὴ μας θὰ ἐπεκταθῇ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Ὑψος ἡμπορεῖ νὰ ἐννοῇ ἀκόμη, ὅτι μᾶς ἔκαμες ὁμοίους μὲ ἐσέ, ὅσον θεβαίως εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ὁμοιάσῃ μὲ τὸν Θεόν· ἢ ἀκόμη ὅτι ἡυδόκησες νὰ δείξης πολὺ ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς.

ΙΒ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἦ ψό θ ε σ ι ς

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἐψάλη ὅταν συνησθάνθη τὸ ἁμάρτημά του καὶ μετενόησε· συγχρόνως ὁμῶς αὐτὸς ἀναγγέλλει εἰς ἡμᾶς τὸ χαρμόσυτον γεγονός τῆς σωτηρίας μας. Διὰ τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ παρεδόθη εἰς ἡμᾶς ἐν ὑπόδειγμα, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν πῶς πρέπει νὰ πλησιάζωμε τὸν Θεόν, ὅταν ἁμαρτήσωμεν.

2. «Ἔως πότε, Κύριε, ἐπιλήση μου εἰς τέλος;». Ἐπειδὴ διήρκησε πολὺ ἢ εἰς κατάστασιν μετανοίας διὰ τὴν ἁμαρτίαν του πορεῖα πρὸς τὸν Θεόν (χωρὶς νὰ προσελκύσῃ ἀκόμη τὸ θεῖον ἔλεος). «Ἔως πότε ἀπο-

στρέφης τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;». Τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ τὸ βλέπουν διαρκῶς οἱ ἄγγελοι¹.

3. «Ἔως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;». Θλίβομαι, λέγει, ὅταν συλλογίζωμαι πὼς ὑπάρχει κίνδυνος νὰ πεθάνω ἀσυγχώρητος, καὶ ἡ σκέψις αὐτῇ μου προκαλεῖ πόνον ἀθάσταχτον εἰς τὴν ψυχὴν. «Ὁδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός». Ἐκφράζεται ἐδῶ ἡ καθημερινὴ ἐσωτερικὴ μέριμνα.

«Ἔως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ;». Διότι ἐὰν ἐξευτελιζέται ὁ ἐχθρὸς μας διάβολος, ὅταν ἡμεῖς σεβώμαστε τὸν Θεόν, εἶναι φανερόν ὅτι ὅταν ἁμαρτάνωμεν αὐτὸς ἐξυψώνεται καὶ καμαρώνει. Διότι ἐξύψωσις διὰ τὸν Σατανᾶν εἶναι ἡ πτώσις τῶν ἀνθρώπων. Διότι ὅπως λέγεται περὶ τοῦ Θεοῦ ὅτι ὑψώνεται διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ἔτσι λέγεται καὶ περὶ τοῦ διαβόλου ὅτι καμαρώνει διὰ τὴν ἀπώλειάν μας.

4. «Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου». Δὲν ἐννοεῖ τὰ σωματικά, ἀλλὰ τὰ πνευματικά μάτια. Φωτίσατε δηλ. τὸν ἑαυτὸν σας μὲ τὸ φῶς τῆς (θείας) γνώσεως.

6. «Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἤλπισα». Πιστεύω, λέγει, ὅτι θὰ συγχωρηθῇ ἡ ἁμαρτία μου, ἐὰν καταφύγω εἰς τὸ ἰδικόν σου ἔλεος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἄλλωστε προῆλθεν ἡ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ δὲ ἡ σωτηρία θὰ κάμῃ τὴν καρδίαν μου νὰ γεμίσῃ ἀπὸ χαρὰν, τὴν καρδίαν αὐτὴν ποὺ προηγουμένως ὑπέφερεν ἀπὸ τὸν πόνον τῆς ἁμαρτίας.

ΙΓ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἦ πόθεις

Μὲ σαφήνεια περιγράφει εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν παρανομίαν τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν δεῖχνουν εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς των,

1. Πρβλ. Ματθ. ιη' 10.

διὰ τὰ συμπεράνη ἐξ αὐτοῦ καὶ διακηρύξη τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ.

1. «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι Θεός». Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἐσκέφθησαν ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ κρίνει μὲ δικαιοσύνην, δι' αὐτὸ διέπραξαν κάθε παράνομον ἔργον. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, λοιπόν, ὁ Κύριος ἐσκυψεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, διὰ τὰ ἴδη. Τοῦτο δὲ ἀναφέρεται καθαρὰ εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθόδον τοῦ Κυρίου. «Οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός». Ὅταν ἦλθε, λέγει, ὁ Κύριος δὲν εὑρε κανέναν νὰ ἐργάζεται τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ἦσαν ὅλοι ἐνοχοὶ διὰ τὴν διαπραξίν κάθε ἀναρμόστου πράξεως.

3. «Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν». Διότι οἱ δαίμονες εἶχαν εἰς τὸν φάρυγγά των ὡσάν εἶδος φαγητοῦ τὸν ἀνθρώπον, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ καταλάβουν, ὅτι ὁ Θεός δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λησμονήσῃ τὸ πλάσμα του.

4. «Οὐχὶ γνῶσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν;». Πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ μετὰ ἀπὸ στίξιν καὶ ἐπιπλέον νὰ ἐννοηθῇ ὡσάν ἀντικείμενο τοῦ ρήματος «τὸν Κύριον». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ προκύψῃ τὸ ἐξῆς νόημα: «Ὅλοι παρεστράτησαν, καὶ ἐπὶ πλέον ἔκαμαν καὶ τοῦτο. Δὲν ἐπιδιώκουν νὰ γνωρίσουν τὸν Κύριον. «Κύριον οὐ προσεκαλέσαντο οἱ ἐσθιόντες τῶν λαόν μου ἐν θρώσει ἄρτου». Διότι κατέτρωγον τὸν λαόν του, ὅταν τὸν παρέσυραν νὰ προσκυνῇ τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν Δημιουργόν της¹. Καὶ αὐτοί, λέγει, οἱ ὅποιοι παρεκίνησαν καὶ ἄλλους εἰς τὸ κακόν, δὲν πρόκειται νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὸν Κύριον. Διότι τὸ ρῆμα πρέπει νὰ ἐκληφθῇ μὲ ἔννοιαν μέλλοντος καὶ ὄχι παρελθόντος (ἀορίστου ἐν προκειμένῳ).

5. «Ἐκεῖ δὲ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὐ οὐκ ἦν φόβος». Ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως, λέγει, ἐπέβαλλε τιμωρίας, ἐνῶ ὁ φόβος πρὸς τὸν Χριστὸν εἶναι ἀγνός. Διότι (ὁ μωσαϊκὸς νόμος) καθωδηγοῦσε τοὺς ἀνθρώπους νὰ σέβωνται τὸν Πατέρα ὡσάν παιδιὰ Του. Ὁ παρὼν στίχος μᾶς λέγει, ὅτι κατὰ τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον καιρὸν, κατὰ

1. Ρωμ. α' 25.

τὸν ὁποῖον δηλ. θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστός, οἱ ἄνθρωποι θὰ νοιώθουν τὸν εὐλογημένον αὐτὸν θεῖον φόβον μέσα τους χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἡ πηγὴ τοῦ φόβου, ὁ αὐστηρὸς νόμος. Δηλαδή τότε δὲν θὰ προκαλῆται φόβος ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ νόμου, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι θὰ αἰσθάνωνται πρὸς τὸν Θεὸν τὴν αὐθόρμητον εὐλάβειαν ποὺ ταιριάζει εἰς ἐλευθέρους ἀνθρώπους (καὶ ὄχι τὸν φόβον τῆς τιμωρίας ποὺ ἀρμόζει εἰς δούλους).

6. «Ὅτι Κύριος ἐν γενεᾷ δικαίων». Αὐτῶν οἱ ὁποῖοι θὰ δικαιωθοῦν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ. «Βουλὴ πτωχοῦ καταισχύνεται». Αὐτὰ ἀφοροῦν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀπέκρουσαν τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ κατεδίωξαν ὅσους ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

7. «Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ;». Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο περιέχεται διπλὴ προφητεία διότι δὲν ὁμιλεῖ ἐδῶ μόνον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολιορκηθέντων (εἰς Σιών), ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὕστερον ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐκεῖ (εἰς Σιών) πραγματοποιηθεῖσαν σωτήριον ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ. «Ἀγαλλιᾶσεται Ἰακώβ». Ὁμιλεῖ διὰ τοὺς ἁγίους Πατριάρχας καὶ προφήτας, οἱ ὁποῖοι ἐπλημμύρισαν ἀπὸ χαρὰν ἐπειδὴ ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ αἱ ὑποσχέσεις ποὺ εἶχον δοθῇ προηγουμένως εἰς αὐτούς. Πρόκειται διὰ τὰς ὑποσχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονταν εἰς τὴν σωτηρίαν ὅλων τῶν λαῶν.

ΙΔ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ψάλλει τὸν παρόντα Ψαλμόν, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ πῶς πρέπει νὰ προετοιμασθῇ ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο τέλος τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο ἀρχίζοντας τὸν Ψαλμόν λέγει:

1. «Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου;». Παροικία εἶναι ἡ προσωρινὴ διαμονή, ἡ ὁποία δὲν συνιστᾷ μόνιμον ζωὴν, ἀλλὰ παροδικήν, ποὺ ἀφίνει νὰ

διαφανῇ ἢ ἐλπίς μεταβάσεως εἰς τὰ καλύτερα. Διότι ὁ ἅγιος ἄνθρωπος ζῇ ὡσάν διαβάτης εἰς τὸν παρόντα βίον, πού πορεύεται πρὸς ἄλλην ζωὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει περὶ αὐτοῦ: «Πάροικος ἐγὼ εἰμι παρὰ σοὶ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου»¹. Ποῖος, λέγει, θὰ εἶναι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἐκείνας τὰς οὐρανίας σκηνάς; «Ἡ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;». Διότι ἂν κάποιος κριθῇ ἄξιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατοικίαν, θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μακαριότητα διὰ παντός.

2-5. «Πορευόμενος ἄμωμος» καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν. Μᾶς διδάσκει ἐδῶ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἐπιτύχωμεν νὰ φτάσωμεν εἰς τὸ εὐτυχισμένον ἐκεῖνο τέλος (τὴν αἰωνιότητα). Καὶ τὸ πρῶτον πού χρειάζεται εἶναι νὰ ἀκολουθήσωμεν (ἢ θαδίσωμεν) τὸν ἀμόλυντον ἐκεῖνον δρόμον, πού εἶναι ὁ Χριστός· ἔπειτα νὰ ἐφαρμόζωμε τὴν δικαιοσύνην· τρίτον νὰ κάμωμε τὴν καρδίαν μας κατοικίαν τῆς ἀληθείας· τέταρτον νὰ μὴ ἔχωμεν γλῶσσαν γεμάτην δολιότητα· πέμπτον νὰ μὴ κάνωμε κακὸν εἰς τὸν πλησίον μας· ἕκτον νὰ μὴ κοροϊδεύωμεν τὸν πλησίον μας, ὅταν ὑπερηφανεύεται· ἕβδομον νὰ μὴ θαμβωνώμεθα ἀπὸ πρόσωπα· ὄγδοον νὰ μὴ ἀθετοῦμεν τὴν ἔνορκον ὑπόσχεσίν μας· ἔνατον νὰ μὴ δανείζωμεν χρήματα μὲ τόκον· δέκατον, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ ἡ ἐπισφράγισις κάθε ἀγαθοῦ, νὰ μὴ δωροδοκούμεθα. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ μάθῃ νὰ πράττῃ αὐτὰ θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰ σίγουρα τὴν χορήγησιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

ΙΕ'.

Στηλογραφία τοῦ Δαβίδ.

Ἑποθέσεις

Ὁ προφητικὸς αὐτὸς Ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν

1. Ψαλμ. λη' 13.

κλήσιν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ εἰς τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς τὴν ἀνυπακοὴν τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ὅλων μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δι' αὐτὸ νομίζω ὀνομάσθηκε καὶ ὁ ὕμνος «στηλογραφία», ἐπειδὴ ὁ προφήτης Δαβὶδ ἀφιέρωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους του ὡσάν νὰ τὸν ἔγραψε ἐπάνω εἰς στήλην. Ψάλλονται δὲ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμοῦ ὡσάν νὰ λέγωνται ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Διότι οὕτω μᾶς ἐδίδαξε νὰ φρονοῦμεν ὁ Πέτρος¹.

1. «Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα». Ἀφοῦ περιεβλήθη τὴν φύσιν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπευθύνει τὰ λόγια αὐτὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Καὶ ὁμιλεῖ ὅχι τόσον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ διὰ λογαριασμόν μας καὶ χάριν ἡμῶν, ἐπειδὴ κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν καὶ συγκατάθεσιν ἔγινεν ἓνας σάν καὶ ἡμᾶς. Ἀποκαλεῖ δὲ Κύριον τὸν Πατέρα ἐπειδὴ ἔλαθε μορφὴν ἀνθρώπου². Ζητεῖ δὲ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ τὸν προστατεύσῃ χάριν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἱδική του σάρκα. Διότι τὸ σῶμα Του εἶναι ἡ Ἐκκλησία, καὶ ζητεῖ νὰ προστατευθῇ. Ὑπάρχει ὁμοῦς πιθανότης ἡ ζητουμένη προστασία νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον.

2. «Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεός μου εἰ σύ». Καὶ αὐτὰ τὰ λόγια λέγονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὡς ἀνθρώπου. Φανερώνουν ὁμοῦς συγχρόνως καὶ τὴν δικαίωσιν, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως. «Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις». Ἀγαθὰς ὀνομάζει ἐνταῦθα τὰς θυσίας, αἱ ὁποῖαι προσεφέροντο κατ' ἐπιταγὴν τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Καὶ λέγει τοῦτο διότι τὰς καταργεῖ ὁ λόγος ἐκεῖνος τῆς πίστεως ποὺ λέγει: «Μὴ φάγομαι κρέας ταύρων, καὶ αἷμα τράγων πίομαι»³.

3. «Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος, πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς». Ἅγιους ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἁγιασθῇ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γῆν τοῦ Χριστοῦ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ «ἐθαυμάστωσεν» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ἐδίδαξε, ἐνῶ

1. Πρβλ. Πρ. 8' 25.

2. Φιλ. 8' 7.

3. Ψαλμ. μθ' 13.

τὸ «αὐτοῦ» ἀντὶ τοῦ Πατρὸς. Τοιουτοτρόπως τὸ νόημα διαμορφώνεται ὡς ἐξῆς: Εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἡγιασθήσαν διὰ τῆς πίστεως ἐγνωστοποίησεν ὁ Χριστὸς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ δι' αὐτὸ (ὁ Χριστὸς) ὀνομάζεται «μεγάλης βουλῆς ἄγγελος»⁴.

(«Τοῖς ἁγίοις ἐν τῇ γῇ ἐθαυμάστωσεν ὁ Θεός». Εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἡγιασθήσαν διὰ τῆς πίστεως ἐγνωστοποίησε (ὁ Χριστὸς) τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· «ἐν αὐτοῖς», εἰς τοὺς ζῶντας εἰς τὴν χώραν τοῦ Θεοῦ, δηλ. εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἢ εἰς μερικοὺς ποὺ κατοικοῦν εἰς τὴν ἁγίαν γῆν· ἢ ἀκόμη (σημαίνει) ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἅγιοι πατρίδα τῶν ἔχουν τὸν οὐρανόν⁵, θεωροῦνται ὅτι ζοῦν εἰς τὴν χώραν τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκωνται εἰς τὴν παροῦσαν γῆν. «Θελήματα» δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι αἱ κατ' ἰδίαν ἀρεταί, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς πραγματοποιεῖ εἰς τοὺς ἁγίους του ὡς κάτι τὸ θαυμαστόν, οἱ ὅποιοι (ἅγιοι) ἔχουν κάτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς. Διότι ἡ γενναιοτήτης τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων δὲν εἶναι ἡ ἰδίᾳ με ἐκείνην ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κατ' ἄλλον τρόπον δεικνύουν ἀνδρείαν, οὔτε ἡ ἐγκράτεια τοῦ Ἰωσήφ ὁμοιάζει με ἐκείνην τῶν ἄλλων. Ὅταν δὲ κανεὶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπιτύχῃ τὰ θαυμαστά αὐτὰ κατορθώματα, ἀποκτᾷ συνείδησιν τῆς ἀδυναμίας του καὶ καταλαβαίνει πόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν θείαν παντοδυναμίαν καὶ μεγαλειότητα. Ὅταν δὲ πολλαπλασιασθοῦν αἱ ἀδυναμίαι τῶν δικαίων, τότε αὐτοὶ τρέχουν ἐν μετανοίᾳ πρὸς τὸν Θεόν).

4. «Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν». (Πότε;). Ὅταν ἐλάτρευαν τὰ εἰδωλά. «Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν». Καίτοι, λέγει, προηγουμένως ἦσαν ἀδύνατοι, ἐπειδὴ ἦσαν χωμένοι εἰς τὰς ἁμαρτίας, ἐν τούτοις μόλις ἦκουσαν τὸ θεῖον κήρυγμα ἀμέσως τὸ ἐδέχθησαν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐτάχυναν μετὰ ταῦτα», δηλαδὴ ἔσπευσαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸ κήρυγμα. «Οὐ μὴ συνάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων». Ὅταν, λέγει, καλέσω τοὺς ἐθνικοὺς εἰς λατρευτικὴν συγκέντρωσιν, δὲν

4. Ἦσ. θ' 6.

5. Πρβλ. Φιλ. γ' 20.

θά τοὺς συγκεντρώσω δι' αἱμάτων, δηλαδή δὲν θά ζητήσω ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὲ πλησιάσουν διὰ τῆς νομικῆς λατρείας, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς δοξολογίας καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. «Οὐδὲ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου». Δὲν θά ὀνομασθοῦν πλέον, λέγει, εἰδωλολάτραι καὶ ἄθεοι, ἀλλὰ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Παλαιότερον μὲν, λέγει, ἐλάμβανον ὀνομασίας ἀναλόγους μὲ τὰς πράξεις των, καλούμενοι εἰδωλολάτραι καὶ πολῦθεοι, τώρα ὅμως δὲν θά ξαναθυμηθῶ τὰ θδελυρὰ ἐκεῖνα ὀνόματα, ἀλλὰ θά ἀποκαλῶ αὐτοὺς εὐσεβεῖς καὶ ἁγίους, κλητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς.

(«Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν». "Ὅταν ἦσαν εἰδωλολάτραι. "Ἄν καὶ ἐπληθύνθησαν, ἐν τούτοις δὲν παρέμειναν· διότι αὐταὶ παρέμειναν μόνον μέχρι νὰ τὰς ἀντιληφθοῦν, ὅποτε τὰς ἐνικοῦσαν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ⁶. Φαίνεται ἀκόμη νὰ ἐννοῇ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπίστευσαν διὰ τῶν ἀποστόλων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔγιναν ὀλοφάνερα τὰ θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐτήρησαν ὅλας τὰς θείας ἐντολάς. Ἐπλήθυναν δὲ αἱ ἀσθένειαι τῶν, ἥ, κατ' ἄλλην γραφήν, «τὰ διαπονήματα», ὅταν ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῶν πολλοὶ λαοί, ρήτορες, στρατηγοί, βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ κατενίκησαν, ἔφθασαν εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου νικηταί. Δυνατὸν τὸ χωρίον αὐτὸ νὰ φανερώνη τὴν μικρότητα καὶ τὴν προσωρινότητα τῶν θλίψεων ἐν σχέσει μὲ τὴν αἰωνιότητα. «Οὐ μὴ συναγωγάς». "Ἐτρεξαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ κήρυγμα. Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ συγκεντρωθοῦν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ εἶναι καθαροὶ ἀπὸ ἀνθρωποκτονίας καὶ αἱματοχυσίας.

"Ὅταν, λέγει, θά ἀπαρτίζω συναγωγάς ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς, δὲν θά κάμω αὐτὰς διὰ νὰ μοῦ προσφέρουν αἱματηρὰς θυσίας, οὔτε θά τοὺς διδάξω νὰ ἔρχωνται πλησίον μου διὰ νὰ μὲ λατρεύσουν ὅπως παραγγέλλει ὁ μωσαϊκὸς νόμος, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ μὲ δοξολογήσουν καὶ νὰ μοῦ προσφέρουν ἀναιμάκτον θυσίαν.

5. «Κύριος μερίς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου κλπ.». Τοῦτο δύναται νὰ διατυπωθῇ σαφέ-

6. Πρβλ. Φιλ. 5' 14. Α' Τιμ. α' 12.

στερον ὥς ἐξῆς: Ὁ Πατήρ μου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδειξα τόσῃν ὑπακοήν, ὥστε νὰ ὑποστῶ τὸν σταυρικὸν θάνατον⁷, μοῦ ἐ χάρισεν ὥς κληρονομίαν καὶ μερίδιον τοῦς ἐθνικοῦς. Διότι τὸ ποτήριον συμβολίζει (σημαίνει) τὸν θάνατον, συμφώνως πρὸς αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῆ: «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο»⁸.

(«Κύριος μερίς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου». Κληρονομίαν ὀνομάζει τὴν βασιλείαν τοῦ ἐπάνω εἰς τὰ ἔθνη. Καὶ τῆς Ἑκκλησίας μου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κληρονομία μου, μερίς εἶναι ὁ Θεὸς-Πατήρ, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ τοῦ ποτηρίου μου — δηλαδὴ τοῦ θανάτου μου — μερίδιον. Καὶ ἡ Ἑκκλησία ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ ἐπραγματοποίησε τὰς ἐντολάς του. Ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατός μου ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ποῦ λέγει: «Κληρονόμο Θεοῦ, συγκληρονόμο Χριστοῦ»⁹).

6. «Σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστι». Ὁμιλεῖ διὰ τὸν δυνατόν σύνδεσμον ἀγάπης τοῦ πρὸς τὴν Ἑκκλησίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἐξαιρετικὰ καλή, δηλαδὴ εὐάρεστος εἰς αὐτόν.

7. «Εὐλογήσω τὸν Κύριον τὸν συνετήσαντά με». Ἡ ἐρμηνεῖα αὐτοῦ τοῦ χωρίου εὐρίσκεται εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων¹⁰. «Ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροὶ μου». Συνηθίζει ἡ θεόπνευστος Γραφή νὰ ὀνομάζη νεφροὺς τὰς σκέψεις ποῦ εἶναι κρυμμένοι εἰς τὰ βάθη τοῦ ἀνθρώπου. Νύκτα ὀνομάζει τὸ ἀδιόρατον.

8. «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ». Ὅταν ἀναφερώμεθα εἰς τὴν θείαν φύσιν τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι αὐτὸς στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα. Ὅταν ὁμως γίνεται λόγος περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου, τότε ἅς γνωρίζωμεν, ὅτι ἀρμόζει εἰς αὐτὸν νὰ λέγῃ ὅτι εἶχε πάντα μαζὶ τοῦ τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ

7. Φιλ. 6' 8.

8. Ματθ. κατ' 39.

9. Ρωμ. η' 17.

10. Πιθανόν νὰ ὑπονοῇ τὸ Πρ. 6' 25-28.

καμφθῇ. Διότι εἰς ὅλα εὐθυγραμμίζεται πρὸς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ δὲν ἐντρέπεται νὰ ὑποστῇ τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀρμόζουν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀφοῦ τοῦτο προβλέπεται ἀπὸ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας. Πρόσεξε λοιπὸν πόσον ἐξυψώθη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὸ πρόσωπον (ἢ διὰ) τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὠδηγήθημεν ἀπὸ τὸν Χριστὸν πάλι πλησίον τοῦ Πατρὸς ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχαμε διωχθῇ ἀπὸ κοντὰ Του ἐξ αἰτίας τῆς παραθάσεώς μας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀδάμ, καὶ οὕτως ἔχομεν αὐτὸν προστάτην καὶ στήριγμα.

(«Ἐκ δεξιῶν μου ἔστι». Ἡ φράσις στρέφεται καθαρὰ κατὰ τῆς παραφροσύνης τῶν Ἰουδαίων. Διότι καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος εἰς τὰς Πράξεις ἀπέδωκεν αὐτὰ εἰς τὸν Χριστόν¹¹. Διότι ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Θεοῦ, πρέπει νὰ γνωρίζωμε ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα, ἐνῶ ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος ταιριάζει νὰ λέγωμεν ὅτι ἔχει μαζί του τὸν Κύριον, διὰ νὰ μὴ καμφθῇ.

10. «Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου». Ἄν καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ αὐτοζωὴ καὶ ὁ δημιουργὸς τῆς ζωῆς, ἐν τούτοις σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας λέγεται, ὅτι ἐζωοποιήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα. «Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς». Αὐτὸς ὁ ὁποῖος περιεβλήθη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἔγινεν εἰς ὡσάν καὶ ἡμᾶς, λέγει αὐτὰ τὰ λόγια πρὸς τὸν Πατέρα, πού ταιριάζουν εἰς ἡμᾶς καὶ ὅχι εἰς αὐτόν, ὅταν πρόκειται διὰ τὴν θείαν του φύσιν).

11. «Τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος». Ἡ σημασία αὐτοῦ εἶναι ὅτι οἱ ἅγιοι μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν ζωὴν κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν θὰ εὐρίσκωνται εἰς χαρὰν καὶ ἀπόλαυσιν. Αὐτὴν δὲ τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, πού εἶναι ἡ ἀφθαρσία, θὰ τὴν πάρουν λέγουν ἀπὸ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μέσα μας (ἢ ἀνάμεσά μας)¹² καὶ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. «Ὅτι δὲ ὁ παρὼν λόγος τοῦ Ψαλμοῦ εἶναι ἀληθινός, γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὸ συναφὲς χωρίον τοῦ ἀποστόλου: «Ὅς μετασχηματίσει τὸ σχῆμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ»¹³.

11. Πρ. 8' 25.

12. Ἰωάν. 15' 20. Α' Ἰωάν. 5' 4.

13. Φιλ. γ' 21.

ΙΣΤ'.

Προσευχὴ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Δαβίδ.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς ψάλλεται ἐξ ὀνόματος τοῦ κατὰ Θεὸν τελείου.

1. «Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς δικαιοσύνης μου». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι γεμᾶτα πεποιθήσιν. Τὸ «τῆς δικαιοσύνης» ἐδῶ δὲν λέγεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς καυχήσεως, οὔτε ἐπειδὴ θέλει νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ δίκαιον, ἀλλ' ἔχει τὴν ἐξῆς ἔννοιαν: (Εἰσάκουσον) αὐτὸν ποὺ δίκαια ζητεῖ τὴν ἰδικήν σου βοήθειαν καὶ ἀπαιτεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἄδικα ὑποφέρει, καὶ ὁ ὁποῖος καταδιώκεται ἀπὸ τὸν Σαοὺλ χωρὶς λόγον· ἀκουσέ τον, λοιπόν, καὶ ἱκανοποίησε τὸ αἶτημά του.

«Ἐνώτισαι τὴν προσευχή μου οὐκ ἐν χεῖλεσι δολίοις». Διότι ὁ Θεὸς εἰσακούει τὴν προσευχήν, ποὺ δὲν γίνεται μὲ χεῖλη δόλια, ἀλλὰ μὲ γλῶσσαν καθαρὰν καὶ συνηθισμένην νὰ μελετᾷ τὰ θεῖα λόγια.

2. «Ἐκ προσώπου σου τὸ κρίμα μου ἐξέλθοι». Ζητεῖ μὲ σαφηνεῖαν νὰ γίνῃ κριτὴς τοῦ ὁ Μονογενὲς υἱὸς τοῦ Θεοῦ. «Οἱ ὀφθαλμοί σου ἰδέτωσαν εὐθύτητας». Ζητεῖ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Υἱοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐκρίνε.

3. «Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός, ἐπύρσάς με, καὶ οὐχ εὐρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία». Ἡ ἀγία Γραφὴ συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ ἀδικίαν τὴν θλασφημίαν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. «Διότι ἐβλασφήμησαν», λέγει ἄλλοι, «κατὰ τοῦ κατοικοῦντος εἰς τοὺς οὐρανούς»¹.

4. «Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων». Διδάσκει, πῶς ὁ ἄνθρωπος πρέπει ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοῦτο νὰ φυλάγεται, νὰ μὴ λέγῃ δηλαδὴ τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶναι θνητὰ καὶ ἀνθρώπινα². «Διὰ

1. Ψαλμ. νθ' 8.

2. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ ὀφείλει νὰ ἀσχολῆται διαρκῶς μὲ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ ὄχι μόνον τοὺς ἐπιζημίους λόγους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνωφελεῖς.

τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς». Ὑπακούοντας εἰς τὰς ἰδικάς σου ἐντολάς, λέγει, εἰσῆλθον ἀπὸ τὴν στενὴν καὶ γεμάτην θλίψεις πύλην³.

5. «Κατάρτισαι τὰ διαθήματά μου ἐν τοῖς τρίβοις σου». Ὁ λόγος αὐτὸς μᾶς διδάσκει νὰ μὴ θασιζώμεθα εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ νὰ στηρίζωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην μας ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν Θεόν.

(Μονοπάτια δὲ τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν του).

6. «Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι εἰσήκουσάς μου, ὁ Θεός». Τὸ «εἰσήκουσας» (Ἄδρ.) ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «θα εἰσακούσης (Μέλ.)». Δὲν ἐχρησιμοποίησα εἰς τὰ χαμένα (ἢ εἰς τὴν τύχην) αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχω προσωπικὴν πείραν τῆς ἰδικῆς σου φιλανθρωπίας, διότι πολλὰς φορές μέχρι τώρα σὲ παρεκάλεσα καὶ μὲ ἤκουσες. «Κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί». Ὁλόκληρος ὁ Θεὸς εἶναι αὐτιά, ἐπειδὴ ἀκούει τὰ πάντα.

(«Ἐγὼ ἐκέκραξα», καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ. Δὲν ἀπευθύνω ἄσκοπα τὴν κραυγὴν μου εἰς ἐσέ, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰς φορές μὲ ἤκουσες, ζητῶ καὶ τώρα νὰ εἰσακουσθῶ. Κραυγὴ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ἔντονος προσήλωσις τῆς σκέψεως εἰς αὐτόν).

10. («Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλειον». Στέαρ (= λίπος) σημαίνει τὴν ἐκπληκτικὴν ὕλικήν εὐδαιμονίαν τῶν ἐχθρῶν).

11. «Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλίνειν ἐν τῇ γῇ». Ἐνα σκοπὸν, λέγει, ἔχουν θέσει εἰς τὸν ἑαυτὸν τῶν αὐτοῖ, νὰ μᾶς κατεθάσουν εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ μᾶς πείσουν νὰ σκεπτώμεθα καὶ νὰ θέλωμεν ὅ,τι εὐχαριστεῖ τὴν σάρκα.

13. «Ρομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῶν χειρῶν σου». Κάθε ψυχὴ δικαίου καὶ ἰδιαιτέρως ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀποσποῦν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν καὶ τοὺς ὀδηγοῦν εἰς τὴν εὐσέβειαν, ὁμοιάζει κάπως μὲ ἀκονισμένην ρομφαίαν ποῦ στρέφεται κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Αὐτήν, λοιπόν, τὴν πνευματικὴν ρομφαίαν, Κύριε, λέγει, τὴν ὁποίαν σὺ ὁ ἴδιος ἠκόνησες, διὰ νὰ

χτυπήσης τοὺς ἐχθροὺς σου, λύτρωσέ την ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ χεριοῦ σου. Ποῖοι ἄλλοι ὅμως ἡμπορεῖ νὰ εἶναι οἱ ἐχθροὶ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ παρὰ ὅσοι ἀντιστέκονται εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Μονογενῆ του Υἱόν, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ;

14. «Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτούς». Παρακαλεῖ νὰ χωρισθοῦν οἱ ἀσεβεῖς ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, κατὰ κάποιον τρόπον νὰ διαχωρισθοῦν. Ποῖοι ἄλλοι δὲ εἶναι οἱ ὀλίγοι παρὰ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει λεχθῇ: «Πολλοὶ μὲν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»⁴.

«Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστήρ αὐτῶν». Ἐγεύθησαν, λέγει, πλουσιοπαρόχως ὅλα τὰ πολύτιμα ἀγαθὰ σου καὶ ὅμως τὰ ἐκλώττησαν μὲ τοιαύτην περιφρόνησιν, ὥστε νὰ φθάσουν καὶ εἰς τὸ σημεῖον νὰ παραβαίνουν τὸν νόμον σου. «Τῶν δὲ κεκρυμμένων σου» ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Μὲ τὰς ἀποκρύφους τιμωρίας, τὰς ὁποίας σὺ μὲν γνωρίζεις, ἐγὼ ὅμως ἀγνοῶ, μὲ αὐτὰς γέμισε τὰς κοιλίας αὐτῶν (περίφρασις), ἀντὶ νὰ εἴπῃ αὐτοὺς. «Ἐχορτάσθησαν υἱῶν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν». Ἐγέμισαν, λέγει, ἀπὸ τὴν διαπραξιν κάθε εἵδους παρανομίας καὶ μὴ ἔχοντες ἄλλα περιθώρια νὰ παρανομήσουν οἱ ἴδιοι, τὴν μεταθίβασαν εἰς τὰ παιδιὰ των.

(Καὶ ἐκληρονόμησαν τὴν παρανομίαν των εἰς τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν των, δηλαδὴ ἔφθασε μέχρι τὰ ἐγγόνια των).

15. «Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου». Δὲν θὰ ὁμοιάσω μὲ ἐκείνους, οὔτε θὰ χορτάσω, λέγει, μὲ τὰ ἰδικὰ των πράγματα, ἀλλὰ θὰ γεμίσω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου δόξαν πράττοντας καλὰ ἔργα.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ'

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ δούλου τοῦ Κυρίου Δαβίδ· εἰς τὴν παροῦσαν ᾠδὴν περιέχονται τὰ λόγια ἐκεῖνα, τὸ ὅποια εἶπε πρὸς τὸν Κύριον ὁ Δαβίδ κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος τὸν ἔσωσεν ἀπὸ τὰ χέρια ὅλων τῶν ἐχθρῶν του καὶ εἰδικώτερον τοῦ Σαούλ¹.

Ἑ π ὅ θ ε σ ι ς

Ὁ Ψαλμὸς περιλαμβάνει ἐξέγερσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ αἵτησιν τῆς θείας βοηθείας· ἐπίσης διαλαμβάνονται εἰς αὐτὸν περὶ τῆς ἐλευσεως τοῦ Μονογενοῦς (Υἱοῦ) εἰς τὸν κόσμον, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεώς του, διὰ τὰ ὅσα ἐγίναν ἐναντίον τῶν δαιμόνων μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν ἀπόρριψιν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ διὰ τὴν κλῆσιν τῶν εἰδωλολατρῶν εἰς τὴν νέαν πίστιν. Ἡ φράσις «ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ χειρὸς Σαούλ», θά ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τοὺς πνευματικούς ἐχθρούς καὶ τὸν ἄρχοντά των.

2-3. «Ἀγαπήσω σε, Κύριε, (ἡ) ἰσχὺς μου· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου». Ἐχοντας συναίσθησιν τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, προσφέρει εἰς αὐτὸν τὸ μεγαλύτερον δῶρον, δηλαδὴ τὴν ἀγάπην του· τὴν ἀγάπην ποὺ ὁ Σωτὴρ ἐχαρακτήρισεν ὡς τὴν πρώτην ἀπὸ τὰς ἐντολάς².

4. «Αἰνῶν ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι». Ἐδῶ διδασκόμεθα ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχομε, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ζητῶμεν ἀπὸ αὐτὸν ὅσα μᾶς λείπουν. Ἀκολουθῶς ἀφηγεῖται τὰς κάθε εἰδους ἐπιθέσεις τῶν ἀντιπάλων.

5-6. «Περίεσχον με ὠδίνες θανάτου». Ἐδῶ λέγει, ὅτι δέν θυμᾶται κανένα πόλεμον μεταξὺ ἀνθρώπων, ἀλλὰ μεταξὺ ἀοράτων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κυκλώνουν ἔσω-τερικῶς τὴν ψυχὴν του. «Καὶ χεῖμαρροι ἀνομίας ἐξεिताί

1. Πρβλ. Α' Βασ. κα' 1 κ. ἐ.

2. Πρβλ. Ματθ. κθ' 38.

ραζάν με. Ὡδίνες ἄδου περιεκύκλωσάν με· προέφθασάν με παγίδες θανάτου». Ὅρμητικά ποτάμια εἶναι αἱ παράνομοι σκέψεις· αὐταὶ δὲ ὅταν παραμένουν πολὺ μέσα μας ὀνομάζονται πόνοι τοκετοῦ, ἀκόμη καὶ παγίδες, αἱ ὁποῖαι μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸν θάνατον διὰ τῆς διαπράξεως τῆς ἁμαρτίας.

8. «Καὶ ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ». Ἐξιστορεῖ ὅσα ἐγίναν τότε κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ Κυρίου· διότι τότε ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἐταράχθησαν καὶ κάθε χώρα ἐγέμισεν ἀπὸ τὴν συγκλονιστικὴν εἴδησιν τοῦ ἐρχομοῦ του. «Καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὁρέων ἐταράχθησαν». Ὅρη εἶναι αἱ πονηραὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι σηκώνονται ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Θεμέλια δὲ τῶν θουνῶν ὀνομάζει τὰς ἐσωτερικὰς σκέψεις. «Καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός». Διότι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐξαπατοῦσαν τοὺς κατοίκους τῆς γῆς διὰ τῆς πολυθεϊστικῆς δεισιδαιμονίας.

9. «Ἀνέθη καπνὸς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ». Ὅταν ὠργίσθη, λέγει, ἔσθησε τὴν φωτιά των, μὲ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ παλαιότερον κατέκαιον τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸ συμβολίζει μὲ τὸν καπνόν. «Καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγήσεται». Αὐτὰ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὰ πράττει κρυφίως ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων πνευματικῶν δυνάμεων, σθῆνοντας τὴν ἰδικὴν των φωτιά μὲ ἄλλη φωτιά καλυτέραν καὶ δυνατωτέραν. (Διότι οἱ δαίμονες, θλέποντες τὸν Κύριον κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς ἐμφάνισιν του κατεφλέγοντο ἐνώπιον αὐτοῦ). «Ἀνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ». Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐφωτίσθησαν διὰ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὸ θεῖον πῦρ³.

10. «Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη». Ὁλοφάνερα προφητεύεται ἐδῶ ὁ ἐρχομὸς τοῦ Κυρίου. Θὰ ἡδύνατο κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ «Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου»⁴. «Καὶ γνώφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Τοῦτο φανερώνει ἅφ' ἑνὸς μὲν τὴν μυστηριώδη πορείαν τοῦ θεοῦ σχεδίου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἅφ' ἑτέρου τὸ ἀόρατον τοῦ Θεοῦ. Σκο-

3. Ἴσως ἐδῶ νὰ ἔχωμεν κάποιον σπέρμα τῆς μυστικῆς θεολογίας καὶ τῆς περὶ ἀκτίστου φωτός διδασκαλίας τοῦ Ἠουχασμοῦ.

4. Φιλ. 6· 8.

πὸς αὐτῆς τῆς φράσεως εἶναι νὰ μᾶς προφυλάξῃ μὴ τυχόν τὰ ὅσα εἶπε προηγουμένως παρασυρθοῦμε καὶ τὰ ἐκλάβωμεν ὑπὸ ἔννοιαν σωματικὴν.

11. «Ἐπέθη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων». Μὲ αὐτὰ ἐννοεῖ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου· Χερουβὶμ καὶ πτέρυγες ἀνέμων ὀνομάζει τὸ σύννεφον (τὸ ὁποῖον τὸν παρέλαθε κατὰ τὴν ἀνάληψιν· ἢ ἀκόμη τὴν αἰφνιδιαστικὴν του ἐμφάνισιν, τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποίαν ἔρχεται καὶ μᾶς βοηθεῖ) διὰ τὸ ὁποῖον (σύννεφο) εἰς τὰς Πράξεις ἔχει γραφῇ: «Καὶ ταῦτα εἰπὼν θλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαθεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν»⁵.

12. «Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ». Ἐννοεῖ τὴν ἀόρατον καὶ μυστικὴν παραμονὴν τοῦ Σωτῆρος μετὰ τῶν ἀνθρώπων. «Κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ». Σκηνὴν αὐτοῦ ὀνομάζει τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ὑποσχεθῇ, ὅτι θὰ ἐγκατασταθῇ. Τὸ «κύκλω αὐτοῦ» δὲ εἶναι σχετικὸν μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει εἶπει ὁ Κύριος: «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι ἐν τῷ ἔμῳ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν»⁶. «Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων». Τοῦτο λέγει ἐπειδὴ οἱ λόγοι τῶν προφητῶν περὶ αὐτοῦ εἶναι σκοτεινοί, δι' αὐτὸ καὶ οἱ προφηταὶ ὀνομάσθησαν νεφέλαι.

13. «Ἀπὸ τῆς τηλαυγέσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διηλθον». Τὸ φῶς, λέγει, τὸ ὁποῖον ἐσκόρπισε παντοῦ ἡ ἐμφάνισίς του ἔκαμε εἰς ὅλους φανερόν τὸ νόημα τῶν προφητειῶν. (Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ προφητικὰ λόγια εὐρίσκονται καὶ ἀπειλαί, καὶ αὐτὰς τὰς παρέστησε μὲ τὸ χαλάζι καὶ τὰ κάρθουνα. Ἡ κατ' ἄλλην ἔρμηνειαν: Οἱ ἀπόστολοι, φωτισθέντες ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ κηρύγματος, ἐπέρασαν ἀπὸ ἔμπροσθέν του καὶ ὡς ἄλλα σύννεφα ἔρριψαν νερὸ καὶ ἐπότισαν τὸν διψασμένο διὰ τὴν ἀλήθειαν κόσμον. Τὸ χαλάζι δὲ παριστάνει τὰ διάφορα εἶδη τιμωριῶν ποῦ ἐπιφυλάσσονται δι' ὅσους ἀπιστοῦν). «Χάλαζα καὶ ἄνθρακες πυρός». Μὲ αὐτὰ ὑπονοεῖ ὅσα ἔπαθαν μετὰ τὴν ἀνάληψιν του οἱ ἐχθροί, διὰ τοὺς πνευματικοὺς ἐχθροὺς ὁμιλῶ. «Ο-

5. Πράξ. α' 9.

6. Ματθ. ιη' 20.

πως δὲ ὅταν ἡλευθέρωνε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους ἔθρεξε χαλάζι⁷ καὶ φωτιά, ἔτσι καὶ ὅταν ἀργότερον ἡλευθέρωνε διὰ τοῦ Χριστοῦ ὅλα τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν δαιμόνων ἔθρεξε χαλάζι καὶ κάρθουνα ἀναμμένα. Αὐτὰ δὲ θὰ ἦταν αἱ τιμωρητικαὶ ἐκείναι δυνάμεις, μὲ τὰς ὁποίας κατέλυσε τὰς δυνάμεις τῶν πνευματικῶν Αἰγυπτίων (δηλ. τῶν δαιμόνων).

16. «Καὶ ὠφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων». Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν ἐχθρῶν ἐφάνησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων, δηλαδή ὁ εὐαγγελικὸς λόγος, ποὺ σώζει, καὶ ὁ ὁποῖος ἔχει γίνεи τὸ θεμέλιον τῆς οἰκουμένης· διότι ἐπάνω εἰς αὐτὸν (τὸν θεῖον λόγον) ἔχομεν οἰκοδομηθῆ (πνευματικῶς). Δύναται ἀκόμη νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: Ὡς πηγὰς νὰ ἐννοήσης τοὺς ἁγίους προφήτας, ἐπειδὴ ἀναθλύζουσιν τὸν λόγον ποὺ σώζει. Ἔχει ἄλλωστε γραφῇ τὸ ἐξῆς περὶ αὐτῶν: «Καὶ ἀντλήσετε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ πηγῶν τοῦ σωτηρίου»⁸. Ὡς θεμέλια δὲ τῆς οἰκουμένης (νὰ ἐννοήσης) τὴν Γραφὴν τοῦ πανσόφου Μωϋσέως. Διότι εἰς αὐτὴν διὰ πρώτην φορὰν ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τῆς ἀληθινῆς πίστεως καὶ εἰς αὐτὴν εὗρομεν τὴν ἀληθινὴν θεογνωσίαν καὶ αὐτὴ μὲ διάφορα σύμβολα ὡσάν ἄλλη γυνὴ ἐγέννησε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ· αὐτὴ καὶ τὰ θεμέλια τῶν προφητῶν. Τὸ «ὠφθησαν» ἄρα σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ ἐφανερώθησαν. Ἡ καλύτερον ὡς πηγὰς καὶ θεμέλια τῆς οἰκουμένης νὰ ἐννοήσης τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· διότι καὶ αὐτοὶ ὡσάν ἄλλαι πηγαὶ ἀναθλύζουσιν τὸν θεῖον λόγον, ποὺ σώζει καὶ ἔθεσαν ὡσάν ἀμετακίνητον θεμέλιον τῆς ἀνθρωπότητος τὴν πίστιν. Δύνασαι ὁμῶς ἀκόμη νὰ θεωρήσης ὡσάν ἀστεῖρευτον πηγὴν νεροῦ καὶ ὡσάν θεμέλιον τῆς οἰκουμένης τὸ θάπτισμα διὰ τοῦ ὁποίου σωζόμεθα.

«Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, Κύριε». Ὡς συμπλήρωμα τῆς φράσεως πρέπει νὰ ὑπονοηθῇ τὸ ἠφανίσθησαν οἱ ἀναφερθέντες ἀνωτέρω ἐχθροί.. «Ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὁργῆς σου». Ὁ Θεὸς δὲν τιμωρεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὴν στιγμὴν, ποὺ ἁμαρτάνουν· διότι τότε θὰ εἶχον ἀφανισθῇ ὅλοι διὰ μιᾶς. Ὅχι μόνον αὐτὸ δέ, ἀλλὰ καὶ

7. ἘΕ. ιδ' 24 κ. ε.

8. Ἡσ. ιβ' 3.

προαναγγέλλει τὰς τιμωρίας πού θά ἀκολουθήσουν ὅταν ἐκσπάσῃ ἡ ὀργή του: «Παιδεύσω γάρ αὐτοῖς ἐν τῇ ὀργῇ τῆς θλιψεως αὐτῶν»⁹. Αὐτό δὲ σημαίνει, ὅτι θά ἐκτοξευθῇ κατ' αὐτῶν ἡ ὀργή του.

17. «Προσελάθετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν». Ὑδατα ὀνομάζει τοὺς πειρασμούς.

(«Ἐξ ὑδάτων πολλῶν». Ὑδατα ὀνομάζει τοὺς πειρασμούς. Λέγει ὁ Δαβὶδ: «Ἐλαθέ με», δηλ. τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν (ὁ Χριστός)· ὡς γνωστὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐβαπτίσθησαν περίπου τρεῖς χιλιάδες ψυχαὶ ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους¹⁰).

18-20. «Ρύσεται με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν μισούντων με». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ὁ ψαλμωδὸς ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ δι' ὅσα συνέθησαν εἰς αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς μετανοίας του. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὁποῖον λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἦδη ὁ Κύριος ἐδέχθη τὴν ἐξομολόγησίν μου καὶ ἔγινεν εἰς ἐμὲ στήριγμα, ὅταν ἐκινδύνευα νὰ ἀνατραπῶ καὶ περιέλθω εἰς ἐσχάτην κατὰπτωσιν, ἐὰν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀπεμακρυνόμην τελείως ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ τότε μὲν ἀπλῶς με ἐφύλαξεν ἀπὸ τὸ χειρότερο, ὅταν ὅμως ὁ Κύριος, συμφώνως με τὰς προφητείας, ἔλθῃ ἐπὶ γῆς ὡς Σωτὴρ, τότε θά με σώσῃ τελείως, δίδοντας ἄφεσιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν μου. Καὶ θά κάμῃ αὐτὸ ὁ Κύριος διὰ νὰ με εὐεργετήσῃ, «ὅτι ἠθέλησέ με». Διότι ἐὰν δὲν με ἤθελε (ἀγαποῦσε), δὲν θά ἀπέστειλε τὸν προφήτην¹¹ του εἰς ἐμέ.

21. «Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος». Πιστεύω ἀκραδάντως, λέγει, ὅτι ὅταν θά ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς δικαίας κρίσεώς του, ἀφοῦ δὲν θά θυμηθῇ τὰς ἁμαρτίας μου, θά με ἀμείψῃ συμφώνως με τὴν ἀρετὴν μου. Διότι τὰς ἄλλας πράξεις μου πού εἶναι σύμφωνοι με τὸ θέλημά του θά τὰς θάλῃ τρόπον τινὰ εἰς τὸ ἐν μέρος τῆς ζυγαριᾶς καὶ ἀφοῦ τὰς συγκρίνῃ με τὸ ἁμάρτημά μου, θά τὰς εὕρῃ πολὺ περισσοτέρας ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας πού διέπραξα. Μὲ αὐτὸ μᾶς διδάσκει, ὅτι δύναται ἐκεῖνος,

9. Ὡσ. Ζ' 12.

10. Πρ. 6' 41.

11. Ἐννοεῖ τὸν Νάθαν.

πού ἐξ αἰτίας κάποιας ἀδυναμίας ἔπεσεν εἰς ἀμαρτίαν νὰ ξανασηκωθῇ καὶ δι' ἄλλων (ἐναρέτων) ἔργων νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν πτῶσιν του.

(Ὡς δικαιοσύνην χαρακτηρίζει τὴν ἐν γένει ἀρετήν, ὅπως εἶναι ἡ καθαρότης τῶν χειρῶν ἀπὸ διαφόρους πράξεις, αἱ πράξεις πού ἔγιναν κατὰ τρόπον ἀμόλυντον καὶ ἀποτελοῦν καρπὸν ἀρίστης ἐσωτερικῆς διαθέσεως).

23. («Ὅτι πάντα τὰ κρίματα» καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν. Ὅταν πίπτωμεν εἰς τὴν ἀμαρτίαν πρέπει νὰ ξανασηκωνώμεθα καὶ νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἐκεῖ πού ἦταν, πράττοντες ἄλλα ἔργα, ἀρετῆς πλέον. Ἄν καὶ αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνεξιχνίαστοι καὶ ὁμοιάζουν μὲ σκοτεινὴν ἄβυσσον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ τὰς καταλάβῃ, ἐν τούτοις ὅλαι εὐρίσκονται ἐνώπιον ἐκείνου πού ἀγαπᾷ τὸν Θεόν).

26. «Μετὰ ὁσίου ὁσιος ἔση». Δικαιολογημένως μὲ ἔκρινες ἄξιον τῆς ἰδικῆς σου εὐεργεσίας· διότι —ὡς δίκαιος πού εἶσαι— γνωρίζεις νὰ φέρεσαι ὅσια πρὸς τὸν ὁσιον. Διότι ἐάν εἶχον παραμείνει εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ εἶχον ὑποστῇ τελείαν ἠθικὴν διαστροφήν, γνωρίζω ὅτι καὶ σὺ ὁ ἴδιος, ὁ μεγάλος κριτής, θὰ ἔπαιρνες τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν ἀμαρτίαν μου ἀπόφασιν (καταδικαστικήν). Ἐπειδὴ ὅμως ἐτήρησα τὰς ἐντολάς σου, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ σὺ, ὁ ὁποῖος δεικνύεις εἰς τὸν ὁσιον ὁσιότητα, καὶ εἰς τὸν ἀθῶον ἀθωότητα, δὲν ἐνηρμόνισες τὴν συμπεριφορὰν σου ἀπέναντί μου συμφώνως μὲ τὴν διεφθαρμένην διαγωγὴν, πού ἔδειξα κάποτε. Πιστεύω δὲ πῶς, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ κριθῶ ὀριστικῶς, θὰ μοῦ δώσης τὴν ἀμοιβὴν πού ταιριάζει εἰς τὴν μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀμαρτίας διαγωγὴν μου καὶ τὴν ἐνάρετον ἔκτοτε ζωὴν μου.

28. «Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις». Τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων. «Καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις». Τοῦτο στρέφεται κατὰ τῶν φαρισαίων καὶ γραμματέων.

29. «Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε». Διὰ τὸν νοῦν ὁμιλεῖ. «Ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου». Θὰ διαλύσης, λέγει, τὴν ἄγνοιαν πού ἔχω ἐντός μου.

30. «Ὅτι ἐν σοὶ ρυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου, καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος». Διότι μὲ περιεκύ-

κλωσαν οἱ ἐχθροί μου, λέγει, διὰ νὰ μὲ ἀποκλείσουν.
(Πειρατήριον δὲ ἐννοεῖ τὰς ἡδονὰς καὶ τεῖχος τὸν διάβολον).

31. «Ὁ Θεός μου, ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ». Ἐδῶ, λέγει, κατηγορεῖ τὴν ἀχαριστίαν, καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀμετάπειστον σκέψιν καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀχαρίστων καὶ σκληροτραχήλων Ἰουδαίων. Διότι οὗτοι ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ Σωτῆρος μας Χριστοῦ, ὅτι δῆθεν ἐνεργοῦσεν ἀντίθετα πρὸς τὸν θεῖον νόμον. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια Του ἐχλεύαζον καὶ τὰ ἐσυκοφαντοῦσαν ὡσάν θλάσφημα, λέγοντες ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον, ὅτι «Βλασφημεῖ. Τίς γὰρ δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας;»¹². Ὅλα ὅσα ἐσκέπτοντο ἐναντίον τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων καὶ Θεοῦ μας προήρχοντο ἀπὸ τὴν πονηράν των συνειδησιν καὶ τὴν κακὴν των σκέψιν.

(«Τὰ λόγια αὐτοῦ¹³ πεπυρωμένα». Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Κυρίου ὁμοιάζουν μὲ τὸν πυρακτωμένον ἄργυρον, ἀπηλλαγμένα κάθε κατηγορίας (μομφῆς), ἡ λεγόμενα ἀπὸ κάθε ἄποψιν καὶ δοκιμασμένα).

32. «Ὅτι τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Κυρίου; ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν;». Διότι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Μονογενής, ἐπειδὴ μόνον αὐτὸς εἶναι Θεὸς ὅπως ὁ Πατήρ. Ἀφοῦ εἶπε περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι εἶναι φύσει Θεός, τώρα προσθέτει· «Ἡ τίς Θεός;», ἐννοῶν μὲ τοῦτο ὅτι ὁ μόνος ποὺ εἶναι Θεός ὅπως ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Πατήρ. Δι' ἡμᾶς δὲ εἰς εἶναι ὁ Θεός, ὁ Πατήρ· δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ἄλλος Θεός, ὥστε ἄλλος μὲν νὰ παρακαλῇ τοῦτον, ἄλλος δὲ ἐκεῖνον. Πιθανὸν ὅμως οἱ δύο στίχοι νὰ ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ ψαλμωδοῦ παραλλήλως. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν λέγει τὰ ἐξῆς: Ὁ ἀληθινὸς Θεός, ὅπως ἐπίστευον, ὅταν μὲν ἐνικοῦσα μὲ περιέβαλε μὲ δύναμιν, συγχρόνως ὅμως μὲ καθωδηγοῦσε πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσω, ὥστε νὰ μὴ θλασθῶ.

33. «Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν». Ὁμοιάζει ἐννοιολογικῶς μὲ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς

12. Ματθ. θ' 3 καὶ Μάρκ. θ' 7.

13. Οἱ Ὁ' ἔχουν «Κυρίου».

Μαθητάς: «Ἔως οὖ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν»¹⁴. «Καὶ ἔθετο ἅμωμον τὴν ὁδὸν μου». Δηλαδή με τὰ εὐαγγελικά παραγγέλματα με προητοίμασε νὰ θαδίζω τὸν ἁμεμπτον δρόμον.

34. «Καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστῶν με». Μᾶς διδάσκει δηλαδή νὰ σκεπτώμεθα καὶ νὰ ἐπιθυμοῦμεν τὰ ἄνω (τὰ οὐράνια)¹⁵.

(«Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου». Διότι οἱ ἅγιοι ἀφανίζουν τὰ δηλητηριώδη πάθη· διότι ἔλαθον ἀπὸ τὸν Κύριον τὴν δύναμιν νὰ ἐξοντώνουν τὰ πνευματικά φίδια καὶ διὰ τοῦτο παρομοιάζονται με ἑλάφια· διότι καὶ τὰ ἑλάφια ἐξοντώνουν τὰ αἰσθητὰ φίδια. «Ὡσεὶ ἑλάφου». Οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἔλαθον τὴν δύναμιν νὰ πατοῦν ἐπάνω εἰς φίδια καὶ σκορπιούς καὶ νὰ ὑπερνικοῦν δλην τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ¹⁶).

35. «Διδάσκων χεῖρας μου εἰς πόλεμον». Ὅταν δηλαδή σηκώνω τὰ χέρια μου εἰς τὸν Θεὸν εἰς προσευχήν, ὑπερνικῶ τοὺς ἐχθρούς (ἢ καὶ τὰς δυσχερείας). «Καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν, τοὺς θραχίονάς μου». Ἐκαμες τόσον δυνατὰς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, ὥστε νὰ ὁμοιάζουν με χάλκινον τόξον. Διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ συμβολίζει τὸ δυνατόν καὶ τὸ ἀπρόσβλητον, διὰ δὲ τοῦ τόξου παριστάνει συμβολικῶς τὰ θέλη πού ρίπτονται ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας χέρια (δηλ. τὰς προσευχάς).

(«Διδάσκων χεῖρας μου εἰς πόλεμον». Διδάσκει κατὰ ποῖον τρόπον θὰ γίνῃ ἀποτελεσματικὸς κατὰ τὴν μάχην, λέγοντας πῶς ἂν θάλῃ τὰ χέρια του εἰς σχῆμα τόξου, θὰ τὰ κάμῃ νὰ ὁμοιάζουν κατὰ τὴν δύναμιν με χαλκόν. Ἡ ἐννοεῖ ὅτι θὰ κάμῃ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις τόσον δυνατὰς, ὥστε νὰ ὁμοιάζουν με χάλκινον τόξον. Ὁ χαλκὸς εἶναι σύμβολον τῆς δυνάμεως. Ὁ Ἰεζεκιὴλ π.χ. λέγει πρὸς τὴν Ἰερουσαλήμ: «Διέφθειρε τὸν χαλκόν σου»¹⁷).

36. «Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας». Με ἐπροστάτευσες, λέγει, με τὴν δύναμίν σου ποὺ σώζει.

14. Λουκ. κδ' 49.

15. Πρβλ. Κολ. γ' 1-2.

16. Πρβλ. Λουκ. ι' 19.

17. Πρβλ. Ἰεζ. ιγ' 36.

Σημαίνει δὲ τοῦτο τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸ κατ' ἐξοχὴν σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας).

(«Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με». Ἐννοεῖ τὴν εὐαγγελικὴν διαπαιδαγώγησιν ἴσως νὰ ἐννοῇ ἀκόμη ὡς παιδεῖαν τὴν προσφερομένην ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον ἠθικὴν ἀγωγήν. Μέσα εἰς τὰς ἀναριθμήτους, λέγει, εὐεργεσίας σου μοῦ ἐχάρισες καὶ νόμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐδιδασκόμεν τί ἔπρεπε νὰ κάμω. Διότι μαθαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ (ἀπὸ τὸν νόμον), ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀδικῶ, ἀπέφευγον τὴν ἀδικίαν. Διὰ νὰ μὴ ζημιώνωμαι ὁμῶς ἀπὸ τὴν τόσῃ ἐπιείκειαν μοῦ προσφέρεις ἀρκετὴν βοήθειαν, δίδοντάς μου ἄνεσιν ἢ παιδεῖαν δυνατόν νὰ ἐννοῇ τὴν μορφωτικὴν διδασκαλίαν, συμφώνως μὲ τὸ «ἐπιλαβοῦ παιδείας»¹⁸ ἢ τὴν κοπιώδη ἀγωγήν, συμφώνως πρὸς τὸ «Μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου»¹⁹).

«Καὶ ἡ δεξιὰ σου ἀντελάβετό μου». «Δεξιὰ» τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός. «Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος». Δηλαδή ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου. «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ μὲ διδάξει». Τὸ «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ μὲ διδάξει» εἶναι τοῦ Θεοδοτίωνος, διὰ τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἀντικατέστησε τὸ «Ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος», ποῦ περιέχεται εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα.

37. «Ἐπλάτυνας τὰ διαθήματά μου». Ἐστήριξες δηλαδή τὰ πόδια μου ἐπάνω εἰς πέτραν, ποῦ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν πίστιν μας. «Καὶ οὐκ ἠσθένησαν τὰ ἴχνη μου». Ἀφοῦ δηλαδή παραμέρισε τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς παγίδας, τὰς ὁποίας ἔστηναν εἰς τὸν δρόμον μας οἱ ἐχθροί, ἔκαμεν ἀσφαλῆ καὶ ἄνετον τὴν πορείαν μας.

(«Ἐπλάτυνας τὰ διαθήματά μου». Ἀφοῦ ἐξηφάνισας, λέγει, τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς παγίδας, τὰς ὁποίας ἔστηναν οἱ ἐχθροί, ἔκαμεν τὴν πορείαν μου ἄνετον καὶ ἀκίνδυνον. Διαθήματα λέγει διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν μετὰθασιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς κακίας πρὸς τὴν ἀρετὴν ἢ πορεία αὐτὴ ἀρχικῶς μὲν εἶναι κοπιώδης δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θαδίζει τὸν δύσκολον δρόμον τῆς ἀρετῆς, ὁ

18. Πρβλ. Παρ. ιθ' 20.

19. Παρ. γ' 11.

σον ὁμῶς προσδεύει πνευματικῶς τόσο γίνεται εὐκολωτέρα. Ἡ ἀνάπαυσις ὁμῶς ποῦ ἀκολουθεῖ τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀρετὴν δυναμώνει τὰ πόδια· διότι ἐστήριξεν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τὰ πόδια μας).

38. «Καταδιώξω τοὺς ἐχθροὺς μου». Προητοιμασμένος ἀπὸ τὴν θείαν χάριν διὰ τὴν πορείαν τῆς ζωῆς του, θεωρεῖ θεθαίαν τὴν νίκην.

39. «Ἐκθλίψω αὐτούς, καὶ μὴ δύνωνται στήναι». Ἡ ἀπουσία ἀμαρτωλῶν παθῶν προκαλεῖ τὴν συντριβὴν τῶν ἐχθρῶν.

40. «Καὶ περιέζωσάς με δύναιμι». Καὶ πάλιν ὁλόκληρον τὴν νίκην τὴν ἀποδίδει εἰς ἐκεῖνον, ποῦ τοῦ ἔδωσε τὴν δύναμιν (τὸν Θεόν).

41. «Καὶ τοὺς ἐχθροὺς μου ἔδωκάς μοι νῶτον». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ τοὺς ἔτρεψας εἰς φυγὴν. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ φεύγουν καταδιωκόμενοι, γυρίζουν πάντοτε τὰ νῶτα. Ἐξ ἄλλου καὶ οἱ ἐχθροὶ μας δαίμονες τρέπονται εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ προκαλέσουν εἰς τὴν ψυχὴν μας σκέψεις ἀμαρτωλίας. «Καὶ τοὺς μισοῦντας με ἐξωλόθρευσας». Ποίους; Τὸν Σαοὺλ, τὸν Ἀχιτόφελ, τὸν Ἀθεσσαλῶμ καὶ ἀναριθμήτους ἄλλους.

42. «Ἐκέκραξαν καὶ οὐκ ἦν ὁ σῶζων». Αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς καὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ προφήτου ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Διότι οὔτε οἱ ἄλλοεθνεῖς καὶ ἄλλόθρησκοι ὅταν ἐπεκαλοῦντο τοὺς δικούς των θεοὺς εἰς βοήθειαν ἐξησφάλισαν τὴν φροντίδα των, οὔτε ὁ Σαοὺλ, ὁ Ἀθεσσαλῶμ, ὁ Σεμεεὶ²⁰ καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἰσραηλῖται ἐχθροὶ του εἶχον τὸν Θεὸν σύμμαχον (ἐναντίον του).

43. «Καὶ λεπυνῶ αὐτοὺς ὥσει χοῦν». Θὰ γίνουν, λέγει, ἐντελῶς κούφιοι καὶ ἀνάλαφροι, ἐὰν ἡ ἰδικὴ σου χάρις μὲ βοηθήσῃ.

44. «Ρῦσαι με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ». Ὁ Κύριος ἐξακολουθεῖ ἅφ' ἑνὸς μὲν νὰ γυρίζῃ μὲ περιφρόνησιν τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἐξ αἰτίας τῆς ἀνυπακοῆς των πρὸς αὐτόν, ἅφ' ἑτέρου δὲ νὰ καλῇ τὰ ἔθνη νὰ τὸν κληρονομήσουν. «Καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἔθνων». Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Δαβὶδ δὲν ὑπῆρξε θασι-

20. Βλ. Β' Βασ. ιστ' 5 κ. ε.

λεὺς τῶν ἐθνῶν· ἄρα ἡ προφητεία πραγματοποιεῖται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀπογόνου του, τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ κατάγεται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀπὸ τὸν Δαβίδ, ὀνομαζόμενος καὶ ὁ ἴδιος Δαβίδ κατὰ τὸν θεῖον Ἰεζεκιήλ²¹ — περὶ τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ὁμιλῶ — αὐτὸς ἐθασίλευσεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. Αὐτὸς ὡς Θεὸς μὲν ἦτο καὶ θὰ εἶναι πάντοτε κυρίαρχος ὅλων, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησίν του ἐδέχθη καὶ τὴν θεληματικὴν ὑποδούλωσιν ἐκείνων, ποὺ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

«Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων ἐδοῦλευσέ μοι». (Εἶναι λόγια τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ περιεφρόνησε τοὺς ἀπειθαρχοὺς Ἰουδαίους, ζητεῖ νὰ ἔλθουν τὰ ἔθνη νὰ τὸν κληρονομήσουν). Διὰ τοῦ χωρίου αὐτοῦ δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸν Χριστὸν ἄγνοια, διότι ὡσὰν Θεὸς ποὺ εἶναι γνωρίζει τὰ πάντα· ἐννοεῖ ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς δὲν ἔγιναν ἰδικοὶ μου, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ξένοι καὶ νὰ εὐρίσκωνται πολὺ μακριὰ ἀπὸ κάθε συγγένειαν πρὸς ἐμέ.

45-46. «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό με». Ὁ Ἰσραὴλ, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἀρχικῶς πρωτότοκος υἱός, μετὰ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας του, ὠνομάσθη υἱὸς ξένου. «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν». Κάθε τι ποὺ παλαιοῦται εὐρίσκεται κοντὰ εἰς τὴν καταστροφὴν.

47. «Ζῇ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς μου». Εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἀνεφώνησε τὸ «ζῇ Κύριος». Καὶ τοῦτο διότι ἀνέφερε τὴν ἀπάντησιν τοῦ λαοῦ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Πιλάτου, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸς (ὁ λαός) ἐθροντοφώνει, λέγοντας: «Αἶρε, αἶρε· σταύρωσον αὐτόν»²². «Καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου». Ἄν καὶ «ἐταπείνωσεν ἑαυτόν», λέγει, «λαθὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν»²³ ἐν τούτοις εὐρίσκεται εἰς τὰ ὕψη τῆς δόξης. Πρὸς τὴν παροῦσαν φράσιν ὁμοιάζει ἐννοιολογικῶς τὸ «Ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα»²⁴.

21. Ἰεζ. λδ' 23: «καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς ποιμένα ἓνα καὶ ποιμανεῖ αὐτούς, τὸν δούλόν μου Δαβίδ, καὶ ἔσται αὐτῶν ποιμήν».

22. Ἰωάν. ιθ' 15.

23. Φιλ. θ' 7-8.

24. Φιλ. θ' 9.

48. «Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοί». Κατὰ τοῦ ἀπίστου λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἀσφαλῶς στρέφεται. «Καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ' ἐμέ». Τὰ εἰδωλολατρικά ἔθνη, λέγει, ὑπετάχθησαν (θεληματικῶς) εἰς τὸν Χριστόν.

49. «Ὁ ρύστης μου ἐξ ἐχθρῶν μου». Ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ λέγει.

«Ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ». Ἐννοεῖ τὸν Ἰούδα.

(«Ὁ ρύστης μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὀργίλων». (Μὲ ἔσωσες) ἀπὸ τὸν ἄπιστον λαόν. Εὐερέθιστοι ἐχθροὶ εἶναι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος περιγελοῦσε τὸν Χριστόν ὡς Σαμαρεῖτην²⁵. Ἄνδρας ἄδικος εἶναι ὁ Ἰούδας ἢ ὁ Πιλάτος, ὁ ὁποῖος τὸν κατεδίκασε χωρὶς λόγον. Ἐνεκα τούτου ἢ δι' ὅλας ἐν γένει τὰς εὐεργεσίας, ποὺ ἔκαμες εἰς ἐμέ θὰ σέ εὐχαριστήσω ἐνώπιον ὅλων εἴτε Ἰουδαίων εἴτε ἐθνικῶν, καὶ ἡ δοξολογία τοῦ ὀνόματός σου θὰ εὐρίσκεται διαρκῶς εἰς τὸ στόμα μου).

50. «Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε». Ἐπειδὴ ἐσὺ ἔκαμες αὐτὰ καὶ αὐτὰ (ὅσα ἀνέφερεν ἡδη), ἐγώ, λέγει ὁ προφήτης, ὅταν σὺ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος καλέσης εἰς τὴν σωτηρίαν τοὺς ἐθνικοὺς, θὰ σέ δοξολογήσω μέσῳ αὐτῶν —καίτοι δὲν θὰ ζῶ— ἀφοῦ αὐτοὶ θὰ ψάλλουν τοὺς ὕμνους ποὺ ἐγὼ ἔχω συνθέσει. Ὁχι μόνον αὐτὸ δέ, ἀλλὰ καὶ θὰ ὑπερυψώσω, λέγει, τὰς σωτηριῶδεις ἐνεργείας τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῶν ἐθνῶν καὶ προπάντων τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησε χάριν ὁλοκλήρου τῆς γῆς.

51. «Μεγαλυνῶ», θὰ διακηρύξω δηλαδὴ εἰς ὅλους κατὰ τὸν πλεόν ἐπίσημον τρόπον. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὴν τὴν σωτηρίαν τὴν ἔκαμε, λέγει, ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν λαόν του· διότι ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ἐξελέγημεν νὰ γίνωμεν ἱερατεῖον μὲ βασιλικὴν καταγωγὴν²⁶. Δείχνοντας δὲ τὸ ἔλεός σου εἰς τὸν λαόν καὶ εἰς ἐμέ τὸν Δαβίδ, θὰ φροντίσης νὰ ἐκδηλωθῇ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους μου. Διότι ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ εἶναι καὶ ὁ καταγόμενος κατὰ σάρκα ἀπὸ τὰ ἔθνη (χριστιανικὸς)

25. Πρβλ. Ἰωάν. η' 48.

26. Α' Πέτρ. θ' 9. Ἡ βασιλικὴ ιδιότης τῶν Χριστιανῶν προκύπτει ἐκ τῆς σχέσεώς των πρὸς τὸν βασιλέα Χριστόν.

λαός. Αὐτὴ ἡ συγγένεια ἐπραγματοποιήθη μέσῳ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἐξ ἐθνῶν Χριστιανοὶ ἐγίναν (πνευματικὰ) τέκνα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ σάρκα κατὰγεται ἀπὸ τὸν Δαβίδ, ἄρα αὐτοὶ κατέστησαν (πνευματικοὶ) ἀπόγονοι καὶ τοῦ Δαβίδ.

ΙΗ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ.

Ὑπόθεσις

Ὁ παρῶν Ψαλμὸς περιέχει μίαν εἰσαγωγικὴν εἰς τὸν Χριστιανισμόν (ἢ τὸν μονοθεϊσμόν) διδασκαλίαν, ἀπευθυνομένην ἐξ ὀνόματος τῶν ἀποστόλων πρὸς τὰ ἔθνη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ οὐρανός, καὶ ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὰ ὅποια οἱ ἐθνικοὶ ἐθεώρουν μεγάλους θεοὺς, αὐτὰ λέγουν (οἱ ἀπόστολοι) ἀνυμνοῦν τὸν ποιητὴν τῶν.

2. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ». Εἶναι ἐννοιολογικῶς ὅμοιον μὲ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Παύλου: «Τὰ γὰρ ἄορατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης»¹.

3. «Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεῦγεται ρῆμα καὶ νύξ...». Ἡ ἡμέρα, λέγει, καὶ ἡ νύκτα μὲ ἀπόλυτον τάξιν καὶ ἀρμονίαν παραχωροῦν ἀλληλοδιαδόχως τὴν θέσιν τῶν ἢ μία εἰς τὴν ἄλλην, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διακηρύσσουν τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ τῶν.

4. «Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι». Πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ μετὰ ἀπὸ κόμμα. Ὅταν ὁ ἦχος τοῦ λόγου εὕρῃ ἐμπόδιον τεμαχίζεται καὶ σκορπίζεται παντοῦ· ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διαδίδεται παντοῦ ὑπάρχει. Καὶ ἄρα (ἀφοῦ ὑπάρχουν) δὲν ὁμιλοῦν;^{1α}. Διὰ

1. Ρωμ. α' 20.

1α. Τὸ σχόλιον τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς μέχρις ἐδῶ εἶναι ἄρκετὰ δυσνόητον. Νομίζομεν ὅτι θέλει νὰ περιγράψῃ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον

τοῦτο καὶ ἐρωτᾷ: Ὑποῦν δὲν ὑπάρχουν ὠρισμένα πράγματα, τὰ ὁποῖα καίτοι δὲν θγάζουν φωνὴν ἐν τούτοις ὁμιλοῦν διὰ τὸν κατασκευαστὴν των; Ἀσφαλῶς ναί. Διότι ἀπὸ τὴν καλὴν κατασκευὴν καὶ συναρμολόγησιν τοῦ πλοίου ἀποδεικνύεται ἡ τέχνη τοῦ ναυπηγοῦ· τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὰ τόσα ἄλλα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπου. Συνεπῶς καὶ τὰ προαναφερθέντα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, δηλ. μὲ τὸ μέγεθός των, τὴν ὠραιότητά των καὶ τὴν ἀρμονικὴν κατασκευὴν των, διακηρύττουν τὸν δημιουργόν των· καὶ εἶναι τόσον ἔντονος ἡ μαρτυρία των, ὥστε νὰ διατρέξῃ ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην.

5-6. «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκὴνωμα αὐτοῦ». Εἰς τὸν ἥλιον, λέγει, ἐγκατέστησε τὴν σκηνήν, δηλαδὴ τὴν κατοικίαν του. Ποῦ δὲ ἄλλοῦ τὴν ἐγκατέστησε εἰμὴ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ στερέωμα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐγίνεν ἡδη λόγος; Τὴν οὐράνιον δὲ αὐτὴν κατοικίαν τὴν ὠνόμασε καὶ νυμφῶνα. Καθὼς δὲ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα μὲ τὴν ἀρμονικὴν των τάξιν ἐξαγγέλλουν τὸν δημιουργόν, ἔτσι καὶ ὁ ἥλιος μὲ τὴν ἀπαρέγκλιτον καὶ ἀρμονικὴν τροχίαν, ποῦ διαγράφει φανερώνει τὴν δύναμιν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος δίδει τὰς διαταγὰς.

8. «Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχὰς». Ὁ εὐαγγελικὸς ἀσφαλῶς νόμος. Ἀφοῦ πλέον οἱ ἐθνικοὶ μὲ ὅσα προηγουμένως παρέθεσε στοιχεῖα ἐδιδάχθησαν ὅτι εἰς εἶναι ὁ δημιουργός, ἐν συνεχείᾳ διδάσκονται καὶ τὸν νόμον τοῦ Εὐαγγελίου, ὥστε ὅλοι αἱ ψυχαὶ τῶν εἰδωλολατρῶν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ἀλήθειαν. «Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ σοφίζουσα νήπια». (Ποιὰ μαρτυρία;) Ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἔδωκε διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ Μονογενῆς, δηλ. τὸ «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα»² καὶ «Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦκω»³ καὶ «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ»⁴.

(«Σοφίζουσα νήπια»· δίδει κύρος καὶ αὐθεντίαν εἰς τοὺς ἀποστόλους· νήπια δυνατὸν νὰ ἐννοῇ ἀκόμη ἐκεῖ-

ἐξαπλοῦται παντοῦ ἡ μαρτυρία τῶν δημιουργημάτων περὶ τοῦ Δημιουργοῦ.

2. Ἰωάν. ιβ' 46.

3. Ἰωάν. ιστ' 28.

4. Ἰωάν. ιδ' 6.

νους, οἱ ὅποιοι ἔγιναν χάριν τοῦ Χριστοῦ νήπιοι καὶ ἄ- νόητοι⁵ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγνοοῦν τὴν ἀνθρω- πίνην σοφίαν).

9. «Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα, εὐφραίνοντα καρδίαν». Ἀντὶ νὰ εἶπῃ ἡ δικαίωσις, ἡ ὁποία θὰ προκύ- ψῃ κατὰ τὴν κρίσιν μας ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ὅταν ἐξε- δίκασε τὴν ὑπόθεσίν μας, ἐπέταξεν ἔξω τὸν ἄρχοντα τοῦ παρόντος αἰῶνος⁶ καὶ ἐγέμισε τὴν καρδίαν μας ἀ- γαλλίασιν. «Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς φωτίζουσα ὀ- φθαλμούς». Ἀποστέλλει λέγει ἀπὸ μακριὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ φωτίζει τὰ μάτια τοῦ νοῦ μας.

10. «Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνὸς διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Δι' αὐτοῦ ἀντιδιαστέλλει τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Κύριον ἀπὸ τὸν φόβον ποὺ προκαλεῖ ὁ νόμος, διότι ὁ τελευταῖος εἶναι τιμωρός. Δι' ἡμᾶς ἀγνότης σημαί- νει ἀποφυγὴ τῶν ἁμαρτημάτων. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ σεβα- σμὸς πρὸς τὸν Κύριον ὠνομάσθη ἀγνός, ἐπειδὴ μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν· διότι ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὸν Κύριον, λέγει, ἀποφεύγει ὁ ἄνθρωπος τὸ κα- κόν. Εἶναι δὲ αἰώνιος ὁ θεῖος φόβος, ἐπειδὴ χαρίζει τὴν αἰωνιότητα εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀποκτοῦν.

12. «Ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή». Ἡ ἀνταμοιβὴ δὲ ποὺ θὰ δοθῇ διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐν- τολῶν εἶναι «ὃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη»⁷.

(«Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά». Ὁ κατη- χηθεὶς εἰς τὰς μυστηριώδεις ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελι- κοῦ νόμου νέος λαὸς (ὁ χριστιανικὸς) καὶ ὁ ὁποῖος ὑ- πεσχέθη νὰ τηρῇ καὶ τὰς ἀληθινὰς ἐντολὰς (τῆς Π.Δ.), παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἅφ' ἑνὸς μὲν νὰ εὕρεθῇ καθαρὸς καὶ κατὰ τὰς σκέψεις, ἅφ' ἑτέρου δὲ νὰ σωθῇ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιτιθεμένους ἔξωθεν δαίμονας).

5. Πρβλ. Α' Κορ. 5' 10.

6. Ἰωάν. ιδ' 31.

7. Α' Κορ. 6' 9.

ΙΘ'

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἑποθεσις

Ὁ Ψαλμὸς φαίνεται μὲν νὰ ἀπαγγέλλεται ἐξ ὀνόματος τῶν περιστοιχοῦντων τὸν Δαβὶδ συντρόφων, οἱ ὅποιοι τὸν ἔλεγον ὑπὸ τύπον προσευχῆς τὴν ὥραν, ποὺ ὁ Δαβὶδ προσέφερε θυσίαν. Ἀναφέρεται ὁμῶς καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁμοιάζει ὥσάν νὰ ἐλέγχῃ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς σταυρώσεως.

2-3. «Ἐπακούσαι σου ὁ Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως». Εἶθε νὰ σέ βοηθήσῃ. «Σκεπάσαι σε»· εἶθε νὰ σέ προστατεύσῃ. «Ἐξαποστεῖλαι σοι βοήθεια ἐξ ἁγίου, καὶ ἐκ Σιών ἀντιλάβοιτό σου». Θὰ ἡδύνατο νὰ λέγῃ αὐτά, διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν θλιβόμενον, ἢ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπάρχει μέσα εἰς κάθε εὐσεβεῖ ψυχὴν, ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ προσεύχεται κάθε θλιβόμενος καὶ νὰ μὴ χάνῃ τὰς ἐλπίδας του· διότι μόνον ἔτσι ὁ Θεὸς τὸν ἀκούει.

6. «Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου». Τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου ὁ Πατὴρ ἐπετέλεσε διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ὡς μέσον σωτηρίας τοῦ κόσμου ὁ Υἱὸς ἀφῆκεν (εἰς τὴν γῆν) τὸν σταυρόν.

(«Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου». Τὴν σωτηρίαν, λέγει, τὴν ὁποῖαν ἐχάρισες εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὴν ἐγνωστοποίησες διὰ τῆς ἀναστάσεώς σου εἰς ὅλους).

«Πληρῶσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου». Ποῖα ἦσαν αὐτὰ τὰ αἰτήματα εἰ μὴ τὸ «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου»;² Εἶναι φανερόν δὲ ὅτι ἐννοεῖ τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.

7. («Νῦν ἔγνω, ὅτι ἔσωσε Κύριος τὸν Χριστὸν αὐτοῦ». Ἀναφέρεται ἢ εἰς τὸν Δαβὶδ ἢ εἰς τὸν Ἐzekiαν,

1. Εἰς τὸ κείμενον τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ ἐπεφέρομεν ὠρισμένας ἀναγκαῖας ἀλλαγὰς, κυρίως μεταθέσεις τῶν ἐντὸς ἀγκυλῶν.

2. Ἰωάν. ιζ' 11.

διότι λέγεται ὅπως ὅποτε ἐπὶ ἱερέων καὶ βασιλέων (ἄφοῦ ὁμιλεῖ διὰ «χριστόν»)· πιθανὸν νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ· ἢ ἀκόμη ἐνῶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, λέγει ὅτι σώζεται αὐτὸς ὁ ἴδιος, τοῦ ὁποῖου εἴμεθα μέλη, ἀφοῦ ἀνήκομεν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ τώρα ὠμίλησε. Διότι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο βλέπομεν νὰ γίνεται λόγος περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς παίρνομεν ἀπὸ ἐδῶ ὡσὰν ἐγγύησιν τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας. Μᾶς ἔσωσες δὲ μετὰ τὴν δύναμιν τῆς δεξιᾶς σου. Ὡς δεξιὰν χαρακτηρίζει τὰς πράξεις, τὰ ἐκπληκτικὰ θαύματα, τὴν πρὸς ἡμᾶς βοήθειαν· πιθανὸν ἀκόμη νὰ προαναγγέλῃ τὰ θεϊκὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ). «Νῦν ἔγνων, ὅτι ἔσωσε Κύριος τὸν Χριστόν αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ἐδέχθη πλέον τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, προφητεύει τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ.

«Ἐν δυναστείαις τῆς (ἡ) σωτηρίας (α) τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ». Μᾶς ἔσωσε, λέγει, ἀφοῦ ἐπραγματοποίησεν ἐκπληκτικὰ θαύματα. Μετὰ τὰς πράξεις δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν μεγάλην βοήθειαν, πού δίδει ὁ Χριστὸς εἰς ἐκείνους πού τὸν πλησιάζουν. Τὴν δεξιὰν πάλιν ἐδῶ ἐκλαμβάνει ὑπὸ καθαρῶς ἀνθρωπίνην σημασίαν, ὀνομάζοντας οὕτω τὴν θεῖαν ἐνέργειαν.

8. «Οὔτοι ἐν ἄρμασι, καὶ οὔτοι ἐν ἵπποις». Ὅπως, σώζοντας τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τοὺς ὀρατοὺς Αἰγυπτίους, ἔρριπεν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ἄρματα καὶ ὄλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τοῦ Φαραῶ³, ἔτσι (καὶ ὁ Χριστὸς) συνέτριψε τὰ ἄρματα τῶν πνευματικῶν Αἰγυπτίων, σώζοντας ἔτσι ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. (Ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, ἐπήριξαν ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτοὺς —τοὺς ἵππους— ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ μὴ ἐπειδὴ ἡμεθα θωρακισμένοι μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἐσώθημεν).

10. «Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα». Καὶ ἀφοῦ, Κύριε, ἐδέχθημεν ἀπὸ σὲ τόσον μεγάλην βοήθειαν, σὲ παρακαλοῦμεν νὰ δίδῃς διαρκῶς αὐτὴν τόσον εἰς ἡμᾶς ὅσον καὶ εἰς τὸν βασιλέα.

3. Βλ. Ἑε. ιδ' 27-29.

Κ'

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ.

Ἑποθεσις

Καὶ τὸν παρόντα Ψαλμὸν ἀπευθύνουν εἰς τὸν Θεὸν οἱ σύντροφοι τοῦ βασιλέως (Δαβίδ), διὰ τοὺς ὁποίους ἔγινε λόγος εἰς τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν, ἐνῶ ὁ ἴδιος (ὁ Δαβίδ) εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν εὐφροσύνης, ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου θὰ γεννηθῇ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀπὸ κάποιον ἀπόγονόν του. Διότι αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦσε ἀπὸ τὰ θάθη τῆς ψυχῆς του καὶ παρακαλοῦσε τὸν Θεὸν νὰ τοῦ τὸ δώσῃ. Καὶ ὅταν αὐτὸ τοῦ ἐδόθη ἔγινε δι' αὐτὸν ἕνα εἶδος στέμματος ἀπὸ πολύτιμα πετράδια, τὸ ὁποῖον ἐλάμπρυνε τὴν κεφαλὴν του· διότι ὁ Δαβίδ τιμᾶται ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη μαζὶ μὲ τὸν Κύριόν του καί, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀπόγονόν του. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲν ἔγινεν εἰς αὐτὸν μόνον βασιλικὸν διάδημα, ἀλλὰ καὶ ζωή, καὶ μακροβιότης, καὶ δόξα, καὶ μεγαλowsύνη, καὶ ἀγαλλίασις, καὶ χαρά, καὶ ἐλπίς καὶ θεῖον ἔλεος, πού δὲν τὸν ἐγκαταλείπει.

2. «Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς».

7. «Ὅτι δώης αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Εἰς ὅλας, λέγει, τὰς μελλοντικὰς γενεάς θὰ εἶναι περίφημος καὶ περιάλητος, ἐπειδὴ ἔχει ἀποκτήσει ἀπὸ σὲ τόσον μεγάλην οἰκειότητα ἐνώπιόν σου. Διότι τὸ «μετὰ τοῦ προσώπου σου» ὁ Σύμμαχος τὸ μετέτρεψεν εἰς «παρὰ τῷ προσώπῳ σου». Θὰ ἔχῃ, λοιπόν, μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ ἀδιάκοπον χαράν, ἐπειδὴ θὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ πρόσωπόν σου, δηλαδὴ τὴν συμπάθειάν σου. Αἰτία δὲ νὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ εὐχάριστα εἰς αὐτὸν ἦτο ἡ θαθεῖα ἐμπιστοσύνη του εἰς ἐσέ. «Εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου». Πρόσωπον τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός, σύμφωνα μὲ τὸ «ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα»¹. Μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν πρόκειται νὰ ἀγαλ-

1. Ἰωάν. ιδ' 9.

λώμεθα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως χαίρονται οἱ συνοδοὶ τοῦ γαμβροῦ μαζί του.

8. «Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον, καὶ ἐν τῷ ἐλέει». Ὅταν ἔχη μὲ τὸ μέρος τοῦ τὴν ἰδικήν σου εὐνοίαν, τότε εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του. Ἐξασφαλίζει δὲ αὐτὴν τὴν θείαν εὐνοίαν καὶ συμπαράστασιν, ὅταν δὲν ἐμπιστεύεται μὲν εἰς οὐδένα ἄνθρωπον, ἔχει δὲ ὡσάν μοναδικόν ὄπλον τὴν ἐλπίδα τοῦ εἰς ἐσέ.

9. «Εὐρεθείη ἡ χεὶρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου». Τὸ λεγόμενον ἀναφέρεται εἰς τὸν ἴδιον τὸν Κύριον καὶ ἀφορᾷ τὰ ὅσα διέπραξεν ἐναντίον τοῦ ὁ Ἰουδαϊκός λαός. (Λέγει δέ, ὅτι θὰ συλλάβῃ ζωντανούς ὅσους ἡμάρτησαν. Διότι ἐὰν ἡ ἀγάπη ποὺ ζητεῖ ὁ Θεὸς ὀλοκληρῶνεται εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζει τὰς ἐντολάς, εἶναι φανερόν ὅτι ὁποῖος δὲν τὰς ἐφαρμόζει μισεῖ περὶ αὐτοῦ ἄλλωστε λέγεται ὅτι ἔχει χαθῆ²).

10. «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ὡς κλίβανον πυρὸς εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου σου». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: θὰ τοὺς καταδικάσῃς νὰ ζοῦν διὰ παντὸς εἰς τὸ πῦρ τῆς κολάσεως. Διότι αὐτὴν τὴν φωτιὰν ἀποθήκευσαν διὰ τὸν ἑαυτὸν των κατὰ τὴν δευτέραν σου παρουσίαν, ὅταν θὰ ἀποδώσῃς εἰς ἕκαστον σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του. «Κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ συνταράξει αὐτούς, καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ». Ὀργὴν ὀνομάζει τὴν τιμωρίαν, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀσέβειαν ποὺ ἔδειξαν πρὸς αὐτόν.

11. «Τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ γῆς ἀπολεῖς». Δηλαδὴ τὰ ποινερὰ λόγια καὶ τὰς ἁμαρτωλάς σκέψεις. Αὐτὰ εἶναι αἱ μηχανορραφαί, ποὺ ἐξυφάνθησαν ἀπὸ αὐτοὺς (κατ' αὐτοῦ), αἱ ὁποῖαι κατηργήθησαν διὰ τῆς ἀναστάσεως. (Πρόκειται διὰ τὰς διδασκαλίας καὶ τὰς ἀθέους δοξασίας των, τὰς ὁποίας μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ὁ Θεὸς ὡς ἀγαθὸς ποὺ εἶναι θὰ τὰς ἀφανίσῃ). «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων». Ἀποτελεῖ μεγάλην εὐεργεσίαν ἢ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰς

πονηρὰς σκέψεις. Διότι ὁ πονηρὸς λογισμὸς ἀποτελεῖ τὸν σπόρον ἀπὸ τὸν ὁποῖον φυτρώνει ἡ ἁμαρτία.

13. «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς νῶτον». Ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον τοῦτο: «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ἀποστρόφους», δηλαδή θὰ τοὺς κάμῃς νὰ πηγαίνουν πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη. «Ἐν τοῖς περιλοίποις σου ἐτοιμάσεις τὸ πρόσωπον αὐτῶν». Ἐχεις ἀφήσει εἰς αὐτούς, λέγει, εὐκαιρίαν ἐπιστροφῆς διὰ νὰ μετανοήσουν. Αὐτὴ δὲ ἡ εὐκαιρία εἶναι ἡ κλῆσις καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν ἐθνῶν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν χρόνων ποὺ προέβλεπε τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος.

(... θὰ κάμῃς τοὺς ἀπιστήσαντας Ἰουδαίους. Ἐκείνους δὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται εἶναι ὡσάν νὰ τοὺς γυρίζῃ τὰ ὀπίσθιά του, διότι δὲν δύνανται νὰ βλέπουν τὸ πρόσωπόν του, ὥστε βλέποντας τὰ ὀπίσθιά του³ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλιν πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν δημιουργημάτων. Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ δοῦν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καθαρὰν καρδίαν, ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ προσέξουν καὶ μελετήσουν τὰ ὀπίσθιά του, δηλαδή τὰ δημιουργήματα ποὺ εὐρίσκονται πίσω ἀπὸ αὐτόν· τοιουτοτρόπως παρατηρῶντας τὴν κτίσιν θὰ ἀποκτήσουν κάποιαν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ προσέξουν καὶ γνωρίσουν τὸν Θεὸν τῶν, θὰ εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ δοῦν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. «Περίλοιπα» τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ὁρατὰ δημιουργήματα).

14. «Ὑψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου». Εἶναι ἐννοιολογικῶς ὅμοιον μὲ τὸ «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»⁴. Εἶναι σαφὲς ὅτι ἐδῶ προσεύχεται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ δευτέρα παρουσία. «Ἀσωμεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου». Διότι τότε ὅλαι αἱ δίκαιαι ψυχαί, ἀφοῦ εὔρεθούν εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας, θὰ προσφέρουν τὴν πνευματικὴν λατρείαν.

3. Ὅπίσθια τοῦ Θεοῦ εἶναι τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ. Συμβολίζεται δι' αὐτοῦ ἡ ἐμμεσος γνῶσις τοῦ Θεοῦ.

4. Ματθ. στ' 10.

ΚΑ'.

Εἰς τὸ τέλος· διὰ τὴν πρωΐνὴν βοήθειαν
ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ὑπόθεσις

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς ψάλλεται διὰ τὴν πρωΐνὴν βοήθειαν. Δηλαδή διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μᾶς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν μακρὰν νύκτα καὶ τὴν θαρρεῖα ὁμίχλη τοῦ διαβόλου, ἀφοῦ ἐφωταγώγησε τὰ πάντα ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ὡσάν οὐρανία ἀνατολή, συμφώνως μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφῇ¹. Πιθανὸν ὅμως ὡς πρωΐνὴν βοήθειαν νὰ ὀνομάζει τὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Διότι ὁ Κύριος ἀνέστη θαθεῖα χαράματα², καὶ ἥνοιξεν ἔτσι διάπλατα τὸν δρόμον τῆς ἀθανασίας διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ψάλλει δὲ τὸν Ψαλμὸν ὁ Χριστὸς ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Ψαλμὸς διηγεῖται εἰς ἡμᾶς μὲ σαφήνειαν καὶ τὰ ὅσα ἔπραξαν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς σταυρώσεως.

2. «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐγκατέλιπές με;». Ζητεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα του νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του πρὸς αὐτόν, ἀφοῦ ἐπῆρε ἐπάνω του ὅλα τὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτήματα³, διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάραν, πού μᾶς ἐθάρυνε μετὰ τὴν πτώσιν, καὶ στρέψῃ πάλιν πρὸς ἡμᾶς στοργικὸν τὸ βλέμμα τοῦ Πατρός. Διότι ἡμεῖς εἴμεθα ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους (καὶ ὅχι ὁ Χριστὸς) ἀπεστράφη καὶ ἐγκατέλειπεν ὁ Πατὴρ ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ. «Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου». Πρόσεξε, παρακαλῶ, ὅτι πάλιν ὁ Χριστὸς παρακαλεῖ ἐξ ὀνόματος ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πταίσματα, δηλαδή ἀπὸ τὰ παραπτώματα καὶ ἀπὸ τὰς συνεπείας των. Εἶναι προφανές, ὅτι πρόκειται διὰ τὴν δικαίαν κρίσιν, ἣ ὁποία ταιριάζει εἰς τὸν καθένα.

1. Λουκ. α' 78. Ἦσ. Ε' 1.

2. Λουκ. κδ' 1.

3. Γαλ. γ' 13.

(«Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου». Αὐτὰ λέγονται ἀπὸ τὸν Σωτῆρα ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ «Θεέ μου, Θεέ μου»⁴).

3. «Ὁ Θεός μου, κεκράξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτός, καὶ οὐκ εἰς ἀννοίαν ἐμοί». Πρέπει νὰ διαθάζεται μετὰ ἀπὸ κόμμα. Λέγει δὲ εἰς ἡμᾶς, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσευχῆς εἶναι πάντοτε ὠφέλιμον. Διότι λέγει: «Οὐκ εἰς ἀννοίαν ἐμοί». Δηλαδή: γνωρίζω πολὺ καλὰ πὼς ἐγὼ μὲν θὰ θγάλω προσευχητικὴν κραυγὴν, ἐκεῖνος δὲ θὰ μὲ ἀκούσῃ. Ἐσὺ θεθαίως, Θεέ μου, κατοικεῖς ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀγίους, οἱ ὅποιοι ἔχουν διαρκῶς ἐστραμμένον τὸν νοῦν των εἰς ἐσέ καὶ διὰ τοῦτο θὰ γίνῃς τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐπαίνου καὶ τῆς δοξολογίας των.

4. «Σὺ δὲ ἐν ἀγίῳ κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραήλ». Σὺ ὁ ὅποιος δοξάζεσαι ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ· ἢ ἀκόμη σὺ ὁ ὅποιος ἀποτελεῖς τὸ καύχημα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς δόξης τοῦ Ἰσραὴλ.

5. «Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἤλπισαν καὶ ἐρρύσω αὐτούς». Πατέρας ἰδικούς του κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ὀνομάζει τοὺς Πατριάρχας καὶ τοὺς προφήτας. Ὑπογραμμίζει δὲ καὶ τὴν ὠφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα.

(«Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν». Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ ἐζήσαν πρὶν ἀπὸ ἐμέ, δηλαδή οἱ προφῆται, εἶχον ἐστραμμένην εἰς ἐσέ τὴν προσδοκίαν των, περιμένοντες τὸν ἰδικόν μου ἐρχομόν. Καὶ αὕτη των ἡ ἐλπὶς δὲν διεψεύσθη. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τοὺς Πατριάρχας).

7. «Ἐγὼ δὲ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος». Μᾶς διδάσκει νὰ ἔχωμεν ταπεινὴν γνώμην διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ὅποτε ἀκόμη περισσότερο θὰ εἴμεθα πλησίον τοῦ Θεοῦ. «Ὁνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένωμα λαοῦ». Ὁ Εὐαγγελιστὴς μᾶς περιγράφει μὲ πολλὴν σαφήνειαν τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς σταυρώσεώς του. Κατὰ τὰς δραματικὰς ἐκείνας στιγμὰς οἱ διερχόμενοι ἐκίνουν πρὸς αὐτὸν περὶ φρονητικῶς τὰ κεφάλια των καὶ ἐθλαστημοῦσαν ἐ-

4. Ματθ. κζ' 46.

ναντίον του λέγοντες: «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, σῶσον σεαυτόν»⁵.

10. «Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρὸς». Λέγει αὐτὸ ἐπειδὴ ἔγινεν ἄνθρωπος συμφώνως μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ οὐρανίου Πατρὸς. Διότι λέγει: «Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἐκ γυναικὸς»⁶. Ὀνομάζει δὲ τὸν Πατέρα του καὶ ἐλπίδα, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ λέγει ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος. (Λέγει «ἐκσπάσας») ἐπειδὴ μόνον τὸν Χριστὸν ἐτράθηξεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς Μαρίας⁷, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν ἀποσπῶνται, ἀλλὰ ἐξέρχονται. Λέγει π.χ. ἡ Γραφή: «Ἐξῆλθε γὰρ Ἡσαΐ, ὦ ἡ δορὰ δασύς»⁸.

11. «Ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας ἀπὸ γαστρὸς κλπ.». Προσεύχεται καὶ πάλιν ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἀνθρωπότητος. (Ὅμιλεῖ ἔτσι) ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ ὁμιλος τῶν μαθητῶν τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει. Ἐν συνεχείᾳ προλέγει τὰ εἶδη τῆς θλίψεως πού τὸν ἀναμένει.

13. «Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί». Ἐννοεῖ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων.

15. «Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀσᾶ μου». Ὅσᾶ του ὀνομάζει τοὺς ἁγίους διδασκάλους (τῆς ἐκκλησίας)· διότι ἐάν ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα Του, εὐλόγως θὰ πρέπη νὰ νοηθοῦν ὡς ὀσᾶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὴν συγκρατοῦν. Ἠκούσαμεν δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν νὰ λέγῃ, ὅτι, ὅταν ὁ Χριστὸς συνελήφθη ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸν τμήμα, οἱ μαθηταὶ του διεσκορπίσθησαν⁹. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τὰ ὀσᾶ τῆς (ἐνυποστάτου) σοφίας εἶναι τὰ ἅγια δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὑπῆρχεν ἐντολὴ νὰ μὴ συντρίβουν οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὸ Πάσχα τῶν τὰ ὀσᾶ. Ἰδοὺ τὸ παράγγελμα: «Ὅστοὺν οὐ συντρίψετε ἀπ' αὐτοῦ»¹⁰. «Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμε-

5. Μάρκ. ιε' 30.

6. Γαλ. δ' 4.

7. Νὰ ὑποκρύπτεται ἄραγε ἐνταῦθα ἡ περὶ ἀνωδίνου τοκετοῦ τῆς Παρθένου ἀντίληψις;

8. Γεν. κε' 25.

9. Μάρκ. ιδ' 50. Ματθ. κατ' 56.

10. Ἐξ. ιθ' 46.

νος». Είναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα μεγάλης λύπης αὐτὸ ποὺ λέγεται ἐδῶ. "Ἐχει ἄλλωστε γραφῇ περὶ τοῦ Χριστοῦ: «Ἦρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν»¹¹. Καὶ ἐλυπεῖτο ὁ Κύριος τόσον διὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ὅσον καὶ διὰ τὸν προδότην, ἐπειδὴ ἔβλεπε νὰ ὀδηγοῦνται εἰς τὴν αἰωνίαν ἀπώλειαν διὰ τὴν ἀσέβειαν ποὺ ἔδειξαν εἰς αὐτόν.

(«Καὶ διασκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου». "Ἐχουν, λέγει, ἀποσυναρμολογηθῇ καὶ διασκορπισθῇ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὡσάν ἄλλα ὀστᾶ ἀποτελοῦσαν μέχρι πρὸ ὀλίγου τὸ ἀρμονικὸν σύνολον ποὺ συντρόφευε τὸν διδάσκαλον· διότι οἱ μαθηταὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Κύριον καὶ ἔφυγαν¹², ὅπως διασκορπίζεται τὸ νερὸ ὅταν ἀφεθῇ ἐλεύθερο εἰς ἀνοιχτὸν χῶρον).

16. «Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχὺς μου, καὶ ἡ γλῶσσα κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου». Μὲ αὐτὰ ἐννοεῖ τὴν δίψαν ποὺ ἠσθάνθη ὁ Ἰησοῦς ἐπάνω εἰς τὸν τίμιον σταυρόν. Τότε, ἐνῶ ἐζήτησε νὰ πιῇ (νερό), τοῦ προσέφεραν ξύδι ἀνακατωμένο μὲ χολήν¹³. (Δι' αὐτὸ λέγει ἐδῶ: «Καὶ ἡ γλῶσσα μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου»). «Καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με». Ἀπὸ ἐξαιρετικὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὁ Χριστὸς ἐδοκίμασε τὸν θάνατον διὰ λογαριασμὸν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Χριστὸς θεβαίως δὲν ἤλθε εἰς ἐπαφὴν μὲ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ κατέβη εἰς τὸ χῶμα τοῦ θανάτου. Διότι δὲν παρέμεινεν ἡ ψυχὴ του εἰς τὸν ἄδην, οὔτε ἡ ὕλική του φύσις κατέληξεν εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν¹⁴.

17. «Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί». Ἐννοεῖ καὶ πάλιν τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων. «Ῥωξάν χειράς μου καὶ πόδας μου». Ὅμιλεῖ διὰ τὰ καρφιά, τὰ ὅποια τοῦ ἔμπηξαν εἰς τὸ σῶμα κατὰ τὴν σταύρωσιν.

18. «Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου». Ψάχνοντας μὲ τὰ δάκτυλά τους, σύμφωνα μὲ τὴν τηρουμένην

11. Μάρκ. ιδ' 34.

12. Ματθ. κατ' 56.

13. Ἰωάν. ιθ' 29.

14. Πρβλ. Ψαλμ. ιε' 10.

κατὰ τὰς σταυρώσεις διαδικασίαν, ὁλόκληρο τὸ σῶμα του, μετροῦσαν καὶ ξαναμετροῦσαν ἕνα πρὸς ἕνα τὰ ὅσῳ του, διὰ νὰ ἴδουν ποῦ πρέπει νὰ μπηξουν τὰ καρφιά. «Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με». Ἄντὶ νὰ εἶπη ἐγέλασαν εἰς θάρος μου. Αὐτὰ δὲ λέγονται ἐπειδὴ ἐφόρεσαν εἰς τὸν Χριστὸν κοκκίνην χλαμύδα (ἀντὶ βασιλικῆς πορφύρας) καὶ ἀκάνθινον στέφανον (ἀντὶ βασιλικοῦ στέμματος) καὶ τοῦ ἔδωσαν νὰ κρατῇ ἕνα καλάμι ἀντὶ βασιλικοῦ σκήπτρου¹⁵, διὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσουν.

19. «Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς». Ἡ παροῦσα προφητεία ἐπιβεβαιώνεται πανηγυρικῶς ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τῶν Εὐαγγελίων¹⁶.

20. «Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ». Μεταβάλλει τὰ λόγια εἰς προσευχὴν. (Μὲ τὴν ἰδικήν σου, λέγει, βοήθειαν καὶ ὑποστήριξιν, τὴν τρίτην ἡμέραν θὰ ἀναστηθῶ καὶ θὰ ἀποδείξω πόσον ἄσκοπα καὶ ἀνόητα ἦσαν ὅσα φοβερά διέπραξαν ἐναντίον μου). Ὁ Κύριος ἔγινε δι' ἡμᾶς παράδειγμα, διὰ νὰ μάθωμεν πῶς πρέπει νὰ ἐπικαλούμεθα τὸν Θεὸν κατὰ τὰς δοκιμασίας καὶ πῶς δὲν πρέπει νὰ πίπτωμεν εἰς νάρκην οὔτε νὰ παραλύωμεν ἀπὸ τὰς θλίψεις.

21. «Ρῦσαι ἀπὸ ρομφαίας τὴν ψυχὴν μου». Μὲ ὅλα αὐτὰ, δηλ. διὰ τῆς ρομφαίας, τοῦ χειριοῦ, τοῦ σκύλου, τοῦ λέοντος καὶ τῶν κεράτων τῶν μονοκεράτων ζώων¹⁷, θέλει νὰ παραστήσῃ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀνοησίαν τῶν Ἰουδαίων. «Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου». Ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτὸν τὸν σκύλον τὰ ὀνομάζει χέρι, ἐνῶ τὸν ἴδιον τὸν ὀνομάζει σκύλον. Ὁ Ἰδιος ἄλλωστε ὁ Κύριος εἶπε: «Οὐ καλὸν ἐστὶ λαθεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ θαλεῖν τοῖς κυναρίοις»¹⁸.

(Ρομφαία δὲ θὰ ἠδύνατο θαυμάσια νὰ εἶναι καὶ ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος διαρκῶς ἐπιχειρεῖ νὰ προκαλῇ πληγὰς εἰς τὰς ψυχάς. «Μονογενῆ» ὀνομάζει τὴν ψυχὴν του, ἐπειδὴ ἀπεμονώθη καὶ διεχωρίσθη ἀπὸ τὰς

15. Πρβλ. Ἰωάν. ιθ' 1-2.

16. Ματθ. κζ' 35-36.

17. Ἡ πρόκειται διὰ τὸν ρινόκερον ἢ δι' ἀφανισθὲν εἶδος ἀγρίου ζώου, πιθανῶς ταύρου.

18. Ματθ. ιε' 26.

ἄλλας ψυχάς. Δύο εἶναι οἱ λόγοι ποὺ κάνουν τὴν ψυχὴν τοῦ Χριστοῦ μοναδικήν: πρῶτον μὲν διότι ὅλαι αἱ ἄλλαι ψυχαὶ ἐγνώρισαν τὴν ἁμαρτίαν, ἐνῶ ἐκείνη ὄχι· δεύτερον δέ, διότι μόνη αὐτὴ κρατεῖ διαρκῶς ὑποστατικῶς ἡνωμένον τὸν Θεὸν Λόγον μὲ τὴν σάρκα. Διότι ὁ Χριστὸς εἶναι εἷς καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐν-τελῶς διάφορα συστατικά, εἶναι δηλαδὴ συγχρόνως τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος¹⁹. Αἱ ἄλλαι ἀντιθέτως ψυχαὶ μόνον περιοδικῶς δέχονται τὴν ἐπιφοίτησιν (τοῦ θείου). Πιθανὸν ἀκόμη νὰ ὀνομάζῃ μονογενῇ καὶ τὴν πλησίον αὐτοῦ εὐρισκομένην Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ δὲν ἔχει κηλὶδα ἢ ρυτίδα²⁰ καὶ ἡ ὁποία ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὰς ἀμέμπτους ἐκείνας διὰ τὴν διαγωγὴν των ἐξήκοντα βασιλίσσας καὶ ὄγδοῇκοντα παλλακίδας²¹).

22-23. «Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου. Διηγῆσμαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε». Διότι μᾶς ἐδίδαξεν (ὁ Χριστὸς) τὸν πραγματικὸν καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ὁμοούσιον πρὸς αὐτὸν Πατέρα του. Κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην του ὁμῶς φύσιν ἔχει ἐνωθῇ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν.

24. «Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, αἰνέσατε αὐτόν· ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ, δοξάσατε αὐτόν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία συνεκροτήθη καὶ ἀπὸ ἐθνικοῦς καὶ ἀπὸ Ἰουδαίους, προτρέπει καὶ τούτους καὶ ἐκείνους εἰς δοξολογίαν. Τοὺς μὲν Ἰουδαίους προσδιορίζει ἐκ τοῦ γενάρχου των Ἰακώβ καὶ Ἰσραήλ, τοὺς δὲ ἐθνικοὺς ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ἀρετῆς των, ἡ ὁποία εἶναι τουλάχιστον ἰσάξιον τῆς γενεολογίας ἔμβλημα. «Ἀλλωστε καὶ οἱ Ἰουδαῖοι συνήθιζαν νὰ ἀποκαλοῦν τοιοῦτοτρόπως ἐκείνους, ἐκ τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὁποῖοι προσήρχοντο εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν. Ἔχομε περὶ αὐτοῦ αὐθεντικὴν μαρτυρίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Πράξεων· διότι ὁμιλῶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τὸν λαὸν εἶπε τὸ ἐξῆς: «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, καὶ οἱ ἐν ὑ-

19. Ὁ Ἄρειος ὑπεστήριζε: «Δύο τέλεια ἐν γενέσθαι οὐ δύναται».

20. Πρβλ. Ἐφ. ε' 27.

21. Πρβλ. ᾠδμα Ἀσμάτων στ' 8.

μῖν φοβούμενοι τὸν Κύριον»²².

25. «Ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν». Μᾶς διδάσκει καθαρά τὰ ὅσα ἔπραξε χάριν ἡμῶν μόνος του ὁ Μονογενής.

26. «Παρά σοῦ ὁ ἔπαινός μου». Ἐπαινον ὀνομάζει τὴν δοξολογίαν. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἰπώμεν ὅτι αὐτὴ προῆλθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅταν κατῆλθε φωνὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἡ ὁποία ἔλεγε: «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω»²³. (Ἡ σημαίνει ὅτι ὅπως ἐγὼ σὲ ἐφανέρωσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον καὶ σὺ μοῦ ἀνταποδίδεις τὴν ἰδίαν τιμὴν, ἄλλοτε μὲν λέγοντας: «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου»²⁴, ἄλλοτε δὲ ἀποκαλύπτοντας τὴν θείαν μου ιδιότητα εἰς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς ὑπολοίπους μαθητάς μου). «Τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω». Εὐχὴ εἰς τὴν θείαν Γραφὴν ὀνομάζεται ἡ ὑπόσχεσις. Συνεπῶς θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ, ὅτι σημαίνει ἐπίσης καὶ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς τελείας ὑπακοῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, πού τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον, ἐκπληρωθείσης τοιουτοτρόπως τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. (Εὐχὴ εἰς τὴν θείαν Γραφὴν ὀνομάζεται ἡ ὑπόσχεσις· ἄρα πρόκειται διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ὑπακοῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ὑπακοῆς ἡ ὁποία ἔφθασε νὰ τοῦ στοιχίσῃ τὸν σωματικὸν θάνατον. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐπραγματοποιήθη ἡ ὑπόσχεσις ἀπὸ τὸν Χριστὸν πρὸς τὸν Πατέρα).

27. «Φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται». Χαιρετίζεται μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἡ κλῆσις τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν σωτηρίαν.

28. «Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν». Λέγεται ἐδῶ, ὅτι ὁ Κύριος θὰ βασιλεύσῃ εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, καίτοι καὶ τώρα, σὰν Θεὸς πού εἶναι, εἶναι βασιλεὺς ὅλων. Καὶ θὰ βασιλεύσῃ διότι θὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων (τὴν εἰδωλολατρείαν) εἰς

22. Πρόξ. ιγ' 16.

23. Ἰωάν. ιθ' 28.

24. Ματθ. γ' 17· ιζ' 5.

τὴν ἰδικήν Του πίστιν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ἰδικήν του δικαιοσύνην.

29. «Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν». Ὁ ἀληθινὸς Θεὸς δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καθὼς αὐτοὶ νομίζουν, ἀλλ' εἶναι δημιουργὸς ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον; Οὐχὶ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ καὶ ἐθνῶν. Ἐπεὶ περ εἰς ὁ Θεός, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροθυσίαν διὰ τῆς πίστεως»²⁵.

30. «Ἐφαγον, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς». Ἐφαγαν δηλαδὴ τὴν πνευματικὴν τροφήν. Ὀνομάζει δὲ αὐτοὺς παχεῖς, ἐπειδὴ τὰ θεῖα λόγια εἶναι πλούσια εἰς θρεπτικὰς οὐσίας. «Ἐνώπιον αὐτοῦ πεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς γῆν». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ γονατίζουν πρὸς λατρείαν τοῦ ὅλοι οἱ ἐπὶ γῆς πιστοί. Καὶ ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν τοιοῦτοι πιστοί. «Οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν», δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ κατέληξαν εἰς καταστροφὴν καὶ ὀριστικὴν ἀπώλειαν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώρισαν τὸν Κύριον.

31. «Καὶ ἡ ψυχὴ μου αὐτῷ ζῇ, καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ». Διότι ἡ ἐπίγειος ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου ὑπῆρξεν ἁγία καὶ ἀκηλίδωτος. Διότι μόνον αὐτὸς δὲν διέπραξεν οὔτε τὴν παραμικρὰν ἁμαρτίαν, καίτοι ἔγινε κατὰ πάντα ὁμοιος μὲ ἡμᾶς, καὶ ἐφόρεσε τὴν ἐπιρρεπῆ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἀνθρωπίνην σάρκα. Ὡς σπόρος τοῦ Θεοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν οἱ ὑπ' αὐτοῦ καλεσμένοι εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς πίστεως. «Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη». Καὶ αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἐθνικούς.

32. «Λαῶ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος». Ὁμοιάζει ἐννοιολογικῶς πρὸς τὸ «Οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλὰ ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν»²⁶.

25. Ρωμ. γ' 29-30.

26. Ἰωάν. α' 13.

ΚΒ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἑποθεσις

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς ψάλλεται ἐξ ὀνόματος τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι γεμᾶτοι χαράν, ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἐγίνε καὶ ἰδικὸς τῶν ποιμῆν. Πέραν τούτου διηγοῦνται λεπτομερῶς περὶ τοῦ μυστικοῦ συμποσίου (δείπνου), τὸ ὁποῖον παρέθεσε πρὸς χάριν τῶν αὐτὸς ὁ ἴδιος πού τοὺς ποιμαίνει (ὁ Χριστός).

1. «Κύριος ποιμαίνει με». Ἐχουν μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Κύριον ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποίους αὐτὸς φροντίζει.

2. «Εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν». Μὲ ἔβαλε νὰ κατοικήσω μέσα εἰς τὴν ὠραιότητα τῆς χλόης· ἐννοεῖ τὴν πνευματικὴν χλόην. «Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με». Ὡς νερὸ ἀναπαύσεως θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ τὸ νερὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἀφαιρεῖ τὸ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἔτσι ἀνακουφίζεται ὁ ἄνθρωπος.

(Αὐτὰ ὅλα ἔδωσεν εἰς ἐμέ, λέγει, ἀφοῦ ἐγὼ προηγουμένως ἐφρόντισα τὴν ψυχὴν μου καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψα τοὺς τραχεῖς (τοὺς χωρὶς δρόμο) τόπους τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπεφάσισα νὰ θαδίζω τὸν ἴσιον δρόμον τῆς ἀρετῆς).

3. «Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν». Ἀφοῦ ἠλευθέρωσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ διαβόλου καὶ μοῦ τὴν ξανάδωσε, μὲ ὠδήγησεν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν του, ἀπὸ τὸν πνευματικὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν. (Ὡσὰν νὰ εἶχε χάσει παλαιότερον τὴν ψυχὴν του καὶ ὥσὰν νὰ τὴν ξαναβρῆκε διὰ τῆς τροφῆς περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησε καί, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸν (πνευματικὸν) θάνατον, λέγει: «Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης»· ἐννοεῖ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου).

4. «Ἐάν πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου» αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὸν Πατέρα. Τὸν Χριστὸν τὸν ὀνομάζει ράβδον δυνατὴν, ράβδον ἐνδοξον καὶ ράβδον μεγαλω-

σύνης. "Οπως ἡ ράβδος τιμωρεῖ καὶ συνετίζει, ἔτσι καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ θείου μᾶς διδάσκει νὰ εἴμεθα μετριοπαθεῖς.

«Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐταὶ με παρεκάλεσαν». Ἐννοεῖ τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. Σχετικὰ εἶναι καὶ τά: «Ράβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών»¹ καὶ «ράβδος εὐκλεῆς, καὶ ράβδος μεγάλωτατος»². Ἡ ράβδος συμβολίζει τὴν παιδαγωγοῦσαν δύναμιν. Βακτηρία εἶναι ἡ συμπαραστάσις, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται διὰ τῆς παρηγορίας.

5-6. «Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου». Δι' αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος. «Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με». Ὅμιλεῖ καὶ πάλιν διὰ τὴν μυστηριακὴν ἀπόλαυσιν (διὰ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν). «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας». "Οσοι ἀξιωθοῦν νὰ ἀπολαύσουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ ποὺ προαναφέραμε, θὰ εἶναι διὰ πάντα μέσα εἰς τὸ θεῖον ἔλεος· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ θὰ γίνουν καὶ συγκατάκοι τοῦ (εἰς τὸν οὐρανόν).

(«Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν». Τράπεζαν ἐννοεῖ τὴν μυστικὴν (τῆς θείας Εὐχαριστίας ἢ τῆς οὐρανίου βασιλείας)· ἔλαιον εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος· ἀναφέρει καὶ τὸ ποτήριον).

ΚΓ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ ψαλλόμενος τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος (ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως).

Ἑποθέσεις

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς προαναγγέλλει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θείας διδασκαλίας εἰς τὰ ἔθνη. Πῶς δηλαδὴ θὰ ἐγίνοντο καὶ αὐ-

1. Ψαλμ. ρθ' 2.

2. Ἱερ. λα' 17.

τοὶ ἄξιοι νὰ κατοικήσουν εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

1. «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ διακηρύσσεται τὸ γεγονὸς τῆς βασιλείας τοῦ ἐνανθρωπήσαντος μονογενοῦς Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη.

2. «Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως, ὅτι ἡ γῆ ἀνήκει μὲν εἰς τὸν Σατανᾶν, τώρα δὲ μόλις πρόκειται νὰ βασιλεύσῃ ὁ Χριστὸς εἰς αὐτήν, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς διακηρύττει ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς συγχρόνως ὁμῶς φανερῶναι μὲ αὐτὰ καὶ τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ, ἀφοῦ κατῴρθωσε τὴν τόσον μεγάλην κατὰ τὸ μέγεθος γῆ νὰ τὴν στηρίξῃ ἐπάνω εἰς τὰ νερά. «Καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοίμασεν αὐτήν». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ τὴν διεκόσμησε (μὲ ποτάμια).

(Διότι ἡ Ἐκκλησία τότε μόνον ἐδραιώνεται, ὅταν κτυπηθῇ σκληρῶς ἀπὸ τὰ μανιασμένα κύματα τῶν δοκιμασιῶν καὶ διωγμῶν καὶ παραμείνῃ ἀσάλευτος εἰς τὴν πίστιν. «Καὶ ἐπὶ ποταμῶν» ἐδημιούργησε δὲ ἔτσι τὴν γῆν, ὥστε καὶ τὰ ποτάμια νὰ ρέουν καὶ νὰ χύνωνται εἰς τὴν θάλασσαν ἀνεμπόδιστα, τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση νὰ χαρίζουν ζωὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ζῶα, τὰ χωράφια δὲ καὶ αἱ πεδιάδες νὰ μοιραστοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ κατοικίαν καὶ καλλιέργειαν).

3. «Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου;». Ἀφοῦ ἀνεφέρθη εἰς τὴν πίστιν, προχωρεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας περὶ τῶν ἔργων, ὥστε καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ (τὴν πίστιν καὶ τὰ ἔργα) νὰ ἐξασφαλίσωμεν ὅσοι ἀκοῦμε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὴν πραγματικὴν κληρονομίαν.

4. «Ἀθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ». Σχετικῶς μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ παρόντος ἐδαφίου ὠμιλήσαμε εἰς τὸν 14ον Ψαλμόν. «Ὅς οὐκ ἔλαθεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ». Ματαιιότητα ὀνομάζει τὸ ὑπερήφανον φρόνημα. «Καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ».

5. «Οὗτος λήψεται εὐλογίαν». Εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀθῶος κατὰ τὰ χέρια καὶ καθαρὸς κατὰ τὴν καρδίαν καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐπῆρεν ὄρκον μὲ δόλιον σκοπόν, ὑπόσχεται ὅτι θὰ πάρῃ τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι ἡ θεία εὐλογία καὶ τὸ ἔλεος.

6. «Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον». Ἐννοεῖ ἐκείνους, πού ἐτήρησαν ὅσα προηγουμένως εἶπε.

7. «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν». Ἐδῶ οἱ ἄγγελοι, πού ἐτάχθησαν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Σωτῆρα κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν του καὶ ἐνῶ ὁ Κύριος ἀναλαμβάνεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς ζητοῦν ἀπὸ τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλους νὰ ἀνοίξουν τὰς πύλας.

8 - 10. «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;». Ἐρωτοῦν αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀγγελικαὶ δυνάμεις (ἐκείνας πού συνοδεύουν τὸν ἀνερχόμενον Κύριον), γεμᾶται κατάπληξιν ἀπὸ τὸ παράδοξον γεγονός τῆς θείας οἰκονομίας πού ἀτενίζουν. «Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης». Οἱ ἀνερχόμενοι μαζί με τὸν Κύριον ἄγγελοι ἐξηγοῦν εἰς τοὺς ἀγγέλους τοῦ οὐρανοῦ τὸ συντελούμενον μυστήριον, ὅτι δηλαδή ὁ ἀνερχόμενος Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος, πού συνέτριψε τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς.

(«Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός». Παραξενεύονται δὲ αἱ οὐράνιαι δυνάμεις, ὅταν βλέπουν αὐτὸν νὰ ἀνέρχεται φέροντας σάρκα ἐμψυχωμένην με νοεράν ψυχὴν¹. δι' αὐτὸ καὶ ἐρωτοῦν νὰ μάθουν ποῖος εἶναι).

ΚΔ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἑ πό θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ἀπαντᾶται τὸ πρόσωπον καθενὸς ἀπὸ ὅσους ἔχουν κληθῇ εἰς τὴν σωτηρίαν² δηλαδή ἐκείνων πού συνεκεντρώθησαν με τὴν ἀπόφασιν ν' ἀκολουθήσουν τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Οἱ λόγοι τοῦ Ψαλμοῦ τούτου πρέπει νὰ λέγονται εἰς περίοδον μαρτυρίου.

1. Ὁ Κύριος μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ἔφερε τὸ ἴδιον σῶμα πού εἶχε καὶ πρὶν, ἀλλ' ἀποπνευματοποιημένον καὶ με αὐτὸ ἀνελήφθη. Τοιοῦτου εἶδους ἀφθαρτοποιήσις θά συντελεσθῇ καὶ εἰς τὸ σῶμα τῶν δικαίων μετὰ τὴν ἀνάστασίν των. (Πρβλ. Α' Κορ. ιε' 35 - 54. Φιλ. γ' 21).

1. «Πρὸς σέ, Κύριε, ἦρα τὴν ψυχὴν μου». Ὁμιλοῦν ὥσάν νά ἔχουν ἐγκαταλείψει πλέον τὴν εἰδωλολατρείαν.

2. «Μηδὲ καταγελασάτωσάν μου οἱ ἔχθροί». Δηλ. οἱ ἀόρατοι ἔχθροί. Ἐχθρὸς εἶναι ὁ διάβολος καὶ τὰ δαιμόνια καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἄνθρωποι. Πιθανὸν ὅμως καὶ νά προβλέπη δι' αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος, ὥστερα ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει σταματήσει τὸ εἰρωνικὸν ἢ χαιρέκακον γέλιο τῶν ἐχθρῶν.

3. «Καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε οὐ μὴ καταισχυθῶσι». Αὐτὸ τὸ λέγει δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἐδοξάσθησαν, ἐπειδὴ εἶχον τὴν θεβαιότητα, ὅτι θά πραγματοποιηθῇ τὸ αἷτημά των. «Αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομῶντες διακενῆς». Αὐτὰ τὰ λέγει δι' ὅσους ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νά εὐρίσκωνται εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν.

4. «Τὰς ὁδοὺς σου, Κύριε, γνῶρισόν μοι». Ἐννοεῖ τὴν διδασκαλίαν τῶν Εὐαγγελίων.

5. «Ὁδήγησόν με ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν». Λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ δὲν ἔχει φθάσει ἀκόμη εἰς τὴν ἀλήθειαν. «Καὶ δίδαξόν με, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ μου». Ὅταν ὁ προφήτης προσεύχεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥσάν νά μὴ ἐγνώρισε ποτὲ τοὺς δρόμους τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν ἐδιδάχθη ποτὲ ν' ἀκολουθῇ τὰ μονοπάτια Του, καὶ δὲν ὠδηγήθη ποτὲ εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐδιδάχθη ποτὲ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Σωτὴρ, τότε ποῖος δὲν θά φοβηθῇ τὸ «οὐαὶ οἱ σοφοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες»;¹.

7. «Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς». Νεότητα ὀνομάζει τὴν ἀπερισκεψίαν. Καθαρὰ δὲ μωρία ἦταν ἡ περίοδος πού αὐτοὶ εὐρίσκοντο εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν ἐννοεῖ τὰς ἀμαρτίας πού διέπραξεν ὁ λαὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον διότι ἐκεῖ ἐλάτρευσαν τὰ εἰδωλα. Μὴ θυμᾶσαι, λοιπόν, Θεέ μου, ἐκείνας τὰς ἀμαρτίας τώρα, ἀλλὰ δεῖξε τὴν φιλανθρωπίαν πού ἔδειξες καὶ τότε εἰς ἐκείνους, πού σὲ ἀγνοοῦσαν καὶ τοὺς ἠλέησες. «Ἐνεκεν τῆς χρηστότητός σου, Κύριε». Σὲ παρακαλῶ νά μοῦ χάρισης αὐτό,

1. Ἦο. ε' 21.

ὄχι ἐπειδὴ ἐγὼ ἀξίζω, ἀλλ' ἐπειδὴ σὺ εἶσαι φιλόανθρωπος.

8. «Διὰ τοῦτο νομοθετήσῃ ἀμαρτάνοντας ἐν ὁδῷ». Θὰ φωτίσῃ τοὺς ἀμαρτωλοὺς· θὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς.

10. «Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια». Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι τροφοδοτοῦνται διαρκῶς μὲ τὰ θεῖα λόγια πληροφοροῦνται μὲ κάθε λεπτομέρειαν ἀπὸ αὐτὰ πὼς ὅλαι αἱ λυτρωτικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Σωτῆρος μας Χριστοῦ καὶ Θεοῦ εἶναι ποτισμέναι μὲ ἔλεος καὶ ἀλήθειαν· διότι εἰς ὅσους μὲν μετανοοῦν διὰ τὰς παραβάσεις των προσφέρει τὸ ἔλεος καὶ τὴν συγχώρησιν· τοὺς δὲ ἀγωνιστὰς τῆς ἀρετῆς, ποὺ δὲν νικῶνται ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, τοὺς ἀνακηρύσσει καὶ τοὺς στεφανώνει μὲ δικαίαν καὶ ἀπροσώποληπτον κρίσιν· ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ζήσει μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ δὲν μετενόησαν τοὺς ἐπιβάλλει τὰς τιμωρίας σύμφωνα μὲ τὰς ἐπιταγὰς τῆς ἀληθείας.

13. («Καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κληρονομήσῃ γῆν». Τὰ ἔργα, λέγει, τὰ ὅποια θὰ γίνουν ἢ αἰτία νὰ κληρονομήσῃ αὐτὸς τὴν πνευματικὴν χώραν, θὰ γίνουν αὐτὰ ἀσφαλῶς ὁ σπόρος τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ γεννῶνται κατὰ Θεόν²⁾).

14. «Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν· καὶ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτούς». Ἐννοεῖ τὴν Εὐαγγελικὴν (Καὶνὴν) Διαθήκην. Τί δὲ θὰ φανερώσῃ; Τί ἄλλο εἰμὴ τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας. Διότι ὁλόκληρος, λέγει, ἡ νομοθεσία τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο ἀποβλέπει, εἰς τὸ νὰ κάμῃ τοὺς ἀγαθοὺς νὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐξέλεξαν ὡς πολύτιμα. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ νόημα τοῦ «δηλώσει αὐτοῖς», τὸ ὅποιον ὑπέχει τὴν θέσιν τοῦ «θὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνα ποὺ προτίμησαν».

17. «Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν». Περικυκλῶνομαι, λέγει, ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ πολλὰς συμφορὰς. Αὐτόν, λοιπόν, τὸν ἐξευτελισμόν μου καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ἀφοῦ τὸν ἀντισταθμίσης μὲ ὅσας ἀμαρτίας ἔχω διαπράξει, χάρισέ μου τὴν ἄφεσιν καὶ δὸς μου

2. Πρβλ. Ἰωάν. γ' 3-8.

τὴν συγγνώμην. «Ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με» (Βγάλε με) ἀπὸ τὰς συνεχεῖς (θλίψεις) μου.

18. «Ἴδε τὴν ταπεινώσιν μου καὶ τὸν κόπον μου». Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ μένωμεν ἄπραγοι, περιμένοντες μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα ὅλα ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς θεθαίως θὰ δώσῃ τὸ ἔλεός του, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς θὰ πρέπει νὰ συνεισφέρωμεν τὸν κόπον τῆς ἐργασίας μας.

19. «Ἴδε τοὺς ἐχθροὺς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν». Καὶ διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἀδικίαν τῶν ἐχθρῶν καλεῖ εἰς βοήθειαν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

21. «Ἄκακοι καὶ εὐθεῖς ἐκολλῶντό μοι». Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀρετῆς εἶναι καὶ τοῦτο, νὰ μισῇ μὲν ὁ ἄνθρωπος τὰς συναναστροφάς μὲ τοὺς κακοὺς, νὰ ἔχῃ δὲ ὡς φίλους καὶ συντρόφους ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὴν δικαιοσύνην καὶ φέρονται μὲ εὐλικρίνειαν. Αὐτὸ ἄλλωστε λέγει, ὅτι ἔχει πράξει καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ νομίζει ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λατρεῖ τὸν Δεσπότην.

ΚΕ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ.

Ὑπόθεσις

Οἱ ὁμιλοῦντες εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν εἶναι ἐκεῖνοι, πού ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται καὶ ἀντιτίθενται νὰ συμπράξουν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι συνεκεντρώθησαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

1. «Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην». Ὡς ἀκακίαν χαρακτηρίζει τὴν ἄρνησίν του νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν κακότητα καὶ τὴν ἀναισθησία τῶν Ἰουδαίων. «Καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων οὐ μὴ ἀσθενήσω». Θὰ σταθῶ, λέγει, ἀμετακίνητος, ἐπειδὴ ἔχω στηρίξει εἰς σέ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας μου.

2-3. «Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με». Ἐάν, λέγει, ἐρευνήσῃς τὰ θάθη τῆς ψυχῆς μου, θὰ δια-

πιστώσης ὅτι ἔχω στηρίξει ὁλόκληρον τὴν ἀγωνίαν τῆς ψυχῆς μου μόνον εἰς τὸ ἰδικόν σου ἔλεος. Κάνοντας δὲ αὐτὸ εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ γίνω ἀρεστὸς ἐνώπιόν σου, ἐπειδὴ ἠγάπησα τὴν ἰδικήν σου ἀλήθειαν.

4. «Οὐκ ἐκάθησα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος». Κατὰ τρόπον σαφῆ ἀρνεῖται ἐνώπιον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων νὰ μετὰσχη εἰς τὸ συνέδριον τῶν ἄκρως παρανόμων ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους.

6. «Νίψομαι ἐν ἁθώοις τὰς χεῖρας μου». Θὰ μείνω καθαρὸς, λέγει, ἀπὸ τὰς ἐγκληματικὰς πράξεις αὐτῶν. «Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε». Κατὰ τρόπον σαφῆ εἰς αὐτὰ κάμνει λόγον διὰ τὴν πνευματικὴν λατρείαν.

8. «Κύριε, ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου». (Λαχταρῶ, λέγει, νὰ ἴδω τὸν θεῖον οἶκον, ὁ ὁποῖος ἀντανεκλᾷ (ἢ ἀκτινοβολεῖ) τὴν ἰδικήν σου χάριν). Στολισμὸς τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἀναδεικνύονται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς εὐσεβείας των.

9. «Μὴ συναπολέσης μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου». Παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ εὐρεθῇ ἔξω ἀπὸ τὴν κόλασιν ποὺ ἀναμένει τοὺς Ἰουδαίους.

10. «^τὼν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι, ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων». Ἡ σημαίνει ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐδωροδοκοῦντο καὶ διέστρεφον τὸ δίκαιον, ἢ ὅτι ἐξηγόρασαν τὸν προδότην (Ἰούδαν) μὲ τὰ δῶρα¹, ἢ ἐπειδὴ ἤρπαζαν κατὰ τρόπον παράνομον τὰ ξένα πράγματα. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐγέμιζον τὰ χέρια των μὲ δῶρα.

ΚΣΤ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ, ποιηθεὶς πρὶν γίνῃ βασιλεὺς.

Ὑπόθεσις

Ὁ Ψαλμὸς αὐτὸς περιέχει διδασκαλίαν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, βασιζομένην εἰς τὴν πεῖραν ποὺ ἀπέκτησεν

1. Πρβλ. Ματθ. κατ' 14 - 16.

ἀπὸ ὅσα μέχρι τώρα ἔπαθε καὶ ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ποῦ ἐδέχθη· περιέχει ἀκόμη καὶ αἰτησιν καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἐν συνδυασμῷ μὲ δοξολογίαν. Τὸ «πρὸ τοῦ χρισθῆναι» σημαίνει τοῦτο, ὅτι δηλαδή, προβλέψας διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅτι θὰ χρισθῇ μὲν βασιλεύς, θὰ πέσῃ ὅμως ἐν συνεχείᾳ εἰς δοκιμασίας, καὶ ἀφοῦ ἐξοπλισθῇ μὲ γενναιότητα, εἶναι πλέον βέβαιος, ὅτι θὰ ἀντιμετωπίσῃ πολὺ εὐκόλως τοὺς κινδύνους.

1. «Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;». Κατανικᾷ τὰς ἀντιθέτους δυνάμεις, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Κυρίου. Φωτιζόμενος ἀπὸ σέ, λέγει, περιφρονῶ ὅλους μαζί τοὺς ἐχθρούς μου.

2. «Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμέ κακοῦντας». Ἦλθον μὲν πλησίον μου, λέγει, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ μὲ κακοποιήσουν, ἔχουν πάθει ὅμως οἱ ἴδιοι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤθελον νὰ κάμουν εἰς ἐμέ.

4. «Τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου». Ἡ αἴτησις ἔχει γίνεи κατὰ τρόπον ποῦ ἀρμόζει εἰς ἅγιον καὶ εἶναι κατάλληλος νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς τὸν Θεόν. «Τῷ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου». Εἰς αὐτὴν, λέγει, εὐχομαι νὰ κατοικῶ διαρκῶς, ἐκεῖ ὅπου εὖρον καὶ τὴν σωτηρίαν.

5 - 6. «Ἐν πέτρᾳ ὕψωσέ με». Ὁ Παῦλος ὑποστηρίζει κατὰ τρόπον κατηγορηματικὸν ὅτι ἡ πέτρα εἶναι ὁ Χριστός¹. «Ἄσω καὶ ψαλῶ τῷ Κυρίῳ». Κατὰ τρόπον σαφῇ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀγγελικὴν λατρείαν τοῦ «Ἁγίος, ἅγιος, ἅγιος»².

7. «Εἰσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς μου». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: «Σ' εὐχαριστῶ δι' ὅσα μέχρι τώρα μοῦ ἐχάρισες, θὰ σέ παρακαλέσω δὲ τώρα διὰ τὰς μελλοντικὰς μου ἀνάγκας καὶ ἐπιθυμίας».

11. «Νομοθέτησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου». Παρακαλεῖ νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς αὐτὸν ὁ εὐαγγελικὸς νόμος· διότι αὐτὸς ἦτο ἡ εὐθεῖα ὁδός.

12. «Καὶ ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἐαυτῇ». Ἀπεδείχθη δη-

1. Πρβλ. Α' Κορ. ι' 4.

2. Πρβλ. Ἠσ. στ' 3.

λαδὴ ἀδύναμος νὰ μᾶς θλάψῃ ἢ ἐναντίον μας ἀδικία.

13. «Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων». Ἐννοεῖ τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ.

KZ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ψάλλει τὸν παρόντα Ψαλμὸν ἐξ ὀνόματος ἐκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, καλῶν μὲ θερμὴν ἰκεσίαν τὸν Θεὸν εἰς βοήθειαν· συγχρόνως δὲ ὁ Ψαλμὸς περιέχει κατάρας κατὰ τῆς ἀναισθησίας τῶν Ἰουδαίων καὶ παράκλησιν νὰ μὴ συγκαταριθμηθῇ εἰς τὴν κακὴν παράταξιν ἐκείνων.

1. «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι... καὶ ὁμοιωθήσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον». Ἡ θεία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ λάκκον τὸν ᾅδην.

3. «Μὴ συνελκύσης με μετὰ ἀμαρτωλῶν». Ἀμαρτωλοὺς ὀνομάζει τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῇ δι' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Σωτῆρα: «Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε»¹. Αὐτοὶ ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἐπίστευσαν, ἀλλὰ διέπραξαν καὶ τὴν μεγαλυτέραν παρανομίαν, διότι ἐφόνευσαν τὸν κατ' ἐξοχὴν ἁθῶν καὶ δίκαιον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπέτρεπε ὁ νόμος νὰ φονευθῇ². «Τῶν λαλούντων εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίων αὐτῶν». Τοῦτο λέγει, διότι, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὰς μεταξὺ των συζητήσεις, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ ἀποκαλοῦσαν τὸν Σωτῆρα διδάσκαλον καὶ ἀγαθόν, ἐν τούτοις ἐντὸς των ἐσκέπτοντο νὰ τοῦ κάμουν κακόν.

5. «Ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου». Ἀντὶ νὰ εἶπῃ: Δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν προσφερθεῖσαν ἀπὸ τὸν Κύριον σωτηρίαν.

1. Ἰωάν. η' 24.

2. Καὶ ὁ ἀτελέστερος ἀνθρώπινος νόμος δὲν προβλέπει θανάτωσιν ἁθῶν, πολὺ δὲ περισσότερον ὁ μωσαϊκὸς νόμος.

7. «Καὶ ἀνέθαλεν ἡ σὰρξ μου». Εἰς τὰ λόγια αὐτὰ διακηρύττεται κατακάθαρα ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

8. «Καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ». Χριστὸν ὀνομάζει ἐδῶ τὸν λαόν (χριστιανικόν), ὁ ὁποῖος ἐχρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ γίνῃ ἱερατεῖο μὲ βασιλικὴν (θείαν) καταγωγὴν. Αὐτός, λοιπόν, λέγει, ὁ Κύριος προστατεύει τὸν λαόν, ποὺ ἐχρίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἰδικόν του ὄνομα.

9. «Καὶ ποιμανὸν αὐτούς, καὶ ἔπαρον ἕως τοῦ αἰῶνος». Διότι αὐτὸς θὰ μᾶς κατευθύνῃ καὶ θὰ μᾶς φροντίζῃ, ἀφοῦ μᾶς ἀπέστειλεν εἰς τὴν θέσιν του καὶ σὰν νὰ εἶναι ὁ ἴδιος τὸ Παράκλητον Πνεῦμα³. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀνεβάζει ὑψηλά, δηλαδὴ μᾶς καθιστᾷ ἐνδόξους εἰς τὴν ἀτελείωτον αἰωνιότητα.

ΚΗ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ· ἐξόδου¹ Σκηνῆς.

ΥΨΟΘΕΣΙΣ

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς ψάλλεται, διὰ νὰ δηλωθῇ τὸ γεγονός τῆς ἀπομακρύνσεως μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν, τῆς προσελεύσεως δὲ εἰς αὐτὸν τῶν ἐθνικῶν. Αὐτὸ ἄλλωστε φανερῶνει καὶ ἡ ἐπιγραφή τοῦ Ψαλμοῦ ποὺ λέγει «Ἐξόδου Σκηνῆς», ἡ ὁποία φανερῶνει καθαρὰ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν.

1. «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ». Υἱοὺς Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς Ἀποστόλους, διότι αὐτοὺς ἐδίδασκε νὰ λέγουν «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»². «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν». Υἱοὺς κριῶν ἐννοεῖ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁ-

3. Πρβλ. Ἰωάν. ιδ' 16, 26.

1. Οἱ Ο' ἔχουν «ἐξοδίον». Ἡ ἐπιγραφή σημαίνει μᾶλλον τὴν λειτουργικὴν χρῆσιν τοῦ Ψαλμοῦ. Ἐψάλλετο ἀργότερον κατὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐορτῆς τῆς Σκηνοπηγίας καὶ τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῶν σκηνῶν.

2. Ματθ. στ' 9.

ποῖοι ἐκλήθησαν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐννοῇ καὶ τοὺς ἐθνικοὺς, ποὺ ἔχουν πιστεύσει εἰς τὸν Χριστόν, ἐπειδὴ αὐτοὶ κατήγοντο ἀπὸ γονεῖς ἀλόγους³. «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν». Προσφέρει κανεὶς δόξαν εἰς τὸν Κύριον, ὅταν πράττῃ ἀγαθὰ ἔργα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθῇ ἀπὸ τὸν Κύριον: «ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν»⁴. Τιμὴν πάλιν προσφέρει, ὅταν καταγίνεται μὲ ἀγαθὰς πράξεις, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθῇ: «Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ τῶν δικαίων πόνων»⁵.

2. «Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἀγία αὐτοῦ». Μὲ αὐτὰ μᾶς παραγγέλλει κατὰ τρόπον σαφῆ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσκυνοῦμεν τὸν Κύριον ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο δὲ λέγει διὰ τὰς συναθροίσεις τῶν αἱρετικῶν. (Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λατρεύεται ὁ Θεὸς ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ θεία λατρεία τελεῖται εἰς αὐτὴν τὴν αὐλὴν τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἐπινοεῖτε, λέγει, ἰδικὰς σας συναθροίσεις καὶ αὐλὰς λατρείας μου, διότι μία εἶναι ἡ ἀγία αὐλὴ τοῦ Θεοῦ (ἡ Ἐκκλησία)). Ἐάν ὅμως ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα ἀπὸ καθαρὰ πνευματικὴν σκοπιάν, δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν ὡς αὐλὴν τὴν πορείαν πρὸς τὸν οὐρανὸν (ἢ τὸν οὐράνιον τρόπον ζωῆς).

3. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ὡς ὕδατα χαρακτηρίζει τὰ πλήθη ποὺ σώζονται δι' αὐτῶν. Ὑδατα εἶναι οἱ ἅγιοι, ἐπειδὴ ἀκριβῶς θὰ ρεύσουν ποτάμια ἀπὸ τὴν κοιλίαν των⁶, δηλαδή ἡ πνευματικὴ διδασκαλία, διὰ τῆς ὁποίας ποτίζουν ἐκείνους ποὺ ἀκούουν. Ἐπ' αὐτῷ, λοιπόν, εἰς τέτοια ὕδατα εὐρίσκεται ὁ Κύριος. Σύμφωνα ὅμως μὲ τὴν ἀφήγησιν τῆς Π.Δ. καὶ ὁ προφήτης Ἠλίας ἤκουε μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀνομβρίας φωνὴν πολλῶν ὑδάτων⁷. Ἐννοεῖ ἀκόμη τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ Πα-

3. Ὡς ἄλογα ζῶα χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῆς Γραφῆς οἱ ἄρνηται τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ εἰδωλαλάτραι.

4. Ματθ. ε' 16.

5. Παρ. γ' 9.

6. Πρβλ. Ἰωάν. Ζ' 38.

7. Γ' Βασιλειῶν ιη' 41 κ. ε.

τρός, ἡ ὁποία ἠκούσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην κατὰ τὴν βάπτισιν καὶ ἡ ὁποία ἔλεγεν: «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»⁸, τὴν ὁποίαν καὶ παρομοιάζει μὲ θρονιήν.

5. «Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους». Κέδρα ἐδῶ ἐννοεῖ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις. «Καὶ συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Κέδρα τοῦ Λιβάνου ὀνομάζει τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς εἰς τὴν θείαν Γραφὴν ἡ Ἱερουσαλὴμ ἔχει ὀνομασθῇ Λίβανος.

6. «Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον». Τὸ μοσχάρι συμβολίζει τὸ θυσιαστήριον. «Καὶ ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων». Ὁ ἡγαπημένος χορὸς τῶν ἀποστόλων, λέγει, ἔχει γίνεαι ἀπόγονος μονοκερώτων. Μονοκέρωτες δὲ εἶναι οἱ ἅγιοι προφηταὶ καὶ πατριάρχαι, τῶν ὁποίων (πνευματικοὶ) ἀπόγονοι εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· ἀποκαλοῦνται δὲ οὕτως ἐπειδὴ ἀντλοῦν τὴν δύναμιν τῶν μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν.

7. «Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός». Τοῦτο σημαίνει αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἁγίους λέγοντας: «Καὶ ἐὰν ἐν μέσῳ πυρός διέλθῃς, πῦρ οὐ κατακαύσει σε»⁹.

8. «Φωνὴ Κυρίου συσσείοντος ἔρημον». Τὸ «συσσείων» ἐδῶ ἔχει λεχθῇ, διὰ τὴν ἐκφρασθῇ καὶ πάλιν ὅτι ἡ φωνὴ ἠκούσθη παντοῦ, ὅπως τὸ «εἰσελθόντος τοῦ Ἰησοῦ, ἐσεῖσθη πᾶσα ἡ πόλις»¹⁰. Ὡς ἔρημον χαρακτηρίζει τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία πρὸ Χριστοῦ ἦταν ἐστερημένη τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. «Καὶ συσσεῖει Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης». Τὸ «Κάδης» σημαίνει ἁγία. Ὡς ἁγία δὲ χαρακτηρίζεται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ¹¹.

9. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους, καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς». Ἐλάφια μὲν εἶναι οἱ ἅγιοι, τὸ «καταρτιζομένη» δὲ σημαίνει ἐκείνον, ὁ ὁποῖος προετοιμάζει κάτι ἢ κάποιον. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀφοῦ προητοίμασε καταλλήλως τοὺς ἁγίους ἀποστόλους,

8. Ματθ. γ' 17.

9. Ἦσ. μγ' 2.

10. Ματθ. κα' 10.

11. Πρβλ. Ἐφ. ε' 27.

τούς απέστειλε νά κηρύξουν σύμφωνα με τὸ «πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»¹². «Δρυμούς» ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ πρὸ Χριστοῦ ἦτο μητέρα ἀκάρπων δένδρων.

(«Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Ὁ Κύριος ἀφοῦ προητοίμασε καταλλήλως τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, τοὺς απέστειλεν, ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νά ἐκδιώξουν τὰ δαιμόνια, ἀφ' ἑτέρου δέ νά ὁδηγήσουν τοὺς ἐθνικοὺς εἰς πλήρη γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ).

10. «Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ». Ὡς κατακλυσμὸν χαρακτηρίζει τὸ πλῆθος αὐτῶν, ποῦ ἐπίστευσαν σύμφωνα με αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῇ, ὅτι δηλαδὴ «Ἡ σύμπασα γῆ ἐνεπλήσθη τοῦ γινῶναι τὸν Κύριον»¹³, οἱ ὅποιοι ὁμοιάζουν με ἀφθονον νερὸ ἱκανὸ νά σκεπάσῃ (γεμίσῃ) τὴν θάλασσαν. «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα». Τοῦτο ὁμοιάζει ἐννοιολογικῶς με τὸ «ὅτι αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ»¹⁴.

11. «Κύριος ἰσχύει τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει». Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ «Πάντα ἰσχύει ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»¹⁵. «Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ». Εἶναι ὅμοιον ἐννοιολογικῶς πρὸς τὸ «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν»¹⁶.

ΚΘ'.

ΨΑΛΜΟΣ ψαλλόμενος κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ οἴκου
εἰς τὸ τέλος τοῦ Δαβίδ.

«Ἐγκαινισμὸς τοῦ οἴκου» σημαίνει ἡ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν δηλαδὴ, ἐνῶ ὁ ἕξω (τὸ ὕλικόν μας δοχεῖον) ἄνθρωπος διαρκῶς παλαιοῦται καὶ θαδίζει πρὸς τὸν θάνατον ὁ ἐσωτερικὸς (ἡ ψυχὴ μας) ἀνανεώνεται¹.

12. Ματθ. κη' 19.

13. Πρβλ. Ψαλμ. ργ' 24.

14. Ἦσ. με' 23. Φιλ. θ' 10.

15. Φιλ. δ' 13.

16. Ἰωάν. ιδ' 27.

1. Πρβλ. Β' Κορ. δ' 16.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Τὸν Ψαλμὸν τοῦτον τὸν ψάλλει μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ὅταν μὲ τὴν μετάνοιαν ἀνεκαινίσθη ἡ ψυχὴ του, ἡ ὁποία ἦτο καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας οἶκος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ψάλλει δὲ τόσον διὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ τὴν συγχώρησίν του, προσφέροντας εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν, ὅσον καὶ διὰ νὰ παρακαλέσῃ, ὥστε εἰς τὸ μέλλον νὰ μένῃ σταθερὸς εἰς τὴν ἀρετὴν· ἀλλὰ δι' αὐτοῦ διδάσκει καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους, ὥστε, ἐὰν ποτὲ παρ' ἐλπίδα τοὺς συμβῇ κάτι ἀνάλογον (ἂν δηλαδὴ ἁμαρτήσουν), νὰ ἀπευθύνουν (ἀναλόγους) προσευχὰς εἰς τὸν Θεόν.

2. «Υψώσω σε, Κύριε, ἐπέλαθές με...».

4. «Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταθαινόντων εἰς λάκκον». Λάκκον ὀνομάζει τὸν ἄδην.

5. «Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ». Ἀρμόζει, λέγει, νὰ πολλαπλασιάζωμεν τὰς δοξολογίας, ὅταν ἐνθυμούμεθα τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

6. «Ὅτι ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ». Ἡ ἐκδήλωσις τῆς θείας ὀργῆς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν θέλησιν Αὐτοῦ, ἀλλὰ καθέννας ἐπισύρει μόνος του αὐτὴν διὰ τῆς ἁμαρτίας του. Διότι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωὴ. «Τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμός». Μὲ αὐτὰ θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ μετάνοια εἶναι πολὺ εὐκολος. Διότι δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξουν τόσο πολλαὶ ἁμαρτίαι, ὥστε νὰ μὴ δύναται ἡ μετάνοια νὰ τὰς ἐξαλείψῃ γρήγορα καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἀγαλλίασιν εἰς τὴν καρδίαν.

7. «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ὅμιλεῖ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πτώσεως εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἐπειδὴ, λέγει, ὑπερηφανεύθην διὰ τὴν ὑλικὴν μου εὐημερίαν, δι' αὐτὸ ἔχω καταληφθῇ ἀπὸ ταραχὴν. Μοῦ συνέβη δὲ αὐτὸ χωρὶς κἂν νὰ μὲ σπρώξῃς ἐσύ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπλῶς ἀπέσυρες ἀπὸ ἐπάνω μου τὸ βλέμμα σου. Ἐπειδὴ, λοιπόν, χωρὶς τὴν ἰδικὴν σου δύ-

ναμιν δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ σταθῶμεν ὀρθιοι, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη φροντίζω νὰ κάνω τὸ θέλημά σου, δι' αὐτὸ κάνε με κατάλληλον, ὥστε νὰ ἀκτινοβολῇ ἡ ὠραιότης τῆς ψυχῆς μου. Αὐτὸ —δηλαδή ὅτι δὲν θὰ σαλευθῇ ποτὲ— ἐνόμισεν καὶ ὁ Ἀδάμ, ὅταν ἔζη εὐτυχισμένος μέσα εἰς τὸν παράδεισον πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου, καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας ὅταν εἶχε νικήσει τοὺς Ἀσσυρίους, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ καθαρά τὸ βιβλίον τῶν Παραλειπομένων, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι ὑπερηφανεύθη ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας².

9 - 10. «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι... Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;». Σὲ παρακαλῶ, λέγει, βοήθησέ με νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τὸν λάκκον (ἄδην), ἐπειδὴ δὲν «ἐξομολογεῖται σοι χοῦς». Ἐάν δὲ καταδικασθῶ εἰς τὴν αἰώνιον ἀπώλειαν δὲν πρόκειται νὰ προκύψῃ οὐδεμία ὠφέλεια οὔτε δι' ἐμέ οὔτε δι' ἄλλους. Καὶ τοῦτο διότι ἐγὼ μὲν θὰ στερηθῶ τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν σὺ δίδεις, οἱ ἄλλοι δὲ δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ βοηθηθοῦν ἀπὸ ἐμέ διὰ νὰ σωθοῦν. Ἐάν ὅμως σὺ κάμῃς δεκτὴν τὴν προσευχήν μου, καὶ μετὰ θάλλῃς τὸν θρήνον μου εἰς χαράν, καὶ με περικυκλώσῃ ἀπὸ παντοῦ ἡ εὐφροσύνη, τότε δὲν θὰ εἶναι ὀλίγη ἡ ὠφέλεια πού θὰ προέλθῃ δι' ἐμέ. Διότι ἀφοῦ ξαναπάρω τὴν δόξαν πού εἶχον προηγουμένως, θὰ σοῦ ὁμιλῶ περὶ βεβλημένος αὐτὴν, χωρὶς καμμίαν ὑστεροβουλίαν (ἢ μὲ καθαρὰν συνείδησιν)· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «οὐ μὴ κατανυγῶ».

12. «Διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην». Σάκκον ὠνόμασε τὸ πένθος, ἐπειδὴ συνήθιζαν οἱ πενθοῦντες νὰ περιβάλλωνται μὲ σάκκον. Διότι ὁ σάκκος συμβολίζει τὴν κακίαν καὶ τὴν ἄγνοιαν (τοῦ Θεοῦ), καὶ τοῦτο ἐπειδὴ κατασκευάζεται ἀπὸ τὰς τρίχας τῶν κατσικιῶν, πού θὰ στέκωνται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως εἰς τὰ ἀριστερά (τοῦ Κριτοῦ)³, καθὼς καὶ τοῦ ἀποδιοπομπαίου τράγου⁴.

2. Βλ. Παρ. λθ' 25.

3. Πρβλ. Ματθ. κε' 33.

4. Βλ. Λευϊτ. ιστ' 15 κ. ε.

Λ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Δαβίδ,
ψαλμὸς εἰς κατάστασιν ἀπογνώσεως¹.

Υ' π ό θ ε σ ι ς

Ψάλλει τὸν παρόντα Ψαλμὸν σάν νά εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς κατάστασιν μετανοίας διὰ τὴν ἁμαρτίαν του καὶ παρακαλεῖ νά ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτήν. "Ὁχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὁμοιάζει ἀκόμη ὁ Ψαλμὸς καὶ μὲ εὐχαριστίαν, τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἤδη εἰσηκούσθη ἡ δέησίς του· διηγεῖται ἀκόμη εἰς τὸν Ψαλμὸν καὶ ὅσα συνέβησαν εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν περίοδον τῆς μετανοίας του. Τὸ δὲ «ἐκστάσεως», δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἰδίαν τὴν ἁμαρτίαν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ ὁμοιάζει ὡσάν νά ἐξηλθεν ἀπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἀγαθοῦ νοῦ. Καὶ ὡς νά μὴ ἐλπίζῃ πλέον ὅτι θὰ συνέλθῃ, λέγει καθαρὰ: «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέρριμμαι ἄρα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου» (στ. 23).

2-3. «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἠλπισα... Κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου». Ἐπειδὴ ἡ κραυγὴ μου δὲν ἤμπορεῖ νά φθάσῃ εἰς τὸ ἀσύλληπτον ὕψος, πού σὺ κατοικεῖς, πλησίασε τὸ αὐτί σου εἰς ἐμέ, δεικνύοντας ἔτσι συγκατάθεσιν πρὸς ἐμέ.

5. «Ἐξάξεις με ἐκ παγίδος ταύτης ἧς ἔκρυψάν μοι». Διότι ἀφοῦ ἔστησαν ἐνέδραν εἰς τὴν ψυχὴν του, τὸν συνέλαβαν. Μὲ τί τὸν ἔπιασαν; μὲ τὴν ἁμαρτίαν.

6. «Ἐλυτρώσω με, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας». Λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ ἤδη εἰσηκούσθη.

7. «Ἐμίσησας τοὺς διαφυλάσσοντας ματαιότητας διακενῆς». Ματαιότητας λέγει τὰς φροντίδας τῆς παρούσης ζωῆς, μὲ τὰς ὁποίας ὅταν καταγινώμεθα σωρεύομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ματαιότητα. Τὸ «διακενῆς» συνοδεύει ἀναποφεύκτως ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται μὲ μάταια πράγματα.

1. «Ἐκστάσεως»: Δὲν ἀπαντᾷται εἰς τὰ παλαιότερα χειρόγραφα. Εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη.

8. «Ἀγαλλιάσομαι καὶ εὐφρανθήσομαι». Διατί; Ἐπειδὴ κατενίκησα τὴν λύπην καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη ποὺ μὲ ἐθασάνιζαν.

9. «Καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν». Ἄν-τι νὰ εἶπῃ δὲν μὲ ἔχεις παραδώσει. «Ἔστησας ἐν εὐρυ-χώρῳ τοὺς πόδας μου». Ἀφοῦ μὲ ἀπήλλαξες ἀπὸ τὰς θλίψεις, μοῦ ἐχάρισες ἄνεσιν καὶ εὐρυχωρίαν.

10. «Ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμός μου, ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ μου». Ὅπως χαρακτηρίζει σὰν ὀφθαλμὸν τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς, ἔτσι ὀνομάζει κοιλίαν τὴν μνήμην τῆς ψυχῆς, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ὡς εἰς κοι-λίαν τοποθετοῦμε τὰς πνευματικὰς τροφάς. «Ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ μου». Ἀπεμάκρυνα τὸ θλέμμα μου μὲ θυμὸν καὶ μεγάλην ὀργὴν ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν.

11. «Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωὴ μου». Φανερώ-νει τὴν ὑπερέντασιν τοῦ νοῦ. «Καὶ τὰ ἔτη μου ἐν στενα-γμοῖς». Ἐπέρασα, λέγει, τὴν ζωὴν μου στενάζοντας ἀπὸ τὰς συμφοράς. «Ἡσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχύς μου». Ἐπειδὴ ἑστερήθην, λέγει, τῆς ἰδικῆς σου βοηθείας ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας μου, ἕγινα ἀνίσχυρος. «Καὶ τὰ ὀ-στᾶ μου ἐταράχθησαν». Ὅστᾳ ὀνομάζει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

(«Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωὴ μου». Ἡ ἔλλειψις, λέγει, τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συντήρησίν μου μοῦ ἔλυσσε τὸ σῶμα, διότι ὁ Σιφεὶ καὶ ὁ Βερσελεὶ ἔφεραν εἰς τὸν Δαβὶδ σιτᾶρι καὶ κριθᾶρι καὶ ἄλεύρι καὶ κου-κιά καὶ φακὴν καὶ μέλι καὶ μερικά ἄλλα τρόφιμα ἐπί-σης καὶ χαλιά καὶ στρώματα καὶ προσέφεραν αὐτὰ καὶ τὰς τροφάς εἰς τὸν λαόν, διότι ἔλεγαν, ὅτι ὁ λαὸς πεινᾷ καὶ ἔχει παραλύσει ἀπὸ τὴν δίψαν μέσα εἰς τὴν ἔρημον²).

12. «Παρὰ πάντας τοὺς ἐχθροὺς μου ἐγενήθην ὄνει-δος». Καὶ οἱ ἐχθροί μου, λέγει, μὲ περιέπαιζον καὶ οἱ γνωστοί μου μὲ ἐφοβοῦντο καὶ ὅσοι μὲ ἔβλεπον μὲ ἀ-πέφευγον, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς μετανοίας, τὴν ὁ-ποίαν ἐπέδειξα, καταπονούμενος ἀπὸ τὸν σάκκον καὶ τὴν στάχτην (τὰ σύμβολα αὐτὰ τοῦ πένθους) καὶ κλαί-

2. Πρβλ. Β' Βασιλειῶν ιζ' 27-29 ἐνθα ὁμως ἀναφέρονται οἱ Οὔεσβί, Μαχίρ καὶ Βερζελεὶ καὶ ὁχι ὁ Σιφεὶ.

οντας ἀκαταπαύστως ἡμέραν καὶ νύκτα. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἔφευγαν αὐτοὶ περιέπιπτον εἰς κατάστασιν πλήρους ληθμοσύνης, ὡσάν παρημελημένος καὶ νεκρός, φαινόμενονα ὅτι ὁμοιάζω μὲ χαμένον ἀντικείμενον. Τὸ δὲ «παρὰ πάντας» δὲν θέλει νὰ εἴπῃ περισσότερον ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλους· δηλαδὴ περιεπαίχθην ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου. Διότι καὶ ὁ Ἀκύλας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μεταφράζει, ἦτοι «Παρὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν μου ἐγενήθην ὄνειδος».

13. («Ἐπελήσθην ὥσει νεκρὸς ἀπὸ καρδίας». «Νεκρὸς ἀπὸ καρδίας» εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει ἀρετάς).

14-15. «Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν». Ψόγον ὀνομάζει τὰς μηχανορραφίας. Θέλει δὲ νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ τὸν περιεκύκλωναν μελετώντες τρόπους νὰ τοῦ κάμουν κακόν. «Τοῦ λαθεῖν τὴν ψυχὴν μου ἐβουλεύσαντο. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα». Μέσω τῆς ψυχῆς κυριεύουν ὁλόκληρον τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ προηγουμένως θανατώνουν τὸν νοῦν μὲ τὸν θυμὸν καὶ τὰς διαφόρους ἀμαρτωλάς ἐπιθυμίας.

16. «Ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κληροὶ μου». Ἄν καὶ οἱ ἐχθροὶ μου καταστρώνουν διαρκῶς σχέδια ἐναντίον μου, ἐπιδιώκοντες προπάντων νὰ ἀρπάξουν τὴν ψυχὴν μου, ἐν τούτοις δὲν καταφέρνουν τίποτε, ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ μου (ἡ ψυχὴ, ἡ ζωὴ κλπ.) εὐρίσκονται ἡσφαλισμένα εἰς τὰ ἰδικὰ σου χέρια καὶ θὰ μοῦ τὰ ἀποδώσῃς εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, διότι ἐγὼ ἐλπίζω εἰς ἐσέ. Διὰ τοῦτο καὶ παρακαλῶ νὰ σωθῶ προσωρινῶς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου (ἀφοῦ δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ μοῦ προκαλέσουν αἰώνιον κακόν). Ἐκεῖνοι μὲν, λοιπόν, ἀφοῦ συνεκεντρώθησαν, ἐτοιμάζουν τὸν ἰδικόν μου θάνατον, ἐγὼ ὅμως ἀναγνωρίζω σὲ ὡς Θεὸν καὶ προστάτην μου. «Ῥύσαι με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου καὶ ἐκ τῶν καταδιωκόντων με». Ἀπόφευγε τὴν πονηρίαν, λέγει ὁ Ἀπόστολος· διότι ἐάν σὲ συνοδεύῃ ἡ πονηρία, εἶναι φανερόν ὅτι σὲ συνοδεύει καὶ ἡ μοιχεία καὶ ἡ πλεονεξία καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή³· τὰ ὑπόλοιπα πάθη πού συνοδεύουν τὴν πονηρίαν ἔχουν παραλειφθῇ.

17. «Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλον σου· σῶσόν με ἐν τῷ ἑλέει σου». Διότι ὅταν πραγματοποιηθῇ εἰς ἐμὲ ἡ ἐμφάνισίς σου, τότε ὅλα ὅσα μοῦ προκαλοῦν στενοχωρίαν θὰ διαλυθοῦν ἀμέσως. Αὐτὸς εἶναι, λέγει, δι' ἐμὲ ὁ μοναδικὸς τρόπος τῆς σωτηρίας, ἐάν δηλαδὴ μοῦ φανερώσης τὸ ἰδικό σου πρόσωπον.

18. «Κύριε, μὴ κατησχυνθείην, ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε». Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ μαθαίνομε πόσο μεγάλη διαφορά ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀσέβειαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ παρακαλεῖ αὐτὸν μὲν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν, ποῦ προεκλήθη εἰς αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας του, ἐκείνους δὲ οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν ἀσέβειαν νὰ τοὺς παραπέμψῃ εἰς ἀτιμωτικὸν θάνατον.

19. «Ἄλλαλα γενηθῆτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια». Παρακαλῶ, λέγει, νὰ πάθουν τελείαν κώφωσιν οἱ ἐχθροί· αὐτὸ δὲ θὰ γίνῃ, ἂν φανερώσης τὸ πρόσωπόν σου.

20. «Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε». Ἐπειδὴ ἐφωτίσθη πλέον ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀπευθύνει εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεὸν δι' ὅσα πρόκειται νὰ γίνουν. Ὁ Δαβὶδ συνηθίζει συχνὰ νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἔκπληξίν του μὲ τὴν «ὥς» ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ «σφόδρα». Εἶναι ὑπερβολικὰ πολλὴ ἡ ἀγαθότητά σου, τὴν ὁποῖαν ἀποθηκεύεις καὶ διατηρεῖς χάριν ἡμῶν· διότι τὸ «ἔκρυψας» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἐφύλαξας», σύμφωνα καὶ μὲ τὸ «ἔκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ»⁴. Ἐχει δὲ χρησιμοποιήσῃ τὸ «ἔκρυψας» ἀντὶ τοῦ «ἐφύλαξας», ἐπειδὴ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι κρυμμένο προστατεύεται κιόλας. «Ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: τὸ ἔκαμες εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν.

21. «Κατακρύψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου». Τὸ πρόσωπόν σου, λέγει, θὰ γίνῃ προστατευτικὴ ἀσπίς δι' ἐκείνους ποῦ ἐλπίζουν εἰς ἐσέ. «Ἀπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων σκεπάσεις αὐτοὺς ἐν σκηνῇ ἀπὸ ἀντιλογίας γλωσσῶν». Ὅπως ἀκριβῶς τὸ σκέπαστρον, λέγει, ἔτσι θὰ τοὺς σκεπάσῃς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ τοὺς προκαλέσουν θλάθην ὅσοι ἐπιχειροῦν τοῦτο μὲ λόγια, οὔτε νὰ καταστρέφονται ἀπὸ ἐκείνους ποῦ

4. Ψαλμ. κατ' 5.

τοὺς πολεμοῦν μὲ πράξεις.

22. «Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι ἐθαυμάστωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς». Δι' ἐμοῦ, λέγει, ἐδοξάσθη ὁ Θεός· διότι, καίτοι ἐστάθησαν γύρω μου ἀναρίθμητοί ἐχθροί, προσπαθοῦντες νὰ πολιορκήσουν τὴν ψυχὴν μου σὰν νὰ ἦσαν μεγάλη πόλις, ἐν τούτοις ὁ ἰδικός μου προστάτης (ὁ Θεός), ἀφοῦ μὲ περιέβαλε μὲ ἀπρόσβλητον ὄχυρόν, ἀπέδειξε πόσο θαυματουργὸ (ἀκαταμάχητο) εἶναι τὸ ἔλεός του.

23. «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέρριμμαι». Ὅσakis, λέγει, ἐταπείνωνα τὸν ἑαυτόν μου μέσα εἰς τὴν ἀπόγνωσιν, πού μὲ ἐκυρίευσε, ὅποτε καὶ συνεκλονίζετο ἀπὸ τὸν θυμὸν τὸ θλέμμα μου, (τότε) κατέθλιβα τὸν ἑαυτόν μου ὥσάν νὰ ἤμουν παραπεταμένος ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας μου. Ἀλλ' ἐνῶ ἐγὼ, λέγει, αὐτὰ ἐνόμιζα, ἐσὺ ὁμῶς πού εἶσαι γεμᾶτος φιλανθρωπίαν δὲν ἀπέρριψες τὸν δοῦλον σου.

24. «Ἀγαπήσατε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ὅσιοι αὐτοῦ». Στρέφει τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ συμβουλεύει ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὐηργετήθη, προτρέποντας τοὺς ἄλλους νὰ ἐξομολογηθοῦν. «Καὶ ἀνταποδίδωσι τοῖς περισσῶς ποιοῦσιν ὑπερηφανίαν». Δεικνύει μὲν ἀνοχὴν ὁ Κύριος εἰς ὅσους ὑπερηφανεύονται, ἐκείνους ὁμῶς οἱ ὁποῖοι φέρονται μὲ ὑπερβολικὴν ὑπερηφάνειαν τοὺς τιμωρεῖ ὅπως ἀξίζει.

ΛΑ'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ· περὶ συνέσεως.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ Δαβίδ ἀφοῦ ἐκθέτει τὴν μεγάλην ταλαιπωρίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέμεινε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μετανοίας του, καλοτυχίζει ἐκείνους πού ἔλαβαν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν των διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς ἀναγεννήσεως (βαπτίσματος). Ἐχει δὲ ἐπιγραφῇ ὁ Ψαλμὸς «Συνέσεως» ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὴν (τὴν σύνεσιν) ἔχουν προπάντων ἀνάγκην οἱ ἄνθρωποι. Ἐπειδὴ δὲ (πολλοὶ ἄνθρωποι) στρέφονται ἀσυγκράτητα πρὸς τὰ ἁμαρτωλὰ πάθη, δι'

αὐτὸ παρομοιάζονται εἰς τὸν Ψαλμὸν πρὸς ἄλογα καὶ μουλάρια.

1. «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἁνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι». Ἐξαλείφονται μὲν αἱ ἁνομίαι μὲ τὸ βάπτισμα, σκεπάζονται δὲ αἱ ἁμαρτίαι μὲ τὴν γεμάτην συντριβὴν μετάνοιαν.

2-3. «Μακάριος ἀνὴρ οὗ μὴ λογίσηται ὁ Κύριος ἁμαρτίαν, οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος». Διότι αὐτὸς εἶναι πραγματικὰ εὐτυχισμένος, ὅποιος δηλαδὴ θαδίζει πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μὲ ὅλην του τὴν καρδίαν. (Διότι ἐκεῖνος ποὺ θαπτίζεται μὲ ὑστεροβουλίαν καὶ σκοπιμότητα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν θὰ συγχωρηθῇ, ἐπὶ πλέον καὶ θὰ τιμωρηθῇ). Τὸ «ὅτι» πρέπει νὰ συνδεθῇ μὲ τὸ «ἐπαλαιώθη», ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἡ ἐξῆς φράσις: «Ὅτι ἐπαλαιώθη τὰ ὁσᾶ μου, ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν». Ἐσιώπησα, μὴ δυνάμενος νὰ θγάλω οὔτε φωνήν. Τί ἄλλο δὲ ἐκραύγασε παρὰ διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας του;

4. «Ὅτι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐθαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χεὶρ σου». Ἐπειδὴ εἶσαι ἀγαθός, λέγει, μὲ ἐτιμώρησες μὲ αὐστηρότητα, προσπαθῶντας μὲ τὴν τιμωρίαν νὰ μὲ κάμῃς νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας. «Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν». Ἀγκάθι ὀνομάζει τὴν ἁμαρτίαν. Τὸ νόημα δὲ τῆς φράσεως εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ ἐκαρφώθη εἰς τὴν ψυχὴν μου ἡ ἁμαρτία, δι' αὐτὸ ἐθασανίσθην.

5. «Τὴν ἁνομίαν μου ἐγνώρισα». Φανερώνει τὸν τρόπον τῆς ἐξομολογήσεως. «Εἶπα· ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἁνομίαν μου». (Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ) «Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ»¹. Καὶ ἀνάλογον ἀκόμη πρὸς τὸ «λέγε σὺ τὰς ἁνομίας σου πρῶτος»².

6. «Ὑπὲρ ταύτης προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὁσιος». Ἡ συγχώρησις τῆς ἰδικῆς μου ἁμαρτίας, λέγει, θὰ γίνῃ ἀφορμὴ νὰ προσευχηθῇ εἰς ἐσὲ κάθε ἅγιος. Τὰ λόγια αὐτὰ ἡμπορεῖ νὰ σημαίνουν δύο πράγματα: ἢ ὅτι θὰ γίνω παράδειγμα μετανοίας εἰς ὅλους, ἢ, ἐπὶ τὸ

1. Παρ. ιη' 17. Δηλαδή: Ὁ δίκαιος κατηγορεῖ πρῶτα τὸν ἑαυτόν του.

2. Ἡσ. μγ' 26.

προφητικώτερον, ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη θὰ ἐξομολογούνται εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δαβὶδ (ἐπειδὴ θὰ ψάλλουν τὰ λόγια του) διὰ τὴν συγχώρησιν τῆς ἁμαρτίας του. «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιούσιν». Ἐκείνον ποῦ μετανοεῖ, λέγει, ὅσοιδήποτε καὶ νᾶναι οἱ πειρασμοὶ δὲν πρόκειται νὰ τὸν σκεπάσουν.

7-8. «Σὺ μου καταφυγή». Ἀφοῦ ὠμίλησε παραπάνω διὰ τὴν ἁμαρτίαν, τώρα παρακαλεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ κακὰ ποῦ τὸν θρῆκαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς. Καὶ νὰ ποῦ παίρνει ἀμέσως τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ αἵτημά του· διότι λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ φιλόανθρωπος Κύριος: «Συνετιῶ σε καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῷ ταύτῃ». Ἐνῷ ἐκεῖνος ἐζήτησε νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ὁ Θεὸς τοῦ ἀπαντᾷ καὶ τοῦ ὑπόσχεται κάτι περισσότερο, νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν.

9. «Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις». Συμβουλεύει τοὺς ἁμαρτάνοντας νὰ μὴ παραδίδωνται εἰς τὰ ζώδη πάθη. «Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξεις». Ὁ λόγος αὐτὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν Κύριον. Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον λέγει εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐκείνους ποῦ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν, ἄρπαξέ τους σὰν ἀπὸ χαλινάρι καὶ φέρε τους πάλιν κοντά σου.

ΛΒ'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ. Εἰς τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον δὲν φέρει ἐπιγραφὴν.

Ἑ π ὁ θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον διδάσκει ἐκείνους ποῦ ἐπίστευσαν ἤδη εἰς τὸν Χριστὸν νὰ ὑμνοῦν τὸν Κύριόν των. Συγχρόνως τοὺς διδάσκει πόσον ὁ Κύριος ὑπερέχει εἰς δύναμιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι σωτὴρ ὅλων, αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς Κύριος, αὐτὸς τοὺς μὲν κακοὺς τοὺς ἐξευτελίζει, καὶ ἐξαφανίζει τὰ κακοποιὰ των σχέδια, ἐνῷ ἐκείνους ποῦ ἐλπίζουν εἰς αὐτὸν σώζει.

1-2. «Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ... ἐν Ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ». Δεκάχορδον Ψαλτήρι-

ον ὀνομάζει τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἐπειδὴ αὐτὸ ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ψυχικὰς λειτουργίας, ἀφοῦ ἀπὸ κάθε αἰσθησιν προέρχεται καὶ μία ἰδιαίτερα λειτουργία.

3. «Ἄσατε αὐτῷ ἄσμα καινόν». Μὲ αὐτὰ λέγει καθαρὰ ὅτι ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἔχει παύσει πλέον νὰ ἱσχύῃ.

4. «Ὅτι εὐθύς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου». Ὁ εὐαγγελικὸς δηλαδὴ λόγος. «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Πρέπει, λέγει, νὰ πιστεῦωμεν εἰς ὅσα πράττει σὰν ἀληθινὸς Θεὸς ποὺ εἶναι.

5. «Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος». Αὐτὰ, λέγει, ἀξιώνει νὰ πράττουν καὶ ὅσοι πιστεύουν εἰς αὐτόν. «Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἀρχίζει νὰ ἀποδεικνύῃ, ὅτι αὐτὸς (ὁ Κύριος) εἶναι καὶ δημιουργὸς ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως, καὶ ἰδιαίτερος τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ γεμίσῃ μὲ τὸ ἔλεός του λέγει· λέγει ἀκόμη ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ὑπάρξῃ ἡ γῆ, ἐὰν δὲ ἦτο γεμάτη ἀπὸ τὸ θεῖον ἔλεος. Δίχως ἄλλο οὔτε οἱ οὐρανοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρηθοῦν εἰς τὴν ὑπαρξιν, ἐὰν δὲν συνεκρατοῦντο μὲ τὸν παντοδύναμον λόγον του· πολὺ δὲ περισσότερον δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ὑπάρξουν χωρὶς τὸ θεῖον ἔλεος ἐκ τῶν δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ αἱ θεῖαι καὶ λογικαὶ δυνάμεις!

(Θέλει νὰ δεικνύῃ δικαιοσύνην εἰς ἐκείνους ποὺ μετανοοῦν· ἀντιθέτως φέρεται ὡς κριτὴς καὶ τιμωρὸς εἰς ὅσους μένουں πεισματικῶς ἀμετανόητοι. Κάτι δὲ ἀνάλογον λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας περὶ τοῦ Θεοῦ: «Ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν»², διότι καὶ ὁ Ἡσαΐας ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν τὴν συνύπαρξιν μὲ ἀπόλυτον ἀρμονίαν τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς κρίσεως (δικαιοσύνης), μὲ τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ὡσὰν μὲ μέτρα καὶ σταθμὰ προσδιορίζει τὴν ἀξίαν κάθε ἀνθρώπου).

6. «Τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Ὑπονοεῖται καὶ ἐδῶ ἡ Ἁγία Τριάς. «Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Στόμα τοῦ

1. Φρονοῦμεν πῶς μόνον οὕτω προκύπτει τὸ νόημα. Πολὺ δηλαδὴ περισσότερον ἔχουν ἀνάγκην τοῦ θεοῦ ἐλέους τὰ ἀνώτερα δημιουργήματα, δηλαδὴ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι.

2. Ἡσ. κη' 17.

Θεοῦ ὀνομάζει τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα" διότι οἱ προφήται, οἱ ὅποιοι ὠμιλοῦσαν καὶ ἐπροφήτευσαν μετὰ τὴν ἱδικήν του ἔμπνευσιν, ἔλεγον: «Ὅτι τὸ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα»³.

7. «Συνάγων ὥσει ἄσκον ὕδατα θαλάσσης». Ἀφοῦ συνεκέντρωσε, λέγει, τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης, τὸ κρατεῖ μέσα εἰς τὰ σύννεφα σάν μέσα εἰς κάποιον ἄσκον, καθὼς λέγει καὶ κάπου ἄλλου: «Ὁ προκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς»⁴, καὶ πάλιν ἄλλου: «Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς»⁵. «Τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀθύσσους». Καὶ τὰ ἀπύθμενα θάβη τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν πηγῶν, λέγει, τὰ σφραγίζει σάν νὰ εἶναι θησαυροφυλάκιον, ὥστε νὰ μὴ ἀναβλύζουν νερὰ καὶ σκεπάσουν τὴν ξηρὰν.

8. «Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ». Ἄς παύσῃ πλέον ἡ γῆ, λέγει, νὰ προσφέρῃ τὴν λατρείαν της εἰς τὰ δαιμόνια. «Ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ὅταν ἀκούσουν, λέγει, αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν ὅπουδήποτε εἰς τὴν γῆν, (ἅς ἐγκαταλείψουν) τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι τότε εὐρίσκονται. Δηλαδή ἅς μετακινήθουν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν, ὑπακούοντες εἰς τὸν δημιουργὸν των.

9. «Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Ἡ μὲν γένεσις ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν τῶν λογικῶν δημιουργημάτων, ἡ δὲ κτίσις σημαίνει τὴν μεταβολὴν ἐνὸς πράγματος ἀπὸ τὸ χειρότερον εἰς τὸ καλύτερον. «Εἰ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καὶ νῆ κτίσις»⁶.

10. «Κύριος διασκεδάζει βουλὰς ἐθνῶν». Τῶν πνευματικῶν δηλαδή. «Ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, καὶ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων». Ἀχρήστευσε δηλαδή ὅλα τὰ κακόβουλα σχέδια τῶν Ἰουδαίων μετὰ τὴν τριήμερον ἀνάστασίν του. Διότι αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καὶ θέλει, «ὅπερ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μένει».

3. Ἡσ. α' 20.

4. Ἀμ. θ' 6.

5. Ψαλμ. ρλδ' 7.

6. Β' Κορ. ε' 17.

11. «Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Αἱ ἀλήθειαι, λέγει, τὰς ὁποίας θέλει μένουν ἀμετάβλητοι καὶ εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Λογισμοὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ νόμοι ποὺ διέπουν τὸ σύμπαν, ἐνῶ καρδιά του εἶναι τὸ ἀκατάληπτον τῆς οὐσίας του.

12. «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστὶ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ». Μὲ αὐτὰ ὀνομάζει εὐτυχεῖς ὅσους πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν.

13. («Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος». Εἶπε «ἐπέβλεψε», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι αὐτὸς δὲν γνωρίζει ὅσα πράττουν οἱ ἄνθρωποι).

14. («Ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ». Δηλαδὴ ἡτοιμασμένου, περιποιημένου. Διότι ὁ οὐρανὸς ἔχει ἐκλεγῇ, διὰ νὰ γίνῃ κατὰ κάποιον τρόπον σπίτι τοῦ Θεοῦ).

15. «Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν». Μόνον ὁ Θεός, λέγει, γνωρίζει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ Σωτὴρ ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους: «Τί διαλογίζεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;»⁷.

18. «Ἴδου οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου» εἶναι ἡ ἱκανότης αὐτοῦ νὰ θλέπῃ τὰ πάντα. Πολλὰς φορές πάλιν δι' αὐτῶν νοεῖται ὁ Υἱὸς καὶ τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα, μεταξὺ δὲ τῶν δύο αὐτῶν φώτων εὐρίσκεται ὁ Πατὴρ τῶν φώτων.

19. «Καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῶ». Εἰς περίοδον, λέγει, διωγμοῦ, ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχουν πνευματικαὶ τροφαί, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θὰ τοὺς θρέψῃ πνευματικῶς.

20. «Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ». Ἐπειδὴ ἔχουν ἀποδείξει περὶ τῆς θείας βοηθείας, προβάλλουν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν εἰς αὐτόν.

ΛΓ'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ· ἐψάλη ὅταν ὁ Δαβίδ ὑπεκρίθη τὸν παράφρονα ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀγχοῦς, ὁ ὁ-

7. Ματθ. θ' 4.

ποιος διὰ τοῦτο τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον καὶ τοιουτοτρόπως ἐσώθη ὁ Δαβὶδ καὶ ἔφυγε¹.

Υ π ό θ ε σ ι ς

Καταδιωκόμενος ὁ Δαβὶδ ἀπὸ τὸν Σαοὺλ, ἦλθε πρὸς τὸν Ἀθιμέλεχ² καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ διὰ ποῖον λόγον τὸν ἐπεσκέφθη ἀπέφυγε νὰ εἴπῃ, ὅτι καταδιώκεται, ἀλλ' εἶπεν, ὅτι ἔχει ἀποσταλῆ ἀπὸ τὸν Σαοὺλ, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ρομφαίαν τοῦ Γολιάθ. Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἄλλα μὲν εἶπεν, ἐνῶ ἄλλη ἦτο ἡ ἀλήθεια, δι' αὐτὸ ἔχει γραφῇ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸ «ἠλλοιωκέναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Ψάλλει δὲ τὸν Ψαλμὸν χάριν τοῦ νέου λαοῦ (τοῦ Χριστιανικοῦ), ἀπευθύνοντας εἰς αὐτὸν διδασκαλίαν περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ εὐαγγελικῆς λατρείας.

2-3. «Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ... ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». Ἐὰν εἰς τὰς πράξεις μου εὗρεθῇ κάτι καλὸν καὶ θεωρηθῇ, ὅτι πρέπει δι' αὐτὸ νὰ ἐπαινεθῶ, αὐτὸ τὸ καλὸν δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς ἐμὲ (ἄρα οὔτε ὁ ἔπαινος), ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν. Διότι αὐτὸς μὲ ἔκαμεν ἔνδοξον καὶ θὰ μὲ κάμῃ κάποια ἡμέρα νὰ μὲ βλέπουν ὅλοι καὶ νὰ μὲ τιμοῦν. «Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν». Ὅταν οἱ δίκαιοι θὰ ἀκούσουν τὴν σωτηρίαν, ποῦ ἐχάρισεν εἰς ἐμὲ ὁ Κύριος θὰ γεμίσουν ἀπὸ χαράν. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σώζει ὅλους ὅσοι ἐλπίζουν εἰς αὐτόν, ὁ Δαβὶδ δὲν δέχεται νὰ εἶναι ὁ μόνος συνθέτης τοῦ ὕμνου, ἀλλὰ προσκαλεῖ νὰ ψάλλουν μαζὶ τοῦ ὅλοι ὅσοι ὑπῆρξαν μέτοχοι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ.

4. «Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί, καὶ ὑψώσομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό». Ἐπειδὴ αἰσθάνεται ὅτι δὲν δύναται μόνος τοῦ νὰ περιγράψῃ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο καλεῖ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἐνωθοῦν μαζὶ τοῦ καὶ νὰ συνεργασθοῦν μετ' αὐτοῦ, διὰ νὰ συνθέσουν ἐπαξίαν δοξολογίαν.

1. Πρβλ. Α' Βασιλειῶν κα' 12 κ. ε.

2. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα τοῦ βασιλέως ἦτο Ἀγχοὺς. Ἀθιμέλεχ πιθανὸν νὰ ἦτο τὸ ὄνομα τῆς δυναστείας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν, ὥπως π.χ. Φαραώ.

6. «Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε». Ἐπειδὴ ἀπὸ ὅσα ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀπέκτησε τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀνεξάντλητος πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, καλεῖ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ δοκιμάσουν καὶ νὰ γευθοῦν τὰς δωρεάς του.

7. «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτόν». Μάθετε, λέγει, ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς ἐμὲ νὰ ἔχετε ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων. Διότι ἐνῶ ἤμουν ἀσήμαντος θεοσκὸς προβάτων, με ἡξίωσε νὰ τύχω τῆς ἰδικῆς του προστασίας καὶ με ἀνέδειξεν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου.

8. «Παρεμβάλει ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ρύσεται αὐτούς». Τοῦτο εἶναι σύμφωνον καὶ με τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου, ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τοὺς ἄγγέλους: «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς λειτουργίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;»³. Τὸ ἴδιον ἔλεγεν εἰς τὴν προσευχὴν του καὶ ὁ εὐλογημένος Ἰακώβ: «Ὁ ἄγγελος ὁ ρυσάμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου»⁴. Τοιοῦτοτρόπως ὠμίλησε καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ εἰς τὸν λαμπρὸν ὑπηρέτην του: «Κύριος ὁ Θεὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ προσώπου σου, καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαάκ ἐκεῖθεν»⁵. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ εὐλογημένος Ζαχαρίας: «Ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐμοί»⁶.

9. «Γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος». Φάγετε, λέγει, τὸν ἀληθινὸν ἄρτον ποὺ κατέθηκεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν⁷. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν». Διατί; Διότι αὐτὸς θὰ ἀποκτήσῃ τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν.

11. «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν». Δηλαδή ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός. «Οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ἅλλον λαόν, τοὺς ἐθνικούς.

12-14. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς... καὶ χεῖλῃ σου τοῦ μὴ λαλήσαι δό-

3. Ἐβρ. α' 14.

4. Γεν. μη' 16.

5. Γεν. κδ' 40.

6. Ζαχ. β' 3.

7. Πρβλ. Ἰωάν. στ' 48-58.

λον». Ἀπευθύνει διδασκαλίαν πρὸς τὰ ἔθνη, τῆς ὁποίας βασικὸν παράγγελμα εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· δεύτερον νὰ μὴ κατακρίνωμεν τὸν συνάνθρωπόν μας· τρίτον νὰ σταματήσουν τὰ χεῖλη μας τὰς δολιότητας· τέταρτον, νὰ ἀποφεύγωμεν κάθε κακὸν καὶ νὰ ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς ὅλους. Ὡς ἐπιστέγασμα δὲ αὐτῶν, νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν εἰρήνην καὶ νὰ τὴν κρατοῦμε σφιγκτά. Εἰρήνη δὲ πραγματικὴ εἶναι ὁ Χριστός⁸. Λέγει δὲ ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις ὧν αὐτῶν χαρίζει τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ εὐτυχισμένας ἡμέρας.

15. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν». Τὸ μὲν «ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ» ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸν θεῖον φόβον, ἐνῶ τὸ «ποίησον ἀγαθόν» εἶναι καρπὸς τῆς ἀγάπης. Δι' αὐτὸ εἶναι τελειότερος ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον του ἀπὸ ἐκεῖνον πού φοβᾶται.

16. «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὧτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ἐχει ἐπιφυλάξει μεγάλην ἀνταμοιβὴν δι' ἐκεῖνον, πού θὰ ἐργασθῇ τὴν ἀρετὴν· αὐτὸς δηλαδὴ θὰ ἔχῃ ἐστραμμένην διαρκῶς ἐπάνω του τὴν προσοχὴν τοῦ Θεοῦ.

21. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὁστὰ αὐτῶν». Ὁ στᾶ ὀνομάζει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὑπομονή, ἡ εὐσέβεια καί, μὲ ὀλίγα λόγια, κάθε ἀρετή.

22. «Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός». Ἐννοεῖ τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς, τὸν ὁποῖον καὶ θὰ διαδεχθῇ φωτιὰ ἄσθεστος, σκοτάδι πού προέρχεται ἀπὸ τὸν χῶρον τοῦ διαβόλου, σκουλήκι ἀθάνατον, κλάμα γοερὸ πού θὰ συνοδεύεται ἀπὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν. Διότι ὅσοι θὰ πεθάνουν ψυχικῶς, τοὺς περιμένει αἰωνία τιμωρία καὶ σκοτάδι παντοτινόν.

ΛΔ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ὑπόθεσις

Τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν λέγονται εἴτε ἐξ ὀνόματος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔχει στηρίξει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὁ ὁποῖος πολεμεῖται ὑπὸ τῶν ἀοράτων δυνάμεων, εἴτε ἐξ ὀνόματος τοῦ ὁμίλου τῶν Ἀποστόλων. Παρεμβάλλεται δὲ καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διηγεῖται τὰ ὅσα ἔκαμαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πάθους, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ παραδειγματισθοῦν εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν ὅσοι πολεμοῦνται χάριν τοῦ Θεοῦ.

1. «Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντας με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντας με». Ἡ ἀρχὴ τοῦ Ψαλμοῦ ἀρμόζει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Ἀποστόλους.

Ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἐντὸς τῶν εἰρήνην, διεξάγουν πολέμους καὶ πολεμοῦν τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ εἰρήνη μας.

2. «Ἐπιλαβοῦ ὄπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειάν μου». Μὲ τὰς λέξεις ὄπλον, ἀσπίς ἐπιμήκης καὶ ξίφος ὑπαινίσσεται τὰς τιμωρητικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀποστέλλονται ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ νὰ ἐνισχύουν τοὺς δικαίους.

3. «Εἶπον τῇ ψυχῇ μου· Σωτηρία σου εἰμι ἐγώ». Ζητῶ, λέγει, τοῦτο νὰ εἴπῃς εἰς τὴν ψυχὴν μου, ὅτι δηλαδὴ θὰ γίνῃς βοηθός της.

4. «Ἀποστραφῆτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω». Ὁφελοῦνται πολὺ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θαδίζουσιν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν πρὸς τὴν κακίαν, ἐὰν ἐπιστρέψουν πάλι πίσω (πρὸς τὴν ἀρετὴν).

8. «Ἐλθέτω αὐτῷ ἡ παγὶς ἣν οὐ γινώσκει, καὶ ἡ θῆρα ἣν ἔκρυψε συλλαθέτω αὐτόν, καὶ ἐν τῇ παγίδι πεσεῖται ἐν αὐτῇ». Ἡ παγὶς δηλαδὴ ἡ ὁποία ἐστήθη ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἐλειτούργησεν ἀντιστρόφως καὶ ἀντὶ νὰ πιάσῃ τὸν δίκαιον ἔπιασε τοὺς ἰδίους. Διότι ἐνῶ ἐπεδίωκον νὰ πιάσουν καὶ νὰ θανατώσουν ἄλ-

λους, πιάνονται οἱ ἴδιοι εἰς τὰ δόκανα τοῦ θανάτου καὶ παραδίδονται τοιουτοτρόπως εἰς τὸν θάνατον.

9. «Ἡ δὲ ψυχὴ μου ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ». Αὐτοὶ μὲν, λοιπόν, ἀφοῦ ἡτοίμασαν τὴν παγίδα, καὶ ἀφοῦ κατεσκεύασαν τὴν μηχανορραφίαν, διὰ νὰ θανατώσουν τὸν Σωτῆρα ὧλων μας Χριστόν, θὰ ὑποστοῦν τὰς τιμωρίας πού ἀρμόζουν εἰς τὴν αἰσχρὰν συμπεριφορὰν των πρὸς αὐτόν, κατὰ τοὺς τρόπους πού μόλις ὀλίγον πρὶν μᾶς εἶπεν ἡ ἰδική μου ψυχὴ ὁμῶς, λέγει, θὰ εἶναι διαρκῶς μακριὰ ἀπὸ κάθε συμφορὰν· δηλαδή ἡ χαρὰ της πού πηγάζει ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν θὰ ἔχη τέλος καὶ θὰ ζῇ εἰς ἀπερίγραπτον εὐφροσύνην διὰ τὴν σωτηρίαν πού τῆς ἐ χάρισεν ὁ Θεός.

11. «Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἡρώτων με». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος συκοφαντεῖται ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῶν ἀρχιερέων.

12. «Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου». Αὐτὸ λέγει, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνάξιοι νὰ ὀνομασθοῦν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο θεθαίως ἐγνώριζε καλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ὁ Χριστός, σύμφωνα μὲ τὸ «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου!»¹.

13. «Ἐγὼ δέ, ἐν τῷ αὐτοῦς παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδύμην σάκκον». Πενθοῦσε δηλαδή τὴν αἰώνιαν ἀπώλειάν των· ἐπίσης ἐλυπεῖτο καὶ ἀγωνιοῦσε καὶ ἐδάκρυζε καὶ προσηύχετο διὰ τὴν φοθεράν των ἀμαρτίαν.

«Καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου». Ἐπιθεβαιώνει τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ ὡς ἄνθρωπος δὲν ἀπέφευγε τὴν νηστείαν. «Καὶ ἡ προσευχὴ μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται». Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι αὐτοὶ παρέμειναν ἀμετανόητοι εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Διότι τίποτε δὲν ὠφελήθησαν, λέγει, ἀπὸ τὴν προσευχήν μου ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς των μωρίας· μὲ τὴν στάσιν των αὐτὴν συνετέλεσαν, ὥστε ἡ προσευχὴ μου νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς ἐμὲ ἀνενέργητος.

14. «Ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφὸν ἡμέτερον, οὕτως εὐηρέστουν». Σὰν νὰ ἐπρόκειτο δι' ἀδελφόν μου καὶ φίλον,

λέγει, τοιουτοτρόπως ἐφρόντιζον νὰ τοὺς εὐεργετῶ, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ διορθωθοῦν δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἐπενθοῦσα πρὸς χάριν των.

15. «Καὶ κατ' ἐμοῦ εὐφράνθησαν, καὶ συνήχθησαν». Καὶ ἐκεῖνοι, λέγει, ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ πόνου ποὺ ἔνοιωθα δι' αὐτοὺς μοῦ ἔδιδον αὐτά. «Συνήχθησαν ἐπ' ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνω». Μὲ ἑμαστίγωναν, λέγει, χωρὶς νὰ γνωρίζουν οὔτε νὰ ἠμποροῦν νὰ εὔρουν οὐδεμίαν κατηγορίαν ἐναντίον μου.

«Διεσχίσθησαν, καὶ οὐ κατενύγησαν». Διότι ὁ λαὸς διεσπάσθη, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, ἄλλοι μὲν ἔλεγον ὅτι εἶναι ἀγαθός, ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι ἁμαρτωλός². Καὶ ἐνῶ συνέβαιναν αὐτά, λέγει, αὐτοὶ δὲν συνεκινήθησαν, οὔτε ἀντελήφθησαν κατὰ ποίου ἐστρέφοντο ὅσα ἐγίνοντο. Αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε, διὰ νὰ τοὺς ἐλέγξῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Πότε, λέγει, θὰ φανερωθῇς καὶ θὰ προστατεύσῃς τὸν ἀδικούμενον;

17. «Ἀποκατάστησον τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν». Ὅλα ὅσα ὑποφέρει ἢ λέγει, τὰ κάνει πρὸς χάριν τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, ὅπως εἶναι ἡ κάθοδος αὐτοῦ, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν γῆν καὶ ἡ ἀνάληψις ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός. «Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῇ μου». Λέοντας ὀνομάζει ἢ τὰς πονηρὰς καὶ ἐχθρικὰς πρὸς τὸν ἄνθρωπον δυνάμεις (δαίμονας), αἱ ὁποῖαι μόνον ποὺ δὲν ἐβρυγχήθησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ἢ πιθανόν καὶ αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων. Διότι καθ' ὅμοιον τρόπον ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ὅταν λέγῃ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἱερεμίου: «Ἐγενήθη ὡς κληρονομία μου ὡς λέων ἐν δρυμῶν διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν»³. Μονογενῇ μὲν ὀνομάζει τὴν ψυχὴν του, χρησιμοποιώντας τὸ «μονογενὲς» ἀντὶ τοῦ «ἡγαπημένην». Διότι πάντοτε ἀπολαύει κάπως μεγαλυτέρας ἀγάπης τὸ μοναχοπαίδι.

19. «Οἱ μισοῦντες με δωρεὰν καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ ὅσοι καταστρώνουν δόλια σχέδια.

20. «Ὅτι ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὀργὴν

2. Βλ. Ἰωάν. Ζ' 43' ι' 19-21.

3. Ἱερ. ιθ' 8.

δόλους διελογίζοντο». Ἐδῶ ὑπονοεῖται τὸ «Διδάσκαλε ἀγαθέ»⁴ καὶ τὸ διότι «οἶδαμεν ὅτι τὴν ἀλήθειαν διδάσκεις, καὶ ὅτι οὐ λαμβάνεις πρόσωπον ἀνθρώπου»⁵.

21. «Καὶ ἐπλάτυναν ἐπ' ἐμέ τὸ στόμα αὐτῶν». Ὁμιλεῖ διὰ τὰς θλασφημίας, πού ἐξετοξεύθησαν ἐναντίον του, ὅταν ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν⁶. «Εἶπον· Εὖγε, εὖγε, εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν». Ἐπειδὴ ἡ ὅλη ἐπιχείρησις τῆς ἐξοντώσεως τοῦ Κυρίου ἐτελείωσε συμφῶνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν των, ἀφοῦ τὸν βλέπουν νὰ εἶναι κρεμασμένος ἐπάνω εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ. Τὸ ἴδιον δὲ πράττουν καὶ ὅσοι χαίρονται μὲ τὰς συμφοράς τοῦ δικαίου.

22. «Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσης, Κύριε, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ». Ἀφοῦ ἐγένεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ παύσῃ οὔτε στιγμήν νὰ εἶναι Θεός, ζητεῖ ὅπως ὁ Θεὸς Πατὴρ τιμωρήσῃ τοὺς δαίμονας διὰ τὴν ἀδικίαν, πού ἐπροξένησαν εἰς ἡμᾶς καὶ ζητεῖ ἀκόμη νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ἀλαζονείαν τῶν ὑπερηφάνων. Διότι οὕτω λέγει, οἱ μὲν δαίμονες καὶ οἱ ἄδικοι θὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν ἐντροπὴν, οἱ δὲ δίκαιοι θὰ γεμίσουν χαρὰν καὶ θὰ ἀναπέμψουν εὐχαριστίας διὰ τὴν σωτηρίαν των.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ'.

Εἰς τὸ τέλος· εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Κυρίου τὸν Δαβίδ.

Ἑ π ὁ θ ε σ ι ς

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς περιέχει κατηγορίαν ἐναντίον τῆς ὑπερηφανείας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ ἔλεγχον τῆς κακίας του· περιέχει ἀκόμη καὶ δοξολογίαν διὰ τὰς δικαίας ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰς ὁποίας ἐδημιούργησε τὴν γῆν· ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ περιέχει καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα δι' ὅσα εὐηργέτησε

4. Λουκ. ιη' 18.

5. Ματθ. κθ' 26.

6. Βλ. Μάρκ. ιε' 29.

τὴν ἀνθρωπότητα μέσῳ τοῦ Ἰησοῦ· ἐπάνω δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ περιέχει προσευχὴν μὲ τὴν ὁποίαν ζητεῖ νὰ προφυλαχθῇ καὶ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν.

2. «Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ». Νομίζει, λέγει, ὅποιος ἔχει μεγαλώσει μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὅτι κανένας δὲν βλέπει τὰς κρυφὰς σκέψεις καὶ ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς του. Διότι ἐχρησιμοποίησε τὸ «φησὶ» ἀντὶ τοῦ «ῥηγίνεται» ἢ τοῦ «ὑπολαμβάνει». Αἰτία δὲ αὐτῆς τῆς ἠθικῆς ἀναίσθησίας εἶναι ἡ ἔλλειψις τοῦ φόβου πρὸς τὸν Κύριον, ποὺ βλέπει τὰ πάντα. «Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ». Ὅταν ἀποφασίσῃ, λέγει, νὰ διαπράξῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἀποβάλλει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν σκέψιν του τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι μόνον ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἀποτρέπει κάθε ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ κακόν.

3. «Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ». Μὲ τὴν θέλησίν του ἔχει αὐτὴν τὴν ἄγνοιαν, ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ ἐξετάσῃ τὰς πράξεις του καὶ νὰ ἀποδοκιμάσῃ καὶ μισήσῃ ὅσας ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν κακαί. «Τοῦ εὐρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι». Οὐτε τοῦτο, λέγει, σκέπτεται, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εὕρισκε τὴν ἁμαρτίαν του καὶ ἀφοῦ τὴν εὕρῃ μισεῖ καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν ἀμετανόητον ἁμαρτωλόν.

4. «Τὰ ρήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία καὶ δόλος». Ἀνομίαν μὲν χαρακτηρίζει τὰς βλασφημίας ποὺ ἐξετόξευον ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, δόλον δὲ τὴν τακτικὴν τῶν νὰ χρησιμοποιοῦν ἀπατηλοὺς λόγους καὶ διήθεν ἀθώας ἐρωτήσεις, ἐπιδιώκοντες νὰ τὸν παγιδεύσουν καὶ νὰ τὸν ἐνοχοποιήσουν¹. «Οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι». Θεληματικῶς, λέγει, ἀπέφυγε νὰ κάμῃ τὸ καλόν.

5. «Ἀνομίαν διελογίσατο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ· παρέστη πάσῃ ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ». Τὸ χωρίον τοῦτο σημαίνει τὰς ἀδιακόπτους πλεκτάνας τῶν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. «Κακία δὲ οὐ προσώχθησεν». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: τὴν κακίαν δὲν ἐμίσησε.

6. «Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου». Θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι εἰς τὸ ἔλεός του ὀφείλεται ἡ ὑπαρξίς καὶ τῶν

1. Ματθ. κβ' 15-17.

οὐρανίων, δηλαδή τῶν λογικῶν δυνάμεων (ἀγγέλων). «Καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν».

7. «Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ». Ἀπέδειξες, λέγει, ὅτι ἦταν ἀληθεῖς καὶ θετικαὶ αἱ ὑποσχέσεις ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν· διότι ὡς νεφέλαι χαρακτηρίζονται οἱ προφῆται. Ἀπέδειξες δὲ τὰς ἐπαγγελίας ἀληθεῖς, διὰ τῆς χορηγήσεως τόσης δικαιοσύνης, ὥστε νὰ συγκρίνεται μὲ τὰ ὄρη τοῦ Θεοῦ. «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή». Καίτοι δὲ διαθέτω τόσην γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ποὺ σὺ μοῦ ἐχάρισες, ἐν τούτοις δὲν γνωρίζω διὰ ποῖον λόγον μακροθυμεῖς· διότι αἱ βουλαὶ σου ὁμοιάζουν μὲ τὸ ἀθέατον βάθος τῆς ἀθύσσου· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀδύνατον εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἴδουν τὸν πυθμένα τῆς ἀθύσσου, ἔτσι εἶναι ἀκατόρθωτον νὰ κατανοήσῃ κανεὶς τὰς ἰδικὰς σου σκέψεις, ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας.

«Ἀνθρώπους καὶ κτῆνη σώσεις, Κύριε». Ἀφοῦ ὠμίλησεν ὁ Ἀπόστολος διὰ τοὺς δύο λαοὺς (τὸν Ἰουδαϊκὸν καὶ τὸν ἐθνικόν), κατέληξε μὲ τὸ ἐξῆς συμπέρασμα: «Συνέκλεισεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν, ἵνα τοὺς πάντας σώσῃ· ὡς ἀνεξερευνήτα τὰ κρίματα αὐτοῦ»². Καὶ τοῦ ψαλμωδοῦ τὰ λόγια εἶναι ὅμοια πρὸς ἐκεῖνα τοῦ Ἀποστόλου· ἐπειδὴ δηλαδή ἐσκόπευε νὰ ἀφηγηθῇ τὴν σωτηρίαν τῶν δύο λαῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ συμβολίζονται διὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ ἕνας, διὰ τῶν κτηνῶν ὁ ἄλλος, διὰ τοῦτο εἶπε προηγουμένως τὸ «τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή». Ἀνθρωποὶ μὲν εἶναι οἱ καταγόμενοι ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπειδὴ καθωδηγήθησαν καὶ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον καὶ καταλαβαίνουν ἐκεῖνα ποὺ πραγματικῶς τοὺς συμφέρουν, κτῆνοι δὲ χαρακτηρίζονται οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ κατευθύνονται περισσότερο ἀπὸ τὰ ἔνστικτα παρὰ ἀπὸ τὸν θεῖον λόγον. Ἐν τούτοις τὰ πράγματα ἀντεστράφησαν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος· διότι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι καίτοι ἐχειραγωγήθησαν ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐστερήθησαν τὴν σωτηρίαν, ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἤκου-

σαν διὰ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας, δηλαδή οἱ ἔθνη, αὐτοὶ ἔγιναν δεκτοὶ καὶ οἰκαιοποιήθησαν τὴν σωτηρίαν. Κατ' ἄλλην ἑρμηνείαν, ἀνθρώπους ὀνομάζει ὁσους διατηροῦν τὴν λογικὴν ιδιότητα, ἐνῶ κτήνη ἐκείνους οἱ ὅποιοι κύπτουν κάτω εἰς τὴν γῆν, καὶ τρέφονται μὲ τὰ γήινα πάθη. Ἄρα δὲν ἐκάλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν μόνον τοὺς δικαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς.

8. «Οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιούσι». Δηλαδή θὰ σὲ ἔχουν προστάτην καὶ βοηθὸν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, λέγει.

9-10. «Μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάρρουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς». Χείμαρρος ἀπολαύσεως εἶναι ὁ Χριστός, σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποῦ ἔχει λεχθῆ: «Ἐκκλίνω ἐπ' αὐτούς ὡς χείμαρρους ἐπικλύζων δόξαν ἔθνων»³. Εἶναι δὲ ὁ Χριστός καὶ πηγὴ ἀπὸ ὅπου ἀναβλύζει ἡ ζωὴ καὶ φῶς, ποῦ προῆλθεν ἀπὸ ἄλλο φῶς (τὸν Πατέρα)⁴.

12. «Μὴ ἐλθέτω μοι πούς ὑπερηφανείας». Ζητεῖ νὰ μείνῃ ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὸ πάθος (τῆς ὑπερηφανείας). «Καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσαι με». Καὶ ἅς μὴ με ἀπομακρύνῃ ἀπὸ πλησίον σου, λέγει, πρᾶξις ἀντίθετος ἀπὸ τὸ θέλημά σου.

ΛΣΤ'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς περιέχει διδασκαλίαν, διὰ τῆς ὁποίας συμβουλεύει τὸν νέον λαὸν (τὸν Χριστιανικὸν) νὰ ἀποφεύγῃ μὲν τὰ κακά, νὰ ἐργάζεται δὲ τὰ ἀγαθὰ· καὶ μὲ τὰ δύο πείθει, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῇ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ μὲ τὴν τιμωρίαν καὶ αἰώνιαν καταδίκην ποῦ ἀναμένει τοὺς κακοὺς.

3. Ἦσ. Εστ' 12.

4. Πρβλ. Ἰωάν. γ' 19.

1. «Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν». Προτρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν πονηρίαν, ὑπογραμμίζοντας πῶς ἡ κατάληξις τῆς εἶναι ἡ ἀπώλεια κάθε ἀγαθοῦ.

3. «Καὶ κατασκήνου τὴν γῆν, καὶ ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς». Γῆν ὀνομάζει τὴν θεόπνευστον Γραφήν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ὁ πλοῦτος τῶν ἀγίων, δηλαδή αἱ θεῖαι ἐπαγγελίαι. Προτρέπει νὰ προσέχωμεν πάντοτε τὰ θεῖα λόγια, ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὰ ἀγαθὰ ποὺ κρύβονται μέσα εἰς τὰ θεῖα λόγια χάριν τῶν ἀγίων.

5. «Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδόν σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν, καὶ αὐτὸς ποιήσῃ». Νὰ γίνῃς, λέγει, τέτοιος, ὥστε νὰ ζῇς ὀλοφάνερα κατὰ τρόπον ποὺ ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν.

6. «Καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου». Διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καθὼς ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἔχει εἶπει, «οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος»¹. Φῶς δὲ εἶναι ἡ γνώσις τῆς δικαιοσύνης, ἐπειδὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ ὁδηγὸς εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀρετῶν. «Καὶ τὸ κρίμά σου ὡς μεσημβρίαν». Ἄντὶ νὰ εἴπῃ: θὰ σὲ θεωρήσῃ ἄξιον νὰ εἶσαι εἰς τὸ φῶς.

«Καὶ αὐτὸς ποιήσῃ». Ὅταν ἐλπίσῃς, λέγει, εἰς αὐτόν, τότε καὶ αὐτὸς θὰ τὸ κάμῃ. Τί δὲ θὰ κάμῃ ἐξηγεῖ μὲ ὅσα προσθέτει ἐν συνεχείᾳ. «Ἐξοίσει, ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου, καὶ τὸ κρίμά σου ὡς μεσημβρίαν». Τότε δὲ «ἐξοίσει», λέγει, ἀντὶ νὰ εἴπῃ: θὰ τὴν κάμῃ εἰς ὅλους φανεράν καὶ κατὰ κάποιον τρόπον θὰ καταστήσῃ ὁρατὴν εἰς ὅλους καὶ δὲν θὰ ἀφήσῃ νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος ἡ ὁμορφιά τῆς ἐναρέτου ζωῆς. Διότι ἡ ἀρετὴ σου θὰ εἶναι εἰς ὅλους φανερά, θὰ ἀκτινοβολῇ σὰν τὸ φῶς, καὶ μάλιστα τὸ φῶς τοῦ μεσημεριοῦ. Μεσημβρία θεβαίως ὀνομάζεται ἀκριβῶς τὸ μέσον τῆς ἡμέρας. Δὲν δικαιώνει ἀπλῶς, λέγει, τὸν ἐξομολογούμενον καὶ δὲν κρίνει αὐτόν μόνον μὲ ἀγαθότητα, ἀλλὰ κάνει φανεράν καὶ τὴν ἀρετὴν του, δηλ. γνωρίζει εἰς ὅλους, ὅτι εἶναι δίκαιος καὶ ὅτι ἀμείβεται ἀναλόγως. Τέτοιος ὑπῆρξεν ὁ ληστής, διὰ τὸν ὁποῖον

τὴν ἀπόφασιν ἔβγαλεν ὁ Ἰησοῦς τὸ μεσημέρι, ὅταν κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, καὶ ἔφερεν εἰς φῶς, δηλαδὴ εἰς γνῶσιν ὧν, ὅτι τὸν εὖρε δίκαιον, δηλαδὴ ἄξιον διὰ νὰ σωθῇ. Διότι αὐτὸ ποῦ εἶπε δι' αὐτόν: «Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ»² ἔχει ἀκουσθῇ εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν καὶ ἔχει γίνεи μάλλον φῶς διὰ τὴν οἰκουμένην, μία δὲ διαρκὲς παρότρυνσις πρὸς ὅλους ἐκείνους, ποῦ μετανοοῦν. Δὲν θὰ εἶναι, λέγει, σκεπασμένη ἡ λαμπρότης τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς σωτηρίας, ὅπως τώρα, ἀλλὰ θὰ εἶναι εἰς ὅλους φανερά ὅπως ὁ ἥλιος τὸ μεσημέρι, καθὼς ὁ Κύριος λέγει: «Τότε οἱ δίκαιοι (ἐκ) λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν»³.

7. «Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν». Ὁ Κύριος μὲν, λέγει, εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν θὰ κρίνῃ ὅτι εἶσαι ἄξιος νὰ κληρονομήσῃς τὸ φῶς· σὺ δὲ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ ὑποταγῇς εἰς αὐτόν. «Μὴ παραζήλου ἐν τῷ κατευοδουμένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ». Νὰ μὴ μιμηθῇς, λέγει, ὕλικὴν εὐτυχίαν ποῦ ἐπιτυγχάνεται μὲ παρανομίας.

(Νὰ μὴ θαυμάζῃς ἄνθρωπον ποῦ ζεῖ κατὰ τρόπον παράνομον, οὔτε νὰ μιμηθῇς εὐτυχίαν ποῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς παρανομίας, οὔτε νὰ παρασύρεσαι καὶ νὰ πράττῃς καὶ σὺ τὰ ἴδια· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὅλα πηγαίνουν εὐνοϊκὰ δι' αὐτόν, νὰ μὴ πληγώνεσαι, οὔτε νὰ ἀγανακτῇς, ἐπειδὴ δὲν τιμωροῦνται διὰ τὰς πράξεις των οἱ κακοὶ καὶ ζοῦν μέσα εἰς τὴν εὐτυχίαν, σὰν νὰ μὴ ὑπάρχῃ κάποιος νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν τιμωρίαν των).

8. «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλειπε θυμόν». Μὴ βλέπῃς τὴν πρόσκαιρον εὐτυχίαν των καὶ θγάξεις θιαστικά συμπεράσματα, ἀλλὰ περίμενε καὶ τὸ τέλος των καὶ θὰ δῇς τὴν τελείαν καταστροφὴν των. Ὁργὴ εἶναι ἡ διάθεσις διὰ τιμωρίαν· τιμωρία δὲ εἶναι ἡ ἀνταπόδοσις διὰ τὴν διάπραξιν κάποιου κακοῦ. «Μὴ παραζήλου, ὥστε πονηρεύεσθαι». Γνώριζε καλά, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὅποιοι ἐστήριξαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν θείαν ἐλπίδα

2. Λουκ. κγ' 43.

3. Ματθ. ιγ' 43.

καὶ οἱ ὅποιοι προετίμησαν τὴν ἥσυχον ζωὴν, ζοῦν ἡρεμα καὶ εἰρηνικά, ἔχοντας μόνιμον ἀπόλαυσιν τὴν καθάρτητα τῆς συνειδήσεως· ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὅποιοι ἐμπιστεύονται τὸν ἑαυτὸν τῶν εἰς τὴν προσωρινὴν εὐτυχίαν πολὺ γρήγορα θὰ εὗρεθoῦν εἰς τὴν δυστυχίαν, καὶ θὰ καταλήξουν εἰς τελείαν λησμοσύνην.

10. «Καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρης». Τοῦτο εἶναι ὅμοιον πρὸς τό: «Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὁλόρριζοι ἀπολοῦνται»⁴.

«Καὶ κατατρυφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης». Ἡ ἀπόλαυσις τοῦ δικαίου εἶναι ὁ κατακλυσμός τῆς ψυχῆς τοῦ ἀπὸ εἰρήνῃς ἐπίσης ἢ ἀπαλλαγῇ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ πάθη, ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῶν ὄντων⁵.

12. «Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον». Τὸ λεγόμενον ἐδῶ δύναται εὐκόλως νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς τὸν διάβολον, ἀλλὰ προσπάντων μὲ τὰ λόγια αὐτὰ χαρίζει παρηγορίαν εἰς τοὺς ἀδικουμένους. Διότι παρουσιάζει τὸν μὲν παράνομον νὰ ταλαιπωρῇ (τὸν δίκαιον) καὶ νὰ στρέφεται μὲ μανίαν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀκολουθοῦν τὴν ἐνάρετον ζωὴν, τὸν δὲ δίκαιον κριτὴν νὰ γελάῃ μὲ περιφρόνησιν διὰ τὰς ἐνεργείας αὐτὰς (τοῦ παρανόμου), ἐπειδὴ προβλέπει ὅτι γρήγορα θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος τοῦ.

13. «Ὁ δὲ Κύριος ἐκγελάσεται αὐτόν». Θὰ γελάσῃ, λέγει, μὲ τὰς ἐχθρικὰς αὐτὰς διαθέσεις τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐναντίον τοῦ δικαίου, ἐπειδὴ γνωρίζει (ὁ Θεός), ὅτι ἔχει ὀρίσει ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς μὲν τὸν δίκαιον θὰ χαρίσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὸν δὲ ἁμαρτωλὸν θὰ καταδικάσῃ εἰς αἰώνιον τιμωρίαν.

14-15. «Ρομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοί, ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν... ἡ ρομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν». Αὐτά, λέγει, ἔχουν πάθει οἱ πονηροὶ δαίμονες, ὅσα δηλαδὴ κακὰ ἐσκέφθησαν νὰ κάμουν εἰς τοὺς ἄγιους.

4. Ἰώβ 8' 7.

5. Καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀντικείμενον εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων. Τὴν ἀληθῆ ὁμῶς καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τελείαν γνῶσιν τῶν ὄντων ἀποκοῦν μόνον οἱ ἐνάρετοι.

16. («Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ». Ἀντὶ νὰ εἶπῃ: Εἶναι ἀξιολογικῶς μεγαλύτερον ἀκόμη καὶ τὸ ἐλαχιστότερον ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸν πλοῦτον ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου).

18. «Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων». Ἀντὶ νὰ εἶπῃ: ἀποδέχεται καὶ τιμᾷ. «Καὶ ἡ κληρονομία αὐτῶν εἰς αἰῶνα ἔσται». Αἱ ἀμοιβαὶ δηλαδὴ ποὺ ἀναμένουν τοὺς ἁγίους εἶναι ἀμετάβλητοι καὶ αἰώνιοι.

19. «Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ». Κατὰ τὰς περιόδους, λέγει, τῶν διωγμῶν, ὅταν πλεον δὲν θὰ ἀπομείνουν ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν διωκτῶν διδάσκαλοι, τότε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ τροφοδοτῇ μὲ τὸ πνεῦμά Του τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν.

(«Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ». Καίρος πονηρὸς εἶναι ἡ στιγμή, ποὺ θὰ ἐκδηλωθῇ ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν ἡ θεία ὀργή, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ μὲν ἀσεβεῖς θὰ δοκιμάσουν τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ δίκαιοι θὰ λάβουν δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν καὶ αἰώνιον ζώην).

21. «Δανεῖζεται ὁ ἁμαρτωλός, καὶ οὐκ ἀποτίσει». Ὁ ἁμαρτωλός, λέγει, δὲν ἀνταποδίδει εὐχαριστίαν δι' ὅλας τὰς εὐεργεσίας, ποὺ δέχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. «Ὁ δὲ δίκαιος οἰκτεῖρει, καὶ δίδωσιν». Ἀνταποδίδει, λέγει, εὐσπλαγχνίαν, μιμούμενος τὸν Κύριόν του.

22. «Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτὸν κληρονομήσουσι γῆν». Εἶναι τοῦτο ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη πρὸς τὸν Ἀβραάμ: «Τοὺς εὐλογοῦντας σε εὐλογήσω, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι»⁶.

23. «Παρά Κυρίου τὰ διαθήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται». Ἀνταμείβεται, λέγει, σύμφωνα μὲ τὰς πράξεις ποὺ κάνει εἰς τὴν ζωὴν του.

24. «Ὅταν πέσῃ οὐ καταρραχθήσεται». Καὶ ἂν ἀκόμη συμθῇ, λέγει, νὰ παραπλανηθῇ ὁ δίκαιος, δὲν πρόκειται νὰ θλασθῇ, διότι ἔχει τὸν Θεὸν ποὺ τὸν στηρίζει καὶ τὸν προφυλάττει.

25. «Οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους». Ἐννοεῖ τοὺς πνευματικούς (ἄρτους), ποὺ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.

6. Γεν. ιθ' 3.

27. «Καὶ κατασκήνου εἰς αἰῶνα αἰῶνος». Καὶ θὰ κληρονομήσης, λέγει, διὰ κατοικίαν σου τὸν παράδεισον.

29. «Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν». Εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἀνέφερεν, ὅτι ἡ ὑπὸ παραχώρησιν γῆ προορίζεται διὰ τοὺς πράους⁷, παροτρύνοντας συγχρόνως νὰ τὴν ἐπιθυμοῦμε.

30. «Στόμα δικαίου μελετήσῃ σοφίαν». Ἐπιθάλλεται, λέγει, νὰ ἔχωμεν εἴτε εἰς τὴν γλῶσσαν εἴτε εἰς τὴν σκέψιν μας τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀσχολούμεθα διαρκῶς μὲ τὴν μελέτην των· διότι, ἀφοῦ μάθῃ διὰ τῆς τοιαύτης μελέτης τί πρέπει νὰ πράττῃ καθένας πού ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν, θὰ παραμένῃ ἀτάραχος καὶ ἀμετακίνητος, κατανικῶντας ἐκείνους πού θὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν ὑποτάξουν. Τὰ ἴδια εἶπε καὶ εἰς τὸν πρῶτον Ψαλμόν: «Ἄλλ' ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός», καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν. «Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλήσῃ κρίσιν». Θὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν δικαίαν καὶ ὅχι σάν ἐκείνην τῶν ἀνθρωπίνων δικαστηρίων· ἀπόφασιν πού θὰ προέρχεται ἀπὸ δικαστήριον ἀλάθητον καὶ ἀμερόληπτον.

31 - 32. «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαθήματα αὐτοῦ. Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον. Ὁ δὲ Κύριος...». Μὲ διαφορετικὸν τρόπον λέγει ὅ,τι εἶπε καὶ παραπάνω, ὥστε μὲ τὴν περισσοτέραν μελέτην νὰ τὰ κάμῃ νὰ χαραχθοῦν διὰ πάντα μέσα εἰς τὴν μνήμην μας. Λέγει δέ: Δὲν θὰ ἀνεχθῇ ὁ Κύριος νὰ θλέπῃ τὸν δίκαιον νὰ καταδιώκεται καὶ νὰ κινδυνεύῃ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς, οὔτε θὰ συμφωνήσῃ μὲ ὅσους πράττουν τέτοια ἐναντίον τῶν δικαίων· ἀντιθέτως μάλιστα, θὰ βοηθήσῃ τὸν δίκαιον νὰ ξεφύγῃ τὰς παγίδας πού τοῦ στήνουν. Αὐτὴν τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ ἐδοκίμασεν ὁ Ἀβραάμ, ὅταν ἡρπάγῃ δύο φορὰς ἡ σύζυγός του Σάρα⁸· ἐπίσης ὁ Ἰσαάκ, ὅταν ἔπαθε τὸ ἴδιον⁹· τὴν ἐγεύθη καὶ ὁ Ἰακώβ ὅταν ἀντιμετώπισε τὸν φθόνον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τοῦ πενθεροῦ του¹⁰· αὐτὴν (τὴν θεῖαν πρόνοιαν) ἐδοκίμασε καὶ ὁ Ἰω-

7. Ψαλμ. λστ' 11. Ματθ. ε' 5.

8. Γεν. ιθ' 10-20· κ' 1-18.

9. Γεν. κστ' 8-11.

10. Γεν. κζ' 41-46· λα' 1-55.

σῆφ, ὅταν ἐπολεμήθη ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν συκοφαντίαν τῶν ἀδελφῶν του¹¹. Καὶ εἶναι ἄρα γε ἀνάγκη νὰ ἀπαριθμήσω ὅλα τὰ ἀνάλογα παραδείγματα; Διότι εἶναι εὐκολώτερον διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ τὰ παλαιὰ παραδείγματα νὰ συγκεντρώσουν καὶ τὰ νέα νὰ παρατηρήσουν¹².

33. «Οὐδὲ μὴ καταδικάσεται αὐτόν, ὅταν κρίνηται αὐτόν». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: «Ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ κριθῇ αὐτός (ὁ δίκαιος) ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

34. «Ἐν τῷ ἐξολοθρεύεσθαι ἁμαρτωλοὺς ὄψει». Θὰ ἴδῃς, λέγει, τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ ἐξολοθρεύονται.

35. «Εἶδον τὸν ἄσεβῃ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῇ: «Σκιά ὁ θίος ἡμῶν»¹³.

36. «Καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν». Βλέποντας, λέγει, ἀνθρώπους πονηροὺς νὰ εὐτυχοῦν ἐσκεπτόμην, πῶς κατῶρθωσαν τοῦτο· ἔπειτα καὶ ἐνῶ ἐσκεπτόμην αὐτὰ καὶ ἐβασανίζόμην ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκέψεις, δὲν κατὰφερα νὰ ἴδω τοὺς εὐτυχισμένους αὐτοὺς ἁμαρτωλοὺς· καὶ ὄχι μόνον αὐτοὺς δὲν εἶδα, ἀλλ' οὔτε τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνόμιζαν ὅτι στέκονται ἀσφαλεῖς, δὲν ἠμποροῦσα νὰ εὔρω.

37. «Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἔστιν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ». Τόσον ἡ τιμωρία, λέγει, τῶν πονηρῶν, ὅσον καὶ τὸ «ἐγκατάλειμμα», δηλαδὴ ἡ κληρονομία ποὺ ἐπιφυλάσσεται διὰ τοὺς ἀγαθούς, ἅς σὲ παρακινοῦν νὰ ζῇς μὲ ἀπλότητα καὶ ἀρετήν.

11. Γεν. λθ' 1 κ. ἐ.

12. Τὰ παραδείγματα τῆς ἐποχῆς τῆς χάριτος εἶναι ἀναρίθμητα.

13. Ἰώβ η' 9.

ΛΖ'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ· ἐψάλλη πρὸς ὑπενθύμησιν τῶν ταλαιπωριῶν τοῦ καὶ περὶ ἀναπαύσεως.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Τὸν παρόντα Ψαλμὸν ψάλλει, διὰ νὰ ὑπενθυμίῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὴν ταλαιπωρίαν, ποῦ τὸν ἐθασάνισε καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέμεινεν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας. Παρακαλεῖ δὲ ἐξ ὀνόματός τοῦ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ χάριση σαθθατισμούς, δηλαδὴ ἀνακούφισιν ἀπὸ τὰς δοκιμασίας.

2. «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης με». (Ὁργὴ καὶ θυμὸς τοῦ Θεοῦ ὀνομάζονται οἱ δαίμονες ποῦ θασανίζουν καὶ γενικῶς αἱ δυνάμεις ποῦ τιμωροῦν τοὺς ἀνθρώπους. Παρακαλεῖ, λοιπόν, νὰ μὴ ἐλεχθῇ ἀπὸ τὰς πονηρὰς δυνάμεις, οὔτε νὰ τιμωρηθῇ παιδαγωγικῶς διὰ τῆς ἀποστολῆς πρὸς αὐτὸν ἀγγέλων θυμωμένων μαζί του, ἀλλὰ μὲ λόγια ποῦ χαρίζουν τὴν σωτηρίαν). Μᾶς παιδαγωγεῖ κατὰ διαφόρους τρόπους ὁ Κύριος, διὰ νὰ μᾶς ὑποχρεώσῃ νὰ ἐνθυμηθοῦμε τὴν ἀρετὴν. Ὅποιος δὲ εἶναι πραγματικῶς ἅγιος δὲν ἐπιδιώκει νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἔλεγχον ἢ τὴν τιμωρίαν ποῦ συνετίζει, ἀλλὰ μόνον τὴν τιμωρίαν, ποῦ συνοδεύεται ἀπὸ ὀργὴν καὶ θυμόν.

3. «Ὅτι τὰ θέλη σου ἐνεπάγησάν μοι». Βέλη ὀνομάζει τὰς δυνάμεις ποῦ τιμωροῦν. «Καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χειρὰ σου». Μὲ ἤγγισε, λέγει, τὸ χέρι σου, διὰ νὰ μὲ τιμωρήσῃ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας μου.

4. «Οὐκ ἔστιν ἴσας ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου». Ἐχει πάθει κακώσεις ἢ σάρκα μου, ἐπειδὴ ἐξέσπασεν ἐπάνω μου ἡ ὀργή σου. «Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου». Ἐμειώθη πολὺ, λέγει, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς μου· ἡ αἰτία δὲ αὐτῆς τῆς ἐξασθενήσεώς μου εἶναι ἡ ἁμαρτία.

5. «Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου». Μὲ ἔχει γονατίσει, λέγει, τὸ δυσβάστακτον φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν μου. Μοῦ προκαλεῖ δὲ ἀηδίαν καὶ

ἡ ἄσχημη μυρωδιά πού ἀναδίδεται ἀπὸ τὰ σάπια ἐκεῖ-
να τραύματα, τὰ ὁποῖα ἐδέχθην ἐπειδὴ ἐπέταξα τὴν
φρόνησιν καὶ ὑπεδουλώθην εἰς τὴν ἀφροσύνην. Ἐξ αἰ-
τίας δὲ αὐτοῦ ἔχω στερηθῇ κάθε χαρᾶς, θλίβομαι δὲ
καὶ ἀνησυχῶ διαρκῶς καὶ δὲν ἤμπορῶ ν' ἀπαλλαγῶ
ἀπὸ τὴν μελαγχολίαν. «Ὡσεὶ φορτίον θαρὺ ἐβαρύνθη-
σαν ἐπ' ἐμέ». Βαρύτητα ὀνομάζει τὴν ἐπίμονον προτρο-
πὴν τῆς συνειδήσεως πρὸς τὴν ἀπογοήτευσιν (ἐκ τῆς
συναισθήσεως τῆς ἐνοχῆς).

6. «Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπές μου ἀ-
πὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου». Ἐπειδὴ κάθε ἁμαρ-
τία εἶναι ἀκάθαρτη καὶ βρωμερά, δι' αὐτὸ εἶναι ἀδύ-
νατον ἡ ψυχὴ νὰ τὴν ὑπομείνῃ, ἀν προηγουμένως δὲν
περιπέσῃ εἰς τὴν ἀφροσύνην. Ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζομε τὴν
πραγματικὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι δύσκολον, λοι-
πὸν, νὰ καταλάβωμεν τί εἶδους εἶναι ἡ ἁμαρτία, ἀφοῦ
μόνον ὅταν εὔρεθοῦμεν εἰς κατάστασιν ἀφροσύνης δια-
πράττομεν τὰς ἁμαρτίας;

7. «Ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην».
Τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἀκούσουν ἐκεῖνοι, πού γελοῦν πο-
λὸ καὶ διασκεδάζουν.

(«Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην» κλπ. Εἶναι τό-
σον ἐνοχλητικὸς ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως, ὥστε νὰ
ὀδηγῇ εἰς ἀπογοήτευσιν.

8. «Ὅτι αἱ ψοαὶ μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμῶν». Ἐ-
πειδὴ ἔβλεπα, λέγει, τοὺς ἐχθροὺς μου νὰ με περιγε-
λοῦν ἐννοεῖ τοὺς πνευματικὸς ἐχθροὺς).

9. «Ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα». Ἀ-
πὸ ἐκείνην τὴν ἐπιθυμίαν μου, λέγει, ἐμάζεψα ὡς καρ-
πὸν τὸ σκύψιμό μου εἰς τὴν γῆν καὶ ἀτελειώτους θρή-
νους, πού προκαλοῦνται ἀπὸ τοὺς διαπεραστικὸς πό-
νους τῆς καρδίας μου. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἥλλαξα τὴν ποι-
ότητα τῆς ἐπιθυμίας μου, τὴν ἔκαμα ἀπὸ ὄργανον τῆς
ἁμαρτίας ὑπηρετὴν τοῦ θείου θελήματος. Κατέληξε δὲ
ὡς ἐξῆς: «Ὡρυόμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου».
Ἀπὸ τὰ συνεχῇ μαστιγώματα τῆς συνειδήσεως ἠναγ-
κάζετο ἡ καρδία μου νὰ θγάλῃ ἀναστεναγμούς.

10. «Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη».
Ἡ ἐπιθυμία μου νὰ μετανοήσω, λέγει, ἅς σταθῇ ἐνώ-
πιόν σου, ἐπιθυμία ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῆς θελήσε-
ως μου νὰ σωθῶ. Καὶ ποία εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ Χρι-

στοῦ; Νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν¹.

11. «Ἡ καρδιά μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου». Τὴν ἱκανότητα ποῦ ἔχει νὰ σκέπτεται ὀνομάζει καρδίαν. «Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ». «Φῶς τῶν ὀφθαλμῶν» τοῦ εἶναι τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον φωτίζει τὰ μάτια τοῦ νοῦ τοῦ.

12. «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν». Ὅταν ἦμουν ἐξηντλημένος ἀπὸ τὰς πληγὰς, λέγει, τότε ἐστράφησαν ἐναντίον μου. Αὐτὰ ποῦ λέγει ἐδῶ ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἀθεσσαλῶμ καὶ τὸν Ἀχιτόφελ. «Καὶ οἱ ἐγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν». Οἱ ἄγγελοι δηλαδὴ ποῦ τὸν ἐβοηθοῦσαν τὸν ἐγκατέλειψαν ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας τοῦ. Διότι πράγματι καὶ αἱ ἅγιοι δυνάμεις (οἱ ἄγγελοι) ἀπομακρύνονται πολλὰς φορὰς κατὰ τὴν διάρκειαν κάποιου πειρασμοῦ ἢ διὰ νὰ δοκιμασθῇ ἡ πίστις καὶ ἡ γνησιότης τῆς ἀρετῆς τοῦ δοκιμαζομένου ἢ πρὸς τιμωρίαν τοῦ.

13. «Καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου». Καὶ ἦτο ἐπόμενον· ἀφοῦ οἱ ἄγγελοι τὸν ἐγκατέλειψαν, οἱ δαίμονες εὗρηκαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτεθοῦν με μεγαλυτέραν λύσσαν. «Καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακὰ μοι, ἐλάλησαν ματαιότητας». Συζητοῦσαν, λέγει, μεταξύ των, καταστρώνοντας σχέδιο νὰ μοῦ προξενήσουν κακόν.

14. «Ἐγὼ δὲ ὥσει κωφὸς οὐκ ἤκουον» καὶ τὰ ἐπόμενα. Ἐνῶ αὐτοὶ συζητοῦσαν αὐτά, λέγει, ἐγὼ ἐφαινόμην σάν νὰ μὴ ἀκούω, οὔτε ἐτολμοῦσα νὰ μιλήσω, ἐπειδὴ εἶχον στερηθῇ τοῦ θάρρους μου ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας.

16. «Ὅτι ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα». Μετά, λέγει, ἀπὸ τόσα πολλὰ κακὰ ποῦ με εὗρηκαν, μία μόνον ἐλπίς σωτηρίας μοῦ ἀπομένει, ἡ βοήθεια ποῦ θὰ μοῦ παρασχεθῇ ἀπὸ σέ.

17. «Καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας μου ἐπ' ἐμέ ἐμεγαλορρημόνησαν». Ἡ ἁμαρτία, λέγει, ποῦ ἔκαμε τὰ πόδια μου νὰ τρέμουν, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ ὁμιλοῦν με περιφρόνησιν δι' ἐμέ.

18. «Ὅτι ἐγὼ εἰς μᾶστιγας ἑτοιμος, καὶ ἡ ἀλγηδὼν μου ἐνώπιόν μου ἔστι διαπαντός». Πρέπει, λέγει, νὰ δε-

1. Πρβλ. Λουκ. κβ' 15.

χώμεθα εὐχαρίστως τὰς τιμωρίας πού ὀδηγοῦν εἰς μετάνοιαν.

19. «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας μου». Διὰ τοῦτο, λοιπόν, κατηγορῶ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ θὰ καταβάλλω κάθε προσπάθειαν πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς ψυχικῆς μου ὑγείας.

20. «Οἱ δὲ ἐχθροί μου ζῶσι, καὶ κεκραταίωvται ὑπὲρ ἐμέ». Καίτοι, λέγει, δὲν ἀδιαφορῶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν μου καὶ θασσανίζομαι καὶ φροντίζω διαρκῶς νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ αὐτήν, ἐν τούτοις βλέπω τοὺς ἐχθροὺς μου νὰ γίνωνται δυνατώτεροί μου. Αὐτοὶ δὲ οἱ ἐχθροί, καίτοι δὲν ἔχουν πάθει κανένα κακὸν ἀπὸ ἐμέ, ἐν τούτοις, ἐπικαλούμενοι διαρκῶς τὴν ἁμαρτίαν μου καὶ χρησιμοποιοῦντες αὐτὴν σὰν πρόσχημα τῆς ἐναντίον μου πολεμικῆς των, με κατεδίδωκαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἐνεργοῦν σύμφωνα με τὴν δικαιοσύνην. Καὶ κατήντησα ἔτσι νὰ με ἀντιμετωπίζουν αὐτοὶ σὰν ἓνα σιχαμερὸ πτῶμα². Διὰ τοῦτο, λοιπόν, καὶ παρακαλῶ θερμῶς ἔσέ τὸν Κύριόν μου νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ πλησίον μου, ἀλλὰ νὰ τρέξης χωρὶς ἀναβολὴν καὶ νὰ με βοηθήσης.

ΛΗ'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸ τέλος· ὕμνος τοῦ Δαβίδ, ψαλεῖς ὑπὸ τοῦ Ἰδιθοῦμ.

Ὑπόθεσις

Ὁ Ἰδιθοῦμ σὰν ἱεροψάλτης πού ἦτο καὶ ἔχοντας πάρει ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ προφητικὸν χάρισμα, συνέθεσε τὸν παρόντα Ψαλμόν, εἰς τὸν ὁποῖον παρουσιάζει τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου τοῦ Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἐξομολογεῖται διὰ τὴν ἁμαρτίαν του.

2. «Εἶπα· φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου». Τὰ λόγια αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν καρδίας γερὰ θεμελιωμένης εἰς τὴν ἀρετήν. «Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυ-

2. Πρβλ. Λευϊτ. ια' 32-40' κδ' 1-10.

λακὴν ἐν τῷ συστήναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου». Ἰστάμενοι δηλαδὴ ἐμπροσθέν του οἱ πνευματικοὶ ἐχθροί, τὸν περιγελοῦσαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν του.

3. «Ἐκωφώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν». Ἄν καὶ ὕβριζόμευν, λέγει, δὲν ἀνταπέδιδα εἰς αὐτοὺς τὰς ὕβρεις ἐπειδὴ ἐγνώριζα ὅτι ἀπεκόπην ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς (ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας μου). «Καὶ τὸ ἄλγημά μου ἐνεκαίνισθη». Ἄντὶ νὰ ἀπαντῶ πρὸς τοὺς με ὕβριζαν, προτιμοῦσα νὰ ὑπενθυμίζω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου τὴν ἁμαρτίαν του. Ἡ ἀνάμνησις δὲ τῆς ἁμαρτίας ὡμοίαζε με φωτιά πού κατέκαie τὴν καρδίαν μου.

4-5. «Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ». Ὁταν ἐνεθυμούμην τὸ ἁμάρτημά μου, λέγει, ἐνοιῶθα νὰ με καίῃ φωτιά.

«Ἐλάλησα ἐν γλώσσει μου· γνῶρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρας μου». Τὸ «ἐν γλώσσει» σημαίνει ἡρεμα καὶ ψιθυριστά, χωρὶς νὰ ἀκούγωνται τὰ λεγόμενα ἀπὸ πολλοὺς. Ὁ κρυφὸς δὲ αὐτὸς λόγος ἦτο ἐρώτημα πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῶν ὑπολειπομένων εἰς αὐτὸν ἡμερῶν ζωῆς. Καὶ ἐρωτοῦσε τοῦτο, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μάθῃ ἂν ὁ χρόνος πού ἐπρόκειτο ἀκόμη νὰ ζήσῃ ἦτο ἀρκετὸς διὰ νὰ μετανοήσῃ.

6. «Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου· καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ὥσει οὐθὲν ἐνώπιόν σου». Καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, παραταθῇ ἡ ἐπίγειος ζωὴ μου ἐπὶ πολλὰ χρόνια, καὶ πάλιν θὰ εἶναι κάτι ἀσήμαντον δι' ἐσέ, Θεέ μου. Διότι ἂν τὰ χίλια χρόνια ἀντιστοιχοῦν δι' ἐσέ πρὸς μίαν ἡμέραν¹, τί τὸ ἰδιαίτερον θὰ εἶχε καὶ ἡ διαρκεστέρα ἐπίγειος ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου; Τὸ χωρίον αὐτὸ ὁ Σύμμαχος τὸ ἡρμήνευσεν ὡς ἐξῆς: «Ἰδοὺ ὡς σπιθαμὰς ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου, καὶ ἡ θίωσίς μου ὡς οὐδὲν ἀντικρὺς σου». Διότι σὺ μὲν δὲν ἔχεις οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος, ἐνῶ ἡ ἰδική μας ζωὴ εἶναι δυνατόν νὰ μετρηθῇ με μερικὰς σπιθαμὰς καὶ παλάμας. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ κατέδειξε τὴν βραχύτητα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

6-7. «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἀνθρώπος ζῶν. Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἀνθρώπος,

1. Ψαλμ. νθ' 4. Β' Πέτρ. γ' 8.

πλήν μάτην ταράσσεται». Ἐάν δέ, λέγει, ὁ ἄνθρωπος ζῇ μέσα εἰς τὴν ἀπάτην καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀλήθειαν, τότε δικαιολογημένως ὠνόμασε τὴν ζωὴν αὐτὴν ματαιότητα, ἐπειδὴ αὐτὸ πού ζοῦμε δὲν εἶναι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, ἀλλὰ ἐν ἀπατηλὸν ὁμοίωμα τῆς ζωῆς· καὶ ἐπειδὴ δὲν φροντίζομεν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν πραγματικῶν ἀγαθῶν (πού εἶναι τὰ πνευματικά), δι' αὐτὸ ἀδίκως ἀγωνιοῦμε. Ἡ ζωὴ, λέγει, αὐτῶν πού ζοῦν εἰς τὴν γῆν, ἐπειδὴ δαπανᾶται σχεδὸν ὁλόκληρος εἰς κοσμικὰς φροντίδας, θὰ ἤμπορούσε νὰ θεωρηθῇ ματαιότης. Θὰ ἠδύνατο ὁ στίχος νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς ἐξῆς: «Ὅλα τὰ χρόνια τῆς ἐπιγείου ζωῆς μας εἶναι εἰς τὰ ἰδικά σου μάτια σάν ἀτμός· διότι ὁ Σύμμαχος ἀντικατέστησε τὴν λέξιν «ματαιότης» μὲ τὸ «ἀτμός» εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν Π.Δ. «Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά». Καὶ τοῦτο διότι ἐδῶ εἰς τὴν γῆν δὲν ζοῦμε τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ἀλλὰ ἐν ὁμοίωμα τῆς ἀληθινῆς ζωῆς (πού εἶναι ἡ μετὰ θάνατον), καὶ ἐπειδὴ δὲν φροντίζομεν διὰ τὰ πραγματικά καὶ μόνιμα ἀγαθὰ δι' αὐτὸ καὶ ἀδίκως ἀγωνιοῦμεν καὶ ὑποφέρομεν, ἀσχολούμενοι διαρκῶς μὲ κοσμικὰς ἐπιθυμίας καὶ συγκεντρώνοντας ἀχόρταγα πλούτη, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον τελικῶς θὰ καταλήξουν.

8. «Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος;». Δικαιολογημένως λέγει, ὅτι θὰ στηρίξῃ εἰς τὸν Κύριον τὴν ἐλπίδα του, ἐπειδὴ ἐγνώρισεν ἐξ ἰδίας πείρας ποῦ καταλήγουν αἱ θιωτικαὶ μέριμναι. «Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοί ἐστίν». Ἡ προσμονή, δηλαδὴ ἡ ὑπομονή.

9. «Ὁνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με». Νὰ μὴ με παραδώσης, λέγει, εἰς χλευασμόν, διότι μέσα εἰς ἐμὲ πού χλευάζομαι, εὗρίσκεσαι ἐσύ, καὶ ἄρα χλευάζεσαι μαζί μου.

10. «Ἐκωφώθην, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου, ὅτι σὺ ἐποίησας». Μὲ κακολογοῦσαν, λέγει, καὶ ἐγὼ ἐσιώπων, ἐπειδὴ ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς τῆς διαγωγῆς των· ὅτι δηλαδὴ σὺ εἶσαι πού ἐπέτρεψες νὰ με χλευάζουν πρὸς τιμωρίαν καὶ συμμόρφωσίν μου.

11. «Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ τὰς μάστιγάς σου». Ὁμιλεῖ διὰ τὰς ταλαιπωρίας πού ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς δαίμονας, καίτοι ὁ Θεὸς δὲν τοὺς ἐπέτρεψε νὰ τὸν πειρά-

ξουν. Συγχρόνως ὁμοῦς ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν τὰς τάλαιπωρίας ποῦ τοῦ προὔξενησαν οἱ δαίμονες, λέγοντας ὅτι ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς νὰ ὑποστῇ αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας του. «Ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος τῆς χειρός σου ἐγὼ ἐξέλιπον». Πολλὰς φορὰς εἶπομεν μέχρι τώρα, ὅτι ὁ ψαλμωδὸς τὴν τιμωρὸν δύναμιν ὀνομάζει χέρι τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁ Θεὸς τὸν μαστιγῶνῃ μὲ δύναμιν, τότε ὁ τιμωρούμενος παραλύει, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἔτσι εἶναι φτειαγμένος, δηλαδὴ ἀδύνατος καὶ ἀνίκανος νὰ ἀνθέξη ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὰ θάσσανα.

12. («Πλὴν μάτην ταράσσονται». Ἐκεῖνος ποῦ ζεῖ εἰς τὴν παρανομίαν, ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὰ ἀνάλογα σωφρονιστικὰ μέτρα).

«Ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον». Ὅταν μὲ ἐπέπληξες, λέγει, τὸ ἔκαμες γιὰ νὰ μὲ συνετίσῃς ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας μου.

13-14. «Τῆς δεήσεώς μου ἐνώτισαι». Ἀντὶ νὰ εἶπῃ: Δέξε τὴν προσευχὴν μου καὶ συγχώρησε τὴν ἁμαρτίαν μου πρὶν πεθάνω. (Αὐτὸ δηλαδὴ σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ «ὅτι πάροικός εἰμι»). «Ἄνες μοι, ἵνα ἀναψύξω». Πρὶν πεθάνω, λέγει, συγχώρησέ μου τὰς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ θαδίσω πρὸς τὸν ἄδην γεμᾶτος ἐλπίδα καὶ θάρρος. «Καὶ οὐκέτι ὑπάρξω». Ἀφοῦ ἐσὺ μοῦ ἐχάρισες τὴν ἀνακούφισιν διὰ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν μου, δὲν θὰ εἶμαι πλέον (εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν) τέτοιος ποῦ θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶμαι, (χωρὶς τὴν ἰδικὴν σου συγχώρησιν). Ἀνάπαυσις δὲ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ πάθη ἐν συνδουασμῷ μὲ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν τῶν ὄντων.

ΛΘ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἦ ὁ θ ε σ ι ς

Ὁ Ψαλμὸς ἀπευθύνεται ἐξ ὀνόματος τοῦ νέου λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθεν ἀπὸ ἐπικίνδυνον περιπέτειαν. Ἐπειτα ἐμφανίζεται ἐνδιαμέσως νὰ ὁμιλῇ ὁ Χριστὸς, ὁ

ὁποῖος ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς προσευχομένους τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας· ἔπειτα ἐμφανίζονται εἰς τὸν λόγον ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἀνυπακοῆς καὶ συγχρόνως ἐξιστοροῦν τὰ κακὰ ποὺ ἔχουν συμβῇ εἰς αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας των.

2. «Υπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον καὶ προσέσχε μοι». Εἶναι ὅμοιον πρὸς τό: «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν»¹.

3. «Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας». (Καὶ τί σοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός; Ἐδέχθη τὴν προσευχήν μου, εἶπε, καὶ με ἔβγαλε ἀπὸ τὸν θοῦρκον τῆς ἁμαρτίας· ἐπίσης με ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ὁρμὴν τοῦ γηϊνοῦ σώματός μου, ἢ ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ θανάτου καὶ τὴν φθοράν τὴν ὁποῖαν αὐτὸς φέρει, ἢ ἀπὸ τὰς ἀγωνιώδεις φροντίδας δι' ἐγκόσμια πράγματα). «Καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος». Μὲ ἀπέσπασες ἀπὸ τὸν θοῦρκον τῶν ἁμαρτιῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄλλη λάσπη πασσαλείφουν καὶ λερώνουν ὅσους πιάνονται εἰς αὐτάς. Λάκκος δὲ ταλαιπωρίας εἶναι ἡ κακία καὶ ἡ ἀγνοία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ θελήματός Του. «Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου». Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει, ὅτι «ἡ πέτρα ἦν ὁ Χριστός»². Ἐμαθαν δηλαδὴ νὰ θαδίζουσιν τὸν δρόμον ποὺ ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν, δηλαδὴ νὰ πράττουν ὅ,τι ἐκεῖνος παραγγέλλει καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν.

4. «Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ἄσμα καινόν, ὕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν». Ἐννοεῖ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου· διότι ὅταν ἀπαλλαγῇ ἡ ψυχὴ μας ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ὁ οἶκος τῆς ψυχῆς μας γίνῃ πάλιν καινούργιος, τότε ψάλλομεν εἰς τὸν Θεὸν ὕμνον καινούργιον. «Ὅψονται πολλοί, καὶ φοβηθήσονται καὶ ἐλπιούσιν ἐπὶ Κύριον». Διότι διεδόθη εἰς ὅλοκληρον τὸν κόσμον τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου.

5. «Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐλπίς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐπέθλειπεν εἰς ματαιότητας καὶ μανίας

1. Λουκ. κα' 19.

2. Α' Κορ. ι' 4.

ψευδεῖς». Εὐτυχισμένον ὀνομάζει ἐκεῖνον μόνον πού ἔχει στηρίξει τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅχι ἐκεῖνον πού ἀσχολεῖται ἐναγωνίως μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς παρούσης ζωῆς, αἱ ὁποῖαι (μέριμναι) εἶναι παραφροσύνη καὶ ψέμα.

(«Ἐλπίς αὐτοῦ». Ἐπειτα προσθέτει καὶ τὴν ἐξῆς προτροπὴν: Πραγματικὰ εὐτυχισμένος εἶναι, λέγει, ἐκεῖνος πού μοναδικήν του ἐλπίδα ἔχει τὸν Θεόν καὶ ὁ ὁποῖος δὲν δίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς ἀπασχολήσεις διὰ ζητήματα τῆς παρούσης ζωῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ματαιότητες, καὶ ψεύτικοι παραλογισμοὶ καὶ φροντίδες, πού πηγαίνουν χαμένα. Συνετὸς δὲ παραλογισμὸς εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν κατάστασις, θάσει τῆς ὁποίας εἰς πολλοὺς οἱ προφητὰι φαίνονταν σὰν παράφρονες· ὁ δίκαιος ὁμῶς καμαρώνοντας δι' αὐτὴν τοῦ τὴν παραφροσύνην λέγει: «Εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου»³).

6. «Πολλὰ ἐποίησας σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμαστά σου». Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχεις πράξει, λέγει, κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν σου, εἶναι καὶ πολλὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα· αὐτὰ τὰ ἀνήγγειλα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ δὲ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, λέγει, ἐξαπλώθη εἰς ὅλοκληρον τὴν οἰκουμένην, ὥστε ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων πού ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν νὰ γίνῃ ἀνελπίστως μέγας.

7-9. «Θυσίαν καὶ προφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι». Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πατέρα του λέγει: Ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἠθέλησες θυσίαν ὑλικὴν καὶ δῶρα, ἀλλ' οὔτε ἡὐχαριστήθης μὲ τὰς θυσίας τῶν ὀλοκαυτωμάτων πού προβλέπονται ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ἔχω ἔλθει εἰς τὸν κόσμον, ἀφοῦ ἔλαθον σῶμα, τὸ ὁποῖον σύ μοῦ ἐχορήγησες (καὶ τὸ ὁποῖον θὰ προσφέρω εὐάρεστον εἰς ἐσέ θυσίαν). Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξε καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ δύνამις προερχομένη ἀπὸ τὸν Ὑψιστον ἐπεσκέφθη τὴν ἁγίαν Παρθένον⁴, ἡ ὁποία δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου συνέλαβε τὸν Σωτῆρα. Ἐχω δὲ ἔλ-

3. Ψαλμ. ριε' 2.

4. Λουκ. α' 35.

θει —λέγει ὁ Κύριος— «ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα»⁵. Ποῖο δὲ ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Πατρός; Ποῖο ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ὠμίλησε ὅταν εἶπε: «Τοῦτό ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»⁶. Ἡ φράσις δὲ «ἐν κεφαλίδι θιθλί-ου» ἐρμηνεύεται ὡς ἐξῆς: Κεφαλίδα οἱ Ἑβραῖοι ὀνομάζουν τὸν νόμον. Ὁ Ἡσαΐας δὲ ὅταν ἐφωτίζετο ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεῦμα περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς ἤκουσε τὸ ἐξῆς: «Λαβὲ τόμον καινόν, καὶ γράψον ἐν αὐτῷ γραφίδι ἀνθρώπου»⁷. Εἶναι δὲ ἀλήθεια ὅτι τὰ παραγγέλματα τοῦ νέου νόμου δὲν θὰ ἐγράφοντο εἰς λιθίνας πλάκας, ἀλλὰ εἰς σαρκίνας (εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων), καθὼς προανήγγειλεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου: «Διδούς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς»⁸, διὰ τὴν δειξῆναι μὲ αὐτό, ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ δεχθῇ τὸν νέον νόμον γραμμένον εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ πνευματικοὺς χώρους τῆς καρδίας καὶ ὅτι θὰ ἀγαπήσῃ πάρα πολὺ τὰς ἐντολάς.

10-11. «Εὐηγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλην». Ἐκκλησία μεγάλη εἶναι ἡ κάθε ψυχὴ ἀπὸ κάθε λαόν, ποὺ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Σωτῆρα, ἡ ὁποία καὶ ἔχει δικαιοσύνην, ἐπειδὴ ἔχει μέσα τῆς τὸν Χριστὸν ποὺ δικαιοῦναι τὸν ἀσεβῆ⁹. «Τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου». Δικαιοσύνην μὲν ἐννοεῖ ἐκείνην ποὺ ὑπεσχέθη καὶ ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστὸς καὶ ἡ ὁποία εὐρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον καὶ τοὺς συμβολισμοὺς τῆς Π.Δ.: τὸ δὲ «ἐγνως» σημαίνει: ἔκαμες κτῆμα σου. «Τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα». Δὲν ἀπεσιώπησα, λέγει, οὔτε ἔκρυψα μέσα μου τὴν ἀλήθειάν σου. Ἀλήθεια δὲ λέγει τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλ' οὔτε ἔκρυψα τὸ σωτήριόν σου, δηλαδὴ τὸν δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν ποὺ ἐσὺ μᾶς ἐχάρισες, δηλαδὴ τὴν σωτηρίαν ποὺ εἶναι δω-

5. Πρβλ. καὶ Ἰωάν. 5' 3' στ' 38-39.

6. Ἰωάν. στ' 40.

7. Ἡσ. η' 1.

8. Ἰερ. λη' 33.

9. Πρβλ. Ρωμ. 5' 5.

ρον τῆς πίστεως. Συγκέντρωσιν μεγάλην ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν πού ἀπετελέσθη ἀπὸ Ἰσραηλίτας καὶ ἔθνικους. Φανερώνει δηλαδὴ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν λογικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν διδασκαλίαν τοῦ περὶ θείας εὐσπλαγχνίας, ἀληθείας καὶ σωτηρίας αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν διδασκαλία τοῦ περὶ τῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς ὅλης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ δὲ διδασκαλία περὶ τοῦ τρόπου ἀποκτήσεως τῆς σωτηρίας ἀποτελεῖ τὸ πρακτικὸν μέρος αὐτῆς.

12. «Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμούς σου ἀπ' ἐμοῦ». Ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ἐτελείωσε τὴν διδασκαλίαν τοῦ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας οἰκονομίας, δίδεται ὁ λόγος εἰς τὸν Ἰσραὴλ, ὁ ὁποῖος δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν Σωτῆρα. Διότι ἀφοῦ ἀρχικὰ ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔμεινε περιφρονημένος ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ περιέπεσεν εἰς κάθε εἶδους κακόν, κάποτε συνέρχεται, μετανοεῖ καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν λυπηθῇ καὶ ἐλεήσῃ. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ προαναγγέλλεται ἡ κλήσις πού πρόκειται νὰ γίνῃ εἰς τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς¹⁰. «Τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθειά σου διαπαντὸς ἀντιτάθουσίν μοι». Ὁμολογοῦμεν, λέγει, ὅτι σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος πού μᾶς σώζεις καὶ πού μᾶς προστατεύεις ἀνέκαθεν. Καὶ ἀφοῦ ἔλαθε τὴν σωτηρίαν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἔχει καὶ πάλιν ἀνάγκην τῆς συμπαραστάσεως τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰτίας τῶν ποικίλων ἀντιδράσεων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν δαιμόνων, τὰς ὁποίας μνημονεύει παρακάτω.

13. «Ὅτι περιέσχον με κακὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός». Διηγεῖται τὰς συμφορὰς πού τοὺς εὗρηκαν μετὰ τὴν ἀπιστίαν, πού ἔδειξαν εἰς τὸν Χριστόν. «Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἡ καρδιά μου ἐγκατέλιπε». Τοῦτο εἶναι ὁμοιον σάν νὰ ἔλεγεν: Ἐγὼ γίνεαι σάν ἐκείνους πού δὲν ἔχουν νοῦν ἢ καρδίαν. Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς δηλαδὴ ἀπεδείχθη μὲ τὴν στάσιν τοῦ ἑναντι τοῦ Χριστοῦ ἀνόητος καὶ ὄχι σοφός.

15. «Ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυνθείησαν οἱ θέλοντές μοι κακὰ». Ἡ ἀπευθύνονται πρὸς

10. Πρὸλ. Ρωμ. ια' 25.

τούς πνευματικούς ἐχθρούς καὶ τοὺς ἀναθεματίζουν, ἢ στρέφονται ἐναντίον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οἱ ὅποιοι ἐσκέφθησαν καὶ ἐπεδίωξαν νὰ φονεύσουν τὸν Χριστόν, λέγοντες περὶ αὐτοῦ ἄλλοτε μὲν ὅτι «οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν Βεελζεβοῦλ»¹¹, ἄλλοτε δὲ ὅτι «Δαιμόνιον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;»¹².

18. «Ἐγὼ δὲ πτωχός εἰμι καὶ πένης· Κύριος φροντιεῖ μου». Ὁ θρασύτατος καὶ ἀλαζονικός Ἰσραήλ, εὐρεθεὶς εἰς κατάστασιν μετανοίας, ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του ἐνδεῆ καὶ πτωχόν. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ ἀναφέρει ὅτι στηρίζει εἰς τὸν Κύριον τὴν ἐλπίδα του.

«Βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου εἰ σύ· ὁ Θεός μου μὴ χρονίσῃς». Αὐτὴ θὰ εἶναι, λέγει, ἡ κατάληξις τῆς Ἑκκλησίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπτώχευσε καὶ ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον μὲ ἀπερίγραπτον ἔνδειαν, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ ἐπλούτισε μὲ τὴν ἰδικὴν σου δύναμιν καὶ ἐδοξάσθη μὲ τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν, ἡ ὁποία παρακαλεῖ νὰ μὴ ἀργήσῃ, καὶ δὲν θ' ἀργήσῃ, διότι τὸ ζητεῖ, σύμφωνα καὶ μὲ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ προφήτου: «Ὁ ἐρχόμενος ἦξει, καὶ οὐ χρονιεῖ»¹³.

Μ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Δαβίδ.

Ὑπόθεσις

Ὁ παρὼν Ψαλμός λέγει πῶς εἶναι τρισευτυχισμένοι ἐκεῖνοι, ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν· λέγει ἀκόμη, ὅτι ὁ Χριστὸς δίδει εἰς αὐτοὺς ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ τὴν πίστιν των τὴν συμπαράστασίν του. Παρουσιάζεται δὲ νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸν Ψαλμὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρ, ὁ ὅποιος ἐκθέτει τὰ ὅσα ἔπραξαν (κατ' αὐτοῦ) οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ ἰδιαίτερος ὁ προδότης (Ἰούδας).

11. Ματθ. ιθ' 24.

12. Ἰωάν. Ζ' 20.

13. Ἀθθ. θ' 3.

2. «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα». Πτωχὸν καὶ ἐνδεῇ ὀνομάζει τὸν Χριστόν, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου: «Πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς»¹. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο προηγείται ἡ ἠθικὴ διδασκαλία τῆς προφητείας, διότι μὲ τὸν Ψαλμὸν θέλει νὰ ὠφελήσῃ καὶ μὲ τὰ δυό. Καὶ ποῖον θεωρεῖ εὐτυχισμένον; ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος συναναστρέφεται τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐνδεεῖς. Δηλαδή ἐκεῖνον ποῦ καταλαβαίνει, ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπτώχευσε καίτοι ἦτο πλούσιος, διὰ νὰ διδάξῃ δηλαδή καὶ ἡμᾶς νὰ ἐλεοῦμεν τοὺς πτωχοὺς σὰν νὰ εἶναι ἀδελφοὶ τοῦ Δημιουργοῦ μας καὶ κριτοῦ. Καὶ ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς πτωχοὺς; «Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ ρύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος». Ἐννοεῖ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία προκαλεῖ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀφόρητον ψυχικὴν πικρίαν καὶ πόνους σωματικούς. Ὁ Κύριος ποῦ εἶναι φῶς θὰ φυλάξῃ ἀπὸ αὐτὰ ἐκείνους ποῦ ἀγαποῦν τοὺς πτωχοὺς. Διότι ὀφείλει νὰ δείξῃ φιланθρωπίαν εἰς αὐτούς, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἠλεήθη εἰς τὸ πρόσωπον τῶν πτωχῶν· εἶπε δὲ σχετικῶς διὰ στόματος τοῦ Σολομώντος: «Ὁ ἐλεὼν πτωχὸν δανείζει Θεῷ»²· μὲ τὸ ἴδιόν του δὲ τὸ στόμα εἶπε: «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε»³. «Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ ρύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος». Ἡμέραν πονηρὰν λέγει τὴν ἐπίθεσιν τῶν πειρασμῶν καὶ τὰς καταδιώξεις τῶν ἐχθρῶν. Νομίζω ὅμως ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία εἶναι πράγματι φοβερά καὶ ὧν παρέβησαν τὸν θεῖον νόμον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ εἶναι τιμωρητικὴ. Ὁ Κύριος ὑπόσχεται, ὅτι θὰ λάθῃ σοβαρὰ ὑπ' ὧν τοῦ ἐκείνην τὴν πτωχείαν καὶ θὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ κακὰ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας.

(Τρισευτυχισμένος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ποῦ σκέπτεται ὅτι ἀρμόζει διὰ τοὺς πτωχοὺς· ἀντὶ νὰ εἴπῃ: ἐκεῖνος ποῦ δύναται νὰ ἀντιληφθῇ ὅλο τὸ νόημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς πτωχείας, τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν ἐπάνω του πρὸς χάριν μας ὁ Χριστός).

3. «Κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν καὶ ζῆσαι αὐτόν, καὶ

1. Β' Κορ. η' 9.

2. Παρ. ιθ' 17.

3. Ματθ. κε' 40.

μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῇ, καὶ μὴ παραδῶ αὐτὸν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ». Δηλαδή τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν.

4. «Ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ». Θὰ μεταφερθῇ, λέγει, ἀπὸ τὸ κακὸν πρὸς τὸ καλύτερον καὶ θὰ μεταβληθῇ ἡ ἀδυναμία του εἰς δύναμιν. Διότι συνηθίζει ἡ ἀγία Γραφή νὰ χρησιμοποιῇ τὸν ὅρον «στροφή» ἀντὶ τοῦ «μεταβολῆς», ὅπως εἶναι καὶ τὸ «Ἐστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί»⁴.

5. «Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με, ἴσασαι τὴν ψυχὴν μου». Ὁ Δαβὶδ προσεύχεται καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν του ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι εἰς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συναναστρέφονται καὶ συμπονοῦν τὸν πτωχὸν καὶ ἐνδεῆ. Πάλιν ὁμιλεῖ διὰ τὰς ἁμαρτίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων σὰν νὰ εἶναι ἰδικαὶ του, καὶ ἐπικαλεῖται νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὸν τὸ θεῖον ἔλεος, τοῦ ὁποῖου ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην δι' αὐτάς τὰς ἁμαρτίας μας· αὐτὸς ἐξουδετερώνει τὴν πρὸς αὐτὸν περιφρόνησιν ἐκείνων ποὺ τὸν ἀγνοοῦν, ἀποκαλύπτοντας τὴν δόξαν του· καὶ ἡ μὲν δόξα ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπόν του πηγάζει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἡ δὲ ἰδικὴ μας προέρχεται ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ.

6. «Οἱ ἐχθροὶ μου εἶπον κακά μοι». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος διηγεῖται τὰ ὅσα ἔπραξαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι. Ὅσα εἶπεν ὁ προφήτης εἰς τοὺς προηγουμένους στίχους πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀναφέρονται εἰς ὁλόκληρον τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ ταιριάζουν περισσότερον εἰς κάθε ἅγιον παρὰ εἰς τὸν θεάνθρωπον Κύριον. Διότι δὲν λέγει ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτοὺς διὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον καθὼς μερικοὶ ἐνόμισαν· διότι δὲν χρησιμοποιεῖ ἑναρθρον διατύπωσιν: «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ τὸν πτωχὸν καὶ τὸν πένητα». Τοῦτο δὲ ὅταν λέγεται χωρὶς ἄρθρο σημαίνει τὸν οἰονδήποτε κοινὸν ἄνθρωπον (πιστόν). Ἀφοῦ ὁμως ὁμιλήσῃ γενικὰ περὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν συνεχείᾳ μετέφερε τὸν λόγον εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Κύριον δηλαδή τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος θεθαίως καὶ λέγει: «Οἱ ἐχθροὶ μου» καὶ ὅσα ἄ-

κολουθοῦν. «Πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ;». Διότι ὁ Χριστὸς δι' ἡμᾶς (τοὺς Ἰουδαίους) εἶναι ἀφόρητος⁵ δὲν θέλομεν οὔτε νὰ τὸν βλέπωμεν.

7. «Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει». Αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἰούδαν. Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον λέγει ἔχει τὸ ἐξῆς νόημα: Καίτοι εὕρισκετο διαρκῶς πλησίον μου, ἐπειδὴ συμπεριελήφθη εἰς τοὺς Μαθητάς μου, ἐν τούτοις ἦτο δόλιος καὶ ἡσχολεῖτο διαρκῶς μὲ τὸ κακόν⁶ διότι «ἐλάλει μάτην», δηλ. δὲν ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν. «Ἡ καρδία αὐτοῦ συνήγαγεν ἀνομίαν ἐαυτῷ». Ἀπεφάσισε, λέγει, νὰ μὲ παραδώσῃ εἰς ἐκείνους ποῦ μὲ ἐφθονοῦσαν. «Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό»⁷ τί ἔλεγεν ὁ Ἰούδας πρὸς τοὺς Φαρισαίους; Τὸ «τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;»⁵.

8. «Κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροὶ μου». Ἐννοεῖ τὰ πειράγματα τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον του, τὰς σκευωρίας τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον του καὶ τὰς ὑποβουλὰς αὐτῶν σκέψεις· ἐννοεῖ ἀκόμη τοὺς ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι συμφωνοῦσαν μὲ τὸν Ἰούδαν καὶ οἱ ὁποῖοι κατήρτιζαν μὲ αὐτόν τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τρόπον μυστικόν. «Ἐψιθύριζον». Διότι δὲν ἐτολμοῦσαν οὔτε κἂν νὰ φανερώσουν τὰ ἄτιμα σχέδιά των, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ⁶.

9. «Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ». Ποιὸ λόγο; Τὸ «Ἄραι, ἄραι, σταύρωσον αὐτόν»⁷. Ὅτι δὲ αὕτῃ ἡ κραυγὴ ἦτο παράνομος γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὸ ἐξῆς παράγγελμα τῆς Γραφῆς: «Ἀθῶον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς»⁸. «Μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι;». Διακωμωδεῖ τὰς σκέψεις τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζαν, ὅτι διὰ τοῦ θανάτου θὰ τὸν ἀχρήστευον σὰν νὰ ἦτο εἰς κοινὸς ἄνθρωπος σὰν καὶ μᾶς. Ὁ δὲ Κύριος λέγει: Πῶς ἔχετε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ περικλείσετε τὴν ζωὴν μέσα εἰς τὸν θάνατον; Διότι δι' ἐμὲ εἶναι ὕπνος τὸ πάθος ποῦ μοῦ ἐτοιμάζετε. Λέγει δηλαδὴ ὅτι μετὰ τὸν ὕπνον ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην τὸ ξύπνημα. Διὰ τὸν Κύριον δὲ ὁ θά-

5. Ματθ. κατ' 15.

6. Πρβλ. Ματθ. κατ' 5.

7. Ἰωάν. ιθ' 15.

8. Ἐξ. κγ' 7.

νατος εἶναι ἕνας κοινὸς ὕπνος· καὶ ὅπως μετὰ τὸν ὕπνον ἔρχεται τὸ ξύπνημα ἔτσι κατ' ἀνάγκην τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ⁹.

10. «Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου ἐφ' ὃν ἡλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερνισμόν». Τὸ «πτερνισμόν» σημαίνει ἐμπαιγμόν, κακό-βουλα σχέδια, δόλον. Ἀνθρώπον εἰρήνης ὀνομάζει τὸν Ἰούδαν, ἐπειδὴ φαινόταν ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῶν ἐκλεκτῶν καὶ φίλων Του, ἀφοῦ ἐπῆγε κοντὰ Του διὰ νὰ γίνῃ Μαθητής.

11. «Σὺ δέ, Κύριε, ἐλέησόν με καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς». Ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ μᾶλλον σὰν ἄνθρωπος, ποῦ ἐγινεν ἀπὸ συγκατάθεσιν¹⁰. Ὁμιλεῖ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καίτοι ὁ ἴδιος εἶναι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ¹¹.

12. «Ἐν τούτῳ ἔγνων, ὅτι τεθέληκάς με». Ὁμιλεῖ πάλιν σὰν ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἀναθέσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. «Ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ». Ἐάν μὲν λέγῃ αὐτὰ ὁ Χριστὸς ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος, τότε σὰν ἐχθρὸς πρέπει νὰ νοηθῇ ἐκεῖνος ποῦ ἔφερε τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἀνθρώπους (ὁ διάβολος)· ἐάν ὁμοίῃ διὰ λογαριασμόν του, τότε ἐννοεῖ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων. Ὅτι δὲ πράγματι ἐλυπήθησαν καὶ ἐταράχθησαν, γίνεται ὀλοφάνερον ἀπὸ τὴν προσπάθειάν των νὰ συκοφαντήσουν καὶ διαψεύσουν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ¹².

13. «Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάθου». Ἐκεῖνος (ὁ Χριστὸς) ποῦ εἶναι ἡ βοήθεια ὅλων λέγει ὅτι ἔχει λάθῃ βοήθειαν· ὁ Χριστὸς θεθαίως σὰν Θεὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς βοηθείας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγινεν ἄνθρωπος προσεύχεται διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

14. «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος». Ἐπισφραγίζει τώρα καὶ τὸν παρόντα Ψαλμὸν μὲ εὐχαριστίαν. Ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, λέγει, εἰς τὴν

9. Αὐτὸ ἀληθεύει, ὑπὸ διαφορετικὴν κάπως ἐννοιαν, καὶ δι' ὅλους τοὺς πιστοὺς.

10. Πρβλ. Φιλ. 6' 7.

11. Πρβλ. Ἰωάν. ια' 25.

12. Πρβλ. Ματθ. κη' 11-15.

μέλλουσαν· δηλαδή ἡ εὐχαριστία μας πρὸς τὸν Θεὸν ἀρχίζει μὲν ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν, ὁλοκληρώνεται ὁμῶς εἰς τὴν μέλλουσαν· ἀφοῦ ἐδῶ «ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν»¹³, ἄρα καὶ ἐκ μέρους δοξολογοῦμε τὸν Θεό. «Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλος» λέγει ὁ Παῦλος «τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται». Διότι μὲ τὴν πρόοδον πρὸς τὸ καλύτερον τὸ μερικὸν καὶ ἀτελὲς καταργεῖται. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῶδὸς καταλήγει: «Γένοιτο, γένοιτο» καὶ ἐπαναλαμβάνει δύο φορές τὴν εὐχὴν. Εἶναι δὲ πανευτυχὴς ὁποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν νὰ εὐλογῇ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀποκτᾷ τὴν ἀρετὴν διὰ τῆς πίστεως, καὶ ἔτσι νὰ φθάσῃ αὐτὴν εἰς τὸ μεγαλύτερον δυνατόν σημεῖον κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀφοῦ οἱ ἄσεβεῖς καὶ οἱ ἄπιστοι, δὲν ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ εὐλογοῦν ἐκεῖ τὸν Θεόν. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ διαιροῦν τὸ προφητικὸν βιβλίον τῶν Ψαλμῶν εἰς πέντε μέρη, νομίζουν ὅτι τὸ πρῶτον μέρος τελειώνει εἰς τὸν παρόντα Ψαλμόν· καὶ τοῦτο ἐπεὶ δὴ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἔχει εἰς τὸ τέλος τοῦ ὥς ἄλλο στεφάνι τὴν εὐλογίαν πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ θάσιν δὲ αὐτὸ (δηλαδή τὴν ὁμοειδῆ δοξολογίαν) διακρίνουν καὶ τὰ ὑπόλοιπα τέσσερα τμήματα.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΑ'.

Εἰς τὸ τέλος· προτροπὴ πρὸς ἀπόκτησιν φρονήσεως
τῶν υἱῶν Κορέ.

Υπόθεσις

Τὰ παιδιὰ τοῦ Κορέ ὑπῆρξαν ἱεροψάλται (καὶ ὄχι ποιηταί) καὶ ψάλλουν τὸν παρόντα ὕμνον, ἀφοῦ τὸν ἐπῆραν ἑτοιμον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν συνέθεσαν, δηλαδή ἀπὸ τὸν Δαβίδ, ὁ ὁποῖος (Ψαλμὸς) ἀναφέρεται εἰς ὅσα θὰ συμβοῦν κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς. Εἰς τὸν Ψαλμόν παρουσιάζεται νὰ ὁμιλῇ ὁ ἴδιος ὁ Ἰσραὴλ ὁ ὁ-

13. Α' Κορ. ιγ' 9.

ποῖος ἐξομολογεῖται εἰς τὸν Χριστὸν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεταμελείας, πού θά ἐπιδείξη κατὰ τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων.

2. «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός». Τὰ λογικὰ ἐλάφια (οἱ ἄνθρωποι), ἐπειδὴ τοὺς ἔλειψεν ἡ πνευματικὴ πηγὴ ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν των, ἐθρηνοῦσαν νύκτα καὶ ἡμέραν τὴν αἰώνιον ἀπώλειάν των.

3. «Πότε ἦξω, καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;». Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Θεός - Λόγος. Ἡ φράσις σημαίνει τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν των νὰ φθάσουν εἰς τὴν εὐλογημένην ἐκείνην ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν θά πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ἰδική των κλήσις, ὥστε νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ αὐτοὶ ἐνώπιον τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τὸ πρόσωπον δὲ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο τοῦ Υἱοῦ.

5. «Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἡ-χοῦ ἑορτάζοντος». Προαναγγέλλει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν χαρμόσουν εἶδσιν, ὅτι κάποτε θά ἐπιτύχῃ τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν καὶ ζωὴν καὶ ὅτι θά ζήσῃ εἰς τὰ οὐράνια παλάτια μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἁγίους.

6. «Ἴνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με;». Ἐπιπλήττει τὰς στενοχωρίας του, κρυθόμενος ὀπισθεν τοῦ ὄχυροῦ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Χριστόν. Ἐὰν ἔχει προβλεφθῇ, λέγει, ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κλήσις μας εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ θά μᾶς ἀνοίξῃ τὴν πόρταν νὰ εἰσέλθωμεν μαζὶ μὲ τοὺς ἑορτάζοντας ἁγίους εἰς τὴν ἐπουράνιον σκηνὴν τοῦ Θεοῦ ὅπου θασιλεύει ἡ χαρά, τότε διατί, ψυχὴ μου, εἶσαι καταλυτημένη καὶ θασανίζεσαι ἀπὸ τὰς στενοχωρίας;

7. «Διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἑρμωνιῆμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ». Ἐπειδὴ ἐταράχθη, λέγει, ἡ ψυχὴ μου καὶ διὰ νὰ παρηγορήσω τὸν ἑαυτὸν μου τοῦ ὑπενθύμισα τὰ ἐκπληκτικὰ θαύματα πού ἔκαμες χάριν τοῦ Ἰσραὴλ, τόσον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰορδάνου ὅσον καὶ εἰς τὸ ὄρος Ἀερμών'. Σύμφωνα δὲ

μέ ἄλλην ἐρμηνείαν σημαίνει τὰ ἐξῆς: "Ὅταν ἔλθω, λέγει, εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὅταν δηλαδὴ ἀξιωθῶ νὰ δεχθῶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, τότε θὰ θυμηθῶ τὰ θαυμάσιά σου μὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ποὺ θὰ δώσω. Θὰ θυμηθῶ ἀκόμη καὶ τὸ Ἑρμωνιέμ. Ἡ λέξις Ἑρμωνιέμ σημαίνει «ὁδὸς λύχνου», ἐπειδὴ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἀνοίγει εἰς αὐτοὺς τὸν δρόμον τοῦ φωτισμοῦ.

8. «"Αἰσσοσ ἀβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου». Ἄλλα πάλιν θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ ὑπενθυμίζουν εἰς τὸν ἑαυτὸν των. Διότι ὅταν ἐχθρικοὶ λαοὶ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον των, καὶ ἀφοῦ ὁ Σαμουὴλ προσέφερε θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἰσραὴλ, τότε ἐσηκώθη ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τόσον μεγάλη θύελλα ἀπὸ χαλάζι, ὥστε ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐχθροὶ νὰ πέσουν κάτω καίτοι δὲν τοὺς ἐπολεμοῦσε κανένας ἄνθρωπος². Τὸ «ἐπικαλεῖται» δὲ σημαίνει ὅτι καὶ τὸ «ἐγκαλεῖται». Ὡς φωναὶ δὲ τῶν καταρρακτῶν πρέπει νὰ νοηθοῦν οἱ θόρυβοι ποὺ ἐπροκαλοῦσε τὸ χαλάζι πέφτοντας. Εἰς ἄλλα ὁμῶς χωρία τῆς Π.Δ. καταρράκται ὀνομαζόνται οἱ προφῆται τοῦ Θεοῦ. «Πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμέ διήλθον». Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ θυμίζει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἄλλο πάλιν θαῦμα: Δηλαδὴ τὸ θαῦμα ποὺ ἐγίνεν ὅταν οἱ Ἰσραηλῖται ἐπέρασαν τὴν Ἑρυθρὰν θάλασσαν, καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸ μῖσος τοῦ Φαραώ. Καὶ ἐφαίνοντο μὲν, ὅτι τὰ φουσκωμένα κύματα ἐκινοῦντο ἐναντίον των, πλὴν ὁμῶς κανέναν δὲν ἔβλαψαν. Διότι τὰ νερά ἐστάθησαν ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ σὰν νὰ ᾤσαν τεῖχος.

(«"Αἰσσοσ ἀβυσσον ἐπικαλεῖται». "Αἰσσοσ εἶναι ὁ Πατήρ, ἀβυσσοσ καὶ ὁ Υἱός. Ἡ ἀβυσσοσ τῶν ἁμαρτιῶν ἐπικαλεῖται τὴν ἀβυσσον τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐξαλειψῇ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τοὺς αἰτίους αὐτῆς καὶ τὴν φθοράν· σὰν νὰ λέγῃ δηλαδὴ: Συνηθίζεις, Θεέ μου, νὰ σκύθῃς συμπονετικὰ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅταν σὲ παρακαλοῦν. Διὰ τὴν, λοιπόν, μὰς περιφρονεῖς ὅταν πίπτωμεν ἐνώπιόν σου καὶ σὲ παρακαλοῦμεν;).

9. «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ

νυκτὸς ὤδῃ αὐτοῦ». Ἄλλο πάλιν θαῦμα ἐνθυμεῖται. Πρόκειται διὰ τὴν περίπτωσιν ποῦ ὁ Ραψάκης περιεκύκλωσε τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀπειλοῦσε πὺς οὔτε ὁ Θεὸς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀσσυρίων· ὁ Θεὸς ὁμῶς ὑπεσχέθη καὶ εἶπε τὸ ἐξῆς: «Ὑπερασπιῶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης». Ἐκπληρώνοντας δὲ ἐν συνεχείᾳ τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐφόνευσε μέσα εἰς μίαν νύκτα ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδας Ἀσσυρίους³. Τὸ νόημα τοῦ ἑδαφίου: «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Προσευχὴ τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου» εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ ἔχει πλέον πιστεύσει, ὁμιλεῖ κατὰ τρόπον ποῦ ἀρμόζει εἰς τοὺς πιστεύοντας, ἐμπιστευόμενος τὴν ζωὴν του ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν Θεόν.

11. «Ἐρῶ τῷ Θεῷ, Ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Ὁ μεταμελούμενος λαὸς ἐπαναλαμβάνει τὴν θερμὴν παράκλησίν του, παρακαλώντας ἐντονώτερα τὸν Θεὸν νὰ δείξῃ τὸ ἔλεός του.

ΜΒ'.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ· δὲν φέρει ἐπιγραφὴν εἰς τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον.

Ἑ π ὁ θ ε σ ι ς

«Κρίνόν με, ὁ Θεός, καὶ δίκασον». Καὶ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἔχει τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν μὲ τὸν προηγούμενον. Πλησιάζουν δηλαδὴ καὶ ἐδῶ οἱ Ἰσραηλῖται τὸν Θεὸν καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ τοὺς δοθῇ ἡ σωτηρία ποῦ ἔφερεν ὁ Χριστός. Δι' αὐτὸ λέγει: «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου». Διότι αὐτὸς ἐπρόκειτο νὰ θάλῃ αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἅγιον ὄρος, δηλαδὴ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰς κατοικίας ποῦ ὑπάρχουν ἐκεῖ ἐπάνω, τὰς ὁποίας ὀνομάζει καὶ σκηνώματα· τοὺς θάζει ἀκόμῃ καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν θυσιαστήριον. Αὐτὸς ἄλλωστε ἐπρό-

3. Βλ. Δ' Βασ. ιθ' 35.

κειτο νὰ γεμίση ἱκανοποιήσιν τὴν νεότητά των. Εὐφροσύνην ὀνομάζει τὴν νεότητα, ἡ ὁποία καὶ ἀνανεώνει διαρκῶς τὴν ψυχὴν των. Δι' αὐτὸ καὶ ὑπόσχονται νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὸν τὴν δοξολογίαν μὲ κιθάραν. Κιθάρα δὲ ἐννοεῖ τὸ σῶμα, ὅπως πολλὰς φορές μέχρι τώρα εἴπομεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΓ'.

Εἰς τὸ τέλος· εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ Κορέ· προτροπὴ πρὸς ἀπόκτησιν φρονήσεως.

Ἦ ὁ θ ε σ ι ς

(Καὶ ὁ παρὼν ἐπίσης Ψαλμὸς ἔχει τὴν ἰδίαν με τοὺς δύο προηγουμένους ὑπόθεσιν· καὶ ἐδῶ δηλαδὴ διηγοῦνται τὰς παλαιὰς εὐεργεσίας πρὸς τὸ ἔθνος τους καὶ παρακαλοῦν νὰ εὐρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν θείαν προστασίαν, ἐπειδὴ ἔχουν ἀναθέσει τὴν ἐλπίδα των εἰς αὐτὸν καὶ ὁμολογοῦν ὅτι πιστεύουν εἰς αὐτόν).

2. «Ὁ Κύριος, ἐν τοῖς ὣσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν»¹.

10. «Νυνὶ δὲ ἀπώσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ, Θεός, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν». Εἰς τὰ παλαιὰ τὰ χρόνια, λέγει, ἐξεστράτευες μαζί μας καὶ μᾶς ὠδηγοῦσες ὡς στρατηγὸς εἰς τὰς μάχας, ἐνῶ τώρα ὅχι μόνον δὲν ἔρχεσαι μαζί μας εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀπεστράφης, ὥστε νὰ πέσωμεν εἰς τὰ χέρια ἐκείνων, ποὺ μᾶς μισοῦν. Αὐτὰ δὲ λέγει ὁ ὁμιλος τῶν προφητῶν, κάνοντας ἰδικὰς τοῦ τὰς συμφορὰς τοῦ λαοῦ.

11. «Καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρπαζον ἑαυτοῖς». Μᾶς ἔχεις παραδώσει, λέγει, εἰς τὴν ἐντροπὴν τῆς σκλαβιᾶς.

13. «Καὶ οὐκ ἦν πληθὸς ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν ἡμῶν». Ἀλαλαγμὸς εἶναι ὕμνος ποῦ ψάλλεται μετὰ ἀπὸ κάποιαν νίκην. Τὸ νόημα δὲ τοῦ στίχου εἶναι τὸ ἐξῆς: Τόσον πο-

1. Ἡ ἐρμηνεία τῶν στίχων 2-9 δὲν διεσώθη. Πιθανὸν νὰ μὴ τοὺς ἡρμήνευσεν ὁ ἱερός Πατήρ, ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς ἀφηγηματικοί καὶ εὐκόλως κατανοητοί.

λύ, λέγει, μᾶς ἀπηρνήθης, ὥστε νὰ νικηθῶμεν καὶ ἀπὸ ὀλίγους ἐχθροὺς καὶ ἐλάχιστοι μόνον ἀντίπαλοί μας νὰ ψάλλουν ὕμνον νικητήριον μὲ ἀφορμὴν τὴν νίκην των ἐναντίον μας.

14. «Ἐθου ἡμᾶς ὄνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν». Ὅλα ὅσα ἔκαμαν εἰς τὸν Χριστὸν ἔχουν ἀποδοθῇ εἰς αὐτούς· κατηγορήσαν τὸν Χριστόν, κατηγορήθηκαν καὶ αὐτοί· τὸν περιγέλασαν, περιγελάστηκαν καὶ οἱ ἴδιοι· τὸν περιφρόνησαν κουνώντας τὰ κεφάλια των ἐναντίον του; ἐκίνησαν καὶ κατ' αὐτῶν ἄλλοι τὰ κεφάλια των περιφρονητικῶς.

16. «Ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστίν». Ἐχει γίνεи μακρὰ καὶ ἀτελείωτος ἡ ντροπὴ ποὺ μᾶς θαρύνει, λέγει.

18. «Ταῦτα πάντα ἦλθον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθα σου». Εἴπομεν ἤδη προηγουμένως, ὅτι τὴν παρᾶκλησιν τὴν ἀπευθύνουν οἱ προφῆται ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ, θεωρώντας ὡς ἰδικὰς των τὰς συμφορὰς ποὺ προεκλήθησαν εἰς τὸν λαὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν του.

19. «Καὶ ἐξέκλιναν τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου». Αὐτὰ τὰ λέγει, ἐπειδὴ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀσέβειας ποὺ ἔδειξαν εἰς τὸν Χριστόν, ἐστερήθησαν τοῦ δικαιώματος νὰ προσφέρουν καὶ τὴν θυσίαν ποὺ προβλέπει ὁ μωσαϊκὸς νόμος.

20. «Ὅτι ἐταπείνωσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως». Τοῦτο τὸ λέγει ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦν πλέον νὰ σκέπτωνται τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν ἔπαρσιν. Καὶ μᾶς ἐπετίμησες ἐπειδὴ ἡμαρτήσαμεν μέσα εἰς τὸν κόσμον. «Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιά θανάτου». Σημαίνει τὸ σκοτάδι, ποὺ προεκλήθη εἰς τὰς καρδίας ὧν ἠπίστησαν.

21. «Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Τοῦτο λέγουν ἡ ἐπειδὴ δὲν ξαναπροσεκύνησαν τὰ εἰδῶλα ὕστερα ἀπὸ τὴν τελευταίαν των πτώσιν, ἡ ἐπειδὴ ὁμιλοῦν πάλιν ἐξ ὀνόματός των προφῆται (οἱ ὅποιοι πράγματι οὐδέποτε ἐλησμόνησαν τὸν Θεόν).

22. «Ὅτι ἔνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν». Εἶναι ἐννοιολογικῶς ταυτόσημον μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει εἶπει ὁ ἀπόστολος: «ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐν

φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον»². Οἱ προφῆται ὅπως ἀκριβῶς κάνουν ἰδικά των τὰ ἀμαρτήματα τοῦ λαοῦ καὶ ζητοῦν δι' αὐτὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ἀποδίδουν εἰς τὸν λαὸν καὶ τὰ ἰδικά των ἀγαθὰ, σὰν νὰ ἀποτελοῦν ὅλοι μαζί ἓν σῶμα. Ἡμπορεῖ ὁμως νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς ἐξῆς: Ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας ποὺ ἐδείξαμεν εἰς ἐσέ, λέγει, ἔχομεν φθάσει εἰς τόσον μεγάλην συμφοράν, ὥστε νὰ ὁμοιάζωμεν μὲ ἀνθρώπους καταδικασμένους εἰς θάνατον ἢ καὶ σὰν πρόβατα ποὺ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν σφαγὴν.

23. «Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;». Μὲ ὑπνον παρομοιάζουν τὴν μεγάλην ἀνεκτικότητα ποὺ ἔδειχνεν ὁ Θεὸς διὰ τὰς ἀμαρτίας των. «Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώση εἰς τέλος». Λέγει σήκω ἐπάνω ὄχι διὰ νὰ πάρῃ ἄλλην στάσιν —διότι ὁ Θεὸς ὡς Πνεῦμα ποὺ εἶναι δὲν ἔχει ὠρισμένον σχῆμα—, ἀλλὰ διὰ νὰ δραστηριοποιήσῃ τὴν δυνάμιν του πρὸς βοήθειάν μας. «Καὶ μὴ ἀπώση εἰς τέλος» οὔτε ὅσους ἀμαρτάνουν, οὔτε ἐκείνους ποὺ δέχονται τοὺς πειρασμούς, ὥστε οἱ μὲν πειραζόμενοι νὰ μὴ πέσουν εἰς τὴν ἀμαρτίαν ἐπειδὴ θὰ ἀφεθοῦν εἰς τὰς ἰδικὰς των δυνάμεις νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς πειρασμούς, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ κάνουν τὴν ἀμαρτίαν νὰ μὴ παρουν θάρρος ἀπὸ τὴν μακροθυμίαν ποὺ δείχνει πρὸς αὐτοὺς ὁ κριτὴς καὶ ἐπιδοθοῦν περισσότερον εἰς τὴν διάπραξιν τῆς ἀμαρτίας. Παρακαλοῦν νὰ ἀξιωθοῦν καὶ αὐτοὶ νὰ ἴδουν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῇ κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς, ὥστε νὰ μὴ μείνουν ἀμέτοχοι τῆς ζωῆς ποὺ αὐτὸς δίδει.

26. «Ἐκολλήθη εἰς χοῦν ἢ γαστήρ ἡμῶν». Τοῦτο λέγουν, ἐπειδὴ, ἀρνηθέντες νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ θέλουν ὅσα παραγγέλλει ὁ Χριστός, ἀπέκτησαν φρόνημα σαρκικόν.

27. «Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν». Βοήθησέ μας, λέγει, καὶ δεῖξε συμπάθειαν καὶ δόσε εὐκαιρίας μετανοίας εἰς ἐκείνους ποὺ ὁμολογοῦν τὴν ἀληθινὴν πίστιν εἰς ἐσέ.

2. Ἐβρ. 10* 37.

ΜΔ'.

Εἰς τὸ τέλος δι' ὅσους θὰ μεταβληθοῦν εἰς τὰ παι-
διὰ τοῦ Κορέ· προτροπὴ εἰς φρόνησιν ὕμνος ἀφιερω-
μένος εἰς τὸν Ἀγαπητόν.

Γ' πόθεις

Τὸν παρόντα ὕμνον τὸν ἀφιερώνει ὁ Δαβὶδ εἰς τὸν Ἀγαπητόν, δηλαδὴ εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἔχει ἔλ-
θει κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας καὶ ὁ ὁποῖος ἐπρα-
γματοποίησε τὴν μεταβολήν, δηλαδὴ τὴν μετὰθασιν ἀ-
πὸ τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὴν ἀληθινὴν θεοσεβείαν.
Ἐνθυμεῖται δὲ καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Κορέ, τὰ ὁποῖα συμ-
βολίζουν τὰ πρόσωπα τῶν Ἀποστόλων. Ὅλα δὲ αὐτὰ
εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ καταλάβωμεν καλὰ δι' αὐτὸ καὶ
ὁ Ψαλμὸς ἔχει ἐπιγραφὴν «εἰς σύνεσιν».

2. «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Αὐ-
τὸ λέγει ὁ Πατὴρ διὰ τὸν Υἱόν, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς
ἀληθινὸς ποῦ ἔχει γεννηθῆ ἀχρόνως ἀπὸ τὸν ἀληθι-
νὸν Θεόν. «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Ὅπως
ἀκριβῶς λέγεται ὅτι θὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασι-
λέως καίτοι ὁ Χριστὸς εἶναι βασιλεὺς σάν Θεὸς ποῦ εἶ-
ναι, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἐγενεν ἄνθρωπος, ἔτσι καὶ ἐκεῖ-
να ποῦ γνωρίζει κατὰ τρόπον φυσικὸν ὡς Θεὸς ποῦ εἶ-
ναι, αὐτὰ λέγεται ὅτι θὰ τὰ ἀκούσῃ καὶ πάλιν λέγεται
δὲ τοῦτο κατ' οἰκονομίαν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀν-
θρωπίνην φύσιν τοῦ Κυρίου. «Ἡ γλῶσσα μου κάλαμος
γραμματέως ὀξυγράφου». Τὸν λόγον ποῦ ἔχει εἶπει, αὐ-
τὸν ὀνομάζει γλῶσσάν του. Ἐχει δὲ ὀνομασθῆ καλὰ μι
γραμματικὸν ταχυγράφου ἐπειδὴ λέγει κάτι καὶ ἀμέ-
σως γίνεται σύμφωνα μὲ τὸ: «Θέλω, καθαρίσθητι καὶ
εὐθέως ἐκαθαρίσθη»¹ καὶ τὸ «Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐ-
γέρθητι καὶ εὐθέως ἀνέστη»². Ὅχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ
καὶ τὸ «Λόγον συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐν τῇ οἰ-
κουμένῃ ὅλη»³.

1. Ματθ. η' 3.

2. Λουκ. Ζ' 14.

3. Ἠσ. ι' 23.

3. «Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος δυνάμεθα νὰ τὴν ἀντιληφθῶμεν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅτι δηλαδὴ «ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις δὲ καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο»⁴. Ἦτο θεβαίως καὶ τοῦ Μωϋσέως ὁ κάλαμος καλός, διότι ἔγραψε χάριν ἡμῶν νόμον, ποὺ μᾶς ἐπαυδαγώγησεν⁵, ἀλλὰ ὅχι τόσον καλὸς σὰν ἐκείνον τοῦ Κυρίου ποὺ ἔγραψε τὰ ὀνόματά μας εἰς τοὺς οὐρανοὺς⁶. «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου». Διότι ὁ Κύριός μας εἶναι γλυκομίλητος ὅταν λέγῃ: «Ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζῶν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσι»⁷ καὶ «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς»⁸ καὶ «διδούς ζωὴν τῷ κόσμῳ»⁹.

4. «Περίζωσαι τὴν ρομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ». Προτρέπει τὸν Μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ξεσηκωθῇ καὶ νὰ πολεμήσῃ πρὸς χάριν μας. Ἐπειτα καὶ ἐπειδὴ ἔχει χρησιμοποιήσει στρατιωτικὴν ὀρολογίαν, μιλώντας διὰ ρομφαίαν, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ μηρόν. Ἀλλὰ ἡ ρομφαία ἀνήκει εἰς Αὐτὸν σὰν Θεὸς ποὺ εἶναι καὶ δὲν ἔχει θέσιν ἐξωτερικοῦ ὀπλισμοῦ· διότι ὁ Κύριος εἶναι δυνατός, δηλαδὴ Κύριος τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων· καὶ ἡ παντοδυναμία αὐτῆ τοῦ Κυρίου προέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν του καὶ δὲν εἶναι ἐπίκτητος. Εἶναι ὅμως καὶ ὠραῖος δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔχουν γνωρίσει τὴν φανέρωσίν του εἰς τὴν γῆν καὶ οἱ ὁποῖοι ἡμποροῦν νὰ κατανοήσουν τὸ κάλλος αὐτοῦ ποὺ ὁμοίον του δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Εἰς τὸν μηρόν δὲ προσήρμοσε τὴν ρομφαίαν διὰ τὸν ἐκφοβισμόν ἐκείνων ποὺ ἀπιστοῦν καὶ τῶν στρατιῶν τοῦ ἐχθροῦ. Διὰ τοὺς ἀπειθάρχους λέγει τὸ ἐξῆς ὁ Ψαλμός: «Ἐὰν ἐπιστραφῇτε, τὴν ρομφαίαν αὐτοῦ στυλῶσει»¹⁰.

5. «Τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Ὁραϊότης καὶ κάλλος τοῦ ἐκστρατεύσαντος νὰ πολεμήσῃ πρὸς

4. Ἰωάν. α' 17.

5. Πρβλ. Γαλ. γ' 24.

6. Πρβλ. Ἑβρ. ιδ' 23.

7. Ἰωάν. ι' 10.

8-9. Ἰωάν. στ' 33, 41

10. Ψαλμ. ζ' 13.

χάριν μας εἶναι ἡ θεότης του καὶ ἡ ἀσύγκριτος ὑπεροχὴ του ἀπὸ ὅλους, συντρόφους καὶ ἀντιπάλους. «Καὶ ἔντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασιλεύε». Τέντωσε τὰ τόξα σου, λέγει· ὠδήγησε εἰς ἀσφαλῆ δρόμον ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀπὸ ἐσέ δικαιοῦθῃ καὶ τῶν ὁποίων εἶσαι βασιλεύς, λέγει, ἀφοῦ τοὺς ἡλευθέρωσες ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ διαβόλου. Μὲ αὐτὰ δεικνύει ὅτι ἡ νίκη εἶναι πνευματικὴ· διότι ἀφοῦ ἔκαμε λόγον δι' ὅπλα, ἐνθυμεῖται ἐν συνεχείᾳ καὶ τὴν πραότητα. Γνώρισμά δὲ τοῦ πράου εἶναι τὸ ὅτι δίδει τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς ἀδικουμένους. «Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου». Ἀφοῦ ἔκαμε λόγον διὰ ρομφαίαν ἦτο ἐπόμενον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ διὰ τὴν δεξιάν. Δεξιὰ δὲ αὐτοῦ εἶναι αἱ ὀρθαὶ ἀποφάσεις του, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἀπέφυγε τὰς ἐπιθέσεις τῆς ἀμαρτίας.

6. «Τὰ θέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ». Βέλη ὀνομάζει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι καὶ προεκάλεσαν θανατηφόρους πληγὰς εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων. Τὰ θέλη δὲ αὐτά, ἀφοῦ ἐκτύπησαν εἰς τὴν καρδίαν τοὺς πνευματικούς ἐχθρούς, κατῴρθωσαν νὰ ὑποδουλώσουν ὁλόκληρον τὴν ὑφήλιον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ τὴν θάλλουν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς βασιλείας του. Οἱ στίχοι πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν εἰς σχῆμα ὑπερβατόν, ὥστε νὰ εἶναι ὡς ἐξῆς: Τὰ ἠκονισμένα θέλη σου, δυνατέ, καρφώνονται εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως.

7. «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ὅσοι ἔχουν κληθῇ ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους εἰς τὴν νέαν πίστιν, λέγει, διακηρύττουν τὴν πίστιν των εἰς τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, λέγοντες: «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ράβδος εὐθύτητος ἡ ράβδος τῆς βασιλείας σου». Ἡ εὐθύτης εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης. Λέγει, λοιπόν, ὅτι ὅσοι ἀναγνωρίζουν ὡς βασιλέα των τὸν Χριστὸν ἔχουν χρέος νὰ μάθουν νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τὴν δικαιοσύνην.

8. «Ἦγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν». Ἐπειδὴ, μετὰ τὴν μετὰβολὴν ποὺ ἔπαθεν¹¹, ἡ ἀν-

11. Διὰ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων. Ἡ πτῶσις προκάλεσε εἰς τὸν ἄνθρωπο ἡθικὴ διαστροφή.

θρωπίνη φύσις ἐγκατέλειψε τὴν δικαιοσύνην καὶ ἠγάπησε τὴν παρανομίαν, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένεν ἄνθρωπος ἐπιτυγχάνοντας οὕτω νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὴν ἀρχέγονον κατάστασιν καὶ νὰ τὴν κάμῃ νὰ ἀγαπᾷ τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ μισῇ τὴν παρανομίαν· αὕτη ἦτο ἄλλωστε καὶ ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει: «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός». Ποῖο ὅμως εἶναι αὐτὸ τὸ «διὰ τοῦτο»; Ποιὸ ἄλλο παρὰ νὰ γεμίσουν ἀγαλλιάσιν ὅσοι μετέχουν εἰς τὴν ἰδικὴν σου ζωὴν· ἐπειδὴ αὐτοὶ ἠλεήθησαν καὶ ἐγένιν ἱκανοὶ μὲ τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν νὰ ἀγαποῦν τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ μισοῦν τὴν παρανομίαν. «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε, ὁ Θεός, ὁ Θεός σου». Δι' αὐτὸ σὲ ἠλείψεν ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, λέγει· διότι τὸ «ἔχρισε» ἐρμηνεύεται ἠλείψεν¹². Ἡ ἐρμηνεία δὲ τοῦ παρόντος ἐδαφίου εὐρίσκεται ἀνωτέρω καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ «Ἡγάπησας δικαιοσύνην».

9-10. «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου». Ὡς ἱμάτια τοῦ Μονόγενοῦς ἡμποροῦν νὰ νοηθοῦν αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, ἡ μεγαλοπρέπειά του καὶ ἡ δόξα του, σύμφωνα μὲ τὸ: «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, ἐνεδύσατο Κύριος δύνάμιν καὶ περιεζώσατο»¹³. Αὐτὴ, λοιπόν, ἡ δόξα του καὶ ἡ μεγαλοπρέπειά του ἔχει γίνεῖ δι' ἡμᾶς ἄρωμα καὶ ἐπῆραν διὰ κάθε πιστὸν τὴν θέσιν τοῦ θυμιάματος, συμφώνως μ' αὐτὸ ποῦ λέγεται εἰς ἄλλο μέρος τῆς Γραφῆς: «Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου»¹⁴ καὶ τὸ «Εἰς ὁσμὴν εὐωδίας σου δραμοῦμαι»¹⁵. Ἡ στακτὴ εἶναι εἶδος σμύρνας πολὺ λεπτὸν· διότι ὅταν τριφτῇ τὸ ἄρωμα, ὅσον μὲν ἀπὸ αὐτὸ εἶναι ρευστὸν ἀποχωρίζεται διὰ νὰ ἀποτελέσῃ τὴν στακτὴν, τὸ παχύτερον δὲ ποῦ ἀπομένει εἰς τὸ τριβεῖον ὀνομάζεται σμύρνα. Ἡ κασία, τέλος, εἶναι κάτι σὰν φλούδα λεπτοτάτη καὶ μυρωδάτη, ἡ ὁποία περιβάλλ-

12. Τὸ χρίσμα εἰς μὲν τοὺς Ἑβραίους ἦτο τελετὴ καθιερώσεως τῶν βασιλέων, τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἱερέων, εἰς δὲ τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι Μυστήριον δι' οὗ μεταδίδονται τὰ χαρίσματα τοῦ Ἀγ. Πνεύματος.

13. Ψαλμ. 92, 1.

14. ᾠσμα α' 3.

15. ᾠσμα α' 4.

λεται ἀπὸ ξηρὸν χόρτον, ποῦ ὁμοιάζει σάν ξύλο. «Ἀπὸ θάρρων ἐλεφαντίνων ἐξ ὧν ἠϋφρανάν σε». «Βάρεις» μὲν εἶναι τὰ πολυτελῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ σπίτια, δηλαδή οἱ ναοί. «Ἐλεφαντίνας» δὲ λέγει τοὺς ναοὺς ποῦ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ἰδιατέρως περιποιημένοι καὶ ἐξαιρετικὰ ὠραῖοι. Βασιλεῖς δὲ ὀνομάζει τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ βασιλεύσουν μαζί μὲ τὸν Χριστόν. Θυγατέρας δὲ τῶν ἀποστόλων ὀνομάζει τὰς ψυχὰς ποῦ ἔχουν ἀναγεννηθῇ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν, αἱ ὁποῖαι καὶ μετεβλήθησαν εἰς ναοὺς μὲ ἀπερίγραπτον ὠραιότητα καὶ εἰς τὰς ὁποίας τιμᾶται καὶ εὐφραίνεται ὁ Θεός. Ἄρα τὸ χωρίον εἶναι ὅμοιον σάν νὰ λέγῃ: Θὰ εὐφρανθῇς, ὦ Κύριε, ἀπὸ τοὺς ἐλεφαντίνους ναοὺς ποῦ κατεσκεύασαν πρὸς ἰδικὴν σου δόξαν αἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ». Βασίλισσα μὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ ἔγινε νύμφη τοῦ μεγάλου βασιλέως· ἡ ἐκ δεξιῶν στάσις δὲ σημαίνει τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἀπολαύσῃ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα· ποικιλόχρωμον καὶ πολυτελῆ ἐνδυμασίαν τῆς ἀποτελοῦν ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη. Ἔχει ὁμῶς ἡ Ἐκκλησία καὶ ἄλλο ἐνδυμα ἀκόμη λαμπρότερον, τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. Λέγει ἄλλωστε ὁ ἀπόστολος: «Ὅσοι γάρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»¹⁶.

11. «Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε». Καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀναφέρεται ὁ παρὼν λόγος. «Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου». Διότι δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀσπασθῇ μὲ καθαρότητα τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν δὲν ξεχάσῃ ἐντελῶς τὰς ἁμαρτίας ποῦ διέπραξε προηγουμένως. Λαὸς μὲν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν προχριστιανικὴν περίοδον ἦσαν οἱ εἰδωλολάτραι. Οἶκος δὲ τοῦ Πατρός τῆς ἦσαν οἱ κατὰ κόσμον σοφοί, εἰς τοὺς ὁποίους κατοικεῖ σάν εἰς οἰκίαν ὁ Σατανᾶς.

13. «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις». Ἀναφέροντάς ἐν μόνον ἔθνος, ἐννοῶ τῶν Τυρίων, θέλει νὰ ὑποδηλώσῃ κατὰ τρόπον συμβολικὸν καὶ ἀντιπροσωπευτικὸν τὴν κλῆσιν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ἐδιδά-

λεξε δὲ τοὺς Τυρίους, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦσαν οἱ κατ' ἐξο-
χὴν ἐχθροὶ τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς. «Τὸ πρόσωπόν σου λι-
τανεύουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ». Μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει
ἐδῶ κηρύσσει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς τοὺς
ιδίους καὶ εἰς ὅλους ὅσοι κατέχουν ἀξιώματα. Προσε-
κίνησε τὴν Ἐκκλησίαν, δηλαδὴ τὸν Κύριον τῆς Ἐκκλη-
σίας.

14. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσω-
θεν ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς». Τὸ «ἔσωθεν» σημαίνει τὴν
εὐσέθειαν· διότι τὰ κοσμήματα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι
πνευματικά. Κρόσσια ὀνομάζει τὰς κάθε εἵδους ἀρε-
τὰς τῆς Ἐκκλησίας.

16-17. «Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀ-
πίσω αὐτῆς». Τοῦτο εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ: «Ἀρπαγησό-
μεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα»¹⁷.
Διὰ τῆς παρθένου συμβολίζει καὶ πάλιν τὴν Ἐκκλησί-
αν. «Ἡρμოსάμην γὰρ ὑμᾶς (...), παρθένον ἀγνὴν παρα-
στήσαι τῷ Θεῷ (Χριστῷ)»¹⁸. «Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενε-
χθήσονται σοι». Διότι ἡ πλησιεστέρα καὶ ἀδιασπάστως
ἡνωμένη μὲ τὴν παρθενίαν ἀρετὴ εἶναι ἡ ἐγκράτεια.
Ὅσαι ἄρα ψυχαὶ ζοῦν μὲ ἐγκράτειαν, δηλαδὴ ἀποφεύ-
γουν τὰς πονηρὰς πράξεις καὶ αὐταὶ θὰ ἀρπαχθοῦν ἀ-
πὸ τὸν Κύριον μαζὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν. Εἶναι δὲ θέβαι-
ον ὅτι καὶ ὅσοι ἀρπαχθοῦν θὰ εὕρουν αἰώνιαν εὐφρο-
σύνην καὶ ἀγαλλίασιν. «Ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέ-
ως». Ἐννοεῖ τὸν ἐπουράνιον ναόν.

17. «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοὶ
σου». Ἐπειδὴ εἶπε πρὸς αὐτὴν λησμόνησε τὸν πατέρα
σου, προσθέτει καὶ τὸ ἀντί, αὐτῶν ποὺ ἦσαν κάποτε πα-
τέρες σου, δηλαδὴ ἀντὶ τῶν διδασκάλων, θὰ ἀποκτήσης
παιδιά. Παιδιά δὲ ὀνομάζει τοὺς ἀγίους ἀποστόλους,
σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῆ ἀπὸ τὸν Κύριον: «Οἱ
υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι;»¹⁹. Πιθανὸν ἀκόμη νὰ ἐν-
νοῇ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἡγέτας τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι
ἔχουν μὲν γίνεαι παιδιά τῆς Ἐκκλησίας, συγχρόνως ὁ-
μῶς ἐτοποθετήθησαν ἀπὸ τὸν Κύριον Ἰησοῦν νὰ εἶναι

17. Α' Θεσ. δ' 16.

18. Β' Κορ. ια' 2.

19. Λουκ. ια' 19.

ἄρχοντες εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν, συμφώνως καὶ μετὰ αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῆ: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»²⁰. «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πάσαν τὴν γῆν».

18. «Μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ». Αὐτὸ θὰ γίνῃ ἀσφαλῶς μετὰ τὰ θεῖα συγγράμματα διότι εἰς τὰ ἱερὰ κείμενα ἀναφέρεται διαρκῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. «Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονται σοι εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐπειδὴ θὰ ἀκούσουν καὶ θὰ δεχθῶν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Τὰ λόγια τοῦ στίχου ἀναφέρονται εἰς τὸν Χριστόν. Πῶς θὰ τὸν δοξολογοῦν; Ἐνθυμούμενοι διαρκῶς ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ἁγίας Γραφῆς τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ διδάσκοντας τὰς ἐρχομένας γενεάς.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΕ΄.

Εἰς τὸ τέλος· πρὸς χάριν τῶν παιδιῶν τοῦ Κορέ· διὰ τὰ ἀπόκρυφα.

Ἦ ψό θ ε σ ι ς

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν γίνεται λόγος διὰ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν καὶ διὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν καὶ τὸ κλείσιμον αὐτῶν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἐπειδὴ δὲ ὅλα αὐτὰ λέγονται κατὰ τρόπον παραβολικόν, δικαιολογημένως ἔχει ἐπιγραφὴ ὁ Ψαλμὸς «ὑπὲρ κρυφίων». Ψάλλουν δὲ τὸν Ψαλμὸν ὅσοι ἔχουν πιστεύσει εἰς τὸν Χριστόν, προπάντων δὲ οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ.

2-3. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις». Λέγει αὐτὰ διὰ τοὺς διωγμοὺς ποῦ ξεσηκώθησαν ἐναντίον των ἀπὸ τοὺς ἀοράτους καὶ ὁρατοὺς ἐχθρούς. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν». Ἐπειδὴ, λέγει, ἔχομεν ἐσὲ βοηθόν, θὰ περιφρονήσωμεν

20. Ματθ. κη' 19.

κάθε ταραχήν πού θά προκληθῇ ἐναντίον μας. Διότι ὅταν ἤρχισε τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων συνεκλονίζετο ὁλόκληρος ἡ γῆ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πού παρέμειναν εἰς τὴν ἀπιστίαν ἐξεγείροντο ἐναντίον ἐκείνων πού ἐπίστευαν εἰς τὸ κήρυγμα. «Καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν». Καρδίας θαλασσῶν λέγει τὰ σκοτεινὰ των θάθη· ὄρη ὀνομάζει τὰς ἀντιθέτους δυνάμεις. Ἐπειδὴ, λοιπόν, οἱ δαίμονες ἐπρόκειτο νὰ πεταχθοῦν εἰς τὴν ἄβυσσον, ἐπροκαλοῦσαν σκληρὸν πόλεμον κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἀλλὰ δὲν πρήκεται νὰ φοβηθῶμεν ἀπὸ τοιοῦτου εἵδους ἐπιθέσεις, λέγουν οἱ πιστοί.

(«Βοηθὸς ἐν θλίψεσι». Ἐπειδὴ ἔχομεν ἐσέ βοηθόν, λέγει, θά περιφρονήσωμεν κάθε ἀναστάτῳσιν πού θά προκληθῇ ἐναντίον μας.

Πιθανὸν ὄρη ὀνομάζει τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι πρὶν ἔλθῃ ὁ Σωτὴρ ἦσαν ἀγέρωχοι καὶ ἀπὸ ὅλους ὄρατοί, καὶ διὰ τοῦτο παρομοιάζονται μὲ ὄρη).

4. «Ἦχῃσαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν». Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὕδατα ὀνομάζει τὰ πλήθη, τὰ ὁποῖα καὶ συνεκλόνισε τὸ πρωτάκουστον κήρυγμα περὶ τοῦ Χριστοῦ. «Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Ἡ δύναμις, λέγει, αὐτοῦ πού ἐκηρύττετο συνεκλόνισε τὰ ἀκάθαρτα δαιμόνια, πού μέχρι τώρα ἦσαν ἀγέρωχα καὶ πασίγνωστα καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν παρομοιασθῇ μὲ ὄρη.

5. «Τοῦ ποταμοῦ (τὰ) ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Ποτάμι ὀνομάζει τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος καὶ εὐφραίνει τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἦγάσε τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος». Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος καὶ εὐρίσκει ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁγίους, ἀφοῦ κατοικεῖ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἁγίων· ἅγιον κατοικήτηριον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία.

6. «Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται». Δηλαδὴ «ἐν μέσῳ» τῆς Ἐκκλησίας. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρῶτῃ». Θά σκύψῃ νὰ τὴν ἀκούσῃ τὸ πρῶτῃ, μόλις φέξῃ. Διότι κάτω ἀπὸ τὸ «βοηθήσει αὐτῇ» ἐδῶ

1. Εἶναι νομιζομεν πλησιέστερον πρὸς τὴν σκέψιν τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς νὰ ἐρμηνεύσωμεν ἔτσι, παρὰ νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἐννοεῖ τοὺς ἀψύχους νασούς. Ἀλλωστε ἐδῶ ὑποκρύπτεται καὶ τὸ Ἰωάν. ιδ' 17.

πρέπει νά ἐννοήσωμεν τὸ πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνδυναμώνει συνεχῶς ὁ Θεός, διὰ νά δύνανται νά φέρουν εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος.

7. «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι». Ἐπολέμησαν μὲν, λέγει, ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας οἱ ἐθνικοί, ἀλλ' ὅμως οἱ βασιλεῖς τοὺς «ἔκλιναν», δηλαδή ἐνίκηθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἀργότερα ὅμως ὑπετάχθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Χριστόν. Λέγει δηλαδή, ὅτι γρήγορα θὰ ἀνοικοδομηθῇς ἀπὸ ἐκείνους πού σέ κατέστρεψαν². Εἶναι ἄλλωστε γεγονὸς ὅτι ἀνύψωσαν τὴν Ἐκκλησίαν (οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν), προσφέροντες εἰς αὐτὴν πολυτίμα δῶρα. «Ἐδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Κατ' ἀρχὴν ἀναφέρεται εἰς ὅ,τι συνέβη ὅταν ὁ Χριστὸς ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν³. «Φωνὴν αὐτοῦ» ὀνομάζει τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι ἐὰν ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου ἡ λογικὴ ψυχὴ μετακινεῖται καὶ πηγαίνει ἀπὸ τὴν κακίαν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν πλήρη γνῶσιν αὐτοῦ.

8. «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεός Ἰακώβ». Τὴν νίκην πού ἐπέτυχε κατὰ τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν τὴν ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον. Ἐνθυμεῖται δὲ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος ἐπάλαψε μὲ τὸν Θεόν⁴.

9. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς». Δεικνύει τὴν εἰρήνην πού ἐπεκράτησε εἰς τὴν γῆν διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, λέγοντας πῶς ἔχει σταματήσῃ κάθε πόλεμος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. «Τέρατα» δὲ λέγει τοὺς ἀφανισμούς, δηλαδή τὰς καταργήσεις· διότι κατήργησε κάθε πόλεμον.

10. «Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὄπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί». Ἐδῶ τὸ τόξον καὶ τὸ ὄπλον καὶ ἡ ἀσπίς ἀπεικονίζουσιν μίαν ἐλθεινὴν κατάστασιν καὶ πονηράς σκέψεις.

2. Πρβλ. Ἦσ. μθ' 17.

3. Βλ. Λουκ. κγ' 46.

4. Βλ. Γεν. λθ' 22-32.

11. «Σχολάσατε, καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός». Ἐάν δηλαδή κανεὶς δὲν ἀπαλλαγῇ τελείως ἀπὸ κάθε ἐγκόσμιον φροντίδα, δὲν ἡμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν. Διότι ἔχομεν ἀνάγκην ἡρεμίας καὶ ἀπραξίας, διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὸν Θεόν. «Ὑψωθῆσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὕψωθῆσομαι ἐν τῇ γῇ». Ὑπόσχεται εἰς αὐτούς, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου θὰ ἐπικρατήσῃ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.

12. «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεός Ἰακώβ». Ἐπαναλαμβάνουν διὰ δευτέραν φοράν ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΣΤ'.

Εἰς τὸ τέλος· εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ Κορέ.

Ὑπόθεσις

Ψάλλεται ὁ Ψαλμὸς ἐξ ὀνόματος τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι προτρέπουν τὰ ἔθνη νὰ πανηγυρίσουν μὲ καλὰς πράξεις τὸ γεγονός τῆς συντριβῆς τῶν ἀνιέρων δαιμόνων.

2. «Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ πράξατε ἀγαθὰς πράξεις. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως». Ὁ Ψαλμὸς εἶναι ὕμνος ποῦ ἐψάλη μετὰ ἀπὸ κάποιαν νίκην. Ἐπειδὴ, λοιπόν, συνετρίβησαν αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, προτρέπει τοὺς ἐθνικοὺς νὰ ψάλλουν θριαμβευτικῶς.

3. «Ὅτι ὁ Κύριος Ὑψιστος φοβερὸς». Ὑψιστος μὲν ἔγινε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, φοβερὸς δὲ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Δὲν θὰ κυβερνοῦν πλέον, λέγει, οἱ πονηροὶ δαίμονες τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Διότι ἔχει δώσει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ πατοῦν ἐπάνω εἰς φίδια καὶ σκορπιούς¹ καὶ ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἀκόμῃ καὶ τὰ πλήθη τῶν πονηρῶν δαιμόνων.

1. Λουκ. ι' 19.

4-5. «Υπέταξε λαούς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν». Χαίρουν οἱ πιστοὶ διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν δοθῇ εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Κύριον. «Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτῷ». Καὶ ποία ἄλλη θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ κληρονομία ποὺ ὑπόσχεται ὁ Κύριος παρὰ ἐκείνη διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει λεχθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα «Αἴτησαι ἀπ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου»;² «Τὴν καλλονὴν Ἰακώβ ἦν ἡγάπησεν». «Καλλονὴν Ἰακώβ» ἐννοεῖ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰακώβ διὰ τὰ ἔθνη κατὰ τὴν ὁποίαν εἶπε: «Καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν»³. Αὐτὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ ἡγαπημένη. Καὶ εἰς ποῖον εἶναι ἡγαπημένη παρὰ εἰς ἐκεῖνον ποὺ προσέφερε τὴν ζωὴν του χάριν αὐτῆς; Αὐτήν, λοιπόν, τὴν ἡγαπημένην, λέγει, ἐδιάλεξε⁴.

6-7. «Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ». Εἰς τὰ λόγια αὐτὰ γίνεται λόγος διὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς οὐρανοὺς (Ἀνάληψις). «Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος». Τοὺς ὕμνους ποὺ ἔψαλλον οἱ ἄγγελοι ποὺ ἀνέβαιναν μαζὶ του ὠνόμασε φωνὴν σάλπιγγος. «Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν, ψάλατε· ψάλατε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε». Ἐπειδὴ οἱ ἄγγελοι, λέγει, ὕμνουں αὐτὸν ποὺ ἀναβαίνει, καὶ σεῖς, ὦ ἔθνικοί, ὁλοκληρώνοντες τὴν ἰδίαν λειτουργίαν, ψάλατε πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῆς γῆς· διότι ἡ ψαλμωδία εἶναι γνῶρισμα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι χαίρουν ἐν Κυρίῳ. Λέγει ἀλλωστε ὁ ἀπόστολος: «Εὐθυμεῖ τις ἐν ὑμῖν; Ψαλλέτω»⁵.

(«Ψάλλετε συνετῶς». Νὰ μὴ ψάλλετε μὲ κιθάρας ὅπως οἱ πρὸ Χριστοῦ· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «συνετῶς»).

8. «Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη». Διότι ἐδέχθησαν τὴν πίστιν εἰς αὐτόν. «Ὁ Θεὸς κάθεται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ». Ἀναφέρεται εἰς τὴν Δευτέραν παρουσίαν του, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ καθήσῃ ἐπὶ θρόνου καὶ θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην.

9-10. «Ἀρχοντες λαῶν, συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ». Εἶναι ἐννοιολογικῶς ὅμοιον πρὸς τό: «Κα-

2. Ψαλμ. 6' 8.

3. Γεν. μθ' 10.

4. Ἐννοεῖ προφανῶς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν.

5. Ἰακ. ε' 13.

θήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ»⁶. «Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Εἰς τὴν χώραν, λέγει, τῶν πρῶων, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ δοθῇ ὡς κληρονομία εἰς τοὺς ἁγίους, οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ θὰ ἔχουν ἐξαιρετικὴν θέσιν καὶ θὰ τιμῶνται ἰδιαιτέρως, καθὼς μαθαίνομεν ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου: «Καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων δώδεκα».

ΜΖ'.

ΨΑΛΜΟΣ λυρικός· εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ Κορέ· ψάλλεται κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος.

Ὑπόθεσις

Καὶ ὁ παρὼν Ψαλμὸς ψάλλεται ἐξ ὀνόματος τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι ἐκθέτουν τοὺς διωγμοὺς ποὺ ὑπέφεραν ἐπειδὴ ἐκήρυτταν τὸν Χριστόν, καὶ τὰς νίκας ποὺ ἐπέτυχαν κατ' αὐτούς.

2. «Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὅρει ἁγίῳ αὐτοῦ». Ὁ Θεὸς δὲν θὰ προσκυνηταὶ πλέον μόνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, λέγει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὄρος ποὺ ἔχει ἁγιασθῇ. Ὁρος ἐδῶ ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ἡ τελειότερα (ὑψηλότερα) περὶ τοῦ Θεοῦ διδασκαλία.

3. «Εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς». Ἐσκόρπισε, λέγει, τὴν χαρὰν εἰς ὅλοκληρον τὴν γῆν· διότι ἐσκέπασεν ὅλοκληρον τὴν γῆν ἡ ἀγαλλίασις καὶ ἡ χάρις ποὺ προήλθον ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν γῆν. «Ὁρη Σιών τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ». Ἡ μὲν Ἱερουσαλήμ, εὐρίσκεται εἰς τὸν νότον, ἐνῶ τὰ ἔθνη εἰς τὸν βορρᾶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκόμπαζαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι τάχα μόνον αὐτοὶ ἔχουν τὸ προνόμιον νὰ κατοικοῦν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, δι' αὐτὸ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ πραγματικὴ Σιών εἶναι τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐδέχθησαν

6. Ματθ. ιθ' 28.

τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου. Πράγματι δὲ τὸ στήριγμα τῆς Σιών εἶναι ἡ ἀπὸ βορρᾶ κατωφέρεια, αὐτὴν δὲ τὴν κατωφέρειαν ἐννοεῖ μὲ τὴν φράσιν «τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ»· ἀντὶ δηλαδὴ νὰ εἴπῃ τὸ κλίμα (= κατωφέρεια) τοῦ βορρᾶ, εἶπε «τὰ πλευρὰ». Ὁ Παῦλος πρὶν μὲν δεχθῇ τὸν Χριστὸν ἦτο «πλευρὰ τοῦ βορρᾶ», εἰς τὰ ὁποῖα κατεκαύθησαν ὅλα τὰ κακὰ ποῦ ὑπῆρχον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· τώρα ὁμῶς ἔγινεν «ὄρη Σιών» ἐπειδὴ ἔχει μέσα τοῦ τὸν Χριστὸν ποῦ ὁμιλεῖ¹, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Σιών² καὶ ἐξηφάνισε τὴν ἀσέβειαν τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ³. «Ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου». Αὐτὴ, λέγει, ἡ κατωφέρεια τοῦ βορρᾶ, δηλαδὴ τὰ ἔθνη, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ὀνομασθοῦν ἡ πόλις διὰ τὴν ὁποίαν ἐδῶ γίνεται λόγος· εἰς τὰ ἔθνη ἀποκαλύπτεται ὁ Θεὸς ὡς προστάτης καὶ σωτὴρ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς πειρασμούς.

4. «Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς θάρσεσιν αὐτῆς γινώσκεται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς». Πύργοι («θάρεις») μεγάλοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ (Ἐκκλησίας) εἶναι οἱ κάτοχοι τῶν διαφορῶν ἀξιωματῶν μέσα εἰς αὐτήν.

5-7. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν». Ἐπαυσεν ὀριστικῶς πλέον ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος διεξήγετο ἐναντίον των, ἐπειδὴ ἐκήρυττον τὸν Χριστὸν, τόσον ἀπὸ τοὺς ὁρατοὺς βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν ὅσον καὶ προπάντων ἀπὸ τοὺς ἀοράτους δαίμονας, οἱ ὁποῖοι παλαιότερον ἐβασίλευον εἰς τὴν γῆν. «Αὐτοὶ ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασαν». Ἐμεινᾶν κατὰ πληκτοί, λέγει, καὶ ἐβγήκαν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των, ὅταν εἶδον πόσον μεγάλη βοήθεια ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τοὺς ἁγίους. «Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς». Ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ προεκάλεσεν εἰς αὐτοὺς τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν.

8. «Ἐν πνεύματι θιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς». Μὲ πλοῖα Θαρσεῖς, ποῦ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον πολύτιμα καὶ κατάφορτα, παρομοιάζει τοὺς βασιλεῖς. Ὡς ἀέρα ὀρμητικόν, μὲ τὸν ὁποῖον συνέτριψεν αὐτούς, νὰ

1. Βλ. Β' Κορ. ιγ' 3.

2. Πρβλ. Ψαλμ. ιγ' 7.

3. Πρβλ. Ψαλμ. νδ' 2.

φαντασθῆς ὠρισμένας δυνάμεις με τὰς ὁποίας κατεπολέμησε τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων.

9. «Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως εἶδομεν». Τὴν σωτηρίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ὑπεσχέθης, λέγει, Κύριε, τὴν εἶδομεν νὰ πραγματοποιηῇται με ἔργα. «Ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Σημαίνει τὸν τόπον ὅπου εἶδον νὰ πραγματοποιηῇται ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ. Ποῦ ἄλλου ἐγινεν αὐτὸ παρὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πού εἶναι ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ; «Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς αἰῶνα». Εἶναι ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο πού ἔχει λεχθῇ ἀπὸ τὸν Κύριον: «Ἐγὼ ἐπὶ τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν»⁴.

10. «Ὑπελάθομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου». Ἀντὶ νὰ εἶπῃ ἔχομεν ἴδει, ἀνεμένομεν λέγει, νὰ ἴδωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ δοξάζεται εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν· ἀπὸ τὸ ἔλεός του ἐσχηματίσαμεν τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀγνοήσῃ τοὺς ἐκτὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀνθρώπους, ἀλλ' εὐρισκόμενοι εἰς τὸν τόπον καὶ τὸν ναὸν πού λατρεύεσαι σὺ ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἡλπίσαμεν τὴν παγκοσμιότητα τοῦ ἐλέους σου, ἐπειδὴ γνωρίζομεν, ὅτι τὸ ὄνομά σου ἀνήκει εἰς ὅλους καὶ εἶναι πάντῳ ἀπὸ ὅλους.

11. «Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτως καὶ ἡ αἵνεσις σου». Λέγει αὐτό, διότι ἔχει μοιράσει τὰς δωρεὰς τοῦ εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ τὰ πρόσωπα, σύμφωνα με αὐτὸ πού ἔχει λεχθῇ: «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος»⁵.

12. «Εὐφρανθήτω ὅρος Σιών». Ὁ ὅρος Σιών εἶναι ἡ Ἐκκλησία. «Καὶ ἀγαλλιάσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας». Θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας λέγει, ὅτι εἶναι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Διότι ὅλοι οἱ ἀπόστολοι ἦσαν Ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς. «Ἐνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε». Ἀφοῦ ἐπέρασες τὰ ἔθνη ἀπὸ τὴν δικαίαν κρίσιν σου, τὰ ἀπὸ τῶν λαῶν ἀπὸ τὸν πόλεμον τῶν δαιμόνων ἐναντίον τῶν.

13. «Κυκλώσατε Σιών, καὶ περιλάβετε αὐτήν». Αὐ-

4. Ματθ. 16: 18.

5. Γαλ. 3: 28.

τὰ τὰ παραγγέλλει τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς ἀποστόλους, λέγοντάς των νὰ γίνουν ἐν εἶδος τείχους γύρω ἀπὸ τὴν Σιών, δηλαδή τοῦ θεαρέστου τρόπου ζωῆς. «Διηγῆσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς». Καὶ ποιοὶ ἄλλοι θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι οἱ πύργοι τῆς Ἐκκλησίας παρὰ οἱ ἐκάστοτε ποιμένες της καὶ οἱ δίκαιοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκθέτουν οἱ ἀπόστολοι τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ;

(Εἰς τὰς θείας δυνάμεις αἱ ὁποῖαι προστατεύουν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐλαβουμένην τὸν Θεὸν πολιτείαν καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ἀπευθύνεται τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα λέγοντας: Προστατεῦστε τοὺς πύργους. Τὰ σημαντικώτερα ἀπὸ τὰ πράγματα μιᾶς πόλεως, ἐπειδὴ ἔχουν μεγαλυτέραν ἀνάγκην προστασίας, παραδίδονται εἰς τοὺς φρουροὺς ἡριθμημένα).

14. «Θέσθε τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς». Δύναμις πάλιν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι τὴν στηρίζουν, μὲ τοὺς ὁποίους παραγγέλλει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους νὰ συμβουλευοῦν μὲ ὅλην τὴν καρδίαν των. «Καταδιέλεσθε τὰς θάρεις αὐτῆς». Καθένας, λέγει, ἅς ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν ἑνὸς τμήματος τῶν ἐθνῶν. Διότι ἐμοιράσθησαν, λέγει, τὴν οἰκουμένην οἱ δώδεκα ἀπόστολοι⁶. «Ὅπως διηγῆσασθε εἰς γενεὰν ἑτέραν». Πράγματι οἱ ἀπόστολοι μὲ ὅσα ἔγραψαν εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Κ.Δ. περὶ τοῦ Χριστοῦ διηγούνται περὶ αὐτοῦ καὶ εἰς ὅλας τὰς μετὰ ἀπὸ αὐτοῦ γενεάς.

15. «Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Ὅμιλῃ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς διανομῆς τῶν ἐθνῶν. Διδάξατε καὶ μοιρασθῆτε (τὰ ἔθνη) διὰ τὸν ἐξῆς λόγον: διὰ νὰ πληροφορηθοῦν καὶ αἱ γενεαὶ ποὺ θὰ ἔλθουν μετὰ ἀπὸ σᾶς, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἐποίμανε κατὰ τρόπον δίκαιον τὸν λαὸν (ἐννοεῖ τὸν Κύριον) εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ πρόκειται νὰ τὸν ποιάνῃ καὶ εἰς τοὺς μελλοντικούς καὶ ἀτελειώτους αἰῶνας.

6. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος κατὰ τὴν ὑπ' ὀψιν ἐποχὴν ὑπῆρχε παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀπόστολοι ἐμοιράσθησαν τὴν οἰκουμένην καὶ καθεὶς ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην - διαποιμᾶναι ἑνὸς τμήματος αὐτῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΗ'.

Εἰς τὸ τέλος· εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ Κορέ.

Ὑπόθεσις

Διὰ τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ διακηρύττονται πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θεῖον δικαστήριον καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ὀδηγήσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ θεῖον δικαστήριον καὶ θὰ κρίνῃ ὅλα τὰ δημιουργήματα. Τὰ παιδιὰ τοῦ Κορέ θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐκπρόσωποι τῶν ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκαν τὸν Χριστιανισμόν εἰς ὅλοκληρον τὴν οἰκουμένην.

2. «Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσαθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ὅπως ἀκριβῶς προσκαλεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν τοὺς ἀνθρώπους κάθε προελεύσεως, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο προσκαλεῖ ὁ θεὸς λόγος ὅλους μαζί τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ τὰ περὶ τῆς θείας κρίσεως.

3. «Οἷ τε γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Γηγενεῖς μὲν ὀνομάζει τοὺς πιὸ τραχεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀπολιτίστους, πού κατοικοῦν μακρὰν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ζοῦν χωρὶς νόμους· «υἱοὺς δὲ τῶν ἀνθρώπων» ὀνομάζει ὅσους ἀκολουθοῦν εὐγενέστερον τρόπον ζωῆς καὶ διοικοῦνται σύμφωνα μὲ ὠρισμένους νόμους.

4. «Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν». Ὅπως διήρесе τοὺς ἀκροατὰς εἰς διαφόρους ομάδας, ἔτσι καὶ τὴν διδασκαλίαν του χωρίζει εἰς διαφόρους κατηγορίας. Ἐκεῖνος δὲ πού λέγει αὐτὰ εἶναι ὁ ὅμιλος τῶν ἀποστόλων, ἔχοντας εἰς τὸ στόμα τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐνυπόστατη σοφία τοῦ Πατρός¹. Ἐπειδὴ, λοιπόν, οἱ ἀπόστολοι εἶχον τὸν Χριστὸν εἰς τὸ στόμα καὶ ἡ σκέψις των ἦταν διαρκῶς προσκολλημένη εἰς αὐτόν, ἦτο ἐπόμενο νὰ εἶναι συνετοί. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ νοῦς των ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σύνεσιν, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιλαμ-

1. Πρβλ. Α' Κορ. α' 24, 30.

θάνωνται καὶ τὰς παραβολὰς τοῦ Σωτῆρος, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὰ Εὐαγγέλια. Διὰ τοῦτο ὅταν τοὺς ἐρωτοῦσε ὁ Χριστός: «Συνήκατε ταῦτα πάντα;» ἐκείνοι ἀπαντοῦσαν: «Ναί»².

5. «Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου». Ἐγὼ μὲν, λέγει, ἐπειδὴ ἐξήσκησα τὸν νοῦν μου διὰ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰς παραβολὰς ποὺ σώζουν, ἔχω τὴν δυνατότητα νὰ κατανοήσω τὰ νοήματα ποὺ κρύπτονται μέσα εἰς αὐτάς· εἰς ἐκείνους δὲ οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ πράξουν αὐτό, ἐπειδὴ εἶναι πνευματικῶς ἀνώριμοι, θὰ ἀνοίξω τὰς θύρας ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὴν κατανόησιν αὐτῶν τῶν ἀληθειῶν καὶ θὰ τοὺς διευκρινίσω τὰ δυσνόητα νοήματα καὶ τὰς παραβολὰς. Καὶ θὰ τὰ κάμω αὐτὰ μὲ τὸ δικό μου Ψαλτήριον, δηλαδὴ μὲ τὸ σῶμα μου, τὸ ὁποῖον θὰ παράγῃ ἡχους ὥς εἶδος μουσικοῦ ὄργανου, διὰ τοῦ ὁποῖου προτρέπεται ἡ ψυχὴ νὰ ἀναπέμπῃ ὕμνους, κινουμένη εἰς τοῦτο μὲ δεξιотεχνία μὲ κάθε αἰσθητήριον ὄργανο καὶ μέλος καὶ μέρος τοῦ σώματος.

6. «Ἰνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ;». Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει τὴν διδασκαλίαν, ἐνῶ τὰ προηγούμενα ὑπέχουν θέσιν προλόγου. Ἀρχίζει δὲ μὲ ἐρώτησιν, διὰ νὰ πάρῃ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἀπάντησιν. Ἡ ἀπάντησις δὲ εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ἰνα τί φοβοῦμαι;». Διότι μετὰ τὸ «φοβοῦμαι» πρέπει νὰ τεθῇ σημεῖον στίξεως, ὥστε τὸ νόημα ποὺ θὰ προκύψῃ νὰ εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐὰν κανεῖς μὲ ἐρωτᾷ, λέγει, «Ἰνα τί φοβοῦμαι», θέλοντας νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ ἐμὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀγωνίας ποὺ μὲ διακατέχει, ὥς ἀκούσῃ τὴν εἰλικρινῆ ἀπάντησίν μου: Φοβοῦμαι διότι ὑπάρχει ἡμέρα φοβερά, τὴν ὁποίαν ὅταν σκέπτομαι καταλαμβάνομαι ἀπὸ φρίκην καὶ φόβον. Καὶ φρίττω, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἡ «ἀνομία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με», δηλαδὴ ἡ ἐγκατάλειψις ἀπὸ μέρους μου τοῦ δρόμου τοῦ Θεοῦ, ποὺ διέπραξα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μου, παραβαίνοντας τὸν θεῖον νόμον, παρασυρόμενος ἀπὸ τὰς ποικίλας μερίμνας καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ κόσμου. Αὐτῇ, λοιπόν, ἡ ἀσέβεια θὰ μὲ περικυκλώσῃ, λέγει. Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Θὰ μὲ περικυκλώσουν τὰ πονηρὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχω διαπράξει καὶ τὰ ὁποῖα θὰ

μέ κυκλώσουν ἀπὸ παντοῦ καὶ θὰ μέ πολιορκήσουν καὶ δὲν θὰ μέ ἀφήσουν νὰ ἀποφύγω τὴν κόλασιν. Πονηράν ὀνομάζει τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, διότι εἶναι πράγματι φοβερὰ δι' ὅσους θὰ πᾶνε εἰς τὴν κόλασιν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μάλιστα τὴν ὠνόμασε καὶ ἡμέραν τῆς θείας ὀργῆς, λέγοντας: «Θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς»³.

7-8. «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν». Ἀπευθύνεται πρὸς δύο κατευθύνσεις: Ἀκούσατε αὐτὰ ὅσοι στηρίζετε τὰς ἐλπίδας σας εἴτε εἰς τὸν πλοῦτον, εἴτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. Τί ἄλλο εἶναι δὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν νὰ ἀκούσουν παρὰ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως οὔτε αὐτοὺς τοὺς ἰδίους θὰ ὠφελήσῃ ὁ πλοῦτος; Διότι τίποτε δὲν θὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὴν θείαν ὀργήν, τὴν ὁποίαν θὰ προκαλέσῃ κατ' αὐτῶν ἡ ἁμαρτία των. Καμμιὰ βοήθεια δὲν δύναται νὰ παρασχεθῇ εἰς τὸν ἀνθρώπον κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἀφοῦ π.χ. οὔτε ἀδελφὸς ἀγάπητὸς εἰς τὸν Θεόν, οὔτε κάποιος ἄλλος ἀνθρώπος δύναται νὰ μᾶς λυτρώσῃ· καὶ ἂν δὲν ἤμπορῇ ὁ ἀδελφός, καὶ μάλιστα θεοφιλής, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ δυνηθῇ ὁ πλοῦτος νὰ μᾶς ὠφελήσῃ.

(«Ὁ ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται». Δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸν τυχόντα ἀδελφόν, ἀλλὰ διὰ τὸν θεοφιλῆ καὶ τίμιον).

9. «Καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Ἀφοῦ ἐδίδαξεν ὅτι εἰς τίποτε δὲν μᾶς ὠφελεῖ ὁ πλοῦτος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἐν συνεχείᾳ διδάσκει ποῖον εἶναι ἐκεῖνο πού ὠφελεῖ. Ποῖο ἄλλο δὲ εἶναι αὐτὸ εἰμὴ ἡ γεμάτη κόπον καὶ μόχθον ζωή; Διότι μόνον αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού θὰ ἀξιωθοῦν νὰ κληρονομήσουν κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα τὴν ζωὴν πού ὑπεσχέθη ὁ Θεός. Ὁποῖος κουράζεται διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς θὰ ζήσῃ αἰωνίως διὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ ἀναπαυθῇ αἰωνίως, καὶ θὰ ζήσῃ ὡς νικητής. «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ζήσεται εἰς τέλος».

10. «Οὐκ ὀψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας». Θὰ εὐρίσκωνται δηλαδὴ εἰς τόσον μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, ὥστε οὔτε κἂν νὰ πλησιάζουν τὴν καταστροφὴν των νὰ δύνανται. Ποῖοι δὲ ἄλ-

λοι εἶναι οἱ σοφοὶ ποὺ ἀποθνήσκουν εἰμὴ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει λεχθῇ τὸ «Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω»;⁴. Μὲ ὅλα αὐτὰ δηλαδὴ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Γραφῆς μᾶς διδάσκει, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως οὔτε ὁ πλούσιος σώζει τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖται σοφός. Μόνον δὲ ἐκεῖνος θὰ ἐπιτύχη τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν παρόντα βίον ἐθυσιάσθη, ἀγωνιζόμενος διὰ τὴν ἀρετὴν. «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων ἄνους ἀπολοῦνται». Θὰ παραδοθοῦν, λέγει, εἰς τὴν αἰωνίαν ἀπώλειαν μαζὶ καὶ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἀνόητοι· διότι τίποτε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσφέρουν ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἦσαν εἰδωλολάτραι. «Καὶ καταλείψουσιν ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν». Διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν κάμουν ἰδικόν των, εὐεργετοῦντες ἐκεῖνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη⁵.

12. «Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα». Μὲ τοὺς τάφους θέλει νὰ συμβολίσῃ τὴν νεκρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλαν τὴν ψυχὴν των, ἐπειδὴ τίποτε ὀρθὸν καὶ εὐθὲς δὲν ἐσκέφθησαν περὶ τοῦ Θεοῦ. «Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Αἱ σκηναί, λέγει, εἰς τὰς ὁποίας κατοικοῦσαν ὅταν ἀκόμῃ ζοῦσαν θὰ μεταβιβαζῶνται ἀπὸ τοὺς μὲν εἰς τοὺς δὲ (ἀπὸ τοὺς προγόνους εἰς τοὺς ἀπογόνους), ἀπὸ τὴν μίαν γενεάν εἰς τὴν ἄλλην· τοῦτο δὲ ἔχει πῇ καὶ ἀνωτέρω, ὅτι δηλαδὴ «καταλείψουσιν ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν». «Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Πρέπει, λέγει, μὲ πίστιν καὶ ζωὴν θεάρεστον νὰ προετοιμασθοῦν καταλλήλως, ὥστε νὰ γραφοῦν τὰ ὀνόματά των εἰς τοὺς οὐρανούς· ἀντ' αὐτοῦ ὅμως αὐτοὶ ἐφρόντισαν νὰ ἀπαθανατίσουν τὰ ὀνόματά των εἰς τὴν γῆν, κτίζοντες πόλεις εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδαν τὸ ὄνομά των⁶.

13. «Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνήκε». Αἰτία τῆς πτώσεώς των λέγει, ὅτι εἶναι ἡ μεγάλη των προσκόλλησις εἰς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας. Τοῦτο δὲ συνίσταται

4. Ἦσ. κθ' 14. Α' Κορ. α' 19.

5. Τὸ νόημα εἶναι ὅτι ὁ πλοῦτος γίνεται ἰδικός μας ὅταν μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς. Δηλαδὴ τότε ὁ ὑλικὸς πλοῦτος μετουσιῶνεται εἰς ἀρετὴν, εἰς θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς (Ματθ. στ' 20).

6. Σύνθηες παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Σῶζονται ἀκόμῃ καὶ σήμερον πόλεις φέρουσαι ὀνόματα βασιλέων κλπ.

εἰς τὸ νὰ μὴ κατανοήσουν τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν τῶν εἰς τὴν δημιουργίαν, ὅτι δηλαδή ἔχουν δημιουργηθῇ κατ' εἰκόνα Θεοῦ⁷. Ἐπίσης εἰς τὸ ὅτι ἐδιόλεξαν νὰ κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν μαζὶ μὲ τὰ ἀνόητα ζῶα ἀντὶ τῶν οὐρανίων σκηνῶν, καὶ προετίμησαν τοὺς τάφους ἀντὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς πλησίον τοῦ Θεοῦ.

14. «Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς». Ἡ θεία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ ὁδὸν τὸν θίον κάθε ἀνθρώπου καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐπιγείου ζωῆς αὐτοῦ. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ὁδὸν, λέγει, τὴν ἔκαμε δύσβατον δι' αὐτοὺς καὶ ἐχθρικὴν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν σκεφθῇ τίποτε τὸ ὀρθόν. Παρὰ ταῦτα ὅταν ἐσκόνταπταν κατὰ τὴν πορείαν της, δὲν ἀντελαμβάνοντο τὰ ἐμπόδια, ὥστε νὰ συνέλθουν. «Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσιν», ἀντὶ νὰ πῇ: "Ὅταν φθάσουν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῶν καὶ δὲν θὰ ἔχουν πλέον περιθώρια μετανοίας, τότε θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἔσφαλαν ἐπειδὴ ἔζησαν μίαν τοιαύτην ζωὴν.

15. «Ὡς πρόβατα ἐν ἄδι ἔθεντο». Ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ καλοῦ ποιμένου⁸, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπαρνήθησαν καὶ ἀπέβαλαν τὴν τιμητικὴν τῶν ἐν τῇ δημιουργίᾳ θέσιν, διὰ τοῦτο τὰ σώματά τῶν ὑπέστησαν τοιαύτην φθοράν, ὥστε νὰ ὁμοιάζουν μ' ἐκεῖνα τῶν κτηνῶν ἐξ αἰτίας δὲ αὐτοῦ καὶ ἔχουν γίνει θοοσκήματα τοῦ ἄδου, ὥστε αὐτὸς πλέον νὰ τοὺς θόσκη καὶ νὰ ὀδηγῇ αὐτοὺς εἰς τὰ ἰδικά του λιθάδια, πού εἶναι δι' ἄλλους μὲν ἡ αἰώνια φωτιά, δι' ἄλλους δὲ ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ θρῆνος καὶ τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν καὶ δι' ἄλλους τὸ σκοτάδι τὸ φοβερὸ τῆς κολάσεως.

«Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρῶτ'». Ἐκεῖ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν δὲν θὰ σηκωθοῦν διὰ νὰ κακοποιήσουν τοὺς εὐσεβεῖς, ὡσὰν νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀντιθέτως μάλιστα ὅσοι ἀξιωθοῦν νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἄδυτον πρωίαν τῆς ἄλλης ζωῆς καὶ νὰ ἴδουν τὸ νέον ἐκεῖνο φῶς, αὐτοὶ θὰ ἐξουσιάσουν ἀπολύτως τῶν ἀσεβῶν. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται

7. Γεν. α' 27.

8. Ἰωάν. ι' 11.

ἐν τῷ ἄδῃ». Ὁλόκληρος, λέγει, ἡ βοήθεια αὐτῶν, δηλαδή ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν ἐκ τῆς ἐπιγείου δόξης τῶν διὰ τοῦ θανάτου θά ἐξαλειφθῇ. Διότι τὸ «παλαιωθήσεται» ἔχει τεθῇ ἀντὶ τοῦ «θά διαλυθῇ».

16. «Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρῶσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἁδου, ὅταν λαμβάνῃ με». Ὁ Θεός, λέγει, θά λυτρῶσῃ τὴν ψυχὴν ἐμοῦ ὁ ὁποῖος λέγω αὐτά, ὥστε νὰ μὴ ἀρπαχθῇ καὶ ὁδηγηθῇ μαζὶ μὲ τὰ πρόβατα τοῦ ἁδου εἰς τὴν καταστροφὴν.

17. «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος». Ἀφοῦ ἔμαθες, λέγει, ποῖον θά εἶναι τὸ τέλος τῶν ἁσεβῶν, νὰ μὴ θεωρήσῃς εὐτυχεῖς ὅσους πλουτίζουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, οὔτε νὰ φοβηθῇς ὥσάν νὰ μὴ ἔχῃ ἀπομείνει δι' ἐσὲ καμμία ἐλπίς εὐτυχίας, οὔτε νὰ καταλαμβάνεσαι ἀπὸ μελαγχολίαν ὥσάν νὰ εἶναι τόσο μεγάλη ἀξία τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἔχεις στερηθῇ. Γνώριζε καλὰ, ὅτι ἐσὲ μὲν σὲ περιμένει ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἐνῶ ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον οἱ πολλοὶ θεωροῦν εὐτυχισμένον, ἐπειδὴ διαθέτει πλοῦτη, δόξαν καὶ ψευδῇ σοφίαν οὐδὲν θά ἔχῃ πλέον μετὰ τὸν θάνατον· διότι θά ὁδηγηθῇ εἰς τὸν ἅδην γυμνός ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶχεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν.

18. «Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα». Τοῦτο μόνον, λέγει, ἐφάνη ὅτι κερδίζουν οἱ ἄθεοι ἀπὸ τὸν πλοῦτον, τὸ νὰ θεωροῦνται δηλαδή εὐτυχεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν παροῦσαν θνητὴν καὶ προσωρινὴν ζωὴν. Οἱ ἄλλοι δηλαδή τοὺς κολακεύουν καὶ τοὺς καλοτυχιζοῦν διὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἐνόμιζαν ὅτι κατέχουν. «Οὐδὲ συγκαταθήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ὅλα εἶναι προσωρινά, λέγει, δι' αὐτὸ τότε θά ἀναπέμψῃ εὐχαριστίαν εἰς σὲ τὸν δημιουργὸν ὁ τέτοιου εἴδους ἄνθρωπος, ὅταν πολλαπλασιάσῃς τὰ ὑπάρχοντά του.

20. «Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Θά μιμηθῇ, λέγει, τὸν ζῆλον τῶν προγόνων του, καὶ ἐπειδὴ κατάγεται ἀπὸ πονηροῦς, θά κληρονομήσῃ ἀπὸ αὐτοὺς τὴν πονηρίαν. «Ἔως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κατέχονται ἀπὸ τοιαύτας ἀντιλήψεις,

ἔχουν γίνει ψυχικῶς τυφλοί, ἀφοῦ οὔτε εἰς τὸν παρόντα θνητὸν θίον ἐφωτίσθησαν μετὰ τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς γνώσεως, οὔτε εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν θὰ ἀξιωθοῦν τοῦ αἰωνίου θείου φωτός.

ΜΘ'.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸν Ἀσάφ.

Ἦ πόθεις

Ψάλλει τὸν Ψαλμὸν ὁ Ἀσάφ, εἰσάγοντας εἰς αὐτὸν τὸ πρόσωπον τοῦ νομοθέτου, καταργῶντας μὲν τὰς καθιερωθείσας ὑπὸ τῆς Π.Δ. θυσίας, εἰσάγοντας δὲ τὰς τῆς Νέας Διαθήκης, δηλαδὴ τὴν προσφορὰν δώρων συνοδευομένων μετὰ δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν. (Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων ἀδιαφοροῦσαν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἐνόμιζαν ὅτι τὸ (πᾶν) ἔγκειται εἰς τὸ νὰ μαθαίνουν ἀπ' ἑξω καὶ νὰ ἀπαγγέλλουν τοὺς νόμους καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας. Ἀλλὰ ἡ μελέτη τοῦ νόμου καὶ ἡ προσφορὰ θυσιῶν εἶναι καρπὸς τῆς ἀρετῆς ἢ ὁποία ὑπάρχει ἤδη εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἐὰν κάνωμεν ἐκεῖνα χωρὶς αὐτὴν εἶναι ὥσάν νὰ ἀλείφεται¹ κανεῖς μετὰ σκοπὸν νὰ παλαίψῃ, ἀλλὰ νὰ ἀδιαφορῇ διὰ τοὺς παλαιστικoὺς ἀγῶνας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ στεφανωθῇ. Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν οἱ ὁποῖοι τοιοῦτοτρόπως σκέπτονται ἀπευθύνει ἔλεγχον ὁ εὐλογημένος Δαβὶδ², παρουσιάζων τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἐπιτιμᾷ καὶ νὰ τοὺς δεικνύῃ, ὅτι, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἀρετὴ, περιφρονεῖ τὰς θυσίας· αὐτὸ ἔλεγε καὶ διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου: «Ὁ ἄνομος ὁ θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ τύπτων ἄνδρα»³ καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν. Ὁμιλεῖ, λοιπὸν, περὶ τοῦ Λόγου μετὰ εἰκόνας καὶ παρουσιάζει τὸν Θεὸν νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, νὰ ἐγκαθιστᾷ δικα-

1. Οἱ παλαισταὶ ἀλείφουν πρὸ τοῦ ἀγῶνος τὰ σώματά των μετὰ ἔλαιον ἢ ἄλλας λιπαρὰς οὐσίας.

2. Τὸ ὄρθον εἶναι Ἀσάφ. Λάθος μᾶλλον ἀντιγραφικόν.

3. Ἡσ. Ἐστ' 3.

στήριον καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων, «Θεὸς θεῶν ἐλάλησε»).

1. «Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν». Θεοὶ μὲν εἶναι οἱ εὐρισκόμενοι πλησίον τοῦ Θεοῦ ἅγιοι· «Δέδωκά σε τῷ Φαραῶ εἰς Θεὸν»⁴ καὶ «Ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε»⁵. Πότε δὲ ἄλλοτε καλοῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰμὴ ὅταν ἐλάλησε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μετὰ τὴν ἐνανθρώπησίν του καὶ συνεκέντρωσε πέριξ αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν γῆν; Τί δὲ ἄλλο εἶπε εἰμὴ τὸ «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»⁶ καὶ τὸ «Δεῖ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ»;⁷.

2. «Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ». Διότι ἀπὸ τὴν ἄνω Σιὼν θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν δευτέραν παρουσίαν του.

(«Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ. Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει». Τὸ μὲν «ἐκ Σιὼν» σημαίνει ἀσφαλῶς τὴν πρώτην παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος, τὸ δὲ «ἐμφανῶς» τὴν δευτέραν. Κατὰ τὴν διάρκειαν μὲν τῆς πρώτης ἐπὶ γῆς ἐμφανίσεώς του καὶ τὴν ἐνδοξον θεοφάνειαν σιωποῦσεν ὅταν ἀνεκρίνετο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων⁸ καὶ δὲν ἄφινε νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ θεότης του⁹· ὅταν ὅμως θὰ ἔλθῃ διὰ δευτέραν φοράν, θὰ ἔλθῃ ἔτσι, ὥστε νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ἀπὸ ὅλους καὶ δὲν θὰ σιωπήσῃ, ἀλλὰ θὰ ἐλέγξῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς θὰ ἔλθῃ κατὰ τρόπον φανερόν καὶ ἀφοῦ ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, ἄρα τὸ «ἐμφανῶς» σημαίνει τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ).

3. «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει». Δὲν θὰ ἔλθῃ πλέον ἀπαράτηρητος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τὴν πρώτην φοράν, ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, σὰν ἀστραπὴ δηλαδὴ ποὺ διασχίζει τὸν οὐρανὸν ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν¹⁰ καὶ γίνεται ἀπὸ ὅλους ὁρατὴ. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται». Κατὰ τὴν δευτέραν του παρουσίαν, λέγει, δὲν θὰ σιωπᾷ ὅπως ἔπραξε κατὰ τὴν πρώτην ἐνώπιον τῶν

4. ἘΕ. ζ' 1.

5. Ψαλμ. πα' 6.

6. Ματθ. κη' 19.

7. Μάρκ. ιγ' 10.

8. Ματθ. κατ' 63. Μάρκ. ιδ' 61.

9. Μάρκ. σ' 44.

10. Ματθ. κδ' 27. Λουκ. ιζ' 24.

ἀσεβῶν. «Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται». Φωτιά, διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὴν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶναι ἄξιοι μιᾶς τοιαύτης τιμωρίας ἕνεκεν τῆς ἀσεβείας τῶν. Εἶναι δὲ τοῦτο ὅμοιον πρὸς τὸ «Ἐμπροσθεν αὐτοῦ εἴλκε ποταμὸς πυρὸς»¹¹. Μὲ καταπληκτικὴν ἀκρίβειαν προεφήτευσεν αὐτὰ καὶ ὁ εὐλογημένος Δανιήλ. Διότι λέγει: «Ποταμὸς πυρὸς εἴλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλόξ πυρὸς, οἱ τροχοὶ πῦρ φλέγον»¹¹. Ἡ φωτιά δὲ σημαίνει ἢ τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἐκπέμπεται ὑπ' αὐτῆς (διότι τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ προηγείται τὸ πνευματικὸν φῶς ποὺ εἶναι καρπὸς τῆς πίστεως, τοῦ ὁποίου φωτὸς προτύπως ὑπῆρξεν ἡ φωτεινὴ στήλη, ἡ ὁποία ὠδηγοῦσε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ τὴν νύκτα¹²) ἢ ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀνεθέρμαινε ἐντὸς μας τὴν προθυμίαν νὰ διαπράξωμεν κάθε ἀγαθόν, ἐπειδὴ εἶχε παγώσει ἡ ψυχὴ μας ἐκ τῆς συνεχοῦς διαπράξεως κάθε εἵδους ἁμαρτίας· ἐπέτυχε δὲ τοῦτο θέτοντας ἐντὸς ἡμῶν ὡς ἄλλην φωτιὰν τὴν κοινωνίαν¹³ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶπε, λοιπόν, ὁ Κύριος ὅτι «Πῦρ ἦλθον θαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν»¹⁴· ἔχομεν πράγματι γίνεи πνευματικῶς ζωντανοὶ ὅσοι ἠξιώθημεν τῆς μεγάλης αὐτῆς δωρεᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς κατ' ἐξοχὴν χορηγήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ βαπτίσματος τ. ἔ., ἀναφέρεται ὡς στοιχεῖον αὐτοῦ καὶ ἡ φωτιά· διότι βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, «ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί»^{14α}. Εἶπε δὲ κάποιος καὶ ἀπὸ τοὺς προφῆτας ὅτι «Αὐτὸς ἐκπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς πῶα πλυνόντων· καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ χρυσίον»¹⁵. Διότι πράγματι ἡ δύναμις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐξαφανίζει κάθε ἀκαθαρσίαν ποὺ ὑ-

11. Δαν. Ζ' 9-10. Παρατηρεῖται μία μεταβολὴ εἰς τὴν σειρὰν τῶν φράσεων.

12. Βλ. Ἑε. μ' 38.

13. «Μέθεξις»: Ὁρος καὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, ἰδίως τοῦ Πλάτωνος. Ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐχρησιμοποιήθη κυρίως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ τῶν Μυστηρίων.

14. Λουκ. ιβ' 49.

14α. Ματθ. γ' 11. Λουκ. γ' 16.

15. Μαλ. γ' 2-3.

πάρχει ἐντός μας. Παρά ταῦτα ὁμως ἡ δύναμις τοῦ Ἁγ. Πνεύματος εἰς οὐδὲν ὠφέλησε τὴν Συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ δὲν προσήλθον εἰς τὴν χάριν, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς λέγει εἰς τὸν Ἱερεμίαν: «Ἐξέλιπε φυσητὴρ ἀπὸ πυρός, ἐξέλιπε μόλυβδος. Εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ· πονηρίαι αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν»¹⁶.

4. «Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω». Πρὸ Χριστοῦ μὲν οἱ κάτοικοι τῆς γῆς ἦσαν μερίδες τῶν ἀλεπουδῶν¹⁷, καθὼς λέγει κάπου εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, ἐπειδὴ ἐλάτρευον τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ εἰς κάθε τόπον ἐδέχοντο ὡς Θεὸν ὅ,τι καθέννας ἐνόμιζε· ὅταν ὁμως ἐφανερῶθῃ ἐπὶ γῆς ὁ Σωτὴρ, ἐφεγγοβόλησεν εἰς ἡμᾶς τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας, ἐπανεφέρε πλησίον τοῦ Θεοῦ τὸν πλανηθέντα ἄνθρωπον, ἔδωσε τὰ τραῦματα τοῦ πληγωμένου ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὡσάν καλὸς ποιμὴν ποῦ ἦτο καὶ ἀπομάκρυνε τὰ σαρκοβόρα θηρία ἀπὸ τὴν μάνδραν τῶν προβάτων· ἐπὶ πλέον ἐξηγίασε τοὺς ἰδικούς του διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοὺς ἔθεσε ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων καὶ ἐτοποθέτησεν εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν ἁγίους διδασκάλους. Θὰ προσκαλέσῃ, λοιπόν, λέγει, τοὺς εὐρισκομένους εἰς τοὺς οὐρανούς ἀγγέλους καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐξελέγησαν εἰς τὴν γῆν δι' ἱεραποστολὴν, ὥστε νὰ διαχωρίσουν τὸν ἰδικόν του λαὸν ἀπὸ τοὺς μακρὰν αὐτοῦ. Πράγματι δὲ οἱ ἀπόστολοι ὅσους μὲν ὑπήκουον εἰς τὸ κήρυγμά των τοὺς ἔφεραν πλησίον τοῦ Θεοῦ, ὅσους ἔδειξαν ἀπιστίαν τοὺς ἀπέστειλαν εἰς τὸν Σατανᾶν, λέγοντες σχεδὸν εἰς αὐτούς: Πηγαίνετε, λοιπόν, λέγει, εἰς τὸ φῶς τῆς φωτιᾶς σας καὶ εἰς τὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἔχετε ἀνάψει διὰ τὸν ἑαυτὸν σας. Εἰς τοὺς ἀπιστοῦντας, λοιπόν, Ἰουδαίους λέγουν: «Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλῆσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, καὶ ἀναξίους ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη»¹⁸. Ὅτι δὲ πράγματι οἱ ἄγγελοι συνεργάζονται μὲ τοὺς διδασκάλους τοῦ θείου λόγου καὶ τοὺς μαθητάς των τὸ λέγει σαφῶς ὁ Παῦλος:

16. Ἱερ., στ' 29.

17. Πρβλ. Ψαλμ. Εδ' 11.

18. Πράξ. ιγ' 46.

«Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν»¹⁹. Αὐτὸ συνάγεται καὶ ἀπὸ τὴν σκάλαν, τὴν ὁποίαν εἶδεν ὁ Ἰακώβ καὶ ἡ ὁποία ἔφθανεν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίζετο ὁ Κύριος, ἀνεθοκατέβαινον δὲ αὐτὴν τρέχοντες ἄγγελοι²⁰. Ὁμοιον εἶναι καὶ τὸ χωρίον: «Παρεμβαλεῖ Κύριος κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ρύσεται αὐτούς»²¹. δι' ὧν αὐτῶν, λοιπόν, ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ αὐτοὶ συνεργάζονται καὶ διαχωρίζουν τὸν λαόν.

«Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω». Τοὺς δικαίους, λέγει, οἱ ὅποιοι ζοῦν καὶ ἐργάζονται ἐπὶ τῆς γῆς ὥσάν νά εἶναι οὐράνια ὄντα, θὰ τοὺς συγκεντρώσῃ εἰς τὰς οὐρανίους κατοικίας. «Καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ». Τοὺς ἁμαρτωλοὺς, λέγει, καὶ ὅλους ὅσοι κατοικοῦν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν θὰ τοὺς συγκεντρώσῃ, διὰ νὰ διαχωρίσῃ τοὺς δικαίους ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι δίκαιοι.

5. «Συναγάγατε αὐτῷ τοὺς δούλους αὐτοῦ». Ὁ λόγος ἀπευθύνεται εἰς τοὺς ἄγγέλους, συμφώνως πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Κύριος: «Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἄγγέλους αὐτοῦ, καὶ συνάξουσιν τοὺς δικαίους ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τῆς γῆς»²². «τοὺς διαθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίας». Ἐννοεῖ τὰς πνευματικὰς θυσίας.

6. «Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ». Θὰ δοξάσουν, λέγει, οἱ οὐρανοὶ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἡξίωσε καὶ ἀνθρώπους νὰ ζοῦν ὅπως ἀρμόζει εἰς οὐράνια ὄντα. Διότι ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς ὅπως οἱ ἅγιοι τοῦ πρὸ Χριστοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ παύσουν νὰ προσφέρουν θυσίας διὰ τῆς σφαγῆς ἀλόγων ζώων πρὶν γίνῃ ἡ τελικὴ κρίσις καὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν. δι' ὅλα δὲ αὐτὰ αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις ἀνυμνοῦν τὸν κριτὴν, ἐπειδὴ ἤρchiσε ἀπὸ τοὺς ἁγίους· ἀλλὰ καὶ οἱ οὐρανοὶ διακηρύσσουν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, χαίροντες καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν σωτηρίαν

19. Ἐβρ. α' 14.

20. Βλ. Γεν. κη' 12.

21. Ψαλμ. λγ' 8.

22. Μάρκ. ιγ' 27.

τῶν ὁσίων. Ἡ κατοικία δὲ τῆς γῆς θὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν παράταξιν ἐκείνην, ἥ ὁποία δὲν ἔχει ἀξιωθῇ νὰ προσκληθῇ εἰς τὸν οὐρανόν²³. «Ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστίν». Ἐνταῦθα προφανῶς τὸν Χριστὸν ὀνομάζει Θεόν· διότι ὁ Πατὴρ ἔχει δώσει ὁλόκληρον τὴν δικαιοδοσίαν τῆς κρίσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν Υἱόν²⁴. Ἐάν δὲ ὁλόκληρον τὴν κρίσιν ἔχη δώσει ὁ Πατὴρ εἰς τὸν Υἱόν, ὁ δὲ Θεὸς εἶναι κριτῆς, ἄρα ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός.

7. «Ἀκουσον, λαὸς μου, καὶ λαλήσω σοι». Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ διδάξῃ ἐν συνεχείᾳ νέους νόμους καὶ διὰ νὰ μὴ ἐκλάβῃ κανεὶς τοὺς λόγους αὐτοὺς ὡς ἀνθρωπίνους ἢ κάποιας ἀγγελικῆς δυνάμεως, διὰ τοῦτο θέτει εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου εἰμι ἐγώ». Τὸ νόημα δὲ τοῦ χωρίου εἶναι τὸ ἐξῆς: Μὴ νομίζῃς ὅτι εἰμαι κάποιος ἄλλος, ἐπειδὴ σήμερον σοὺ δίδω ἄλλους νόμους· ὅχι, εἰμαι ὁ ἴδιος ποὺ ἐνομοθέτησα διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ καθιέρωσα τὰς θυσίας. Σὲ διαβεβαιῶ δὲ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ κατηγορηθῇς ὡς παραβάτης τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ἐάν πράξῃς αὐτὸ ποὺ παραγγέλλω σήμερον. Διότι εἰμαι ὁ ἴδιος ποὺ καὶ κεῖ παρήγγειλα εἰς τὸν δοῦλον μου Μωϋσῇ ὅ,τι ἦτο συμφέρον καὶ τώρα παρέχω αὐτὴν τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον διὰ σέ νὰ τηρῇς τὰ περὶ θυσιῶν παραγγέλματα τοῦ νόμου. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν προσφέρῃς αὐτὰς τὰς θυσίας, πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι αὐταὶ ἔχουν ἤδη προσφερθῇ. «Τὰ γὰρ ὀλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός», καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν προσφέρονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἐάν δὲ παρὰ ταῦτα ἐπιμείνης νὰ προσφέρῃς αὐτὰς τὰς θυσίας ὡς κάτι ἱερὸν καὶ ἀναγκαῖον, ἀκουσέ με νὰ σοὺ ὁμιλήσω μὲ ὅλην τὴν ἐλίκρινειαν: δὲν θὰ δεχθῶ τίποτε ἐξ αὐτῶν ἀπὸ σέ. Διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι εἰς ἐμέ περιττὰ· ἄλλωστε καὶ τὰ ζῶα ποὺ θόσκουν εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰ θόδια καὶ τὰ ὑποζύγια, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ ὠραιότης τῶν καρπῶν τοῦ ἀγροῦ ὅλα εἶναι ἰδικά μου καὶ οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν ἔχω ἀνάγκην. Ἐάν πάλι ἤθελε προκύψῃ εἰς ἐμέ

23. Ἐννοεῖ τοὺς δαίμονας. Ἐνδεχομένως καὶ τοὺς ἀμετανοήτους ἁμαρτωλοὺς.

24. Ἰωάν. ε' 22.

κάποτε ἀνάγκη τροφῆς, δὲν εἶμαι τόσον πολὺ πτωχὸς ἐγώ, ὥστε νὰ ἀναγκασθῶ νὰ ζητῶ ἀπὸ σὲ αὐτάς τὰς τροφάς· «Ἐμὴ γάρ ἐστιν ἡ οἰκουμένη». Ποῖαι δὲ εἶναι αἱ κατάλληλοι θυσίαι τὰς ὁποίας δύνασαι νὰ προσφέρῃς εἰς ἐμέ; Ἡ αἵνεσις, ὁ ὕμνος, ἡ θεολογία. Ὅταν δὲ ἐκπληρώσῃς αὐτά, τότε θὰ λάβῃς ὡς ἀνταπόδοσιν νὰ εἰσακουσθῇ ἡ προσευχή σου καὶ νὰ πάρῃς ὅ,τι ζητεῖς, ὡσὰν νὰ ἔχῃς ἐκπληρώσει θεῖον νόμον. Καὶ δεικνύοντας μὲ ποῖον λαὸν συνομιλεῖ, καταλήγει: «Ἰσραὴλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι». Ἐν συνεχείᾳ ἐγκαταλείπει τὸν ἰσότημον διάλογον καὶ δείχνει τὴν ἰδικήν του ἐξουσίαν καὶ ὑπεροχήν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου εἰμι ἐγώ»· ἐκεῖνος ποὺ σὲ ἡλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων, ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ἄνοιξε δρόμον μέσα εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκεῖνος ποὺ σὲ ἔθρεψεν εἰς τὴν ἔρημον, ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ἔδωκε τὸν νόμον ἐκεῖνον ὅστις προέβλεπε τὰς θυσίας. Μὴ μὲ νομίσης, λοιπόν, δι' ἄλλον νομοθέτην, ἐπειδὴ θλέπεις διαφορὰ εἰς ἐκεῖνον τὸν νόμον καὶ εἰς τὸν σημερινόν.

(«Ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς σου». Δηλαδὴ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐφανέρωσε καταπληκτικὰ θαύματα εἰς τὸ γένος σας ἀπὸ παλαιὰ μέχρι καὶ τώρα).

8. «Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε». Δὲν θὰ σοῦ καταλογίσω, λέγει, ἀδιαφορίαν διὰ τὴν παράλειψιν τῶν θυσιῶν· διότι τὰς προσφέρεις συνεχῶς· δὲν σοῦ ὑπόσχομαι ὅμως ὅτι θὰ περιορισθῶ νὰ ἐκτιμῇσω τὴν ἀρετὴν σου ἐπὶ τῇ θάσει αὐτῶν.

16. «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἰνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;»²⁵. Ἁμαρτωλὸν ἐνταῦθα ὀνομάζει τὸν παραθάτην («νομοθέτην»)²⁶ τῶν θείων Γραφῶν. Εἶναι δὲ ἐννοιολογικῶς ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἔχει λεχθῇ: «Οὐχ ὠραίος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ»²⁷. Διότι ἐὰν παραθαίνει ὅλα τὰ θεῖα προστάγματα καὶ ἐργάζεται κάθε κακίαν καὶ ἡ γλῶσσα του

25. Οἱ ἐνδιάμεσοι στίχοι ἢ δὲν ἡρμηνεύθησαν ὡς μὴ χρήζοντες ἐρμηνείας ἢ ἀπωλέσθη ἡ ἐρμηνεία των.

26. Τὸ κείμενον ἔχει «νομοθέτην», ἀλλ' εἶναι ἀσφαλῶς λάθος. Τοῦτο συνάγεται εὐχερῶς καὶ ἐξ ὧν ἐν συνεχείᾳ λέγει.

27. Σοφ. Σειράχ ιε' 9.

εἶναι γεμάτη δολιότητα, τότε διατί παίρνει εἰς τὸ στόμα του καὶ τὰς θείας Γραφάς;

21. «Υπέλαθες ἄνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος». Παλαιότερον μὲν, λέγει, ἔδειξα μακροθυμίαν, ἀλλὰ δὲν θὰ πράξω τὸ ἴδιον καὶ τώρα· διότι ὅταν θὰ σὲ ἐλέγξω θὰ σοῦ παρουσιάσω συγχρόνως καὶ τὰ ἁμαρτήματά σου, τὰ ὁποῖα σὺ θεθαίως ἐνόμισες ὅτι δὲν ὑπάρχουν πλέον, οὔτε πρόκειται κάποιος νὰ τὰ θυμηθῇ ποτέ· ἐγὼ ὁμῶς ὡς Θεὸς ποὺ εἶμαι θὰ τὰ φέρω εἰς φῶς καὶ θὰ ἐκτεθοῦν ἐνώπιόν σου· δὲν θὰ τὰ κρύψω ὅπως κάμνεις ἐσύ, ὥστε νὰ γίνω ὅμοιος μὲ σένα. Θὰ τὰ φανερώσω δέ, ὥστε νὰ διαπιστώσης ὅτι τὰ γνωρίζω καὶ νὰ γεμίσης ἐντροπήν. «Ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου».

22. «Σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ». Σὰν φιάνθρωπος ποὺ εἶναι μετὰ τὸν ἔλεγχον ποὺ ἤσκησε προσθέτει καὶ προτροπήν, δίδοντας περιθώρια μετανοίας. Ἀντιληφθῆτε, ὅτι μακροθυμῶ ἐπειδὴ λυποῦμαι δι' ὅσα πράττονται ἀπὸ σᾶς καὶ ἐπειδὴ θέλω νὰ σᾶς δώσω εὐκαιρίαν μετανοίας. Ἐὰν δὲν κατανοήσετε τοῦτο καὶ δὲν μετανοήσετε, θὰ σᾶς κατακτήσῃ ὁ ἄνομος, δηλαδή ἡ ἀνομία καὶ δὲν θὰ δυνηθῇ οὐδεὶς νὰ σᾶς σώσῃ. Διότι ἐγὼ ὁ Θεὸς σώζω μόνον ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι συναισθάνονται ὅτι διέπραξαν τὴν ἁμαρτίαν καὶ οἱ ὁποῖοι ἔπαυσαν νὰ ἁμαρτάνουν καὶ λέγουν: «Ἦνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν, ἠσεβήσαμεν»²⁸. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξομολογηθῇ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ νὰ πράττῃ τὸ κακόν. «Μήποτε ἄρπάσῃ, καὶ μὴ ἦ ὁ ρυόμενος». Μετανοήσατε, λέγει, μὴ τυχόν καὶ ἀφαιρέσῃ αἰφνιδίως τὴν ψυχὴν σας ὁ θάνατος καὶ φύγετε ἀμετανόητοι· διότι δὲν ὑπάρχει ἐκεῖνος ποὺ θὰ σώσῃ ὁσούς εὐρίσκονται εἰς τὸν ἄδην καὶ εἶναι αἰχμάλωτοι εἰς τὰς ἁμαρτίας. Διότι ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία ἀπεμακρύνθη τελείως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἄρπάζεται καὶ κατακρατεῖται ὑπὸ τοῦ ἄδου.

23. «Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με». Ἐπαναλαμβάνει ὅσα ἤδη ἔχει εἶπει, προτρέποντας νὰ ἐπιτελοῦμεν τὴν λογικὴν λατρείαν. Ὑστερα ἀπὸ τὰς τόσας ἐπιπλήξεις

28. Β' Παρ. στ' 37.

ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν, ὑπέδειξε καὶ τὸ φάρμακον κατὰ τῆς ἁμαρτίας, τὴν χρησιμοποίησιν δηλαδὴ τῶν μυστηρίων. Διότι ἡ συμμετοχὴ τοῦ πιστοῦ εἰς τὰ ἱερὰ μυστήρια ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν λατρευτικὴν θυσίαν, διὰ τῆς ὁποίας δοξάζεται ὁ Θεός. Καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μυστηρίου δοξολογοῦμεν τὸν Θεὸν μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ παριστάμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ μεθ' ὀλοκλήρου τῆς κτίσεως. «Καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἦν δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου». Εἰς τὴν θυσίαν, λέγει, τῆς δοξολογίας εὐρίσκεται ἡ ὁδός, πού ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν πού χαρίζει ὁ Θεός.

Ν'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τοῦ Δαβίδ.

Ἐψάλῃ ἐπ' ἀφορμῇ τῆς ἐπισκέψεως πρὸς αὐτὸν τοῦ προφήτου Νάθαν, ὅταν ὁ Δαβὶδ ἡμάρτησε μετὰ τῆς Βηρσαβέ.

Ἑρμηνεύσεις

Ψάλλει τὸν παρόντα Ψαλμόν, ὁ ὁποῖος περιέχει ἐξομολόγησιν δύο ἐγκλημάτων, ἅφ' ἑνὸς μὲν τῆς δολοφονίας τοῦ Οὐρίου, ἅφ' ἑτέρου δὲ τῆς μοιχείας αὐτοῦ μετὰ τῆς Βηρσαβέ¹. (Ὑποδεικνύει δὲ ταυτοχρόνως εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴν μετάνοιαν ὡς τὴν μόνην ὁδὸν σωτηρίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐν εἶδος τέχνης τῆς διαρκούς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκης. Διότι ἐκεῖνος πού μελετᾷ καὶ πράττει πάντοτε αὐτὰ ἀναδεικνύεται διαπαντὸς νικητὴς τοῦ διαθόλου, ὁ ὁποῖος πάντοτε μᾶς πολεμᾷ. Ἐπὶ πλέον ἀναφέρεται εἰς σωτηρίαν, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ θαπτίσματος, «ραντιεῖς με» λέγοντας. Πέραν ὅλων αὐτῶν διδάσκει, ὅτι ἔχει διαφυλαχθῆ εἰς αὐτὸν τὸ χάρισμα τῆς προφητείας. Διότι δὲν ζητεῖ νὰ τοῦ δοθῇ ὥσάν νὰ μὴ τὸ ἔχη, ἀλλὰ παρακαλεῖ νὰ μὴ τοῦ ἀφαιρεθῇ, λέγοντας: «Μὴ ἀντανέλης»). Ἀπαντᾷται

1. Βλ. Β' Βασιλειῶν κεφ. ια' - ιβ'.

δὲ εἰς τὸν Ψαλμὸν καὶ ἡ προφητεία περὶ τῆς ὀριστικῆς καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα ἀπαλλαγῆς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὡς καὶ ἡ διδασκαλία περὶ πνευματικῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ². Εἰς κάθε δὲ σημεῖον αὐτοῦ θὰ εὕρῃς τὸν προφήτην νὰ ζητῇ λύτρωσιν ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα ἁνομήματά του.

3. «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου». Ἐπειδὴ τὸ ἁμάρτημά του εἶναι μεγάλο, παρακαλεῖ νὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ μεγάλο ἔλεος τοῦ Θεοῦ. «Καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἁνόμημά μου». Διότι μόνοι οἱ οἰκτιρμοὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἱκανοὶ νὰ καθάρισουν τὰ χέρια ἀπὸ τὸ ἁμάρτημα τοῦ φόνου.

(Κάνοντας δὲ περισσότερο σαφές αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει, προσθέτει: «Ἐπὶ πλεῖον πλύνόν με». Καὶ ἐδῶ ἐζήτησε περισσοτέραν κάθαρσιν, διὰ νὰ δείξῃ εἰς κάθε σημεῖον τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματός του· ἢ, ἐπειδὴ ἤκουσε ἀπὸ τὸν Νάθαν ὅτι συνεχωρήθη διὰ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ ὅτι αἱ ποικίλαι δοκιμασίαι, τὰς ὁποίας ὑπέφερε ἐμείωσαν τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας του, λέγει, τώρα, ὅτι ἔχω ἀνάγκην καθαρτικῶν καὶ ἐξαγνισμῶν, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ ἵχνος ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν, ἢ ὁποία ἐκόλλησε εἰς τὴν ψυχὴν μου).

4-5. «Ἐπὶ πλεῖον πλύνόν με ἀπὸ τῆς ἁνομίας μου», ἢ ὁποία διεπράχθη μὲ τὸν φόνον, λέγει. «Καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με»· ἐννοεῖ τὴν ἁμαρτίαν τῆς μοιχείας. «Ὅτι τὴν ἁνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω». Καὶ ἡ παροῦσα φράσις ἀναφέρεται εἰς τὸν φόνον. «Καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός». Ἀδιάκοπα περιστρέφεται εἰς τὴν μνήμην του ἡ ἁμαρτία, τὴν ὁποίαν διέπραξε κατὰ τὴν μοιχείαν, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐγκαταλείπει οὔτε ἀπομακρύνεται, ἀλλ' εἶναι πάντοτε μαζί του καὶ τοῦ προκαλεῖ ἄγχος.

(«Ἐπὶ πλεῖον πλύνόν με ἀπὸ τῆς ἁνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με». Ὡς ἁμαρτίαν χαρακτηρίζει τὴν μοιχείαν. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἁμαρτία μὲν εἶναι ἡ πτώσις ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, ἁνομία δὲ εἶναι ἡ παράθασις τοῦ θείου νόμου· εἰς αὐτὰ ὀφείλεται

2. Πρβλ. Ἰωάν. 8' 24.

ἡ διάκρισις μεταξύ ἁμαρτίας καὶ ἀνομίας. Εἰς πολλὰς ὁμως περιπτώσεις αἱ δύο αὐταὶ ἔννοιαι συμπέπτουν. Καὶ ἰδοὺ πῶς: Ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ ποὺ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν φύσιν τοῦ καὶ ἐντὸς τῆς φύσεώς του· διότι σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι νὰ ζῇ συμφώνως πρὸς τὴν λογικὴν καὶ νὰ εἶναι ἐγκατεστημένη πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸ παράλογον. Ἐπίσης καὶ ὁ παραβάτης τοῦ νόμου σφάλλεται ἐναντι τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὴν φύσιν νόμου, ἀφοῦ ζῇ χωρὶς ἐγκράτειαν. Ἄρα πολὺ καλῶς ὁ ἀπόστολος καὶ Μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης ἐνεφάνησε καὶ τὰς δύο ἐννοίας ὡς ταυτοσήμους, λέγων: «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ»³· μὲ ἄλλους λόγους: Ἡ ἁμαρτία εἶναι ἐπακολούθημα τῆς παρανομίας. Διότι καθέννας ποὺ παραβαίνει τὸν νόμον ἁμαρτάνει, ἀλλ' ὁποῖος ἁμαρτάνει δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως καὶ παραβάτης τοῦ νόμου. Δύναται ὁμως νὰ λεχθῇ καὶ ἀντιστρόφως, συμφώνως πρὸς τό: «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ»⁴.

6. «Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Ἀντὶ νὰ εἶπῃ: Κατῶρθωσα νὰ ἀποκρύψω ἀπὸ τὰ μάτια ὄλων τὸ θαρὺ μου παράπτωμα, ἀλλ' ἀπὸ τὰ ἰδικά σου μόνον μάτια δὲν ἡδυνήθην νὰ τὸ ἀποκρύψω. Διὰ τοῦτο λέγει «καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Διότι καίτοι ἐδέχθην πολλὰς εὐεργεσίας ἀπὸ σέ, σὲ ἀντήμειψα μὲ τὰ ὅλως ἀντίθετα (ἐκείνων ποὺ ἐζήτεις ἀπὸ ἐμέ). Καὶ δὲν θέλει νὰ εἶπῃ μὲ αὐτό, ὅτι δὲν διέπραξε κακὸν εἰς τὸν Οὐρίαν· διότι πῶς θὰ ἡδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ κάτι τέτοιο; ἀλλ' ὅτι ἡ πιὸ μεγάλη παρανομία ἀπετολμήθη καὶ διεπράχθη πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέλεξε καὶ ἀπὸ βοσκὸν προβάτων τὸν ἔχει κάμει βασιλέα: Λέγει ἀκόμη τὸ «σοὶ μόνῳ ἥμαρτον» ἢ ἐπειδὴ κατῶρθωσε μὲν νὰ ἀποκρυβῇ ἀπὸ τὰ μάτια ὄλων ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἢ-λέγχθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ προφήτου· ἢ ἐπειδὴ ὡς βασιλεὺς μὲν δὲν ὑπήγετο εἰς τὰς διατάξεις τῶν ἀνθρωπίνων

3. Α' Ἰωάν. γ' 4.

4. Περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἁμαρτίας πρὸς τὸν νόμον ὅρα καὶ ἐν Ρωμ. ε' 12-20.

νόμων, ὥς εὐσεβῆς δὲ ποὺ ἦτο εὐρίσκετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν μόνου τοῦ Θεοῦ· ἢ ἐπειδὴ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἐλέγξῃ, μόνον ὁ Θεὸς τὸν ἐπανέφερε εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον. «Ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου». Μὲ ἐπέπληξες, λέγει, διὰ τοῦ προφήτου, ἐπειδὴ παρέβην τὸν νόμον σου· καὶ σὺ μὲν εἶσαι ἀπὸ τὴν φύσιν σου δίκαιος καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς πάντοτε μὲ διέσωσες καὶ μὲ ἡξίωσες τῆς μεγάλης τιμῆς νὰ γίνω θασιλεὺς καὶ προφήτης· ἐγὼ ἀντιθέτως εἶμαι ἀκάθαρτος καὶ φονεὺς· «Καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε». Ἀποδείξεις, δηλαδὴ ὁμολογία τῶν ἁμαρτημάτων.

7. «Ἴδου γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου». Ἡ ἀρχικὴ ἀπόφασις (πρόθεσις) τοῦ Θεοῦ ἦτο νὰ μὴ γεννώμεθα διὰ τῆς διαδικασίας τοῦ γάμου καὶ μὴ ὑποκείμεθα εἰς φθοράν· ἢ παράθασις ὅμως τῆς ἐντολῆς εἶχεν ὥς συνέπειαν νὰ καθιερωθῇ ὁ γάμος ἐξ αἰτίας τῆς παρανομίας τοῦ Ἀδάμ, ἐπειδὴ δηλαδὴ παρέβη τὸν νόμον ποὺ ἐδόθη εἰς αὐτόν. Ὅλοι, λοιπόν, οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ συλλαμβάνονται μέσα εἰς τὴν παρανομίαν καὶ τοὺς ἀναμένει ἡ τιμωρία τοῦ προπάτορός των⁵. Τὸ δὲ «καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου» σημαίνει ὅτι ἡ Εὐα, ἡ μητέρα δηλαδὴ ὅλων μας, πρώτη ἐπεθύμησε δυνατά τὴν ἁμαρτίαν, ὥσάν νὰ ἐφέρετο ἀκατασχέτως πρὸς τὴν ἡδονήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ ὑπέστημεν τὴν ἰδίαν μὲ τὴν προμήτορά μας τιμωρίαν, λέγομεν ὅτι γεννώμεθα μὲ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τῆς ἁμαρτίας. Ὁ παρὼν στίχος φανερώνει, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις περιήλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς ἁμαρτίας, ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς τῆς Εὐας καὶ ὅτι ἡ γέννησίς μας ἔχει γίνεῖ ὑπὸ συνθήκας κατάρας. Ἀρχίζει νὰ ὀμιλῇ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς, θέλοντας νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ.

8. «Ἴδου γὰρ ἀλήθειαν ἡγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι». Τὸ νόημα τοῦ χωρίου εἶναι τὸ ἐξῆς: Σὺ, λέγει, Κύριε, ὁ ὁποῖος εἶσαι ἡ ἐνυπόστατος ἀλήθεια καὶ ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷς τὴν ἀλή-

5. Περί τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὄρα καὶ ἐν Ρωμ. ε' 12-21. Α' Κορ. ιε' 21-24.

θειαν, ἐπειδὴ θέλεις νὰ ζῶμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν, θὰ μᾶς καθάρισης τελείως ἀπὸ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν καὶ θὰ μᾶς καθάρισης τόσον πολὺ μὲ τὸ ἀρώματικόν φυτὸν ὕσσωπο, ὥστε νὰ λευκανθῶμεν περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸ χιόνι. Μὲ ὕσσωπον παρομοιάζει τὴν καθαρτικὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι θερμὴ καὶ σπογγίζει ὁλόκληρον τὴν ἀκαθαρσίαν ποῦ ὑπάρχει ἐντὸς μας. (Ἡ κάθαρσις τῆς ψυχῆς θὰ γίνῃ μὲ τὸν ὕσσωπον, δηλαδὴ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι ὁ ὕσσωπος εἶναι χόρτον, ποῦ ἔχει ἰδιότητος καθαρτικᾶς). Τὸ δὲ «τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια σου ἐδήλωσάς μοι τῆς σοφίας» σημαίνει ὅτι τοῦ ἐφανέρωσε διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅτι ὅλα ὅσα θὰ τοῦ συμβοῦν εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς διὰ τῆς πανσοφίας του ἀπεφάσισε.

9. «Ραντιεῖς με ὕσσώπω, καὶ καθαρισθήσομαι». Ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ἔχεις δώσει θεῖους νόμους καὶ παραγγέλματα, λέγει τώρα καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὅτι δηλαδὴ μᾶς ἐχάρισες εἰς τὸν νόμον καὶ ὠρισμένους τρόπους καθαρισμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ διὰ ραντίσματος μὲ ὕσσωπον διὰ τὸν ἴδιον αὐτὸν σκοπὸν (τῆς καθάρσεώς μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν δηλαδὴ) δῶσε καὶ εἰς ἡμᾶς ἕν ἀνάλογον μέσον, ἀφοῦ εἶσαι ὁ ἴδιος Θεὸς ποῦ τότε ἔδωσες τὰ μέσα καθάρσεως. Φαίνεται, λοιπόν, νὰ ὑπαινίσσεται κάποιο μυστήριον. Ὁ μὲν Μωϋσῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον παρήγγειλε ὅπως ἡ ἐπάλειψις τῶν παραστατῶν τῶν θυρῶν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ προβάτου γίνεται τῇ θοηθείᾳ ὕσσωπου⁶, ἡμεῖς ὅμως ἐξηγοράσθημεν μὲ ἀσυγκρίτως πολυτιμώτερον αἷμα⁷. Ἐπειδὴ, λοιπόν, τὸ αἷμα ἐκεῖνο ἐπροστάτευσε τοὺς κατοίκους τῶν οἰκιῶν, ὥστε νὰ μὴ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὸν τιμωρὸν ἄγγελον, δικαιολογημένως ὁ Δαβὶδ ἐνθυμούμενος τὸ αἷμα ἐκεῖνο λέγει κατὰ τρόπον μυστικόν «ραντιεῖς με ὕσσώπω» καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν ὑπαινισσόμενος δι' αὐτοῦ τὴν τελείαν κάθαρσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀληθινοῦ ἁμνοῦ, τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπιθυμῶν εἰ δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ αὐτήν, ἡ ὁποία καὶ μόνῃ δύναται νὰ

6. Βλ. Ἑε. ιβ' 22.

7. Πρβλ. Α' Κορ. στ' 20. Ἀποκ. ε' 9.

ἐπιτύχη τελείαν κάθαρσιν καὶ νὰ κάμη τὸν ἄνθρωπον λευκότερον καὶ ἀπὸ τὸ χιόνι.

10. «Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην». Θὰ φροντίσης, λέγει, νὰ πληροφορηθῶ καὶ πάλιν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποῖα εὐχαρίστησις καὶ χαρά, μὲ ἀναμένει κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς. Ποῖα δὲ ἄλλη θὰ ἡδύνατο νὰ εἶναι αὐτὴ ἢ χαρμόσυτος γνῶσις παρὰ ἐκεῖνη ἢ ὁποῖα ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, τὴν ὁποῖαν ἐδίδαξεν ὅταν εἶπε «ἀγαλλιάσσονται ὁστέα τεταπεινωμένα»; Πότε δὲ ἄλλοτε θὰ χαροῦν τόσο πολὺ τὰ σαπισμένα ὅστ᾽ αὐτὰς μᾶς παρὰ κατὰ τὴν περίοδον ἢ ὁποῖα θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ὀριστικὴν ἀνάστασιν μᾶς, κατὰ τὴν ὁποῖαν, καθὼς λέγει ἄλλος προφήτης «τὰ ὅστ᾽ αὐτῶν ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ»;⁸. «Ἀγαλλιάσεται ὁστέα τεταπεινωμένα». Θὰ χαρῇ ὑπερβολικῶς ἢ ὑγεία τῆς ψυχῆς μου, ἐπειδὴ προηγουμένως ἦτο ἀσθενὴς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

11. «Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου». Ἐπανερχεται καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐξομολόγησιν.

12. «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός». Τὴν ψυχὴν μου, λέγει, ἢ ὁποῖα ἐπαλαιώθη καὶ ἐρειπώθη ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν κάνε καὶ πάλιν καινούριαν. «Καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ κάνε σταθερόν· εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ: Σταθεροποίησε τὸν νοῦν μου, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ παρασυρθῇ ποτὲ πλέον εὐκόλως εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

13. «Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ». Παρακαλεῖ νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν εἰς αὐτὸν τὸ προφητικὸν χάρισμα. Διότι τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας του.

14. «Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου». Ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Χαρὰν προερχομένην ἀπὸ τὴν σωτηρίαν ὀνομάζει τὴν ἐπὶ γῆς παρουσίαν τοῦ Κυρίου, συμφώνως πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ δίκαιος Συμεὼν: «ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου»⁹. παρακαλεῖ, λοιπόν, νὰ γευθῇ καὶ ὁ ἴδιος αὐτὴν τὴν χαρὰν. «Καὶ πνεύματι

8. Ἦσ. Εσθ' 14.

9. Λουκ. 6' 30.

ἡγεμονικῶ στήριξόν με». Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἄνωτέρω ὠνόμασε πνεῦμα εὐθές, ἐδῶ τὸ ὀνομάζει ἡγεμονικόν (ὁδηγητικόν).

15. «Διδάξω ἄνόμους τὰς ὁδοὺς σου». Ἀφοῦ μέ ἡλευθέρωσες, λέγει, ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, δός μου καὶ πάλιν τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα. Τότε, λοιπόν, θὰ διδάξω καὶ πάλιν τοὺς παραβάτας τῶν ἐντολῶν σου νὰ ἐφαρμόζουν εἰς τὴν ζωὴν τῶν τὸ θέλημά σου.

16. «Ρῦσαι με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεός, ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου». Ἀπευθύνει πάλιν θερμὴν παράκλησιν διὰ τὸν φόνον τοῦ Οὐρίου, διὰ νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τὸν μολυσμόν, ποὺ προεκλήθη ἀπ' αὐτόν· ἢ καλύτερον τὸ «ἐξ αἱμάτων» σημαίνει τὴν μόλυνσιν ἐκ τῶν αἱματηρῶν θυσιῶν, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ Ψαλμοῦ ὅπου λέγει: «Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν» καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ. «Ἀγαλλιάσσεται ἡ γλῶσσα μου τὴν δικαιοσύνην σου». Ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν ὡς ἐξῆς τοῦτο: «Θὰ διακηρύξῃ ἡ γλῶσσα μου τὴν δικαιοσύνην σου»· ἀφοῦ δηλαδὴ ἔλαβον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μου δὲν θὰ μείνω σιωπηλός, ἀλλὰ εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν θὰ σὲ ὕμνω καὶ θὰ διηγούμαι τὰς εὐεργεσίας σου. Ἐπειδὴ, λέγει, παρητήθης ἀπὸ τὰς καθιερωμένας ὑπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου θυσίας —διότι δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ συγχωροῦν ἁμαρτίας— διὰ τοῦτο σοῦ προσέφερα τὴν θυσίαν τῆς ἀπολύτου ἀρεσκείας σου. Εἶναι δὲ αὕτῃ ἐκείνη ποὺ προσφέρεται μὲ τὴν μετάνοιαν καὶ καρδίαν γεμάτην συντριβὴν ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς ἁμαρτωλότητός της.

20. «Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών». Σιών ὀνομάζει ἐνταῦθα τὴν Ἐκκλησίαν. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ εὐηρεστήθῃ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ συνενώσῃ¹⁰ τὰ πάντα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τότε καὶ ἔδωκε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ τὰς περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ὑποσχέσεις του. «Καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τεῖχη Ἱερουσαλὴμ». «Τεῖχη Ἱερουσαλὴμ» ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἱερουργούς, οἱ ὁποῖοι περιφρουροῦν τὴν Ἐκκλησίαν του.

21. «Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης». Ὅταν,

10. Ἐφ. α' 10.

λέγει, ἀνυψώσης τὴν Σιών καὶ ἀνοικοδομηθοῦν τὰ περιβάλλοντα τὴν Ἱερουσαλήμ τείχη, τότε ὅπωςδήποτε θὰ προσφερθοῦν θυσίαι, θυσίαι ὄχι αἱματηραί, ἀλλὰ δικαιοσύνης καὶ δοξολογίας, ποῦ εἶναι αἱ μόναι ποῦ ἀρμόζουν εἰς σέ. «Ἀναφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα» καὶ αὐτὰ σημαίνουν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. «Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους». Καὶ αὐτοὶ (οἱ μόσχοι) θὰ εἶναι ἔκφρασις τῆς δικαιοσύνης, ὥστε νὰ εἶναι ὅλα δείγματα δικαιοσύνης, αἱ θυσίαι, αἱ ἀναφοραὶ δικαιοσύνης, τὰ ὀλοκαυτώματα δικαιοσύνης, οἱ μόσχοι δικαιοσύνης.

ΝΑ'.

Εἰς τὸ τέλος· προτροπὴ τοῦ Δαβὶδ πρὸς ἀπόκτησιν συνέσεως· ὅταν ἦλθε πρὸς τὸν Σαούλ ὁ Δαῦκ ὁ Ἰδουμαῖος νὰ τοῦ ἀναγγεῖλῃ καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ: Ἦλθεν ὁ Δαβὶδ εἰς τὸ σπῖτι τοῦ Ἀβιμέλεχ'.

Ἵ πό θ ε σ ι ς

Ὅταν ὁ Δαβὶδ διέφυγε τὴν σύλληψιν τοῦ Σαούλ καὶ κατέφυγε καταδιωκόμενος εἰς τὸ σπῖτι τοῦ Ἀβιμέλεχ, τοὺς μὲν ἄρτους τῶν ἱερέων ἔφαγε, τὴν δὲ σπάθην τοῦ Γολιάθ ἐπῆρε. Κάποιος ἔφυγε καὶ ἐπῆγε καὶ ἀνήγγειλεν αὐτὰ εἰς τὸν Σαούλ. Αὐτὸς δὲ ἦτο ὁ Δαῦκ ἐκ Συρίας, ὁ ὁποῖος ἐξηγρίωσε τόσον πολὺ τὴν ψυχὴν τοῦ Σαούλ, ὥστε νὰ ἀποστείλῃ οὗτος στρατιώτας διὰ νὰ φονεύσουν ὀλόκληρον τὴν πόλιν τῶν ἱερέων καὶ νὰ μὴ λυπηθοῦν οὔτε τὰ ζῶα των². Ὅταν λοιπὸν ἔμαθε αὐτὰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Σαούλ ὁ Δαβὶδ εἶπε ὅσα περιέχονται εἰς τὸν παρόντα Ψαλμόν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Σύρου Δαῦκ. Αὐτὰ ὁμῶς ἀναφέρονται ἐμμέσως καὶ εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰούδα. Περιέχει ἀκόμη ὁ Ψαλμὸς καὶ ὑπο-

1. Πρὸλ. Α' Βασ. κα' 1 - 10.

2. Πρὸλ. Α' Βασ. κθ' 18 - 19.

σχέσεις δι' ἀγαθά, τὰ ὁποῖα κάποτε πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῶν καὶ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἀγίων εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον δηλοῦται διὰ τῆς φράσεως «ἐγὼ δὲ ὥσει ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ». Διὰ τοῦτο, λοιπόν, καὶ ὁ Ψαλμὸς ἐπιγράφεται «συνέσεως» καὶ «εἰς τὸ τέλος». Διότι ἀπαιτεῖται μεγάλη φρόνησις διὰ νὰ κατανοήσῃ κανεὶς τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κατήγετο ὡς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ Δαβίδ.

3. «Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός;». Τὸν λόγον ἀπευθύνει ἢ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Δαυὶδ ἢ πρὸς τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἐκρύπτετο ἐντὸς του καὶ ὁ ὁποῖος κατήθυνε τὸν Δαυὶδ εἰς τὴν διάπραξιν τῆς προδοσίας.

4. «Ὡσει ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας δόλον». Τοῦτο λέγει, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὑπῆρξε τόση ἡ σφαγὴ εἰς τὴν πόλιν τῶν ἱερέων, ὥσάν νὰ ἐξυρίσθῃ.

5. «Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην». Διότι διέπραξεν ἀδικίαν φοβερὰν, ὅταν εἶπε ψέματα ἐναντίον τοῦ ἱερέως καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ποὺ ἦσαν μαζί του καὶ ὅταν ἔλεγε ὅτι διέπραξε πράγματα τὰ ὁποῖα οὗτος δὲν διέπραξε· καὶ ἦτο πράγματι ψευδὲς καὶ ὄχι ἀληθὲς τὸ λεχθὲν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Σαούλ, ὅτι δῆθεν ὁ Ἀθιμέλεχ συνωμύλησε μετὰ τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ Δαβίδ.

6. «Ἠγάπησας πάντα ρήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δολίαν». Διότι εἶχε διαπράξει τὰ πάντα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐχθραν καὶ τὸν φθόνον καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον τοῦ ἱερέως καὶ ὅλων τῶν ὑπολοίπων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν θανατωθῇ μετ' αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἔχουν ὀνομασθῇ «ρήματα καταποντισμοῦ» τὰ λόγια τῆς ψευδολογίας τοῦ Δαυὶδ. Διότι δι' αὐτῶν τῶν λόγων του ἐξηφάνισε ὥσάν μέσα εἰς θυθὸν διὰ μιᾶς ὁλόκληρον τὴν πόλιν τῶν ἱερέων. Θὰ ἠδύναντο δὲ αὐτὰ νὰ λησθοῦν θαυμάσια καὶ διὰ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν Ἰούδαν.

7. «Ἐκτίλει σε καὶ μετानαστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου». Διότι πράγματι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς κατοικίας τῶν πλησίων τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἐγίναν αἰχμάλωτοι ἐξ αἰτίας τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου. «Καὶ τὸ ρίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων». Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ

«Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ θίβλου ζώντων»³.

(«Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς κατέλοι σε εἰς τέλος». Θὰ ἠδύναντο αὐτὰ νὰ λεχθοῦν ἐπιτυχῶς καὶ διὰ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων καὶ διὰ τὸν ἴδιον τὸν Ἰούδαν, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶχαν ἀγαπήσει τὰ ἐγκληματικά κατὰ τοῦ Χριστοῦ σχέδια «εἰς τέλος», δηλαδὴ εἰς τὸν μέγιστον δυνατὸν βαθμόν. «Διὰ τοῦτο καθελεῖ σε» ἐπειδὴ δὲν ἔχεις οἰκοδομηθῇ καλὰ· θὰ σὲ γκρεμίσῃ ἐκεῖνος, ποὺ κατακρημνίζει τοὺς ὑπερηφάνους· «ἐκτίλαι σε, μεταστήσαι», δηλαδὴ θὰ σὲ ἐκριζώσῃ, ἐπειδὴ ἐφυτεύθῃ κακῶς, καὶ θὰ σὲ πετάξῃ ἔξω ἀπὸ τὴν κατοικίαν σου δηλαδὴ θὰ διαλύσῃ τὴν συγκατοίκησίν σας)⁴.

8-9. «Ὁψονται δίκαιοι, καὶ φοθηθήσονται». Διότι ὅταν ἀφανίζονται οἱ ἄσεβεῖς, οἱ δίκαιοι καταλαμβάνονται ἀπὸ πολὺν φόβον. Καὶ σὺ μὲν, λέγει, τὰ ὑπομένεις αὐτά, οἱ δίκαιοι ὅμως, δηλαδὴ οἱ λαοὶ σου, ὅταν ἴδουν τὴν ἰδικήν σου καταστροφὴν θὰ καταληφθοῦν ἀπὸ φόβον. Διότι εἶναι ἄρκετὴ ἡ δική σου τιμωρία νὰ φοθήσῃ καὶ ἐκεῖνους, ἂν καὶ σὺ θὰ ὑποστῇς αὐτά, διὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἐκεῖνοι. «Ἴδου ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ». Διότι ὁ προδότης Ἰούδας προτίμησε νὰ πάρῃ χρήματα μᾶλλον παρὰ νὰ ἔχῃ βοηθὸν τοῦ τὸν Ἰησοῦν. «Καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Καὶ κατάφερε νὰ ἱκανοποιήσῃ πλήρως τὸ φοβερὸν πάθος τῆς φιλαργυρίας, ἀλλ' ὅμως οὔτε τότε ἀντελήφθη τὸ ἐγκλημά του, ὥστε νὰ σταματήσῃ τὴν ἄσεβῃ του πράξιν.

(«Ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ». Ἀπὸ τὰ πράγματα ἀπεδείχθη, ὅτι πολὺ ὀρθῶς ἀπεκάλεσε τὸν πλούτον καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας ματαιότητα· διότι αὐτὰ οὔτε τὸν Δωὴκ ὠφέλησαν, οὔτε τοὺς Ἀσσυρίους, ἀφοῦ ἡ παρουσία ἑνὸς μόνον ἀγγέλου τοὺς ἐφόνευσε καὶ παρέμειναν ἄταφοι⁵).

10. «Ἐγὼ δὲ ὥσει ἐλαία κατάκαρπος». Εἶναι πράγματι ἀμάραντος ἡ δόξα ἐκείνων ποὺ πιστεύουν εἰς τὸν

3. Ψαλμ. Εἴ' 29.

4. Ἐννοεῖ τὴν εἰς πάντα τὰ ἔθνη διασποράν τῶν Ἰουδαίων.

5. Βλ. Δ' Βασ. ιθ' 35.

Χριστόν. («Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»⁶ καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν. Αὐτόν, λοιπόν, τὸν καρπὸν ἔχοντας ἐντός του ὁ ἅγιος ὑμνωδὸς ἔλεγεν: «Ἐγὼ δὲ ὥσει ἐλαία κατάκαρπος»· παρομοιάζει τὸν ἑαυτόν του πρὸς κατάκαρπον ἐλαίαν, ἐπειδὴ ἡ μεγαλυτέρα ἀρετὴ του ἦτο ἡ ἐλεημοσύνη, ἐνῶ αἱ ὑπόλοιποι ἤρχοντο κατόπιν. Τοιοῦτοτρόπως τὸν μὲν Ἰὼβ π.χ. ἀποκαλοῦμεν γενναῖον, τὸν δὲ Ἰωσήφ σώφρονα καὶ τοὺς ὑπολοίπους τοὺς χαρακτηρίζομεν ἀπὸ τὴν ἐπικρατεστέραν ἀρετὴν τους). «Ἦλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα». Αἱ θεῖαι Γραφαὶ ὀνομάζουσι ἔλεος τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστόν, ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ ἐχορηγήθη εἰς ἡμᾶς τὸ θεῖον ἔλεος· διότι περιέλαθεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην του φύσιν ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τὸ ἀνεγέννησε.

11. «Καὶ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου». Εἶθε, λέγει, νὰ ἔχω πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ὄνομά σου, καὶ θὰ τὴν διακηρύξω ἐνώπιον ὅλων τῶν ἁγίων σου. Διότι αὐτὸ θὰ εἶναι δι' ἐμὲ ἀπόκτημα πολῦτιμον.

NB'.

Εἰς τὸ τέλος ψάλλεται εἰς ἤχον θλιβερόν¹. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ διδασκτικοῦ περιεχομένου.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ παρὼν Ψαλμὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων καὶ ὅλων ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, οἱ ὅποιοι καὶ ἦσαν πλήρεις χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. Τὸ «μαελέθ» σημαίνει «χορός», δηλαδὴ «χορεία». Ἀναμφιβόλως περιγράφει τὰ ὅσα προηγήθησαν τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπιδιώκει νὰ καταδείξῃ τὴν

6. Γαλ. ε' 22.

1. Ὁ ἱερός Πατὴρ δίδει διάφορον πῶς ἐννοίαν εἰς τὸ «μαελέθ» (αλ-Μαχαλάτ παρ' Ἑβραίοις), καὶ τοῦτα διὰ νὰ συνδέσῃ τὸν Ψαλμὸν μὲ τοὺς ἀποστόλους.

ἀνυπολόγιστον ὠφέλειαν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὁ παρὼν Ψαλμὸς εἶναι ἐννοιολογικῶς ταυτόσημος μὲ τὸν 13ον καὶ ὅτι οἱ δύο Ψαλμοὶ περιέχουν ἀκόμη καὶ τὰς αὐτὰς λέξεις· ἄρα ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ δὲν ἔχουν παρὰ νὰ ἀνατρέξουν εἰς ἐκεῖνον.

2 - 3. «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός... Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ἐπειδὴ δὲν ἐσκέφθησαν ὅτι ὁ Θεὸς παρακολουθεῖ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ὅτι δικάζει μὲ δικαιοσύνην καὶ ἀπαγορεύει κάθε πρᾶξιν ἀντίθετον μὲ τὸν νόμον του, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔσκυψεν (μὲ ὀργὴν) ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Τοῦτο δηλαδὴ φανερῶνει καθαρὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

4. «Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστιν ποιῶν ἀγαθόν, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός». Αὐτὰ δὲν περιέχουν οὐδεμίαν ὑπερβολὴν· διότι ἡ Γραφὴ δὲν λέγει τίποτε τὸ ὑπερβολικόν, ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς αὐτὴν ἔχουν λεχθῇ μὲ ἀπόλυτον ἀκρίθειαν. Ὅλοι λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία λέγει: «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός»². Καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχουν γίνεαι ἄχρηστοι, ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ δεχθοῦν τὸν Κύριον καὶ οὐδεὶς πλέον ἀπὸ αὐτοὺς πράττει τὸ ἀγαθόν. Διότι ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι προσκολλήθησαν εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ διεστράφη τόσον πολὺ ἡ συνείδησίς των ἐξ αὐτοῦ ὥστε ν' ἀγνοοῦν τὸ ἀγαθόν.

ΝΓ'.

Εἰς τὸ τέλος· συγκαταλέγεται εἰς τοὺς διδακτικούς ὕμνους τοῦ Δαβίδ. Ἐψάλη ὅταν οἱ Ζιφαῖοι ἐπεσκέφθησαν τὸν Σαοὺλ καὶ εἶπον εἰς αὐτόν: Μήπως δὲν ἔχει κρυβῇ πλησίον μας ὁ Δαβίδ;

2. Ἰωάν. 18' 6.

Τ' Π ό θ ε σ ι ς

Ἀποφεύγοντας ὁ Δαβίδ τὸν Σαοὺλ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἔρημον Ζήφ. Ἐπειτα ἐπεσκέφθησαν οἱ Ζηφαῖοι τὸν Σαοὺλ καὶ ἐφανέρωσαν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε καταφύγει ὁ Δαβίδ¹. Παρεκίνουν δὲ τὸν Σαοὺλ νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ τὸν συλλάβῃ. Ὁ Δαβίδ ὅμως ἐπῆρε εἰς χεῖρας τοῦ τὴν λύραν, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τὰ διαλαμβανόμενα εἰς τὸν παρόντα Ψαλμόν, ἐπειδὴ ἐγνώριζε διὰ τοῦ προφητικοῦ τοῦ χαρίσματος, ὅτι δὲν θὰ πάθῃ κανένα κακὸν ἀπὸ τὸν Σαοὺλ. Πράγματι δὲ ὁ Σαοὺλ ἀνεχώρησε διὰ νὰ τὸν συλλάβῃ, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐπληροφορήθη ὅτι κινοῦνται ἐναντίον τῆς χώρας τοῦ ἀλλόφυλοι καὶ ἐπέστρεψεν ἐσπευσμένως μαζί με τοὺς ἀνδρας του². Θὰ ἠδύναντο ὅμως ὅσα λέγονται ἐνταῦθα νὰ ἀναφέρονται καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁμίλου τῶν ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι φαίνεται νὰ διηγούνται τὰς κατ' αὐτῶν ἐξεγέρσεις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους καὶ τὴν ὀργὴν τῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν ἐναντίον των καὶ νὰ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν νὰ σωθοῦν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός του. Καὶ διατυπώνει τὴν προφητείαν, ὅτι ὁ Θεὸς μὲν θὰ ἐπιστρέψῃ τὰ κακὰ εἰς τὰ κεφάλια τῶν ἐχθρῶν, ὁ ἴδιος δὲ θὰ προσφέρῃ θυσίας διὰ τὴν τελικὴν νίκην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ψαλμὸς ἔχει ἐπιγραφῇ «συνέσεως», διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ περιεχόμενόν του διὰ τὸ ὁποῖον ὠμιλήσαμεν.

3. «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με». Ζητεῖ νὰ σωθῇ ὄχι δι' ἄλλου τρόπου, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ ὀνόματός του. (Ἐπειδὴ δέ, λέγει, ἐπικαλοῦμαι τὸ ἰδικόν σου ὄνομα, θέλω ἢ σωτηρίᾳ μου νὰ μοῦ δοθῇ δι' αὐτοῦ καὶ μόνον. «Καὶ ἐν δυναστείᾳ σου», δηλαδή με τὸν Υἱόν σου, «κρινεῖς με»· ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Δὲν θὰ παραδοθῶ εἰς ἄλλους κριτὰς διὰ νὰ ἐξετασθῶ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἰδικὴν σου δύναμιν). «Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με». Διότι ἀφοῦ τοὺς ἐπέρασεν ἀπὸ δίκην, ἄλλους μὲν κατεδίκασε εἰς καταστροφὴν, ἄλλους δὲ ἔσωσεν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

4. «Ὁ Θεός, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου». Δέ-

1. Βλ. Α' Βασ. κγ' 9-20.

2. Βλ. Α' Βασ. κγ' 24-28.

ξου τὰς παρακλήσεις μου μὲ καλωσύνην. «Ἐνώτισαι τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου». Ὁμοιάζει πρὸς τὸ «Καὶ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλάς αὐτῶν»³.

ΝΔ'.

Εἰς τὸ τέλος περιλαμβάνεται εἰς τοὺς διδακτικούς ὕμνους τοῦ Δαβίδ.

Υπόθεσις

Ἀφοῦ προεῖδεν ὁ προφήτης μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ὅσα πρόκειται νὰ διαπραχθοῦν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰούδα, καὶ ἀφοῦ ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἐγέμισεν ἀπὸ λύπην καὶ ἀγωνίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ὀνομάζει «ἀδολεσχίαν» εἰς τὸν παρόντα Ψαλμόν, καὶ εὕρισκόμενος εἰς μεγάλην ταραχὴν καὶ κατάπληξιν δι' ὅσα φοβερά διαπράττονται εἰς θάρος τοῦ Χριστοῦ, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχὴν του καὶ νὰ τοῦ δώσῃ αὐτὸ πού ζητεῖ· παρακαλεῖ δεῦτερον τὸν Θεὸν νὰ προσέξῃ τὴν δέησιν πού τοῦ ἀπευθύνει διὰ τῆς προσευχῆς· καὶ τρίτον τὸν παρακαλεῖ νὰ προσέξῃ τὴν ὄλην κατάστασιν τοῦ προσευχομένου· καὶ ἀφοῦ ἴδῃ ὅλα αὐτὰ νὰ εὐδοκῇ νὰ τὸν ἀκούσῃ· διὰ τοῦτο καὶ καταλήγει: «Πρόσχες μοι, καὶ εἰσάκουσόν μου».

2. «Ἐνώτισαι, ὁ Θεός, τὴν προσευχὴν μου». Ἀπευθύνει εἰς τὸν Θεὸν διαφόρους ἱκεσίας καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τὰς δεχθῇ. Μὴ μὲ παραβλέψῃς, λέγει, ὅσῃς σὲ ἐπικαλοῦμαι μεγαλοφώνως, ἀλλὰ πρόσεξέ με μὲ συμπαθείαν καὶ δίδε μου τὴν βοήθειαν πού ζητῶ.

3. «Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην». Πράγματι ἐγέμιζεν ἡ ψυχὴ του ἀγωνίαν, ὅταν ἔβλεπε (προφητικῶς) τὴν παρανομίαν πού διεπράττετο κατὰ τοῦ Σωτῆρος, περὶ τῆς ὁποίας κάμνει λόγον ἐν συνεχείᾳ

λέγοντας: «Ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ καὶ ἀπὸ θλίψεως ἀμαρτωλοῦ». Τὸ νόημα τοῦ ὅλου στίχου ἔχει ὡς ἐξῆς: Πρόσεχε πόσον ἐλυπήθην, πόσον ἐταράχθην, μὲ πόσῃν ἀγωνίᾳ ἐχω γεμίσει· καὶ ἀφοῦ ἀποδεχθῆς ὅλα αὐτά, ἄκουσε τὴν προσευχὴν μου.

4-8. «Ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμέ ἀνομίαν». Ὅλα, λοιπόν, ὅσα διεπράχθησαν ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος τὰ ἀποδίδει εἰς τὸ ἰδικόν του πρόσωπον. (Ἀπὸ μνησικακίαν ἔκαμαν εἰς ἐμέ ὅλα αὐτά, μνησικακίαν ἢ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ παράλογον ὀργήν. Κότος λέγεται ἢ ἐπὶ πολὺ παραμένουσα εἰς τὴν ψυχὴν ὀργή. Ἐξ αἰτίας ἀκριθῶς αὐτοῦ κατελήφθην ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ ταραχὴν· ἐπειδὴ δὲ ἀντελήφθην νὰ εὐρίσκεται πολὺ πλησίον μου ὁ θάνατος μὲ κατέλαθε τόσον μεγάλη ἀγωνία καὶ φόβος, ὥστε νὰ μὴ δύναμαι νὰ δῶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ νὰ νομίζω ὅτι ἐπῆλθε παντοῦ σκότος· ἐν ὅψει αὐτῆς τῆς καταστάσεως ἐθεώρησα ὅτι ἡ φυγὴ ἦτο τὸ καλύτερον πού εἶχον νὰ κάμω καὶ παρακαλοῦσα νὰ ἀποκτήσω πτέρυγας, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ἀλλάξω τόπον καὶ νὰ ὑπάγω ἄλλοῦ νὰ ἐγκατασταθῶ). «Ἡ καρδιά μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί, καὶ δειλία θανάτου, ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ». Ἴδου ἡ καρδιά μου, λέγει, ἀνεστάτωσε τὸν ἐσωτερικόν μου κόσμον· ἐπὶ πλεον «καὶ δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ». Τοῦτο δύο τινὰ σημαίνει: ἢ τὸν θάνατον πού ὁδηγεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ προφήτης κατελαμβάνετο ἀπὸ τὸν φόβον, ἐπειδὴ τὸν ἀντιμετώπιζε μὲ ἀνθρωπίνως σκέψεις, ἢ τὸν αἰώνιον θάνατον τῶν ψυχῶν, ἐκείνων οἱ ὁποῖοι προορίζονται διὰ τὴν ἀπώλειαν δι' ὅσα φοβερά πράττουν. Πέραν αὐτῶν «φόβος» καὶ «τρόμος» κατέλαθε τὴν ψυχὴν τοῦ προφήτου, ὅταν εἶδε τὸν ἀγαπητὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ὑποφέρῃ τόσα πολλὰ ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς· ἔκρυπτε σκότος· δὲ αὐτόν, διότι ἦσαν πράγματι ἔργα τοῦ σκότους ὅσα διεπράχθησαν ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος. Ἐπειτα, ὥσάν νὰ εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔπραττον αὐτὰ καὶ μὴ ἔχοντας οὐδεμίαν δυνατότητα διαφυγῆς, οὔτε κάπου νὰ παραμερίσῃ ὥστε νὰ εὐρεθῇ ἔξω ἀπὸ τοὺς κακοὺς, παρακαλεῖ νὰ ἀρπαγῇ εἰς τὸν ἄέρα, καὶ ἀφοῦ μεταβληθῇ εἰς πτηνόν, νὰ κατορθώσῃ νὰ διαφύγῃ διὰ τοῦ ἀέρος.

9. «Προσεδεχόμεν τὸν Θεὸν σώζοντά με ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος». Καταιγίδα ὀνομάζει τὴν

λύπην, ἡ ὁποία τὸν κατέλαθε διὰ τὸ πάθος.

10. «Ὅτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει». Παραθέτει τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας συνέθεσε τὴν παροῦσαν προσευχήν.

13-15. «Ὅτι, εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν». Αὐτὰ θὰ ἠδύναντο ἐπιτυχῶς νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προδότου Ἰούδα. «Σὺ δέ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμὼν μου καὶ γνωστέ μου». Ἀντὶ νὰ πῇ: Ἐτιμήθης τόσον πολὺ ὑπ' ἐμοῦ, ὥστε νὰ σὲ κάμω Μαθητὴν μου (ἐννοεῖ τὸν Ἰούδαν). «Ὅς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα». Εἶναι ὡσάν νὰ λέγῃ: Πολλὰς φορὰς ἡξιώθης νὰ φᾶς μαζί μου εἰς τὸ ἴδιον τραπέζι. «Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ». Τοῦτο λέγει ἐπειδὴ πολλάκις εἶχε μεταβῇ μαζί του εἰς τὸν ναόν.

16. «Ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς, καὶ καταθίγωσαν εἰς ἄδου ζῶντες». Ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ δεχθοῦν καὶ νὰ ἀκολουθήσουν ἐσὲ πού εἶσαι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, δι' αὐτὸ τοὺς ἀναμένει ὁ αἰώνιος θάνατος. Ἡ φράσις «Καταθίγωσαν εἰς ἄδου ζῶντες» ἐτέθη ἐπειδὴ, καίτοι ἐγνώριζον ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ὁ πραγματικὸς κληρονόμος, εἶπον: «Δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν»¹. ἔχρησιμοποίησε δηλαδὴ τὸν ὅρον γνῶσις ἀντὶ τῆς ζωῆς.

17. «Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου». Ἐγὼ ἀφῆκα κραυγὴν δυνατὴν πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ τί εἶπε; Τί ἄλλο παρὰ νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν νὰ τὴν ἀφανίσουν. Διὰ τοῦτο θεθαίως καὶ ἔχει εἰσακουσθῇ.

18. «Ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγῆσμαι». Ἀντὶ νὰ πῇ: Δὲν θὰ παύσω νὰ διακηρύσσω ὅτι, ἀφοῦ ἤκουσες τὴν προσευχήν μου, ἔχεις λυτρώσει τὴν ψυχὴν μου.

19. «Ὅτι ἐν πολλοῖς ἦσαν σὺν ἐμοί». Διότι οἱ πολλοὶ συνεκεντρώθησαν μὲ ἐχθρικὰς διαθέσεις ἐναντίον μου, θέλοντες νὰ ἀφανίσουν τὴν ψυχὴν μου.

20. «Οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα». Θὰ καταστήσουν, λέγει, τόσον πτωχοί, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν τί νὰ δώσουν ἀντάλλαγμα, διὰ νὰ σώσουν τὴν ψυχὴν των², διό-

1. Ματθ. κα' 38.

2. Πρβλ. Ματθ. κ' 28.

τι, ἀφοῦ ἡρνήθησαν διὰ παντός τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδόθη διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, δὲν διαθέτουν πλέον λυτρωτικὸν μέσον.

21. «Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι». Ὁ μὲν Κύριος ἤπλωσε τὸ εὐεργετικὸν τοῦ χέρι διὰ νὰ δώσῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐκάλεσεν αὐτοὺς νὰ δεχθοῦν τὰς εὐλογίας του, αὐτοὶ ὅμως ὄχι μόνον δὲν ἐδέχθησαν τὰς εὐλογίας του καὶ τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν «διαθήκην ἐθεθήλωσαν», τὴν εὐαγγελικὴν δηλαδὴ διαθήκην.

22. «Διμερίσθησαν ἀπὸ ὀργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ἐφέρθησαν μὲ τόσῃ κακότητι πρὸς τὸν εὐεργέτην, διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Κύριος διεσκόρπισεν αὐτοὺς εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς. «Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν». Καὶ πάλιν κάμνει λόγον περὶ τοῦ Ἰουδα. Μὲ τὴν καρδίαν του, λέγει, ἐδέχθη νὰ προδώσῃ τὸν Χριστόν. Καὶ μάλιστα ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Κύριον λόγους εὐγενικοὺς καὶ τρυφεροὺς, ἀλλ' αὐτοὶ ἦσαν γεμᾶτοι κακίαν. Ποῖοι ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ λόγοι αὐτοὶ παρὰ τὸ «Χαῖρε Ραββί»³, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ὥραν τῆς προδοσίας;

23. «Ἐπίρριπον ἐπὶ Κύριον τὴν μεριμνάν σου, καὶ αὐτὸς σὲ διαθρέψει». Ὁμοιάζει πρὸς τό: «Μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε, ἢ τί πίνητε, ἢ τί ἐνδύσησθε»⁴. «Οὐ δώσει εἰς τὸν αἰῶνα σάλον τῷ δικαίῳ». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Θὰ ἀρπάσῃ καὶ θὰ προστατεύσῃ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν τοὺς δικαίους ἀπὸ πᾶσαν ἐχθρικὴν ἐξέγερσιν ἐναντίον των.

24. «Σὺ δέ, ὁ Θεός, κατάξεις εἰς φρέαρ διαφθορᾶς». Δηλαδὴ ἐκείνους ποὺ ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ τὸν ἐσταύρωσαν. Διότι «φρέαρ διαφθορᾶς» ὀνομάζει τὸν ἄδην. «Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος οὐ μὴ ἡμισεύσωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν». Ἄνδρας αἱμοσταγεῖς ὀνομάζει τοὺς φονεῖς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ συμπληρώσουν τὸν φυσιολογικὸν χρόνον τῆς ἐπιγείου ζωῆς των, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν προῶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.

3. Ματθ. κατ' 49.

4. Ματθ. στ' 31.

ΝΕ'.

Εἰς τὸ τέλος ἀναφέρεται εἰς τὸν ἑβραϊκὸν λαόν, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο μακρὰν τῶν ἱερῶν τῆς Ἱερουσαλήμ· ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Δαβίδ ὅταν ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἄλλοεθνεῖς εἰς Γέθ, πρὸς συνεχῇ ἀνάμνησιν τοῦ συμβάντος τούτου.

Ἑποθεσις

Ὁ Δαβίδ καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Σαοὺλ καὶ προσπαθῶν νὰ κρυβῇ εἶχε μαζί του τοὺς ἑξακοσίους ἀνδρας - συντρόφους του. Διερχόμενος, λοιπόν, ἀπὸ τὴν Γέθ ἔτυχεν ἰδιαιτέρας τιμῆς ἀπὸ τοὺς ἄλλοεθνεῖς· διότι αὐτοὶ παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν κατοικίαν εἰς Σεκελάκ¹. Θὰ ἠδύνατο ὁμως ὁ Ψαλμὸς νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία πρὸ Χριστοῦ μέν, κατὰ τὴν περίοδον δηλαδή πού ἐπίστευεν εἰς τὰ εἰδῶλα, ἦτο μακρὰν ἀπὸ τὰ ἅγια καὶ ὑποδουλωμένη εἰς τοὺς δαίμονας, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐλυτρώθη ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ἐχθρούς ὑπὸ τοῦ γεννηθέντος κατ' ἀνθρώπον (τοῦ Χριστοῦ) ἐξ ἀπογόνου τοῦ Δαβίδ (τῆς Θεοτόκου)· ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε χάριν ἡμῶν κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ διαβόλου καὶ συνέτριψεν αὐτάς καὶ ἐχάραξε τὴν νίκην του αὐτὴν ὥσάν εἰς στήλην, διὰ νὰ παραμένῃ αἰωνίως ἀνεξίτηλος. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ ἐτίμησαν ἰδιαιτέρως αὐτὸν οἱ ἄλλόφυλοι, δηλαδή οἱ ἔθνικοὶ πού ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

2. «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος». Ἐνταῦθα ἡ ὁμιλεῖ ὁ Δαβίδ διὰ τὸν Σαοὺλ, ἡ εἶναι λόγοι κάθε ἀγίου, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὰς θλίψεις τὰς ὁποίας ἔχουν οἱ ἅγιοι εἰς τὸν παρὼν κόσμον. Συχνὰ δὲ καὶ κάθε ἄνθρωπος ἀπὸ ἡμᾶς δέχεται τὴν φοθεράν αὐτὴν πολεμικὴν, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν πολεμοῦμενος καὶ ποδοπατούμενος ἀπὸ τὸν Σατανᾶν. Διότι ἂν καὶ ὁμιλῇ περὶ ἀνθρώπου ὁ Θεός, ἐν τούτοις ἀναφέρεται εἰς τὸν σατανᾶν, ὁ ὁποῖος συχνὰ εἰς τὴν θείαν Γρα-

1. Πρβλ. Α' Βασ. κζ' 2-7.

φὴν ὀνομάζεται ἄνθρωπος, ἡ ὑπαινίσσεται κάποιον ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του. Εἶναι ὁμοῦς ὁ Ψαλμὸς κατάλληλος νὰ ψάλλεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξηπατῶντο ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν τὴν ἰδικὴν πολεμικὴν καὶ τὰς μηχανορραφίας τῶν δαιμόνων, τοὺς ὁποίους εἰς τὴν συνέχειαν ὑπαινίσσεται καθαρώτερον.

3. «Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροί μου ὅλην τὴν ἡμέραν». Ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ Σαοὺλ ἐκινήθη δολίως ἐναντίον του παροτρυνόμενος καὶ καθοδηγούμενος ἀπὸ τοὺς ἀσράτους δαίμονας. Τὸ ἴδιον σημαίνει καὶ ἡ ρῆσις τοῦ Ἀποστόλου: «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἔπουρανίοις»². «Ὅτι πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ἀπὸ ὕψους». Ἄν καὶ ἐξεγείρονται ἐναντίον μου, λέγει, ἐν τούτοις θὰ τοὺς νικήσω ὅλους ἐπειδὴ ἐλπίζω εἰς ἐσέ. Αὐτὴ δὲ ἡ ἐλπίς ἔδωκε τόσον μεγάλην δύναμιν εἰς ἐμέ, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦμαι ὅσους μὲ πολεμοῦσαν προηγουμένως.

5. «Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου». Ἐπειδὴ πολεμοῦμαι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, λέγει, ἐξοπλίζω καταλλήλως τὸν ἑαυτό μου διὰ νὰ μὴ πᾶθω τίποτε κακόν· ἐπιτυχᾶν δὲ τοῦτο μεταβάλλοντας ὅλους τοὺς λόγους μου εἰς ὕμνους, τοὺς ὁποίους ἀναθέτω εἰς τὸν Θεόν καὶ ἐπιστηρίζοντας τὴν ἐλπίδα μου ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐφοβούμεν οὐδένα ἄνθρωπον.

6-7. «Ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς λόγους μου ἐβδελύσσοντο». Ἐγὼ μὲν, λέγει, ἀφιέρωνον ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς ὕμνους μου εἰς τὸν Θεόν· αὐτοὶ δὲ δὲν παρέλειπον κάθε ἡμέραν νὰ συντονίζουσιν τὰς ἐνεργείας των ἐναντίον μου διὰ νὰ μοῦ προκαλέσουν κακά. «Παροικήσουσι καὶ κατακρύψουσιν, αὐτοὶ τὴν πτέρναν μου φυλάξουσιν». Τὸ «παροικήσουσι» ἔχει τεθῆ ἀντὶ τοῦ «συναχθήσονται». Τὸ νόημα δὲ εἶναι τὸ ἐξῆς: Τοιοῦτοτρόπως, λέγει, ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν ἀφιέρωνον εἰς τὸ νὰ συνωμοτοῦν ἐναντίον μου, καὶ ὅλαι αἱ σκέψεις των ἐστρέφοντο ἐναντίον μου, ἐπειδὴ ἐφρόντιζον νὰ συγκεντρῶνται αὐτοὶ

2. Ἐφ. στ' 12.

εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ νὰ κάμνουν κρυφίως τὰς ἐναντίον μου προετοιμασίας των, καὶ νὰ μὴ ἄρκοῦνται μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζουν ἀκόμη καὶ τὴν πτέρναν μου, δηλαδή τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μου, μήπως καταφέρουν νὰ μοῦ θάλουν τρικλοποδιά καὶ νὰ μὲ ἐξουδετερώσουν. Παρακολουθοῦσαν δὲ ἀκόμη καὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδιῶν μου, διὰ νὰ μὲ συλλάβουν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἔπραττον ἐναντίον μου ὅσοι μὲ κατεδίωκον ἀδίκως· σὺ ὁμως, Κύριε, ποῦ εἶσαι ἡ ἐλπίς μου, ἐμένα μὲν λύτρωσαί με ἀπὸ τὰς ἀδίκους μηχανορραφίας των, αὐτοὺς δὲ ἐξαφάνισε, κάνοντας χρῆσιν τῆς ὀργῆς σου.

9. «Ὁ Θεός, τὴν ζωὴν μου ἐπήγγειλά σοι». Ἐπειδὴ ἔχω παρρησίαν, λέγει, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐντρέπομαι διὰ τὴν ζωὴν μου, σοῦ τὴν ἐφανέρωσα ὁλόκληρον. Σὺ δὲ ἀπεδέχθης αὐτὴν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ζωῆς μου καὶ δὲν περιεφρόνησες τὰ δάκρυά μου, ἀλλὰ τὰ ἔβαλες ἐνώπιόν σου, πιστοποιῶν οὕτω τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποσχέσεώς σου, ποῦ λέγει: «Ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρεμι»³. Διὰ τοῦτο συνέβαινε νὰ ὀπισθοχωροῦν οἱ ἐχθροί μου ὅταν εἰσηκούετο ἡ ἰδική μου προσευχή· δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ λέγω: «Ἐν ἧ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαι σοι».

10. «Ἐπιστρέψουσιν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὰ ὀπίσω». Ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐνεργείας, λέγει, τῆς ἰδικῆς σου προστασίας ἀντελήφθην καὶ ἐγνώρισα πολὺ καλῶς ὅτι ἡ ἐλπίς μου εἰς σέ δὲν πηγαίνει χαμένη· ἀντιθέτως δι' αὐτῆς ἐξησφάλισα τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

12-13. «Ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, εὐχαὶ ἅς ἀποδώσω αἰνέσεώς σου». Ἐπειδὴ, λέγει, μᾶς ἠξίωσες νὰ ἀντικρύσωμεν τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας σου καὶ μᾶς ἔσωσες ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ, τί ἄλλο δυνάμεθα (οἱ ἀτελεῖς ἡμεῖς ἄνθρωποι) νὰ σοῦ ἀνταποδώσωμεν διὰ τὴν ἀνεκτίμητον αὐτὴν εὐεργεσίαν σου παρὰ θυσίαν αἰνέσεως;⁴. «Ὅτι ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου». Ἐννοεῖ τὸν πνευματικὸν θάνατον. Δηλαδή τὸν θάνατον ποῦ προκαλεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ἡ ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ. «Καὶ τοὺς

3. Ἡσ. νη' 9.

4. «Θυσία αἰνέσεως» εἶναι ἡ ἡθεῖα Εὐχαριστία ἡ ἡ ἐν γένει πνευματικὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος». Ἐννοεῖ τὴν πτώσιν εἰς τὴν ἁμαρτίαν· διότι αὐτὴ ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν θάνατον. «Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν φωτὶ ζώντων». Διότι ὅποιος καθαρισθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ γίνεи τοιουτοτρόπως καθαρὸς, αὐτὸς θὰ φανῇ ἄρεστός εἰς τὸν Κύριον εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα καὶ εἰς τὴν χώραν ὅπου κατοικοῦν ἐκεῖνοι ποὺ πράγματι ζοῦν. Ἡ σωτηρία μας δὲ ἀπὸ τὸν θάνατον, ἡ ἀπελευθέρωσίς μας ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ δυνατότης μας νὰ κληρονομήσωμεν τὴν χώραν τῶν ζώντων, εἶναι δῶρα τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ψαλμὸς ἔχει ἐπιγραφὴ «στηλογραφία τῷ Δαβίδ».

ΝΣΤ'.

Εἰς τὸ τέλος· μὴ καταστρέψῃς τὸν Δαβίδ· ἐγράφη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τῆς δραπετεύσεως τοῦ Δαβίδ ἀπὸ τοῦ σπήλαιον χωρὶς νὰ τὸν συλλάβῃ ὁ Σαούλ.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ Δαβίδ ἀποφεύγων τὸν Σαούλ, ὁ ὁποῖος τὸν κατεδίωκε ἦλθεν εἰς ἓν σπήλαιον μαζὶ μὲ τετρακοσίους ἄνδρας, ὅποτε ἔκοψε καὶ τὸ κράσπεδον τοῦ μανδύου τοῦ Σαούλ¹. Τότε λοιπὸν ψάλλει καὶ τὸν παρόντα Ψαλμόν. Ὁ Ψαλμὸς ὁμῶς ἀναφέρεται καὶ εἰς ὅσα ἔπραξε δι' ἡμᾶς ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὴν φθοράν, ὅταν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἄνθρωπος.

2. «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ἐλέησόν με». Προσφέρει τὴν δοξολογίαν εἰς αὐτὸν ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος. «Ὅτι ἐν σοὶ πέποιθεν ἡ ψυχὴ μου καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιδῶ». Συνηθίζει ἡ ἁγία Γραφή νὰ καλῇ πτέρυγας τὴν προστατευτικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου: «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις

1. Α' Βασ. κδ' 6.

ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας»^{1α}. "Ἐχω, λέγει, τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὴν ἰδικὴν σου βοήθειαν. «Ἔως οὗ παρέλθῃ ἡ ἀνομία». Δηλαδή ἕως ὅτου φύγῃ ἀπὸ τὴν μέσσην ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ πονηραὶ δυνάμεις ποὺ εἶναι μαζί του.

3. «Κεκράξομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Ὑψιστον, τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με». Θὰ σέ δοξολογήσω, λέγει, καὶ θὰ ἀναπέμψω εὐχαριστίας εἰς ἐσένα τὸν εὐεργέτην μου. «Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔσωσέ με». Μὲ πολλὴν καθαρότητα ὁμιλεῖ διὰ τὴν κάθοδον τοῦ Κυρίου. «Ἐδωκεν εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με». Ἐξευτέλισε δηλαδή τὰς πνευματικὰς καὶ ἐχθρικὰς δυνάμεις. (Δός μου, λοιπόν, τὴν εὐεργεσίαν, διὰ νὰ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ λέγω μὲ παρρησίαν, ὅτι ἔσκυψες ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ μᾶς εἶδες μὲ στοργήν· καὶ ὅτι τὰς μὲν ὑποθέσεις τῶν πιστῶν τὰς διευθέτησες, ὅσα δὲ ἀφοροῦν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὰ κατηύθυνες πρὸς ἐντροπὴν των. Πιθανὸν θεθαίως νὰ ὁμιλῇ διὰ τὴν σωτηρίαν, τῆς ὁποίας ἔτυχεν εἰς τὸ σπήλαιον, ὅπου ὄχι ἀπλῶς ἐσώθη, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ ἔπιανε αἰχμάλωτον τὸν ἐχθρόν, ἐὰν δὲν τὸν ἔλυπεῖτο. Αὐτό, λοιπόν, ἀπετέλεσε καὶ ἐντροπὴν διὰ τὸν σωθέντα (Σαοῦλ), διότι ἀπεδείχθη πόσον ἀνόητον ἦτο νὰ μηχανορραφῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος). «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ». Ἔλεος καὶ ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς εἶναι ὁ Υἱός.

5. «Καὶ ἐρρύσατο τὴν ψυχὴν μου ἐκ μέσου σκύμνων». Πράγματι δὲ ἐγκατελείφθην εἰς τὸ μέσον μικρῶν λεόντων, δηλαδή τῶν ἀλλοφύλων κατοίκων τῆς Γέθ. Ἡ ἐκκοιμήθην γεμᾶτος ταραχὴν, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μου ἀδυναμίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσεβείας. Ὁ Ὑψιστος ὁμως, ἀφοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὴν γῆν τὸν ἐνυπόστατον Αὐτοῦ Λόγον ἐλύτρωσε τὴν ψυχὴν μου, ὥστε νὰ μὴ πάθῃ τίποτε κακὸν ἀπὸ τὴν ταραχὴν, ποὺ τῆς προκαλοῦσαν οἱ μικροὶ λέοντες. Ποῖα ὁμως εἶναι αὐτὰ τὰ θηρία, τὰ ὁποῖα ὁ ψαλμωδὸς ὀνομάζει σκύμνους; δύνανται θαυμάσια νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι· οὗτοι ἀντὶ διὰ δόντια ἔχουν τὰ ὅπλα καὶ τὰ κρύφια σχέδιά των· ὀνομάζονται σκύμνοι, ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι προκαλοῦν διὰ παντὸς τρό-

που θλάθας. "Όπως ἀκριβῶς ὅταν τὸ μαχαίρι εἶναι ἀκονισμένον φονεύει μὲ πολλὴν εὐκολίαν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ γλῶσσα, ὅταν εἶναι διεφθαρμένη φονεύει μὲ τὰς διαφόρους κατακρίσεις καὶ κατηγορίας. Γίνεται δηλαδὴ λόγος διὰ τοὺς πνευματικούς σκύμνους. «Ἐκοιμήθην τεταραγμένος». Ἐπειδὴ ἐσώθην, λέγει, ἀπὸ τοὺς πνευματικούς σκύμνους, δι' αὐτὸ καὶ θὰ ἀναπαυθῶ, καί-τοι παλαιότερον αὐτοὶ μοῦ προκαλοῦσαν ταραχήν. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὁδόντες αὐτῶν ὅπλα καὶ θέλη». Λέγει αὐτὰ διὰ νὰ παραστήσῃ μετὰ ζωηρότητος τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Σωτῆρα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πάθους, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἐκραύγαζον πρὸς τὸν Πιλάτον ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ τὸ «Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτὸν»² καὶ τὸ «εἰ μὴ ᾗν οὗτος κακοῦργος, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν»³.

6. «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου». Ἄν καὶ ὑπέβαλες, λέγει, τὸν ἑαυτόν σου εἰς θεληματικὴν ταπεινώσιν χάριν τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, ὑπέδειξες τοιαύτην ὑπακοὴν πρὸς τὸν Πατέρα σου ὥστε νὰ ὁδηγηθῇς εἰς τὸν θάνατον⁴, σπεῦσον ὁμως νὰ ἀναθῇς καὶ πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διότι καὶ ὅταν ἀνέλθῃς θὰ γεμίσης μὲ τὴν δόξαν σου ὁλόκληρον τὴν γῆν.

7. «Παγίδα ἡτοίμασαν τοῖς ποσὶ μου». Ἐκεῖνοι, λέγει, πού μὲ ἐνέπλεξαν εἰς τὰς παγίδας των καὶ μὲ ἐξουδετέρωσαν κατηύθυνες οὕτω τὰ πράγματα ὥστε νὰ πέσουν εἰς τὸν λάκκον τὸν ὁποῖον οἱ ἴδιοι ἄνοιξαν δι' ἐμέ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπετέλεσας τὰ καταπληκτικὰ αὐτὰ ἔργα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνέβα τώρα εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

8. «Ἐτοίμη ἡ καρδιά μου, ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδιά μου». Παρακαλεῖ νὰ δεχθῇ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη, ὅταν ἀνελαμβάνετο εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὅτι θὰ ἀποστείλῃ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ⁵, διαθεβαίων ὅτι εἶναι καθ' ὅλα ἐτοίμη ἡ καρδιά του νὰ τὸ δεχθῇ.

9. «Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου». Δόξαν ἰδικήν του ὁ-

2. Ἰωάν. ιθ' 15.

3. Ἰωάν. ιη' 30.

4. Πρβλ. Φιλ. θ' 7-8.

5. Βλ. Λουκ. κδ' 49. Πρ. α' 4.

νομάζει τὸ προφητικὸν πνεῦμα (χάρισμα). «Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα». Ψαλτήριον μὲν ὀνομάζει τὴν ψυχὴν, κιθάραν δὲ καλεῖ τὸ σῶμα. «Ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου». Μόλις καταυγασθῶ, λέγει, ἀπὸ τὸ πνευματικὸν φῶς, θὰ σηκωθῶ διὰ νὰ σὲ ὑμνολογήσω.

10. «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι». Προαναγγέλλει τὴν ἐπιστροφὴν ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν Θεόν, μέσῳ τῶν ὁποίων θὰ δοξολογῇ αὐτόν, ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἔθνη θὰ ψάλλουν τοὺς ἱδικούς του ὕμνους. «Ὅτι ἐμεγαλύνθη ἕως τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου». Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ «Ὅτι καὶ αὕτῃ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁶. «Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου». Ἀπέδειξες, λέγει, διὰ τῶν πραγμάτων ὅτι ἦσαν ἀπολύτως ἀληθεῖ ὅσα εἶπαν (προεφήτευσαν) αἱ νεφέλαι, δηλαδὴ οἱ προφῆται.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΖ'.

Εἰς τὸ τέλος· μὴ καταστρέψης· Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ
προωρισμένος νὰ ἀναγραφῇ ἐπὶ στήλης.

Ὑπόθεσις

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ εἶναι ἰδίᾳ πρὸς ἐκείνην τοῦ προηγουμένου, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι οὗτος ἐξηγεῖ σαφέστερον ποῖον ὑπῆρξε τὸ τέλος ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος.

2-3. «Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε». Ἐπειδὴ συνεκροτοῦντο ἐναντίον τοῦ Σωτῆρος, διὰ νὰ προστατεύσουν δῆθεν τὸν νόμον, δικαιολογημένα τοὺς ἐρωτᾷ τὸ προφητικὸν πνεῦμα ἐὰν πράγματι ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ δίκαιον, νὰ δικάζουν μὲ εὐθύτητα, δηλαδὴ μὲ δικαιοσύνην. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἀπεφάσιζον μὲ γνώμονα τὴν δικαιοσύνην, ἀφοῦ ἤθελον νὰ φονεύσουν τὸν ἄθω-

6. Ρωμ. η' 21.

ον καὶ δίκαιον. «Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῇ». Καίτοι οἱ λόγοι σας, λέγει, φαίνονται ἀγαθοὶ καὶ παρουσιάζεσθε ὅτι ὑπερασπίζεσθε δῆθεν τὸν νόμον, ἐν τούτοις ἡ καρδία σας εἶναι γεμάτη πικρίαν καὶ τὰ ἔργα σας εἶναι γεμᾶτα ἀνομίαν.

4-5. «Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μητρᾶς». Θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι αὐτοὶ δὲν διαθέτουν τίποτε ἐξ ὧν ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν σωτηρίαν των. (Ὁ Θεὸς δὲ εἶπε τὸ ἐξῆς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διὰ στόματος τοῦ προφήτου Ἡσαΐου: «Ἐγνων, ὅτι ἀθετῶν ἀθετήσεις, καὶ ἄνομος εἶ, καὶ ἐκ κοιλίας κληθήσῃ»¹. κοιλίαν ἐννοεῖ τὸ ἅγιον θάπτισμα). «Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως». Θυμὸν ὀνομάζει τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία λέγει ὅτι εἶναι ὁμοία πρὸς τὸν ὄφιν τοῦ παραδείσου, ὁ ὁποῖος καθ' ἣν στιγμὴν ἐνεφανίζετο ὡς φίλος καὶ ὠμίλει μὲ ὑποκριτικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς πρωτοπλάστους ἔφε-
 ρεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸν θάνατον². Ἐπειδὴ, λοιπόν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐνήργουν κατὰ τὸν ἴδιον περίπου τρόπον λέγοντες «Ραββί»³ καὶ «Διδάσκαλε»⁴ καὶ «Οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας»⁵ καὶ ἄλλα παρόμοια ἐπρόφεραν λόγια, ἐνῶ παραλλήλως συνεσκέπτοντο νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον διὰ τοῦτο παρωμοιώθησαν πρὸς τὸν ὄφιν ἐκεῖνον. «Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βουούσης τὰ ὦτα αὐτῆς». Ὅχι μόνον πρὸς τὸν ὄφιν, λέγει, θὰ ἠδύναντο νὰ παρομοιασθοῦν, ἀλλ' εἰδικώτερον καὶ πρὸς ὀχιά⁶, ἡ ὁποία ἔχει τὸ δηλητήριον κάτω ἀπὸ τοὺς ὀδόντας, καὶ ἡ ὁποία δὲν θέλει νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰ μαγικὰ ἄσματα, ὥστε νὰ καταπραῦνθῇ ἡ ὀργή της. Λέγει δὲ αὐτά, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Ἡσαΐου ἐκλείσαν τὰ αὐτιά τους, διὰ νὰ μὴ ἀκούσουν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου⁷.

1. Ἡσ. μὴ' 8.

2. Πρβλ. Γεν. γ' 19.

3. Ἰωάν. γ' 2.

4. Ματθ. κβ' 16.

5. Ἰωάν. γ' 2.

6. Ἀσπίς: Ὁφίς δηλητηριώδης, ἀπαντῶμενος ἐν Αἰγύπτῳ. Ὁμοιάζει πρὸς ἐχιδναν.

7. Βλ. Ἡσ. στ' 9 κ. ἐ.

7-9. «Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν». Ὁδόντας εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὀνομάζει τὰς ψευδεῖς κατηγορίας, τὰς ὁποίας ἐχάλκευσαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου, καὶ ἰδιαιτέρως ὅσα διέδωσαν διὰ νὰ διαψεύσουν τὴν ἀνάστασιν τοῦ⁸· πιθανὸν ὀδόντας νὰ ὀνομάζῃ τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ ἡ δύναμις τῶν λεόντων εὐρίσκεται εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν. «Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον». Θὰ εἶναι, λέγει, τελείως περιφρονημένοι ὡσὰν τὸ διασκορπισμένον νερὸ ποὺ εἶναι ἐντελῶς ἄχρηστον. «Ἐκτενεῖ τὸ τόξον αὐτοῦ ἕως οὐ ἁσθενήσωσι». Τόξον εἰς αὐτὰ ἐδῶ λέγει τὴν ἀπόφασιν ἢ ὁποία πρόκειται νὰ ληφθῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Τὸ «ἕως οὐ» δὲ ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «καί»· τοιοῦτοτρόπως θὰ εἶναι «καὶ ἁσθενήσουσιν». «Ἐπεσε τὸ πῦρ ἐπ' αὐτούς, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον». Ἐπειδὴ, λέγει, ἐρρίφθησαν εἰς τὸ ἄσθεστον πῦρ, δι' αὐτὸ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἴδουν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης (τὸν Χριστόν). Τοῦτο εἶναι ὁμοίον πρὸς τὸ: «Ἀρθήτω ὁ ἄσθεθής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου»⁹.

10. «Πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ράμνον». Ἡ ράμνος εἶναι φυτὸν ἀκανθῶδες. Ἐννοεῖ δὲ τὸ ἀκάνθινον στεφάνι τοῦ Κυρίου¹⁰. Προτοῦ, λέγει, νὰ μεγαλώσουν τὰ ἀγκάθια σας, δηλ. αἱ ἁμαρτίαι σας, καὶ γίνετε ράμνος ἀντὶ νὰ ἀνθίσετε καὶ καρποφορήσετε, θὰ ἔλθῃ ἐναντίον σας ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.

11-12. «Εὐφρανθήσεται δίκαιος ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν». Οἱ δίκαιοι, λέγει, ὅταν θὰ βλέπουν τοὺς αἰσχροὺς δαίμονας νὰ ἐκδιώκωνται κακὴν κακῶς κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελικῆς κρίσεως, θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίασιν διὰ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ ἴδιοι θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ αἰωνίου θανάτου. Διότι τὸ «νίψεται» δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν ἄθῳον συμφῶνως καὶ πρὸς τὸ «Νίψομαι ἐν ἁθώοις τὰς χεῖράς μου»¹¹. «Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ». Τὸ «ἄρα» ἐχρησιμοποιήθη ἀντὶ τοῦ «ὄντως».

8. Πρβλ. Ματθ. κη' 11-15.

9. Ἦσ. κοτ' 10.

10. Βλ. Ματθ. κζ' 29. Μάρκ. ιε' 17.

11. Ψαλμ. κε' 6.

Ἐπάρχει πράγματι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς κρίνῃ. Παραδέχονται, λέγει, ὅτι ὑπῆρξε πράγματι δικαία ἡ ἐναντίον των ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΗ'.

Εἰς τὸ τέλος· μὴ καταστρέψῃς· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ, γραφεὶς εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος κατὰ τὸ ὅποιον ὁ Σαοὺλ ἀπέστειλε τοὺς ἀνθρώπους του νὰ στήσουν ἐνέδρα ἕξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Δαβίδ διὰ νὰ τὸν φονεύσουν¹.

Ἑ π ὅ θ ε σ ι ς

Κυριευθεὶς ἀπὸ φθόνον ἐναντίον τοῦ Δαβίδ ὁ Σαοὺλ, καίτοι ἐκεῖνος ὑπῆρξεν εὐεργέτης του, ἐζήτει ἐπιμόνως νὰ τὸν φονεύσῃ, ἄλλοτε μὲν πετῶν κατ' αὐτοῦ τὸ δόρυ του, ἄλλοτε δὲ πολιορκῶν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ οἴκου του. Τὸ περιεχόμενον δὲ τοῦ Ψαλμοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, ὁ ὁποῖος ἐνῶ εὐεργετεῖ ἀφειδῶς τὸν ἀχάριστον Ἰσραὴλ, ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν Σαοὺλ, οὗτος τὸν ἐχθρεύεται καὶ ζητεῖ τὴν ἐξόντωσίν του. Διαλαμβάνεται δὲ εἰς τὸν Ψαλμὸν καὶ ἡ χαρμόσυνος ἀναγγελία τῆς μελλοντικῆς κλήσεως εἰς σωτηρίαν ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅταν δηλαδή ὁ Ἰσραὴλ ἀπεκλείσθῃ τῆς σωτηρίας ἐξ αἰτίας τῆς ἀσεβοῦς διαγωγῆς του ἐναντι τοῦ Θεοῦ.

2. «Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός». Παρακαλεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπὸ τοὺς ὁρατοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς. Διότι αὐτοί, ἐπειδὴ διέπραττον ἄνομίας, τὸν ἐφθόνουν.

4. «Οὔτε ἡ ἀνομία μου οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, Κύριε». Ὁμοιάζει πρὸς τὸ «Ὅτι ἄνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»².

6-7. «Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη». Πα-

1. Βλ. Α' Βασ. ιθ' 10 κ. ε.

2. Α' Πέτρ. β' 22.

ρακαλεῖ νά πραγματοποιηθῇ ἡ ἐπιστροφή τῶν εἰδωλολατρῶν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ παραλλήλως διὰ τὴν ἀποπομπὴν τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὴν παρανομίαν των. «Μὴ οἰκτερήσης πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν». Λέγει διὰ ποῖον λόγον προσηυχήθη νά μὴ τοὺς λυπηθῇ. Εἶναι δὲ αὕτῃ ἡ αἰτία, ἐπειδὴ αὐτοὶ θὰ συνασπισθοῦν ἐναντίον τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, κατὰ τὸν ὁποῖον κατῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὡς ἄνθρωπος κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας. «Καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων»· θὰ πεινάσουν μὲν ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθησαν τὸν ἄρτον ποὺ δίδει ζωὴν³. ἀποκαλεῖ δὲ αὐτοὺς σκύλους ἐξ αἰτίας τῆς ψυχικῆς των ἀναισχυντίας. Τὸ δὲ «κυκλώσουσι πόλιν» ἐννοεῖ ὅτι, ἀφοῦ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ θὰ ἐμποδίζονται νά ἐπιστρέψουν εἰς αὐτὴν ἀπὸ βασιλικᾶς διαταγᾶς, θὰ περιφέρονται ἔξωθεν αὐτῆς, μετὰ δυσκολίας θὰ τὴν ἀτενίζουν ἀπὸ κάπου μακρὰν.

8 - 9. «Ἰδοὺ αὐτοὶ ἀποφθέγξονται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν». Ἀντὶ νά εἶπῃ θὰ θλασφημήσουν. «Καὶ ρομφαία ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν». Τοῦτο ἐνθυμίζει τὸ «Αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν»⁴. «Καὶ σύ, Κύριε, ἐκγελάσῃ αὐτούς». Τὸν ἐθλασφήμουν, λέγει, καὶ ἐπὶ πλέον ἀπεφάσισαν νά τὸν σταυρώσουν λέγοντες, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἀκούσῃ τοὺς λόγους των καὶ δὲν θὰ ἴδῃ τὰς πράξεις των. Ἀλλὰ ἂν καὶ αὐτὰ ἐσκέφθησαν, σὺ ὅμως, Κύριε, λέγει, θὰ φέρῃς τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε νά ἐξευτελιστοῦν. Ἐκεῖνοι μὲν, λοιπόν, ἐκεῖνα ἀποτολμοῦν, σὺ ὅμως καὶ θλέπεις καὶ ἀκούεις καὶ γελαῖς διὰ τὴν ἀνόητον μανίαν των. «Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη». Δηλαδή τὰ ἀόρατα, τὰ ὁποῖα ἐσήκωσαν καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Κυρίου. Ἀνωτέρω εἶπε: «Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη»· ἐνταῦθα λέγει: «ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη». Ἐκθέτει μὲ πολλὴν τάξιν ὅλα ὅσα λέγει, παρεμβάλλων ἐνδιαμέσως καὶ ὠρισμένα ἄλλα. Διὰ νά δείξῃ, ὅτι δὲν ζητεῖ τὴν τιμωρίαν των ἐπιπολαίως καὶ ἀβασανίστως, δι' αὐτὸ προηγουμένως ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νά κυττάξῃ προσεκτικῶς καὶ νά διερευνήσῃ ὅσα γίνονται· ἔπειτα ἐξέθεσε τί ἀκριβῶς

3. Πρβλ. Ἰωάν. στ' 51.

4. Ἰωάν. ιθ' 15.

πράττουν, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι δὲν ὑπάρχει κάποιος ποὺ παρακολουθεῖ καὶ ἐνδιαφέρεται. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ κατέληξε νὰ ζητήσῃ τὴν τιμωρίαν των, λέγοντας τὸ ἐξῆς: Δι' ὅλα αὐτὰ θὰ τοὺς τιμωρήσῃς δικαίως καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου τιμωρίαν θὰ ἀφανισθοῦν οἱ πάντες.

10. «Τὸ κράτος μου πρὸς σέ φυλάξω». Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, δι' αὐτῶν ἔχουν ἀσεβήσῃ ἐναντίον σου, ἐγὼ δὲ ὁ προφήτης ποὺ λέγω αὐτὰ διὰ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θὰ διαφυλάξω διὰ σοῦ τὴν δύναμίν μου καὶ τὴν ἐξουσίαν μου· διότι ἤδη μὲ ἔχεις προστατεύσει, καὶ πρὶν ἀκόμη σέ παρακαλέσω μὲ ἐνηγκαλίσθῃς μὲ τὸ ἔλεός σου, καὶ μὲ ἡξιώσῃς νὰ ἴδω τὴν πτῶσιν τῶν ἐχθρῶν μου.

12. «Μὴ ἀποκτείνῃς αὐτούς, μήποτε ἐπιλάθωνται τοῦ νόμου σου». Παρακαλεῖ νὰ μὴ ἐξαφανισθῇ μὲν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα ὁ λαὸς ἐκεῖνος ποὺ ἐξηγέρθη ἐναντίον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ νὰ διασκορπισθῇ· μᾶλλον ἀξιῶναι καὶ νὰ ζῇ αἰχμάλωτος διὰ «τὴν ἁμαρτίαν τοῦ στόματος αὐτῶν», καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερηφανείας των.

13. «Καὶ ἐξ ἁρᾶς καὶ ψεύδους διαγγελήσονται ἐν συντελείᾳ». Ἄς ἀκουσθῇ παντοῦ, λέγει, τὸ θλιβερόν των τέλος διὰ τὰς κατάρας ποὺ ἐκτοξεύουν ἐναντίον σου καὶ διὰ τὰ ψεύδη ποὺ λέγουν κατὰ τῆς δόξης σου. Οἰκτρὸν δὲ τέλος δὲν ἐννοεῖ τὸν παντελεῖ ἀφανισμόν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς δόξης ποὺ εἶχον ὅταν ἦσαν πλησίον τοῦ Θεοῦ. Δόξα των δὲ ἦσαν αἱ λατρεῖαι των συμφώνως πρὸς τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ, οἱ προφῆται, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ διδάσκαλοι τοῦ νόμου καὶ αἱ συχναὶ ἐμφανίσεις τῶν ἀγγέλων· ὅλα αὐτὰ ἐξηφανίσθησαν διὰ μιᾶς μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κυρίου.

14. «Καὶ γνώσονται, ὅτι ὁ Θεὸς δεσπόζει τοῦ Ἰακώβ, καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς». Ὅταν, λέγει, χάσουν ὁλόκληρον τὴν δόξαν των, τότε θὰ μάθουν ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι πράγματι ἐσὺ εἶσαι ὁ Κύριος τοῦ Ἰακώβ, ποὺ ἐξήπλωσες τὴν Ἐκκλησίαν σου εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν.

15. «Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν». Ἐπαναλαμβάνει ὅσα εἶχεν εἶπει προηγουμένως, διὰ νὰ κάμῃ περισσότερον πιστευτὴν τὴν ἐναντίον των προφητείαν. (Ἐπει-

δὴ εἶπεν «Ἐν ὀργῇ συντελείας, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξωσιν», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κάποιος, ὅτι ὁ προφήτης εἶπε κατὰ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ «Διασκέδασον αὐτοὺς ἐν τῇ δυνάμει σου» δικαιολογημένως ἐπανελάβε τὸ ἴδιον διὰ τοῦ «ἐπιστρέψουσιν»· κατὰ γράμμα λαμβανόμενοι οἱ στίχοι εἶναι ἀσαφεῖς. Θέλει δηλαδὴ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ παράδειγμα τῶν σκύλων, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ εἶναι συγκεντρωμένοι γύρω ἀπὸ κάποιαν τροφήν, κατασπαράζονται μετὰ τῶν πρὶν ἀκόμῃ ἐγγίσουν τὴν τροφήν, με ἀποτελεσμα νὰ διασκορπίζωνται πολλάκις χωρὶς νὰ καταφέρουν νὰ φᾶνε).

16. «Αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν· ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσιν». Θὰ περιφέρωνται μὲν ἀναζητοῦντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ τὸν εὑρουν. Καὶ ἐὰν κάποτε, ἐπειδὴ θὰ γευθοῦν κάποιας λέξεως τῆς θείας Γραφῆς, νομίσουν ὅτι ἀπῆλυσαν μέχρι χορτασμοῦ τὸν θεῖον λόγον, καὶ τότε θὰ γογγύσουν, ἐπειδὴ εἶναι πάντοτε ἐκ φύσεως γογγυσταὶ καὶ συνεχῶς κατηγοροῦν τὸν Θεόν.

17. «Ἐγὼ δὲ ἄσομαι τὴν δυνάμιν σου». Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, λέγει, αὐτὰ θὰ πράξουν, ἐγὼ ὁμοίως, δηλαδὴ ὁ προερχόμενος ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς λαὸς σου, ἐπειδὴ ἐγνώρισα πολὺ καλῶς τὴν ἰδικὴν σου δυνάμιν, θὰ χαρῶ διὰ τὸ ἔλεός σου τὸ ὅποιον ἔλαβον κατὰ τὸ θάπτισμα, καὶ διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. Δι' αὐτοῦ, λοιπὸν, τοῦ ἐλέους σου μᾶς ἐπροστάτευσες καὶ ἔγινες καταφύγιόν μας κατὰ τὰς δοκιμασίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπευθύνω Ψαλμοὺς εἰς ἐσὲ τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος μὲ ἐλέησες. «Ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου καὶ καταφυγή μου». Διότι πάντοτε ἐδέχθην τὴν ἰδικὴν σου συμπαραστάσιν, διὰ τῆς ἰδικῆς σου φροντίδος διεσώθην ἀπὸ τὰς συμφοράς, αἱ ὅποιαι ἔπεσαν ἐπάνω μου. Ἐξ αἰτίας λοιπὸν αὐτοῦ σὲ μόνον γνωρίζω Θεόν καὶ ἐσὲ καλῶ πηγὴν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας. Αὐτὰ ὁ εὐλογημένος Δαβὶδ εἶδε ἀπὸ πολὺ μακρὰν μὲ τοὺς προφητικούς του ὀφθαλμοὺς καὶ προεφήτευσεν τὰς συμφοράς τῶν Ἰουδαίων, ὑπέσχετο καὶ ὁ ἴδιος νὰ ὑμνῇ πάντοτε τὸν Δεσπότην· καὶ ἐκπληροῖ θεοβαίως τὴν ὑπόσχεσίν του, ἀφοῦ προσφέρει τὴν ὑμνωδίαν διὰ τῶν εὐσεβῶν.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΘ'.

Εἰς τὸ τέλος· ἀναφέρεται εἰς ὅσους μεταβάλλονται· ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ διδασκτικός, προωρισμένος νὰ ἀναγραφῇ εἰς στήλην. Ἐγράφη ὅταν ὁ Δαβὶδ κατέκαυσε τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν Σοβάλ, ὅτε οἱ Ἰδουμαῖοι εἰσέβαλον εἰς Παλαιστίνην, ὃ δὲ Δαβὶδ ἔστειλεν ἐναντίον τὸν Ἰωάβ, ὃ ὁποῖος τοὺς κατετρόπωσεν εἰς τὴν φάραγγα τῶν Ἀλῶν καὶ ἐφόνευσεν 12.000 ἐχθρούς¹.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ἐπειδὴ τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ Ψαλμὸς εἶναι γνωστόν, ἀφοῦ ἀναφέρεται μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν εἰς τὸ Β' Βασιλειῶν, θὰ ἀρκεσθῶμεν νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὰς ὠφελείας αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἐξ αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ τὸ πρόσωπον τοῦ Δαβὶδ συμβολίζει τὸν Κύριον, ὃ ὁποῖος κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν προὐκάλεσε τὴν μεταβολὴν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν ὅλων τῶν πραγμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέτριψε τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη, δηλαδὴ τὰ πνευματικά (τοὺς δαίμονες). Διότι αὐτὰ μᾶς ἐκπαιδεύει καὶ μᾶς διδάσκει αὐτὴ ἡ διήγησις. Διδασκόμεθα, λοιπόν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τοὺς μὲν ἐχθροὺς συνέτριψεν ὁ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀπόγονος τοῦ Δαβὶδ, ὃ δὲ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἔκαμε τοὺς ἐθνικοὺς συγγενεῖς του, συναισθανθεὶς τὴν τιμωρίαν ἣ ὁποία τὸν ἀναμένει διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, ἐπιστρέφει κατὰ κάποιον τρόπον εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ζητεῖ νὰ ἀξιωθῇ καὶ αὐτὸς τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ἐν ἀρχῇ ὁ Ἰουδαϊσμός θρηνεῖ τὴν καταστροφὴν ἣ ὁποία συνέβη εἰς αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἀσεθείας, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τὸν Χριστὸν, λέγων:

3-4. «Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς, ὠργίσθης καὶ ὠκτείρησας ἡμᾶς». Μᾶς ἐτιμώρησες, λέγει, διὰ τὴν ἀσεθείαν τὴν ὁποίαν διεπράξαμεν εἰς ἐσέ. Ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐλυπήθης· διότι τὸ «ὠκτείρησας» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «οἰκτίρησον». Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν τὸ «ὠκτεῖ-

1. Βλ. Β' Βαο. η' 3-6 ι' 6-9 Παρ. ιη' 12.

ρησας» σημαίνει μᾶς κατέστησες ἀξιολύπητους καὶ ἀθλίους ἐξ αἰτίας τῶν συμφορῶν ποὺ μᾶς εὗρον, τώρα εἶναι καιρὸς νὰ μᾶς λυπηθῇς. «Συνέσεισας τὴν γῆν, καὶ συνετάραξας αὐτήν». Ὁμιλεῖ διὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ — ἐπειδὴ ἐπολιορκήθη— καὶ διὰ τὸν ναὸν ποὺ κατεστράφη ἐντὸς αὐτῆς. Δυνατὸν νὰ ἐννοῇ καὶ τὴν πνευματικὴν των χώραν, ἡ ὁποία συνεκλονίσθη ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τοὺς ἐγκατέλειπεν. «Ἰασαι τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι ἐσαλεύθη». Ἐκθέτει πάλιν ὅσα ἔχουν γίνεи.

5-6. «Ἐδειξας τῷ λαῷ σου σκληρά». Μὲ τὰς ἀναριθμήτους, λέγει, συμφοράς, ὥσάν νὰ μᾶς ἐπότισες μὲ κάποιο δυνατὸ κρασί μᾶς ἐνάρκωσες, καὶ ἐγέμισες μὲ πόνον τὰς ψυχὰς μας. «Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνῳ κατανύξεως». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἡρμήνευσε καὶ ὁ Ἀκύλας: «Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνῳ καρώσεως». «Οἶνον κατανύξεως» ὀνομάζει τὰς διαλαμβανομένας εἰς τὰς θείας Γραφὰς τιμωρίας, αἱ ὁποῖαι προαναγγέλθησαν ὅτι ἀναμένουν αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς δυσσεβείας των εἰς τὸν Χριστόν. Διότι ὅταν μελετοῦν τὴν Γραφὴν καὶ πληροφοροῦνται τί τοὺς ἀναμένει καὶ ὅταν εἰς τὰ πράγματα ἐπαληθεύονται ὅσα ἔχουν προαναγγελθῇ περὶ αὐτῶν, τότε διεγείρεται ἡ συνείδησίς των. «Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου». Σημείωσις εἶναι ὁ φωτισμός, διὰ τοῦ ὁποίου δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ διακρίνῃ τὰ πνεύματα, δηλαδὴ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. Διότι ὅταν ὑπάρχῃ αὐτῇ ἡ γνῶσις (τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ) ἀποφεύγομεν τὸ χειρότερον, παρὰ μένοντες μακρὰν ἀπὸ κακὰς πράξεις καὶ ἀπὸ πονηρὸν πνεῦμα. Κατ' ἄλλην ἐρμηνείαν: Ἡμεῖς μὲν, λέγει, ἔχομεν τιμωρηθῇ διὰ τὴν δυσσέθειαν ποὺ διεπράξαμεν (κατὰ τοῦ Χριστοῦ)· ὅσοι ὅμως σὲ φοβοῦνται ἔλαβον σημεῖον (εἶναι δὲ φανερόν, ὅτι πρόκειται διὰ τὴν σφραγίδα τὴν ὁποίαν ἐδέχθημεν κατὰ τὸ θάπτισμα), διὰ νὰ εὐρεθοῦν μακρὰν πάσης τιμωρητικῆς ἐνεργείας. Προτύπως δὲ αὐτοῦ τοῦ σημείου ὑπῆρξε τὸ αἷμα τῶν προβάτων διὰ τοῦ ὁποίου ἠλείφοντο αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον².

8. «Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ». Εἶναι

συναφές πρὸς τό: «Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ»³. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τί δὲ εἶπε καὶ πρὸς ποῖον ὠμίλησε; Ἐπειδὴ εἰς προηγούμενον Ψαλμὸν πρόσηυχῆθη λέγων: «Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου»⁴ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποκρίνεται ἐδῶ, ὅτι θὰ διαμοιράσῃ τὰ Σίκκημα⁵, δηλαδή τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ· διότι τοῦτο ἦτο εἰς τὰ Σίκκημα. Ἐδωσε πράγματι αὐτὸ εἰς ἀλλόφυλα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. «Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω». Ἡ θεία Γραφὴ ὀνομάζει κοιλάδα τὸν τόπον ὅπου κατοικοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ὀλόκληρον, λοιπόν, αὐτὴν τὴν κοιλάδα, λέγει, θὰ τὴν διαχωρίσω εἰς σκηνάς διὰ τὸν ἑαυτὸν μου· δηλαδή θὰ γεμίσω τὴν γῆν μὲ ἐκκλησίας.

9. «Ἐμός ἐστι Γαλαάδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς». Διὰ τῆς μνείας τοῦ Γαλαάδ⁶ καὶ Μανασσῆ⁷ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι κατὰ τὴν ἐμφάνισίν του ἐπὶ γῆς ὁ Χριστὸς θὰ κηρύξῃ τὴν σωτηρίαν πρῶτον εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐφραΐμ, λέγει, καὶ ὁ Ἰούδας, δηλαδή τὰ δύο βασίλεια τοῦ Ἰσραήλ⁸, θὰ δεχθοῦν ἐπίσης τὴν σωτηρίαν. Τὸ δὲ «κραταίωσις τῆς κεφαλῆς μου» ἐτέθη ἀντὶ τοῦ δύναιμις τῆς ἐξουσίας μου. Διότι τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου οὗτος ἐβασίλευεν, δηλαδή τοῦ Ἰσραήλ, πρῶτος ἄρχων ὑπῆρξεν ὁ Ἐφραΐμ· διότι αὐτὸς ὑπῆρξε γενάρχης τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ. «Μωάβ λέθης τῆς ἐλπίδος μου». Λέθης μὲν εἶναι τὸ δοχεῖον. Λέγει δὲ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Μωαβῖται, δηλαδή ἕν ἔθνος ποὺ ἦτο πρὶν ἄθρον, θὰ δεχθῇ νὰ στηρίξῃ τὴν ἐλπίδα του εἰς ἐμέ. «Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου». Θὰ περι-

3. Ἐβρ. α' 2.

4. Ψαλμ. νστ' 12.

5. Σίκκημα ἢ Συχέμ: Πόλις τῆς Παλαιστίνης, κατοικουμένη ὑπὸ τῶν Χαναναίων. Ἐδόθη εἰς τὴν φυλὴν Μανασσῆ. Ἐδρα τοῦ Βορείου Βασιλείου. Πιθανῶς ἡ Συχάρ (Ἰωάν. 5' 5).

6. Γαλαάδ: Υἱὸς τοῦ Μαχίρ, τῆς φυλῆς Μανασσῆ.

7. Μανασσῆς: Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Ἀσενίθ. Γενάρχης τῆς φερωνύμου φυλῆς.

8. Βόρειον καὶ Νότιον (Ἰσραήλ καὶ Ἰούδα). Διεχωρίσθη περὶ τὸ 932 ἢ 926 π.Χ. Τὸ βόρειον κατελύθη τὸ 722 π.Χ.

πατήσω, λέγει, καὶ εἰς τὴν Ἰδουμαίαν⁹. Ἡ Ἰδουμαία πάλιν ἦτο ἔθνος ἀλλόφυλον. Δι' αὐτῶν δὲ μᾶς λέγει, ὅτι καὶ οἱ ἔθνικοι θὰ δεχθοῦν τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν· διὰ τοῦτο καὶ λέγει: «Ἐμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν».

11-12. «Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς». Ὃταν ἐπληροφορήθῃ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ προφήτης, ὅτι οἱ ἔθνικοι δέχονται τὴν σωτηρίαν, λέγει: «Τίς με ἀπάξει εἰς πόλιν τῆς περιοχῆς;». Πόλιν δὲ περιοχῆς ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, ἣ ὁποία ἔχει περιφραχθῇ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Λέγει δὲ αὐτὰ ὁ προφήτης ἐξ ὀνόματος τοῦ μετανοούντος Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. «Ἡ τίς ὁδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας;». Τοῦτο φανερώνει ποία εἶναι ἡ πόλις τῆς περιοχῆς περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ. Ποία, λοιπόν, εἶναι παρὰ ἡ Ἰδουμαία; Ἡ Ἰδουμαία δὲ συμβολίζει ὅλα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐδέχθησαν τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν. «Οὐχὶ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀπώσάμενος ἡμᾶς;». Ποῖος ἄλλος, λέγει, θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν πόλιν τῆς περιοχῆς (τὴν Ἐκκλησίαν) παρὰ σὺ ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἀπεμάκρυνες ἐκ τῆς μετὰ σοῦ σχέσεως (συγγενείας) ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας;

13. «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεων, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου». Δὲν ἐλπίζομεν, λέγει, νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὰς θλίψεις, αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ ἔλθουν εἰς ἡμᾶς, διὰ τῆς συμμαχίας μας μὲ ἀνθρώπους, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς ἰδικῆς σου βοηθείας. «Καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου». Διότι καθέννας ποῦ ἐλπίζει ὅτι θὰ τὸν σώσουν οἱ ἄνθρωποι ἔχει μίαν χαμένην ἐλπίδα. Ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσε καλύτερον τὸ χωρίον, ἐπειδὴ προσέθεσε τὸν σύνδεσμον «καὶ» λέγων: «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως· καὶ γὰρ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου».

14. «Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν». Σπεῦσον εἰς βοήθειαν, λέγει, ἐκείνων ποῦ εὐρίσκονται εἰς δύσκολον θέσιν. Εἰς σὲ μόνον εἶναι δυνατόν νὰ ἀπομακρύνῃς τὰς συμφοράς. Διότι αἱ βοήθειαι τῶν ἀνθρώπων ἐὰν ἐσὺ δὲν

9. Ἰδουμαία: Χώρα τοῦ Ἡσαῦ, μετὰ τῆς Χεβρών καὶ τῆς Βηρσαβέ. Οἱ Ἰδουμαῖοι ἦσαν εἰδωλολάτραι. Ἐνεσώματώθησαν ἐπὶ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου μὲ τούς Ἰουδαίους.

συμφωνῆς, εἶναι χαμέναι. Νὰ ζητήσωμεν, λοιπόν, τὴν ἰδικήν του φροντίδα καὶ νὰ πάρωμεν θάρρος ἀπὸ τὴν ἰδικήν του δύναμιν. Διότι μόνη αὕτη εἶναι ἄρκετὴ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς συμφορὰς καὶ νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν δύναμιν ἐκείνων ποὺ μᾶς πολεμοῦν. Τὸ χωρίον εἶναι ὥσάν νὰ ὁμιλοῦν μετὰξὺ τῶν ἀνθρώποι, οἱ ὅποιοι προτρέπουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἀναθέτουν μόνον εἰς τὸν Θεὸν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας τῶν. Διὰ τοῦτο λέγει: "Ὅταν ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ πάρωμεν δύναμιν ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι εἶναι τελείως ἀνίσχυροι οἱ ἐχθροὶ μας.

ΨΑΛΜΟΣ Ξ'.

Εἰς τὸ τέλος τῶν ὕμνων τοῦ Δαβίδ.

Ἦ ὁ Θεός

Ἀναπέμπει εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεὸν τόσον ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ του ὅσον καὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος ἐσώθη διὰ τῆς πίστεως. Ὑπόσχεται δὲ ὅτι καὶ ὅταν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς θὰ ἀναπέμπῃ ἀκαταπαύστως τὴν δοξολογίαν.

2-3. «Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, τῆς δεήσεώς μου». "Ὅταν παρατηρῶ τὴν κυριαρχίαν καὶ τὴν τυραννίαν τῶν δαιμόνων καταλαμβάνομαι ἀπὸ κάματον" διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, ὅπως ἐμφανισθῇ καὶ μᾶς ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνων ποὺ μᾶς καταπιέζουν. Τὸ «ἀπὸ περάτων τῆς γῆς» δὲ σημαίνει ὅτι οὗτος δέεται δι' ὅλοκληρον τὴν οἰκουμένην. «Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σὲ ἐκέκραξα». Ἐπειδὴ ἡ Βαβυλὼν ἀπείχε πολλοὺς σταθμοὺς¹ ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην, ἐνόμιζον οἱ ἐν Παλαιστίνῃ οἰκοῦντες ὅτι οἱ αἰχμαλωτισθέντες κατοικοῦν εἰς τὰ ἄκρα τῆς γῆς· τὸ ἴδιον φυσικὰ ἐνόμιζον καὶ

1. Σταθμός: Περσικῆς προελεύσεως. Μέτρον μετρήσεως ἀποστάσεων ἴσον πρὸς 5 περίπου παρασάγγας ἢ 150 στάδια ἢ 25 χιλιόμετρα ἢ πορείαν μιᾶς ἡμέρας.

δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν ἐκεῖ μονίμως (λόγῳ καταγωγῆς). «Ἐν πέτρᾳ ὑψώσάς με». Δεικνύει ὅτι εἰσηκούσθη ἁμέσως, συμφώνως πρὸς τὸ «Ἔτι σοῦ λαλοῦντος, ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρεμι»². Ἀκόμῃ διακηρύττει μὲ σαφήνειαν ἀπὸ ποῖον θὰ προέλθῃ ἡ σωτηρία· διότι, λέγει, ὅτι ἔχει ὑψωθῇ εἰς πέτραν. Διότι ἔχομεν γίνεи ἱσχυρότεροι καὶ ἀνώτεροι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ — ὁ ὅποιος ἔχει ὀνομασθῇ πέτρα³ ἀπὸ τὸν εὐλογημένον Παῦλον — ἀπὸ τοὺς δαίμονας ποὺ μᾶς πολεμοῦν.

4. «Ὡδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου». Διότι ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ἡ ὁδὸς⁴ καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ θύρα⁵, εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ μᾶς διδάξῃ νὰ θαδίζωμεν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ μᾶς προετοίμασε νὰ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτόν. «Πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ». Εἶναι τὸ ἴδιον ὡσάν νὰ ἔλεγε: «Ἐχεις γίνεи δι' ἡμᾶς ὀχυρόν καὶ ἀσφάλεια, ὥστε νὰ μὴ πάθωμεν τίποτε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς ποὺ μᾶς πολεμοῦν.

5. «Παροικήσω ἐν τῷ σκηνώματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας». Ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔλαθε μέχρι τώρα ἀπὸ τὸν Θεὸν συμπεραίνει ὅτι θὰ λάθῃ καὶ τὰ μέλλοντα· ὅτι δηλαδή, ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὰ σκηνώματα τοῦ οὐρανοῦ, θὰ εὐρίσκεται παντοτεινὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

6. «Ἐδωκας κληρονομίαν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου». Καὶ ποία ἄλλη εἶναι ἡ κληρονομία παρὰ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; Διότι λέγει ὁ Κύριος: «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»⁶ καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν· ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ νὰ καλοῦνται ἐπὶ τῆς γῆς Χριστιανοί.

7. «Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις». Οἱ λόγοι αὗτοί σημαίνουν, ὅτι μέρος τῆς οὐρανοῦ κληρονομίας εἶναι καὶ τοῦτο, δηλαδή ἡ αἰώνιος ζωὴ. Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ προστεθοῦν ἀναρίθμητοι ἡμέραι

2. Ἡσ. νη' 9.

3. Βλ. Α' Κορ. ι' 4.

4. Βλ. Ἰωάν. ιδ' 6.

5. Βλ. Ἰωάν. ι' 9.

6. Ματθ. κε' 34.

εἰς τὰ ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Διότι διὰ τοῦ ὄρου ἡμέραι νοοῦνται μερικά ἔτη καὶ αἰῶνες. «Διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἔλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει;». Πρέπει νὰ ἀλλάξῃ ἡ σειρά τῶν λέξεων, ὥστε νὰ προκύψῃ τὸ ἐξῆς νόημα: Ἐάν κάποιος ζητήσῃ ἐπιμόνως τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς θὰ εὐρίσκεται πλησίον αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας πού δὲν ἔχουν τέλος.

8. «Οὕτως ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας». «Οὕτως», δηλαδὴ πῶς; Ἀσφαλῶς μὲ τὸ νὰ διαμείνω πλησίον σου εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Διότι τότε, ἐφ' ὅσον θὰ ἀξιωθῶ νὰ εὐρεθῶ εἰς τὴν εὐλογημένην ἐκείνην κατάστασιν, θὰ ἀναπέμπω ἀδιακόπως εἰς σὲ τὴν δοξολογίαν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὅχι κατ' ἄλλον τρόπον δοξολογῶν ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν, δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ νὰ ἀπευθύνῃ εἰς τὸν Κύριον τὰς προσευχάς του. Διότι οἱ πιστοὶ δὲν σταματοῦν ποτὲ νὰ τελοῦν τὰ θεῖα Μυστήρια.

ΞΑ'.

Εἰς τὸ τέλος. Ἐψάλη ὑπὸ τοῦ Ἰδιθοῦμ.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἦ ψ α λ μ ο ς

Ὁ Ἰδιθοῦμ ἦτο εἰς ἐκ τῶν πρωτοψαλτῶν πού διηύθυναν τὰς χορωδίας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Οὗτος ἐπειδὴ ἡμάρτησε παραλαμβάνει ἀπὸ τὸν Δαβίδ τὸν παρόντα Ψαλμόν, ὁ ὁποῖος τὸν προετοιμάζει ψυχικῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρετὴν. Περιέχεται δὲ εἰς τὸν Ψαλμόν καὶ προφητεία διὰ τὴν μελλοντικὴν σωτηρίαν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς τοῦ Σωτῆρος, καὶ διὰ τὴν κατανίκησιν τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν. Διαλαμβάνει ἀκόμη καὶ προτροπὴν πού συνιστᾷ εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακίαν, ὑποδεικνύοντας εἰς αὐτοὺς τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

2 - 3. «Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου;». Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃς τάλαντευθῇ, ὦ ψυχὴ μου, λέγει, καὶ ἐξέ-
πεςες ἀπὸ τὴν ἐνάρετον κατάστασιν εἰς τὴν ὁποῖαν εὐ-
ρίσκεσο, καὶ πάλιν ὑποτάξου εἰς τὸν Κύριον. Διότι μό-
νον αὐτὸς θὰ σὲ στηρίξῃ καὶ θὰ σὲ προστατεύσῃ, ὥστε
νὰ μὴ κλονίζεσαι περισσότερον. «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεὸς
μου». Αὐτὸς δηλαδὴ θὰ χάρισῃ τὴν σωτηρίαν εἰς ἐκεῖ-
νον ποὺ ἀδικεῖται ἀπὸ σᾶς, καὶ ἀσφαλῶς θὰ τὸν ἀπαλ-
λάξῃ ἀπὸ τὴν μοχθηρίαν σας.

4. «Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον;». Ἐπιτί-
θεται λαῦρος κατὰ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων· ἐπειδὴ δη-
λαδὴ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ρέπει (κλίνει) πρὸς τὴν ἁ-
μαρτίαν¹, αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἐπιτίθενται περισσότε-
ρον ὀρμητικῶς· ὁμοιάζει κάπως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις λό-
γῳ τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας τῆς νὰ ἀνθίσταται εἰς τὸ κα-
κὸν πρὸς «κλίναντι τοίχῳ καὶ καταπίπτειν μέλλοντι, καὶ
φραγμῷ ἀνατετραμμένῳ».

5. «Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι».
Πράγματι τὸ μόνον ἀπὸ ὅσα συνιστοῦν τὴν ἀνθρωπίνην
μας ἰδιότητα ποὺ δὲν μᾶς ἀφήρεσαν εἶναι ἡ λογικὴ, ἀ-
φοῦ μᾶς ἠνάγκασαν νὰ προσκυνούμεν λίθους καὶ ξύ-
λα, ὥστε νὰ λέγεται περὶ ἡμῶν, ὅτι «ἄνθρωπος ἐν τιμῇ
ὧν οὐ συνήκεν»². «Ἐδραμον ἐν δίψει». Ἐτρεχον, λέγει,
αὐτὸν τὸν δρόμον αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, ἐπιδιώκουσαι
νὰ μὲ ἀποστερήσουν τῆς μεγάλης τιμῆς νὰ εἶμαι ἄν-
θρωπος. «Τῷ στόματι αὐτῶν ἠυλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ
αὐτῶν κατηρῶντο». Λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ, κάνοντάς μας
ὑποχειρίους τῶν ἡδονῶν, μᾶς καθιστοῦν δι' αὐτῶν τέ-
κνα κατάρας.

7 - 8. «Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου». Συνο-
μιλεῖ καὶ πάλιν μὲ τὴν ψυχὴν του, προτρέποντας αὐτὴν
ἐπιμόνως νὰ ὑποταγῇ εἰς τὸν Θεόν. Ἐνδεικτικὸν τοῦ
μεγέθους τῶν πειρασμῶν εἶναι καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ
Ἀπόστολος: «Ὅτι οὐκ ἔάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ
δύνασθε ὑπενεγκεῖν»³. «Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου
καὶ ἡ δόξα μου». Ἐχῶ στηρίξει εἰς αὐτὸν τὴν ἐλπίδα

1. Πρβλ. Γεν. στ' 5' η' 21.

2. Ψαλμ. μὴ' 21.

3. Α' Κορ. ι' 13.

τῆς σωτηρίας καὶ τῆς δόξης μου. Δηλαδή: αὐτὸς καὶ θὰ μὲ διασώσῃ καὶ ἔνδοξον θὰ μὲ κάμῃ, ἄφοῦ θὰ μὲ ἀναδείξῃ νικητὴν αὐτῶν.

(«Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου». Διότι παρ' ὀλίγον νὰ μᾶς ἀποστερήσουν καὶ αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ, ἄφοῦ μᾶς ἠνάγκασαν νὰ προσκυνοῦμεν ξύλα καὶ λίθους, ὥστε νὰ λέγεται περὶ ἡμῶν: «Ἀνθρώπος ἐν τιμῇ ὦν οὐ συνῆκεν». Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὦ ψυχὴ, εἶναι τέτοιοι, σὺ ὁμῶς ὑποτάξου ὥστε νὰ ὑπηρετῇς εἰς τὸ ἰδικόν του θέλημα. Ἐπειτα καταλήγει: Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐλπίζω ἀπὸ αὐτόν, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν, ἄφοῦ αὐτὸς μὲ προστατεύει καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀπομακρυνθῶ καὶ νὰ φύγῃ μακρὰν του, νὰ εὗρεθῶ δηλαδὴ ὑπὸ ἄλλην ἐξουσίαν. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ περιμένω τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν βοήθειαν, ἐκ τῆς ἐλπίδος μου δηλαδὴ εἰς αὐτόν).

9. «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν». Ἀφοῦ προπαρεσκεύασε πρῶτον εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν δρόμον τῆς μετανοίας παρακαλεῖ (ἐν συνεχείᾳ) καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, συγχρόνως δὲ προλέγει κατὰ τρόπον προφητικόν τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν. «Ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν». Εἶναι τὸ ἴδιον ὡσάν νὰ λέγῃ: Νὰ μὴ προσέλθῃτε εἰς αὐτόν μὲ καρδίαν μοιρασμένην, ἀλλὰ νὰ προσέλθῃτε ὅπως ἔχει γραφῇ: «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου»⁴.

10-11. «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι ὅλοι θὰ δεχθοῦν τὴν κλήσιν, ἡ ὁποία θὰ ἀπευθυνθῇ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐλεεινολογεῖ ὅσους δὲν πιστεύουν, καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ ψευδοδιδάσκαλοι, ἐπειδὴ ἀπέρριπτον τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν διέπραττον τὴν ἀδικίαν μόνον μὲ τὰς ζυγαριάς καὶ τὰ σταθμά, ἀλλὰ καὶ συνεκεντροῦντο διὰ νὰ ἀποφασίσουν τὴν διάπραξιν ἐγκληματικῶν πράξεων. Διότι ἦτο πράγματι πρᾶξις ἐγκληματικὴ τὰ σχέδιά των κατὰ τοῦ Σωτῆρος. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπὶ ἀδικίαν καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Λέγει τοῦτο πρὸς αὐτούς, ἐπειδὴ ἀπὸ πλεονεξίαν ἀπεφασισαν νὰ τὸν ἐξοντώσουν, κινούμενοι ἐκ τῆς ἐλπίδος ὅ-

τι θὰ πάρουν ἀπὸ αὐτὸν τοὺς καρποὺς τοῦ νόμου.

12. «Ἄπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα, ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ». Ἀπηύθυνε, λέγει, ὁ Θεὸς λόγον περὶ τῆς τελικῆς κρίσεως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχω ἀκούσει τὰ δύο αὐτά. Τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν εἶναι, ὅτι εἰς ὅσους ἀρμόζει νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ θεία ὀργὴ ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν τοὺς ἀμαρτημάτων θὰ τοὺς ἀποδώσῃ ὀργὴν ὁ Θεός, εἰς ὅσους ὁμῶς ἔχουν διαπράξει ἔργα ἀξία νὰ προσελκύσουν τὸ θεῖον ἔλεος, θὰ ἀπονείμῃ ἔλεος. Διότι ἡ λέξις «κράτος» φανερώνει τὴν ὀργὴν καὶ τὴν αὐστηρότητα τοῦ Θεοῦ, πὺ ἐκδηλοῦται ἐναντίον ἐκείνων πὺ τὴν ἀξίζουν.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΒ'.

Τοῦ Δαβίδ, ὅταν οὗτος εὗρίσκετο εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἰουδαίας.

Ἑρμηνεύσεις

Καὶ τὸν παρόντα Ψαλμὸν ψάλλει καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Σαούλ· ἐπικαλεῖται δὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν παρρησίαν πὺ τοῦ δίδει ἡ ἐνάρετος ζωὴ του. Γίνεται δὲ λόγος εἰς τὸν Ψαλμὸν καὶ διὰ τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία παλαιότερον μὲν εὗρέθη εἰς κατὰστασιν τελείας πνευματικῆς πτωχείας καὶ ἡ ὁποία ἐν συνεχείᾳ ἐπέστρεψε διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ.

2-3. «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου πρὸς σὲ ὀρθρίζω». Διὰ τῶν λόγων αὐτῶν καταδεικνύει τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Θεόν. Μόλις σηκωθῶ τὸ πρωῒ, λέγει, σπεύδω πλησίον σου, διὰ νὰ σοῦ ἀπευθύνω τὰς δοξολογίας καὶ τὰς προσευχάς μου. «Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου». Δὲν ἔχει ἐκχειλίσαι, λέγει, μόνον ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ τὸν θεῖον ἔρωτα, ἀλλὰ κατὰ περισσότερον, «καὶ ἡ σὰρξ». Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ διαθέτωμεν μόνον τὴν εὐσέθειαν, ἀλλὰ πρέπει καὶ διὰ τοῦ σώματος νὰ ἀρέσωμεν εἰς τὸν Θεόν, δηλαδὴ διὰ τῆς νηστείας, διὰ τῆς συνε-

χοῦς προσευχῆς, διὰ τῆς γονυκλισίας, διὰ τῆς ἐργασίας, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ βοηθῶμεν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. «Ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀθάτῳ». Δὲν ὑπέστην καμμίαν θλάθην ἀπὸ τὴν ἐρημίαν, λέγει, ἀλλ' εὕρισκόμενος εἰς αὐτὴν σοῦ ἀπευθύνω δοξολογίαν ὡσάν νὰ εὕρισκωμαι πλησίον τῆς ἀγίας σου σκηνῆς. Διότι τὸ «ἐν ἀγίῳ» σημαίνει τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου. Διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ὁ θεὸς ναὸς τοῦ Σολομῶντος οἰκοδομηθῇ¹. «Οὕτως ἐν τῷ ἀγίῳ ὤφθην σοι». «Οὕτως», δηλ. πῶς ἄλλοιῳ παρὰ διὰ τῆς ἀκατανικήτου δίψης καὶ ἐπιθυμίας μου νὰ ἐνωθῶ με ἐσέ τὸν ἅγιον; Ποῖος δὲ ἄλλος θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ὁ ἅγιος παρὰ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;

4 - 5. «Ὅτι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς». Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι προσῆλθον εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ εἰς τὸν Χριστόν, δὲν ἀποδίδουν καμμίαν σημασίαν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ διὰ τοῦτο ἀναφωνοῦν τὰ ἑξῆς: Σημαντικώτερον ἀπὸ ὅσονδήποτε μακρὰν ζωὴν —δηλαδὴ ἐπίγειον— λέγουν εἶναι τὸ ἔλεος τοῦ ἔχει δοθῇ εἰς αὐτοὺς διὰ μέσου τοῦ Μονογενοῦς. «Οὕτως εὐλογῆσω σε ἐν τῇ ζωῇ μου». Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ θείου μου θὰ κάνω τοῦτο, δηλαδὴ διὰ τῆς γλώσσης μὲν θὰ σέ ὑμνῶ, τὰς χεῖρας μου δὲ θὰ ἀπλώνω καὶ θὰ ζητῶ τὴν ἰδικὴν σου φιλανθρωπίαν. «Ἐν τῷ ὀνόματί σου ἄρῶ τὰς χεῖρας μου». Δὲν θὰ ὑψώνω πλέον, λέγει, τὰς χεῖρας μου καθὼς προηγουμένως εἰς ψευδῇ Θεόν, ἀλλὰ μόνον εἰς ἐσέ, καὶ θὰ ἐπικαλοῦμαι εἰς τὰς προσευχάς μου τὸ ἰδικό σου ὄνομα.

6. «Ὡς ἐκ στέατος καὶ πότιτος ἐμπλησθεῖη ἡ ψυχὴ μου». Φανερώνει πόσῃν ὠφέλειαν θὰ ἔχουν ὅσοι ἐναπέθεσαν εἰς αὐτὸν μόνον τὰς ἐλπίδας των. «Καὶ χεῖλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ στόμα μου». Ὅταν, λέγει, ἐνθυμοῦμαι τοῦ ἰδικοῦ σου ὀνόματος, τότε, προπάντων τότε, γεμίζουσιν τὰ χεῖλη μου ἀπὸ χαρὰν.

7. «Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου». Τὸ «εἰ ἐμνημόνευον» ἔχει τεθῇ ἀντὶ τοῦ «μνημονεύων», ὥστε

1. Τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ναοῦ εἶχεν ὁ Δαβὶδ. Ὑπ' αὐτοῦ ἤρχισαν καὶ αἱ πρῶται προετοιμασίαι. Τὸ μεγάλο, τὸ περικαλὲς τοῦτο ἔργον ἐπραγματοποίησεν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Σολομὼν.

νά εἶναι τὸ ἐξῆς νόημα: ἐνθυμούμενος ἐσέ, λέγει, παρέμεινον ἄϋπνος διὰ νά ἀσχολοῦμαι μὲ τὴν ἀνύμνησιν σου καὶ μὲ τὰς φωτεινὰς δωρεάς σου, τὰς ὁποίας δίδεις εἰς ἐκείνους ποὺ σέ ἐπικαλοῦνται. «Ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου, καὶ ἐν τῇ σκέπῃ τῶν περυγῶν σου ἀγαλλιάσομαι». Ἐπειδὴ σὺ ὁ ἴδιος μὲ διαφυλάττεις μὲ τὴν βοήθειάν σου αἰσθάνομαι μεγάλην χαράν. Διότι σκέπη τῶν περυγῶν ὀνομάζει τὴν προστασίαν τῆς ἰδικῆς του βοηθείας. Προστατευόμενος, λέγει, ἀπὸ ἐσέ θά γεμίσω χαράν.

9. «Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου». Οὔτε διὰ μίαν στιγμήν δὲν δύναμαι, λέγει, νά ἀπομακρύνω τὴν σκέψιν μου ἀπὸ ἐσέ. Ἀλλὰ φλέγομαι ἀπὸ θερμὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία ὡς ἄλλη κόλλα ἠχμαλώτισε τὴν σκέψιν μου καὶ ἔχω τοιουτοτρόπως δεθῇ δυνατὰ εἰς τὸν πρὸς σέ πόθον. Ἐπειτα δεικνύει ποῖος εἶναι ὁ καρπὸς τοῦ θείου αὐτοῦ πόθου. «Ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου». Ποία ἄλλη θά ἠδύνατο νά εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς παρὰ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς του;

10. «Αὐτοὶ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου». Καταφέρεται ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἐπικαλούμενος τὴν θίαν τὴν ὁποίαν ὑπέφερε, καὶ παρακαλεῖ νά παραδοθοῦν αὐτοὶ εἰς τὰς αἰωνίους τιμωρίας.

12. «Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Θεῷ». Ἀφοῦ ἐξέθεσε ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ποῖον θά εἶναι τὸ τέλος ὧν θά δεῖξουν ἀσέβειαν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξε, ὅτι δι' αὐτοὺς ἐπιφυλάσσεται ὡς ἀμοιβὴ ἡ κληρονομία τοῦ ἄδου, ἀκολουθῶς μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὴν ἄλλην παράταξιν· εἰς αὐτὴν ἀνήκουν ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔχουν ἀξιωθῇ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ διὰ τοῦτο δικαιολογημένως καὶ βασιλεῖς ὀνομάζονται, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου λεγόμενον· «Καὶ ὡφελὸν γε ἐμβασιλεύσατε»². Αὐτὸς δὲ ἀκριβῶς ὑπῆρξεν ὁ λαὸς ποὺ βασιλεύει, αὐτὸς ποὺ αἰσθάνεται τὴν πνευματικὴν χαράν, τὴν ὁποίαν ἔχει χαρίσει εἰς αὐτὸν ὁ ἴδιος ὁ Θεός³. Ἐγὼ, λέγει, ὁ ὁποῖος ἐπῆρα ἀπὸ σέ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, δὲν χαίρομαι διὰ τὸν θάνατον τῶν ἐχθρῶν μου, ἀλλὰ διὰ τὴν

3. Πρβλ. Ἰωάν. ιε' 11.

2. Α' Κορ. δ' 8.

ιδικὴν σου βοήθειαν. «Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὁμνῶν ἐν αὐτῷ». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, λέγει, θὰ γίνῃ καὶ καύχημα αὐτῶν — ὧσων δηλαδὴ ἐθασίλευσαν — ὁ Χριστός· τόσον πολὺ δὲ ὥστε νὰ ἐπαινοῦνται δικαίως καὶ ὅταν ἀκόμῃ ὀρκίζωνται. Καὶ τοῦτο διότι ὀρκίζονται εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, συμφώνως πρὸς τὸ γραφικὸν χωρίον⁴. «Ὅτι ἐνεγράφη στόμα λαλούντων ἄδικα». Καὶ ποῖοι ἄλλοι εἶναι αὐτοὶ παρὰ ὅσοι ἐτόλμησαν νὰ εἰπουν: «Αἶρε ἐκ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκεν αὐτὸν ζῆν»⁵. Αὐτῶν λοιπὸν ἐκλείσθη τὸ στόμα ἐπειδὴ ὁ Κύριος κατενίκησε τὸν θάνατον καὶ ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων ἐκλείσθη τὸ στόμα, ἐπειδὴ ἐξηλείφθη ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς θείας χάριτος, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς Γραφῆς: «Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς»⁶. «Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, καὶ τίς ὁ κατακρίνων;»⁷.

ΞΓ'.

Εἰς τὸ τέλος. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Ἑξήκοντα τρεῖς

Τὸν παρόντα Ψαλμὸν ψάλλει ἐξ ὀνόματος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι παρακαλοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ οἱ ὅποιοι διηγοῦνται μὲ κάθε λεπτομέρειαν τὰ ὅσα διεπράχθησαν ἐναντίον τῶν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, καὶ τὰ ὅσα ὑπέμειναν αὐτοί, δηλαδὴ οἱ προαναφερθέντες ἄρχοντες ἐξ αἰτίας τῆς ἀσεθείας τῶν πρὸς τὸν Χριστόν.

4. Ἐλλείπει ἐκ τοῦ κειμένου τὸ χωρίον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἱερός Πατὴρ παραπέμπει.

5. Πράξ. κθ' 22.

6. Ψαλμ. ρστ' 42.

7. Ρωμ. η' 33.

2. «Εισάκουσον, ὁ Θεός, φωνῆς μου ἐν τῷ δέεσθαί με». Δέξου, λέγει, Κύριε, τὴν παράκλησίν μου, καὶ ἐνδυνάμωσέ μου τὸν νοῦν, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦμαι τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. «Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου». Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ «Καὶ νῦν, Κύριε, ἐπίδε ἐπὶ τὰς ἀπειλάς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου»¹.

4. «Οἵτινες ἠκόνησαν ὡς ρομφαίαν τὰς γλώσσας αὐτῶν». Λέγει αὐτά, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐβλασφήμουν τὸν Ἰησοῦν, λέγοντες εἰς τοὺς Ἀποστόλους: «Παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ»². «Ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν πρᾶγμα πικρόν». Πρὸς βόλὴν τόξου παρομοιάζει τὰ θανατηφόρα λόγια τῆς γλώσσης των. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ εἶναι θανατηφόρα τὰ λόγια, ποὺ ἐπιδιώκουν νὰ πείσουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστεύσουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι Θεός;

6. «Ἐξάπινα κατατοξεύουσιν αὐτόν, καὶ οὐ φοβηθήσονται». Παραμονεύουν, λέγει, καὶ ἔξαφνα ἐπιτίθενται, χωρὶς νὰ φοβοῦνται τὸν Θεόν, ποὺ τοὺς παρακολουθεῖ. «Ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν». (Ποῖος εἶναι ὁ λόγος αὐτός;) τὸ νὰ ἐπιμένουν καὶ νὰ διακηρύσσουν καὶ νὰ διαθεσθαιώνουν, ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. «Διηγῆσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα». Διὰ παντὸς τρόπου, λέγει, ἐσκέπτοντο νὰ φονεύσουν κρυφὰ τοὺς κήρυκας τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. «Ἰίς, εἶπαν, ὄψεται αὐτούς;». Ἐπραττον, λέγει, αὐτὰ ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι ὁ Θεός δὲν θὰ τοὺς δικάσῃ διὰ τὴν ἀσέθειάν των αὐτὴν.

8. «Προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδίᾳ θαθεῖα». Οἱ μὲν παράνομοι, λέγει, οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ σχεδιάζουν τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Κυρίου (διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐξηρευνῆσαν ἀνομίαν»), ὁ δὲ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σκέπτεται μὲ σύνεσιν (διότι αὐτὸ σημαίνει ἡ «θαθεῖα καρδίᾳ»), ἐπειδὴ κατενόησεν πλήρως καὶ ὀρθῶς τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, ἀφοῦ χρησιμοποιοῖ τοὺς καταλλήλους ὕμνους, θὰ ὑψώσῃ τὸν Θεόν, συμφώνως πρὸς τὸ λεγόμενον εἰς ἄλλον Ψαλμόν:

1. Πρόξ. δ' 29.

2. Πρόξ. ε' 28.

«Υψώσω σε, Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ βασιλεὺς μου»³. «Βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν». Ἀφοῦ ἔκαμε λόγον διὰ τὴν ἐξέγερσίν των ἐναντίον τῶν ἁγίων κηρύκων, ἀκολουθῶς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν πτώσιν των.

10. «Καὶ ἐφοβήθη πᾶς ἄνθρωπος». Ποίος ὁμῶς δὲν θὰ φοβηθῇ ὅταν ἴδῃ τὴν τιμωρὸν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀσεβῶν;

11. «Εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιδί ἐπ' αὐτῷ». Ἰδιαιτέρως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται καὶ ἐφαρμόζουν τοὺς θείους νόμους ἀφοῦ γεμίσουν ἀπὸ χαράν, θὰ ἀποκτήσουν σταθεράν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν. «Καὶ ἐπαινεθήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». (Ὁχι μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ πάρουν δόξαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι κατευθύνονται πρὸς τὸν Θεόν, καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν δέχονται νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμον τοῦ θείου θελήματος.

ΞΔ'.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ. Ὡδὴ Ἱερεμίου καὶ Ἱεζεκιήλ, ψαλλεῖσα ὑπὸ τῶν ἐξορίστων Ἰουδαίων ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψουν¹.

Υπόθεσις

Εἰς τὸν παρόντα Ψαλμὸν ὁμιλοῦν οἱ εἰδωλολάτραι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἄφ' ἑνὸς μὲν κραυγάζουν ἐναντίον τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἄφ' ἑτέρου δὲ ζητοῦν συγχώρησιν διὰ τὴν προηγουμένην των ἀσέθειαν. Διὰ τοῦ Ψαλμοῦ ἀκόμη ἀναπέμπεται προσευχὴ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι πρὶν μὲν πιστεύσουν ἦσαν ἄκαρποι, διὰ τῆς πίστεώς των ὁμῶς εἰς τὸν Χριστὸν ἔγιναν εὐφοροὶ εἰς ἀρετὴν.

3. Ψαλμ. κθ' 2.

1. Τὸ δεύτερον σκέλος τῆς ἐπιγραφῆς δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὸ εὐραϊκὸν πρωτότυπον, ἀλλ' οὔτε εἰς ὠρισμένα ἀντίγραφα τῶν Ο'. Οἱ πλείστοι ὡς ἐκ τούτου θεωροῦν αὐτὸ ὡς μὴ αὐθεντικόν.

2. «Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεός, ἐν Σιών». Οὐδέποτε πλέον, λέγει, θὰ ἀναπέμψωμεν ὕμνους εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐθεωρούσαμεν θεούς, ἐπειδὴ ἐγνωρίσαμεν ὅτι ἐκείνους μὲν δὲν ἀρμόζει νὰ τοὺς δοξολογοῦμεν, ἀφοῦ εἶναι ξύλα καὶ πέτραι καὶ δαιμόνια, εἰς ἐσὲ δὲ μόνον ταιριάζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον μία τοιαύτη ἐκδήλωσις. «Καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ». Ἡ ἐννοεῖ τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ, ἢ ὁποία εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἢ τὴν ἐπουράνιον, ὅπου ὅταν θὰ μετὰθῶμεν θὰ ἀναπέμψωμεν τὰς δοξολογίας.

3. «Εἰσάκουσον προσευχῆς μου, πρὸς σέ πᾶσα σὰρξ ἥξει». Δι' αὐτῶν προαναγγέλλει τὴν κλήσιν ὅλων τῶν ἐθνῶν, σύμφωνα μὲ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἰωήλ: «Ἐκχεῶ ἀπὸ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα»².

4. «Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς». Ὡς λόγους ἀνόμους χαρακτηρίζει τὴν σοφίαν τῶν κατὰ κόσμον σοφῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας αὐτοὶ ἀπεδυναμώθησαν, ἐπειδὴ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν. «Καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν ἰάση». Παρακαλοῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν, τὴν ὁποίαν διέπραξαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς πλάνης τῶν.

5. «Μακάριος ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου». Ὁνομάζουν εὐτυχεῖς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐτελειοποιήθησαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ οἱ ὁποῖοι κατέκτησαν τὸ θραβεῖον τῆς οὐρανίου κλήσεως³. «Πλησθησόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου». Ἀγαθὰ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὰ διάφορα χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι λέγει ὁ Ἀπόστολος: «ᾧ μὲν δίδεται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνῶσεως»⁴ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων. «Ἅγιος ὁ ναός σου». Ἡ ἐννοεῖ τὸν ἐπουράνιον ἢ τὸν ἐπίγειον, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου: «Ὁ γὰρ ναός τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἳτινές ἐστε ὑμεῖς»⁵.

6. «Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεός ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἢ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς». Ἀκουσέ μας, λοιπόν, μὲ προσοχὴν καὶ δῶσε μας ὅσα σοῦ ἐζητήσαμεν.

2. Ἰωήλ γ' 1.

3. Πρβλ. Φιλ. γ' 14.

4. Α' Κορ. ιθ' 8.

5. Α' Κορ. γ' 17.

Εἰς σέ, λέγει, ἐλπίζουν οἱ ἄνθρωποι ποῦ κατοικοῦν εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι κατοικοῦν πέραν τῆς θαλάσσης. Δι' αὐτῶν σημαίνεται πάλιν ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη.

7-8. «Ἐτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ». Ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις. «Ἐτοιμάζων» τὰ ὄρη ὡς μέσον τιμωρίας· διότι ἡτοίμασε δι' αὐτοὺς τὴν ἄβυσσον. Καὶ ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ τὸ πράξης αὐτό, ὦ Θεέ μου. «Ὁ συνταράσσων τὸ κύτος τῆς θαλάσσης». Θάλασσαν ὀνομάζει ἐδῶ τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, τὰ ὅποια καὶ συγκλονίζονται ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καταληφθέντες ἀπὸ φόβον ἔλεγον: «Ἦλθες πρὸ καιροῦ θασανίσαι ἡμᾶς»⁶.

8-9. «Ταραχθήσονται τὰ ἔθνη, καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα, ἀπὸ τῶν σημείων σου». Ὅταν, λέγει, τὰ ἔθνη —δηλαδὴ αἱ στρατιαὶ τῶν δαιμόνων— θὰ ταραχθοῦν, τότε λοιπόν, ἀκριβῶς τότε καὶ οἱ εὐρισκόμενοι εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν ἄνθρωποι θὰ σὲ φοβηθοῦν, ἐπειδὴ θὰ ἴδουν νὰ πραγματοποιοῦνται ἐκπληκτικὰ θαύματα. «Σημεῖα» ὀνομάζει ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ. «Ἐξόδους πρωΐας καὶ ἐσπέρας τέρψεις». Ὅταν δηλαδὴ οἱ κατοικοῦντες εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν ἄνθρωποι ἴδουν τὰ ἐκπληκτικὰ γεγονότα καὶ αἰσθανθοῦν ἐντὸς τῶν τὸν σωτήριον θεῖον φόβον, τότε, λοιπόν, τότε καὶ κατὰ τὰς πρωϊνὰς καὶ κατὰ τὰς βραδυνὰς ἐξόδους τῶν, δηλαδὴ κάθε στιγμῇ, θὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτοὺς εὐχαρίστησις, ἐπειδὴ θὰ αἰσθάνωνται ἀγαλλίασιν δι' ὅσα ἐπέτυχε ἡ ἰδική Σου ἐπὶ γῆς παρουσία.

10. «Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν». Ἐξηγεῖ τὰς αἰτίας τῆς ἀγαλλιάσεως ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ποῖαι δὲ ἄλλαι εἶναι αὐταὶ παρὰ ἐπειδὴ ἡ γῆ ἡξιώθη τῆς θείας προσοχῆς καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐμέθυσε μὲ τὰ ἰδικὰ Του χαρίσματα; «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὕδατων». Ποταμὸν ἐνταῦθα ὀνομάζει τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου· ἔχει δὲ γεμίσει αὐτὸς ἀπὸ ὕδατα· ποῖα δὲ εἶναι αὐτά, λέγει, παρὰ αἱ θεῖαι ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας ὑπεσχέθη ὁ Κύριος εἰς ὅσους θὰ κριθοῦν ἄξιοι νὰ κλη-

ρονομήσουν τὴν οὐράνιον βασιλείαν; Θὰ ἡδύναντο δὲ νὰ εἶναι αὐταὶ αἱ ὑποσχέσεις τὸ «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»⁷ καὶ οἱ μακαρισμοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν. «Ἡ τοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν». Ὡς τροφὴν μὲν ἐννοεῖ τὴν πνευματικὴν. Λέγει δὲ ὅτι αὐτὴ ἔχει ἐτοιμασθῇ, διότι τὸ μυστήριον τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπινου γένους, «ὅς ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ διδούς»⁸, ἔχει ὀρισθῇ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὕλικου κόσμου.

11. «Τοὺς αὐλακας αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς». Αὐλάκια ὀνομάζει τὰ θάθη τῶν καρδιῶν, γεννήματα (= καρποὺς) δὲ τὰς εὐσεβεῖς σκέψεις. «Ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλουσα». Καὶ τὰ πιὸ μικρά, λέγει, ἀπὸ τὰ θεῖα χαρίσματα ποὺ δίδονται εἰς αὐτὴν τὴν εὐφραίνουν καὶ τὴν προετοιμάζουν νὰ καρποφορήσῃ, τὸν πνευματικὸν θεβαίως καρπὸν. Θὰ ἀντιληφθῇς δὲ καλύτερον ποῖαι εἶναι αἱ σταγόνες τῆς ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει λεχθῇ περὶ τοῦ Χριστοῦ: «Καταθήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡς ἡ σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν»⁹.

12-13. «Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου». Ἐνιαυτὸν (= ἔτος) ὀνομάζει τὸν χρόνον ποὺ ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ τὸν ἀποκαλεῖ στεφάνι ἀγαθότητος, ἐπειδὴ εἰς ἐκείνην τὴν ζωὴν οἱ ἅγιοι θὰ στεφανωθοῦν μὲ πολλὴν ἀγαθότητα. «Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος». Πεδιάδας πάλιν ὀνομάζει τὰς ψυχὰς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. «Πιανθήσονται τὰ ὄρη»¹⁰ τῆς ἐρήμου». Ὁρη μὲν ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, οἱ ὁποῖοι ἐπαχύνθησαν ἀπὸ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα ἔρημον δὲ ἀποκαλεῖ τὴν σχηματισθεῖσαν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία παλαιότερον ἦτο τελείως ἐστερημένη τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἀγαλλίασιν οἱ θουνοὶ περιζώσονται». Βουνὰ ὀνομάζει τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας.

14. «Ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων». Κριοὺς

7. Ματθ. ε' 3.

8. Ἰωάν. στ' 33.

9. Ψαλμ. οα' 6.

10. Τὸ κείμενον ἔχει «ὥροια».

μὲν τῶν προβάτων ὀνομάζει τοὺς ἄρχοντας τῶν λαῶν. Τί ἄλλο δὲ θὰ ἐνδυθοῦν παρὰ τὸ ἐπανωφόριον τῆς ἀφθαρσίας καὶ τὸν χιτῶνα τῆς χαρμονῆς; Κριοὺς προβάτων ὀνομάζει ἀκόμη καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἐπειδὴ ἔκυψαν τὴν κεφαλὴν καὶ διὰ τῶν κεράτων των κατώρθωσαν νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος: «Ἴδου ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων»¹¹. «Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνοῦσι σῖτον». Αἱ ψυχαὶ τῶν ἐθνικῶν, λέγει, αἱ ὁποῖαι πρὸ Χριστοῦ ἦσαν πάμπτωχοι καὶ πνευματικῶς στεῖραι, θὰ γεμίσουν πνευματικούς καρπούς. «Κεκράζονται· καὶ γὰρ ὑμνήσουσιν». Ἀφοῦ, λέγει, θὰ μεταβληθοῦν ἐπὶ τὸ καλύτερον αἱ κοιλάδες καὶ ἀφοῦ θὰ γεμίσουν πνευματικούς καρπούς, θὰ ἀναπέμψουν εἰς ἐσὲ ἁκαταπαύστους ὕμνους.

ΞΕ'.

Εἰς τὸ τέλος· ὠδὴ ΨΑΛΜΟΥ· ἀναστάσεως¹.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Διὰ τοῦ παρόντος Ψαλμοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν σημειώνει μὲ σαφήνειαν τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ προλέγει καὶ διακηρύσσει τὴν ἀνάστασιν τῶν ψυχῶν των, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει λεχθῆ: «Ὁ ἀνιστῶν ἀπὸ γῆς πτωχόν»². Παρεμβάλλεται ὁμως καὶ τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι διηγοῦνται ὅσα ὑπέφερον χάριν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ ποῖαι θλίψεις ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὰς αἰωνίους ἀπολαύσεις. Ἀκόμη δὲ προφητεύεται καὶ ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἐκ τῆς σωτηρίας.

2-4. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, ψάλατε δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ». Ὁ ἀλαλαγμός εἶναι ὕμνος ὁ ὁποῖ-

11. Ματθ. ι' 16.

1. Ὁ ὅρος οὗτος δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἐβραϊκὸν πρωτότυπον.

2. Ψαλμ. ριθ' 7.

ος ψάλλεται μετὰ ἀπὸ κάποιαν νίκην καὶ διὰ τὴν ἦτταν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπειδὴ, λοιπόν, κατηγορήθησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου τούτου, ἐξ αἰτίας τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστοῦ, ὅλα τὰ ἔθνη προτρέπονται νὰ ἀναπέμπουν εἰς τὸν Θεὸν ἐπινικίους ὕμνους. «Εἶπατε τῷ Θεῷ· Ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου». Καὶ ποῖα ἔργα λέγει παρὰ τὰ ἐκπληκτικὰ θαύματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θιαίαν ἀποδίωξιν τοῦ πλήθους τῶν πονηρῶν δαιμόνων; «Ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονται σε οἱ ἐχθροί σου». Ἐδῶ ἐλέγχει τὴν τρέλλαν τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ οὔτε τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων παρεκίνησαν αὐτοὺς διὰ νὰ πιστεύσουν. «Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι». Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, λέγει, καίτοι ἔβλεπον νὰ διαπράττωνται ἀναρίθμητα θαύματα ἐχάλκευσαν ψεύδη ἐναντίον σου, ἀλλ' ἀντὶ ἐκείνων θὰ σὲ προσκυνῇ τὸ πλῆθος ὅλων τῶν ἐθνῶν.

5. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ». Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἰσέρχεται εἰς τὸν λόγον τὸ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι διδάσκουν τὰ ἔθνη, ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐπιτελεῖ ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἄνθρωπος τὰ ἐκπληκτικὰ θαύματα, εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος πού κάποτε εἰς τὰ παλαιὰ ἔτη ἐξήρανε τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν καὶ διέβη ὁ Ἰσραήλ, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐσταμάτησε τὰ ὀρμητικὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, ὥστε νὰ τὸν περάσουν οἱ Ἰσραηλῖται πεζῇ.

6. «Ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηράν». Καὶ ἀπόδειξιν τοῦτου ἀποτελοῦν ὅσα μέχρι τώρα ἐπετελέσθησαν, ὅπως εἶναι ἡ ξήρανσις τῆς θαλάσσης. Ὁ Σύμμαχος μετέφρασεν ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: «Μετέβαλε θάλασσαν εἰς ξηράν· ποταμὸν διέβησαν ποδί». Αὐτός, λοιπόν, εἶναι ὁ Θεός, λέγει, ὁ ὁποῖος ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐπάνοδον καὶ τὴν σωτηρίαν· αὐτὸς ὁ ὁποῖος τότε καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν ποταμὸν διεχώρισε, καὶ ὁ ὁποῖος διέταξε τοὺς προγόνους μας νὰ διαθοῖν χωρὶς κανένα κίνδυνον. «Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ». Τὸ «ἐκεῖ» σημαίνει χρόνον. Λέγει, λοιπόν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ βασιλεύσῃ εἰς ἐντελῶς νέαν περίοδον (τὴν αἰωνιότητα), ἐκεῖ θὰ βασιλεύσωμεν καὶ ἡμεῖς μαζί με αὐτὸν (τὸν Χριστόν), καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀπερίγραπτον χαράν.

7. «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιθλέπουσι».

“Ὅλα τὰ παρακολουθεῖ, καὶ ἐρευνᾷ ὅλα ὅσα γίνονται. «Οἱ παραπικραίνοντες μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς». Καὶ ποῖοι ἄλλοι θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πικραίνουν τὸν Θεὸν παρὰ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει λεχθῇ: «Υἱὲ ἀνθρώπου, πορεύθητι πρὸς τὸν οἶκον τὸν παραπικραίνοντά με»;³. «Καὶ μὴν παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ»⁴, καὶ ἄλλοι «Μὴ σκληρύνετε τὰς καρδίας ὑμῶν ὥς ἐν τῷ παραπικρασμῷ»⁵.

8. «Εὐλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεόν». Ἀφοῦ δὲ συγκεντρωθῇτε ὅλοι γύρω ἀπὸ αὐτόν, αὐτόν κατ’ ἐξοχὴν νὰ δοξάζετε καὶ νὰ θαυμάζετε.

9. («Τοῦ θεμένου τὴν ψυχὴν μου εἰς ζωὴν». Θὰ εὐφρανθῶ δὲ διὰ τὰ τόσον θαυμαστά αὐτὰ (ἔργα) καὶ δι’ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τὰ ἔπραξε, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ εἶναι Δεσπότης καὶ θλέπει τὰ πάντα, θὰ διαχωρίσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, καὶ θὰ παραδώσῃ εἰς τιμωρίας τοὺς ἀναξίους ἐξ αὐτῶν. Ὁφθαλμοὺς ὀνομάζει τοὺς ἀποστόλους).

10. «Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς, Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς». Τὰς θλίψεις αἱ ὁποῖαι θὰ πλήξουν τοὺς ἀποστόλους ἐξ αἰτίας τοῦ κηρύγματός των προαναγγέλλει τὸ προφητικὸν Πνεῦμα ἐξ ὀνόματος αὐτῶν (τῶν ἀποστόλων) ἀπαριθμεῖ λεπτομερῶς τὰς ποικίλας δυσκολίας καὶ τὰ λαιπωρίας των, δηλαδὴ τὰς φυλακίσεις καὶ τὰς δοκιμασίας, αἱ ὁποῖαι συμβολίζονται διὰ τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ ὕδατος.

13-14. «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὀλοκαυτώμασι». Ἐννοεῖ τὸν ἐπουράνιον οἶκον διότι ἀφιέρωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸν Θεόν ὡσάν θυσία ὀλοκαυτώματος. (Μὲ ὀλοκαυτώματα πνευματικά. Καὶ τὰ μὲν ἰδικά σου, λέγει, Κύριε, τέτοια εἶναι τὰ ἰδικά μου ὅμως εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ εἰσάγω εἰς τὸν ναὸν καὶ θὰ θυσιάσω πρὸς χάριν σου καὶ πρὸς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης· τὸ ἴδιο δὲ λέγει μὲ τὸ «διέστειλε καὶ ἐλάλησε». Αὐτὰ εἶναι, λέγει, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθην). «Ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου». Ἐκεῖνα τὰ

3. Ἱεζ. μδ' 6.

4. Ψαλμ. οζ' 40.

5. Ψαλμός 94,8.

ὅποια, λέγει, ὑπεσχέθην (ἔταξα) κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θλίψεώς μου θὰ σοῦ τὰ προσφέρω. Ὑπεσχέθην δέ, ὅτι ἐὰν ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν θλίψιν, ποῦ τώρα μὲ θάσσανίζει, θὰ σοῦ ἀναπέμπω ἀδιάκοπον δοξολογίαν.

15. «Ὁλοκαυτώματα μεμυαλωμένα ἀνοίσω σοι». Ὅσα παρήγγειλες νὰ σοῦ προσφέρουν, θὰ σοῦ τὰ προσφέρω προθύμως ὡς ἱερεὺς. «Μεμυαλωμένα» δὲ ἔχει ὀνομάσει τὰ εὐτραφή καὶ παχέα σφάγια. Διότι καὶ ὁ νόμος τοιαύτην παραγγελίαν περιεῖχε, νὰ θυσιάζωνται δηλαδὴ ζῶα καθαρὰ καὶ ἀρτιμελῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Μαλαχίας καταρᾶται ἐκείνους οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἔχουν τοιαῦτα ζῶα, θυσιάζουν ἐν τούτοις ἀνάπηρα⁶. Αὐτὸ δὲ ἀπετέλεσε καὶ διὰ τὸν Κάιν τὴν ἀρχὴν τῶν κακῶν ποῦ ἐπηκολούθησαν⁷. Διδασκόμεθα δὲ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς (οἱ Χριστιανοί) νὰ τιμῶμεν τὸν Θεὸν μὲ ὅ,τι πολῦτιμον ἔχομεν (καὶ ὅχι μὲ τὰ ἐλαττωματικὰ καὶ ἄχρηστα). «Ἀνοίσω σοι θόας μετὰ χιμάρων». Ὅλα δὲ ὅσα ὑπόσχεται νὰ προσφέρῃ, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τὰ θόδια καὶ οἱ τράγοι, εἶναι πνευματικά.

16. «Δεῦτε, καὶ ἀκούσατε, καὶ διηγήσομαι». Καὶ ποῖα ἄλλα πρόκειται νὰ διηγηθῇ παρὰ ἐκεῖνα τὰ ὅποια προηγουμένως ἐξέθεσεν, ὅπως εἶναι τὸ «Ἐδοκίμασας ἡμᾶς» κλπ.;

18. «Ἀδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος». Ἐγνώριζα δὲ ὅτι, ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἡνείχετο νὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχήν μου, ἐὰν ἐγὼ ἐζοῦσα εἰς τὴν ἀδικίαν. Ὁ Ἀκύλας ἀποδίδει ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: «Ἀνωφελές ἰδὼν ἐν καρδίᾳ μου, οὐκ εἰσακούσεται Κύριος». Θέλει δὲ νὰ εἴπῃ, ὅτι πρὶν ἀπευθύνω εἰς τὸν Θεὸν τὰς παρακλήσεις μου ἐφρόντιζον νὰ πράττω τὸ πρέπον, διότι ἐγνώριζον, ὅτι οὐδεμία ὠφέλεια θὰ προέκυπτεν εἰς ἐμὲ ἐκ τῆς αἰτήσεως, ἐὰν δὲν ἔπραττον ὅ,τι ἐπιβάλλεται ἐκ τοῦ θείου νόμου. Ἐχει καὶ ἄλλον λόγον νὰ καυχᾶται πρὸς τὸν Θεόν, τὸ ὅτι παρέμεινε μακρὰν ἀπὸ τὴν διάπραξιν κάθε ἀδικίας. Διὰ τοῦτο καὶ πιστεύει ὅτι θὰ εἰσακουσθῇ.

6. Πρβλ. Μαλ. α' 7.

7. Γεν. 5' 3-16.

ΞΣΤ'.

Εἰς τὸ τέλος τῶν ψαλλομένων δι' ἐγχόρδων ὀργάνων
Ψαλμῶν. ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβίδ.

Υπόθεσις

Καὶ ἐνταῦθα ὁ λόγος δίδεται εἰς τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι διδάσκουν τὰ ἔθνη καὶ παρακαλοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀντιστρατεύονται εἰς τὴν διδασκαλίαν των. (Ὁ Ψαλμὸς οὗτος ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ προηγουμένου· διότι ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν γνῶρισμα τὴν ὁμοιότητα μὲ τὴν εὐλογίαν τῶν ἱερέων, καὶ ἐπὶ πλέον ὁλόκληρος ἡ προσευχὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ θιβλίον τῶν Κριτῶν¹. Προεφητεύθη δὲ ὅτι πρόκειται καὶ τοῦτο νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνικῶν· διακηρύττεται ἄλλωστε εἰς τὸν Ψαλμὸν ἡ θεία σάρκωσις καὶ ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἐθνικῶν. Ἐχει δὲ ἐπιγραφὴν «ἐν ὕμνοις» ἐπειδὴ ἡ ὑμνολογία ταιριάζει εἰς τὸν Θεόν, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι τιμῶνται μὲ ἐπαίνους).

2. «Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς καὶ εὐλογήσαι ἡμᾶς». Ἐχομεν ἀνάγκην τῆς ἰδικῆς σου εὐσπλαγχνίας, Κύριε, λέγει, καὶ τῆς παρουσίας σου ἀνάμεσά μας, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ κηρύξωμεν μετὰ παρρησίας εἰς ὅλα τὰ ἔθνη τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγίου σου Εὐαγγελίου. Διότι παντοῦ εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν «σωτήριον» ὀνομάζει τὴν παρουσίαν αὐτοῦ.

3. «Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός». Προλέγει τὴν ὁμολογίαν πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν ὅλων τῶν ἐθνῶν. «Εὐφρανθήτωσαν καὶ ἀγαλλιášθωσαν ἔθνη». Τὸ προφητικὸν Πνεῦμα αἰσθανόμενον ἄρρητον εὐφροσύνην διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης, πολλὰς φορές ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια πράγματα, ἐπειδὴ εὐρίσκει ἀπόλαυσιν εἰς τὴν συνεχῇ διήγησιν αὐτῶν.

4. «Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός, ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες». Δὲν ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια ἄνευ λόγου, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀ-

1. Τὸ ὁρθὸν εἶναι ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ Ψαλμοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ θιβλίον τῶν Ἀριθμῶν καὶ ὄχι τῶν Κριτῶν.

κροατάς του προθυμότερους. «Γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς». Δηλαδή ἡ πνευματικὴ γῆ. Καρπὸς δὲ αὐτῆς αἱ ἐπιδόσεις τῆς εἰς τὰ ἔργα τῆς εὐσεβείας.

6. [«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι οἱ λαοί, ὁ Θεός». Ὅπως ἀκριβῶς ἐκάλεσε δύο φορές τὰ ἔθνη νὰ ὑμνολογήσουν τὸν Θεόν, τοιουτοτρόπως δύο φορές ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὰ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ· διὰ νὰ ἀπολαύσουν δηλαδή καὶ αὐτὴν τὴν εὐλογίαν. Ἡ σημαίνει, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἀγνοοῦν οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστοὶ τὸν Θεόν τῶν ὄλων, διὰ τοῦτο προσφέρουν εἰς αὐτὸν τὸν γλυκύτατον καρπὸν τῆς εὐσεβείας, τὸν ὁποῖον ἔάν σοῦ προσφέρωμεν, ἔάν δηλαδή πραγματοποιήσωμεν τὴν ἀρετὴν, θὰ ἔχωμεν τὴν εὐλογίαν σου.

7. «Εὐλογῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός». Ἐπιβάλλεται νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι ὅταν οἱ ἄνθρωποι εὐλογοῦν τὸν Θεόν προσφέρουν εἰς αὐτὸν μόνον λόγους, ἀδυνατοῦντες νὰ τὸν εὐεργετήσουν ἐμπράκτως. Ὁ Θεός ὁμως ὅταν εὐλογῇ ἐπιθεβαιώνει τοὺς λόγους τοῦ δι' ἔργων, καὶ παρέχει πλουσίαν καρποφορίαν παντὸς εἶδους ἀγαθῶν εἰς τοὺς εὐλογουμένους. Ἐν συνεχείᾳ διδάσκει κατὰ ποῖον τρόπον (θὰ γίνῃ τοῦτο)].

ΞΖ'.

Εἰς τὸ τέλος· ΨΑΛΜΟΣ ὠδῆς τοῦ Δαβίδ.

Ἑποθεσις

Εἰς τὸν Ψαλμὸν τοῦτον γίνεται λόγος διὰ τὴν παρούσαν τοῦ Κυρίου, τὴν κατάργησιν τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν καὶ διὰ τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν δουλείαν. Πέραν τούτων διδάσκει ἀκόμη ὅτι εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἐξήγαγεν τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ἐπὶ πλέον δὲ ὑπόσχεται τὴν χορήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς ὅσους θὰ δεχθοῦν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους δίδει παρηγορίαν, ὑποσχόμενος νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε θλίψιν δηλαδή ἡ ὁποία θὰ προκληθῇ εἰς αὐτοὺς ἐξ αἰ-

τίας τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Ὑπόσχεται ἐπίσης ὅτι πολλοὶ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὸν πικραίνουν θὰ ἐπιστρέψουν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν θυθισθῇ εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἀμαρτωλῶν ἡδονῶν. Κατὰ τὸν ἴδιον σαφῆ τρόπον ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀποστόλων, λέγων μάλιστα καὶ ποῖοι ἦσαν καὶ ἀπὸ ποῦ κατήγοντο. Προαναγγέλλει δὲ καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. Πέραν δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁμιλεῖ μὲ καθαρότητα διὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου. Δυνάμεθα δὲ ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ἴδωμεν εἰς τοὺς οἰκείους στίχους τοῦ Ψαλμοῦ.

2. «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ». Ὁ λόγος οὗτος ἀποτελεῖ παρότρυνσιν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ νὰ κρίνῃ καὶ καταδικάσῃ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας. Διότι διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ (ἐνανθρωπήσεως) ἐφυγαδεύθησαν ἀπὸ τὴν κατατυράννησιν τῶν ἀνθρώπων.

5-6. «Ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεθηκότι ἐπὶ δυσμῶν». Προετοιμασθῆτε, λέγει, καταλλήλως, διὰ ν' ἀκολουθήσετε τὰς ὁδοὺς ἐκείνου, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη σαρκικῶς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς. Ἡ, τὸ «τῷ ἐπιβεθηκότι ἐπὶ δυσμῶν», σημαίνει εἰς ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐπορεύθη μέχρι τὸν ἄδην. «Ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Δηλαδὴ τὰ πλήθη τῶν δαιμόνων. «Τοῦ πατρὸς ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν». Ὀρφανούς μὲν ὀνομάζει τοὺς ἀπροστατεύτους, χήρας δὲ τὰς ψυχάς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν νυμφίον τῶν τὸν Λόγον. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι προστάτης τῶν ἄδυνάτων καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, ὅπως ἡμεῖς. Ποῖος δὲ εἶναι αὐτὸς καὶ πόσον μέγας;

7. «Ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ἔχαρ᾽ ἐκτίρισεν αὐτὸν ὥς «ἐπιβεθηκότα ταῖς δυσμαῖς», ὅτι κατῆλθε δηλαδὴ μέχρι τῶν θυθῶν τοῦ ἄδου, διὰ τοῦτο διδάσκει ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἀφοῦ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐγκατεστάθη εἰς τοὺς ἰδικούς του τόπους· ἂν καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα οὐδέποτε ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ τὴν θείαν του φύσιν. «Ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ». «Μονοτρόπους» ὀνομάζει ὄσους ἀφιέρωσαν εἰς αὐτὸν μόνον τὴν ζωὴν των, καὶ τὴν ἐκράτησαν μακρὰν ἀπὸ κάθε διπροσωπίας καὶ κοσμικῆν ἐ-

πιθυμίαν. Αὐτοὺς λοιπὸν ὑπόσχεται νὰ τοὺς ἐγκαταστήσῃ καὶ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὴν οὐράνιον πόλιν. «Ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ». Τοῦτο εἶναι ὁμοίον πρὸς ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθῇ: «Τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε»¹. Δεσμὰ καὶ σκότος ἀποκαλεῖ τὴν λατρείαν τῶν δαιμόνων. «Ὅμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κοικοῦντας ἐν τάφοις». Τοῦτο λέγει, διότι ἐπῆγε καὶ εἰς τὸν ἄδην καὶ ἐκήρυξεν εἰς τὰς ἐγκλείστους ἐκεῖ ψυχὰς τῶν προαπελθόντων², οἱ ὅποιοι ὅταν ἐζοῦσαν εἰς τὴν γῆν ἀπείθησαν εἰς τὸν Θεόν. Διότι τὸ «παραπικραίνοντας» τὸ ἔθεσε ἀντὶ τοῦ παραπικράναντας.

8 - 9. «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ διαθαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ». Δεικνύει δι' αὐτῶν, ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος κατέβηκε μέχρι τὸν ἄδην, εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπελευθέρωσε διὰ τοῦ Μωϋσέως τὸν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. Λέγει, λοιπόν, ἐνταῦθα, ὅτι, ὅταν ἐσὺ ἐπορεύεσο πρὶν ἀπὸ τὸν ἐξελθόντα ἐξ Αἰγύπτου λαὸν ὁδηγῶν αὐτὸν³ τότε ἡ γῆ ἐσείσθῃ, δηλαδὴ διετυμπανίσθῃ εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν ἢ ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδος τοῦ Ἰσραὴλ. «Γῆ ἐσείσθῃ· καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν». Οἱ οὐρανοὶ «ἔσταξαν» προφανῶς τὴν πνευματικὴν τροφήν· ἐννοεῖ ἀσφαλῶς καὶ τὸ μάννα. «Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ». Ἀντὶ νὰ εἴπῃ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παρέδωκε τὸν νόμον ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ. «Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ». Ὡς Ἰσραὴλ χαρακτηρίζεται ὁ νοῦς ποὺ βλέπει (σκέπτεται) τὸν Θεόν.

10. «Βροχὴν ἐκουσίαν ἀφοριεῖς, ὁ Θεός, τῇ κληρονομίᾳ σου». Βροχὴν μὲν ὀνομάζει τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, σύμφωνα μὲ τὸ «καταθήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον»⁴. Χρησιμοποιεῖ δὲ τὸ «ἐκούσιον» διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν διαφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν λατρείαν ποὺ διέτασσαν ὁ μωσαϊκὸς νόμος. Διότι ὅσα ἐπέβαλλεν ὁ νόμος δὲν ἐγίνοντο ἐλευθέρως ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς τοιαῦτα δὲν ἤρresαν εἰς τὸν Θεόν σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει

1. Ἦσ. μθ' 9.

2. Πρβλ. Α' Πέτρ. γ' 19 - 20' δ' 6.

3. Πρβλ. ἙΕ. ιγ' 21 - 22' ιδ' 15 - 31.

4. Ψαλμ. σα' 6.

λεχθῇ: «Τίς γάρ ἐξεζήτησεν αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;»⁵ καὶ τὸ «Τὰ ὀλοκαυτώματά σου οὐκ εἰσὶ δεκτά, καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐκ ἡδυνάν μοι»⁶. «Καὶ ἡσθένησε, σὺ δὲ κατηρτίσω αὐτήν». Καὶ ἦτο μὲν ἀσθενής ἡ κληρονομία σου (= ἡ Ἐκκλησία ἢ ἡ ἀνθρωπότης) παλαιότερον, ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, τὴν ἀπὸ πῆλλαξες δὲ ἀπὸ τὴν ἀσθενείαν, ὅταν τὴν ἐκάλεσες πλησίον σου διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

11. «Τὰ ζῶα σου κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ». Ζῶα ἐννοεῖ ἐνταυθὰ ὅσους ἔφαγον ἀπὸ τὴν τροφὴν ποὺ χαρίζει ζωὴν. Διὰ τοῦ «ἐν αὐτῇ» δὲ ποῖαν ἄλλην ἐννοεῖ εἰμὴ τὴν κληρονομίαν του; «Ἡτοίμασας ἐν τῇ χρηστότητί σου τῷ πτωχῷ, ὁ Θεός». Καὶ τί ἄλλο ἐτοίμασες παρὰ «ἃ ὀφθαλμός οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε»;⁷ Ποῖος δὲ εἶναι ὁ πτωχὸς παρὰ ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει εἶπει ὁ Κύριος «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»;⁸

12. «Κύριος δώσει ρῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ». Αὐτός, λέγει, θὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους αὐτοῦ «ρῆμα», ὥστε νὰ δύνανται νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιον. Τοῦτο ὁμοιάζει μὲ τὸ «Μὴ μεριμνήσητε τί εἶπητε, ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί εἶπητε. Καὶ οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς μου τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν»⁹. Τὸ «ἐν δυνάμει πολλῇ» ἀναφέρεται εἰς τὸ «Κύριος δώσει ρῆμα» καὶ ὅχι εἰς τὸ «εὐαγγελιζομένοις», καθὼς ἐνόμισαν πολλοί. Θέλει δηλαδὴ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Θεὸς μὲ πολλὴν δυνάμιν θὰ δώσῃ λόγον εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, δηλαδὴ εἰς ὅσους θέλουν.

13. «Ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ». Αὐτὸς ὁ Κύριος εἶναι ποὺ δίδει λόγον εἰς ὅσους τὸν ὑπηρετοῦν· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγαπητοῦ λαοῦ· αὐτὸς ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ. «Τῇ ὥραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκύλα». Οἶκος μὲν εἶναι ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν· ὥραιότης δὲ τοῦ οἴκου οἱ

5. Ἡσ. α' 12.

6. Ἱερ. στ' 20.

7. Α' Κορ. β' 9.

8. Ματθ. ε' 3.

9. Ματθ. ι' 19-20.

ἅγιοι μαθηταί του καὶ ἀπόστολοι. Λέγει, λοιπόν, ὅτι αὐτὸς θὰ δώσῃ λόγον εἰς τὴν ὡραιότητα τοῦ οἴκου, δηλαδή εἰς τοὺς Εὐαγγελιστάς, διὰ τὰ διαμοιράσασθαι τὰ λάφυρα, τὰ προσελκύσασθαι δηλαδή τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ ἀφοπλίσασθαι τὸν Σατανᾶν ὡς νικηθέντα ἐχθρόν.

14. «Ἐάν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων». Ὁ παρὼν λόγος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Ἐάν, λέγει, σᾶς δεχθοῦν οἱ κλήροι. Κλήρους δὲ ὠνόμασε ὅσους ἐπίστευσαν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ τοὺς ἐθνικούς. Ἐάν, λοιπόν, λέγει, τύχητε προθύμου ὑποδοχῆς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ περιποιήσεως, θὰ δοθοῦν εἰς αὐτοὺς «πτέρυγες περιστερᾶς, τὰ μετάφρενα ἐχούσης περικεχυσμένα». Ἐννοεῖ δὲ ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι θὰ δεχθοῦν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους θὰ ἀξιωθοῦν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὀνομάζει δὲ τὰ ὀπίσθια τῆς περιστερᾶς χρυσεῖα, διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κάμνει πολυτίμους, δηλαδή σοφὰς τὰς διανοίας ἐκείνων ποὺ θὰ τὸ δεχθοῦν.

15. «Ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς». Βασιλεῖς ὀνομάζει τοὺς ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι κατέστησαν πνευματικοὶ ἄρχοντες τῆς κληρονομίας του (Ἐκκλησίας). Τὸ «χιονωθήσονται» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ θὰ καθαρισθοῦν τελείως. Τὸ «ἐν Σελμών» ἐρμηνεύεται «εἰς ἀνταπόδοσιν». Λέγει, λοιπόν, ὅτι ὅσοι ἐδέχθησαν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους θὰ λάβουν τὰς ἀνταποδώσεις, δηλαδή τὰς ἀνταμοιβὰς διὰ τὴν τοιαύτην ὑποδοχὴν, ἀπὸ τὸν οὐράνιον βασιλέα συνίστανται δὲ αὐταὶ αἱ ἀνταμοιβαὶ εἰς τὸν καθαρισμόν των ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας.

16 - 17. «Ὁρος τοῦ Θεοῦ ὄρος πίον». Ὁρος μὲν ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησίαν, πίον (= παχὺ) δὲ διότι αὕτη κάμνει παχείας καὶ γεμάτας λίπος τὰς ψυχὰς τῶν μελῶν της. «Ὁρος τετυρωμένον, ὄρος πίον ἵνα τί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα...;». Δὲν εἶναι μόνον πίον τὸ ὄρος, ἀλλὰ καὶ «τετυρωμένον», δηλαδή γεμάτο γάλα, δηλαδή γεμάτη (ἡ Ἐκκλησία) ἀπὸ ἀπλουῶν λόγων (θείαν διδασκαλίαν) διὰ τοὺς ἀνωρίμους Χριστιανούς, σύμφωνα μὲ τὸ «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρώμα»¹⁰. Ψέγει, λοι-

10. Α' Κορ. γ' 2.

πόν, μὲ αὐτὰ ἐκείνους οἱ ὅποιοι νομίζουν ὅτι αἱ ἐκκλησίαι τῶν αἰρετικῶν εἶναι πλούσιαι εἰς πνευματικὸν γάλα. Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτάς, τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ θρέψῃ τοὺς πιστοὺς οὕτως ὥστε νὰ τοὺς προκαλέσῃ ροπὴν πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, νομίζετε, ὦ ἑσεῖς οἱ ὅποιοι σκέπτεσθε τοιοῦτοτρόπως, ὅτι ὑπάρχουν ἄλλα ὄρη ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας γεμᾶτα γάλα, καὶ δὲν δέχεσθε ὅτι αὐτὸ μόνον εἶναι τὸ ὄρος, «ἐν ᾧ ὁ Θεὸς ἠυδόκησε κατοικῆσαι ἐν αὐτῷ»; Διότι τὸ ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καθίσταται φανερόν ἐξ ὧν ὁ ἴδιος εἶπεν: «Ἐγὼ δε κατοικήσω, ὅτι ἡρετησάμην αὐτήν»¹¹.

18-19. «Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούντων». Ἄρμα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὰς οὐρανίους καὶ πνευματικὰς δυνάμεις, ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας φέρεται ὁ Θεός. Εἶναι δὲ τοῦτο ὅμοιον πρὸς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Δανιήλ: «Χίλια χιλιάδες ἐλειτουργοῦν αὐτῷ, καὶ μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ»¹². Αὐτοὶ λοιπόν εἶναι οἱ ζῶντες ἐν ἀφθονίᾳ, ἐπειδὴ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Αὐτὸς λοιπόν ὁ ὁποῖος φέρεται ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ ἄρμα τῶν δεκάδων χιλιάδων εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ἴδιος πού ἐπάνω εἰς τὸ Σινᾶ τὸ ἅγιον ὄρος ἔδωκε τὸν νόμον. Αὐτὸς πάλιν εἶναι πού ἀνῆλθεν εἰς ὕψος, ἐννοεῖ τὸ ὕψος τοῦ σταυροῦ καὶ ὁ ὁποῖος ἠχμαλώτισε τοὺς αἰχμαλώτους¹³, δηλαδὴ τὰς ψυχὰς αἱ ὁποῖαι ἦσαν αἰχμαλῶτοι εἰς τὸν διάβολον τὰς ἀπέσπασε καὶ τὰς ἠχμαλώτισεν εἰς σωτηρίαν. Τοῦτο ἄλλωστε ὑπέσχετο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγων: «Ὅτ' ἂν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»¹⁴. «Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις». Ἀλλὰ ἀπὸ ποῖον ἐπῆρε τὰ δῶρα, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀπὸ τὸν Πατέρα ὁ ὁποῖος εἶχεν εἶπει «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου»¹⁵.

20. «Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνώσαι». Αὐτοί, λέγει, οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἔλαβες ὡς δῶ-

11. Ψαλμ. ρλα' 14.

12. Δαν. Ζ' 10.

13. Πρβλ. Ἐφ. δ' 8.

14. Ἰωάν. ιθ' 32.

15. Ψαλμ. θ' 8.

ρον, προηγούμενως ἦσαν ἀπειθάρχοι εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη, λέγει, ἐκατοίκησες πλησίον (ἢ ἐντός των). Ἡ διατύπωσις τοῦ νοήματος γίνεται δι' ὑπερβατοῦ σχήματος. «Ἐλαθες δόματα ἐν ἀνθρώποις», ὥστε νὰ κατασκηνώσης ἐν τῷ μέσω (ἢ ἐντός) αὐτῶν, δηλαδή αὐτῶν ποὺ ἐπῆρες ὡς δῶρον. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, τοὺς ὁποίους ἔλαθες παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς δῶρον παλαιότερον ἦσαν ἀπειθάρχοι. Εἶναι δὲ φανερόν, ὅτι τοιοῦτοι ἦσαν, ὅταν ἐλάτρευον τὰ κτίσματα καὶ ὄχι τὸν Δημιουργόν των¹⁶.

«Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητός, εὐλογητὸς Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν». Ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἀπευθύνει ὕμνον εἰς τὸν Θεόν διὰ κάποιον μεγάλο κατόρθωμα. «Κατευοδώσει ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν». Σὺ, λέγει, Κύριε, θὰ ἀνοίξης θύραν διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ λόγος σου¹⁷, ὥστε νὰ καταστῇ εὐκολος ἡ ὕψ' ἡμῶν κήρυξις τοῦ Εὐαγγελίου.

21. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σῶσαι, καὶ τοῦ Κυρίου, Κυρίου αἱ διεξοδοὶ τοῦ θανάτου». Ἐκφράζεται ἐνταῦθα ἡ πεποίθησις, ὅτι κι ἂν ἀκόμη φθάσουν μέχρι θανάτου χάριν τοῦ κηρύγματος, θὰ τοὺς ἀποσπάσῃ καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Θεὸς διὰ τῆς δυνάμεώς του. Διότι εὐρίσκονται, λέγει, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του αἱ ἐξοδοὶ ἐκ τοῦ θανάτου.

22. «Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει κεφαλᾶς ἐχθρῶν αὐτοῦ». Τὸ «αὐτοῦ» ἀναφέρεται εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων. Διότι θὰ σώσῃ αὐτούς, ἀφοῦ συγχρόνως θὰ σπάσῃ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν. Ἡ φράσις ἐλήφθη ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ πράγματος πρὸς αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τὰ φίδια, τὰ ὁποῖα ὅταν ἐπιτεθοῦν ἐναντίον κάποιου, τότε ἀφοῦ κτυπηθοῦν εἰς τὸ κεφάλι καταστρέφονται. Ὁ λόγος ὁμῶς αὐτὸς ἀναφέρεται (ἔχει ἐφαρμογὴν) καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. «Κορυφὴν τριχὸς διαπορευομένων ἐν πλημμελείαις αὐτῶν». Κορυφὴν τριχὸς λέγει τὸ κεφάλι. Λέγει δὲ ὅτι θὰ συντρίψῃ τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἁμαρτάνουν καὶ δὲν μετανοοῦν.

16. Πρβλ. Ρωμ. α' 25.

17. Πρβλ. Κολ. δ' 3.

23. «Εἶπεν Κύριος· Ἐκ Βασάν ἐπιστρέψω». Βασάν σημαίνει πικρία, δηλαδή «παραπικρασμός». Λέγει, λοιπόν, ὅτι ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ γεμίζοντος ἐμὲ πικρίαν λαοῦ, δηλαδή τοῦ Ἰσραήλ, θὰ φέρω πλησίον μου ἀνθρώπους. «Ἐπιστρέψω ἐν θυθοῖς θαλάσσης». Καὶ ἐκείνους, λέγει, οἱ ὁποῖοι κατεποντίσθησαν εἰς τὸν θυθὸν τῆς πλήρους ἀμαρτωλῶν ἀπολαύσεων ζωῆς θὰ τοὺς φέρω πάλιν πλησίον μου.

24. «Ὅπως ἂν θαφῇ ὁ ποὺς σου ἐν αἵματι». Διδάσκει κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἐπιστρέψουν. Πῶς δὲ ἄλλως θὰ ἐπιστρέψουν εἰμὴ ἀφοῦ προηγουμένως καταργηθοῦν αἱ πονηραὶ δυνάμεις; Διότι ἐσκόρπισαν τὸ αἷμα τῶν εἰς τὴν γῆν¹⁸, σύμφωνα μὲ τὴν ρῆσιν τοῦ Ἡσαίου, ὥστε τὸ πόδι του νὰ θαφῇ εἰς τὸ αἷμα. Περιγράφει δὲ αὐτὰ ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον ὁ θεὸς λόγος. «Ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου ἐξ ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ». Σκύλους ὀνομάζει τοὺς φύλακας τῆς πνευματικῆς ποιμένης, δηλαδή τοὺς ἀγίους κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν ὁποίων καὶ ἡ γλῶσσα ὁμοιάζει σχεδὸν ὥσάν νὰ γεύεται τὸ αἷμα τῶν πνευματικῶν ἐχθρῶν. Λέγει, λοιπόν, ὅτι τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων Ἰσα - Ἰσα ποὺ δὲν θὰ γίνῃ ἡ αἰτία τοῦ θανάτου τῶν πονηρῶν δαιμόνων.

25. «Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ Θεός». Πορεῖας τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὰ ὅσα συνετελέσθησαν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σχεδίου του περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅπως εἶναι ἡ γέννησις αὐτοῦ ἐκ Παρθένου, ἡ ἐπιτέλεσις τῶν καταπληκτικῶν θαυμάτων ἡ προσήλωσις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὁ κατ' οἰκονομίαν θάνατός του, ἡ ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις καὶ ἡ ἀνάληψίς του εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὰ τὰ γεγονότα ἔχουν γίνῃ φανερά λέγει. «Αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου, τοῦ θασιλέως μου τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ». Πρόσεξε μὲ πόσῃ σαφήνειαν λέγει ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐπιτελεῖ αὐτὰ εἶναι καὶ Θεὸς καὶ θασιλεύς του. Διακηρύττει ἀκόμη ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἅγιον (ὅρος), δηλαδή εἰς τὸ ὅρος Σινᾶ, σύμφωνα καὶ μὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε προηγουμένως: «Κύριος ἐν αὐτοῖς, ἐν Σινᾶ, ἐν ἁγίῳ».

26. «Προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων».

18. Βλ. Ἡσ. Εγ' 3.

Ἄρχοντας μὲν ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει λεχθῆ: «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν»¹⁹. ψάλλοντας δὲ (ὠνόμασε) ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δι' ὕμνων προσφέρουν τὰς πνευματικὰς θυσίας. Λέγει, λοιπόν, ὅτι «οἱ ἄρχοντες ἔφθασαν», δηλαδή ἤρχισαν πρῶτοι νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»²⁰, ὅπως δηλαδή καθιεροῦται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου. «Ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστρίων». Νεάνιδας ὀνομάζει τὰς ψυχὰς ὧν ἐπίστευσαν, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἰσχυραὶ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ αἱ ὁποῖαι ἀνεστάτωσαν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τὴν ὑφήλιον. Εἰς τὸ μέσον αὐτῶν εὐρίσκονται οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι προεξάρχοντες τῆς λατρείας.

27. «Ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ». Ὡς πηγαὶ μὲν τοῦ Ἰσραὴλ θὰ ἠδύναντο νὰ χαρακτηρισθοῦν τὰ θειολόγια τῶν εὐλογημένων προφητῶν, καὶ θεβαίως πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὰ θειολόγια τοῦ Νόμου. Λέγει, λοιπόν, ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς ἡμᾶς νὰ ἀντλῶμεν ἀπὸ ἄλλοῦ ὕμνους διὰ νὰ δοξολογῶμεν τὸν Θεὸν εἰμὴ μόνον ἀπὸ αὐτὰ. Δι' αὐτοῦ δὲ ἀναφέρεται εἰς τὰ κακόδοξα συγγράμματα τῶν αἰρετικῶν. Διότι ἐκ τῶν θειολογιῶν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν εὐλογεῖται ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν δυναμένων νὰ ἀντλοῦν ἀπὸ αὐτὰ, ποῦ εἶναι πηγὴ τῆς σωτηρίας, ὕδωρ πνευματικῆς ἀπολαύσεως, περὶ τοῦ ὁποίου ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ: «Ὅς δ' ἂν πῖν ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι αὐτῷ, ἔξει ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ὕδατος, ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»²¹. Πρέπει δὲ νὰ ἐπιτιμηθοῦν ὅσοι διαιροῦν τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν Γραφήν, διότι δὲν δύνανται εἰς συγκεντρώσεις νὰ εὐλογοῦν τὸν Θεόν, ἐὰν δὲν ἔχουν τὰς πηγὰς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅποτε δὲν ἔχουν οὔτε τὸν Κύριον αὐτῶν· ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως τολμοῦν νὰ διαιροῦν καὶ τὴν θεότητα.

28. «Ἐκεῖ Βενιαμὴν νεώτερος ἐν ἐκστάσει». Ἐκεῖ, ἀλλὰ ποῦ ἄλλοῦ, εἰμὴ εἰς τὸ μέσον τῶν ψαλλόντων; Ποῖος δὲ ἄλλος εἶναι ὁ Βενιαμὴν παρὰ ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐκ τῆς φυλῆς

19. Ψαλμ. μδ' 17.

20. Πρβλ. Ἰωάν. δ' 24.

21. Ἰωάν. δ' 14.

Βενιαμίν; Λέγεται δὲ οὗτος «νεώτερος», ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐνεφανίσθη μετὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους. Λέγει δὲ «ἐν ἐκστάσει» διὰ τὰς μεγάλας καὶ πολυλὰς ἀποκαλύψεις ποὺ ἐδέχθη ὁ Παῦλος σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔχει εἶπει: «Εἴτε ἐξέστημεν Θεῷ, εἴτε σωφρονούμεν ὑμῖν»²². Πολὺ εὐλόγως δὲ ἀναφέρει αὐτὸν πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, ἐπειδὴ ὁ Παῦλος ἐκοπίασε διὰ τὸ Εὐαγγέλιον περισσότερον τῶν ἄλλων. «Ἄρχοντες Ἰούδα ἡγεμόνες αὐτῶν». Ἄρχοντες καὶ ἡγέται τῶν ψαλλόντων, λέγει, ἀνεδείχθησαν ἐκ τοῦ Ἰούδα. Οὗτοι προέρχονται ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, καὶ ἐκ τῆς Ζαβουλὼν καὶ ἐκ τῆς Νεφθαλεὶμ. Καὶ ἀπὸ μὲν τὰς φυλάς Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὶμ προέρχονται οἱ Πέτρος καὶ Ἀνδρέας καὶ Ἰωάννης, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ τὸ Εὐαγγέλιον²³; ἐκ δὲ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα κατάγονται ὁ Λευὶ, δηλαδὴ ὁ Ματθαῖος καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀπόστολοι.

29. «Ἐντειλαί, ὁ Θεός, τῇ δυνάμει σου». Ὡς δύναμιν τοῦ Πατρὸς λέγει τὸν Υἱόν, σύμφωνα καὶ μὲ τὸ «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία»²⁴. Παρακαλεῖ, λοιπόν, τὸν Πατέρα ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων νὰ ἐνισχύσῃ αὐτούς, «ὃ κατήρτισεν αὐτοῖς». Μὲ τί ἄλλο δὲ ἐφώδισεν αὐτοὺς παρὰ μὲ τὸ σῶμα; Ζητοῦν λοιπόν, ἀφοῦ ἀπαλλάξῃ αὐτὸ ἀπὸ τὴν φθοράν, νὰ τὸ περιβάλλῃ μὲ τὴν ἀφθαρσίαν, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ πραγματοποιήσῃ ὁ Κύριος, ὅταν κατὰ τὴν δευτέραν του παρουσίαν θὰ καταθῇ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ θὰ ἀναστηθῶν εἰς νέαν κατάστασιν ἀφθαρσίας οἱ νεκροί²⁵.

30. «Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ σοι οἴσουσι βασιλεῖς δῶρα». Ναόν του μὲν καλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, βασιλεῖς δὲ ὀνομάζει οσοὺς ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν, καθὼς ἔχει λεχθῇ δι' αὐτούς: «Ὑμεῖς δὲ βασιλεῖον ἱεράτευμα»²⁶. Λέγει, λοιπόν, ὅτι ὅσοι ἔχουν κληθῇ εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς πίστεως, θὰ προσκομίσουν εἰς αὐτὸν δῶρα εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, προερχόμενα ἐκ τοῦ ἐπιγείου ναοῦ, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι προ-

22. Β' Κορ. ε' 13.

23. Βλ. Ματθ. δ' 15.

24. Α' Κορ. α' 24.

25. Πρβλ. Α' Κορ. ιε' 52.

26. Α' Πέτρ. θ' 9.

φανές ὅτι πρόκειται διὰ πνευματικὰ δῶρα.

31. «Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου». Ἐπειδὴ πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ δυσχεραίνουν τοὺς ἁγίους νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅλως δὲ ἰδαιτέρως οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, διὰ τοῦτο παρακαλεῖ νὰ ἐκφοβήσῃ αὐτοὺς ὥσάν νὰ εἶναι θηρία κρυμμένα ἐν τὸς καλαμῶνος. Κάλαμος εἶναι τοποθεσία εἰς τὴν Παλαιστίνην, διὰ μέσου τῆς ὁποίας διέβαινον ὅσοι ἀνῆρχοντο εἰς Ἱερουσαλήμ. Αὕτῃ, λοιπόν, ἡ καλαμόφυτος τοποθεσία εἶναι πλήρης λεόντων κρυμμένων πλησίον τοῦ ἔλους. Αὐτοὶ ἀπετέλουν διαρκῆ ἀπειλὴν δι' ὅσους ἀνῆρχοντο εἰς Ἱερουσαλήμ. Ὅπως, λοιπόν, τὰ λεοντάρια ἐπεδίωκον νὰ κατασπαράξουν ὅσους ἀνῆρχοντο εἰς Ἱερουσαλήμ, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ πνευματικοὶ λέοντες προσπαθοῦν νὰ προκαλέσουν κακὸν εἰς ἐκείνους ποὺ ἀνέρχονται εἰς τὴν πνευματικὴν Ἱερουσαλήμ. «Ἡ συναγωγὴ τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν». Ὅμιλεῖ δι' ἄλλους ποὺ ἀντιστρατεύονται εἰς τὸ κήρυγμα. Ποῖοι δὲ ἄλλοι εἶναι αὐτοὶ εἰμὴ οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀπεκλήθησαν καὶ ταῦροι; Ὁ λαὸς ἔχει ὀνομασθῇ δαμάλεις. Ὅτι δὲ ταῦροι ἀποκαλοῦνται οἱ ἄρχοντες καθίσταται φανερόν καὶ ἐκ τοῦ «περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με»²⁷, οἱ ὁποῖοι παρῶτρυναν καὶ τὸν λαὸν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου. «Τοῦ ἐκκλεισθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους τῷ ἀργυρίῳ». Ἀργύριον εἶναι τὰ θεῖα λόγια. Λέγει λοιπόν ὁ ὅλος στίχος: Διὰ τοῦτο πάταξον τοὺς ἀοράτους καὶ τοὺς ὁρατοὺς ἐχθρούς, διὰ νὰ μὴ παρεμποδισθοῦν οἱ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου νὰ συνεχίσουν τὸ κήρυγμά των. Δύναται ἀκόμη νὰ ἀποδοθῇ καὶ ὡς ἐξῆς τὸ νόημα: Ἀποδοκίμασον, λέγει, καὶ τούτους καὶ ἐκείνους, ὥστε νὰ μὴ ἐμποδισθοῦν νὰ κηρύττουν οἱ κήρυκες. «Διασκόρπισον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα». Τὰ πνευματικὰ δηλαδὴ (ἔθνη)· «πολέμους» ἐννοεῖ τοὺς στρεφομένους κατὰ τῶν ἁγίων.

32. «Ἦξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου, Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ». Ἀφοῦ διεσκορπίσθησαν καὶ ἐδέθησαν οἱ πνευματικοὶ ἐχθροί, τώρα θὰ τρέξουν

27. Ψαλμ. κα' 13.

νά κηρύξουν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Αἰθίοπες. Συμβολίζονται δὲ διὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων οἱ κατ' ἐξοχὴν εἰδωλολάτραι καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ, διὰ δὲ τῶν Αἰθιοπῶν ἡ γῆ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ἔτρεξεν ἡ Αἰθιοπία εἰς τὸ κήρυγμα, δυνάμεθα νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τοῦ εὐνοῦχου Αἰθίοπος²⁸.

33. «Αἰ βασιλεῖαι τῆς γῆς, ἄσατέ τῷ Θεῷ». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔβην μαζί με τοὺς βασιλεῖς των θὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστόν.

34. «Ψάλλετε τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ». Ἐπειδὴ εἰς τοὺς προηγουμένους στίχους ὠμίλησε διὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν καθοδὸν του μέχρι τοῦ ἄδου, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τὸ δὲ «κατ' ἀνατολάς» εἶναι παραβολικόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος ἀνέρχεται ἀπὸ τὴν δύσιν πρὸς τὴν ἀνατολήν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Κύριος ἀνῆλθε σχεδὸν ἀπὸ τὰ θάθη τοῦ ἄδου εἰς τὸν οὐρανὸν τῶν οὐρανῶν. «Ἰδοὺ δώσει τῇ φωνῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως». Φωνὴν δυνάμεως ὀνομάζει ἐκείνην πού ἀνιστᾷ ὅλους τοὺς νεκροὺς· διότι ὅπως εἶναι γνωστὸν οὗτοι θὰ ἀναστοῦν με ἰδικό του πρόσταγμα²⁹.

35-36. «Δότε δόξαν τῷ Θεῷ». Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Δοξάσατε τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν»³⁰, τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς αὐτόν. Διότι εἶναι δίκαιον νὰ δοξάζωμεν τὸν εὐεργέτην μας Θεὸν δι' ὅλων ὅσα διαθέτομεν. «Ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις. Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ αὐτὸς δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, εὐλογητὸς ὁ Θεός». Ἐπειδὴ ἔγινε λόγος περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποῖαν οὗτος θὰ ἀναστήσῃ ὅλους τοὺς νεκροὺς, διὰ τοῦτο καὶ μᾶς διδάσκει διὰ τὰς διαφόρους τιμὰς αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποδοθοῦν εἰς ἕκαστον τῶν ἁγίων καὶ διὰ τὰ διάφορα

28. Πρβλ. Πρ. η' 26 ἐξ.

29. Πρβλ. Α' Θεσ. δ' 16.

30. Α' Κορ. στ' 20.

τάγματα τῶν ἁγίων. Καὶ τὰ μὲν τὰγματα συμβολίζονται διὰ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ διὰ τῶν νεφῶν καὶ διὰ τῶν ἁγίων καὶ διὰ τοῦ λαοῦ, τὰς δὲ τιμὰς φανερώνει διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ διὰ τῆς δυνάμεως καὶ διὰ τοῦ θαύματος καὶ διὰ τῆς ἰσχύος. Καὶ ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς λέγει, εὐλογεῖται ὁ Θεός. Διότι εἶναι φανερόν ὅτι ὅταν οἱ ἅγιοι εἰσέλθουν εἰς ἐκείνας τὰς κατοικίας, δηλαδὴ τὰς οὐρανίους, θὰ εὐλογοῦν ἀκαταπαύστως τὸν Θεόν, μιμούμενοι εἰς τοῦτο τὰς εὕρισκομένας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀγγελικὰς δυνάμεις.

ΞΗ'

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαβὶδ ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ θὰ ἄλλοιωθοῦν.

Ἑ π ό θ ε σ ι ς

Ὁ Ψαλμὸς οὗτος περιέχει προσευχὴν ἀπευθυνομένην ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς τὸν Θεόν - Πατέρα· περιέχει ἀκόμη καὶ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους τὸν κατεδίκασαν εἰς τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον. Διηγεῖται ἀκόμη ὁ Ψαλμὸς μὲ σαφήνειαν τὸ πάθος καὶ τὰς συμφορὰς ποὺ θὰ πλήξουν τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὸ πάθος· ἐκτὸς δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ (περιέχει ὁ Ψαλμὸς) καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὸν εὐαγγελικὸν τρόπον ζωῆς, ὅπως εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» λατρείας τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας καὶ κατακλείει τὸν Ψαλμόν. Ὅτι δὲ ὁλόκληρος ἡ προσευχὴ τοῦ Σωτῆρος γίνεται ἐξ ὀνόματος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τοῦτο γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Ψαλμοῦ ὅπου λέγει: «Ὅτι ἐξήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος, καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν».

2. «Σῶσόν με, ὁ Θεός, ὅτι εἰσῆλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου». Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἐπῆρεν ἐπάνω του τὰς ἁμαρτίας μας, διὰ τοῦτο ὑποφέρει χάριν ἡμῶν¹ δικαιολο-

1. Πρβλ. Ἡσαίου νγ' 4.

γυμνῶς ἄρα καὶ προσεύχεται νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς δοκιμασίας, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄλλος χεῖμαρρος ἐκύκλωσαν τὴν ψυχὴν του.

3. «Ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν θυθοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις». Αὐτὰ θεθαίως ἔπαθεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἡ ὁποία ὠδηγήθη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον τοῦ ἄδου, τὸν ὁποῖον εἰς τοὺς παρόντας στίχους ὀνομάζει λάσπην τοῦ θυθοῦ καὶ θάθος τῆς θαλάσσης.

4. «Ἐκοπίασα κράζων, ἐθραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου». Ποῖα ἦσαν ἐκεῖνα ποῦ ἐφώνηξε καὶ ἐναντίον τίνων ἀπηυθύνοντο ἐξέθεσεν ἐν συνεχείᾳ, εἰπών: «Ρυσθεῖν ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τοῦ θάθους τῶν ὑδάτων», καὶ «Μὴ μὲ καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος» καὶ ὅσα ἐν συνεχείᾳ λέγονται. Προσηύχετο πράγματι, καθὼς εἶπον, ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἐζήτει νὰ καταργηθῇ ἡ δύναμις τοῦ θανάτου, ὥστε νὰ μὴ στραφῇ ἐναντίον τῆς ἀρπακτικῆς τῆς στόμα τοῦ ἄδου· διὰ τοῦτο καὶ λέγει: «Μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμὲ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ».

5. «Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου οἱ μισούντές με δωρεάν». Διότι εἶναι πολλοὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δαίμονες, οἱ ὁποῖοι, καίτοι οὐδεμίαν ζημίαν ὑπέστησαν ἀπὸ ἡμᾶς σπεύδουν νὰ μᾶς ἐξοντώσουν. «Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου, οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως». Δεικνύει, ὅτι ἦτο ἄδικος ἡ ἐναντίον του καταδικαστικὴ ἀπόφασις.

6. «Ὁ Θεός, σὺ ἔγνωνς τὴν ἀφροσύνην μου». Ἀφροσύνην λέγει αὐτὸ ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἐθεώρησαν ἀνοησίαν, ἐννοῶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου. Διότι, καθὼς λέγει ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος, ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἔχει γίνεαι διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλον, διὰ δὲ τοὺς ἐθνικοὺς μωρία². Σὺ ὁμοῦς, Πατέρα, λέγει, γνωρίζεις τί ἔπετελέσθη διὰ τοῦ σταυροῦ. Τοῦτο δὲ λέγει ὁ Σωτὴρ, ἐπειδὴ ἐπέδειξε τοιαύτην ὑπακοὴν πρὸς τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὸν θάνατον καὶ μάλιστα σταυρικὸν θάνατον³. «Καὶ αἱ πλημμέλειαι μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν». Εἶναι ὅμοιον ὡς πρὸς τὸ νόημα μὲ τὸ: «Τὸν μὴ

2. Πρὸς Α' Κορ. σ' 24.

3. Πρὸς Φιλ. θ' 8.

γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν»⁴. Εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται τὸ «Ἀπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν».

7. «Μὴ αἰσχυνθείησαν ἐπ' ἐμέ οἱ ὑπομένοντές σε, Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων». Τὸ μὲν «ἐπ' ἐμέ» χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ δι' ἐμέ, δηλαδή διὰ τοῦ ἰδικοῦ μου πάθους τὸ ὁποῖον ἔλαθε χώραν διὰ τὴν ἰδικὴν των σωτηρίαν· τὸ δὲ «μὴ αἰσχυνθείησαν» ἔχει τὴν ἔννοιαν νὰ μὴ ἐντρέπωνται πλέον, ὅπως ἐντρέποντο πρὸ τοῦ πάθους ἐπειδὴ ἦσαν κατεδικασμένοι εἰς φθοράν. Τὸ νόημα, λοιπόν, τοῦ στίχου εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἐπειδὴ ἐγώ, λέγει, κατεδέχθην νὰ ὑποστῶ χάριν αὐτῶν τὸν θάνατον, ὅς ἐκλείψῃ ἡ ἐντροπὴ ἡ ὁποία προεκλήθη παλαιότερον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου. Διότι ἀπέτελει ἐντροπὴν νὰ κυριαρχῇ ὁ θάνατος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Θέλει λοιπόν νὰ εἴπῃ, ὅτι διὰ τῆς ἀναστάσεώς Του θὰ καταργηθῇ ὁ θάνατος. Ἐχει λοιπόν ἐνωθῇ εἰς αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν καὶ ὁ ἄλλος στίχος, πού εἶναι ἐντελῶς ὅμοιος. «Μὴ ἐντραπείησαν ἐπ' ἐμέ οἱ ζητοῦντές σε». Πολὺ ἐπιτυχῶς ἐχρησιμοποίησε καὶ ἀνωτέρω καὶ ἐδῶ τὸ «ἐπ' ἐμέ». Ἐπειδὴ δηλαδή αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προέτρεψε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἐάν ἡττᾶτο θὰ προεκάλει ἐντροπὴν εἰς ὅσους τὸν ἐπίστευσαν, διότι ἐξηπατήθησαν καὶ μὲ πολλὴν ἐπιπολαιότητα ἐδιάλεξαν τὸν κίνδυνον.

8-9. «Ὅτι ἔνεκά σου ὑπήνεγκα ὄνειδισμόν». Ζητῶ, λέγει, νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ μέσον (καταργηθῇ) ὁ θάνατος, ἐπειδὴ ὑπέστην αὐτὸν ἔνεκα τῆς μεγάλης ὑπακοῆς πού ἔδειξα πρὸς ἐσέ. «Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου». Τοῦτο λέγει διότι ὅταν εὗρίσκετο ἐπ' αὐτὸν εἰς τὸν σταυρὸν τὸν ἐγκατέλειψαν ὅλοι^{4α}.

10. «Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με». Μὲ ἠρνήθησαν, λέγει, ἐπειδὴ ἐπιτιμοῦσα αὐτοὺς διὰ τὴν ἀσέβειαν τὴν ὁποίαν ἐδείκνυον πρὸς τὸν ναόν σου. Διηγεῖται δὲ πολὺ παραστατικῶς τὸ περιστατικόν ὁ Ἰωάννης, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Κύριος κρατῶν τὸ μαστίγιον ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς ἐμπόρους^{4β}. «Καὶ οἱ ὄνειδισμοί

4. Β' Κορ. ε' 21.

4α. Πρὸς Ματθ. κατ' 56.

4β. Πρὸς Ἰωάν. 8' 15 κ. ε.

τῶν ὄνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ». Δὲν ἔγινα μόνον ξένος ἀνάμεσά των, λέγει, καὶ ἀποξενωμένος, ἀλλὰ καὶ με περιέπαιζον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι διὰ τῶν ἁμαρτωλῶν των πράξεων σέ θλασφομοῦν. Δι' οὐδένα δὲ ἄλλον λόγον ὑπέστην αὐτὰ παρὰ ἀπὸ ἀγάπην διὰ τὸν οἶκον σου.

11 - 13. «Καὶ συνεκάλυψα ἐν νηστεία τὴν ψυχὴν μου». Ἐπειδὴ, λέγει, ἡσθάνομην φοβερόν πόνον διὰ τὴν καταστροφὴν ποῦ ἀναμένει τὰς ψυχὰς των, ἔπραττον τὸ καὶ τό. Ἐκεῖνοι δὲ χάριν τῶν ὁποίων ἔπραττον αὐτά, εἰς κάθε στιγμὴν καὶ εἰς κάθε τόπον ἐχλεύαζον εἰς θάρρος μου, με ἐχλεύαζον δι' ὅσα θάσανα ὑπέστην χάριν αὐτῶν.

14. «Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, Κύριε». Καίτοι, λέγει, ἐκεῖνοι ἀνταπέδοσαν εἰς ἐμέ κακὰ δι' ὅσα καλὰ ἐγὼ τοὺς ἔκαμα, ἐν τούτοις ἐγὼ δὲν θὰ παύσω νὰ προσεύχωμαι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐξ ὧν ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι προσηύχετο ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν του ὅταν ὁ Κύριος ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν⁵. «Καιρὸς εὐδοκίας». «Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ»⁶. Ἐκεῖνος ποῦ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν λέγει: «Καιρὸς εὐδοκίας, ὁ Θεός».

15. «Σῶσον με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ». Αὐτὰ ἦσαν καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔκραζεν ὅταν προσηύχετο ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, ὥστε νὰ λέγῃ οὗτος: «ἔθραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου». Τὸ «ἔθραγχίασεν» εἶναι δηλωτικὸν τῆς μεγάλης διαρκείας τῆς προσευχῆς.

16 - 17. «Μὴ με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ καταπιέτω με θυθεός». Ὑπάρχει περιορισμὸς καὶ φοβερὰ κατάρρα, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη ἄγγελος κηρύξῃ Εὐαγγέλιον ἢ μᾶς διδάξῃ κάτι διαφωρετικόν ἀπὸ ὅ,τι ὁ Παῦλος ἐδίδασκε, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος⁷. Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ δυνηθῇ νὰ τεθῇ πάνω ἀπὸ τὸν

5. Βλ. Λουκ. κγ' 34.

6. Γαλ. β' 5.

7. Πρβλ. Γαλ. α' 8.

Παῦλον, καλύτερον δὲ ἀπὸ τὸν Χριστὸν ὁ ὁποῖος λαλεῖ ἐντός του; Ἄρα τὴν προσευχὴν αὐτὴν ἀναφέρει καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, καθὼς ὁμολογεῖ καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν, λέγων, ὅτι «ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ», δηλαδή ὅταν ἐθάδιζε πρὸς τὸ πάθος, «δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου», δηλαδή πρὸς τὸν Πατέρα, «μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρυῶν» προσέφερε, «καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαθείας, καίπερ ὢν υἱός, ἔμαθεν ἅψ' ὦν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν»⁸. Ἐδῶ ὁ Παῦλος, ἀκριθέστερον δὲ ὁ ὁμιλῶν ἐντός αὐτοῦ Χριστός, μᾶς ἐδίδασκεν ὅσα ἔχουν παρασιωπηθῇ ἢ παραλειφθῇ ἀπὸ τοὺς Εὐαγγελιστάς, ἀφοῦ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ προσευχὴ τοῦ «Πάτερ, παρελθέτω ἅψ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο»⁹, ἔγινε «μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων» καὶ ὅχι μὲ ὑποκρισίαν καὶ διὰ νὰ παγιδεύσῃ τὸν Σατανᾶν, οὔτε προσευχήθη οὕτω κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀνθρώπων· ὁ Χριστὸς ἅψ' ἑαυτοῦ του κατ' οἰκονομίαν καὶ μὲ τὴν ἰδικήν του θέλῃσιν προσεύχεται μετὰ κραυγῆς, μετὰ δακρύων, μετὰ ἰδρώτων καὶ σταγόνων αἵματος, παρουσία ἀγγέλου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνίσχυε καὶ κατὰ κάποιον τρόπον τὸν προτρέπει καὶ τὸν παρηγορεῖ, καίτοι εἶναι ἀληθῶς καὶ κατ' οὐσίαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὅχι μόνον αὐτὰ δέ, ἀλλὰ καὶ «ἐν ἀγωνίᾳ γενόμενος» προσηύχετο¹⁰, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ παρέτεινε ἐπὶ πολὺ τὴν προσευχὴν. Ἀκόμη δὲ ἐπαναλαμβάνει καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές τὴν προσευχὴν πρὸς τὸν Πατέρα. Ὅταν λοιπὸν ὁ Παῦλος, ἢ καλύτερον —τὸ ἐπαναλαμβάνω— ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ ἐντός τοῦ Παύλου, ἀποδίδει αὐτὴν τὴν προσευχὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δύναται νὰ μεταβάλλῃ ὅσα ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς διεθεβαίωσε διὰ τὸν ἑαυτὸν του;

18. «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου». Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀπέστρέφετο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως ἣ ὁποία διεπράχθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀδάμ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα νὰ γυρίσῃ καὶ πάλιν τὸ

8. Ἑβρ. ε' 7-8.

9. Ματθ. κατ' 39.

10. Λουκ. κβ' 44.

θλέμμα του πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

19. «Πρόσχες τῇ ψυχῇ μου, καὶ λύτρωσαι αὐτήν· λύτρωσέ την ἀπὸ ἐκείνου ποῦ τὴν ἐκυρίευσε, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν θάνατον. «Ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ρῦσαί με». Ἀπάλλαξέ μας ἀπὸ τὰ κακά, ποῦ ἔχομεν ὑποφέρει ἀπὸ τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς· πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ κινητοποιήσῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν.

20-22. «Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὄνειδισμόν μου». Εἶναι ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ἀνωτέρω: «Ὅτι ἔνεκέν σου ὑπῆνεγκα ὄνειδισμόν». «Ὁνειδισμόν προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου». Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει νὰ διηγεῖται εἰς ἡμᾶς τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἐξιστόρησαν καὶ οἱ Εὐαγγελισταί.

23-24. «Γενηθῆτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα». Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει νὰ ὁμιλῇ μὲ καθαρότητα δι' ὅσα θὰ συμβοῦν εἰς τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὸ πάθος. Δι' αὐτῶν εἶναι ὡσάν νὰ λέγῃ: "Ἀς ὑποστοῦν καὶ αὐτοὶ παρόμοια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐφρόντισαν νὰ ὑποφέρω ἐγώ. Διότι ἀλλοίμονον εἰς τὸν πονηρόν, ἐπειδὴ τὸν ἀναμένουν δεινὰ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του. «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν». Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ σκοτισθοῦν, ἀφοῦ ἡρνήθησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης;¹¹ «Καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν σύγκαμψον». Διότι ἡ ὑποδούλωσις αὐτῶν δὲν ἦτο προσωρινή, ὅπως ἦτο ἡ αἰχμαλωσία τῶν προγόνων των ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους¹².

26. «Γενηθῆτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημωμένη». Τοῦτο λέγει διὰ τὴν πλήρη καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ Ἱερουσαλήμ¹³. «Καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν», ἐξ αὐτῶν δηλαδὴ. Διότι οὐδεὶς ἐκ τῶν Ἰουδαίων κατοικεῖ πλέον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

27. «Ὅτι ὃν σὺ ἐπάταξας αὐτοὶ κατεδίωξαν». Παρατίθεται ἐνταῦθα ἡ αἰτία, ἔνεκα τῆς ὁποίας θὰ πάθουν αὐτά. Εἶναι δὲ τοῦτο ὅμοιον πρὸς τὸ «Πατάξω τὸν ποι-

11. Πρβλ. Ἰωάν. γ' 19-21.

12. Βαβυλώνιος αἰχμαλωσία (586-538/36 π.Χ.).

13. Ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Τίτου τὸ 70 μ.Χ.

μένα καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα»¹⁴. Αὐτόν, λοιπόν, λέγει, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ πάθος ὑπεβλήθη εἰς θασανιστήρια σύμφωνα μὲ ἰδικήν σου ἐπιθυμίαν, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν τὸν παρεδέχθησαν, ἀπεμάκρυναν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν σωτηρίαν. «Καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου παρέθηκαν». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ὑπεβλήθη εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, ἐκεῖνοι δὲ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸν θάνατον.

28. «Πρόσθες ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν». Λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν θανάτωσίν του, ἀλλὰ ἐξηκολούθησαν νὰ τὸν συκοφαντοῦν καὶ μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάστασίν του¹⁵. «Καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνῃ σου». Θὰ μείνουν πολὺ μακρὰν, λέγει, ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν, ἡ ὁποία θὰ δοθῇ εἰς τοὺς δικαίους.

29. «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βιβλίου ζώντων». Ἄν καὶ ἐγράψαν, λέγει, (εἰς τὸ βιβλίον τῶν ζώντων), σύμφωνα μὲ τὰς ὑποσχέσεις ποὺ τοὺς ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις ἐπειδὴ διέπραξαν αὐτὰ καὶ αὐτὰ, εἶναι φυσικὸν νὰ διαγραφοῦν ἐξ αὐτοῦ.

30-32. «Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμὶ ἐγώ, ἡ σωτηρία σου, ὁ Θεός, ἀντελάβετό μου», κλπ. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου διδάσκεται ὁ σύμφωνος μὲ τὸ Εὐαγγέλιον τρόπος ζωῆς, τὸν ὁποῖον ἤρχισε ὁ ἀρεστὸς εἰς τὸν Θεὸν πτωχός, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἔχει λεχθῇ: «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»¹⁶. Λαμβάνει δὲ τὸν λόγον αὐτὸς ὁ χορὸς τῶν πτωχῶν καὶ ἀναπέμπει εὐχαριστίας διὰ τὴν χορηγηθεῖσαν εἰς αὐτὸν σωτηρίαν ὑπὸ τοῦ Μονογενοῦς. Διότι αὐτὸς (ὁ Μονογενής) εἶναι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς. Ὑπόσχεται δὲ ὅτι οὐδέποτε πλέον θὰ προσφέρῃ αἱματηρὰς θυσίας, ἀλλὰ τὰς θυσίας τῆς πνευματικῆς λατρείας.

33. «Ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν» κλπ. Ἀφοῦ ἀντιληφθοῦν αὐτὰ, λέγει, ὅσοι ἔχουν ἐπίγνωσιν τῆς πνευματικῆς των πτωχείας, θὰ γεμίσουν ἀγαλλία-

14. Ζαχ. ιγ' 7.

15. Πρὸβλ. Ματθ. κη' 11-15.

16. Ματθ. ε' 3.

σιν. Τὰ λόγια δὲ αὐτὰ λέγονται ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ ἀφοροῦν ἐκείνους πού ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸ ἰδικό των κήρυγμα.

34. «Ὅτι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος». Καὶ ποίας προσευχῆς εἰσήκουσεν εἰμὴ ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὑπὲρ αὐτῶν ὁ Μονογενής; Τί ἄλλο δὲ ἐζήτει δι' αὐτοὺς οὗτος παρὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου; Διὰ τοῦτο λέγει ἐν συνεχείᾳ: «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε». Πράγματι δὲ ἔσπασε ὅλων τὰς χειροπέδας, ὅταν εἶπε «τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε»¹⁷. «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε». Καὶ δὲν μᾶς περιεφρόνησεν ὅταν εὕρισκόμεθα εἰς συμφοράς, ὥστε νὰ εἴπῃ ὅτι με τὸ δίκαιόν τους οὗτοι εἶναι δέσμιοι καὶ ὑποφέρουν ἐξ αἰτίας τῶν πράξεών των.

35. «Αἰνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ». Ἐάν γίνεται πανηγύρι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διὰ κάθε ἁμαρτωλὸν πού μετανοεῖ¹⁸, εἶναι εὐκόλον νὰ ἀντιληφθῶμεν πόσον περισσότερο θὰ χαροῦν οὗτοι ὅταν θὰ ἐλευθερωθῇ ἐκ τῆς ἁμαρτίας ὁλόκληρος ἡ γῆ. Ἐάν δὲ ὁ οὐρανὸς χαίρῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ δοξολογῇ διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸν Θεόν, πολὺ περισσότερο θὰ δοξολογήσουν τὸν Σωτῆρα των καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐπὶ τῆς γῆς σωθέντες, διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε: «Θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἔρποντα ἐν αὐτοῖς». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν νήσων ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τὴν σωτηρίαν πού ἔστειλεν ὁ Θεός. Τὸ δὲ «ἐν αὐτοῖς» ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

36. «Ὅτι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθῶσονται αἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας». Ποία ἄλλη εἶναι ἡ Σιών παρὰ ἡ ἁγία Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας καὶ αἱ πόλεις οἰκοδομήθησαν, δηλαδὴ αἱ ἀνωρθωμέναι ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων; Διότι αὐταὶ ἦσαν πεσμέναι ὅταν εἶχον ἄγνωσαν τοῦ Θεοῦ. Αὐταὶ αἱ ψυχαὶ εἶναι ὅσαι διὰ τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως ἐσηκώθησαν ἀπὸ τὴν ἠθικὴν πτώσιν. Διότι Ἰουδαία σημαίνει ἐξομολόγησις.

36. «Καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ, καὶ κληρονομήσουσιν

17. Ἦσ. μθ' 3.

18. Βλ. Λουκ. ιε' 7.

αυτήν». Αὐτοί, λέγει, πού τώρα εἶναι αἰχμάλωτοι, ὅταν ἐλευθερωθοῦν καὶ ἐπιστρέψουν, θά ἀνοικοδομήσουν τὰς πόλεις των καὶ θά κατοικήσουν εἰς αὐτάς. Δέν θά κατοικήσουν δὲ μόνον αὐτοὶ εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά των καὶ τὰ ἐγγόνια των· διότι τοῦτο λέγει ἐν κατακλείδι:

37. «Καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων αὐτοῦ καθέξουσιν αὐτήν, καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ». Δοῦλοι μὲν τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ ἅγιοι ἀποστολοι, ὅπως ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει ἑαυτὸν δοῦλον Ἰησοῦ Χριστοῦ¹⁹. σπέρμα δὲ τῶν ἀποστόλων εἶναι ὅσοι ἐπίστευσαν διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν εἰς τὸν Χριστόν.

19. Βλ. Φιλ. α' 1 κ. ὁ.

ΑΠΑΝΤΑ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ 11

ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ
ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ
ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ (Α - ΞΗ')

Κ ε ί μ ε ν ο ν : 'Αποστολικῆς Διακονίας

«Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων», Ἀθῆναι 1963, τόμ. 32, σ. 11 - 169.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ.*

α'. Ἀγαμαί σε τῆς ἐν Χριστῷ προαιρέσεως, φίλε Μαρκελλῖνε. Καὶ γὰρ καὶ τὸν παρόντα πειρασμόν, καίτοι πολλά παθὼν ἐν αὐτῷ, 5 καλῶς φέρεις, καὶ τῆς ἀσκήσεως οὐκ ἀμελεῖς. Πυνθανόμενος γὰρ τοῦ κομίσαντος τὴν ἐπιστολήν, πῶς ἄρα καὶ μετὰ τὴν νόσον διάχεις, ἔμαθον πρὸς μὲν πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν ἔχειν σε τὴν σχολήν, πυκνότερον δὲ μάλιστα τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν ἐντυγχάνειν, καὶ φιλονικεῖν τὸν ἐν ἐκάστῳ ψαλμῷ νοῦν ἐγκείμενον καταλαμβάνειν. Καὶ διὰ τοῦτο 10 τοίνυν ἀποδέχομαι σε, πολὺν ἔχων εἰς αὐτὴν τὴν βίβλον κάγῳ πόθον, ὥσπερ καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Γραφὴν. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχων, συνέτυχόν τινα φιλοπόνῳ γέροντι, καὶ βούλομαι καὶ σοι, ἅπερ ἐκεῖνος κατέχων τὸ Ψαλτήριον περὶ αὐτοῦ μοι διηγῆσατο, γράψαι. ἔχει γὰρ τινα χάριν καὶ πιθανότητα μετ' εὐλόγου τοῦ διηγήματος. Ἐλεγε γὰρ οὕτως 15

β'. Πᾶσα μὲν, ὦ τέκνον, ἡ καθ' ἡμᾶς Γραφή, παλαιὰ τε καὶ καινὴ, θεόπνευστός ἐστι καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, ὥς γέγραπται· ἔχει δὲ τινα πιθανὴν παρατήρησιν τοῖς προσέχουσιν ἢ τῶν Ψαλμῶν βίβλος. Ἐκάστη μὲν γὰρ βίβλος τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα διακονεῖ καὶ 20 ἀπαγγέλλει· οἷον ἡ Πεντάτευχος γένεσιν κόσμου καὶ τῶν πατριαρχῶν τὰς πράξεις, τὴν τε ἅπ' Αἰγύπτου τοῦ Ἰσραὴλ ἔξοδον, καὶ τὴν τῆς νομοθεσίας διάταξιν· ἡ Τρίτευχος τὴν κληροδοσίαν, καὶ τῶν κριτῶν τὰς πράξεις, καὶ γενεαλογίαν τοῦ Δαβίδ· αἱ Βασιλεῖαι καὶ Παραλειπόμεναι βασιλέων, πράξεις· καὶ ὁ μὲν Ἑσδρας ἀπόλυσιν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ἐπάνοδον τοῦ λαοῦ, καὶ οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πό- 25 λεως· οἱ δὲ Προφῆται προφητείας περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος, ὑπομνήσεις τε περὶ τῶν ἐντολῶν, καὶ μέμψεις κατὰ τῶν παραβαινόντων, καὶ προφητείας τοῖς ἔθνεσιν. Ἡ δὲ γε βίβλος τῶν Ψαλμῶν, ὥς παράδεισος τὰ ἐν αὐτῇ φέρουσα μελωδεῖ, καὶ τὰ ἴδια πάλιν μετ' αὐτῶν ψάλλουσα δείκνυσι. 30

γ'. Τὰ μὲν γὰρ τῆς Γενέσεως, ψάλλει ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποιῇσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα» καὶ ἐν τῷ κγ'. «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ· αὐτὸς ἐπὶ θαλάσσιον ἐθεμελίωσεν αὐτήν.» Τὰ δὲ τῆς Ἑξόδου καὶ τῶν Ἀρι- 35

* Κατὰ τὴν ἔκδοσιν J. P. Migne, Patrologiae Cursus Completus. τ. 27, σ. 12 ἐξ.

θμῶν καὶ τοῦ Δευτερονομίου ᾄδει καλῶς ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ, καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ τρισκαιδεκάτῳ ψαλμῷ, λέγων· «Ὡς ἐξῶδ' Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, οἴκου Ἰακώβ ἐκ λαοῦ βαρβάρου, ἐγενήθη Ἰουδαία ἀγίασμα αὐτοῦ Ἰσραὴλ εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ.» Ὑάλλει
 5 δὲ καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἑκατοστῷ τετάρτῳ· «Ἐξαπέστειλε Μωϋσῆν τὸν δοῦλον αὐτοῦ, Ἀαρὼν, ὃν ἐξελέξατο αὐτόν· ἔθετο ἐν αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῇ Χάμ. Ἐξαπέστειλε σκότος, καὶ ἐσκότασε, καὶ παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν. Ἐξῆρψεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασι-
 10 λέων αὐτῶν. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια καὶ σκνῖρες ἐν πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῶν.» Καὶ ὅλως ὅλον τε τὸν ψαλμὸν τοῦτόν τε καὶ ἑκατὸν πέμπτον περὶ τῶν αὐτῶν ἐστὶν εὐρεῖν γεγραμμένον. Καὶ τὰ μὲν ἱερατείας καὶ τῆς σκηνῆς ἀναφωνεῖ ἐν ἐξοδίῳ σκηνῆς ἐν τῷ κη' ψαλμῷ· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν».

δ'. Τὰ δὲ τοῦ Ναυῆ καὶ τῶν Κριτῶν ἐμφαίνει πῶς ἐν τῷ ἑκατο-
 στῷ ἑκτῳ, λέγων· «Καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας, καὶ ἔσπει-
 20 ραν ἀγρούς, καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελώνας.» Ἐπὶ γὰρ τοῦ Ναυῆ διαδέ-
 δοται αὐτοῖς ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Λέγων δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ψαλμῷ
 συνεχῶς· «Καὶ ἐκέκραξαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς·» σημαίνει τῶν Κριτῶν
 τὴν βίβλον· τότε γὰρ κραζόντων αὐτῶν ἤγειρε κατὰ τὸν καιρὸν κρι-
 25 τὰς, καὶ ἔσῳζε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν θλιβόντων αὐτούς. Καὶ τὰ τῶν Βα-
 σιλειῶν ψάλλει πῶς ἐν τῷ ἑνεακαιδεκάτῳ, λέγων· «Οὗτοι ἐν ἄρμασι
 καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυν-
 θησόμεθα. Αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν
 καὶ ἀνωρθώθημεν. Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα, καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν
 ἐν ἡμέρᾳ ἐπικαλεσώμεθά σε.» Τὰ δὲ τοῦ Ἑσδρα ἐν τῷ ἑκτον-
 30 εικοστῷ πέμπτῳ τῶν ἀναβαθμῶν ᾄδει· «Ὡς ἐν τῷ ἐπιστρέψαι Κύριον τὴν
 αἰχμαλωσίαν Σιών, ἐγενήθημεν ὡσεὶ παρακεκλημένοι·» καὶ πάλιν ἐν τῷ
 ἑκατονεικοστῷ πρώτῳ· «Εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· Εἰς οἶκον
 Κυρίου πορευσώμεθα. Ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς κύλαῖς
 σου, Ἱερουσαλὴμ. Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη ὡς πόλις, ἧς ἡ μετοχὴ
 35 αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν χί' φυλαί, αἱ φυλαὶ Κυρίου.
 μαρτύριον τῷ Ἰσραὴλ.»

ε'. Τὰ τε τῶν Προφητῶν σχεδὸν ἐν ἐκάστῳ σημαίνει. Περὶ τῆς
 τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, καὶ ὅτι μὲν Θεὸς ὢν ἐπιδημήσει, οὕτως
 40 φησὶν ἐν μὲν τῷ τεσσαρακοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ· «Ὁ Κύριος ἐμφανῶς
 ἦξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παραιοιπήσεται·» ἐν δὲ τῷ ἑκατοστῷ
 ἑπτακαιδεκάτῳ· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.
 Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐξ οἴκου Κυρίου· Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν
 ἡμῖν.» «Ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος, οὕτως ἐν τῷ ἐκ-

τοστῶ ἔκτω ψάλλει· «Ἀπέστειλε τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο
 χυτοὺς, καὶ ἔρρύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν.» Ὁ γὰρ ἐρχό-
 μενος Θεὸς αὐτός ἐστι καὶ Λόγος ἀποστελλόμενος. Τοῦτον δὲ τὸν
 Λόγον εἰδὼς ὄντα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ᾄδει φωνὴν τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ
 τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ· «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον 5
 ἀγαθόν·» καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἑνάτῳ· «Ἐκ γαστρὸς πρὸ
 Ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε.» Τί γὰρ ἂν ἄλλο τις εἴποι γέννημα τοῦ
 Πατρὸς ἢ τὸν Λόγον καὶ τὴν Σοφίαν αὐτοῦ; Τοῦτον εἰδυῖα ὄντα,
 ὧ εἶπεν ὁ Πατήρ· «Γενηθήτω φῶς¹», καὶ «στερέωμα², καὶ τὰ
 πάντα», καὶ αὕτη ἡ βίβλος περιέχει λέγουσα· «Τῷ Λόγῳ Κυρίου 10
 οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα
 ἡ δύναμις αὐτῶν.»

ζ'. Καὶ Χριστὸν δὲ αὐτὸν ἐρχόμενον οὐκ ἡγνόησεν· ἀλλὰ καὶ μά-
 λιστα περὶ τούτου λέγει ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ· «Ὁ
 θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ 15
 ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας
 ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἐχρίσέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως
 παρὰ τοὺς μετόχους σου.» Καὶ ἵνα μὴ κατὰ φαντασίαν τις ἐρχεσθαι
 αὐτὸν (εἶναι) νομίση, σημαίνει αὐτὸν ἄνθρωπον γενησόμενον, καὶ
 τοῦτον εἶναι δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, λέγων ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἑκτῷ· 20
 «Μήτηρ Σιών ἐρεῖ· Ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ,
 καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ Ὑψιστος. » Τοῦτο γὰρ ἴσον ἐστὶ
 τῷ εἰπεῖν· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος·³» «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο·⁴»
 καὶ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.⁵» Διὰ τοῦτο καὶ τό, ἐκ Παρθένου, γινώ-
 σκων οὐκ ἐσιώπησεν, ἀλλ' εὐθὺς ἐμφασίν τινα δίδωσιν ἐν τῷ τεσσα- 25
 ρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ, λέγων· «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε,
 καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς σου, ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.» Τοῦτο γὰρ
 πάλιν ὁμοίον ἐστὶ τοῦ λεγομένου παρὰ τοῦ Γαβριὴλ· «Χαῖρε, κεχαρι-
 τωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.⁶» Καὶ γὰρ εἰρηκῶς αὐτὸν Χριστόν, εὐθὺς 30
 καὶ τὴν ἀνθρωπίνην γένεσιν ἐκ τῆς Παρθένου ἐδήλωσε, λέγων· «Ἄκου-
 σον, θύγατερ.» Ἰδὲ ὁ μὲν Γαβριὴλ ἐξ ὀνόματος καλεῖ Μαρίαν, ξένος
 ὢν αὐτῆς κατὰ τὴν γένεσιν· ὁ δὲ Δαβὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ
 τυγχάνουσαν αὐτὴν εἰκότως θυγατέρα προσφωνεῖ ταύτην.

ζ'. Ἀνθρωπον δὲ αὐτὸν εἰρηκυῖα γενησόμενον, ἀκολούθως καὶ 35
 παθητὸν αὐτὸν σαρκὶ σημαίνει. Τὴν τε ἐπιβουλήν παρὰ τῶν Ἰουδαίων
 ὁρῶσα γινομένην, ψάλλει ἐν μὲν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ· «Ἰνα τί ἐφρύα-
 ζαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς,
 καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ
 τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.» ἐν δὲ τῷ εἰκοστῷ καὶ πρώτῳ τὴν ποιότητα 40

1. Γεν. 1, 3. 2. Γεν. 1, 6. 3. Ἰω. 1, 1. 4. Ἰω. 1, 3. 5. Ἰω.
 1. 14. 6. Λουκ. 1, 28.

τοῦ θανάτου ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρός φησιν· «Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με. Ὁρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὅσῃ μου. Αὐτοὶ δὲ κατένόησαν, καὶ ἐπειδὴν με· διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.» Τὸ δὲ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὀρύττεσθαι, τί ἕτερον ἢ σταυρὸν λέγων σημαίνει; Πάντα ταῦτα διδάσκουσα προστίθῃσιν, ὅτι μὴ δι' ἑαυτόν, δι' ἡμᾶς δὲ ταῦτα πάσχει ὁ Κύριος. Καὶ φησιν ἐκ προσώπου πάλιν αὐτοῦ ἐν μὲν τῷ πζ'. «Ἐπ' ἐμέ ἐπεστηρίχθη ὁ θυμός σου.» ἐν δὲ τῷ ἐξηκοστῷ ὀγδόῳ· «Ἄ οὐχ ἤρπασα, τότε ἀπετίννουν.» Οὐ γὰρ ὑπεύθυνος ὢν ἀπέθνησκεν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἔπασχε, καὶ τὸν καθ' ἡμῶν θυμὸν διὰ τὴν παράβασιν ἐφ' ἑαυτόν ἐβάσταζε, λέγοντα διὰ τοῦ Ἡσαΐου· «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε.¹» καὶ λεγόντων μὲν ἡμῶν ἐν τῷ ἑκατοστῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ ψαλμῷ·

15 «Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἐμοῦ.» λέγοντος δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος ἐν ἐβδομηκοστῷ πρώτῳ· «Καὶ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων, καὶ ταπεινώσει συκοφάντην, ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ πένητα, ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός.»

ἡ'. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν εἰς οὐρανούς σωματικὴν αὐτοῦ ἄνοδον

20 προμηνύει, καὶ λέγει ἐν μὲν εἰκοστῷ καὶ τρίτῳ· «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.» ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ· «Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.» Τὴν μὲν κάθισιν ἀναγγέλλει, καὶ φησιν ἐν μὲν τῷ ἑκατοστῷ ἐνάτῳ· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» ἐν δὲ τῷ ἐνάτῳ καὶ τὴν γενομένην ἀπώλειαν τοῦ διαβόλου βοᾷ· «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην· ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής.» Καὶ γὰρ ὅτι τὴν κρίσιν πᾶσαν ἔλαβε παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἔκρυψεν καὶ κριτὴν πάντων αὐτὸν

30 ἐρχόμενον προμηνύει ἐν μὲν οα'. «Ὁ Θεός, τὸ κρῖμά σου τῷ βασιλεῖ δός, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνει· τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς πτωχοὺς σου ἐν κρίσει.» ἐν δὲ τῷ μθ' φησί· «Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν, τοῦ διακρῖναι τὸν λαόν αὐτοῦ. Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην

35 αὐτοῦ· ὅτι ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστὶ.» καὶ ἐν τῷ πα'. «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν· ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ.» Καὶ μὴν καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἔθνων ἔστιν ἀπ' αὐτῆς μαθεῖν ἐπὶ πολλῶν μὲν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ μς'. «Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως.» ἐν δὲ τῷ οα'. «αὐτοῦ προπεσοῦνται

40 Αἰθίοπες, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ χοῦν λείξουσιν· βασιλεῖς Θαρσεῖς καὶ αἱ νῆσοι δῶρα προσοίσουσιν· βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβὰ δῶρα προσά-

ξοῦσι· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες, οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ τὰ ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ.» Ταῦτα μὲν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς ᾄδεται, ἐν δὲ ἐκάστη τῶν ἄλλων βίβλων προαπαγγέλλεται.

θ'. Οὐκ ἀγνοῶν δὲ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι καὶ ἐν ἐκάστη βίβλῳ τῆς Γραφῆς τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξαιρέτως σημαίνεται· καὶ ἐστὶ τοῦτο πάσαις αὐταῖς ἀπάγγελμα, καὶ συμφωνία ἡ αὐτὴ τοῦ Πνεύματος. Καὶ γὰρ ὥσπερ τὰ τῶν ἄλλων ἐν ταύτῃ δυνατόν εὑρεῖν οὕτως καὶ τὰ ταύτης ἐν ταῖς ἐτέραις πολλάκις εὐρίσκεται. Καὶ γὰρ Μωϋσῆς ᾠδὴν γράφει, καὶ Ἡσαΐας ᾄδει, καὶ ὁ Ἀμβακούμ προσεύχεται μετ' ᾠδῆς. Πάλιν τε ἐν ἐκάστη βίβλῳ ἐστὶν ἰδεῖν καὶ προφητείας καὶ νομοθεσίας καὶ ἱστορίας. Τὸ γὰρ αὐτὸ Πνεῦμα ἐπὶ πάντας ἐστὶ· καὶ κατὰ μὲν τὴν εἰς ἕκαστον γενομένην αὐτοῦ διαίρεσιν ἕκαστος τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν διακονεῖ καὶ πληροῖ, εἴτε προφητεία ἐστίν, εἴτε νομοθεσία, εἴτε τῆς ἱστορίας ἡ μνήμη, εἴτε τῶν ψαλμῶν ἡ χάρις· ἐπεὶ δὲ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὐπερ καὶ πᾶσαι διαιρέσεις εἰσὶν, αὐτὸ δὲ ἀδιαίρετόν ἐστι κατὰ φύσιν· διὰ τοι τοῦτο τὸ ὅλον μὲν ἐστὶν ἐκάστω, κατὰ δὲ τὴν διακονίαν αἱ φανερώσεις καὶ αἱ διαιρέσεις τοῦ Πνεύματος ἐκάστοις γίνονται· καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν ἀποκειμένην χρείαν πολλάκις ἕκαστος, ὑποσχοῦντος τοῦ Πνεύματος, διακονεῖ τὸν λόγον· ὥστε, καθὰ προεῖπον, νομοθετοῦντα Μωϋσῆν προφητεῦειν ποτε καὶ ᾄδειν, καὶ προφητεῦντας τοὺς προφῆτας ἐντέλλεσθαι ποτε· «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε.¹» «Ἀπόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλὴμ.²» καὶ ἱστορεῖν ποτε, τὸν μὲν Δανιὴλ τὰ κατὰ Σουσανναν³, τὸν δὲ Ἡσαΐαν τὰ κατὰ τὸν Ῥαψάκην καὶ τὸν Σενναχηρείμ.⁴ Οὕτως γὰρ καὶ ἡ τῶν Ψαλμῶν βίβλος, ἔχουσα τὸ ἴδιον τῶν ᾠδῶν, ὅπερ ἐν ταῖς ἄλλαις βίβλοις διεξοδικῶς εἴρηται, ταῦτα αὐτῇ τῇ κατὰ πλάτος φωνῇ μετὰ μέλους ψάλλει, καθὼς προεῖρηται. Νομοθετεῖ γοῦν ποτε καὶ αὐτὴ· «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν.⁵» καί, «Ἐκκλινον ἀπὸ κρηκοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν.⁶» ζήτησον εἰρήνην, καὶ διώξον αὐτήν.» Καὶ ἱστορεῖ δὲ ποτε κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ προφητεῦει περὶ τοῦ Σωτῆρος, ὥσπερ εἴρηται πρότερον.

ι'. Κοινὴ μὲν οὖν τοιαύτη τοῦ Πνεύματος χάρις ἔστω παρὰ πᾶσι, καὶ ἐν ἐκάστω γινομένη εὐρισκέσθω, καὶ παρὰ πᾶσιν ἡ αὐτή, ὥς ἐὰν ἡ χρεία ἀπαιτῇ, καὶ τὸ Πνεῦμα βούληται. Οὐ διαφέρει γὰρ τὸ πλέον καὶ ἑλαττον ἐν ταύτῃ τῇ χρείᾳ, ὥς ἕκαστος ἀνεנדότως τὴν ἰδίαν ἀποπληροῖ καὶ τελειοῖ διακονίαν. Ἡ δὲ γε βίβλος τῶν Ψαλμῶν καὶ οὕτως ἔχει τινὰ πάλιν χάριν ἰδίαν καὶ παρατήρησιν ἐξαιρετον· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις, ἐν οἷς πρὸς τὰς ἄλλας βίβλους ἔχει τὴν σχέσιν καὶ κοινωνίαν, λοιπὸν καὶ ἴδιον ἔχει τοῦτο θαῦμα, ὅτι καὶ τὰ ἐκάστης

1. Ἱσ. 1, 16. 2. Ἱερ. 4, 14. 3. Πρβλ. Δαν. (Σισ.). 4. Πρβλ. Ἱσ. 36, 37. 5. Ψαλμ. 36, 8. 6. Ψαλμ. 33, 15.

ψυχῆς κινήματα, τὰς τε τούτων μεταβολὰς καὶ διορθώσεις ἔχει
 διαγεγραμμένας καὶ διατετυπωμένας ἐν ἑαυτῇ· ὥστε τινὰ τὸν βου-
 λόμενον ὡς ἄπειρον ἐξ αὐτῆς λαμβάνειν καὶ κατανοεῖν, οὕτω τὸ τυ-
 ποῦν ἑαυτόν, ἐκεῖ γέγραπται. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις βίβλοις μόνον
 5 τις ἀκούει τὸν νόμον προστάττοντα, ὃ δεῖ ποιεῖν καὶ μὴ δεῖ
 πράττειν· προφητείας τε κατακούει, ὥστε μόνον εἰδέναι τὸν ἐρχόμενον
 Σωτῆρα· καὶ ἱστορίαις δὲ προσέχει, ἐξ ὧν γινώσκειν δύναται τὰς τῶν
 βασιλέων καὶ τὰς τῶν ἁγίων πράξεις. Ἐν δὲ τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν,
 πρὸς τῷ ταῦτα μανθάνειν τὸν ἀκούοντα, ἔτι καὶ τὰ κινήματα τῆς ἑαυ-
 10 τοῦ ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατανοεῖ καὶ διδάσκεται· καὶ λοιπὸν πρὸς ὃ πάσχει
 καὶ ἐν ᾧ συνέχεται, δύναται πάλιν ἐκ ταύτης ἔχεσθαι τὴν εἰκόνα
 τῶν λόγων· ὥστε μὴ μόνον ἀκούσαντα παρέρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πῶς
 δεῖ λέγοντα καὶ ποιοῦντα θεραπεύειν τὸ πάθος, διδάσκει. Εἰσὶ μὲν
 γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις βίβλοις κωλυτικοὶ λόγοι ἀπαγορεύοντες τὰ
 15 φαῦλα· ἐν ταύτῃ δὲ καὶ πῶς ἀπέχεσθαι δεῖ τετύπωται· οἷον παράγγελ-
 μά ἐστι τὸ μετανοεῖν· τὸ δὲ μετανοεῖν παύεσθαι τῆς ἁμαρτίας ἐστίν·
 ἐνταῦθα δὲ καὶ πῶς μετανοεῖν, καὶ τί δεῖ λέγειν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ,
 τετύπωτο. Καὶ πάλιν εἴρηκεν ὁ Παῦλος· «Ἡ θλίψις τῇ ψυχῇ ὑπο-
 μονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα,
 20 ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει.¹» Ἐν δὲ τοῖς Ψαλμοῖς καὶ πῶς δεῖ φέρειν
 τὰς θλίψεις, καὶ τί θλιβόμενον δεῖ λέγειν, καὶ τί μετὰ τὰς θλίψεις,
 καὶ πῶς ἕκαστος δοκιμάζεται, καὶ τίνες οἱ λόγοι τῶν ἐλπίζοντων ἐπὶ
 Κύριον, γέγραπται καὶ κεχάρακται. Πάλιν τε ἐντολὴ ἐστίν ἐν παντὶ
 εὐχαριστεῖν·² ἀλλὰ καὶ τί δεῖ λέγειν εὐχαριστοῦντας διδάσκουσιν οἱ
 25 Ψαλμοί. Εἶτα παρ' ἐτέρων ἀκούοντες· «Ὅσοι θέλουσιν εὐσεβῶς
 ζῆν διωχθήσονται³», παρὰ τούτων διδασκόμεθα, καὶ πῶς δεῖ φεύ-
 γοντας φωνεῖν, καὶ τίνας διωκομένους καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν ῥυσθέν-
 τας δεῖ λόγους ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. Εὐλογεῖν παραγγελλόμεθα τὸν
 Κύριον, καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ· ἀλλ' ἐν τοῖς Ψαλμοῖς τυπούμεθα
 30 πῶς τε αἰνεῖν δεῖ τὸν Κύριον, καὶ τίνα ῥήματα λέγοντες ἐξομολο-
 γούμεθα πρεπόντως. Καὶ ἐφ' ἑκάστου δὲ τις οὕτως ἂν εὔροι τὰς
 θείας ᾠδὰς, πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡμῶν κινήσεις καὶ καταστάσεις κεimένas.
 ια'. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο παράδοξόν ἐστι πάλιν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς,
 ὅτι ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις βίβλοις ὃ λέγουσιν οἱ ἅγιοι, καὶ περὶ ὧν ἂν
 35 λέγωσι, ταῦτα καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, περὶ ὧν ἐκεῖνα γέγραπται,
 ἀπαγγέλλοντές εἰσιν· οἱ τε ἀκούοντες ἄλλους ἑαυτοὺς ἐκείνων ἡγοῦν-
 ται, περὶ ὧν ὁ λόγος φησί, καὶ τὰς ἐπαγγελλομένας δὲ πράξεις, ἄχρι
 τοῦ θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν αὐτάς, εἰς τὸ μιμεῖσθαι γίνονται. Ταύτην
 δὲ βίβλον ὁ λαμβάνων τὰς μὲν περὶ τοῦ Σωτῆρος προφητείας συνή-
 40 θως ἐν ταῖς ἄλλαις Γραφαῖς θαυμάζων καὶ προσκυνῶν διεξέρχεται,
 τοὺς δὲ ἐτέρους ψαλμοὺς ὡς ἰδίους ὄντας λόγους ἀναγινώσκει· καὶ ὁ

1. Ῥωμ. 5, 7-5. 2. Πρβλ. Α' Θεσσ. 5, 18. 3. Β' Τιμ. 3, 12.

καταδέχεται· καὶ ἡ ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ συνειδότος κατανουγείς μετανοήσῃ, ἢ περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος ἀκούων καὶ τῆς εἰς τοὺς πιστεύοντας γινομένης ἀντιλήψεως, ὡς εἰς αὐτὸν γενομένης τοιαύτης χάριτος ἀγαλλιᾶται, καὶ εὐχαριστεῖν ἄρχεται τῷ Θεῷ. Ὅτε γοῦν τὸν
 5 τρίτον ψάλλει τις εἰς τὰς ἰδίας θλίψεις συνορῶν, ὡς αὐτοῦ εἶναι νομίζει τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ ῥήματα· καὶ τότε τὸν ια' καὶ τὸν ις' ὡς εἰς τὴν ἰδίαν πεποιθήσιν καὶ προσευχὴν ἐστὶν ἀπαγγέλλων· καὶ τὸν μὲν ν' ψαλμὸν ὡς αὐτός ἐστι τὰ ἴδια τῆς μετανοίας ἑαυτοῦ λέγων ῥήματα· τὸν δὲ ιγ', καὶ τὸν νε', καὶ τὸν νς' καὶ τὸν ρμα', ὅτε ψάλλει τις, οὐχ
 10 ὡς ἄλλου διωκομένου, ἀλλ' ὡς ὢν ὁ πάσχων συνδιατίθεται, καὶ ᾄδει τῷ Κυρίῳ ὡς ἰδίους τοὺς λόγους τούτους. Καὶ ὅπως οὕτως ἕκαστος ψαλμὸς παρὰ τοῦ Πνεύματος εἰρηταί τε καὶ συντέτακται, ὡς ἐν αὐτοῖς, κατὰ πρότερον εἴρηται, τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς ἡμῶν κατανοεῖσθαι, καὶ πάντας αὐτοὺς ὡς περὶ ἡμῶν εἰρῆσθαι, καὶ εἶναι ἡμῶν αὐτοὺς
 15 ὡς ἰδίους λόγους, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν ἡμῖν κινήματων καὶ διόρθωσιν τῆς ἡμῶν πολιτείας. Ἄ γὰρ οἱ ψάλλοντες εἰρήκασι, ταῦτα καὶ ἡμῶν δύνανται τύποι καὶ χαρακτῆρες εἶναι.

ιγ'. Αὕτη δὲ πάλιν τοῦ Σωτῆρός ἐστὶν ἡ χάρις· ἄνθρωπος γὰρ δι' ἡμᾶς γενόμενος, τὸ μὲν σῶ· ἵα τὸ ἴδιον ὑπὲρ ἡμῶν προσήνεγκεν εἰς
 20 θάνατον, ἵνα πάντας ἀπαλλάξῃ τοῦ θανάτου· τὴν δὲ οὐράνιον καὶ εὐάρεστον ἑαυτοῦ πολιτείαν δεῖξαι θέλων ἡμῖν, ἐν ἑαυτῷ ταύτην ἐτύπωσεν, ὑπὲρ τοῦ μηκέτι τινὰς εὐχερῶς ἀπατάσθαι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔχοντας ἐνέχυρον πρὸς ἀσφάλειαν, τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐ μόνον ἐδίδαξεν,
 25 ἀλλὰ καὶ πεποίηκεν ἃ ἐδίδαξεν, ἵνα ἕκαστος ἀκούῃ μὲν αὐτοῦ λαλοῦντος, ὡς ἐν εἰκόνι δὲ βλέπων λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ τὸ παράδειγμα τοῦ ποιεῖν, ἀκούων· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραὺς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ.¹» Τελειοτέραν δὲ καὶ εἰς ἀρετὴν διδασκαλίαν οὐκ ἂν τις εὖροι, ἧς ὁ Κύριος ἐτύπωσεν ἐν ἑαυτῷ. Εἴτε γὰρ ἀνεξικακίαν, εἴτε
 30 φιλάνθρωπίαν, εἴτε ἀγαθότητα, εἴτε ἀνδρίαν, εἴτε ἐλεημοσύνην, εἴτε δικαιοσύνην, πάντα ἐν αὐτῷ τις εὕρησιν γενόμενα, ὥστε μηδὲν εἰς ἀρετὴν λείπειν τῷ κατανοοῦντι τὸν ἀνθρώπινον βίον τοῦτον. Τοῦτο γὰρ ὁ Παῦλος εἰδὼς ἔλεγε· «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ.²» Οἱ μὲν παρ' Ἑλλήσι νομοθεταὶ ἄχρι τοῦ λέγειν ἔχουσι τὴν
 35 χάριν· ὁ δὲ Κύριος, ὡς ἀληθῶς Κύριος ὢν τοῦ παντός, καὶ κηδόμενος ὢν εἰργάσατο, οὐ μόνον νομοθετεῖ, ἀλλὰ καὶ τύπον ἑαυτὸν δέδωκεν, εἰς τὸ εἰδέναι τοὺς βουλομένους τὴν τοῦ ποιεῖν δύναμιν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ πρὸ τῆς εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ ἐπιδημίας ἐνήχησε καὶ ἐν τοῖς ψάλλουσι τοῦτο, ἵν' ὥσπερ ἐν αὐτῷ τὸν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον ἄνθρωπον τυ-
 40 πῶν ἐδειξεν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν Ψαλμῶν τὰ κινήματα καὶ τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν ὁ βουλόμενος καταμαθεῖν δύνηται, εὕρισκων ἐν

αὐτοῖς καὶ τὴν ἑκάστου κινήματος θεραπείαν τε καὶ διόρθωσιν.

ιδ. Εἰ γὰρ δεῖ καὶ πιθανώτερον εἰπεῖν, πᾶσα μὲν ἡ θεία Γραφή διδάσκαλός ἐστιν ἀρετῆς καὶ πίστεως ἀληθοῦς· ἡ δὲ γε βίβλος τῶν Ψαλμῶν ἔχει καὶ τὴν εἰκόνα πῶς τῆς διαγωγῆς τῶν ψυχῶν. Ὡς γὰρ ὁ εἰσερχόμενος πρὸς βασιλέα τυποῦται καὶ τῷ σχήματι καὶ τοῖς 5 ῥήμασιν, ἵνα μὴ, παρὰ ταῦτα λέγων, ὡς ἀπαιδευτος ἐκβληθῇ· οὕτως ἡ θεία βίβλος τὸν ἐπ' ἀρετῇ τρέχοντα καὶ βουλόμενον κατανοῆσαι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐν σώματι πολιτείαν ὑπομινῆσκει πρῶτον διὰ τῆς ἀναγνώσεως τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, καὶ οὕτω λοιπὸν τυποῖ καὶ διδάσκει τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς τοιοῦτοις λόγοις. Εἰσὶ μὲν οὖν, 10 ἵνα τοῦτο πρῶτόν τις τῆς βίβλου παρατηρήσῃται, οἱ μὲν ἐν διηγῆματι λεγόμενοι, οἱ δὲ ἐν παραινέσει, οἱ δὲ ἐν προφητείᾳ, οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ, οἱ δὲ ἐν ἐξομολογήσει.

Καὶ εἰσὶ μὲν οἱ ἐν διηγῆματι ιη', μγ', μη', μθ', οβ', ος', οζ', 45 πη', ρς', ριγ', ρκς', ρλς'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν εὐχῇ, ις', ξζ', πθ', ρα', ρλα', ρμα'.

Οἱ δὲ ὡς ἐν ἐντυχίᾳ καὶ εὐχῇ καὶ δεήσει ε', ς', ζ', ια', ιβ', ιε', 50 κδ', κζ', λ', λδ', λζ', μβ', νγ', νδ, νε', νς', νη', νθ', ξ', ξγ', πβ', πέ', πζ', ρλζ', ρλθ', ρμβ'.

Καὶ ὁ μὲν ὡς ἐν ἐντυχίᾳ καὶ εὐχαριστίᾳ ρλη'. 20

Οἱ δὲ ὡς ἐν ἐντυχίᾳ μόνῃ γ', κε', ξη', ξθ', ο', ογ', οη', οθ', ρη', ρκβ', ρλ'.

Καὶ οἱ μὲν ἐν ἐξομολογήσει θ', οδ', ια', ρδ', ρε', ρς', ρζ', ρί', ριζ', ρλε', ρλζ'.

Οἱ δὲ συμπεπλεγμένην ἔχοντες ἐξομολόγησιν καὶ διήγησιν θ', 25 οδ', ρε', ρς', ριζ', ρλζ'.

Ὁ δὲ συμπεπλεγμένην ἔχων ἐξομολόγησιν καὶ διήγησιν μετὰ αἰνέσεως ρί'.

Καὶ ὁ μὲν ἐν παραινέσει ἐστὶ λς'.

Οἱ δὲ ἐν προφητείᾳ κ', κα', μδ', μς' ος'. 30

Καὶ ἀπαγγελτικὸς μὲν μετὰ προφητείας ρθ'.

Προτρεπτικοὶ δὲ καὶ ὡς παρακελευόμενοί εἰσι κη', λβ', π', ιδ', 35 ιε', ις', ιζ', ρβ', ργ', ριγ'.

Προτρεπτικὸς δὲ μετὰ ᾠσματος ἐλέχθη ρμθ'.

Καὶ οἱ μὲν διαγράφοντες τὸν ἐνάρκτον βίον εἰσὶ ρδ', ρια', ριη', 40 ρκδ', ρλβ'.

Οἱ δὲ αἶνον ἀπαγγέλλοντες οὗτοί εἰσιν ιγ', ριβ', ρις', ρλδ', ρμδ', ριμε', ρμς', ρμη', ρν'.

Καὶ οἱ μὲν εὐχαριστικοὶ εἰσιν η', θ', ιζ', λγ', με', ξβ', ος', πδ', 45 ριδ', ριε', ρκ', ρκα', ρκγ', ρκε', ρκη', ρμγ'.

Οἱ δὲ μακαρισμὸν ἀναφωνοῦντές εἰσιν α', λα'. μ'. ριγ', ρκζ'.

Καὶ ἄλλος ἐπιδεικτικὸς προθυμίας μετ' ὥδης ρζ'.

Καὶ ὁ μὲν προτρεπτικὸς εἰς ἀνδρίαν ἐστὶ π'.

Οἱ δὲ κατηγορικοὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ τυχανόντων εἰσὶ β', γ', λε', νά, νβ'.

Καὶ ὁ μὲν ἐπικλήσεώς ἐστι δ'.

Οἱ δὲ ἐπευκτικὰ ἀπαγγέλλουσιν, ὡς ιθ' καὶ ξγ'.

5 Καὶ οἱ μὲν καυχήσεως τῆς ἐν Κυρίῳ ἀπαγγέλλοντες λόγους εἰσὶ κβ' καὶ κς', λη', λθ', μα', ξα', σε', πγ', ης', ηη', ρνα'.

Οἱ δὲ ἐντρεπτικοὶ εἰσὶ νζ', πα'.

Καὶ οἱ μὲν ὕμνου ῥήματα λέγουσι μζ', ξδ'.

Ὁ δὲ ἀλαλαγμοῦ καὶ περὶ ἀναστάσεως ξε'.

10 Καὶ ἕτερος ἀλαλαγμοῦ μόνον ῥήματα λέγειν ἡθ'.

ιε'. Τοιαύτης οὖν τῆς διατάξεως οὐσης τῶν Ψαλμῶν, ἔστι λοιπὸν δυνατόν τοὺς ἐντυχάνοντας εὑρεῖν ἐν ἐκάστῳ, καθὰ προεῖπον, τὰ κινήματα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἰδίας ψυχῆς, οὕτως τε περὶ ἐκάστου τὸν τύπον καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ τίνα μὲν λέγων ἀρέσκειν δύναται 15 τῷ Κυρίῳ, διὰ ποίων δὲ ῥημάτων ἑαυτὸν διορθοῦσθαι δύναται, καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὑπὲρ τοῦ μὴ εἰς ἀσέβειαν ἐκπίπτειν τὸν παρὰ τοιαῦτα λέγοντα. Οὐ γὰρ μόνον περὶ τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀργοῦ ῥήματος ἀποδοῦναι λόγον ἔχομεν τῷ Κριτῇ.¹ Ἄν τε τοίνυν μακαρίσαι τίνα θελήσης, ἔχεις πῶς δεῖ, καὶ ἐπὶ τίνι, καὶ τίνα δεῖ λέγειν, τὸν τε 20 α' καὶ τὸν λα', καὶ μ', καὶ ριά' καὶ ριη', καὶ ρκζ'. Ἄν τε μέμψασθαι τὴν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλήν, ἔχεις τὴν δευτέραν ᾠδὴν. Ἄν δὲ διώκῃ παρὰ τῶν ἰδίων, καὶ πολλοὺς ἔχῃς τοὺς ἐπαναστάοντας κατὰ σοῦ, λέγε τὸν γ' ψαλμόν. Εἰ δὲ οὕτως θλιβόμενος ἐπεκαλέσω τὸν Κύριον, καὶ εἰσακουσθεὶς θέλεις εὐχαριστεῖν, ψάλλε τὸν 25 τέταρτον, καὶ οδ', καὶ ριδ'. Καὶ εἰάν, ἔτι τοὺς πονηρευομένους βλέπων ἐνεδρεύειν θέλοντας, ἐνωτίζεσθαι σου θέλῃς τὴν εὐχὴν, ὀρθρίζων τὸ πρῶτ' ψάλλε τὸν ε'. Αἰσθόμενος δὲ ἀπειλῆς τοῦ Κυρίου, εἰάν διὰ τοῦτο ταραττόμενον σεαυτὸν βλέπῃς, δύνασαι λέγειν τὸν ς' καὶ τὸν λζ'. Ἐὰν δὲ καὶ βουλευώμεναι τινες κατὰ σοῦ, ὡς ὁ Ἀχιτόφελ κατὰ 30 τοῦ Δαβίδ, καὶ τοῦτό σοί τις ἀπαγγείλῃ, ψάλλε τὸν ζ', καὶ θάρρει τῷ ῥυομένῳ σε Θεῷ.

ις'. Βλέπων δὲ τὴν πανταχοῦ χάριν τοῦ Σωτῆρος ἐκτεταμένην, καὶ σωθὲν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, εἰάν προσφωνεῖν θέλῃς τῷ Κυρίῳ, ψάλλε τὸν η'. Ἀλλὰ πάλιν ἄσαι θέλεις ἐπιλήνιον, εὐχαριστῶν τῷ 35 Κυρίῳ, ἔχεις αὐτὸν πάλιν τὸν η' καὶ τὸν πγ'. Ἐπὶ δὲ τῷ κατηγορῆσθαι τὸν ἐχθρὸν καὶ σεσῶσθαι τὴν κτίσιν, μὴ καυχώμενος ἐπὶ σαυτῷ, ἀλλὰ εἰδὼς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦτο κατορθώσαντα, λέγε τὸν εἰς αὐτὸν εἰρημένον θ' ψαλμόν. Καὶ εἰάν λίαν σέ τις ταράσσειν ἐθέλῃ, ἔχε σὺ τὴν πεποίθησιν εἰς τὸν Κύριον, καὶ ψάλλε τὸν ι'. Ὅταν δὲ τὴν 40 τῶν πολλῶν ὑπερηφανίαν ἰδῇς καὶ πλεονάζουσιν τὴν κακίαν, ὥστε μὴδὲν δοιοὺν ἐπ' ἀνθρώποις γενέσθαι, κατάφυγε σὺ ἐπὶ τὸν Κύριον,

1. Πρβλ. Ματθ. 12, 36.

καὶ λέγε τὸν ια'. Ἐγχνονίζουσης δὲ τῆς παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλῆς, μὴ ὀλιγώρει ὡς ἐπιλησθεὶς παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ παρακάλει τὸν Κύριον ᾄδων τὸν ιβ'. Ἐπειδὴν βλασφημούντων τινῶν κατὰ τῆς Προνοίας ἀκούσης, μὴ κοινώνει μὲν αὐτῶν τῇ ἀσεβείᾳ, ἐντυγχάνων δὲ τῷ Θεῷ, λέγε τὸν ιγ' καὶ ιδ'. Καὶ λοιπὸν ἐὰν θέλῃς μαθεῖν ὁποῖός ἐστι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁ πολίτης, ψάλλε τὸν ιδ'.

ιζ'. Προσευχῆς σοι χρεία διὰ τοὺς ἀνθεστηκότας σοι καὶ περιέχοντάς σου τὴν ψυχὴν, ᾄδε τὸν ις', καὶ τὸν πε', καὶ τὸν πζ', καὶ τὸν ρμ'. Ἀλλὰ θέλεις μαθεῖν, πῶς Μωϋσῆς προσηύξατο, ἔχεις τὸν πθ'. Ἀλλ' ἐσώθης ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ ἐρρύσθης ἀπὸ τῶν διωκόντων σε, ᾄδε καὶ σὺ τὸν ιζ' ψαλμόν. Θαυμάζεις τὴν τῆς κτίσεως τάξιν, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν τῆς Προνοίας χάριν, τοῦ τε νόμου τὰ ἱερὰ προστάγματα, ψάλλε τὸν ιη' καὶ τὸν κγ'. Θλιβομένους δὲ ὄρων, παρακάλει τούτους, ἐπευχόμενος καὶ λέγων αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ ιθ' ψαλμῷ ῥήματα. Ὅρᾳς σεαυτὸν ποιμαίνόμενον καὶ εὐδοούμενον παρὰ τοῦ Κυρίου, χαίρων ἐπὶ τούτῳ ψάλλε τὸν κβ'. Οἱ ἐχθροὶ περὶ σέ, ἀλλὰ σὺ τὴν ψυχὴν ἐπαίρων πρὸς Θεόν, λέγε τὸν κδ', καὶ ὄψει τούτους «ἀμαρτάνοντας διακενῆς.» Ἐπιμένουσιν οἱ ἐχθροί, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὰς χεῖρας ἔχοντες αἱμάτων πλήρεις, καὶ ζητοῦντες ἐλκῦσαι σε καὶ ἀπολέσαι, μὴ δῶς ἀνθρώπῳ τὸ κρίμα (ὑποπτα γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα)· ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἀξιῶν κριτὴν γενέσθαι (μόνος γὰρ αὐτὸς δίκαιος), λέγε τὰ ἐν τῷ κε', καὶ τὸν λδ', καὶ τὸν μβ'. Ἐὰν δὲ καὶ τραχύτερον ἐπίθωνται, καὶ πλῆθος ὡς παρεμβολαὶ γένωνται οἱ ἐχθροί, καταφρονοῦντες ὡς μήπω σου χρισθέντος, καὶ διὰ τοῦτο πολεμεῖν ἐθέλοντες, μὴ πτήξῃς, ἀλλ' ᾄδε τὸν κς' ψαλμόν. Ἐπειδὴ δὲ ἀσθενής ἐστὶν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν πάλιν ἀναισχυντῶσιν οἱ ἐπιβουλευόντες, ἵνα μὴ πρὸς ἐκείνους ἔχῃς τὴν σχολήν, κράζε πρὸς τὸν Θεόν, λέγων τὰ ἐν τῷ κζ'. Καὶ ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῶν μαθεῖν πῶς δεῖ προσφέρειν τῷ Κυρίῳ, νοητῶς νοῶν ψάλλε τὸν κη'. Καὶ λοιπὸν ἐγκαινίζων τὸν οἶκόν σου τὴν τε ψυχὴν τὴν τὸν Κύριον ὑποδεχομένην, καὶ τὸν σώματικόν οἶκον, ἐν ᾧ σωματικῶς κατοικεῖς, εὐχαρίστει, καὶ λέγε τὸν τε κθ' καὶ τὸν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ρκς'.

ιη'. Ὅταν δὲ σαυτὸν διὰ τὴν ἀλήθειαν μισούμενον καὶ διωκόμενον παρὰ πάντων τῶν τε φίλων καὶ συγγενῶν βλέπῃς, μὴ τούτοις μηδὲ σαυτῷ κατανοῶν ὀλιγορήσης, μηδ', ἂν τοὺς γνωρίμους ἴδῃς ἀποστρεφόμενους σε, πτήξῃς ἀλλ' ἐκστάς ἀπὸ τούτων, καὶ σκοπῶν τὰ μέλλοντα, ψάλλε τὸν λ'. Τοὺς δὲ βαπτιζομένους καὶ λυτρομένους ἀπὸ τῆς φθαρτῆς γενέσεως βλέπων, καὶ θαυμάζων τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ᾄδε εἰς ἐκείνους τὸν λα'. Καὶ ὅταν μὲν ψάλλῃς μετὰ πολλῶν ἐθέλῃς, τοὺς δικαίους ἄνδρας καὶ τοὺς ὀρθοὺς τῷ βίῳ συναγαγών, λέγε καὶ οὐ τὸν λβ'. Ἐμπεσὼν δὲ εἰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ σοφῶς αὐτοὺς διαφυγών, καὶ ἐκκλίνας ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν, εἰ θέλεις εὐχαριστῆσαι, συγκαλέσας τοὺς πραεῖς ἄνδρας, ἐπ' αὐτῶν

ψάλλε τὸν λγ'. Καὶ ἐὰν ἴδῃς τῶν παρανομούντων τὴν ἐπὶ τὸ κακὸν φιλονεικίαν, μὴ νόμιζε ἐν αὐτοῖς κατὰ φύσιν τὴν κακίαν εἶναι, οἷα λέγουσιν οἱ αἰρετικοί· ἀλλὰ λέγε τὸν λε', καὶ ὅψει, ὅτι αὐτοὶ τοῦ ἁμαρτάνειν εἰσὶν αἷτιοι. Ἐὰν δὲ πολλὰ πράττοντας ἄνομα τοὺς πο-
 5 νηροὺς βλέπῃς, καὶ ἐπαιρομένους αὐτοὺς κατὰ τῶν μικρῶν, καὶ θέλῃς παραινεῖν τισὶ μὴ προσέχειν τούτοις, μὴδὲ παραζηλοῦν αὐτούς, διὰ τὸ ταχέως αὐτοὺς ἀποσβέννυσθαι, λέγε καὶ σαυτῷ καὶ τοῖς ἑτέροις τὸν λς'.

ιβ'. Ἀλλὰ δὴ καὶ σύ, προθέμενος προσέχειν σαυτῷ, ἐὰν βλέπῃς
 10 ἐπιτιθέμενον τὸν ἐχθρὸν (τότε γὰρ μᾶλλον ἐπεγεύρεται κατὰ τῶν τοιού-
 των), καὶ θέλῃς ἐπαλείφειν σαυτὸν κατ' αὐτοῦ, ᾄδε τὸν λη' ψαλμόν. Καὶ ἐὰν, τῶν ἐχθρῶν ἐπιτιθεμένων, ὑπομένης τὰς θλίψεις, καὶ θέλῃς μαθεῖν τὴν ἐκ τῆς ὑπομονῆς ὠφέλειαν, ψάλλε τὸν λθ' ψαλμόν. Βλέ-
 πων δὲ πολλοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς, καὶ θέλεις ἐλεεῖσθαι αὐτούς,
 15 δύνασαι τοὺς μὲν ἤδη ἐλεήσαντας ἀποδέχεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους εἰς τὸ ποιεῖν προτρέπεσθαι, ἐν τῷ λέγειν τὸν μ'. Εἰτα ἐὰν, πάνυ τὸν πόθον ἔχων εἰς τὸν Θεόν, ἀκούσης τῶν ἐχθρῶν ὀνειδιζόντων, μὴ ταρασσου· ἀλλὰ συνιεῖς τὸν ἐκ τοῦ τοιούτου πόθου ἀθάνατον καρπὸν, παρακάλει σαυτοῦ τὴν ψυχὴν τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι, καὶ ταύτῃ ἐπικου-
 20 ρίζων καὶ καταπραΰνων τὰς ἐν τῷ βίῳ λύπας αὐτῆς, λέγε τὸν μα' ψαλμόν. Συνεχῶς δὲ ἀναμιμνήσκεσθαι θέλων τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ τὰς γενομένας εἰς τοὺς πατέρας, καὶ περὶ τῆς ἐξόδου τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διαγωγῆς, πῶς τε ὁ μὲν Θεὸς ἀγαθός, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀχάριστοι, ἔχεις τὸν μγ', καὶ τὸν οζ', καὶ πη', καὶ τὸν ρδ',
 25 καὶ τὸν ρε', καὶ ρς', καὶ ριγ'. Καταφυγὼν δὲ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ δια-
 σωθεὶς ἀπὸ τῶν περὶ σὲ γενομένων θλίψεων, ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ, καὶ διηγῆσασθαι τὴν εἰς σὲ γενομένην φιλανθρωπίαν, ἔχεις τὸν με'.

κ'. Ἄλλ' ἡμαρτες, καὶ ἐντραπεῖς μεταγινώσκεις καὶ ἐλεηθῆναι
 30 ἀξιοῖς, ἔχεις τοὺς τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας λόγους ἐν τῷ ν'. Εἰ δὲ καὶ διεβλήθῃς πονηρῷ βασιλεῖ καὶ ὀρᾷς τὸν διάβολον κατακαυχώμενον, ἀναχώρει, καὶ λέγε καὶ σὺ τὰ ἐν τῷ να'. Καὶ ὅτε μὲν διώκῃ, καὶ διαβάλλουσί τινες παραδοῦναι σε θέλοντες, ὡς οἱ Ζιφαῖοι καὶ οἱ ἀλλόφυλοι τὸν Δαβίδ, μὴ ἀκηδιάσῃς, ἀλλὰ θαρρῶν
 35 τῷ Κυρίῳ, καὶ ὕμνων αὐτόν, λέγε τὰ ἐν τῷ νγ' καὶ νε'. Ἐὰν δὲ καὶ συνδράμῃ ὁ διώκων, καὶ μὴ γινώσκων εἰσελθῇ εἰς τὸ σπήλαιον ἐν ᾧ καὶ οὐ κρύπτῃ, μὴδ' οὕτως πτήξῃς· ἔχει γὰρ τοὺς ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ χρησμούς εἰς παράκλησιν καὶ σπηλογραφίας λόγους, τοὺς ἐν τῷ νς' καὶ τοὺς ἐν τῷ ρμα'. Ἐὰν δὲ καὶ φυλαχθῇ τὴν οἰκίαν
 40 κελεύσῃ ὁ ἐπιβουλεύων, καὶ διαφύγῃς, ἀνατίθει τῷ Κυρίῳ τὴν χάριν, ὡς ἐν στήλαις γράφων αὐτὴν ἐν τῇ ψυχῇ, μνημόσυνον οὔσαν τοῦ μὴ διεφθάρθαι σε, καὶ λέγε τὰ ἐν τῷ νη' ψαλμῷ. Ἐὰν δὲ καὶ ὀνειδίζωσι θλίβοντες οἱ ἐχθροί, καὶ φλυαροῦντες διαβάλλωσιν οἱ δοκοῦντες

εἶναι φίλοι, καὶ λυπηθῆς ἐν τῇ ἀδολεοχίᾳ σου πρὸς ὀλίγον, ἀλλὰ δύ-
 νασαι παρακαλεῖσθαι ὑμῶν καὶ σὺ τὸν Θεόν, καὶ λέγων τὰ ἐν τῷ
 νδ' ῥήματα. Καὶ πρὸς μὲν ὑποκρινομένους καὶ ἐν προσώπῳ καυχω-
 μένους λέγε πρὸς ἐντροπὴν ἐκείνων τὸν νζ' ψαλμόν· πρὸς δὲ τοὺς
 ὁρμῶντας ἀγρίως κατὰ σοῦ, καὶ θέλοντας λαβεῖν σου τὴν ψυχὴν, 5
 ἀντίθες σὺ τὴν πρὸς τὸν Θεόν σου ὑποταγὴν, καὶ θάρρει. "Ὅσω γὰρ
 ἐκεῖνοι μαίνονται, τοσούτῳ μᾶλλον ὑποτάσοῦ σὺ τῷ Κυρίῳ, καὶ
 λέγε τὰ ἐν τῷ ξα'. Καὶ ἐὰν μὲν διωκόμενος εἰς ἐρημίαν ἀπέλθῃς,
 μὴ φοβηθῆς ὡς μόνος ὢν ἐκεῖ, ἔχων δὲ τὸν Θεὸν ἐκεῖ καὶ πρὸς αὐτὸν
 ὁρθηζὼν ψάλλε τὸν ξβ'. Ἐκφοβούντων δὲ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ παυο- 10
 μένων τοῦ ἐνεδρεῦειν, ἀλλὰ καὶ ἐξερευνώντων πᾶν κατὰ σοῦ, κἂν
 πλῆθος ᾧσι, μὴ ὑπενδῶς· βέλη γὰρ νηπίων ἔσονται τούτων αἱ πληγαί,
 ψάλλοντός σου τὸν ξγ', καὶ τὸν ξδ', καὶ ξθ' καὶ ο'.

κα'. Καὶ ὅταν μὲν ὑμνῆσαι βούλῃ τὸν Κύριον, ᾄδε τὰ ἐν τῷ ξδ'.
 Ἐὰν δὲ κατηγῆσαι θέλῃς τινὰς περὶ ἀναστάσεως, ᾄδε τὰ ἐν τῷ ξε'. 15
 Οἰκτιρμούς δὲ αἰτῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὕμνει αὐτόν, ψάλλων τὸν ξς'.
 "Ὅτε δὲ βλέπεις τοὺς μὲν ἀσεβεῖς ἐν εἰρήνῃ εὐθηνουμένους καὶ καταθυ-
 μίως ζῶντας τοὺς δὲ δικαίους θλιβομένους, ἵνα μὴ σκανδαλισθῇς καὶ
 παρασαλευθῇς, λέγε καὶ σὺ τὰ ἐν τῷ οβ' ψαλμῷ. Καὶ ὅταν μὲν ὀργισθῇ
 ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν λαόν, ἔχεις εἰς παράκλησιν περὶ τούτου λόγους συνε- 20
 τοὺς τοὺς ἐν τῷ ογ'. ὅτε δὲ χρεῖα σοι ἐξομολογήσεώς ἐστι, ψάλλε τὸν θ',
 οδ' καὶ ια', καὶ ρδ', καὶ ρε', καὶ ρς' καὶ ρζ', καὶ ρι', καὶ ριζ', καὶ ρλε',
 καὶ ρλζ'. Καὶ δυοωπῆσαι μὲν θέλων τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τῶν αἵρε-
 τικῶν, ὅτι μὴ παρ' αὐτοῖς ἐνι θεογνωσίᾳ, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ καθολικῇ
 Ἐκκλησίᾳ, δύνασαι νοῶν ἄδειν καὶ λέγειν τὰ ἐν τῷ οε'. Τῶν δὲ ἐχθρῶν 25
 προκαταλαβόντων τὰς διεκφυγὰς, καὶ πάνυ θλιβόμενος, κἂν παρα-
 χθῇς, μὴ ἀπελπίσης, ἀλλὰ εὐχου· καὶ ἐὰν κράζων εἰσακουσθῇς,
 εὐχαρίστει τῷ Θεῷ, λέγων τὰ ἐν τῷ ος'. Ἐὰν δὲ ἐπιμένοντες οἱ
 ἐχθροὶ ἐπεισέλθωσι, καὶ μιάνωσι τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, τοὺς τε ἀγίους
 ἀποκτείνωσι, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ῥίψωσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, 30
 ἵνα μὴ συνελκυσθεὶς καταπτήξῃς αὐτῶν τὴν ὁμότητα, σύμπασχε
 μὲν τοῖς πάσχουσιν, ἐντύγχανε δὲ τῷ Θεῷ, λέγων τὸν οη' ψαλμόν.

κβ'. Ἐν ἑορτῇ δέ, θέλων ἄσαι τῷ Κυρίῳ, συγκαλέσας τοὺς τοῦ
 Θεοῦ δούλους, ψάλλε τὰ ἐν τῷ π' καὶ ιδ'. Τῶν δὲ ἐχθρῶν πάλιν ἐπι-
 ουναχθέντων πάντων πανταχόθεν, καὶ ἀπειλούντων κατὰ τοῦ οἴκου 35
 τοῦ Θεοῦ, συνθήκας τε ποιούντων κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἵνα μὴ ἀθυμή-
 σης διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν δυναστείαν αὐτῶν, ἔχεις ὥσπερ ἄγκυραν
 ἐλπίδος τὰ ἐν τῷ πβ' ῥήματα. Καὶ ἐὰν, βλέπων τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ
 καὶ τὰ αἰώνια αὐτοῦ σκηνώματα, τὸν πόθον ἔχῃς εἰς αὐτά, ὡς εἶχεν
 ὁ Ἀπόστολος, λέγε καὶ σὺ τὸν πγ' ψαλμόν. Πausαμένης δὲ ποτε τῆς 40
 ὀργῆς, καὶ τῆς αἰχμαλωσίας λυθείσης, ἐὰν θέλῃς εὐχαριστῆσαι,
 ἔχεις εἰς τὸ λέγειν τὰ ἐν τῷ πδ' καὶ ρκε'. Καὶ τὴν μὲν διαφορὰν τῆς
 καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ σχίσματα ἐὰν θέλῃς γινώσκειν, καὶ

ἐντρέπειν ἐκείνους, δύνασαι λέγειν τὰ ἐν τῷ πς' γεγραμμένα. Παρα-
 θαρσῦναι θέλων σεαυτὸν καὶ τοὺς ἑτέρους εἰς θεοσεβειαν, καὶ ὡς εἰς
 τὸν Θεὸν ἐλπίς οὔτε καταισχύνει, ἀλλὰ καὶ ἄφοβον τὴν ψυχὴν κατα-
 οκευάζει, αἰνεῖ τὸν Θεόν, λέγων τὰ ἐν τῷ 4'. Ψάλλαι θέλεις τῷ Σαβ-
 5 βάτῳ; ἔχεις τὸν 4α'.

κγ'. Εὐχαριστοῦσαι θέλεις τῇ Κυριακῇ; ἔχεις τὸν κγ'. Ἄσαι
 θέλεις δευτέρᾳ Σαββάτων; λέγε τὰ ἐν τῷ μζ'. Αἰνέσαι βούλει τῇ
 Παρασκευῇ; ἔχεις τὸν αἶνον ἐν τῷ 4β'. Τότε γάρ, γενομένου τοῦ
 σταυροῦ, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ᾠκοδομήθη, καίτοι τῶν ἐχθρῶν ἐπιχειρη-
 10 σάντων κωλύσαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐπινίκιον ᾄδειν τῷ Θεῷ πρέπει τότε
 τὰ εἰρημένα ἐν τῷ 4β'. Ἐὰν δὲ καί, αἰχμαλωσίας γενομένης, καθαι-
 ρεθῇ ὁ οἶκος, καὶ πάλιν οἰκοδομηθῇ, ἄδε τὰ ἐν τῷ 4ε'. Τῆς δὲ γῆς
 κατάστασιν λαβούσης ἀπὸ τῶν πολεμούντων, καὶ λοιπὸν ἡρεμούσης,
 καὶ βασιλεύσαντος τοῦ Κυρίου, ἐὰν θέλῃς ἄσαι περὶ τούτου, ἔχεις
 15 τὸν 4ς'. Θέλεις τῇ τετράδι τοῦ Σαββάτου ψάλλειν; ἔχεις τὸν 4γ'.
 τότε γάρ παραδοθεὶς ὁ Κύριος ἐκδικεῖν ἤρξατο τὴν κατὰ τοῦ θανάτου
 δίκην, καὶ θριαμβεύειν αὐτὸν παρρησίᾳ. "Ὅτ' ἂν οὖν, ἀναγινώσκων
 τὸ Εὐαγγέλιον, ἴδῃς τῇ τετράδι τοῦ Σαββάτου συμβούλιον λαβόντας
 τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τοῦ Κυρίου, ὁρῶν αὐτὸν τότε παρρησιαζόμενον
 20 ἐν τῇ κατὰ τοῦ διαβόλου ὑπὲρ ὑμῶν ἐκδικίᾳ, ψάλλε τὰ ἐν αὐτῷ τῷ
 4γ'. Πάλιν βλέπων τὴν εἰς πάντα πρόνοιαν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν κυριό-
 τητα αὐτοῦ, καὶ θέλων κατηχησαί τινας εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ
 ὑπακοήν, πείθων αὐτοὺς πρῶτον ἐξομολογεῖσθαι, ψάλλε τὸν 4θ'.
 Καὶ ἐὰν, μαθὼν αὐτοῦ τὴν κριτικὴν δύναμιν, καὶ ὅτι ἐλέω τὴν κρίσιν
 25 κεράσας κρίνει ὁ Κύριος, θελήσῃς αὐτῷ προσελθεῖν, ἔχεις εἰς τοῦτο
 λόγους τοὺς ἐν τῷ ρ'.

κδ'. Ἀσθενοῦς δὲ ἡμῶν τῆς φύσεως οὐσης, ἐὰν διὰ τὰς συνοχὰς
 τοῦ βίου ὡς πτωχὸς γενόμενος ἀκηδιάσῃ ποτέ, καὶ θέλῃς παρακλη-
 θῆναι, ἔχεις τὸν ρα' ψαλμόν. Καὶ ἐπειδὴ πρέπει διὰ πάντων καὶ ἐν
 30 πᾶσιν εὐχαριστεῖν ἡμᾶς τῷ Θεῷ, ὅτε θέλεις εὐλογεῖν αὐτόν, ἔχεις
 εἰς τοῦτο προτρέπεσθαι σαυτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ λέγειν τὸν ρβ' καὶ
 ργ'. Αἰνεῖν θέλεις τὸν Θεόν, καὶ εἰδέναι πῶς καὶ ἐπὶ τίνι δεῖ αἰνεῖν,
 καὶ τίνας πρέπει λέγειν τὸν αἶνον; ἔχεις τὸν ρδ', καὶ τὸν ρε', καὶ ρλδ',
 καὶ ρμε', καὶ τὸν ρμς', καὶ τὸν ρμζ', καὶ τὸν ρμη', καὶ τὸν ρν'. Ἐχεις
 35 πίστιν, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος, καὶ πιστεύεις ὡς εὐχόμενος λαλεῖς; λέ-
 γε τὸν ριε'. Ἀλλὰ ἀναβαίνοντα σαυτὸν αἰσθηταῖς πράξεσιν, ὥστε
 λέγειν· «Τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθάνομαι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεί-
 νομαι;» ἔχεις καθ' ἑκάστην προκοπὴν εἰς τὸ λέγειν τὰς ιε' τῶν
 ἀναβαθμῶν ᾠδὰς.

40 κε'. Ἠχμαλωτεύθης ὑπὸ ἄλλοτριῶν λογισμῶν, καὶ ἥσθου σεαυ-
 τὸν ἀπαγόμενον, καὶ μετέγνως, παῦσαι τοῦ λοιποῦ, καὶ μείνας ἐφ'

οἷς ἀμαρτάνοντα σεαυτὸν κατέλαβες, κάθου, καὶ κλαῦσον καὶ σύ, ὡς πεποίηκεν ὁ τότε λαός, λέγων τὰ ἐν τῷ ρλς'. Τοὺς δὲ πειρασμοὺς ἡγουμένους εἶναί σου δοκιμὴν, μετὰ τοὺς πειρασμοὺς ἐὰν εὐχαριστήσαι θελήσῃς, ἔχεις τὸν ρλγ' ψαλμόν. Συνέχῃ πάλιν ἀπὸ ἐχθρῶν, καὶ ῥυσθῆναι θέλεις; λέγε τὰ ἐν τῷ ρλθ'. Δεσθῆναι δὲ καὶ προσεύξασθαι θέλεις; ψάλλε τὸν ε' καὶ ρμβ'. Ἐχθρὸς τύραννος ἐπανέστη τῷ λαῷ καὶ σοι, ὥσπερ Γολιάθ τῷ Δαβίδ, μὴ πτήξῃς· ἀλλὰ πιστεύε καὶ σύ, ὡς ὁ Δαβίδ, καὶ λέγε τὰ ἐν τῷ ρμγ'. Εἴτα θαυμάζων τὰς εἰς πάντας τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, καὶ μνημονεύων τῆς τε εἰς σέ καὶ εἰς πάντας γενομένης ἀγαθότητος αὐτοῦ, ἐὰν θέλῃς διὰ ταῦτα εὐλογεῖν τὸν Θεόν, λέγε τὰ τοῦ Δαβίδ ῥήματα, ἅπερ καὶ αὐτὸς εἶπεν ἐν τῷ ρμδ' ψαλμῷ. Ἄσαι θέλεις τῷ Κυρίῳ; ἔχεις εἰς τὸ λέγειν τὸν ἡβ' καὶ ἡζ'. Ἐὰν μικρὸς ὢν προκριθῇς εἰς ἀρχὴν τινα τῶν ἀδελφῶν σου, μὴ ἐπαίρου κατ' αὐτῶν· ἀλλὰ τῷ ἐκλεξαμένῳ Κυρίῳ διδοὺς δόξαν, ψάλλε καὶ σύ τὸν ρνα' ἰδιον ὄντα τοῦ Δαβίδ. Ἀλλὰ θέλεις ψάλλειν ἐπακοὴν ἔχοντας τὸ Ἀλληλουῖα, ἔχεις τὸν ρδ', ρε' ρς', ρια', ριβ', ριγ', ριδ', ριε' ρις', ριζ', ριη', ρλδ', ρλε', ρμε', ρμς', ρμζ', ρμη', ρμβ', ρν'.

κς'. Ὅτε δὲ θέλῃς κατ' ἰδίαν τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ψάλλειν, ἐν ἐκάστῳ μὲν σχεδὸν εὐρίσκεις ψαλμῷ τὰ τοιαῦτα· ἔχεις δὲ μάλιστα τὸν μὲν μδ' καὶ τὸν ρθ' δηλοῦντας τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ γνησίαν γέννησιν καὶ τὴν ἐνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν· τὸν δὲ κα' καὶ ξη' προλέγοντας περὶ τοῦ θείου σταυροῦ, καὶ ὅσῃ δι' ἡμᾶς ἐπιβουλὴν ἀνεδέξατο, καὶ πόσα πέπονθε· καὶ τὸν μὲν β' καὶ ρη' σημαίνοντας τὴν τε τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλὴν καὶ πονηρίαν, καὶ τὴν Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου προδοσίαν· τὸν τε κ' καὶ μθ', καὶ οα' δηλοῦντας τὴν τε βασιλείαν αὐτοῦ καὶ κριτικὴν δύναμιν, καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ πάλιν ἐνσαρκον παρουσίαν, καὶ τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν. Καὶ ὁ μὲν ιε' δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· ὁ δὲ κγ' καὶ μς' ἀπαγγέλλουσι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν αὐτοῦ· τὸν δὲ ἡβ', καὶ ἡε', καὶ ἡζ', καὶ ἡη' ἀναγινώσκων, θεωρῆσαι δυνήσῃ τὰς εἰς ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν παθημάτων αὐτοῦ γενομένας εὐεργεσίας.

κζ'. Τοιοῦτος μὲν οὖν ἐστὶ καὶ ὁ χαρακτὴρ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῆς βίβλου τῶν Ψαλμῶν, ἐχούσης αὐτῆς ἰδίους ψαλμοὺς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ περὶ τῆς σώματι παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ πυκνοτέρας τὰς προφητείας, καθὰ προεῖπον. Διὰ τί δὲ μετὰ μέλους καὶ ὥδης ψάλλονται οἱ τοιοῦτοι λόγοι, ἀναγκαῖον μὴδὲ τοῦτο παρελθεῖν. Τινὲς μὲν γάρ τῶν παρ' ἡμῖν ἀκεραίων, καίτοι πιστευόντων εἶναι θεόπνευστα τὰ ῥήματα, ὅμως νομίζουσι διὰ τὸ εὐφωνον καὶ τέρψεως ἕνεκεν τῆς ἀκοῆς μελωδεῖσθαι τοὺς ψαλμοὺς. Οὐκ ἐστὶ δὲ οὕτως· οὐ γάρ τὸ ἡδὺ καὶ πιθανὸν ἐζήτησεν ἡ Γραφή· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὠφελείας ἕνεκεν τῆς ψυχῆς τετύπεται διὰ πάντα μὲν, μάλιστα δὲ διὰ δύο ταῦτα· πρῶτον μὲν, ὅτι ἐπρεπε τὴν

θείαν Γραφήν μὴ μόνον τῇ συνεχείᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ κατὰ πλάτος φωνῇ τὸν Θεὸν ὑμνεῖν. Κατὰ συνέχειαν μὲν οὖν εἴρηται, οἷά ἐστι τὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ ἱστορούμενα πάντα, μετὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης· κατὰ πλάτος δὲ λέγεται, οἷά ἐστι τὰ τῶν ψαλμῶν καὶ ᾠδῶν καὶ ᾠσμάτων ῥήματα· καὶ οὕτως γὰρ σωθήσεται τὸ ἐξ ὅλης ἰσχύος καὶ δυνάμεως ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν τοὺς ἀνθρώπους. Δεύτερον δέ, ὅτι, ὥσπερ ἁρμονία τοὺς αὐλοὺς συντιθεῖσα μίαν τὴν συμφωνίαν ἀποτελεῖ, οὕτως, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ διάφορα κινήματα φαίνεται, καὶ ἔστιν ἐν αὐτῇ τὸ λογίζεσθαι, καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν, καὶ τὸ θυμοειδές, 10 ἐκ δὲ τῆς τούτων κινήσεως καὶ ἡ τῶν μελῶν γίνεται τοῦ σώματος ἐνέργεια, βούλεται ὁ λόγος μὴ ἀσύμφωνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἑαυτῷ, μηδὲ διίστασθαι πρὸς αὐτόν· ὥστε λογίζεσθαι μὲν τὰ βέλτιστα, πράττειν δὲ τῷ θυμῷ τὰ φαῦλα, ὡς ὁ Πιλάτος λέγων μὲν «Οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω εἰς αὐτόν·¹» συντρέχων δὲ τῇ γνώμῃ τῶν Ἰουδαίων 15 ἡ ἐπιθυμεῖν μὲν τὰ φαῦλα, μὴ δύνασθαι δὲ πράττειν, ὡς οἱ κατὰ Σουσάννης πρεσβύτεροι· ἡ πάλιν μὴ μοιχεύειν μὲν, κλέπτειν δέ· ἡ μὴ κλέπτειν μὲν, φονεύειν δέ· ἡ μὴ φονεύειν μὲν, βλασφημεῖν δέ.

κη'. Ἰν' οὖν μὴ τοιαύτη τις ἐν ἡμῖν ταραχὴ γίνηται, θέλει τὴν ψυχὴν ὁ λόγος ἔχουσαν Χριστοῦ νοῦν², ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, τούτῳ καθηγεμόνι χρῆσασθαι, καὶ ἐν τούτῳ τῶν μὲν ἐν αὐτῇ παθητικῶν κρατεῖν, τῶν δὲ τοῦ σώματος μελῶν ἄρχειν, εἰς τὸ ὑπακούειν τῷ λόγῳ· ἵνα, ὡς ἐν ἁρμονίᾳ τὸ πληκτρον, οὕτως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ψαλτήριον γενόμενος, καὶ τῷ πνεύματι προσέχων ὁλοκλήρως, καὶ πᾶσι τοῖς μέλεσι καὶ τοῖς κινήμασιν ὑπακούῃ, καὶ δουλεύῃ τῷ βουλήματι 25 τοῦ Θεοῦ. Τῆς δὲ τοιαύτης τῶν λογισμῶν ἀταραξίας καὶ ἀκύμονος καταστάσεως εἰκὼν καὶ τύπος ἐστὶν ἡ τῶν Ψαλμῶν ἐμμελὲς ἀνάγνωσις. Ὡσπερ γὰρ τὰ τῆς ψυχῆς νοήματα γνωρίζομεν καὶ σημαίνομεν δι' ὧν προφέρομεν λόγων, οὕτως, τῆς πνευματικῆς ἐν ψυχῇ ἁρμονίας τὴν ἐκ τῶν λόγων μελωδίαν σύμβολον εἶναι θέλων ὁ Κύριος, τετύ- 30 πωκεν ἐμμελῶς τὰς ᾠδὰς ψάλλεσθαι, καὶ τοὺς ψαλμοὺς μετ' ᾠδῆς ἀναγινώσκεσθαι. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἡ ἐνθυμία τῆς ψυχῆς, τὸ καλῶς αὐτὴν διακεῖσθαι, ὡς γέγραπται· «Εὐθυμεῖ τις ἐν ὑμῖν; ψαλλέτω.³» Οὕτως τὸ μὲν ἐν αὐτῇ ταραχῶδες καὶ τραχὺ καὶ ἀτακτον ἐξομαλίζεται· τὸ δὲ λυποῦν θεραπεύεται, ψαλλόντων ἡμῶν· «Ἵνα τί περίλυπος 35 εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με;⁴» Καὶ τὸ μὲν ἐσφαλμένον ἐπιγνώσεται λέγουσα· «Ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες.⁵» τὸ δὲ φοβηθὲν ἐπιρρώσει τῇ ἐλπίδι ἐν τῷ λέγειν· «Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος.⁶»

κθ'. Οἱ μὲν οὖν μὴ τοῦτον τὸν τρόπον ἀναγινώσκοντες τὰς θείας 40 ᾠδὰς οὐ συνετῶς ψάλλουσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς μὲν τέρπουσιν, ἔχουσι δὲ

1. Ἰω. 18, 38. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 2, 16. 3. Ἰακ. 5, 13. 4. Ψαλμ. 41, 6, 12, 12, 5. 5. Ψαλμ. 72, 2. 6. Ψαλμ. 117, 6.

μέμψιν, ὅτι «Οὐχ ὥραϊος αἶνος ἐν στόματι ἀμαρτωλοῦ·¹» οἱ δὲ κατὰ τὴν προειρημένον ῥόπον ψάλλοντες, ὥστε τὴν μελωδίαν τῶν ῥημάτων ἐκ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς πρὸς τὸ πνεῦμα συμφωνίας προσφέρεσθαι, οἱ τοιοῦτοι ψάλλουσι μὲν τῇ γλώσσει, ψάλλοντες δὲ καὶ τῷ νοί, οὐ μόνον ἐκυτοῦς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θέλοντας ἀκούειν αὐτῶν με- 5 γάλως ὠρελοῦσιν. Ὁ γοῦν μακάριος Δαβίδ, οὕτως καταψάλλων τοῦ Σαούλ, αὐτὸς εὐηρέσκει τῷ Θεῷ, καὶ τὸν τάραχον καὶ τὸ μανικὸν πάθος τοῦ Σαούλ ἀπήλαυνε, καὶ γαληνῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ παρεσκεύαζεν.² Οὕτως οἱ ἱερεῖς ψάλλοντες, εἰς ἀταραξίαν τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν καὶ εἰς ὁμόνοιαν αὐτάς τῶν ἐν οὐρανοῖς χορευόντων προσε- 10 καλοῦντο. Τὰ ἄρα μετὰ μέλους λέγεσθαι τοὺς ψαλμοὺς οὐκ ἔστιν εὐφωνίας σπουδὴ, ἀλλὰ τεκμήριον τῆς ἁρμονίας τῶν ἐν τῇ ψυχῇ λογισμῶν. Καὶ ἡ ἑμμελὴς δὲ ἀνάγνωσις σύμβολόν ἐστι τῆς εὐρύθμου καὶ ἀχειμάστου καταστάσεως τῆς διανοίας. Καὶ γὰρ τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις καὶ κιθάρᾳ καὶ δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ³, σύμβο- 15 λον πάλιν ἦν καὶ σημαντικὸν τοῦ συγκεῖσθαι μὲν νομίμως τὰ μέλη τοῦ σώματος ὡς χορδὰς, τοὺς δὲ λογισμοὺς τῆς ψυχῆς ὡς κύμβαλα γίνεσθαι, καὶ λοιπὸν τῇ ἡχῇ καὶ τῷ νεύματι τοῦ πνεύματος ταῦτα πάντα κινεῖσθαι καὶ ζῆν· ὥστε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «τῷ πνεύματι τὸν ἄνθρωπον ζῆν μὲν, καὶ τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦν.⁴» 20 Οὕτως γὰρ καὶ καλῶς ψάλλων ῥυθμίζει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ὥσπερ ἐξ ἀνισότητος εἰς ἰσότητά ἄγει· ὥστε ἐν τῷ κατὰ φύσιν αὐτὴν ἐστηκυῖαν μὴ πτοεῖσθαι ὑπὸ τινος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον εὐφραντάσιον γίνεσθαι, καὶ πλέον αὐτὴν λαμβάνειν πόθον τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Τῇ γὰρ τῶν ῥημάτων μελωδίᾳ συνδιατιθεμένη ἐπιλανθάνεται τῶν παθῶν, 25 καὶ χαίρουσα βλέπει πρὸς τὸν νοῦν τὸν ἐν Χριστῷ, λογιζομένη τὰ βέλτιστα.

λ'. Δεῖ τοίνυν, ὦ τέκνον, τῶν ἐντυγχανόντων ἕκαστον ταύτῃ τῇ βίβλῳ ἐντυγχάνειν μὲν ἅπασιν γνησίως τοῖς ἐν αὐτῇ θεοπνεύστοις οὔσι, λαμβάνειν δὲ λοιπὸν ἀπ' αὐτῶν ὡς ἐκ παραδείσου καρπῶν ὠφελείας, πρὸς δὲ τὴν χρεῖαν ἑαυτὸν ἔχοντα συνορᾷ. Ἐγοῦμαι γὰρ ἐν τοῦτοις τοῖς λόγοις τῆς βίβλου τὸν πάντα βίον τῶν ἀνθρώπων, τὰς τε τῆς ψυχῆς διαθέσεις, καὶ τὰ τῶν λογισμῶν κινήματα μεμετρηῆσθαι καὶ περιέχεσθαι· καὶ μηδὲν πλέον τούτων ἐν ἀνθρώποις εὐρίσκεσθαι. 35 Εἴτε γὰρ μετανόιας ἢ ἐξομολογήσεως χρεῖα, ἢ θλίψις καὶ πειρασμὸς κατέλαβεν, ἢ ἐδιώχθη τις, καὶ ἡ ἐπιβουλεύμενος ἐρρύσθη, εἰ δὲ καὶ περίλυπός τις γέγονεν καὶ ταραττέται, καὶ πάσχει τι τοιοῦτον, οἷον ἐν τοῖς ἐμπροσθεν εἴρηται, ἢ καὶ συνορᾷ ἑαυτὸν μὲν προκόπτοντα, τὸν δὲ ἐχθρὸν καταργούμενον, ἢ καὶ αἰνέσαι καὶ εὐχαριστῆσαι, καὶ εὐλογῆσαι βούλεται τὸν Κύριον, ἔχει τὴν διδασκαλίαν τούτων ἐν τοῖς 40

1. Σοφ. Σειρ. 15, 9. 2. Πρβλ. Α' Βασ. 16, 23. 3. Πρβλ. Ψαλμ. 150, 3-5. 4. Ῥωμ. 8, 13.

θείους ψαλμοῖς. Ἐκλεγέσθω γάρ τὰ ἐν αὐτοῖς περὶ ἐκάστου τούτων εἰρημένα, καὶ οὕτως ὡς περὶ ἑαυτοῦ γεγραμμένα λέγων, καὶ συνδιατιθέμενος τοῖς γεγραμμένοις, ἀναφέρει τῷ Κυρίῳ.

λα'. Μὴ περιβαλλέτω μέντοι τις αὐτὰ τοῖς ἔξωθεν πιθανοῖς
 5 ῥήμασι, μηδὲ πειραζέτω τὰς λέξεις μεταποιεῖν ἢ ὅλως ἐναλλάσσειν· ἀλλ' οὕτως ἀτεχνῶς τὰ γεγραμμένα λεγέτω καὶ ψαλλέτω, ὥσπερ εἴρηται, ὑπὲρ τοῦ καὶ τοὺς διακονήσαντας ἀνθρώπους αὐτὰ ἐπιγινώσκοντας τὸ ἑαυτῶν συνεύχεσθαι ἡμῖν· μᾶλλον δὲ ἵνα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ λαλήσαν ἐν τοῖς ἁγίοις, θεωροῦν τοὺς παρ' αὐτοῦ λόγους ἐνηχη-
 10 θέντας ἐκείνοις, συναντιλαμβάνηται ἡμῖν. "Ὅσω γὰρ τῶν ἁγίων ὁ βίος βελτίων τῶν ἄλλων ἐστί, τοσούτῳ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ῥήματα τῶν παρ' ἡμῶν συντιθεμένων βελτίονα καὶ ἰσχυρότερα ἂν τις εἴποι δικαίως. Ἐν τούτοις γὰρ εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα λέγοντες, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· «Κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο
 15 δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἐφραξαν στόματα λεόντων, ἐσβεσαν δύναμιν πυρός, ἐφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἐκλιναν ἀλλοτρίων, ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν.¹»

λβ'. Οὐκοῦν καὶ νῦν ταῦτα λέγων ἕκαστος ἔστω θαρρῶν, ὅτι δι'
 20 αὐτῶν ταχέως ὁ Θεὸς ἐπακούσεται τοῖς δεομένοις· εἴτε γὰρ θλίβεται λέγων ταῦτα, μεγάλην ὀψεται τὴν ἐν αὐτοῖς παράκλησιν· εἴτε πειράζεται καὶ διώκεται ψάλλων οὕτως, δοκιμώτερος ἀναφανήσεται, καὶ σκεπασθήσεται παρὰ τοῦ Κυρίου, τοῦ καὶ τὸν εἰπόντα ταῦτα σκεπάσαντος· ἐν τούτοις τὸν μὲν διάβολον ἀνατρέψει, τοὺς δὲ δαίμονας
 25 αὐτοῦ σοβήσει. Ταῦτα λέγων εἰ μὲν ἡμαρτεν, ἑαυτὸν ἐντρέψει καὶ παύσεται· εἰ δὲ μὴ ἡμαρτεν, ὀψεται ἑαυτὸν χαίροντα, ὅτι τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεται, καὶ ἀγωνιζόμενος μὲν ἰσχύσει ψάλλων οὕτως, οὐ σαλευθήσεται δὲ εἰς τὸν αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπατῶντας καὶ πλανᾶν ἐπιχειροῦντας ἐλέγξει· καὶ τούτου
 30 οὐκ ἄνθρωπος ἐγγυητής, ἀλλ' αὐτὴ ἡ θεία γίνεται Γραφή. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο τῷ Μωϋσῇ γράψαι τὴν μεγάλην ᾠδὴν², καὶ διδάξαι τὸν λαόν· τὸν τε καθιστάμενον ἄρχοντα κελεύει γράψαι τὸ Δευτερονόμιον, ἔχειν τε τοῦτο μετὰ χειρὸς, καὶ μελετᾶν αἰεὶ τὰ ἐν αὐτῷ ῥήματα³, ὡς ἀρκούντων τῶν ἐν αὐτοῖς λόγων πρὸς τε ὑπόμνησιν
 35 ἀρετῆς, καὶ βοήθειαν φέρειν τοῖς γνησίως αὐτοὺς μελετῶσιν. Ἀμέλει ὀπηνίκα εἰς τὴν γῆν εἰσῆλθεν ὁ τοῦ Ναυῆ, βλέπων τὰς τῶν ἐχθρῶν διατάξεις, καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἀμορραίων πάντας συνελθόντας εἰς πόλεμον, αὐτὸς ἀνθ' ὅπλων καὶ ξιφῶν τὸ Δευτερονόμιον ἀναγνοὺς εἰς τὰ ὄτα πάντων, τὰ τε ῥήματα τοῦ νόμου ὑπομνήσας, καὶ τούτοις
 40 τὸν λαὸν καθοπλίσας, περιέγεγονε τῶν πολεμίων. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωσίας εὐρεθέντος τοῦ βιβλίου, καὶ ἀναγνωσθέντος εἰς τὰς πάντων

1. Ἐβρ. 11, 33-35.

2. Πρβλ. Δευτ. 31, 19.

3. Πρβλ. Δευτ. 17, 18.

ἀκοάς, οὐκέτι τοὺς ἐχθροὺς ἐφοβεῖτο.¹ Καὶ εἴ ποτε δὲ πόλεμος ἦν τῷ λαῷ, ἡ κιβωτὸς ἔχουσα τὰ πυξία τοῦ νόμου προώδευε πάντων, καὶ ἤρκειτο τοῦτοις ἀντὶ πάσης παρατάξεως εἰς βοήθειαν, εἰ μὴ τις ἦν παρὰ τοῖς βασιτάξουσιν καὶ ἐν τοῖς λαοῖς προκρατήσασα ἀμαρτία καὶ ὑπόκρισις. Πίστεως γὰρ καὶ γνησίας διαθέσεως χρεία, ἵνα ὁ νόμος 5 εἰς τὰ κατ' εὐχὴν συνεργάζεταιται.

λγ'. Ἐγὼ γοῦν, ἔλεγεν ὁ γέρων, ἤκουσα καὶ παρὰ φρονίμων ἀνδρῶν, ὥς ἄρα τὸ παλαιὸν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, μόνον ἀναγινώσκοντες τὰς Γραφάς, ἐδίωκον δαίμονας, καὶ ἠλέξουν τὰς παρ' αὐτῶν τοῖς ἀνθρώποις γινομένας ἐπιβουλὰς. Ὅθεν καὶ καταγνώσεως πάσης 10 ἀξίους εἶναι ἔλεγε τοὺς ταῦτα μὲν ἀφιέντας, συντιθέντας δὲ ἑαυτοῖς ἔξωθεν πιθανὰ ῥήματα, καὶ ἐν τούτοις ἐξορκιστὰς ὀνομάζοντας. Μᾶλλον γὰρ παίζουσι, καὶ παρέχουσιν ἑαυτοὺς ἐκείνοις εἰς τὸ χλευάζεσθαι· οἷα πεπόνθασιν Ἰουδαῖοι οἱ Σκευᾶ υἱοί, ἐπιχειρήσαντες καὶ αὐτοὶ τὸν τρόπον τοῦτον ἐξορκίζουσιν.² Ταῦτα μὲν γὰρ ἀκούοντες 15 παρὰ τῶν τοιούτων οἱ δαίμονες παίζουσι· τὰ δὲ τῶν ἁγίων ῥήματα φοβοῦνται, ἧ καὶ φέρειν αὐτὰ οὐ δύναται. Ἔστι γὰρ ἐν τοῖς τῶν Γραφῶν ῥήμασιν ὁ Κύριος, ὃν μὴ δυνάμενοι φέρειν ἔκραζον· «Δέομαί σου, μὴ με πρὸ καιροῦ βασανίσῃς»·³ ἐκαίοντο γὰρ καὶ μόνον βλέποντες παρόντα τὸν Κύριον. Οὕτως καὶ ὁ Παῦλος παρήγγειλε τοῖς ἀκα- 20 θάρτοις πνεύμασιν·⁴ οὕτως καὶ τοῖς μαθηταῖς ὑπετάσσετο τὰ δαιμόνια.⁵ Καὶ ἐπὶ Ἐλισσαίου δὲ τοῦ προφήτου ἐγένετο χεὶρ Κυρίου⁶, καὶ προσέφητευσε περὶ τῶν ὑδάτων τοῖς τρισὶ βασιλεῦσιν, ὅτε ἔψαλλε κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ὁ ψάλλων. Οὕτως καὶ νῦν, εἴ τις κήδεται τῶν πασχόντων, ταῦτα λεγέτω, καὶ μᾶλλον τὸν τε πάσχοντα ὠφελεῖ, 25 καὶ ἑαυτοῦ τὴν πίστιν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν ἐπιδείξεται· ὥστε, καὶ ταύτην ὀρῶντα τὸν Θεόν, τελείαν τὴν θεραπείαν παρασχεῖν τοῖς δεομένοις. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἅγιος γινώσκων, ἔλεγεν ἐν τῷ ριτ' ψαλμῷ· «Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου»·⁷ καὶ πάλιν· «Ψαλτὰ ἡσάν μοι τὰ δικαιώματά σου ἐν τόπῳ 30 παροικίας μου»·⁸ Ἐν τούτοις γὰρ καὶ σωτηρίαν ἐκέρδαινον, λέγοντες· «Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μου ἐστί, τότε ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου»·⁹ Ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος ἐν τούτοις ἡσφαλίζετο τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν, λέγων· «Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερά γένηται»·¹⁰ Ταῦτα καὶ σὺ μελετῶν, καὶ συνετῶς 35 ἐντυχάνων οὕτως τοῖς ψαλμοῖς, τὸν μὲν ἐν ἐκάστῳ νοῦν ἀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Πνεύματος» καταλαβεῖν δυνήσῃ. Τοιοῦτον δὲ καὶ σὺ ζηλώσεις βίον, οἷον ἔσχον οἱ ταῦτα θεοφορούμενοι λαλήσαντες ἄνδρες ἅγιοι.

1. Πρβλ. Δ' Βασ. 22, 8-11. 2. Πρβλ. Πράξ. 19, 14-16. 3. Δ' Βασ. 8, 29.
4. Πρβλ. Πράξ. 16, 18. 5. Πρβλ. Δουκ. 10, 17. 6. Πρβλ. Δ' Βασ. 3, 15.
7. Ψαλμ. 118, 16. 8. Ψαλμ. 118, 54. 9. Ψαλμ. 118, 92. 10. Α' Τιμ. 4, 15.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.*

Ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν ἄνευ τῆς τοῦ ἀριθμοῦ
5 προσθήκης ἀνεγράφησαν οἱ πάντες καὶ διαφόρως· οἱ μὲν εἰσι συνημ-
μένοι, οἱ δὲ διηρημένοι. Αὐτίκα γοῦν ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τὸ
Ἑβραϊκὸν συνημμένοι· καὶ πάλιν ὁ ἑνατος, συνημμένος παρ' ἡμῖν,
ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ διήρηται εἰς δύο. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ τῶν Ψαλμῶν βίβλος
εἰς μέρη πέντε διήρηται. Παρατηρητέον δέ, μὴ κατὰ ἀκολουθίαν τῶν
10 τῆς ἱστορίας χρόνων ἢ τῶν ψαλμῶν σύγκειται τάξις· ἐνήλλακται δὲ
παρὰ πολλοῖς τοῖς χρόνοις, ὥς ἡ βίβλος τῶν Βασιλειῶν δηλοῖ. Πολλῆς
γὰρ εἰδωλολατρείας κατακρατησάσης τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθνους,
λήθην αὐτοὺς πεποιῆσθαι τῶν πατρικῶν Γραφῶν, ὥς μὴδὲ φαίνε-
σθαι βίβλον τοῦ Μωσέως νόμου, μὴδὲ μὴν τῆς τῶν πατέρων εὐσεβείας
15 τι σφίζεσθαι παρ' αὐτοῖς. Ὅτε γοῦν καὶ τοὺς προφῆτας ἀνήρουν,
διαλέγοντας αὐτῶν τὰς δυσσεβείας, καὶ τούτων ἕνεκα τὸ πρῶτον τῇ
τῶν Ἀσσυρίων πορεδόθησαν αἰχμαλωσίᾳ· μετὰ δὲ ταῦτά τινα τῶν
προφητῶν, περὶ τῆς συναγωγῆς αὐτῶν ἐσπουδακότα, μετὰ γε τῶν
λοιπῶν καὶ τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν συναγχοχέει· οὐκ ἀθρόως εὐρόν-
20 τα τοὺς πάντας, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους χρόνους· κατατάττειν δὲ ἐν
πρώτοις τοὺς πρώτους εὐρισκομένους· διὸ μὴδὲ τοῦ Δαυὶδ ἐφεξῆς
εὐρίσκεσθαι τοὺς πάντας, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ τῶν υἱῶν Κορέ, καὶ τοῦ
Ἀσάφ, καὶ Σολομῶντος, καὶ Μωσέως, Αἰθάμ τε τοῦ Ἰσραηλίου,
καὶ Αἰμάν, καὶ πάλιν τοῦ Δαυὶδ, εὐρίσκεσθαι ἀναμῖξ ἐν τῇ βίβλῳ
25 τεταγμένους· οὐ καθ' οὓς ἐλέχθησαν χρόνους, ἀλλὰ καθ' οὓς εὑραντο.
Τὸ δ' αὐτὸ εὖροις γεγεννημένον καὶ ἐν ταῖς τῶν προφητῶν περικοπαῖς.
Τοὺς δὲ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ δωδέκατον ἀνεπιγράφους ψαλμοὺς,
καὶ τοὺς ἐπιγραφὴν ἔχοντας, οὐ δηλοῦντας τίνος εἰσὶν, ἐκείνων
εἶναι παῖδες Ἑβραίων φασί, ὧν τοῦνομα φέρεται ἐν ταῖς τῶν ἀνεπι-
30 γράφων προτεταγμέναις. Τὸν δὲ πρῶτον καὶ δεύτερον, ἕνα ὄντα·
ἄμφω, τοῦ Δαυὶδ ὑπάρχειν ἡγοῦμαι, διὰ τὸ πάντας τοὺς ἐν τῷ πρῶ-
τῳ μέρει τῶν Ψαλμῶν ἐφεξῆς αὐτοῦ εἶναι. Ἀπὸ γοῦν τοῦ τρίτου
μέχρι τοῦ μ' τοῦ Δαυὶδ ἐπιγράφονται οἱ πάντες· διὸ μοι δοκοῦσιν
ὑπάρχειν τοῦ αὐτοῦ ὁ τε πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος. Πιστοῦται δὲ λόγον
35 ἡ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων βίβλος, ἐν ᾗ εἴρηται· «Δέσποτα, σὺ

* Κατὰ τὴν ἔκδοσιν J. P. Migne, Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca, τ. 27, σ. 56 ἐξ.

ἐποίησας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὁ τοῦ πατρὸς ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου στόματος παιδὸς σου Δαυὶδ εἰπὼν· Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; ¹» Σαφῶς γὰρ διὰ τούτων τὸν β' ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ ἐφησεν εἶναι. Ἀποσειωπῆσθαι δὲ εἰκὸς ἐπ' αὐτὸν τὴν τοῦ Δαυὶδ προγραφὴν, διὰ τὸ 5 γυμνῇ ἔχειν περὶ τοῦ Κυρίου προφητεῖαν, ἐν ᾗ εἴρηται· «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.²» Οἷς ἀκολούθως ἐπιλέγει ἐξ αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ τό· «Κύριος εἶπε πρὸς μέ· Υἱός μου εἰ σύ.³» Φέρονται τοίνυν ψαλμοὶ οἱ πάντες ρν'. Τινὲς δὲ νομίζουσι τοὺς πάντας εἶναι τοῦ μακαρίου Δαυὶδ· οὐ σημαίνεται δὲ 10 τοῦτο. Οἱ μὲν γὰρ πάντες ἀναφέρονται τοῦ Δαυὶδ· ἐν δὲ ταῖς ἐπιγραφαῖς δεικνύται τίς τίνος ψαλμὸς γεγένηται. Τέσσαρες γὰρ ἄρχοντες ᾧδῶν ἐξελέγησαν, σπῆ' ἀκόλουθοι. Τῶν οὖν τεσσάρων ἀρχόντων παράκεινται ψαλμοὶ, ὥς καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ διδάσκουσιν. Ὅποταν γὰρ λέγῃ· «Ψαλμὸς τοῖς υἱοῖς Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ, καὶ Αἰ- 15 μάν» αὐτοὶ ψάλλουσιν οἱ υἱοὶ Κορέ, Αἰθάν, Ἀσάφ, καὶ Αἰμάν. Ὅταν εἴπῃ, «Ψαλμὸς τοῦ Ἀσάφ», αὐτὸς εἶπεν ὁ Ἀσάφ· ὅταν εἴπῃ, «Ψαλμὸς τοῦ Ἰδιθούμ», αὐτὸς ψάλλει Ἰδιθούμ· ὅποταν εἴπῃ, «τοῦ Δαυὶδ», αὐτὸς λέγων ἦν Δαυὶδ· ἐπὶ δὲ λέγῃ, «τῷ Δαυὶδ», ὑφ' ἐτέρων λέγεται εἰς τὸν Δαυὶδ. Εἰσὶ μὲν οἱ πάντες ρν', ὧν οβ' εἰσὶ 20 τοῦ Δαυὶδ, θ' δὲ τῷ Δαυὶδ, ιβ' τοῦ Ἀσάφ, ιβ' τοῖς υἱοῖς Κορέ, εἰς τοῦ Ἰδιθούμ, εἰς τοῦ Αἰθάμ, εἰς τοῦ Αἰμάν, εἰς τοῦ Σαλομών, δύο Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, ἀνεπίγραφοι λθ' καὶ εἰς Μωσέως· πάντες ρν'.

Δεῖ τοίνυν θεωρῆσαι τὸ μυστήριον τίνι λόγῳ, διαφορῶν ᾧδῶν 25 ὑπαρχόντων, καὶ μὴ πάντων τῶν ψαλμῶν ἦντων Δαυὶδ, ἀναφέρεται εἰς τὸν Δαυὶδ· καὶ τοῦτο οὐ παραδραμούμεθα. Τούτου γὰρ χάριν ἐπεγράφη, ἐπεὶ αὐτὸς αἴτιος γεγένηται τοῦ εἶναι ταῦτα· αὐτὸς γὰρ ἐξέλεξε τοὺς ᾧδοὺς. Αὐτὸς τοίνυν αἴτιος γενόμενος ἡξιώθη τῆς τιμῆς ταύτης, ἵνα πάντες ὅσα εἶπαν οἱ ᾧδοὶ εἰς τὸν Δαυὶδ καταλογισθῇ. 30

Ὅτι προφήτης ὑπάρχων ὁ Δαυὶδ, καὶ ἠνεωγμένους ἔχων τοὺς ἔνδον ὀφθαλμοὺς, καὶ εἰδώς, ὅτι χαίρουσι τῇ πτώσει τῶν ἀνθρώπων τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ πάλιν ἀντιλυποῦνται ἡττώμενα ἐπὶ τῇ διορθώσει τῶν ἀνθρώπων, πάντως ὅτι νοητῶς τὰς κατ' αὐτῶν προσευχὰς ἐποιεῖτο, ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐχθρῶν πρὸς αὐτὰ μεταβαλλόμενος. 35 Εἰ γὰρ μὴ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκλάβωμεν τὸν σκοπὸν τῶν προφητῶν, οὐ μόνον οὐδεμίαν οἰκοδομὴν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰρημένων πρὸς κτῆσιν πραότητος ἐξομεν, ἀλλὰ καὶ σκληρὰν τινα καὶ ἐναντίαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας διάθεσιν ἀναληψόμεθα ἐκ τοῦ κατεύχεσθαι συχνῶς τῶν ἐχθρῶν, καὶ μὴ ἀγαπᾶν· μυριοντάκις λέγοντος 40 τοῦ Δαυὶδ, «Αἰσχυνθεῖσαν καὶ ἐντραπείησαν πάντες οἱ ἐχθροί

1. Πράξ. 4, 24-25. Ψαλμ. 2, 1. 2. Ψαλμ. 2, 2. 3. Ψαλμ. 2, 7.

μου, καὶ μὴ αἰσχυνθεῖην ἐγώ.» Ταῦτα δὲ οὐκ ἂν πεισθείημεν οὕτως εἰρηκέναι ἄνδρας προφήτας καὶ φίλους Θεοῦ, εἰ μὴ τῷ προειρημένῳ τρόπῳ. Οὕτω γὰρ χρή νοεῖν τὸν φιλόπονον, ἔνθα ἂν ἐπαρώμενον εὖροι προφήτην, ἐπὶ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν μεταβάλ-
5 λοντα. Λοιπὸν δεῖ κατασχολάζεσθαι τὸν ἀσκητὴν παντὸς ῥήματος τὴν κατανόησιν.

ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.*

ΨΑΛΜΟΣ Α'.

Υπόθεσις.

5

Τὴν ἀρχὴν τῆς προφητείας τῷ ἐξ αὐτοῦ τεχνησομένῳ Χριστῷ ἀνατίθην-
σιν ὁ Δαυίδ. Διὸ ἐν πρώτοις μακαρίζει τοὺς εἰς αὐτὸν ἡλπικότας.

[Μακαρίους δὲ καλεῖ τοὺς μὴ πορευθέντας ἐν βουλῇ ἀσεβῶν,
μήτε μὴν στάντας ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν, μήτε ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν
καθεστηκότας. Τρία γὰρ ἦν τὰ τάγματα παρὰ Ἰουδαίοις κατὰ τοῦ 10
Σωτῆρος ἐπαναστάντα, γραμματεῖς, Φαρισαῖοι, καὶ νομικοί· οἱ καὶ
κληθεῖεν εἰκότως ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ καὶ λοιμοί. Ὁδὸς μὲν ὁ
βίος εἴρηται διὰ τὴν πρὸς τὸ τέλος τῶν γεννωμένων ἐπαξιν.]

«Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν.» Δυνατὸν
δὲ βουλὴν ἀσεβῶν εἰπεῖν τὴν σύνοδον καὶ τὴν συνέλευσιν τῶν πονηρῶν. 15
Καὶ ἐπεὶ βλαβερόν τὸ τοῖς ἀθροίσμασι τῶν ἀσεβῶν παραβάλλειν,
μακαρίζει τὸν μὴδὲ κατὰ ποσὸν εἰς τὸ αὐτὸν αὐτοῖς ἐρχόμενον. Τοιοῦ-
τος ὑπῆρχεν ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας, ὁ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ
Θεοῦ θάψας. Εἴρηται γὰρ περὶ αὐτοῦ, ὥς οὐκ ἦν συγκατατιθέμενος
τῇ βουλῇ τῶν Ἰησοῦ προδοτῶν. «Καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ 20
ἐκάθισε.» Διὰ τῆς καθέδρας τὴν διδασκαλίαν δηλοῖ, ὥς φησιν· «Ἐπὶ
τῆς καθέδρας Μωσέως.¹» Καθέδρα τοίμιν λοιμῶν ἡ διδασκαλία τῶν
πονηρῶν.

«Ἡμέρας καὶ νυκτός.» Τὸ σύντονον δηλοῖ. Οὐ γὰρ ἡμελημέ-
νως δεῖ μελετᾶν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

25

[Ἰὺ ἄλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ
αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός.] Τῷ νόμῳ, τῷ ἀγγελικῷ δη-
λονότι. Τὸ σύντονον δηλοῖ· οὐ γὰρ ἡμελημένως δεῖ μελετᾶν τὸν νόμον
τοῦ Κυρίου. Οὐ γὰρ ποτὲ δεῖ τοῖς μελετᾶν, ποτὲ δὲ οὐ, ἀλλ' αἰ
καὶ διαπαντός τοῖς θείοις λογίοις προσηλωσθαι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ 30
τό, «ἡμέρας καὶ νυκτός.» Καλὸς τοῦ κατορθώματος ὁ μισθός· ὁ γὰρ
τῷ θεῷ σχολάζων νόμῳ καὶ τοῖς ἐκ τούτου νόμοις ἀρδευόμενος.
Καὶ ὕδωρ καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν ἀνεκάλεσεν εἰπὼν·

* Κατὰ τὴν ἐκδοσιν J. P. Migne, Patrologiae Cursus Completus, Se-
ries Graeca, τ, 27, σ. 60 ἐξ.

1. Ματθ. 23, 2.

«... τὴν διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς μέ, καὶ πινέτω.¹» Τῷ παρ' ὕδασι δένδρῳ ἀπεικασταὶ αἰεὶ τεθηλότι, αἰεὶ βρίθοντι τοῖς ὡραίοις. Οἱ γὰρ τῆς ἀρετῆς ἀθλῆται τοὺς μὲν τῶν πόνων καρποὺς κατὰ τὸ μέλλον κομίσονται· ὅσον δέ τισι φύλλοις κάντεῦθεν τῇ ἀγαθῇ ἐλπίδι κατασκιάζονται, καὶ κλέπτουσι τῇ ψυχαγωγίᾳ τὴν τῶν πόνων βαρύτητα. Τῷ τοιοῦτῳ πάντα εὐδοκωθήσεται. Οὐδὲν γὰρ ἐναντίον τοῖς θείοις νόμοις διενεργήσει, τῷ τοῦ νόμου βουλήματι συναρμόττων τὸ θέλημα· πρότερον ἅπαντα τῆς κακίας ἀπαγορεύσας τὰ εἶδη, καὶ τῶν θείων νόμων ὑποδείξας τὴν τελειότητα, οὕτως ἐπήγαγε· «Πάντα ὅσα ἂν ποιῇ.»

«Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων.» Ἐξομολογήσεως, ἤτοι παραβολῆς ξύλον ὁ Χριστὸς ἀναγέγραπται ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ξύλον ζωῆς ἔστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς.²» Λέγει οὖν, ὅτι οἱ πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ σῶμα αὐτοῦ ἔσονται· μετασχηματίζει γὰρ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν πρὸς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. «Διεξόδους δὲ τῶν ὑδάτων» τὰς θείας φησὶ Γραφάς· ἐν αἷς ἅπαντα τοῦ ἔστιν εὐρεῖν Χριστὸν κηρυσσόμενον. [Ξύλον ζωῆς ὁ Χριστός, κλάδεις οἱ ἀπόστολοι, καρπὸς αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς· ὧν τὸ μὲν εἰς ὑποτύπωσιν μαρτυρίου, τὸ δὲ βαπτίσματος. Φύλλα οἱ λόγοι· καρπὸν τοῦ ξύλου νοήσεις τὴν ὀρθὴν πίστιν· φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν. Καρπὸς καὶ οἱ σωζόμενοι, ῥίζα τὸ βάπτισμα· γεωργὸς ὁ Πατήρ.] «Ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ.» Καρπὸν τοῦ ξύλου νοήσεις τὴν πίστιν· φύλλα δὲ αὐτοῦ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν. «Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ ἀπορρυήσεται», οὐκ ἀποπεσεῖται. «Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται.» Οὐ γὰρ ἔστι πρᾶξις τῶν κατὰ Θεὸν γινομένων ἀνωφελῆς. [Καιρὸς τοῦ διδόναι ἢ τοῦ λαμβάνοντος ἐπιτηδειότης ἔστιν.]

«Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει.» Διὰ τοῦτο μὲν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἀλλ' ὁμοίους εἶναι τοῖς γῆς ὑπὸ ἀνέμου ῥιπιζομένοις· ἀνεμον δὲ νοήσεις τὴν ἀπειλὴν τοῦ Θεοῦ τὴν λέγουσαν· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς πῦρ τὸ αἰώνιον.³» Οἱ τὴν αὐτὴν ἀκούσαντες φωνὴν καταπεσοῦνται δικαίως· οὐ γὰρ ἔστηκασιν εἰς Χριστόν, ὃς ἔστι πιστευόντων στήριγμα καὶ θεμέλιος· τὸ γὰρ εἰς κρίσιν φησὶν, οὐκ εἰς ἐρώτησιν. «Ἐν τῇ συναγωγῇ δικαίων», λέγει· ἀφορίζει γὰρ τοὺς δικαίους ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν.

«Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων.» Τό, «γινώσκει», ἀντὶ τοῦ, «τιμᾶ», κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ Θεοῦ εἰς Μωσῆν· «Γινώσκω σε παρὰ πάντας·⁴» ἀντὶ τοῦ τιμᾶ σε, καὶ εὖρες χάριν ἐν ἐμοί.

1. Ἰω. 7, 37. 2. Παρμ. 3, 18. 3. Ματθ. 25, 41. 4. Ἐξ. 33, 12.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ. Ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις

Β'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ ἀσεβεῖς τε καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ λοιμοὺς ἀποφηνάμενος τοὺς ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἐν τούτῳ πάλιν 5 δεικνύσι τὰς πράξεις διὰ τῶν τοιούτων ὀνομάτων, ὧν γεγόνاسι μέτοχοι. [Μνήμη τῶν ἀσεβῶν συμπεράνας τὸν πρῶτον ψαλμόν, ἐκ ταύτης πάλιν τοῦ β' τῇ ἀρχῇ ἐποιήσατο, διδάσκων, ὅτι τὸ προειρημένον τῶν ἀσεβῶν τέλος καὶ τοὺς κατὰ τοῦ Σωτῆρος λυττήσαντας ὑποδέξεται.] 10

«Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;» Φρύαγμα τὸ ἄλογον φρόνημα. Ἀπὸ κοινοῦ τό, «Ἵνα τί», τουτέστι «Διὰ τί οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;» Πῶς γάρ οὐ κενὰ γέγονεν αὐτοῖς ἡ μελέτη 15 μὴ δεξαμένοις τὸν Σωτῆρα τοῦ γένους;

[Τίς, φησὶν, ἡ αἰτία τοσούτου μίσους εἰς ταῦτό συνδραμεῖν 15 ἔθνη καὶ λαοὺς; Τὸ γάρ, «ἐφρύαξαν», κατὰ τοσοῦτο ὑπερφηανεύσαντο, σημαίνει τὸ μετ' ἐπάρσεως καὶ μεγαλαυχίας τινὸς ταράσσεσθαι καὶ θορυβεῖσθαι. Μετενεχθὲν ἀπὸ τῆς ἀλόγου τῶν ἵππων ὀρμῆς ἐπ' οὐδενὶ τῶν δεόντων· ὁ συνέβη τοῖς Ἰουδαίοις ἐπὶ Χριστοῦ. Τί τὸ αἷτιον εἰς ταῦτό συνδραμεῖν ἔθνη καὶ λαοὺς; Εἴτε γάρ τοὺς Ἰσραήλ 20 λίτας φησὶ ἔθνη καὶ λαοὺς, εἴτε τοὺς περὶ Ἡρώδην καὶ Πιλάτον ὡς ἔθνικούς, καὶ λαοὺς τοὺς Ἰουδαίους.]

[«Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς.» Τό, «παρέστησαν», ἀντὶ τοῦ, ἑαυτοὺς πρὸς τοῦτο ἀφώρισαν βασιλεῖς Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος. Οὕτως καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐν ταῖς Πράξεσιν 25 ἡρμήνευσαν.]

«Καὶ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό.» Τὰ προλεχθέντα τάγματα· γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ νομικοί. «Κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.» Ἡ γὰρ εἰς τὸν Χριστὸν ἐπιβουλὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέπει τὸν Πατέρα. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς 30 ἐν τῷ Πατρὶ, πῶς οὐ καὶ μία ἡ εἰς αὐτοὺς ὕβρις γένοιτ' ἂν;

«Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν.» Λεῖπει τό, «λέγοντες» ἵνα ἢ ἡ διάνοια αὕτη· Συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, λέγοντες· Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν. Οὐ γὰρ ἤθελον εἰσω τῆς ἱερᾶς γενέσθαι σαγήνης, περὶ ἧς γέγραπται· 35 «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη.»¹ «Καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν.» Τὴν βαρύτητα τοῦ νόμου, περὶ οὗ εἴρηκε· «Ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρὸν ἐστίν.»²

[«Τὸν ζυγὸν αὐτῶν» ἡ γὰρ εἰς τὸν Χριστὸν ἐπιβουλὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατρέχει τὸν Πατέρα. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, πῶς οὐκ ἂν μία τις εἴη ἡ εἰς αὐτοὺς ὕβρις;]

«Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς.» Ὡς ἀνόητα
5 βουλευσαμένους· ὁ γὰρ ὑπ' αὐτῶν προσηλωθεὶς, καὶ θανάτῳ παρα-
δοθεὶς, ἐν οὐρανοῖς ὦν καὶ τὰ πάντα περιέχων, κενὰς αὐτῶν καὶ μα-
ταίας δείκνυσι τὰς βουλάς. Καὶ ὁ τούτου δὲ Πατὴρ καὶ τῶν ἀπάν-
των Δεσπότης τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰσπράζεται δίκην. «Καὶ ὁ Κύριος
ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.» Ἐξουθενώσει γὰρ αὐτούς, φησί, καὶ μισήσει
10 καὶ ἀποστραφήσεται.

[«Καταγελάσει», ἀντὶ τοῦ, μισήσει καὶ ἀποστραφήσεται.
Ἄλλ' ὁ τῶν ἐπιβουλευόντων, φησὶν, ὑψηλότερος καταγελάσει, ἥτοι
γέλῳτα τὴν ἐκείνων ἐπιβουλὴν ἀποφανεῖ, ὡς ἀνόητοις ἐπιχειρούν-
των. Καὶ γὰρ μυκτηρισμός ἐστι πνεῦμα διὰ ῥίνων ἀφιέμενον εἰς
15 ἐξουδένωσιν τῶν μεγάλα φρουαττομένων. Καὶ τὸ μετὰ τῶν προθέ-
σεων δὲ ταῦτα εἰρῆσθαι ἐπιτακτικώτερον ἔχει τὸν γέλῳτα. Καὶ οὐ
μόνον, φησί, τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς πειραθήσονται.]

«Τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ.» Τότε, πότε ἢ ὅτε
ἔλεγον· «Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν;» Τί δὲ ἐστὶ τὰ ἐν ὀργῇ
20 παρ' αὐτοῦ λαληθέντα; ἤ τό· «Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι·¹»
καὶ τό· «Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία» καὶ τό· «Καὶ ὑμῖν οὐαὶ
τοῖς νομικοῖς.²»

[Στρατιά γὰρ αὐτοὺς Ῥωμαϊκὴ ἐξηνδραποδίσατο. Διαφέρει δὲ
θυμὸς ὀργῆς, τῷ θυμὸν μὲν εἶναι ὀργὴν ἀναθυμιασμένην καὶ ἔτι ἐκ-
25 καιομένην, ὀργὴν δὲ ὀρεξιν ἀντιλυπήσεως. Ἀτελέστερος οὖν τῆς
ὀργῆς ὁ θυμὸς, ἀποτελέσμα τέ ἡ ὀργή. Καὶ τοιούτων δὲ τῶν ῥημά-
των τὴν ἐρμηνείαν διδάσκει τὸ τέλος τῶν πραγμάτων. Στρατιά γὰρ
αὐτοῖς ἐπιστάσα Ῥωμαϊκὴ τὴν τε πόλιν ἐπόρθησε καὶ ἐνέπρησε τὸν
νεῶν, καὶ αὐτῶν τοὺς μὲν πλείστους θανάτῳ παρέπεμψε· τοὺς δὲ τὴν
30 σφαγὴν ἐκφυγόντας ἐξανδραποδίσασα, δουλεῖα παρέδωκεν. Ἐπι-
στῆσαι δὲ προσήκει τὸν πιστόν, ὡς δύο προσώπων ἐφεξῆς μέμνη-
ται, καὶ πρῶτον μὲν Κυρίου τοῦ Χριστοῦ· «Κατὰ τοῦ Κυρίου γάρ»,
ἔφη, «κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.» εἰτα κατοικοῦντος ἐν οὐρανοῖς
καὶ Κυρίου· «Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς, καὶ ὁ
35 Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.» καὶ αὖθις δὲ τὸ αὐτὸ διετήρησε σχῆμα.]

«Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών.» Ὡς ἀπο-
βληθέντος τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ, τὴν εἰς τὰ ἔθνη γενομένην αὐτὸς πί-
στιν αὐτοῖς διηγεῖται· Σιών δὲ τὴν Ἐκκλησίαν δηλοῖ.

[«Κύριος εἶπε πρὸς μέ, Υἱός μου», καὶ τὰ ἐξῆς· ἀντὶ τοῦ, Ἀπε-
40 φήνατό με ἡ τοῦ Πατρὸς φύσις Υἱόν· οὐ προστάγματος ἐνεργήσαν-
τος· ἀλλὰ τῆς οὐσίας ἀποδείξεως ἐμὲ χαρακτῆρα τῆς τοῦ Πατρὸς

ὑποστάσεως. Καλῶς γὰρ πρόσκειται τό, «εἰ», τὴν πρὸ αἰώνων δηλοῦν γέννησιν· ἦν γὰρ αἰὶ Ἰός. Ἐπήλκε δὲ τό, «σήμερον γεγέννηκά σε», ἵνα τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν δείξῃ· τὸ γὰρ, «σήμερον», χρόνου ἐστὶ· διὸ καὶ τέθεται περὶ τῆς χρονικῆς γεννήσεως. Ἀκολουθῶς δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ καὶ τὰ ἐπαγόμενα, «γεγέννηκά σε.» Ὅρα πῶς τὴν κατὰ 5 σάρκα γέννησιν οἰκείουται ὁ Πατὴρ τοῦ μονογενοῦς τοῦ Χριστοῦ.]

«Καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρα τατῆς γῆς, ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ.» Τουτέστιν ἐν τῷ σταυρῷ· ἡ μὲν γὰρ ὕλη ξύλου, ἡ δὲ ἰσχύς σιδήρου. Τινὲς δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν δηλοῦσιν.

«Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε.» Τουτέστι, νοήσατε, πρὸς μετά- 10 νοιαν ἐπιστράφητε. «Παιδεύθητε, πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν.» Τῇ μὲν προκοπῇ διὰ τοῦ, «παιδεύθητε» παριστᾷ, τὴν δὲ τελείω- σιν διὰ τοῦ, «Δράξασθε παιδείας.»

«Δράξασθε παιδείας.» Τῆς εὐαγγελικῆς δηλονότι. «Καὶ ἀπο- 15 λεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας.» Τοῦ εἰρηκότος· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός.¹»

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ὅποτε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ τοῦ Ἀβεσσαλώμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Γ'.

Ὑπόθεσις.

Ἡ τοῦ ψαλμοῦ προκειμένη ἐπιγραφὴ περιέχει οὕτως. Τοῦτο 20 γὰρ, ἐστὶν ὃ λέγει ὁ ψαλμός, ὅτι περὶ ὁ χορὸς τῶν προφητῶν διώκεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων. Δαυὶδ γὰρ ἐρμηνεύεται πεποθήμενος· ὅπερ ἐστὶν ὁ χορὸς τῶν προφητῶν. Ὡς περὶ οὖν ὁ Ἀβεσσαλώμ ἀν- ταρσίαν διεζήτει κατὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς, τουτέστι τοῦ Δαυὶδ, οὕτω καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπανεστήσαν κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν προφητῶν, 25 μὴ δεχόμενοι τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀνθιστάμενοι αὐτοῖς.

«Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;» Τό, «τί», ἀντὶ τοῦ «σφόδρα» κεῖται.

«Οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν Θεῷ αὐτοῦ.» Ὁ Θεός, φησὶν, αὐτοῦ οὐ σώσει αὐτόν· εἰς γὰρ μόνην τὴν ἁμαρτίαν ἐβλεπον ἦν ἐπεποιήκει, 30 ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τὴν μετάνοιαν. Τοῦτο δὲ φανερώτερον δείκνυσιν ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ λέγεσθαι τὸν ψαλμόν. Τὸ γὰρ ἐπανίστασθαι κυρίως λέγεται ἐπὶ τῶν πρότερον μὲν ἐν ὑπηκόων τάξει καθεστηκότων, μετὰ δὲ ταῦτα πόλεμον ἀραμένων.

«Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, δόξα μου.» Ἐπειδὴ ἐλέ- 35 χθη, ὥς ἐκ προσώπου Κυρίου ὁ ψαλμός ἀπαγγέλλεται, ῥητέον ὥς καὶ αὐτοῦ ὑφούται ἡ κεφαλὴ, ὁ Θεός οὐσα, ὅταν ἡ θεότης αὐτοῦ φα- νερὰ δι' ἀποδείξεως τοῖς πιστοῖς γένηται.

[«Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ.» Πρέπουσα τῇ πίστει τοῦ προφήτου φωνή, ἀσειστως φέροντος τηλικαύτας περιστάσεις, καὶ πεποιοθὸς μὴ ἐγκαταλειφθήσεσθαι· ἀλλὰ πρὸς τὸ βοηθηθῆναι καὶ ὑψωθήσεσθαι καὶ τὴν βασιλείαν ἀπολήψεσθαι· τοῦτο γὰρ εἰπόν τινες,
5 αὐψῶν τὴν κεφαλὴν.» Δόξα τοίνυν τοῦ δικαίου ὁ Θεός, ᾧ πέποιθεν· ᾧ δὲ δόξα ὁ Θεός, οὗτος ὑψοῦται τὴν κεφαλὴν.]

«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα.» Διδάσκει ὁ λόγος, ὡς ἐν ταῖς περιστάσεσι οὐκ ἄλλω ἢ Θεῷ μόνῳ προσιέναι δεῖ.

[«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα.» Προέταξε μὲν τὴν εὐχὴν,
10 εἶτα μετὰ τὸ διάψαλμα τὴν εὐχαριστίαν, ἐπὶ τὸ τετυχηκέναι ὧν ἤτησε. Νῦν μέντοι ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον πρὸς ἡμᾶς, καὶ διηγεῖται πῶς εὐξάμενος ἐπηκούσθη, καὶ φησι· «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα.» Καὶ φωνὴν μὲν ὑποληπτέον τὴν νοερὰν τῆς διανοίας πρὸς τὸν τῶν ὧν Θεὸν ἰκεσίαν· οὐ γὰρ τὴν κραυγὴν λέγει, ἀλλὰ
15 τὴν αὐδαίαν τῆς διανοίας εὐχὴν.

Τὸ δέ· «ἐπήκουσέ μου ἐξ ὅρους», κατὰ τὴν κατέχουσαν εἰρήται δόξαν. Ἐνομιζέτο γὰρ ἐν τῇ Σκηνῇ κατοικεῖν, ἐπειδὴ ἐκεῖθεν καὶ οἱ χρησιμοὶ τοῖς ἱερεῦσι ἐδίδοντο. Ἡ τό, «ἐξ ὅρους ἁγίου», ἀντὶ τοῦ, ἐξ οὐρανοῦ· ὡς καὶ τό· «Ἐν ὄρει ἁγίῳ σου»¹ καὶ, «Ἐγγίσατε ὄρεσιν
20 αἰώνιους»², δύναται ὁρος ἅγιον εἶναι Θεοῦ ἐξ οὗ εἰσακούει τῶν εὐχομένων ὁ Θεός ὁ μονογενὴς αὐτοῦ, περὶ οὗ εἰρήται· «Ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν»· δηλούσης τῆς λέξεως ταύτης τὴν γενομένην αὐτοῦ φανέρωσιν, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων· ἢ, ἐξ ὅρους ἁγίου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ὅρος ἅγιον
25 Θεοῦ ἢ ὑπερφυῆς γινώσις αὐτοῦ.

Τὸ διάψαλμα, μουσικοῦ μέλους ἢ τροπῆς γενομένης ἢ διανοίας καὶ δυνάμειος λόγου ἐναλλαγῆς.

Τό, «ἐξηγέρθη», τοῦτο δηλοῖ, ὅτι, τῆς θείας ἀπολαύσας τροπῆς, κρείττων ἐγενόμην τῶν προσπεσόντων κακῶν.]

30 «Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνωσα.» Τὸν περὶ τοῦ νοῦ ὑπνον φησί, δι' οὗ καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσεν.

[Ἢ Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι.» Πάταξον, σύντριψον, ἢ πατάξεις. Ἐπισπεύδει τὴν ἐξανάστασιν τὴν κατ' αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὴν ἄμυναν. «Ματαίως» ἔχει τοὺς ἐχθρούς ὁ μὴ παρέ-
35 χων πρόφασιν μίσους. «Ὁδόντας δὲ ἁμαρτωλῶν» ἢ τὴν ἰσχὺν λέγει τῶν εἰς αὐτὸν ἁμαρτανόντων, ἢ τοὺς λόγους τοὺς κατ' αὐτοῦ, καὶ τὰς βλασφημίας· ἢ ὁδόντες ἁμαρτωλῶν εἰσι λογισμοὶ ἄλογοι παρὰ φύσιν ἡμῖν ἐπισυμβαίνοντες. Τοῖς γὰρ λογισμοῖς ὡς ὁδοῦσι χρώμενοι πολ-
40 ἡμῶν, τουτέστι τὰ ἐκ τῆς σαρκὸς φυόμενα. «Φανερά δέ», φησὶν, «ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς»³, ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Ὁδόντας λέγει· ἀπὸ με-

1. Ψαλμ. 14, 1. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 75, 5. 3. Γαλ. 5, 19.

ταφορᾶς τῶν θηρίων τοῦτό φησιν, ἀ μᾶλλον τοῖς ὁδοῦσιν ἰσχύει, καὶ συνθλωμένων, εὐκαταφρόνητα γίνονται. Καὶ γὰρ οἱ φονεῖς καὶ αἰμοχαρεῖς καὶ αὐτῶν τῶν αἰμοβόρων θηρίων χεῖρους εἰσίν, ἢ τούτοις παριστύνται.]

«Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία.» Σῶσόν με, φησίν, Κύριε. Εὐχομαι 5 δὲ καὶ τοῦτο εἰς πάντα ἐξενεχθῆναι τὸν λαόν. Ἰστέον δέ, ὡς ἔπαι, ὁ ψαλμὸς ἀναφορὰν ἔχει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἁμαρτοῦσαν μὲν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο παραδεδομένην τοῖς νοητοῖς ἐχθροῖς, βοῶσαν δὲ ἐν θλίψει καὶ ἐπακουσθεῖσαν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴν καὶ σωθεῖσαν διὰ τοῦ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν δηλονότι, καὶ πατάξαι τοὺς 10 ἐχθραίνοντας ἡμῖν δαίμονας. Αὐτὸς γάρ, «ὁ τὰς μύλας τῶν λεόντων συνθλάσας Κύριος.¹» Καὶ αὐτοῦ ἐστίν, ἥτοι παρ' αὐτοῦ, ἡ σωτηρία.

[«Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία.» Οὐκ ἔχω, φησίν, εἰς ἀνθρωπὸν τὴν ἐλπίδα, ἀλλὰ παρὰ σοῦ τὴν σωτηρίαν προσμένω, καὶ ὁ σὸς λαὸς σὺν ἐμοὶ πολεμούμενος.] 15

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τῷ Δαυίδ.

Δ'.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν μετὰ τὸ νικῆσαι τὸν πόλεμον ἀνατίθησι 20 τῷ νικοποιῷ

[Ἀντὶ τοῦ, «εἰς τὸ τέλος», ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων, «τῷ νικοποιῷ», ἡρμηνεύσαν· ὁ δὲ Σύμμαχος «Ἐπινίκιον.»]

«Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου.» «Ὁμοιον τῷ, «Ἐτι λαλοῦντός σου, ἐρεῖ· Ἰδοὺ πάρεμι.²» «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνας μοι.» Οὐ μόνον, φησί, τῶν περιστάσεων ἐξήγαγες, 25 ἀλλὰ καὶ εἰς εὐρυχωρίαν πολλὴν στήναι παρεσκεύασας. [Σιβάς καὶ Βερζέλ τροφὰς πολλὰς· καὶ τάπητας προσήγαγον τῷ Δαυίδ, ὅτε δὴ, φυγὼν τὸν Ἀβεσσαλώμ, διέτριβεν ἐν τοῖς ἐρήμοις καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ὥσπερ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν τῇ καμίνῳ, καὶ Δανιὴλ ἐν τοῖς λέουσιν. «Ὅταν θλίψεων καὶ τῶν πειρασμῶν τοὺς λόγους ἐπιγινώσκωμεν, 30 τότε μάλιστα πλατυνόμεθα. Ἔστι δὲ καὶ ἐτέρως εὐρυχωρίαν εἰπεῖν.] «Οἰκτεῖρήσόν με, καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.» Ἐπειδὴ ἐξηκούσθη, ἔφη, ἐκ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, τούτου χάριν ἐπὶ τοὺς οἰκτιρμὸς ἀνατρέχει τοῦ Θεοῦ.

«Ἵλοι ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι;» Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς 35 πιστεύσαντας τῷ πλήθει τοῦ στρατοῦ ἐλεῖν τὸν δίκαιον. Αὕτη δὲ ἡ ἐλπίς, φησί, ματαία καὶ ψευδὴς ἐστίν.

«Καὶ γινώτε, ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ.» Ἀντὶ

1. Ψαλμ. 57, 7. 2. Ἦσ. 58, 9.

τοῦ, Γινώτε τοιγαροῦν, οἱ πεποιοῦντες ἐπὶ πλήθει, ὡς θαυμαστὸν ἀπέδειξε τὸν πεποιοῦντα ἐπ' αὐτῷ. «Κύριος εἰσακούσεται μου ἐν τῷ κεκραγέναι με.» Χρόνος ἀντὶ χρόνου εἰληπταὶ ἀντὶ τοῦ, εἰσήκουσε, γὰρ ἔφη τό, εἰσακούσεται, ῥῆμα.

- 5 «Ὁργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. Ὁ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε.» Ὡς πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ταῦτά φησιν, ὡς πρὸς πάντας ἀνθρώπους. Εἰ καὶ δέξησθε, φησί, τὴν ὀργὴν, ἀλλ' ἄπρακτον ἀπεφήνατε τῇ ἐν ἡσυχίᾳ κατανύγῃ. Τοῦτο γάρ ἐστι τό, «Ἐν ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε.»
- 10 «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίζατε ἐπὶ Κύριον.» Διδάσκει πῶς περιεσόμεθα τῶν ἐχθρῶν. Πῶς δὲ περιεσόμεθα; εἰ δικαιοπράττοντες, καὶ τοῦτο ὥσπερ θυσίαν ἀναπέμποντες τῷ Θεῷ. «Πολλοὶ λέγουσι· Τίς δεῖξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ;» Ταῦτα τῶν περὶ τὰς διοικήσεις τοῦ Θεοῦ ὀλιγωρούντων τὰ ῥήματα.
- 15 «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε.» Τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς ἐστι, ὁ καὶ διδάξας ἡμᾶς τὰ ὄντως ἀγαθὰ, δι' αὐτὸ καὶ τὴν νοητὴν εὐφροσύνην ἐσχήκαμεν τὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν.

ΨΑΛΜΟΣ Ε'.

Ὑπόθεσις.

- 20 Κληρονομοῦσά ἐστιν ἡ θεοφιλὴς ψυχὴ, ἥτοι ἡ Ἐκκλησία. Τί δὲ ἐστὶν αὐτῇ κληρονομεῖ; «Ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.¹» Εὐχεται δὲ καὶ τι ἀν ποιουμένη εἰσακουσθῆναι, ἑαυτῇς τό τε εὐθὲς παριστῶσα, καὶ τῶν αἰτίων διαβάλλουσα τὴν πονηρίαν.
- 25 [«Ὅτι πρὸς σὲ προσεύξομαι.» Ἐν ἀπολαύσει, φησί, τοῦ νοητοῦ γενομένη φωτός, προσεύξομαί σοι· διὸ καὶ εἰσακουσθῆναι πιστεύω.]
«Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι.»
«Τὸ πρῶτον παραστήσομαί σοι.» Μέγα ἀγωνίας καύχημα τὸ ἐκ τῆς κοίτης αὐτῆς παρίστασθαι τῷ Θεῷ καὶ φθάνειν ἐν εὐχαριστίᾳ
30 τὸν ἥλιον. Οὕτω γάρ, φησὶν, ἐπόψομαι τὰ θεῖα καὶ ἁγία σου μυστήρια αὐτῇ ἡτοίμασας τοῖς ἀγαπῶσί σε. «Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ.» «Διὰ τοῦτο, φησὶν, εἰσακουσθήσεσθαι θαρρῶ, ὅτι τῶν τοιούτων οὐκ ἐπιτήδευμα οὐδὲν ὢν μεμίσηκας. Ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀνομία, καὶ πονηρία, καὶ παρανομία, καὶ ψεῦδος, καὶ φθόνος, καὶ δόλος.
- 35 «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν, ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος.» Τοὺς μὲν ἐν τῇ πολιτείᾳ πταίνοντας ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν ὠνόμασεν· τούτους δὲ μισεῖ ὁ Θεός· τοὺς δὲ ἀποπεσόντας τῆς ἀληθείας ἑτεροδόξους λαλοῦντας ψεῦδος εἶπεν, οὓς ἀπολεῖ ὁ Θεός. Καὶ τήρει διαφορὰν τοῦ, «ἐμίσησας», καί, «ἀπο-

1. Α' Κορ. 2, 9.

λεῖς.» Πρῶτον μὲν εἰ χειρόν τό, «ἀπολεῖς», τοῦ, «ἐμίσησας.» δεύτερον δὲ διὰ τί τὸ μὲν εἰς παρεληλυθότα ἐκλινε χρόνον, τὸ δὲ εἰς μέλλοντα.

[Λαλοῦντας ψεῦδος, καὶ τρὺς τὰ εἰδῶλα λέγοντας θεοῦς, καὶ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας, τοὺς ἐν τοῖς εἰδώλοις λέγοντας λόγους ψευδεῖς καὶ λοξοὺς καὶ χρησμούς.] 5

«Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος.» Μισεῖ γὰρ τὸν τοιοῦτον ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέφεται. «Ἐγὼ δὲ ἐν πλήθει τοῦ ἐλέους σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου.» Τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλὴμ τὴν πρωτοτόκων μητέρα. «Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἁγίον σου ἐν φόβῳ σου.» Ναὸς Θεοῦ ἡ ἐνάρετος καὶ ἁγία κατάστασις, ἣν οἱ ἔχοντες μετὰ παρρησίας φησί. Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπαναπαύσεται, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. Ὡς γὰρ σῆς ἀπολαύουσα φιλανθρωπίας καὶ τῇ σῇ δεξιᾷ φρουρουμένη τὴν διηνεκὴ σοι προσφέρω προσκύνησιν ἐν τῷ ἀφιερωμένῳ τῆς σῆς δόξης ναῷ, φησὶν ἡ ἁγία καὶ καθαρά ψυχὴ τὸν σὸν γὰρ αἰεὶ περιφέρουσα φόβον, οὐκ ἀνέξομαι τοῦτον ἀποβαλεῖν τῇ φιλανθρωπίᾳ σου θαρροῦσα. «Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου.» Τῶν νοητῶν δηλονότι. «Ἡ καρδία αὐτῶν ματαία.» Τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἧ καὶ τῶν αἰρετικῶν. Οὗτοι γὰρ ἀληθείας λόγον οὐκ ἴσασιν. 10 20

«Τάφος ἀνεφγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιούσαν.» Τὴν γλῶσσαν αὐτῶν λεαίνουσι, καὶ τὰ νεκρά ἐρεύγονται δόγματα.

«Ἀποπεσέτωσαν ἀπὸ τῶν διαβουλιῶν αὐτῶν.» Ταῦτα γάρ, φησί, τὰ διαβούλια πάντα κατ' ἐμοῦ ἐποιοῦντο τῇ κατὰ Θεόν μου προκοπῇ ἐναντιούμενοι. 25

[«Κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν ἔξωσον αὐτούς», εὐσεβεῖς αὐτοὺς ἐργασάμενος. Οἱ γὰρ διώκοντες τὴν φίλα τῷ Θεῷ πράττουσαν ψυχὴν πικραίνουσι θεομαχοῦντες σαφῶς.]

«Καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς.» Αὐτὸς γὰρ ἐλεύσεται καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μόνῃ παρ' αὐτῷ ποιήσονται. 30

«Καὶ καυχῆσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου, ὅτι σὺ εὐλογῆσεις δίκαιον, Κύριε.» Τῆς γὰρ σῆς εὐλογίας τε καὶ προνοίας τοῖς σοῖς χορηγουμένης θεραπευταῖς, οἷ, σφᾶς αὐτοὺς ἐραστὰς τοῦ σοῦ ὀνόματος καταστήσαντες, ἐπὶ τῇ σῇ κηδεμονίᾳ μεγάλα φρονήσουσι τὴν σὴν διηγούμενοι δύναμιν. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος λέγει Παῦλος· «Ὁ καυχώμενος ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.¹ Ὡς ὅπλῳ εὐδοκίας ἐστειφάνωσας ἡμᾶς.» Στέφανος, φησὶν, ἡμῶν τῶν πόνων χαρίση τὸ τέλος, τοῦτω καθάπερ ὅπλῳ τινὶ περιφράττουσα ἡμᾶς. 35

1. Β' Κορ. 10, 17.

Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ὑπὲρ τῆς ὁγδόης, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Σ'.

ὑπόθεσις.

Καὶ τίς ἂν εἴη ἡ ὁγδόη, ἡ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιμος ἡμέρα, καθ' ἣν τῶν ἡμετέρων κόπων ἀποληψόμεθα καρπούς; τῶν ἐχθρῶν δηλαδὴ ἀποστρεφομένων εἰς τὰ ὀπίσω, μετ' αἰσχύνης δηλονότι καὶ ταραχῆς. Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν ὡς μακρὸν χρόνον ἔχων ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἣν ὑπὲρ ἁμαρτίας προσέφερεν.

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με.» Οὐ τὸν ἐλεγχον παραιτεῖται, ἀλλὰ τὸν μετὰ θυμοῦ· οὐδὲ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ τὴν μετ' ὀργῆς. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι.» Πᾶσα γὰρ ψυχὴ οὐ πρότερον εἰς ἁμαρτίαν πίπτει πρὶν τῆς ἰσχύος ἐνδῶ.

[Ἀσθένειαν αἰνίσσεται τὴν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐγγινομένην.]

«Καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐταράχθη σφόδρα.» Αἱ τῆς ψυχῆς δηλονότι δυνάμεις. «Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε; » Τῆς πολυχρόνου μετανοίας τὸ ῥῆμα παραστατικόν.

«Ἐπίστρεψον, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου.» Ὡς ἀπεστραμμένου αὐτοῦ δηλονότι διὰ τὴν ἁμαρτίαν. «Σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου.» Πᾶν γὰρ τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τῷ ἐλέῳ ἀναθετόν τοῦ Θεοῦ.

«Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου.» Ἐπειδὴ μακρὸς μοι γέγονε, φησὶν, ὁ τῆς μετανοίας καιρὸς, δέδουκα μὴ φθάσῃ τὸν παρὰ σοῦ ἔλεον ὁ θάνατος, ἐν ᾧ τὰ τῆς ἐξομολογήσεως οὐκ ἔστι. Τούτου χάριν ἐπιταχύναι τὸν ἔλεον αἰτῶ.

«Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου.» Ἀκούσωμεν ὅταν ὁ βασιλεὺς μετάνοιαν ἐπεδείξατο. Οὐχ ἀπλῶς ἔκαμεν, ἀλλ' ἐκοπίασε στενάζων· οὐχ ἀπλῶς ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ τὴν κλίνην ἔλουσε, καὶ καθ' ἐκάστην νύκτα. Καὶ οὐ τὸ παρελθὸν σκοπεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐπαγγέλλεται τοῖς πρὸς τὸ μέλλον διὰ πάσης τῆς ζωῆς· καὶ ὅν οἱ πολλοὶ ποιοῦνται αἰνέσεως [ἀνέσεως] καιρὸν, τοῦτον ἐκεῖνος ἐξομολογήσεως. «Λούσω καθ' ἐκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου.» Ἀντὶ μιᾶς, φησὶ, νυκτός, καθ' ἣν τὴν ἁμαρτίαν ἐποίησα, πολλὰς διετελέσσα νύκτας δάκρυσι βρέχων τὴν στρωμνὴν μου.

«Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὀφθαλμός μου.» Ὁφθαλμὸν δὲ τὸν νοῦν λέγει, ἐπειδὴ ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς ἔστιν ὁ νοῦς. «Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου.» Ἐνταῦθα τὸν χρόνον δηλοῖ τῆς κακοπαθείας.

[Ὅν καὶ ἐν τάξει κατορθώματος κέκτῃται, διὰ τὸ πολὺν εἶναι.]

«Ὅτι εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ μου.» Ὡς ἤδη εἰσακουσθεὶς μακρὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνείρει λόγον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὕτη πρὸς ἀρετὴν ὁδός, τὸ φεύγειν καὶ διακρούεσθαι τὰς τῶν πονηρῶν συνουσίας. Οὗτος γὰρ τῆς μετανοίας καρπὸς καὶ τῶν

δακρύων τὸ κέρδος. Ἡ ἔλλιπώς τοῦτο, ἀντὶ τοῦ· Δὸς εἰπεῖν τοῖς ἐπεμβαίνουσιν ἐχθροῖς· Ἀπόστητε, ὅτι εἰσηκούσθην, ὅτι προσεδέχθην ὁ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπωσθείς.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ, ὃν ᾤσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων
Χουσί υἱοῦ Ἰεμινεῖ.

Ζ'.

Ὑπόθεσις.

Ἀρχιεταῖρος τοῦ Δαυίδ ὁ Χουσί, ὃς ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Δαυίδ πρὸς Ἀβεσσαλὼμ ἐπὶ τῷ ἀντιπράξαι τῷ Ἀχιτόφελ βουλὰς εἰσηγουμένῳ κατὰ τοῦ Δαυίδ· ὃς καὶ ἀπελθὼν, καὶ προδοσίαν ὑποκρί- 10
νόμενος, βουλῆς προστεθείσης παρὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ, αὐτῷ τε τῷ Χουσί καὶ τῷ Ἀχιτόφελ· καὶ τοῦ μὲν κελεύοντος ἐπιδιώκειν, τοῦ Ἀχιτόφελ, τοῦ δὲ μὴ, τοῦ Χουσί· οὐ γὰρ δεῖ ἀπράκτως, φησὶν, ἐπιέναι ἀνδρὶ ἐπισταμένῳ τὰ πολέμια· καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ διασώσαντος τὸν Δαυίδ· ὥς ἂν μὴ ἀνθρωπίνης ἐπικουρίας σφῆζόμενος, τῷ Θεῷ 15
τὴν ὑπὲρ τούτων εὐχαριστήριον ᾠδὴν ἀναπέμπει, τὸ πᾶν ἐκείνου τῇ χάριτι ἀνατιθείς, ἀνθρώπων δὲ οὐδενί.

«Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα.» Ἐπειδὴ ἀνθρώπων, φησί, περὶ σωτηρίας οὐ θαρρῶ, εἰ καὶ τοῦ Χουσί οἱ λόγοι καλοί, σῶσόν με καὶ ἐκ τῶν παρόντων μὲν ἐχθρῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ ἐφεδρεύοντος 20
νοητοῦ λέοντος τῇ ἡμετέρᾳ ψυχῇ.

«Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδούσι μοι κακά.» Τὸ ἀμνησί-
κακον προβάλλεται ἐκκαλούμενος δι' αὐτοῦ εἰς ἔλεον τὸν Θεόν.
«Ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός.» Ὁ μὲν δίκαιος νικήσας πλήρης ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐξέρχεται· ὁ δὲ φαῦλος καὶ νικηθεὶς 25
ἀποπίπτει αὐτῶν κενός, καὶ οὐδὲν ἔχων πληρώματος.

«Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχὴν μου.» Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐμπέσω εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, εἰ τοιοῦτόν τι ἐποίησα τῶν προλεχθέντων· εἰ καὶ τὸ καὶ τὸ ἐποίησα, μὴ ἐλευθερωθεῖην τῆς ἁμαρτίας πρὸ τοῦ θανάτου. «Ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου.» Τουτ- 30
ἐστιν, ἐν τοῖς κραταιοῖς τῶν ἐχθρῶν μου. Πέρατα γὰρ τὰ ἄκρα δηλοῖ.

«Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ᾧ ἐνετείλω.» Σαφῶς περὶ τῆς θεοφανείας τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν παρόντων εὐαγγελίζεται. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε.» Σαφῶς διὰ τῶν παρόν- 35
των τῆς Ἐκκλησίας τῇ εἰς αὐτὸν πίστιν δηλοῖ.

«Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον.» Ταύτης μὲν τῆς συναγωγῆς δηλονότι. Τὸ δέ, «εἰς ὕψος», ἢ τὸν τίμιον αἰνίσσεται σταυρόν, εἰς ὃν ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἢ τῇ εἰς οὐρανὸν ἀναφοίτησιν. Ἐπορεύθη γὰρ ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν.

«Κρίνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου.» Ἀξιοῖ πάλιν 40
ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σωθῆναι, ἀφ' ὧν ἐπραξαν τὸ ἔλεον ἐκκαλούμενος.

«Τοῦ σφύζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.» Ἐπειδὴ οἶδας, φησί, τῆς ἡμετέρας καρδίας τὰ νοήματα, τούτου χάριν τὴν βοήθειαν ἐξαίτω.

«Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος.» Σαφῶς διὰ τῶν τοιούτων παρίσθησι τὸ μακρόθυμον τοῦ Θεοῦ, ἀναβολὴν
5 μὲν ἔχοντος τῆς ἡμετέρας κολάσεως, οὐ μὴν παντελῇ συγγνώμην.
«Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο.» Βέλη μὲν τὴν τιμωρίαν φησὶν, «καιομένοις» δὲ τοῖς ἀξίοις πυρός.

«Ἴδου ὠδίνησεν ἀδικίαν.» Ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας ζωῆς. «Συνέλαβε πόναν καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν.» Τούτεστι καὶ βεβούλευται καὶ εἰς
10 ἔργον ἐξήγαγε τὰ σκέμματα.

«Λάκκον ὥρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν.» Θάνατον γὰρ κατασκευάσας κατὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, θανάτῳ παραδίδοται.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ ληνῶν, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Η'.

15

ὑπόθεσις.

Πάλαι μὲν ἐν τῇ νομικῇ λατρείᾳ ἦν ἐν προλήνιον, τὸ θυσιαστήριον δηλονότι τὸ ἐν τῷ ναῷ· μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν πολλοὶ ληνοὶ· αὐταὶ δὲ ἂν εἶεν αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ τοὺς τῶν κατορθούντων ἐν θεοσεβείᾳ δεχόμεναι καρπούς.

20 [«Εἰς τὸ τέλος» εἴρηται, διὰ τὸ ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων πέρας σχεῖν τὰ προφητευόμενα. Περὶ Χριστοῦ γὰρ καὶ τῶν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν λέγει Ἐκκλησιῶν. Ἐπεὶ γε καὶ ὁ Μονογενὴς ἄμπελος κέκληται, οἱ δὲ πιστοὶ κλήματα.¹ Εἰ δὲ βιάζεται ὁ Ἰουδαῖος, εἰς τὸν κοινὸν τὸν ψαλμὸν λέγεσθαι ἀνθρωπον, καὶ οὕτως γνωστὸν ἔστω, ὡς διὰ τοῦτο πάντα αὐτῷ
25 ὑπετάγη, ὡς ἐν εἰκόνι Θεοῦ γεγονότι τοῦ μέλλοντος ἐνανθρωπήσαι.]

«Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ!» Ἐκπλήττεται τὴν εἰς ἀνθρώπους δοθεῖσαν γνῶσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔτι γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γνωστὸς ὁ Θεός.

«Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον.»
30 Τῶν κατὰ Θεὸν νηπιαζόντων τῇ κακίᾳ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις σαφῶς ἀναγέγραπται εἰρηκῶς ὁ Σωτὴρ, ὅτε τοὺς παῖδας οἱ Φαρισαῖοι ἐπεστόμιζον εὐλογοῦντας αὐτόν.² «Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν.» Ἡ τὸν αἰσθητόν, ἢ τὸν νοητόν, ἢ τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκόν· ἤλαυνον γὰρ ὡς ἐχθρὸν τὸν Χριστόν· προσεποιούντο δὲ τὸν Πατέρα ἐκδικοῦντες τοῦτο ποιεῖν. Διὰ
35 τοῦτο, ἄνω καὶ κάτω ταύτης αὐτοὺς ἀποστερῶν τῆς ἀπολογίας, ἔλεγεν· «Ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖ.³» «Ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν», τὸν διάβολον δηλονότι. Ἐπειδὴ, μετὰ τὸ ἀναγκάσαι

1. Πρβλ. Ἰω. 15, 5. 2. Μτθ. 21, 16. 3. Ἰω. 15, 23.

πληρῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἁμαρτάνοντας, τὸ μέγεθος αὐτοῖς τοῦ ἁμαρτήματος ἐν ὀφθαλμοῖς παριστῶν. Ἡ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἐχθρὸν μὲν τῆς ἀληθείας, ἐκδικητὴν δὲ τῷ δοκεῖν ἐκδικεῖν τὸν νόμον.

«Ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου.» Ἐκεῖνοι μὲν ἀγανακτοῦσι τῶν νηπίων καταρτιζόντων αἶνον· ἐγὼ δὲ τὸ οὕτω μέγα καὶ περικαλλές, τοὺς οὐρανοὺς φημι, μικρὸν τι ἔργον τῆς σῆς δημιουργίας, θεωρῶ.

«Τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν; Ἠλάττωσας αὐτόν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους.¹» Ταῦτα τοῦ Παύλου σαφῶς ἐπὶ τὸν Σωτῆρα ἡμῶν ἐξεληφότος, ἀρκεῖσθαι τῇ ἐκδόσει χρή.

«Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ.» Εἰπὼν ὁ Θεός· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν²», ἐπήγαγε· «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης», καὶ τοῖς λοιποῖς κατὰ μέρος ἐπεξέρχεται, οἷς ἐπιλέγει· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς.³» τῇ γὰρ λογικῇ φύσει, ὡς ἂν ὁμοιωμένη Θεῷ, τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἐδωρήσατο. Καὶ δύναιμι ὁ ἄνθρωπος λαβὼν τῆς θεϊκῆς εἰκόνης, ὡς βασιλεὺς ἀπάντων ἐστὶν ὁ Θεός, οὕτως ἄρχων κατέστη τῶν ἐπὶ γῆς. Εἰ δὲ καθολικῶς εἴρηται· «Καὶ κατέστησας αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου», λέγει δὲ ἄλλαχού, «Καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.⁴» δῆλον ὡς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς κατέστησεν αὐτόν, καὶ μήποτε ἀπορρήτως τὴν ἐν οὐρανοῖς σημαίνει διατριβὴν τῶν ἀπὸ γῆς ἐκεῖσε μεθισταμένων, ὅτε μέλλουσι βασιλεῖαν οὐρανῶν κληρονομεῖν, ὡς ἐπήγγελλται. Λέγει δὲ καὶ Παῦλος· «Κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ.⁵» Οὕτως καὶ τό, «Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ⁶», νοητέον. Νῦν μὲν τὰ ζῶα· ἐπειδὴ δὲ βίος ἰσάγγελος ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἐν οὐρανῷ, ἐκεῖ καταστάς ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, θεωρὸς οὐρανῶν ἐσται καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος καὶ τοῦτο περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐξέλαβεν ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι γενησόμενον. Διό φησι πρὸς αὐτόν ὁ Πατήρ· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.⁷» «Πρόβατα καὶ βόας ἀπάσας.» Τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύοντας αἰνίττεται. «Ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου.» Διὰ τούτων τὰ ἔθνη δηλοῖ. «Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ», τοὺς ἐπηρμένους κατὰ τὸν βίον καὶ τὰ ὑψηλὰ φρονούντας, τοὺς ἀλογωτάτους.

«Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ!» Ἀναλαμβάνων ἀναδιπλασιάζει τὸ θαῦμα ἐκπληττόμενος, ὡς ἔφην, ἐπὶ τῇ γενομένῃ τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίᾳ.

1. Πρβλ. Ἑβρ. 2, 6-7. 2. Γεν. 1, 26. 3. Γεν. 1, 28. 4. Ψαλμ. 101, 26. 5. Ρωμ. 8, 17. 6. Πρβλ. καὶ Ἑβρ. 2, 8. 7. Ψαλμ. 109, 1.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Θ'.

Ῥυπόθεσις.

Διὰ τούτου τοῦ ψαλμοῦ τὰ κρυφίως πεπραγμένα τῷ Σωτῆρι
 5 δηλοῦ. Πολλὰ δὲ ἦν αὐτῷ τὰ κρυφίως πραττόμενα· ἡ τε ἐκ παρθένου
 διὰ Πνεύματος ἁγίου κατὰ σάρκα γέννησις, αἱ τε παράδοξοι καὶ
 θαυματουργοὶ δυνάμεις, ὃ τε θάνατος αὐτός, καὶ ἡ εἰς ἔδου κάθοδος,
 καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις. Ταῦτα γὰρ πάντα κρυφίως αὐτῷ πέπρα-
 κται. Ἀπέκρυψε γὰρ αὐτὰ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου τούτου.
 10 Ὑπὲρ δὴ τούτων τῶν κρυφίων ὁ προφήτης ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρω-
 πότητος εἰσέρχεται εὐχαριστῶν καὶ λέγων· «Ἐξομολογήσομαί σοι,
 Κύριε». Ἐπισφράγισμα δὲ τῶν κρυφίων ὁ θάνατος καὶ τὰ ἐν ἔδου
 πραχθέντα, ἡ ἀνάστασις τε καὶ ἡ ἀνάληψις.

«Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου... ἐν τῷ ἀπο-
 15 στραφῆναι τὸν ἔχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω.» Ἐπὶ τίσιν ἡ ἐξομολόγησις
 δηλοῖ. Ἐχθρόν δὲ αὐτοῦ τὸν θάνατον εἶναι φησι τὸν εἰς τὰ ὀπίσω
 ἀποστρεφόμενον, τουτέστιν εἰς τὸ μὴ εἶναι.

«Ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου.» Ἐπειδὴν,
 φησὶν, ἀποστραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω ὁ θάνατος, τότε δὴ καὶ πᾶσα δύναμις
 20 ἀντικειμένη καταργηθήσεται· εἰ γὰρ ἔσχατος καταργεῖται ὁ θάνα-
 τος¹, δηλονότι προανααιρεθεισῶν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων.

«Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου.» Τὴν αἰτίαν
 τῆς εὐχαριστίας ἀνταποδίδωσι· τὸ, «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου» τὴν
 εἰς τὸ κρίνειν ἐπισκοπὴν δηλοῖ τοῦ Θεοῦ.

25 «Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής.» Τοὺς νοητοὺς
 ἔχθρους δηλονότι. «Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα.» Τὸν
 δράκοντά φησι τὸν νοητόν, ὃς ἐστὶν ὁ διάβολος.

[«Ἐπετίμησας ἔθνεσι, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής.» Τὸν δράκοντά
 φησιν, ἡ τὸν διάβολον· ἐπειδὴ ἡ ἐπιτίμησις καὶ διόρθωσις σημαίνει.
 30 Εἰποι ἂν τις, διορθουμένων τῶν ἔθνων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀπολέ-
 σθαι τὸν ἀσεβῆ, σβεσθείσης αὐτοῦ τῆς ἐπιβωμίου κνίσσης, καὶ παυ-
 θείσης. Ἐπιτιμηθέντων γὰρ τῶν ἔθνων, καὶ πρὸς Κύριον ἐπιστρεφάν-
 των, ὁ ἐν αὐτοῖς ἐνεργῶν, ἅτε υἱοῖς οὖσιν ἀπειθείας, διάβολος, ἀπώλετο
 μετὰ τῶν νεῶν τῶν εἰδωλικῶν· οἱ ὡς πόλεις συνεῖχον τοὺς πρὸς
 35 δυσσέβειαν ἀφορῶντας. Καὶ οὕτως ἀπώλοντο, ὡς μηδὲ ἔχνος ὑπολει-
 φθῆναι. Ἔστιν ἐκλαβεῖν τοῦτο καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν·
 τότε γὰρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπιτιμωμένων, καὶ ὁ διάβολος, ὁ κυρίως
 ἀσεβής, ἀφανίζεται. Αἱ πόλεις, τῆς ἐν αὐταῖς πάλαι πολιτευομένης
 ἀσεβείας καταλυθείσης, τὴν οἰκοδομίαν τῆς εὐσεβείας ἐδέξαντο.]

40 «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον οἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος.» Ῥομφαίαι τοῦ

διαβόλου τὰς ἀντικειμένους δυνάμεις φησί, δι' ὧν ἦν ἰσχυρός. [Λί-
 πόλεις αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, αἶ, ὥσπερ πόλεις ἰσχυραὶ τετει-
 χισμέναι, τοὺς ἀλόντας αὐτῶν ἀπάτη ἐν αὐταῖς συλλαβοῦσαι κατεῖχον.
 Καὶ πόλεις ποίας λέγει ἡ ταύτας περὶ ὧν ἀλλαγῇ λέγεται· «Ἐθῆκας
 εἰς χῶμα πόλεις ὀχυράς, τοῦ πεσεῖν αὐτῶν τὰ θεμέλια;»¹ αἶ εἰσιν, 5
 ὡς δεδῆλωται, αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις.] «Ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον
 αὐτῶν μετ' ἡγου.» [«Ὡστε ἐξάκουστον γενέσθαι αὐτῶν τὴν ἀπώλεια·.
 Ἡ τῇ πανωλεθρίᾳ φησὶν, ἡ τὸ διωλύγιον τῶν κακῶν, καὶ τὸ περι-
 φανὲς τῆς ἀπωλείας.»] Ἐξάκουστος γὰρ αὐτῶν γέγονεν ἡ ἀπώλεια.

«Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι.» [Συνεχῶς ἐαυτὸν 10
 καλεῖ πένητα καὶ πτωχόν, καίτοι γε ἐν βασιλείοις. Ἦδει γὰρ τὰ
 ἀνθρώπινα πάντα σκιᾶς ἀδρανέστερα. «Εὐκαιρίαν» λέγει τὸν τῆς
 θλίψεως καιρόν· αἶ μὲν γὰρ τῆς βοηθείας ἐπιδεόμεθα, καὶ ἐν εὐμε-
 ρίαις· ἀλλὰ πλεόν ἐν θλίψει τῆς συμμαχίας ἐπαισθανόμεθα.] Τῷ πτω-
 χῷ, τῷ πνευματικῷ λαῷ φησι. «Βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν.» 15
 Ὡς· «Ἐν καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου.»²]

«Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών.» Τῇ ἐπουρανίῳ.
 φησί, Ἱερουσαλήμ. «Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα
 αὐτοῦ.» Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς τῶν Εὐαγγελίων
 κήρυκάς φησιν. Τίνα δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα διὰ τῶν ἐξῆς σημαίνει. 20

«Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη.» Τὰ αἵματα, φησί,
 τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκκεχυμένα ἐκζητήσῃ ἐπὶ τὸ ἐκδικίας ἀξιῶσαι.

[«Οὐκ ἐπελάθετο τῆς δεήσεως τῶν πενήτων.» Πένητας πάλιν
 τοὺς δι' αὐτὸν πτωχεύοντάς φησιν, οἳ καὶ διὰ παντός τὰς πρὸς αὐτὸν
 ἱκεσίας ποιῶντες, ἐκδίκησιν τῶν κατ' αὐτῶν γενομένων ἀδικιῶν παρὰ 25
 τῶν δαιμόνων αἰτοῦντες.]

«Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.» Διὰ τοῦτο ἐγείρεις
 ἐκ γῆς ταπεινώσεως, ἵνα τῇ ἐπουρανίῳ συγχορεύσω Σιών.

[«Ἐν πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών.» Ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ.
 Τό, «ἐπηγγείλω», ἀντὶ τοῦ, χρονίως ἄσσομαι.] 30

«Γινώσκεται Κύριος κρίματα ποιῶν.» Κρίμα γὰρ ἀληθῶς
 δίκαιον τὸ τοὺς κατασκευάσαντας ἀνθρώπων θάνατον ἐν αὐτῷ περι-
 ληφθῆναι. Τάχα ἐπεὶ καὶ οἷς τὸ κρίμα γίνεται, γινώσκονται τὸν κρίνον-
 τα ἐν καιρῷ κρίσεως.

«Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιοῦσθω ἄνθρωπος.» Ἐπιλάμψιν 35
 τοῖς ἐπὶ γῆς εὐχεται τὸν Μονογενῆ· ὅπως ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διά-
 βολος, ὃν καὶ ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖ, ἐπὶ πλείω μὴ ἐπαίρη
 τὴν ὀφρύν. «Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου.» Τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ γενο-
 μένην τῶν ἐθνῶν κλῆσιν ἐπισπεύδων εὐχεται.

«Κατάστησον, Κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς.» Καὶ τίς ὁ νομοθέ- 40
 τῆς ἡ ὁ τὸν τῆς Καινῆς Διαθήκης νόμον ἡμῖν εἰσηγησάμενος; «Γνώ-

1. Ἦσ. 25, 2. 2. Ἦσ. 49, 8.

τωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποι εἰσι.» Τῇ ὑπερβολῇ τῆς τῶν δαιμονίων ἀπάτης εἰς κτηνῶν ἦσαν μετενεχθέντες τρόπον ὥς λέγεσθαι περὶ αὐτῶν· «Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς.¹

ΨΑΛΜΟΣ Ι'.

- 5 «Ἰνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν;» Ἐπιταχῦναι τὴν μακρὸν ὕστερον γενησομένην κλησιν τῶν ἔθνων εὐχεται. Τοῦτο δὲ αὐτὸ πεποίηκεν ἡ τοῦ διαβόλου ὑπεροψία.
- «Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ ἔμπυρίζεται ὁ πτωχός.» Ἡ ὑπεροψία, φησί, τοῦ πονηροῦ, πύρῳσις τῷ πτωχῷ σου γίνεται
- 10 λαῶ· «Συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίῳις, οἷς διαλογίζονται.» Ἀντὶ τοῦ, συλληφθήσονται. Σὺ γὰρ εἰ, φησὶν, ὁ δρασώμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν.²
- «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.» Τοσαύτη, φησί, γέγονεν ἡ ἀνεξικακία, ὥς καί, διὰ τὸ ἀτιμω-
- 15 ρήτους μένειν τοὺς ἀσεβεῖς, λοιπὸν καὶ παρὰ τισι τῶν ἀνοητοτέρων ἀπόδεκτον αὐτοῖς εἶναι τὸ βίον.
- «Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός.» Παρώξυνε μὲν χλευάζων τοὺς περὶ προνοίας καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ λόγους. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἀκούοντες τοιοῦτόν τι γελῶσιν εὐθέως· τοῦτο δὲ συνάπτεται, τὸ
- 20 «Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ·» ἵνα ᾗ τὸ ὅλον οὕτως· Παρώξυνε τὸν Κύριον, φησὶν, ὁ ἁμαρτωλός, πλῆθος ὀργῆς ἑαυτῷ θησαυρίζων. Τὸ γάρ, «αὐτοῦ», ἐπὶ τοῦ παροξύναντος ληπτέον. Εἴτα τὸ ἐπιφερόμενον τοῦτο, «οὐκ ἐκζητήσῃ», καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον· ἵνα ᾗ τὸ νοούμενον οὕτως· Ἀρ' οὖν ὁ μὲν παροξύνει τὸν Θεόν, καίτοι πλῆθος
- 25 αὐτῷ ἐκκαίων ὀργῆς, ὁ δὲ οὐκ ἐκζητήσῃ; Καθ' ὑποστιγμὴν ἡ ἀνάγνωσις, ἵνα ᾗ· Οὐκ ἐκζητήσῃ, φησὶν, ὁ Θεός, καὶ ἀποδώσῃ αὐτῷ κατὰ τὴν ὀργήν, ἣν ἑαυτῷ ἐθησαύρισεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ;
- «Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ.» Ἀρχὴ πάσης πονηρᾶς πράξεως τὸ μὴ λογίζεσθαι κριτὴν τὸν Θεόν· «Ἀνταναίρεται τὰ κρί-
- 30 ματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.» «Ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι ἔστι Θεός, οὐδὲ ὅτι κριτὴς ἔστιν οἶδε. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.» Ὁμοιον τό, «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ μου ὡς νοσσιάν.³ Εἶπε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐ μὴ σαλευθῶ.» Ἀντὶ τοῦ· Οὐ μὴ σφάλω, οὐ μὴ περιτραπήσομαι εἰς γενεάν· οὐ
- 35 γὰρ ἔσομαι ἐν κακώσει.
- «Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ.» Ἐκβαλὼν τὸν θεῖον φόβον ἐκ τῆς ψυχῆς, διαπαντὸς ἐν κακίᾳ διατρίβει. Ἀρχὴ πάσης πανηρᾶς πράξεως τὸ μὴ λογίζεσθαι κριτὴν τὸν Θεόν. «Ἀνταναίρεται τὰ κρί-

1. Ψαλμ. 48, 13. 2. Πρβλ. Ἰωβ 5, 13. 3. Ἦσ. 10, 14.

εἰ δίκαιος· ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος, ὅτι ἔστι Θεός, οὐδὲ ὅτι κριτὴς ἔστιν οἶδε. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.» Τῶν πειρασμῶν οἱ μὲν προσάγονται τῇ ψυχῇ, οἱ δὲ τῷ σώματι, οἱ δὲ τοῖς πέριξ τοῦ σώματος. Καὶ οἱ μὲν ψυχῇ προσαγόμενοι λογισμοὶ ἀκάθαρτοι λέγονται, ἁμαρτίας γεννῶντες καὶ δόγματα ψευδῆ· οἱ δὲ τῷ 5 σώματι προσφερόμενοι πληγῶν καὶ στρεβλώσεων καὶ διωγμῶν καὶ φυλακῶν καὶ θανάτων αἴτιοι γίνονται· οἱ δὲ τῶν περὶ τοῦ σώματος πειρασμοὶ περιέχουσι ζημίας χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ ἀποβολὰς τέκνων καὶ γυναικῶν ἀφαιρέσεις. Δῆλον οὖν ἔστιν ἐκ τούτων, ὅτι πάντως διὰ τινος τῶν κατειλεγμένων πειρασμῶν ἐκυρίευσεν παντός 10 δικαίου ὁ Σαταναῆς· μόνος γὰρ Χριστὸς «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, καὶ οὐχ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.¹»]

«Οὐ ἄρα τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει.» Παράμονον, φησὶν, ἔξειν τὴν εὐημερίαν λελογίσται. Διὸ καὶ πικρίας καὶ δόλου τὸ στόμα πεπλήρωται· καὶ μὴ ἐνεδρεῦει πτωχοὺς πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι διὰ τῶν ἰδίων 15 παγίδων. Τὸ δέ, «μετὰ πλουσίων», τί ἂν ἕτερον νοηθῇ ἢ τῶν πλουτούντων ἐν κακοῖς; Οὗτοι γὰρ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν πτωχῶν τῷ πατρὶ αὐτῶν συμπράττουσιν

«Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων.» Ἐν συλλόγοις δὲ καὶ ἐν συνέδροις καθήμενος, ἐνέδρας τινὰς καὶ μηχανὰς τοῖς ἀναιτίοις 20 κατασκευάζει.

«Κύψει καὶ πεσεῖται.» Ὅταν εἴπῃ [ὁ διάβολος]· Νενίκηκα, τότε πεσὼν αἰσχύνεται.

«Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Ἐπιλέλησται ὁ Θεός.» Λέγει ταῦτα ὁ διάβολος οὐχ οὕτως ἔχων, ἀλλ' ἡμᾶς ἀπατῆσαι βουλόμενος, ἵνα 25 σκελισθῶμεν, ἀμελεῖν τὸν Θεὸν τῶν ἀνθρωπίνων νομίζοντες.

«Ἀνάστηθι, Κύριε ὁ Θεός μου.» Εὐχεται τὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν χρηστότητα κινῆσαι· μὴ ὑφουμένης γὰρ ἐπὶ τῇ μωρίᾳ τῶν ἀσεβῶν τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ, προπετέστεροι γίνονται.

[«Ὑψώθῃτω ἡ χεὶρ σου.» Ἐπαρον τὴν χεῖρά σου, καὶ δίδαξον 30 αὐτούς, ὥς τῶν ἀδικουμένων προνοῇ· καὶ ὥς ἐξ ὕψους ἀναστάς, ἀνωτέραν δεῖξον τῆς ἐκείνων γνώμης τὴν ἀπὸ σοῦ τιμωρίαν. Καὶ κόλασον μὲν ἐκείνους, φεῖσαι δὲ τὸν ἀδικούμενον, σφοδρότερον ἀχθεσθεὶς ταῖς ἐκείνων τόλμαις καὶ βλασφημίαις. «Ἐνεκεν τίνος,» φησί, «παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν;] 35

«Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐκζητήσεται.» Τοῦτο αἴτιον καὶ τοῦ ἐπαρθῆναι καὶ τοῦ πεσεῖν αὐτόν.

«Βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς. » Σὺ, φησὶν, ὦ Κύριε, πάντα γινώσκεις, καὶ οὐδὲν σε τῶν πραττομένων λανθάνει, οὐδὲ τῶν ἐν διανοίᾳ καὶ λογισμοῖς ἀνιόντων. Ἀλλὰ καὶ τοὺς πόνους 40 αὐτῶν καὶ τοὺς θυμοὺς τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ τοὺς παροργισμοὺς

τῶν ἀνθρώπων οἶδας ἀκριβῶς. Ἐπειδὴ πάντων τοὺς λογισμοὺς κατανοεῖς, καὶ σὺ ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς. Καὶ ταῦτα πάντα ἐφορῶν μακροθυμεῖς, εἰδώς, ὅτι ὑπὸ τὰς σὰς χεῖρας οἱ πάντες τυγχάνουσι, καὶ οὐκ ἔστι που οὐδενὶ ἐκτὸς διαδράναι. «Σοὶ ἐγκαταλέ-
5 λειπται ὁ πτωχός, ὀρφανῷ σὺ ἤσθα βοηθός.» Τούτέστι τὴν παρὰ σοῦ μένει βοήθειαν.

«Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ.» Ἀντὶ τοῦ, τὴν δυναστείαν τοῦ ἐχθροῦ. «Ζητηθήσεται ἡ ἀμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ.» Δι' αὐτὴν μὲν τὴν ἀμαρτίαν. Τὸ δὲ δλον οὕτως.
10 Ἐάν, φησὶν, ἐκζητήσης τὴν ἀμαρτίαν τοῦ πονηροῦ, οὐ μὴ εὐρεθῇ· τούτέστιν, ἀπολείται ὁ πονηρὸς δι' αὐτήν.

[Εὐρίσκονται οἱ σωζόμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τό· «Εὗρον Δαυὶδ τὸν δοῦλόν μου¹», καί, Εὐρέθη ἡ ἀπολλυμένη δραχμή²· καὶ ἐπεὶ μὴ εὐρέθη, ἀπώλετο ἅν. Οἱ ἀπολλύμενοι οὐχ εὐρίσκονται εἰς τὸν
15 αἰῶνα· μένει γὰρ ὁ δικαστής, καὶ βασιλεύει διαπαντός ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νέῳ αἰῶνι.]

«Κύριος βασιλεύσει εἰς τὸν αἰῶνα.» Ἐν τῷ μέλλοντι καὶ νέῳ αἰῶνι.

«Ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ.» Ἐν γὰρ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ βληθήσονται εἰς τὸ πῦρ ἡ αἰώνιον.

20 [Ἐθνη καλεῖ τοὺς ἀδίκους ὡς μὴ κατὰ νόμον ζῶντας, ἀλλὰ καὶ ἔθνη καὶ βαρβαρικὴν ὁμότητα. Τούτων αἰτεῖ ἐκκοπήν, «Ἀπολεῖσθε», λέγων, καὶ πανωλεθρίαν αὐτοῖς ἀπειλῶν· ὥστε καὶ τούτους ἀναπνεῦσαι, κάκεινους σωφρονισθῆναι.]

«Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε.» Αὕτη γὰρ ἦν
25 αὐτῶν ἡ ἐπιθυμία, καὶ οὗτος ὁ πόθος τὸ τῶν μελλόντων ἀξιωθῆναι ἀγαθῶν. «Τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου.» Εἰς τοῦτο γὰρ ἐτοιμαζόμενοι, πάντα ὑπομένειν τῇ καρδίᾳ εὐτρεπίζονται.

[Ἐτοιμασία καρδίας ἡ οἷον ὑπόσχεσις τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων πρὸς συνακολούθησιν τοῦ Θεοῦ.]

30 «Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι.» Ὅτε, φησί, τὴν ἐκδίκησιν τῶν πτωχῶν ποιήσει, τότε οὐκ ἔτι προσθήσει τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Γ'.

35

Ἐκδοθεῖς.

Καὶ τοῦτον μετὰ τὸ περιγενέσθαι τῶν ἐχθρῶν ἄδει τὸν ψαλμόν. Ἔστι δὲ φρονήματος ἀγιοπρεποῦς παραστατικόν (α).

Ἄ· Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου; Πῶς μοι ἐρεῖτε, φησί, φεύγειν ἐπὶ τὰ ὄρη δίκην στρουθίου, καίτοι πεποιθότι

1. Ψαλμ. 88, 21. 2. Πρβλ. Λουκ. 15, 9.

ἐπὶ Θεῷ; «Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον.» Μετοίκει, μέ-
τέρχου, φεύγει ἐπὶ τὰ ὄρη, τουτέστι τὰς ἀρετάς.

«Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς
φαρέτραν.» Τούτοις τοῖς λόγοις εἰς φυγὴν ἠρέθιζον φάσκοντες, εἰ
μὴ φεύγη κατατοξεύειν αὐτὸν τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Δηλοῖ οὖν τοὺς 5
πονηροὺς λογισμοὺς βέλη εἶναι τοῦ πονηροῦ. «Τοῦ κατατοξεύσαι ἐν
σκοτομήνῃ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ», ἀντὶ λεληθότως. Τοιαῦτα γὰρ τῶν
νοητῶν ἐχθρῶν τὰ τοξεύματα.

«Ὅτι ἂ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον.» Κατήνεγκε, φησὶν, ὁ
ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς φθοράν, καίτοι ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ κατηρτισμένον. 10
«Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησεν;» Εἰ καὶ οἱ ἐχθροί, φησί, τὰ τοιαῦτα
ἔδρασαν, ἀλλ' ὁ Κύριος ὁ ναὸν ἔχων τὸν οὐρανόν, ἐξέτασιν τῶν δι-
καίων καὶ τῶν ἀσεβῶν ποιούμενος, τοῖς μὲν ἀπονέμει τὰ ἀγαθὰ, τοὺς δὲ
ταῖς αἰωνίαις παραπέμπει κολάσει. «Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.»

[«Ὅτι ἂ σὺ κατηρτίσω αὐτοὶ καθεῖλον.» Ἀντὶ τοῦ, τὰ σὰ ἔργα 15
καταλύειν σπεύδουσι δι' ἐμοῦ· ὃν γὰρ ἔχρισας βασιλέα σπουδάζουσιν
ἀκυρῶσαι κατὰ τῆς σῆς ὀπλιζόμενοι ψήφου. Καὶ ταῦτα δρῶσι τὰς κατὰ
φύσιν ὁρθὰς ἐννοίας καθελόντες ἐξ ἑαυτῶν, ὡς δὴθεν κατηρτίσατο.]

«Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πέννητα ἀποβλέπουσιν.» Τὸ ἀλάθητον
σημαίνει τοῦ Θεοῦ· ὀφθαλμοὺς δὲ τὴν εὐεργετικὴν ἐπισκοπὴν. «Τὰ 20
βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.» Βλέφαρα δὲ
τὴν κριτικὴν αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ τῶν πραγμάτων ἐξεταστικὴν.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ὁγδόης, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΙΑ'.

Ὑπόθεσις.

25

Εἰρήται περὶ τῆς ὁγδόης ἐν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ. Εὐχεται δὲ ῥυ-
σθῆναι τῆς γενεᾶς τῆς πονηρᾶς. Αὕτῃ δὲ ἂν εἴη γενεὰ ἡ ἐπὶ τοῦ Σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· περὶ ἧς αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἄνδρες Νινευῖ-
ται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινούσι τὴν γενεάν ταύτην.¹»

«Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὀσιοι, ὅτι ὀλιγώθησαν αἱ 30
ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων.» Τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
συνάγων ἐπιβουλάς. Ἀφένιες γὰρ τὴν ἀλήθειαν οἱ Ἰουδαῖοι ψεῦδος
κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπετέλεσαν.

«Χεῖλη δόλια ἐν καρδίᾳ.» Ὅτι διδάσκαλον αὐτὸν ἀποκαλοῦντες
καὶ ἀγαθόν, ἕτερα ἐβουλεύοντο περὶ αὐτοῦ. 35

«Ἐξολοθρεύσει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλῶσσαν με-
γαλορρήμονα.» Πῶς γὰρ οὐ μεγαλορρήμων ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἡ τολμή-
σασα τῷ Σωτῆρι λέγειν· «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς
σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;²»

1. Ματθ. 12, 41. 2. Μάρκ. 12, 28.

«Τοὺς εἰπόντας· Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν· τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι. Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;» Ὡς τοῦτο διανοομένων, τὸ ἐξουσίαν ἔχειν πᾶν ὅ,τι ἂν βούλοιντο εἰπεῖν κατὰ τοῦ Σωτῆρος· Τοῦτο δέ· «Τίς ἡμῶν Κύριός ἐστιν;» ὁμοιον τῷ «Τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν.¹»

«Ἐνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν.» Πτωχοὺς δὲ καὶ πένητας τοὺς κατὰ πνεῦμα λέγει· ὧν καὶ τοῦ στεναγμοῦ ἀκούσας, Ἄναστήσομαι, φησί. «Θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ.» Τοῦτέστι, Φανερόν πᾶσι καταστήσω τὸ σωτήριον, ὃ καὶ ἐξάκουστον παρεσκευάσω γενέσθαι. Ἐκηρύχθη γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν.

«Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον.» Ἀληθεῖς, φησὶν, οἱ λόγοι οἱ περὶ τοῦ σωτηρίου ἐπηγγελμένοι, ὥσπερ καὶ τὸ ἀργύριον τὸ πολλάκις χωνευθέν. Τὸ δέ, «ἐπταπλασίως», ἀντὶ τοῦ πολυπλασίως τέθεικε· τοῦτο γὰρ σύνηθες τῇ θείᾳ Γραφῇ. «Σὺ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς.» Διὰ τοῦτο, φησί, φυλάξεις ἡμᾶς, ἐπεὶδὴ κυκλοῦντες ἡμᾶς οἱ ἀσεβεῖς ἐπιβουλευόντες τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν αἱ ἀντικείμεναι καὶ πονηραὶ δυνάμεις.

«Κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.» Ὑψος μὲν τὴν δύναμιν λέγει· πολυωρίαν δὲ τὴν πολυχρονιότητα. Ἵνα ἡ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Διὰ τῆς σῆς ἰσχύος πολυχρονιότητα καὶ αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν δέδωκας. Μετὰ γὰρ τὴν σωτήριον ἀνάστασιν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας τὰ τῆς ζωῆς ἡμῖν ἐκτείνεται. Ἡ ὕψος λέγει, ὅτι ὁμοίους σου ἐποίησας, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατόν· ἢ ὅτι πολλῆς φροντίδος ἡξίωσας.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

25

IB'.

Ἐπόθεις.

Τοῦτον τὸν ψαλμὸν ᾄδει εἰς μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτήματος γεγονώς, ἅμα δὲ καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν εὐαγγελιζόμενος. Δι' οὗ ἐλάβομεν ὑπογραμμόν, πῶς δεῖ ἡμᾶς ἐν ἁμαρτίαις γενομένους προσιέναι Θεῷ. «Ἐως πότε, Κύριε, ἐπιλήσῃ μου εἰς τέλος;» Ὡς μακρᾶς οὐσης τῆς γινομένης αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ μετανοίᾳ πρὸς Θεὸν προσόδου. «Ἐως πότε ἀποστρέφῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;» Τούτου τὸ πρόσωπον οἱ ἄγγελοι βλέπουσι διαπαντός.

«Ἐως τίνος θήσομαι βουλὰς ἐν ψυχῇ μου;» Ἀνιῶμαι γάρ, φησί, βουλευόμενος κατὰ ψυχὴν μήπως ἄρα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανοῦμαι, καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ μάλιστα ὁδύνας μου τῇ ψυχῇ παρασκευάζει. «Ὁδύνας ἐν καρδίᾳ μου ἡμέρας καὶ νυκτός.» Μεριμνᾷ ἐν τῇ καρδίᾳ καθ' ἡμέραν.

«Ἐως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ;» Εἰ γὰρ θεοσεβούντων ἡμῶν ταπεινοῦται ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος, δῆλον ὅτι

1. Ἱω. 9, 29.

ἁμαρτανόντων ὑφούται. Ὑψος γὰρ τῷ Σατανᾷ ἢ τῶν ἀνθρώπων ταπεινώσις· ἐπειδὴ, καθάπερ ὁ Θεὸς ἐν τῇ σωτηρίᾳ ὑφούσθαι τῇ ἡμετέρᾳ, οὕτως ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀπωλείᾳ ἐπαίρεσθαι λέγεται.

«Φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου.» Ὁφθαλμούς τοὺς τῆς διανοίας δηλοῖ. Φωτίσατε γὰρ ἑαυτοὺς φῶς γνώσεως.

«Ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἤλπισα.» Θαρρῶ, φησίν, ἁμαρτίας ἄφεσιν δέξασθαι τῷ ἐλέει προσανέχων τῷ σῶ, δι' οὗ καὶ τὸ σωτήριον δέδωκας πᾶσιν ἀνθρώποις· ὥστε σωτήριον ἀγαλλιᾶσθαι παρασκευάσει μου τὴν καρδίαν, τὴν πάλαι ὀδυνωμένην διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαβίδ.

10

ΙΓ'.

Ὑπόθεσις.

Διαρρήδην ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ σαφηνίζει τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ παντελὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, ἵνα τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπιφανείας κηρύξη Χριστοῦ.

15

«Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός.» Ἐπειδὴ, μὴ λογισάμενοι, φησίν, εἶναι Θεὸν ἐφορῶντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ κρίνοντα κρίσει δικαίᾳ, πᾶσαν ἀθεμιτοῦργίαν εἰργάσαντο· τούτου δὴ χάριν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε. Τοῦτο γὰρ σαφῶς τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Κυρίου πρόδοσιν ἀτασημαίνει. «Οὐκ ἔστι ποιῶν χρη- 20 στότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός.» Ἐλθὼν, φησίν, ὁ Κύριος οὐδ' ἓνα εὑρε χρηστότητος ἐργάτην, ἀλλὰ γὰρ ὑπεύθυνον πάσῃ πράξει ἀτόπῳ. «Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν.» Ἐαυτῶν γὰρ τῷ φάρυγγι οἱ δαίμονες ὥστε βρῶσιν εἶχον τὸν ἄνθρωπον, μὴ εἶναι νοοῦντες, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ πλάσματος αὐτοῦ οὐ δύναται.

25

«Οὐχὶ γινώσκονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν;» Καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον, καὶ ἔξωθεν τὸν Κύριον τὸν προληπτέον· ἵνα ἡ οὕτως τὸ σημαινόμενον· Καὶ πάντες ἐξέκλιναν, καὶ τοῦτο ἐποίησαν. Οὐ μέλλουσι γινώσκειν τὸν Κύριον. «Κύριον οὐ προσεκαλέσαντο οἱ ἐσθλόν- 30 τες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου.» Κατήσθιον γὰρ τὸν λαόν αὐτοῦ ἀναπειθόντες προσκυνεῖν τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα. Καὶ οὗτοι, φησίν, ἐτέροις κακῶν εἰσηγῆται γενόμενοι, τὸν Κύριον οὐκ ἐπικαλέσονται. Οὕτω γὰρ ἀναγνωστέον μέλλοντα ἀντὶ τοῦ παρεληλυθότος.

«Ἐκεῖ δὲ ἐδειλάσαν φόβῳ, οὐ οὐκ ἦν φόβος.» Ὁ Μωσέως νόμος, φησί, κόλασιν ἐποίει· ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ φόβος ἀγνός ἐστιν· 35 ὡς υἱοὺς γὰρ φοβεῖσθαι Πατέρα παρεσκεύαζε. Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, φησί, καθ' ὃν δηλονότι ἡ ἐπιφάνεια, φόβον φοβηθήσονται οὐ οὐκ ἔστι φόβος. Οὐκ ἐκ νομικῆς ἀπειλῆς δηλονότι, ἀλλ' ἡ πρέπουσα μᾶλλον ἐλευθέρους εὐλόγεια.

«Ὅτι Κύριος ἐν γενεᾷ δικαίων.» Τῶν δικαιομένων διὰ τῆς ἐπιφα- 40 νείας αὐτοῦ. «Βουλὴ πτωχοῦ καταισχύνεται.» Ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς

ἀπομείναντας τῇ ἀπιστίᾳ καὶ διώξαντας τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστόν.

«Τίς δώσει ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραὴλ;» Τοῦτο δὲ διπλῶν ἔχει τὴν προφητείαν· οὐ γὰρ μόνον τηλικάδε γενομένην τοῖς πολιορκηθεῖσι προσαγορεύει σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολλοῖς ὕστερον 5 χρόνοις τοῦ Σωτήρος ἡμῶν γενομένην ἐκείθεν σωτήριον ἐπιφάνειαν. «Ἀγαλλιάσεται Ἰακώβ.» Τοὺς ἁγίους πατριάρχας καὶ προφῆτας φησί, τοὺς χαρᾷ χαίροντας ἐπὶ τῷ τὰς προλεχθείσας αὐτῶν ἐπαγγελίας ἀποπληρῶσαι τὸν Χριστόν. Αὐταὶ δὲ ἦσαν αἱ τὴν τῶν ἐθνῶν ἀπάντων σωτηρίαν κατασημαίνουσαι.

10 Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΙΑ΄.

Ὑπόθεσις.

Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμόν, διδάσκων τί ἂν ἄνθρωπον παρασκευάσῃ τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως· διὸ ἀρχόμενός φησιν·

15 «Κύριε, τίς παροικήσει ἐν τῷ σκηνώματί σου;» Παροικία ἐστὶ διαγωγή πρόσκαιρος, οὐχ ἰδρυμένην ζωὴν, ἀλλὰ παροδικὴν ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐπὶ τὰ κρείττονα μεταστάσεως ὑποφαίνουσα. Ἄγιου γὰρ ἄνδρὸς παροδεύειν τὸν βίον τοῦτον, ἐπάγεσθαι δὲ πρὸς ἑτέραν ζωὴν. Διὸ καὶ ὁ Δαυὶδ περὶ αὐτοῦ φησι· «Πάροικος ἐγὼ εἰμι παρὰ σοὶ 20 καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου.¹» Τίς, φησὶν, ἄξιος ἔσται ἐν ἐκείναις ταῖς οὐρανίαις γενέσθαι σκηναῖς; «Ἡ τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;» ἐπειδὴ ἂν γάρ τις ἀξιωθῇ τῆς μακαρίας ἐκείνης σκηνῆς, εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἔξει τὴν μακαριότητα.

«Πορευόμενος ἄμωμος», καὶ τὰ ἐξῆς. Διδάσκει δι' ὧν τευχόμεθα 25 τοῦ μακαρίου ἐκείνου πέρατος· καὶ πρῶτον μὲν εἰ τὴν ἄμωμον ὁδεύσωμεν ὁδόν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός· ἔπειτα, εἰ ἐργασώμεθα δικαιοσύνην· τρίτον, εἰ ἀληθείας οἶκον τὴν καρδίαν ποιήσωμεν· τέταρτον, εἰ δολίαν γλῶσσαν μὴ κτησώμεθα· πέμπτον τὸ μὴ κακὸν τῷ πλησίον ἐργάζεσθαι· ἕκτον, τὸ μὴ ὀνειδίσαι τὸν πλησίον ὑπερφηφανεύμενον· 30 ἑβδομον, μὴ πρόσωπον θαυμάζειν· ὄγδοον, τὸ μὴ παραβαίνειν ὄρκου πίστιν· ἔνατον, τὸ μὴ ἐκτοκίζειν· δέκατον, ὃ καὶ τέλος ἐστὶ παντὸς ἀγαθοῦ, ἀδωροδόκητον εἶναι. Τούτων ὁ ἐκμαθὼν τὴν κατόρθωσιν ἀσάλευτον ἔξει τῶν ἀγαθῶν τὴν δόσιν.

Στηλογραφία τῷ Δαυίδ.

ΙΕ΄.

Ὑπόθεσις.

Ἡ ἐν χερσὶ προφητεία περιέχει τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν, καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς ἀπειθείαις τοῦ Ἰσραὴλ ἐγκλήματα, καὶ μὴν καὶ αὐτὸ τὸ τῆς

1. Ψαλμ. 38, 13.

ἀναστάσεως τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ μυστήριον ὅθεν οἶμαι καὶ στηλογραφίαν ὀνομάσθαι τὴν ᾠδὴν, ἀναθέντος αὐτὴν τοῦ προφήτου Δαυὶδ ὥσπερ ἐν στήλῃ τοῖς μετ' αὐτόν. Ἀδονται δὲ οἱ ἐν αὐτῷ λόγοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως γὰρ ἡμᾶς ὁ Πέτρος ἐδίδαξε φρονεῖν.¹

«Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα.» Τὸ κοινὸν ὥσπερ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος ἀναλαβὼν τοὺς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα ποιεῖται λόγους· οὐχ ὑπὲρ γε μᾶλλον ἑαυτοῦ, δι' ἡμᾶς δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν. Κύριον οὖν ὀνομάζει τὸν Πατέρα διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου γενέσθαι μορφῇ. Φυλαχθῆναι δὲ αὐτόν αἰτεῖ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣ ἐστὶν ἡ σὰρξ αὐτοῦ. Ἡ σὰρξ γὰρ αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία· φυλαχθῆναι δὲ αὐτὴν αἰτεῖ. Εἰκότως οὖν καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφέροιτ' ἂν ἡ φυλακὴ.

«Εἶπα τῷ Κυρίῳ, Θεὸς μου εἶ σύ.» Πάλιν καὶ τοῦτο προτρέπων τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· δηλοῖ δὲ ἅμα καὶ τὴν ἐν πίστει δι' ὁμολογίας δικαιοσύνην. «Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις.» Ἀγαθὰς φησὶν ἐν τούτοις τὰς κατὰ νόμον προσφερομένας θυσίας· τὸ γὰρ τῆς πίστεως ῥῆμα ἐκεῖνο ἀναιρεῖ· «Μὴ φάγομαι» γάρ, φησὶν, «κρέα ταύρων, καὶ αἷμα τράγων πίομαι;»²

«Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐθαυμάστωσεν ὁ Κύριος πάντα τὰ θέληματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς.» Ἀγίους εἶναι φησὶ τοὺς ἡγιασμένους ἐν Πνεύματι· Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν· τὸ δὲ «ἐθαυμάστωσεν» ἀντὶ τοῦ, ἐδίδαξεν, τὸ δέ, «αὐτοῦ», τοῦ Πατρὸς· ἐν ᾧ τὸ ὅλον οὕτως· Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· διὸ καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.³

«Τοῖς ἁγίοις ἐν τῇ γῇ ἐθαυμάστωσεν ὁ Θεός.» Τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, «ἐν αὐτοῖς», τοῖς ἐν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἢ τινων τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ γῇ, ἣ ὅτι, ἐν οὐρανῷ οἱ ἅγιοι τὸ πολίτευμα ἔχοντες⁴, ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ διατρίβουσι, καὶ ἐν ταύτῃ ὧσιν ἔτι τῇ γῇ. «Θελήματα» δὲ τοῦ Θεοῦ αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί, ἃς θαυμαστοὶ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, πλεον τι τούτων ἐχόντων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐν τῷ κατ' ἀρετὴν ἐνεργεῖν. Οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ ἀνδρεία ἀποστόλων καὶ μαρτύρων τῇ τῶν ἄλλως ἀνδριζομένων, οὐδὲ ἡ σωφροσύνη Ἰωσήφ κατὰ τὰς ἐτέρων. Οὕτως δὲ τις θαυμαστωθεὶς αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ἀσθενείας, ὡς πολὺ τῆς θείας ἰσχύος καὶ τοῦ μεγέθους ἀπολιπόμενος. Ὅταν γὰρ πληθυνθῶσιν αἱ ἀσθενεῖαι τῶν δικαίων, ταχύνουσι πρὸς τὸν Θεὸν μετανοοῦντες.]

«Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθενεῖαι αὐτῶν» ὅτε εἰδωολάτρουں. «Μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν.» Καὶ ἡσθένουν, φησί, τὸ πρότερον ἐν ἁμαρ-

1. Πρβλ. Πράξ. 2, 25. 2. Ψαλμ. 49, 13. 3. Ἠσ. 9, 6. 4. Πρβλ. Φιλίπ. 3, 20.

ταῖς ὄντες, ἀλλ' οὖν ἀκούσαντες τοῦ κηρύγματος, ὡκέως ὑπήκουσαν. Τοῦτο γάρ ἐστι τό· «Ἐτάχυναν μετὰ ταῦτα», δηλονότι εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι. «Οὐ μὴ συνάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων.» Συνάγων, φησί, συναγωγὰς ἐκ τῶν ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων
 5 αὐτὰς συνάξω, τουτέστιν οὐ παρεσκευάσω διὰ τῆς νομικῆς μοι προσέρχεσθαι λατρείας, δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. «Οὐδὲ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου.» Οὐκέτι κληθήσονται, φησὶν, εἰδωλολάτραι καὶ ἄθεοι, ἀλλὰ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Πάλαι μὲν, φησὶν, ἐπαξίας τῶν πράξεων ἐπήγοντο
 10 προσηγορίας, εἰδωλολάτραι, πολῦθεοι ὀνομαζόμενοι· νῦν δὲ οὐκέτι μνησθήσομαι τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, εὐσεβεῖς αὐτοὺς καὶ ἀγίους κλητοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς ὀνομάζων.

[«Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν.» Ὅτε εἰδωλολάτρουν. Εἰ καὶ πληθύνονται, οὐ παραμένουσι· μέχρι γὰρ αἰσθήσεως καὶ μόνον
 15 εἶχον παραμενούσας, διὰ τὸ ἰσχύειν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ. Ἡ τοὺς ἀποστόλους ἔοικε λέγειν, καὶ τοὺς δι' ἐκείνων πεπιστευκότας, ἐν οἷς καὶ διαφανῇ γέγονε τὰ θεῖα θαυμάσια, ὡς πάντα τετηρηκόσι τὰ θεῖα προστάγματα. Ἐπληθύνθησαν δὲ αὐτῶν αἱ ἀσθένειαι, ἡ ὡς ἐτέρως, «τὰ διαπονήματα», πολλῶν ἐπαναστάντων δῆμων, δη-
 20 μηγόρων, στρατηγῶν, βασιλέων, ὧν πάντων περιγενόμενοι, τὸν δρόμον ἐτέλεσαν· ἡ τὸ βραχὺ καὶ πρόσκαιρον τῶν θλίψεων, τὸν ἄπειρον αἰῶνα δεικνυσιν. «Οὐ μὴ συναγωγὰς.» Ἐτάχυνον εἰς τὸ ὑπακοῦσαι τῷ κηρύγματι· καθαρὸς εἶναι δεῖ ἀπὸ φόνων καὶ αἱμάτων τοὺς μέλλοντας συνάγεσθαι ὑπὸ Χριστοῦ.] Συνάγων, φησί, συναγωγὰς
 25 ἐκ τῶν ἐθνῶν, οὐ δι' αἱμάτων αὐτὰς συνάξω, οὐδὲ παρεσκευάσω διὰ τῆς νομικῆς μοι προσέρχεσθαι λατρείας, αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας.]

«Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου.» κ.τ.λ. Ὡσεὶ σαφέστερον ἔλεγεν· Ὁ Πατὴρ μου εἰς κληρὸν μοι καὶ
 30 μερίδα τὰ ἔθνη δεδώρηται, ᾧ καὶ γέγονα ὑπήκοος μέχρι θανάτου. Τὸ γὰρ ποτήριον τὸν θάνατον σημαίνει, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο.¹»

[«Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου.» Κληρονομίαν καλεῖ τὴν τῶν ἐθνῶν βασιλείαν. Καὶ τῆς ἐμῆς Ἐκκλησίας,
 35 ἥτις ἐστὶν ἡ κληρονομία μου, μερὶς ἐστίν, ὁ Κύριος ὁ Πατὴρ, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ τοῦ ποτηρίου μου μερὶς ἐστίν, τουτέστι τοῦ θανάτου. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα, κατορθώσασα τὰς ἐντολάς αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος ὁ ἐμὸς ἐκληρονόμησε τὸν Πατέρα κατὰ τὸν λέγοντα· «Κληρονόμο Θεοῦ, συγκληρονόμο Χριστοῦ.²»]

40 «Σχοινία ἐπέπεσάν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστι. » Τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης φησὶν,

οὓς ἔσχεν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ κρατίστη ἐστὶ, τουτέστι ἀρέσκουσα αὐτῷ.

«Εὐλογῇσω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με.» Τούτου ἡ ἑρμηνεία κεῖται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. «Ἐτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροὶ μου.» Ἔθος τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ νεφροὺς ὀνομά- 5 ζειν τοὺς κεκρυμμένους καὶ ἐν βάθει λογισμοὺς· νύκτα δὲ τὸ ἀφανές.

«Πρωρῶμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶ, ἵνα μὴ σαλευθῶ.» Καθὼ μὲν νοεῖται Θεός, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὼ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, πρέποι 10 ἂν αὐτὸν καὶ τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἐσχηκέναι τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῇ. Συμπλάττεται γὰρ πανταχοῦ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, καὶ τὸ τῇ κενώσει πρέπον οὐκ αἰσχύνεται διὰ τὴν οἰκονομίαν. Ὅρα γοῦν ὅπως γέγονεν ἡ φύσις ἡμῶν εὐδόκιμος ἐν Χριστῷ. Καὶ προση- 15 νέχθημεν εἰς πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οἱ ἐκβεβλημένοι διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ ἐσχήκαμεν αὐτὸν ἐπαμύνοντα καὶ στηρίζοντα.

[«Ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶ.» Προφανῇ ἔλεγchon ἔχει τῆς Ἰουδαίων ἐμβροντησίας. Καὶ Πέτρος γὰρ ὁ κορυφαῖος ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰς Χριστὸν ταῦτα προσήρμοσεν. Καθὼ μὲν γὰρ Θεός, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων· καθὼ δὲ ἄνθρωπος, πρέποι ἂν αὐτῷ 20 καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν ἔχειν τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῇ.

«Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου.» Αὐτὸς ὢν ζωὴ καὶ ζωοποιός, ἐξωποιοῖσθαι λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τὴν οἰκονομίαν. «Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς», ὁ τῆς ἀνθρωπότητος ἔχων πρόσωπον, 25 ὥς καθ' ἡμᾶς γεγωνώς, τοὺς ἡμῖν μᾶλλον καὶ οὐχ ἑαυτῷ πρέποντας, καθὼ νοεῖται Θεός, ἀναπέμπει λόγους.]

«Τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος.» Τοῦτο σημαίνει, ἐν τέρψεσι καὶ εὐφροσύναις ἔσονται οἱ ἅγιοι μετὰ τὸ ἀναβιῶναι κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν. Ταύτην δὲ τὴν τέρψιν καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀφθαρσία, λήψεσθαι λέγουσι παρὰ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν 30 ἐν ἡμῖν καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ ὥς ἀληθὴς ὁ λόγος, δῆλον ἐκ τοῦ φήσαντος λογίου· «Ὅς μετασχηματίζει τὸ σχῆμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ.¹»

Προσευχὴ τῷ Δαυίδ.

ΙΣ'.

Ὑπόθεσις.

35

Ἀδεται ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τοῦ κατὰ Θεὸν τελείου.

«Εἰσάκουσον, Κύριε, ῥηδικαιοσύνην μου.» Πολλῆς πεποιθήσεως ὁ λόγος μεστός· τὸ γὰρ τῆς δικαιοσύνης ἐνταῦθα οὐχ ὥς καυχώμενος, οὐδ' ὥς δίκαιον ἑαυτὸν ἀποφαίνων· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, Δικαίως αἰτοῦντος

τὴν παρὰ σοῦ βοήθειαν, καὶ ἀξιοῦντος ἀπαλλαγῆναι ὧν ἀδίκως ὑπομένει, μάτην ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ διωκόμενος, καὶ ἐξάκουσον καὶ παρὰ σοῦ τὴν αἴτησιν.

«Ἐνώτισαι τὴν προσευχὴν μου οὐκ ἐν χεῖλεσι δολίοις.» Προσευχῆς γὰρ οὐ διὰ χειλέων δολίων, διὰ δὲ γλώττης κεκαθαυμένης, καὶ τὰ θεῖα λόγια μελετᾷ ἐπιθυμμένης ἐνωτίζεται ὁ Θεός.

«Ἐκ προσώπου σου τὸ κρίμα μου ἐξέλθοι.» Σαφῶς εὐχεται τὸν Μονογενῆ κριτὴν ἑαυτῷ καταστήναι. «Οἱ ὀφθαλμοί σου ἰδέτωσαν εὐθύτητας.» Τὸ δίκαιον κρίμα ἐξαίτεῖ τοῦ Υἱοῦ, ὃ ἐκρίνεν ἡμῖν.

10 «Ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου, ἐπεσκέψω νυκτός, ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὗρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία.» Ἀδικίαν εἶωθεν ἡ θεία Γραφή καλεῖν τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν. «Ἀδικίαν γάρ», φησὶν, «εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν.¹»

«Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.» 15 Διδάσκει, ὥς καὶ τοῦτο παραφυλάττεσθαι πρὸς τὸ μηδὲν θνητὸν μηδὲ ἀνθρώπινον φθέγγεσθαι. «Διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς.» Διὰ τὰ σὰ προστάγματα, φησί, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην εἰσήλασα πύλην.

«Κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου ἐν τοῖς τρίβοις σου.» Διδάσκει 20 ὁ λόγος μὴ πεποιθῆναι ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐπὶ δὲ τῷ Θεῷ ἐπιστηρίζεσθαι. [Τρίβοι δὲ Κυρίου τῶν ἐντολῶν αἱ τηρήσεις.]

«Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι εἰσήκουσάς μου, ὁ Θεός.» Τὸ «εἰσήκουσας», ἀντὶ τοῦ, εἰσακούσῃ. Οὐ μάτην τοῖσδε τοῖς λόγοις ἐχρησάμην, ἀλλὰ 25 πείραν τῆς σῆς ἔχων φιλανθρωπίας· ἤκουσας γάρ μου παρακαλοῦντος πολλάκις. «Κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί.» Ὅλος ὁ Θεὸς οὖς ἔστιν, ὥς τὰ πάντα ἀκούων.

[«Ἐγὼ ἐκέκραξα», καὶ τὰ ἐξῆς. Οὐ μάτην κράζω, ἀλλ' ἐπεὶ 30 πολλάκις ἤκουσας, αἰτῶ καὶ νῦν ἀκουσθῆναι. Κραυγὴ δὲ ἐστὶ πρὸς Θεὸν καὶ ἡ ἐπιτεταμένη νόησις.]

«Τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλειον.» Στέαρ τὴν σφοδρότατην εὐμερίαν τῶν ἐχθρῶν σημαίνει.]

«Τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλίνειν ἐν τῇ γῇ.» Εἰς σκοπός, φησί, γέγονεν αὐτοῖς, οἷονεὶ κατενέγκαι εἰς γῆν, καὶ τὰ σαρκὸς πείσαι φρονεῖν.

35 «Ῥομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῶν χειρῶν σου.» Ἐκάστη τῶν δικαίων ψυχὴ καὶ μάλιστα τῶν ἐλκόντων τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐξ ἀσεβείας εἰς θεοσέβειαν, οἷονεὶ πως Ῥομφαία ἐστὶν ἠκονημένη κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ταύτην οὖν τὴν Ῥομφαίαν, ὧ Δέσποτα, φησὶν, ἦν αὐτὸς κατὰ τῶν σῶν ἐχθρῶν ἠκόνησας, ῥῦσαι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς 40 σῆς χειρός. Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ τῆς χειρός τοῦ Θεοῦ ἐχθροὶ ἢ οἱ ἀντιστάμενοι τῇ εἰς τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ πίστει, ὅστις ἐστὶ καὶ χεὶρ αὐτοῦ;

«Κύριε, ἀπὸ ὀλίγων ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτούς.» Χωρισθῆναι τοὺς ἄσεβεῖς τῶν ὀλίγων εὐχεται, οἶονεῖ πως διαμερισθῆναι. Τίνες δὲ οἱ ὀλίγοι ἢ περὶ ὧν λέλεκται· «Πολλοὶ μὲν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.¹»

«Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστήρ αὐτῶν.» Πάτων, φησί, τῶν τιμίων ἀπέλαυσαν· διὸ καὶ ἀπελάκτισαν οὕτως, ὥς καὶ 5 παρανομεῖν. «Τῶν δὲ κεκρυμμένων σου» ἀντὶ τοῦ, ὧν ἐν ἀποκρύφῳ τιμωριῶν ἔχεις τὴν γνῶσιν, ἐγὼ ἄγνοῶ, τούτων ἐμπλήσον τὰς γαστέρας αὐτῶν, περιφραστικῶς ἀντί, αὐτούς. «Ἐχορτάσθησαν υἱῶν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν.» Πάσης, φησί, παρανομίας ἐπλήσθησαν, καὶ εἰς παῖδας δὲ ταύτην παρέπεμψαν. 10

[Καὶ ταύτην κατέλειψαν τοῖς νηπίοις τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἡγουν μέχρι ἐκγόνων.]

«Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου.» Οὐχ ὁμοιωθήσομαι ἐκείνοις, οὐδὲ τῶν αὐτῶν, φησί, χορτασθήσομαι· ἀλλὰ τῆς σῆς δόξης ἐμπλησθήσομαι διὰ δικαίων ἔργων. 15

Εἰς τὸ τέλος τῷ παιδί Κυρίου τῷ Δαυίδ, ὃ ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ψαλμῆς ταύτης ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἐρρύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ χειρὸς Σαούλ, καὶ εἶπεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ'.

Ῥπόθεσις.

20

Περιέχει ὁ ψαλμὸς ἐπανάστασιν ἐχθρῶν καὶ ἐπὶ κλησιν εἰς συμμαχίαν Θεοῦ, καὶ κάθοδον τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἀνάληψιν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων πραχθέντα, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκβολήν, καὶ τῶν ἐθνῶν κλήσιν. Τὸ δέ, «ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρὸς Σαούλ», ἀναφέροιτ' ἂν εἰς τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς καὶ τὸν 25 τούτων ἄρχοντα.

«Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἰσχύς μου· Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου.» Τῶν εὐεργεσιῶν αἰσθόμενος τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶ μέγιστον δῶρον, ἀνατίθῃσιν αὐτῷ, τὴν ἀγάπην φημί· ἦν καὶ πρώτην ὁ Σωτὴρ ἐν ἐντολαῖς ἔταξεν. 30

«Αἰνῶν ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι.» Ἐνταῦθα διδασκόμεθα χάριν μὲν ὁμολογεῖν ὑπὲρ τῶν ὑπηρεγμένων ἀγαθῶν· αἰτεῖν δὲ πάλιν τὰ ἐνδέοντα. Εἰτα διηγεῖται τὰς παντοδαπὰς τῶν πολεμίων ἐπαναστάσεις.

«Περιέσχον με ὠδίνες θανάτου.» Οὐδενός, φησίν, ἐνταῦθα 35 πολέμου θνητοῦ μέμνηται, ἀλλὰ δυνάμεων ἀφανῶν, ἐνδοσὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κυκλουσῶν. «Καὶ χεῖμαρροι ἀνομίας ἐξετάραξάν με. Ὡδίνες ᾄδου περιεκύκλωσάν με· προέφθασάν με παγίδες θανάτου.» Χεῖμαρροι ἀνομίας εἰσὶν οἱ παράνομοι λογισμοί· οὗτοι δὲ αὐτοὶ καὶ ὠδῖ-

νες καλοῦνται χρονίζοντες ἐν ἡμῖν, καὶ πάλιν παγίδες, θανατοῦντες ἡμᾶς διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας.

«Καὶ ἐσαλεύθη καὶ ἔντρομος ἐγενήθη ἡ γῆ.» Τὰ παραχθέντα τότε ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ Κυρίου εἰσηγείται πάντες γὰρ οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες ἐκινήθησαν· πᾶσά τε χώρα ἐπληροῦτο τῆς περὶ αὐτοῦ φήμης. «Καὶ τὰ θεμέλια τῶν ὀρέων ἐταράχθησαν.» Ὅρη δυνάμεις εἰσὶ πονηραὶ αἱ ἐπαιρόμεναι κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Θεμέλια δὲ αὐτῶν τοὺς ἐν βάθει λογισμοὺς φησιν. «Καὶ ἐσαλεύθησαν, ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Θεός.» Διότι ἐν μακρῷ αἰῶνι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἠπάτησαν
10 διὰ τῆς πολυθέου δεισιδαιμονίας.

«Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ.» Ὅργισθεῖς, φησί, κατέσβεσεν αὐτῶν τὸ πῦρ δι' οὗ πάλαι τοὺς ἀνθρώπους κατέφλεγον. Καὶ τούτου σύμβολον τὸν καπνὸν τίθησι. «Καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγήσεται.» Ταῦτα γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἐνεργεῖ ἀφανῶς κατὰ τῶν
15 ἀντικειμένων δυνάμεων τὸ πῦρ αὐτῶν σβεννύς ἐτέρῳ πυρὶ κρείττονι καὶ δυνατωτέρῳ. [Ὅρωντες γὰρ οἱ δαίμονες τὸν Κύριον, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐκαίοντο ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.] «Ἀνθρακες ἀνήφθησαν ἀπ' αὐτοῦ.» Οἱ κατὰ μετουσίαν τοῦ θεοῦ πυρὸς φωτισθέντες.

«Καὶ ἐκλινεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη.» Λευκότερα προφητεύει
20 τὴν κατάβασιν τοῦ Κυρίου. Εἶη δ' ἂν σημαντικὸν τοῦ· «Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου.¹ Καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.» Τὸ κρύφιον τῆς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ πορείας δηλοῖ καὶ τὸ ἀόρατον τοῦ Θεοῦ· ἵνα μὴ δι' ὧν εἶπεν εἰς σωματικὰς ἐλκυσθῶμεν ἐννοίας.

«Ἐπέβη ἐπὶ χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων
25 ἀνέμων.» Τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ διὰ τούτων δηλοῖ· χερουβὶμ καὶ πτέρουγας ἀνέμων τὴν νεφέλην φησί [ἥτις αὐτὸν ὑπέλαβεν· ἢ τὸ τῆς ἐπιφανείας δξύ, τὸ τῆς παρουσίας καὶ βοηθείας τάχος] περὶ ἧς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται· «Καὶ ταῦτα εἰπὼν βλέπόντων αὐτῶν ἐπῆρθη, καὶ νεφέλῃ ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.»²

«Καὶ ἔβητο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ.» Τὴν ἀφανῆ καὶ λανθάνουσαν τοῦ Σωτῆρος σὺν ἀνθρώποις διατριβὴν. «Κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ.» Σκηνὴν αὐτοῦ τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν σημαίνει, ἐν ᾗ κατασκηνώσαι ἐπήγγελται. «Κύκλω» δὲ «αὐτοῦ», φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι,
35 ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.»³ Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων.» Τοῦτό φησι διὰ τὸ ἀμαυρῶς τοὺς περὶ αὐτοῦ λόγους ἐν τοῖς προφήταις κεῖσθαι, οἵτινες καὶ νεφέλαι προσηγορεύθησαν.

«Ἀπὸ τῆς τηλαυγῆσεως ἐνώπιον αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διτλήθου.» Τὸ φῶς, φησί, τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ φανεράς τὰς προφητείας ἐποίησεν.
40 [Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπειλαὶ τοῖς προφητικοῖς ἐγκαινίζονται λόγοις, καὶ ταύτας διὰ τῆς χαλᾶζης καὶ ἀνθρώπων ἠνέξατο. Ἡ οὕτως, ἀπὸ τῆς

1. Φίλιπ. 2, 8. 2. Πράξ. 1, 9. 3. Ματθ. 18, 20.

τοῦ κηρύγματος ἐκλάμψεως ἔμπροσθεν αὐτοῦ διελθόντες οἱ ἀπόστολοι
 νεφελῶν δίκην τὸν κόσμον κατήρδευσαν. Αἱ δὲ χάλαζαι κολάσεων εἶδη
 τοὺς ἀπιστοῦντας ἀμυνόμεναι.] «Χάλαζα καὶ ἀνθρακες πυρός.»
 Διὰ τούτων σημαίνει τὰ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ συμβεβηκότα
 τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς νοητοῖς φημι. Ὡς περ δὲ τὸν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγυπτίων 5
 ἐλευθερῶν χάλαζαν καὶ πῦρ ἔβρεξεν, οὕτω καὶ πάντα τὰ ἔθνη τῆς
 τῶν δαιμόνων δουλείας ἐλευθερῶν χάλαζαν ἔβρεξε καὶ ἀνθρακας
 πυρός. Ταῦτα δὲ εἶεν ἂν τιμωμητικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν τὰς νοητὰς
 αἰγυπτίας καθεῖλεν.

«Καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων.» Μετὰ τὴν καθαίρεσιν 10
 τῶν ἐχθρῶν ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων· δηλαδὴ ὁ σωτήριος τοῦ
 Εὐαγγελίου λόγος, ὅστις καὶ θεμέλιος τῆς οἰκουμένης γέγονεν· ἐπ'
 αὐτὸν γὰρ ἐπικοδομήθημεν. Ἡ καὶ οὕτως· πηγὰς νοήσεις τοὺς
 ἁγίους προφῆτας, ἅτε δὴ τὸν σωτήριον ἀναβλύζοντα λόγον. Οὕτω
 γὰρ γέγραπται περὶ αὐτῶν· «Καὶ ἀντλήσετε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης 15
 ἐκ πηγῶν τοῦ σωτηρίου.¹» Θεμέλια δὲ τῆς οἰκουμένης τὴν Μωϋσέως
 τοῦ πανσόφου Γραφὴν. Κρηπὶδα γὰρ πίστεως καὶ θεογνωσίαν ἐν αὐτῇ
 καὶ πρώτη θετειμένην εὐρήκαμεν τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἐν τύποις
 ὠδίνουσιν ἅμα τοῖς προφήταις. «Ὡφθησαν» τοίνυν ἀντὶ τοῦ, ἐφανε-
 ρώθησαν. Ἡγουν πηγὰς νοήσεις καὶ θεμέλια τῆς ὑπ' οὐρανόν, τοὺς 20
 ἁγίους ἀποστόλους· ἀναπηγάζουσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὸν σωτήριον λόγον
 καὶ κρηπὶδα τῇ ὑπ' οὐρανόν κατεβάλλοντο τὴν πίστιν. Πηγὰς δὲ
 ὑδάτων καὶ θεμέλια τῆς οἰκουμένης νοήσεις πάλιν τὸ σωτήριον βά-
 πτισμα.

«Ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου, Κύριε.» Προσπακουστέον τὸ, ἀνη- 25
 ρέθησαν οἱ προλεχθέντες ἐχθροί. «Ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὁργῆς
 σου.» Οὐ παραυτὰ Θεὸς κολάζει τοὺς ἁμαρτάνοντας· ἢ γὰρ ἂν ἄρδην
 ἀπώλοντο· προαναφωνεῖ δὲ τῆς ὁργῆς τὰς κολάσεις· «Παιδεύσω
 γὰρ αὐτοῖς ἐν τῇ ὁργῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν.²» Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἐμπνέειν 30
 αὐτὸν πνεῦμα τῆς ὁργῆς αὐτοῦ.

«Προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν.» Ὑδατα τοὺς πειρασμούς
 φησι.

[«Ἐξ ὑδάτων πολλῶν.» Ὑδατα τοὺς πειρασμούς φησι. Λέγει
 ὁ Δαυὶδ· «Ἐλχέ με», ἥτοι τὴν ἀνθρωπιάν φύσιν· ἐβαπτίσθησαν
 γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ὥσει ψυχαὶ τρισχίλια ὑπὸ τῶν 35
 ἀποστόλων.]

«Ῥύσεται με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου δυνατῶν, καὶ ἐκ τῶν μισούντων
 με.» Εἰς τὰ πεπραγμένα αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῇ μετανοίᾳ μετέ-
 βη. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Ἦδη μὲν, τῆς ἐξομολογήσεώς μου
 ἐπακούσας ὁ Κύριος, γέγονέ μοι ἀντιστήριγμα, μέλλοντός μου περι- 40
 τρέπεσθαι καὶ μέγα πτώμα ὑπομένειν, εἰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν εἰς

1. Ἦσ. 12, 3. 2. Ὡσ. 7, 12.

παντελῇ ἐξέπιπτον ἀποστασίαν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ παντελῶς ῥύσεται με διδοὺς ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας κατὰ τὸν προφητευόμενον καιρὸν τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ τοῦτο ποιήσει εὐεργετῶν με ὁ Κύριος, «Ὅτι ἠθέλησέ με.» Εἰ μὴ γὰρ ἠθέλησέ με, οὐκ ἂν τὸν προφήτην αὐ-

5 τοῦ πρὸς με ἀπέστειλε.

«Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος.» Πέπεισμαι, φησίν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς δικαιοκρισίας αὐτοῦ, οὐ μνημονεύσας μου τὰς ἁμαρτίας, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου ἀνταποδώσει. Τὰς γὰρ ἄλλας μου πράξεις τὰς ἐν δικαιοσύνῃ ὥσπερ ζυγῷ ἀντιπαραβάλλων καὶ ἀντιστήσας

10 τῷ ἁμαρτήματί μου, κατὰ πολὺ πλεοναζούσας εὐρήσει τοῦ γενομένου μοι ἁμαρτήματος. Διδάσκει δὲ ὁ λόγος τὸ δύνασθαι τὸν κατὰ τινα ἀσθένειαν ὠλισθηκότα ἀναλαμβάνειν ἑαυτὸν διὰ δευτέρων κατορθωμάτων.

[Δικαιοσύνην τὴν καθόλου ἀρετὴν λέγει τὴν πρακτικὴν καθαρὸ-

15 τητα χειρῶν τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας ἀμολύνοντας γενομένας τὸ ἀπὸ βελτίστης ἔξεως ἀποτελεῖσθαι.]

[«Ὅτι πάντα τὰ κρίματα», καὶ τὰ ἐξῆς. Ὡλισθηκότας ἀναλαμβάνειν δεῖ ἑαυτοὺς διὰ δευτέρων κατορθωμάτων. Εἰ καὶ ἀνεξερευνήτα δὲ καὶ τὰ κρίματα καὶ ἀβύσσῳ ἑοικότα διὰ τὸ ἀκατάληπτον, ἀλλ' οὖν

20 πάντα ἐνώπιόν ἐστι τοῦ θεοφιλοῦς.]

«Μετὰ ὁσίου ὀσιος ἔσῃ.» Εἰκότως κατηξίωσάς με τῆς σῆς εὐεργεσίας· ἐπειδήπερ, δίκαιος ὢν, οἶδας μετὰ ὁσίου ὀσιουῖσθαι. Εἰ γὰρ ἤμην ἐναπομείνας τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ παντελῇ διατροφῇ ὑπομύνας, οἶδα, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς ὁ μέγας κριτὴς τῇ ἐμῇ ἁμαρτίᾳ κατέλη-

25 λον ἐπήγαγες τὸ σαυτοῦ κρίμα. Ἐπειδὴ δὲ ἐφύλαξας τὰς ὁδοὺς σου, τούτου χάριν ὁ μετὰ ὁσίου ὀσιούμενος καὶ μετὰ ἀθώου ἀθωούμενος, οὐ κατὰ τὴν ἐν καιρῷ τινι γεγεννημένην μοι διαστροφὴν ἡρμόσω, κατὰ δὲ τὴν μετὰ ταῦτα ζωὴν, καὶ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ μου βίον τὴν ἀμοιβὴν μοι παρέξεις ἐν τῷ σῷ δικαστηρίῳ.

30 «Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις.» Ἐπὶ τὸν χορὸν ἀναπέμπει τῶν ἱποστόλων. «Καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις.» Τοῦτο εἰς τοὺς Φαρισαίους καὶ γραμματεῖς τείνει.

«Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε.» Τὸν νοῦν φησιν. «Ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου.» Τὴν ἀγνοίαν, φησί, τὴν ἐν ἐμοὶ διασκε-

35 δάσεις.

«Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου, καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος.» Ὅτι περιελάβόν με οἱ ἐχθροί μου, φησίν, εἰς τὸ ἀποκλεῖσαι.

[Πειρατῆριον δὲ καὶ λέγει τὰς ἡδονάς, καὶ τεῖχος τὸν διάβολον.]

40 «Ὁ Θεός μου ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ.» Ἐνταῦθα, φησί, τὴν ἀγνω-

μοσύνην καὶ τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπειθὴ γνώμην καὶ τὴν σκληρότητα τῶν ἀγνωμόνων καὶ ἀχαρίστων καὶ σκληροκαρδίων Ἰουδαίων κατα-

μέμφεται. Ἐπειδὴ ἐπελαμβάνοντο τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ,

ὡς παρὰ τὸν θεῖον πράττοντος νόμον. Καὶ μὴν καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐλοιδοροῦν καὶ διέβαλλον ὡς βλασφημῶν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, ὅτι «Βλασφημεῖ. Τίς γὰρ δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας;»¹ Ἐκ πονηρᾶς συνειδήσεως καὶ κακοῦ λογισμοῦ ταῦτα πρὸς τὸν τῶν ὄλων Κύριον καὶ Θεὸν διανοοῦμενοι, καὶ λογιζόμενοι ἃ διελογίζοντο.

5 [«Τὰ λόγια αὐτοῦ πεπυρωμένα.» Καὶ τὰ περὶ τούτου λόγια αὐτοῦ ὡς τὸ πεπυρωμένον ἀργύριον, καθαρὰ πάσης μέμψεως, βεβασανισμένα, δεδοκιμασμένα.]

«Ὅτι τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Κυρίου; ἢ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν;» Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Λόγος μόνος Θεὸς ἀληθής, διὸ καὶ Μονογε- 10 νῆς, διὰ τὸ μόνος εἶναι Θεὸς ὡς ὁ Πατήρ. Εἰπὼν δὲ περὶ Χριστοῦ, ὡς φύσει Θεός, νῦν λέγει, «Ἡ τίς Θεός;» μόνον εἶναι λέγων, κατ' αὐτόν, τὸν Πατέρα. Ἡμῖν δὲ εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ· οὐ γὰρ ἐστὶ Θεὸς ἕτερος, ἵνα ὁ μὲν τούτῳ, ὁ δὲ ἐκείνῳ παράσχη τὴν αἰτησιν. Ἰσως δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου τοὺς δύο προητέγκατο στίχους· οὕτω, φησὶν, 15 ὁ ἀληθὴς Θεός, ὡς ἐπεποίθην, ἐν μὲν τῷ νικᾶν δύναμιν περιεζώννυε, καὶ ἀβλαβῇ μοι τὴν περὶ τὰ πρακτέα ἐτίθει ὁδόν.]

«Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν.» Ὁμοιον τὸ εἰρημένον· «Ἔως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν.² Καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου.» Τουτέστι διὰ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἄμωμόν με 20 παρειαυάσε τρέχειν ὁδόν.

«Καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἰστών με.» Τουτέστι τὰ ἄνω διδάσκει φρονεῖν.

[«Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου.» Ἀναλωτικοὶ γὰρ οἱ ἅγιοι τῶν ἰσθόλων παθῶν· ἔλαβον γὰρ δύναμιν κατὰ τῶν νοητῶν ὀφειών, καὶ διὰ τοῦτο ἐλάφοις παρεικάζονται· καὶ αὐταὶ γὰρ ἀναλωτικά 25 τῶν αἰσθητῶν ὑπάρχουσιν ὀφειών· «Ὡσεὶ ἐλάφου.» ἔλαβον γὰρ ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὀφειών καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.³]

«Διδάσκων χειρὰς μου εἰς πόλεμον.» Εἰς εὐχὴν γὰρ αὐτὰς ἐκτείνων περιγίνομαι τῶν δυσμενῶν. «Καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν τοὺς 30 βραχίονάς μου.» Τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀνδρικὰς δίκην τόξου χαλκοῦ κατασκευάσας. Διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ τὸ εὐτονον δείκνυσιν καὶ τὸ ἄτρωτον, διὰ δὲ τοῦ τόξου τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμβολικῶς βραχιόνων ἀφίεσθαι βέλη.

[«Διδάσκων χειρὰς μου εἰς πόλεμον.» Ἐπιτευκτικὸν εἶναι κατὰ 35 τὴν μάχην διδάσκων, καὶ τιθεὶς τοὺς βραχίονας ὡς τόξον, ὥσανεὶ χαλκοῦς ποιῶν κατὰ τὴν ἰσχὺν τούτους. Ἡ λέγει τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀνδρικὰς δίκην τόξου χαλκοῦ κατεσκευάσεν. Ὁ χαλκὸς σύμβολόν ἐστι πρακτικῆς· «Διέφθειρε» γὰρ, φησί, «τὸν χαλκόν σου», φησὶν ὁ Ἰεζεκιὴλ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ.⁴]

40

1. Μάρκ. 2, 7. 2. Λουκ. 24, 49. 3. Πρβλ. Λουκ. 10, 19. 4. Πρβλ. Ἰεζ. 16, 36.

«Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας.» Ὑπερήσπισάς μου, φησί, διὰ τοῦ σώτηρίου σου. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ τῆς οἰκονομίας ἐπιδημία.

[«Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με.» Παιδεῖαν τὴν εὐαγγελικὴν λέγει· ἡ παιδεῖαν τὴν ἐκ νόμου φησὶ παίδευσιν· οἷον διὰ πάντων μὲν, φησὶν, εὐεργετῶν δέδωκας καὶ νόμους, δι' ὧν ἐπαυδομένη τὸ δέον. Μανθάνων γὰρ ἐκεῖθεν ὡς οὐ δεῖ ἀδικεῖν, ἀπειχόμεν τούτου. Ἄλλ' ἵνα μὴ βλάπτωμαι πάλιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιεικειας, ἱκανὴν περιέχης βοήθειαν, πλατυσμὸν παρεχόμενος, ἡ παιδεῖαν τὴν παιδευτικὴν 10 λέγει διδασκαλίαν, κατὰ τό· «Ἐπιλαβοῦ παιδείας·¹» ἡ τὴν ἐπίπονον ἀγωγὴν, κατὰ τό· «Μὴ ὀλιγῶρει παιδείας Κυρίου.²»]

«Καὶ δεξιὰ σου ἀντελάβετό μου.» Δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. «Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος.» Ἡ εὐαγγελικὴ δηλονότι διδασκαλία. «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει.» Τό, «Καὶ ἡ παιδεία 15 σου αὐτὴ με διδάξει», Θεοδοτίωνός ἐστιν, ἀντὶ τοῦ, «Ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος», εἰρημένου τοῖς Ἐβδομήκοντα.

«Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου.» Ἐστησας γὰρ ἐπὶ πέτραις τοὺς πόδας μου, ἡτις ἐστὶν ἡ πίστις ἡμῶν. «Καὶ οὐκ ἠσθένησαν τὰ ἴχνη μου.» Περιελὼν γὰρ τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς παγίδας, ἃς κατεσκευάζον 20 οἱ ἐχθροί, κατήρτισεν ἡμῖν τὴν πορείαν

[«Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου.» Περιελὼν φησὶ τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς παγίδας ἃς κατεσκευάζον οἱ ἐχθροί, ἐλευθέραν μοι τὴν πορείαν ἐποίησας. Διαβήματα λέγει καθὼς ἐκ κακίας πρὸς ἀρετὴν διαβαίνει τις, ἃ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπίπονά ἐστι τῷ τὴν τεθλιμμένην ὀδεύοντι· 25 τῇ δὲ προκοπῇ πλατύνεται. Τῷ γὰρ μετὰ τοὺς τῆς ἀρετῆς πόνους ἀνάπαυλιν δέχεσθαι ἰσχυροποιεῖται τὸ ἴχνη· ἔστησε γὰρ ἐπὶ πέτραις τοὺς πόδας ἡμῶν.]

«Καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου.» Ὡς κατεσκευασμένος διὰ τῆς θείας χάριτος εἰς δρόμον, περὶ τῆς νίκης θαρρεῖ.

30 «Ἐκθλίψω αὐτούς, καὶ μὴ δύνωνται στήναι.» Ἐκθλίψιν τῶν ἐχθρῶν ἡ ἀπάθεια κατεργάζεται.

«Καὶ περιέξωσάς με δύναμιν.» Πάλιν τὸ πᾶν τῆς νίκης τῷ δεδωκότι τὴν ἰσχὺν ἀνατίθησι.

«Καὶ τοὺς ἐχθρούς μου ἔδωκάς μοι νῶτον.» Ἀντὶ τοῦ, εἰς φυγὴν 35 ἔτρεψας. Ἴδιον γὰρ τῶν φευγόντων νῶτα διδόναι. Νῶτα δὲ διδόναι οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν δαίμονες μηκέτι λογισμοὺς ἐμπαθεῖς ἐμβαλεῖν δυνάμενοι τῇ ψυχῇ. «Καὶ τοὺς μισοῦντάς με ἐξωλόθρευσας.» Τὸν Σαοῦλ, τὸν Ἀχιτόφελ, τὸν Ἀβессαλώμ, καὶ μυρίους ἐτέρους.

«Ἐκέκραξαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ σῶζων.» Ταῦτα περὶ τῶν αἰσθητῶν 40 ἐχθρῶν φησὶν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου. Οὕτε γὰρ ἀλλόφυλοι τοὺς οἰκείους καλοῦντες εἰς ἐπικουρίαν θεοῦ τῆς παρ' αὐτῶν προνοίας

ἀπέλαυσαν, οὔτε ὁ Σαούλ καὶ Ἀβεσσαλώμ καὶ ὁ Σεμεὶ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν πολέμιοι τὸν Θεὸν ἐσχήκασιν σύμμαχον.

«Καὶ λεπυνῶ αὐτοὺς ὥσει χοῦν.» Φροῦδοι, φησί, γενήσονται παντελῶς τῆς σῆς μοι χάριτος συνεργούσης.

«Ῥῦσαι με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ.» Ἐτι τοῦ Κυρίου τὸ πρόσωπον ἀποστρεφόμενον μὲν δι' ἀπειθειαν τῶν Ἰουδαίων, αἰτοῦντος δὲ τὰ ἔθνη εἰς κληρονομίαν αὐτοῦ. «Καταστήσεις με εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν.» Ἄλλ' οὐκ ἴσμεν τὸν Δαυὶδ τῶν ἐθνῶν βασιλεύσαντα· οὐκοῦν διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα τεχθέντος ἡ προφητεία πληροῦται. Ὁ γὰρ ἐκ Δαυὶδ κατὰ σάρκα τεχθεὶς, Δαυὶδ καὶ αὐτὸς ὀνομαζόμενος κατὰ τὸν θεῖον Ἰεζεκιήλ, ὁ Δεσπότης, λέγω, Χριστός, πάντων ἐβασίλευσε τῶν ἐθνῶν· αἶν μὲν ὡς Θεὸς τῶν ἀπάντων δεσπότης, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν ἐθελούσιον τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων δουλείαν δεξάμενος.

«Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων ἐδούλευσέ μοι.» [Τοῦ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· ἀποστρεφόμενος γὰρ τοὺς ἀπειθεῖς Ἰουδαίους, αἰτεῖ τὰ ἔθνη εἰς κληρονομίαν.] Οὐκ ἀγνοίας ἐστὶ σημαντικόν, πάντα γὰρ οἶδεν ὡς Θεός· ἀλλ' ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς ἐμὲ μὴ λαχόντες ἀλλότριοι ἂν εἴεν καὶ ξένοι καὶ πόρρω τῆς ἐμῆς ἀπέχοντες οἰκειότητος.

«Ἵλοι ἀλλότριοι ἐψεύσαντό με.» Ὁ κληθεὶς υἱὸς πρωτότοκος Ἰσραὴλ ἀλλότριος ἐκλήθη διὰ τὴν ἀπιστίαν υἱός. «Ἵλοι ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν.» Πᾶν τὸ παλαιούμενον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

«Ζῇ Κύριος, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός μου.» Εὐκαίρως τό, «Ζῇ Κύριος» ἐπεφώνησεν. Ἐπειδὴ ἐμνημόνευσεν τῆς ἀντιλογίας τοῦ λαοῦ, ἐν ᾗ ἐβόων λέγοντες «Αἶρε, αἶρε· σταύρωσον αὐτόν.¹ Καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου.» Εἰ καὶ «ἐταπείνωσεν ἑαυτόν²», φησί, «λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν³», ἀλλ' ὑψηλὸς ἐστίν. Ὁμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ τό, «Ὁ Θεὸς αὐτόν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.⁴»

«Ὁ Θεὸς ὁ διδοὺς ἐκδικήσεις ἐμοί.» Ἐκ τοῦ ἀπίστου λαοῦ τῶν Ἰουδαίων δηλονότι. «Καὶ ὑποτάξας λαοὺς ὑπ' ἐμέ.» Τὰ ἔθνη, φησὶν, ὑπετάγησαν τῷ Χριστῷ. «Ὁ ῥύστης μου ἐξ ἐχθρῶν μου.» Τῶν ἀρχόντων τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ λαοῦ φησιν.

«Ἀπὸ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ.» Τοῦ Ἰούδα λέγει. [«Ὁ ῥύστης μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὀργίλων.» Ἐκ τοῦ λαοῦ ἀπίστου. Ὀργίλοι ἐχθροὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς Σαμαρείτην αὐτὸν κερτομοῦντες. Ἀνὴρ δὲ ἄδικος ὁ Ἰούδας, ἡ Πιλάτος, ἀναιτίως κολάσας. Διὰ τοῦτο ἢ διὰ τὰς εἰς ἐμὲ εὐεργεσίας εὐχαριστήσω σοι ἐπὶ πάντων εἴτε Ἰουδαίων εἴτε ἐθνῶν, καὶ ἐν ὕμνοις ἐξω τὸ ὄνομά σου.]

«Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε.» Ἐπειδὴ τὰ

1. Ἰω. 19, 15. 2. Φιλίπ. 2, 8. 3. Φιλίπ. 2, 7. 4. Φιλίπ. 2, 9.

- καὶ τὰ εἰργάσω, ἐγώ, φησὶν, ὁ προφήτης, ἐπειδὴν σὺ αὐτὸς ὁ Κύριος τὰ ἔθνη καλέσῃς, δι' αὐτῶν σοι ἐξομολογήσομαι, ἀδόντων αὐτῶν οὕς πεποίηκα ὕμνους. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μεγαλυνῶ, φησί, τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῶν ἐθνῶν ἣν ἐποίησε σωτηρίαν
 5 ἐν μέσῳ τῆς γῆς. «Μεγαλυνῶ», τουτέστι τοῖς πᾶσι διαβοήσω λαμπρῶς. Ἐπειδὴ καὶ ταύτην εἰργάσατο, φησί, ποιῶν ἔλεον ἐπὶ τῷ χρισθέντῃ αὐτοῦ λαόν· εἰς βασιλεῖον γὰρ ἱεράτευμα ἐχρίσθημεν. Ποιῶν δὲ τῷ λαῷ τὸ ἔλεος καὶ μοι τῷ Δαυὶδ, παρασκευάσεις γενέσθαι αὐτὸ καὶ τῷ σπέρματί μου. Σπέρμα γὰρ τοῦ Δαυὶδ καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν
 10 σάρκα λαός· ἅτε δὴ γεγονώς τέκνον τοῦ ἐκ σπέρματος κατὰ σάρκα γεννηθέντος Δαυὶδ.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΙΗ'.

Ὑπόθεσις.

- 15 Εἰσαγωγικὴν διδασκαλίαν περιέχει ὁ παρὼν ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων πρὸς τὰ ἔθνη. Διὸ καὶ οὐρανόν, καὶ ἥλιον, καὶ τὰ ἕτερα στοιχεῖα, οὓς καὶ μετ' αὐτοὺς ἐνόμιζε θεοὺς ταῦτα ἀνυμνεῖν τὸν ποιητὴν αὐτῶν λέγουσιν.
- «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ.» Ὁμοιον τὸ εἰρημένον·
 20 «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης.¹»
- «Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, ἐρεύγεται ῥῆμα καὶ νύξ...» Ἡ ἡμέρα, φησί, καὶ ἡ νύξ εὐτάκτως καὶ εὐαρμόστως ἀντιπαραχωροῦσαι τοὺς δρόμους ἀλλήλαις, δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὸν δημιουργὸν αὐτῶν ἀνακηρύτ-
 25 τουσιν.
- «Οὐκ εἰσὶ λαλῖαι οὐδὲ λόγοι.» Καθ' ὑποστιγμὴν ἡ ἀνάγνωσις. Ἀντιπίπτων δέ, ὑποτέμενεται· τὸ δὲ ἀντι πίπτον ἐστὶ. Καὶ μὴν οὐ φθέγγονται; Διὸ λέγει· Ἄρα οὐκ εἰσὶ τινὰ πράγματα αἶ, καὶ μὴ ἀφιέντα φωνήν, τὸν τεχνίτην ἀνακηρύττουσι; Ναὶ μὴν καὶ γὰρ ἐκ τῆς
 30 καλῶς ἡρμοσμένης νηὸς ἡ τέχνη τοῦ ναυπηγοῦ φαίνεται· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὡσαύτως. Οὐκοῦν καὶ τὰ ποιήματα τὰ προειρημένα οὕτω κηρύττει ἀπὸ μεγέθους καὶ καλλονῆς καὶ εὐαρμοστίας τὸν δημιουργόν· ὥς εἰς πᾶσαν αὐτῶν τὴν οἰκουμένην διαδραμεῖν τὸ κήρυγμα.
- «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ.» Τῷ ἡλίῳ, φησὶν, ἔθετο
 35 τὸ σκῆνωμα, ἥτοι οἶκον. Ποῦ δὲ ἔθετο ἢ ἐν τῷ προειρημένῳ οὐρανῷ καὶ στερεώματι; Τοῦτον δὲ τὸν οἶκον καὶ παστὸν ὠνόμασεν. Ὡς περ δὲ ἡμέρα καὶ νύξ τῇ εὐτάκτῳ συμφωνίᾳ κηρύττουσι τὸν δημιουργόν, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος, τὸ τὸν δρόμον μετὰ τινος εὐαρμοστίας ποιεῖσθαι, δηλοῖ τοῦ προστάττοντος τὴν δύναμιν.

1. Ῥωμ. 1, 20.

«Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος ἐπιστρέφων ψυχάς.» Ὁ εὐαγγελικὸς δηλονότι. Ὡς ἤδη δὲ ἀπὸ τῶν προειρημέτων στοιχείων παιδαγωγηθέντες οἱ ἐξ ἔθνων, ἓνα εἶναι τὸ δημιουργόν, διδάσκονται λοιπὸν καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, ὡς καὶ ἐπιστρέψαι τῶν ἔθνων ἀπάντων τὰς ψυχὰς εἰς ἀλήθειαν. «Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ σοφίζουσα νήπια.» 5
 «Ἦν ἐμαρτύρησεν περὶ ἑαυτοῦ ὁ Μονογενὴς τὸ· «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα·¹» καὶ, «Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον², καὶ ἤκω·» καὶ, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή.³»

[Σοφίζουσα νήπια, βεβαιοῦσα τοὺς ἀποστόλους, ἡ νήπια τοὺς ἐν Χριστῷ γενομένους νηπίους φησὶ καὶ ἄφρονας, καὶ τοὺς ἀνθρώπους 10 σοφίας ἀπείρους.]

«Τὰ δικαιώματα Κυρίου εὐθέα εὐφραίνονται καρδίαν.» Ἀντὶ τοῦ, ἡ δικαιοσύνη ἡ γενομένη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει. Κρίνας γὰρ ἡμῶν τὴν κρίσιν, ἐξέβαλε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος, διδοὺς ἡμῖν εὐφροσύνην ἐν καρδίᾳ. «Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς φωτίζουσα ὀφθαλμούς.» 15
 Τοὺς τῆς διανοίας φησὶν ὀφθαλμοὺς πόρρωθεν τὴν αὐγὴν ἀναπέμπουσα.

«Ὁ φόβος Κυρίου ἄγνός διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος.» Ὡς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ νομικοῦ φόβου τῷ τοιοῦτον· ἐκεῖνος γὰρ κολαστής. Ἡμῶν ἄγνεία ἐστὶν ἁμαρτημάτων ἀποχή. Διὸ καὶ ἄγνός εἴρηται ὁ φόβος, ὡς ἄγνους ποιῶν· τῷ γὰρ φόβῳ Κυρίου, φησὶν, ἐκκλίνει τις 20 ἀπὸ κακοῦ. Αἰώνιος δὲ ὢν ὁ φόβος, ἐν οἷς ἂν γέννηται καὶ αὐτοὺς αἰώνιους ποιεῖ.

«Ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή.» Μισθὸς γὰρ φυλακῆς γίνεται ἢ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίᾳ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.⁴» 25

[«Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά.» Ὁ μυσταγωγηθεὶς τῷ εὐαγγελικῷ νόμῳ νέος λαός, καὶ τὰ κρίματα ἀληθινὰ φυλάττειν εἰπὼν, εὐχὴν ἀναπέμπει, καὶ τὸν κατὰ διάνοιαν λογισμὸν εὐρεθῆναι ὡσαύτως καὶ τῶν ἐκτὸς ῥυσθῆναι δαιμόνων.]

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

30

ΙΘ'.

Υπόθεσις.

Λέγεται μὲν ὁ ψαλμὸς ὡς ἐκ προσώπου τῶν περὶ τὸν Δαυὶδ ἐταίρων, αὐτῷ τῷ Δαυίδ ἐπευχομένων ποιοῦντι θυσίαν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς πρόσωπον τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ ῥηθέντος. 35

«Ἐπακούσαι σου ὁ Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως.» Προσθεθεῖ σοι· «Σκεπάσαι σε», φυλάξαι σε. Ἐξαποστελεῖ σοι βοήθειαν ἐξ ἁγίου, καὶ ἐκ Σιὼν ἀντιλάβοιτό σου. Λέγοι δ' ἂν ταῦτα πρὸς τὴν τοῦ ἀθυμοῦντος παραμυθίαν ἢ ὁ ἐνυπάρχων τῇ ψυχῇ Λόγος, ἢ τὸ ἅγιον

Πνευμα. Εὐχῆς δ· δεῖ τῷ θλιβομένῳ, καὶ τοῦ μὴ καταβαλεῖν τὰς ἐλπίδας· οὕτω γὰρ Θεὸς ἐπήκοος γίνεται.

«Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου.» Σωτήριος τοῦ Πατρὸς ἐν κόσμῳ ὁ Υἱὸς· σωτήριον τοῦ Υἱοῦ ἐν κόσμῳ ὁ σταυρὸς.

- 5 «[Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου.]» Τὸ σωτήριον φησὶν, δὲ δέδωκας τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, διὰ τῆς σῆς ἀναστάσεως πᾶσι φανερόν κατέστησας.]

- «Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου.» Τίνα ἦν τὰ αἰτήματα, ἢ τό, «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς¹ ἐκ τοῦ κόσμου;» Δῆλον δέ, ὅτι τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. [Ἡ τὸν Δαυὶδ ἢ τὸν Ἑζεκιάν· ἐφ' ἱερῶν γὰρ καὶ βασιλέων, ἢ διὰ τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου οἰκονομίαν καὶ ἀνάστασιν· ἢ καὶ ὅτι σφζομένων ἡμῶν, αὐτὸς λέγει σφῶσθαι, οὐ καὶ μελὴ ἐσμέν σώματος ὄντες ἐνός. Διὸ καὶ νῦν εἶπεν· Ἐν γὰρ τῷ παρόντι γινώσκομεν σφζόμενον τὸν Χριστόν, τῷ ἀπεντεῦ-
- 15 θεν ἄρραβῶνα ἡμᾶς δέχεσθαι· σωτηρίας. Ἐσωσας δὲ διὰ τῆς δυναστείας τῆς δεξιᾶς σου. Δεξιάν τὰς πράξεις, τὰς μεγάλας δυνάμεις, τὴν βοήθειαν εἰπών· ἢ τὰς θεοσημείας προαναφωνεῖ τοῦ Χριστοῦ.] «Νῦν ἔγνω, ὅτι ἔσωσε Κύριος τὸν Χριστόν αὐτοῦ», ὡς ἤδη φῶταγωγηθεὶς διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως.

- 20 «Ἐν δυναστείαις τῆς σωτηρίας τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ.» Ἐσωσεν ἡμᾶς, φησί, δυνάμεις μεγάλας ἐργασάμενος. Τὰς πράξεις γὰρ ἐνταῦθα σημαίνει διὰ τὰς δεξιὰς δυνάμεις τοῖς προσιοῦσιν ὀρέγειν. [Ἐκτεῖνοι μὲν, φησί, πεποιθότες ἐπὶ τούτοις, ἔπεσον· ἡμεῖς δέ, ἐν ὀνόματι Κυρίου καθωπλισμένοι, ἐσώθημεν.] Δεξιάν δὲ πάλιν ἐνταῦθα ἀνθρω-
- 25 πίνως εἶπε, τὴν θείαν οὕτως ὀνομάζων ἐνέργειαν.

- «Οὗτοι ἐν ἄρμασι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις.» Ὡς περ τῶν αἰσθητῶν Αἰγυπτίων σφῶν τὸν Ἰσραήλ, ἄρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, οὕτω καὶ πάντων ἀνθρώπων σφῶν τὸ γένος τῶν νοητῶν Αἰγυπτίων, συνέτριψε τὰ ἄρματα.

- 30 «Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα.» Τοιγαροῦν τοσαύτης ἀπολαύσαντες ἀντιλήψεως ἱκετεύομεν, Δέσποτα, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὸν ἡμέτερον βασιλέα ταύτης μεταλαγχάνειν διηνεκῶς.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Κ'.

- 35 Ὑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον τὸν ψαλμὸν οἱ προδηλωθέντες ἐταῖροι τοῦ βασιλέως ἀναπέμπουσιν, ὡς ἤδη αὐτοῦ εὐφραينوμένου διὰ τὸ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γεγεννημένον τῷ κόσμῳ σωτήριον. Τοῦτο γὰρ ἦν δὲ ἐπεθύμει κατὰ ψυχὴν, καὶ ἐδέετο λαβεῖν. Ὅπερ καὶ δοθὲν γέγονεν αὐτῷ οἷά

1. Ἱω. 17, 11.

τις στέφανος ἐκ λίθου τιμίου τὴν κεφαλὴν δοξάζων· δοξάζεται γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὁ Δαυὶδ μετὰ τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ καὶ υἱοῦ τὸ κατὰ σάρκα. Οὐ μόνον δὲ στέφανος αὐτῷ γέγονε τὸ σωτήριον, ἀλλὰ καὶ ζωή, καὶ μακροήμερευσις, καὶ δόξα, καὶ μεγαλοπρέπεια, καὶ εὐφροσύνη, καὶ χαρά, καὶ ἐλπίς, καὶ ἔλεος οὐ σαλευόμενον.

«Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεὺς.»

«Ὅτι δόξης αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα αἰῶνος.» Ἐν ἀπάσαις, φησί, ταῖς γενεαῖς ἀοίδιμος ἔσται καὶ πολυθρύλλητος, τοσαύτην ἐσχηκώς παρὰ σοῦ παρρησίαν. Τὸ γὰρ «μετὰ τοῦ προσώπου σου, παρὰ τῷ προσώπῳ σου», τέθεικεν ὁ Σύμμαχος. Εὐφροσύνην τοί- 10 νυν ἔξει, φησί, καὶ διηνεκῇ θυμηδίαν τοῦ προσώπου, τουτέστι τῆς σῆς εὐμενείας τυγχάνων. Αἷτιον δὲ τούτων αὐτῷ γέγονε τὸ ἐπὶ σοὶ πεποιθέναι. «Εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου.» Πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. «Ὁ ἑώρακώς», φησὶν, «ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.¹» Μετὰ τούτου εὐφραίνεσθαι κατ' οὐρανὸν ὡς νυμφαγωγοὶ 15 μετὰ τοῦ νυμφίου μέλλομεν.

«Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον, καὶ ἐν τῷ ἔλεει.» Κρείττων ἔστι τῶν πολεμούντων τῆς σῆς χάριτος ἀπολαύων. Ἀπολαύει δὲ ταύτης ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ θαρρῶν, τῇ δὲ σῇ ἐλπίδι χρώμενος μόνῃ.

«Εὐρεθείη ἡ χεὶρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου.» Ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν 20 Κύριον ὁ λόγος διὰ τὰ γεγονότα κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ. [Λέγει δέ, ὅτι θηρεύσει τοὺς ἁμαρτήσαντας. Εἰ γὰρ ἐν τῷ τηροῦντι τὰς ἐντολὰς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τελειοῦται, δῆλον, ὡς ὁ μὴ τηρῶν μισεῖ· δς καὶ ἀπολωλεκέναι λέγεται.]

«Ὅτι θήσεις αὐτοὺς ὡς κλίβανον πυρὸς εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου 25 σου.» Ἀντὶ τοῦ, Πυρὸς ἀποδείξεις μετόχους. Τοῦτο γὰρ ἑαυτοῖς ἐθησαύρισαν ἐν τῇ δευτέρᾳ σου ἐπιφανείᾳ, ὅταν καὶ ἀποδιδῶς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. «Κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ συνταράξει αὐτούς, καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ.» Ὀργὴν φησὶν τὴν τιμωρίαν τὴν γενησομένην αὐτοῖς διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ὕβριν.

«Τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ γῆς ἀπολείς.» Τοὺς λόγους τοὺς πονη- 30 ροὺς καὶ τὰ ἐνθυμήματα. Ταῦτα δὲ εἰσιν ἐπιβουλαὶ αἱ παρ' αὐτῶν, αἱ καὶ ἀνήρηνται διὰ τῆς ἀναστάσεως. [Τὰς διδασκαλίας καὶ τὰ ἄθεα δόγματα, ἃ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῶν, ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ἀπωλεῖα παραδίδωσι.] «Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων.» Εὐεργε- 35 σία ἔστιν ἁμαρτιῶν ἐκπεσεῖν καὶ ἐννοιῶν πονηρῶν. Σπέρμα γὰρ ἁμαρτίας λογισμὸς πονηρός.

«Ὅτι θήσεις αὐτοὺς νῶτον.» Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· «Ὅτι θήσει· αὐτοὺς ἀποστρόφους», τουτέστιν ὀπίσω καὶ παρακο- 40 λούθημα τῶν ἐθνῶν. «Ἐν τοῖς περιλοιπίοις σου ἐτοιμάσεις τὸ πρόσωπον αὐτῶν.» Καταλέλοιπας αὐτοῖς, φησὶν, ἐπιστροφῆς καιρὸν πρὸς τὸ

1. Ἰω. 14, 9.

μετανοῆσαι. Αὕτη δὲ ἐστὶ μετὰ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν κλήσις καὶ ἐπιστροφή.

- [Ποιήσεις τοὺς ἀπιστήσαντας Ἰουδαίους. Οὗς δὲ ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται, «τίθῃσι νῶτον» μὴ δυναμένους εἶναι πρόσωπον, πρὸς τὸ
5 τὰ ὀπίσθια κατανοοῦντας διὰ τῶν ποιημάτων πάλιν πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεισθαι. Τοὺς γὰρ μὴ οἴους τε ὄρᾶν τὸ πρόσωπον, τῷ μὴ ἔχειν καρδὴν καθαρὰν, τίθεται κατανοεῖν τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ, τὰ μετ' αὐτὸν ὄντα δημιουργήματα· ἵνα τὴν κτίσιν θεωροῦντες ἐννοιοιαν αὐτοῦ λάβῶσι, καὶ προσβαλόντες τῷ Θεῷ αὐτῶν, τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον ἴδωσι.
10 Περίλοιπα δὲ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀνωτέρω τῶν κτισμάτων τῶν αἰσθητῶν. «Υψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου.» Ὁμοιον τῷ· «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.»¹ Τὴν δευτέραν δὲ σαφῶς παρουσίαν εὐχεται διὰ τοῦτο γενέσθαι· «Ἀσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου.» Τότε γὰρ πᾶσα δικαίων ψυχὴ, ἐν ταῖς ἄνω γενομένη μοναῖς, τὰς πνευματικὰς
15 ἀναπέμπει λατρείας.

Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς,
ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΚΑ'.

Ὑπόθεσις.

- 20 Ἀδεται ὁ προκείμενος ψαλμὸς ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς. Τουτέστιν ὅτι νυκτὸς καὶ ἀχλύος διαβολικῆς ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς, ἐπιλάμπας ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἀνατολὴ ἐξ ὕψους κατὰ τὸ γεγραμμένον.² Ἡ καὶ ἀντίληψιν ἑωθινὴν τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ὀνομάζει καιρὸν. Ἐγήγερται γὰρ ὀρθρου βαθέος, ὁδοποιήσας τῇ
25 ἀνθρώπων φύσει τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ὁδόν. Ἀδεῖ δὲ τὸν ψαλμὸν ὁ Χριστὸς ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος. Σαφῶς δὲ καὶ τὰ συμβαίνοντα αὐτῷ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ ἐξηγεῖται ἡμῖν.
«Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐγκατέλιπές με;» Αἰτεῖ τὴν ἐποπτείαν τὴν παρὰ τοῦ Πατρός, τὰ ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μετα-
30 τιθεὶς ἵνα παύσῃ τὴν ἀρὰν, καὶ ἐφ' ἡμᾶς μεταγάγῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός. Ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν οἱ γεγονότες ἀποστροφή καὶ ἐγκατάλειψις διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν. «Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου.» Σκόπει μοι πάλιν τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἐν Χριστῷ παρακαλοῦν ἀπαλλάττεσθαι τῶν
35 πταισμάτων ἥτοι τῶν παραπτωμάτων καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῖς λόγων. Δῆλον δέ, ὅτι τῆς ἐκάστῃ πρεπούσης δικαιοσύνης.

[«Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου.» Ταῦτα λέγει ὁ Σωτὴρ ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος ἀντὶ τοῦ Θεέ μου, Θεέ μου.]

«Ὁ Θεός μου, κεκράζομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτός,

1. Ματθ. 6, 10. 2. Πρβλ. Λουκ. 1, 78.

καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί.» Καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον. Σημαίνει δὲ ἡμῖν, ὅτι οὐκ ἀνόνητος τῆς προσευχῆς ὁ καρπός. Φησί γάρ· «Οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί.» Τούτέστιν, οἶδα σαφῶς, ὡς κεκραξομαι μὲν ἐγώ, εἰσακούσει δὲ αὐτός. Ὅτι γε καί, κατοικῶν ἐν ἁγίοις τοῖς εἰς σέ τὸν νοῦν ἔχουσιν, ἔπαινος καὶ δόξα αὐτῶν γίγνηται.

«Σὺ δὲ ἐν ἁγίῳ κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραὴλ.» Ὁ ἔπαινού-
μενος ὑπὸ τοῦ Ἰσραὴλ· ἢ ὁ αὐτός ἔπαινος ὢν.

«Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἤλπισαν καὶ ἐρρύσω αὐτούς.» Πατέρας ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς προφῆτας φησί. Δείκνυσιν δὲ καὶ τῆς ἐλπίδος τὸ κέρδος.

«Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν.» Ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ σάρκα πρὸ ἐμοῦ, τούτέστιν οἱ προφῆται, ἐπὶ σοὶ προσεδόκων, τὴν ἐμὴν ἐπίλαμψιν ἀναμένοντες, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐ διεψεύσθησαν· ὡσαύτως καὶ οἱ πατριάρχαι.]

Ἐγὼ δὲ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος.» Ταπεινόφρονας εἶναι διδάσκει, καὶ μάλιστα προσιόντας Θεῷ. «Ὁνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένωμα λαοῦ.» Ταῦτα σαφῶς ὁ εὐαγγελιστὴς πεπραχθαι εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ φησιν· καθ' ὃν ἐπέσειον αὐτῷ οἱ παραπορευόμενοι τὰς κεφαλὰς, καὶ ἐβλασφήμουν εἰς αὐτὸν λέγοντες· «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, σῶσον σεαυτόν.»

«Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρὸς.» Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἐνηνθρώπησεν. «Ὅτε» γάρ, φησὶν, «ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἐκ γυναικός.» Ἐπιγράφεται γάρ καὶ ἐλπίδα τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καὶ τοῦτο λέγων ὡς ἄνθρωπος· ἐπειδὴ γάρ τὸν Χριστὸν μόνον ἐκ τῆς Μαρίας ἐξέσπασεν ὁ Θεός, τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οὐκ ἐκσπωμένων, ἀλλ' ἐξερχομένων. «Ἐξῆλθε γάρ», φησὶν, «Ἡσαΐ, ὃ ἡ δορὰ δασύς.»

«Ἐπὶ σέ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας ἀπὸ γαστρὸς κ.λ.π.» Εὐχεται πάλιν ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ γάρ ὁ τῶν μαθητῶν αὐτὸν καταλέλοιπε χορός. Εἶτα προλέγει τὰ τῆς θλίψεως εἶδη.

«Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί.» Τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἀρχον-
τάς φησιν.

«Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστέα μου.» Ὅστέα αὐτοῦ φησὶ τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς· εἰ γάρ σῶμα αὐτοῦ ἢ Ἐκκλησία, εἰκότως καὶ οἱ συνέχοντες αὐτὴν νοηθεῖεν ἂν ὀστέα. Ἠκούσαμεν δὲ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὡς, συλληφθέντος αὐτοῦ παρὰ τῆς στείρας τῶν στρατιωτῶν, διεσκορπίσθησαν οἱ μαθηταί. Καὶ ἄλλως· Τὰ ὀστέα τῆς σοφίας, τὰ ἅγια δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν, ἅπερ ἐν τῷ Πάσχα μὴ συντρίβειν τοῖς Ἰουδαίοις νενομοθέτηται· «Ὅσοῦν» γάρ «αὐτοῦ», φησὶν, «οὐ συντριψετε.» Ἀ'Εγενήθη ἡ καρδιά μου

ὥσει κηρὸς τηκόμενος.» Ἰδιον λύπης τὸ εἰρημένον· γέγραπται γάρ· «Ἦρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.¹» Ἐλυπεῖτο δὲ ὑπὲρ τε τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καὶ τοῦ προδότου, ὅτι δὴ ἀπωλεία παρελαμβάνοντο διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀσέβειαν.

5 [«Καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀσᾶ μου.» Ἐσκέδασται, φησί, καὶ διεσκορπίσθη τὰ τέως ἐν ὀσῶν τάξει τὴν περὶ τὸν διδάσκαλον συμπληροῦντα σύνταξιν· ἀφέντες γὰρ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον², τὸ κατὰ πεδίον ἀφιέμενον ὕδωρ μιμησάμενοι.]

«Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχὺς μου, καὶ ἡ γλῶσσα κεκόλληται
10 τῷ λάρυγγί μου.» Σημαίνει διὰ τούτων τὴν ἐπὶ τῷ τιμῇ σταυρῷ συμβᾶσαν αὐτῷ δίψαν, ὅτε καὶ αἰτήσαντι πιεῖν, ὅξος προσήνεγκαν αὐτῷ μετὰ χολῆς. [Διὸ λέγει· «Καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου.»] «Καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με.» Χάριτι γὰρ Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου. Οὐ γὰρ εἰς θάνατον, ἀλλ'
15 εἰς χοῦν θανάτου κατήχθη ὁ Χριστός· οὐκ ἐγκατελείφθη γὰρ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τὸν ἄδην, οὐδὲ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν.³

«Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί.» Πάλιν τοὺς ἄρχοντας σημαίνει. «Ἔρυσαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου.» Διὰ τοὺς ἐν σταυρῷ ἦλους φησὶν.

20 «Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀσᾶ μου.» Ψηλαφῶντες κατὰ τὸ εἰκὸς ἅπαν αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀναμετροῦντες ἕκαστον τῶν ὀστέων, ἵνα ἴδοιεν οὐ τοὺς ἦλους πῆξαι χρή. «Αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με.» Ἀντὶ τοῦ, ἐπεγέλασαν. Ταῦτα δὲ φησι διὰ τὴν κοκκίνην χλαμύδα καὶ τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον, καὶ τὸν ἀντὶ σκῆπτρου κά-
25 λαμον.

«Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς» Σαφῶς ταῦτα ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐγράφη.

«Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν σου ἀπ' ἐμοῦ.» Με-
θίστησι τοὺς λόγους εἰς προσευχήν. [Σοῦ, φησί, βοηθοῦντος καὶ
30 ἀντιλαμβανομένου, τριταῖος ἀναστάς, ματαίαν αὐτῶν τὴν ἐπιβουλήν ἀποδείξω.] Ὑποτύπωσις ἡμῖν γενόμενος, ὥς δεῖ ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἐπικαλεῖσθαι Θεόν, καὶ μὴ καταπίπτειν εἰς ἀκηδῖαν, μηδὲ ἐκλύεσθαι ὑπὸ τῶν θλίψεων.

«Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου.» Τὴν κακίαν τῶν Ἰου-
35 δαίων καὶ τὴν ἀνοίαν διὰ τούτων σημαίνει διὰ ῥομφαίας καὶ χειρὸς κυνὸς καὶ λέοντος καὶ κεράτων μονοκερῶτων. «Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου.» Τὰ ἐκ τούτου τοῦ κυνὸς γενόμενα χεῖρα, καὶ αὐτὸν κύνα ὀνομάζει· «Οὐ καλὸν» γάρ, φησὶν, «ἐστὶ λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.⁴»

40 [Ῥομφαία δὲ εἴη ὁ καὶ ὁ διάβολος, ἀεὶ τιτρώσκειν ἐπιχειρῶν.

1. Μάρκ. 14, 34.

2. Ματθ. 26, 56.

3. Πρβλ. Ψαλμ. 15, 10.

4. Ματθ. 15, 26.

«Μονογενῇ» δὲ λέγει αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ μεμονῶσθαι καὶ κεχω-
ρίσθαι τῶν ἄλλων ψυχῶν· πᾶσαι μὲν γὰρ ἐκείναι ἐγνωσαν ἁμαρτίαν,
ἐκείνη δὲ οὐ· καὶ διὰ τὸ μόνην αἰεὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνωσιν ἔχειν καθ'
ὑπόστασιν μετὰ τῆς σαρκός. Εἰς γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐκ δύο τῶν
ἐναντίων, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Ἐκεῖναις δὲ ἐκ δια- 5
λειμμάτων ἐπιφοιτᾷ. Τάχα δὲ καὶ τὴν παραστᾶσαν Ἐκκλησίαν
αὐτῷ λέγει μονογενῇ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν σπῖλον ἢ ρυτίδα ἐκ τῶν ἀμώ-
μων συμπληρουμένην κατὰ προκοπὴν ἐκ τῶν ἐξήκοντα βασιλίδων
καὶ ὀγδοήκοντα παλλακῶν.]

«Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων 10
τὴν ταπείνωσίν μου. Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου·
ἐν μέσῳ Ἐκκλησίαις ὑμνήσω σε.» Ἐδίδασκε γὰρ ἡμᾶς τὸν φύσει
καὶ ἀληθεῖα Θεὸν καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ Πατέρα. Πάλιν ὡς ἄνθρωπος
ἦνται διὰ τῆς Ἐκκλησίας.

«Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, αἰνέσατε αὐτόν· ἅπαν τὸ σπέρμα 15
Ἰακώβ, δοξάσατε αὐτόν.» Ἐπειδὴ γὰρ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐξ ἐθνῶν
καὶ ἐξ Ἰουδαίων συνέστηκε, καὶ τούτους καὶ ἐκείνους εἰς τὸν ὕμνον
ἐγείρει· τοὺς μὲν ἀπὸ τοῦ προπάτορος ὀνομάζων Ἰακώβ τε καὶ
Ἰσραὴλ, τοὺς δὲ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ὡς ἀρκούσης ἀντὶ γένους κοσμη-
σαι. Οὕτω καὶ Ἰουδαίους τοὺς ἐξ ἐθνῶν τῷ νόμῳ προσιόντας ἔθος 20
ἦν ὀνομάζειν. Καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἡ τῶν Πράξεων ἱστορία διδάσκει· δη-
μηγορῶν γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος οὕτως ἔφη· «Ἄνδρες Ἰσραηλι-
ται, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Κύριον.¹»

«Ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν.» Ἀ κατώρθωσεν ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ 25
ὁ Μονογενὴς ἐκιδιδάσκει σαφῶς.

«Παρά σου ὁ ἔπαινός μου.» Ἐπαινὸν τὴν δοξολογίαν φησὶν·
ἐστὶ δὲ ταύτην παρὰ τοῦ Πατρὸς γενομένην ἰδεῖν, ὅτε ἤλθε φωνὴ
ἄνωθεν λέγουσα· «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.²» [Ἡ ὅτι ὥσπερ
ἐγὼ σε δῆλον τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησα, οὕτω καὶ σὺ πάντως τὴν αὐτὴν
μοι προσάγεις τιμὴν, νῦν μὲν λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου.³» 30
νῦν δὲ ἀποκαλύπτων Πέτρῳ καὶ τοῖς λοιποῖς.] «Τὰς εὐχάς μου
ἀποδώσω.» Εὐχὴ ἐπαγγελία παρὰ τῇ θεῇ ὀνομάζεται Γραφῇ.
Οὐκοῦν τῆς ὑπακοῆς ἐκπλήρωσις ἡ γενομένη παρὰ τοῦ Υἱοῦ τῷ
Πατρὶ μέχρι θανάτου ὡσαύτως ἂν νοηθεῖ, ἀποδοθείσης τῆς εὐχῆς
παρ' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ. [Εὐχὴ μὲν ἡ ἐπαγγελία παρὰ τῇ θεῇ ὀνομά- 35
ζεται Γραφῇ· Οὐκοῦν ἡ τῆς ὑπακοῆς ἐκπλήρωσις ἡ γενομένη παρὰ τοῦ
Υἱοῦ Πατρὶ, καὶ τοῦτο μέχρι τοῦ θανάτου σαρκός. Ὡσαύτως ἂν
νοηθεῖ ἀποδοθείσης τῆς εὐχῆς παρ' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ.]

«Φάγονται πένητες, καὶ ἐμπλησθήσονται.» Προσαγόρευσις τῆς 40
τῶν ἐθνῶν κλήσεως διὰ τούτων σημαίνεται.

«Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν.»

1. Πράξ. 13, 16. 2. Ἰω. 12, 28. 3. Ματθ. 3, 17, 17, 5.

Βασιλεῦσαι λέγεται τῶν ἐπὶ γῆς, καίτοι βασιλεὺς πάντων ὢν καθὼς Θεός, διὰ τὸ ἐπιστρέφει αὐτοὺς ἐκ τῶν δαιμόνων πλάνης εἰς τὴν αὐτοῦ πίστιν, καὶ εὐγνωμοσύνην καὶ δικαιοσύνην.

- «Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν.»
 5 Οὐ γὰρ μόνον Ἰουδαίων Θεὸς ὁ Θεός, ὡς ἐκεῖνοι νομίζουσιν, ἀλλὰ πάσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ποιητής. Τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολὸς φησιν· «Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεός μόνον; Οὐχὶ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ καὶ ἐθνῶν. Ἐπεὶ περ εἰς ὁ Θεός, ὃς δικαιοῦσιν περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως.¹»
 10 «Ἐφαγον, καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς.» Τὴν πνευματικὴν δηλονότι τροφήν. Πίονας δὲ αὐτοὺς καλεῖ διὰ τὸ εὐτραφὲς τῶν θείων λογίων. «Ἐνώπιον αὐτοῦ πεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς γῆν.» Τοῦτό φησι, διὰ τὸ κλίνειν αὐτῷ γόνυ τοὺς πιστεύοντας. Οὗτοι δὲ οἱ πιστεύσαντες πάλοι ἦσαν. «Οἱ καταβαίνοντες εἰς
 15 τὴν γῆν» τούτέστιν οἱ πεσόντες εἰς ὄλεθρον καὶ φθοράν, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν Κύριον.

- «Καὶ ἡ ψυχὴ μου αὐτῷ ζῇ, καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ.» Ἀγία γὰρ καὶ ἁμῶμος ἡ Χριστοῦ γέγονε ζωὴ, ἣν πεποίηται μετὰ σαρκὸς ἐπὶ γῆς. Μόνος γὰρ αὐτὸς οὐκ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, καίτοι καθ' ἡμᾶς γεγονώς, καὶ σάρκα λαβὼν τὴν φιλαμαρτήμονα. Σπέρμα δὲ Θεοῦ νοηθεῖεν ἂν οἱ δι' αὐτοῦ κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως. «Ἀναγγελησεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη.» Καὶ ταῦτα περὶ τῶν ἐθνῶν σημαίνει.

- «Λαῶ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος.» Ὅμοιον τό, «Οὐκ
 25 ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἀλλὰ ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.»²

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΚΒ'.

Ὑπόθεσις.

- Ἀδεται ὁ προκειμένος ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἐθνῶν ἀγαλλο-
 30 μένων ἐπὶ τὸ ποιμαῖναι αὐτοὺς τὸν Κύριον. Καὶ μὴν καὶ μυστικὴν ἐξηγοῦνται εὐωχίαν, ἣν παρέθηκεν αὐτοῖς αὐτὸς ὁ ποιμαίνων αὐτούς.

«Κύριος ποιμαίνει με.) Μέγα ἐπὶ τῷ Κυρίῳ φρονοῦσιν οἱ παρ' αὐτοῦ ποιμαίνόμενοι.

- «Εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν.» Ἐν ὠραιότητι πόας
 35 κατεσκήνωσέ με, τὴν νοητὴν πόαν φησίν. «Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεφέ με.» Ὑδωρ ἀναπαύσεως νοηθεῖν ἂν τὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἅτε δὴ τὸ φορτίον ἐξαλείφον τῶν ἁμαρτιῶν.

[Ταῦτα παρέσχε μοι, φησί, πρότερον τῆς ψυχῆς ἐπιμεληθεὶς, καὶ ἐκ τῆς ἀνοδίας ἐπιστρέψας πρὸς τὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ὁδεύειν.]

«Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν.» Ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου ἐπιστρέψας πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχὴν μου, ὠδήγησεν ἐπὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ ἐκ θανάτου εἰς ζωὴν. [Ὡς παρεκλείπων πάλαι τὴν ἰδίαν ψυχὴν, διὰ τῆς εἰρημένης τροφῆς ἀναλαβὼν ἑαυτόν, καὶ ἐπιστρέφων ἐκ θανάτου, φησί· «Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψε ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης.» 5 τὰ εὐαγγελικά φησι δόγματα. «Ἐὰν παρευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου», ὡς πρὸς τὸν Πατέρα. Αὐτὸν δὲ τὸν Χριστὸν φησι ῥάβδον δυνάμεως, καὶ ῥάβδον εὐκλεῆ, καὶ ῥάβδον μεγαλότητος. Ὡσπερ ῥάβδος παιδεύει, οὕτω καὶ πρακτικὴ μετριοπαθεῖν ἐκδικάσκει.] Τὰ εὐαγγελικά φησι δόγματα.

«Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐταὶ με παρεκάλεσαν.» Αὐτὸν τὸν Χριστὸν φησιν. Καὶ τὸ «Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών.¹» Καὶ «ῥάβδος εὐκλεῆς, καὶ ῥάβδος μεγαλότητος.²» Ῥάβδος ἡ παιδευτικὴ δύναμις· βακτηρία δὲ ἡ διὰ τῆς παρακλήσεως ἀντίληψις.

«Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου.» Καὶ τοῦτο τὸ χρίσμα τὸ μυστικόν. «Καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με.» Πάλιν τὴν μυστικὴν εὐφροσύνην φησιν. «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας.» Οἱ γὰρ τῶν προλεχθέντων ἀπάντων μεταλαβόντες ἔσονται διαπαντός ἐν τῷ ἔλει τοῦ Θεοῦ· καὶ μὴν καὶ κατοικήσουσιν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. 20

[«Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν.» Τράπεζαν τὴν μυστικὴν λέγει, καὶ τὸ ἔλαιον τὸ χρίσμα μυστικόν, καὶ τὸ ποτήριον λέγει.]

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων.

ΚΓ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ὁ παρὼν ἡμῖν κηρύττει ψαλμὸς καὶ τῶν ἐθνῶν διδασκαλίαν· πῶς ἂν καὶ αὐτοὶ ἄξιοι γένωνται τῶν ἐπουρανίων σκηνῶν.

«Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.» Τὴν βασιλείαν ἣν ἐβασίλευσε τῶν ἐθνῶν ἐπιδημήσας ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, 30 διὰ τῶν παρόντων κηρύττει.

«Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν.» Ἵνα μὴ τις τῶν ἐχθρῶν δόξῃ εἶναι μὲν τὴν γῆν τοῦ Σατανᾶ, νυνὶ δὲ αὐτῆς βασιλεῦσαι τὸν Χριστόν, τούτου χάριν τὸν Χριστὸν αὐτῆς ποιητὴν ἀποδείκνυσιν, ἅμα δὲ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ δηλοῖ, ὥστε τοσοῦτον μέγεθος τῆς γῆς 35 ἐπὶ ὕδάτων στηριχθῆναι. «Καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἠτοίμασεν αὐτήν.» Ἀντὶ τοῦ, διεκόσμησεν.

[Τότε γὰρ ἔδραν ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει, ὅταν τρυφυμῶν προσβαλουσῶν, ἄσειστος διαμείνῃ κατὰ τὴν πίστιν, «Καὶ ἐπὶ ποταμῶν»]

1. Ψαλμ. 109, 2. — 2. Ἱερ. 31, 17.

ὥστε καὶ ποταμοὺς τὰς διεξόδους ἀκωλύτως ποιῆσθαι, ὅρη τε καὶ ἄλση ζωῆς ἀπονέμεσθαι, χώρας καὶ πεδιάδας εἰς οἰκίας καὶ γεωργίας ἀνθρώποις ἀφωρίσθαι.]

«Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου;» Μετὰ τὸ ἐκθέσθαι τὴν πίστιν, καὶ ἔργων διδασκαλίας ἐξηγεῖται, ἵνα δι' ἀμφοτέρων τῆς ὄντως κληρονομίας ἐπιτύχωμεν οἱ ἀκούοντες.

«Ἀθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ.» Περὶ τούτου εἴρηται ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ ψαλμῷ. «Ὅς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.» Ματαίωσιν τὴν ὑψηλοφροσύνην φησί. «Καὶ οὐκ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ.

«Οὗτος λήψεται εὐλογίαν.» Τὸν τοιοῦτον γενόμενον ἀθῶον χερσὶ καὶ καθαρὸν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπὶ δόλῳ μὴ ὁμωμοκότα, ὑπισχνεῖται τὰς παρὰ Θεοῦ ληψόμενος δωρεάς, ἧτοι εὐλογίαν καὶ ἔλεος.

«Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον.» Ἡ τὰ προειρημένα φυλάξασα γενεὰ φησιν.

«Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν.» Οἱ διακονοῦντες τῷ Σωτῆρι ἐπὶ γῆς ἄγγελοι, ἀναλαμβάνοντες αὐτοῦ, ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι δηλοῦσιν ἀνοίγειν τὰς πύλας.

«Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;» Ἐρωτῶσιν αἱ ἄνω δυνάμεις, τὸ παράδοξον τῆς οἰκονομίας ἐκπληττόμεναι. «Κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.» Μυσταγωγοῦσι τοὺς ἄνω οἱ σὺν αὐτῷ ἀνελθόντες ἄγγελοι τὸ μυστήριον, ὅτι ὁ καταπατήσας τοὺς ἐχθροὺς τοὺς νοητοὺς δηλονότι, αὐτός ἐστιν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος.

[«Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός.» Ξενίζονται δὲ αἱ δυνάμεις, ὁρῶσαι μετὰ σαρκὸς αὐτὸν ἐμψυχωμένης ψυχῆς νοερᾶς διὸ καὶ πυνθάνονται.]

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΚΔ'.

Ὑπόθεσις.

30 Ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ τὸ ἐκάστου τῶν κεκλημένων εἰσφέρεται πρόσωπον· ἡγουν αὐτῶν τῶν συνειλεγμένων εἰς τὴν πνευματικὴν ἀπευθύεσθαι ζωὴν. Ἐν καιρῷ δὲ μαρτυρίου λεκτέον τούτους τοὺς λόγους.

35 «Πρὸς σέ, Κύριε, ἦρα τὴν ψυχὴν μου.» Ὡς ἀποστραφέντες ἤδη τῆς εἰδωλολατρείας φασίν.

«Μηδὲ καταγελασάτωσάν μου οἱ ἐχθροί.» Οἱ νοητοὶ δηλονότι. Ἐχθρὸς δὲ ὁ διάβολος μετὰ δαιμονίων καὶ τῶν ἀσεβούντων ἀνθρώπων. Ἴσως δὲ καὶ προορᾷ τοῦ Σωτῆρος τὴν ἐνανθρώπησιν, μεθ' ἣν καὶ τῶν ἐχθρῶν πέπαυται λόγος [γέλως].

40 [Ἐγενήθη τῷ νόμῳ ὡς ἄνομος. Αὕτη γὰρ ἡ ἀνομία οὐ διακενῆς ἐγένετο.]

«Καὶ γὰρ πάντες οἱ ὑπομένοντές σε οὐ μὴ καταισχυθῶσιν.» Ἀπὸ τῶν ἤδη πεποιθότων ἐπὶ Θεῷ καὶ γενομένων λαμπρῶν, διὰ τὸ τὴν πεποίθησιν ἔχειν τῆς εὐχῆς ἐπιτεύξασθαι, διςχυρίζεται. «Αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομοῦντες διακενῆς.» Ταῦτα περὶ τῶν ἤδη κατεχομένων ἐν εἰδωλολατρείᾳ φασίν.

[«Αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομοῦντες», ἀπὸ τῶν ἤδη πεποιθότων ἐπὶ Θεῷ καὶ γενομένων λαμπρῶν, διὰ τὸ τὴν πεποίθησιν ἔχειν τῆς εὐχῆς ἐπιτεύξασθαι. Ἰσχυρίζονται οἱ ἀνομοῦντες «διακενῆς.» Ταῦτα περὶ τῶν ἐτι κατεχομένων ἐν εἰδωλολατρείᾳ.]

«Τὰς ὁδοὺς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι.» Τὰ εὐαγγελικὰ δόγματά 10 φασιν.

«Ὁδῆγησόν με ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν.» Ὡς μὴδὲ φθάσας ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ταῦτά φησιν. «Καὶ διδάξόν με, ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ μου.» Τοῦ προφήτου, μὴδέπω ἐγνωκότος τὰς ὁδοὺς Κυρίου, μὴδὲ διδασκέντος πορεύεσθαι τρίβους αὐτοῦ, καὶ ὡς μὴδέπω ὁδηγηθέντος 15 ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, μὴδὲ διδασκέντος περὶ Θεοῦ ὡς Σωτῆρος, οὕτως εὐχομένου, τίς οὐκ εὐλαβηθήσεται τό, «Οὐαὶ οἱ σοφοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες; ¹»

«Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς.» Νεότητά τὴν ἀφροσύνην φησίν. Ἀφροσύνη δὲ σαφῆς ὁ τῆς εἰδωλολατρείας 20 αὐτῷ καιρὸς. Καὶ ἄλλως ἀμαρτίας τοῦ λαοῦ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ γὰρ εἰδωλολάτρευσαν ἐκεῖ. Μὴ οὖν ἐκείνων τῶν ἀμαρτημάτων νῦν μνησθῆς, ἀλλὰ τῆς φιλανθρωπίας, δι' ἧς καὶ τότε ἀγνοοῦντας ἐφιλανθρωπεύσω καὶ ἠλέησας. «Ἐνεκεν τῆς χρηστότητός σου, Κύριε.» Οὐ γὰρ διὰ τὴν ἐμὴν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν τούτου 25 τυχεῖν ἱκετεύω.

«Διὰ τοῦτο νομοθετήσει ἀμαρτάνοντας ἐν ὁδῷ.» Φωτίσει ἀμαρτωλούς· ὑποδείξει ἀμαρτάνουσιν ὁδόν.

«Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθειαι.» Οἱ γὰρ διηνεκῶς τοῖς θεοῖς ἐντρεφόμενοι λόγοις μανθάνουσιν ἀκριβῶς δι' ἐκείνων, 30 ὡς πᾶσαι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν οἰκονομίαι ἐλέω καὶ ἀληθείᾳ συγκέκρανται· τοῖς γὰρ μεταμελομένοις ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησαν τὸν ἔλεον καὶ τὴν συγγνώμην ὀρέγει· τοὺς δὲ ἀηττήτους τῆς ἀρετῆς ἀθλητὰς ἀνακηρύττει καὶ στεφανοῖ σὺν ἀληθείᾳ τὴν ψῆφον ἐκφέρων· καὶ μέντοι καὶ τοῖς παρανομίᾳ συνεζηκόσι, καὶ μεταμελείᾳ 35 μὴ χρησαμένοις κατὰ τοὺς τῆς ἀληθείας δρους ἐπιφέρει τὰς τιμωρίας.

[«Καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κληρονομήσει γῆν.» Αἱ πράξεις, φησίν, αἱ γινόμεναι πρόξενον αὐτῷ τοῦ κληρονομήσαι τὴν νοητὴν γῆν· γεήσονται γε σπέρμα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, δι' ὧν τοὺς κατὰ Θεὸν γενωμένους φησίν.

«Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ.» Δεῖ γὰρ μὴ ὑπτίους εἶναι καὶ ἀναπεπτω-

κότας, θαρροῦντας τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς εἰσφέρειν τὸν διὰ τῶν ἔργων πόνον.]

«Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν· καὶ διαθήκη αὐτοῦ δηλώσει αὐτούς.» Ἡ εὐαγγελικὴ. Τί δὲ δηλώσει; ἢ τὴν σωτηρίας ὁδόν. Πᾶσα γάρ, φησί, νομοθεσία τοῦ Θεοῦ πρὸς τοῦτο βλέπει, πρὸς τὸ ἐν ἀπολαύσει τοὺς ἀγαθοὺς ποιεῖν ὧν προείλοντο. Τοῦτο γὰρ λέγει· «Δηλώσει αὐτοῖς», ἀντὶ τοῦ, ἐν ἀπολαύσει αὐτοὺς καταστήσει ὧν προείλαντο.

«Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν.» Πολλοῖς, φησὶν, ἄλγεινοῖς πανταχόθεν περιστοιχίζομαι. Ταύτην μου τοίνυν τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ταῖς ἐμαῖς ἀντιταλαντεύσας παρανομίαις, δὸς τὴν ἄφεσιν, καὶ τὴν συγγνώμην πάρασχε. «Ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με» ἐκ τῶν συνεχῶν μου.

«Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου.» Δεῖ γὰρ μὴ ὑπτίους εἶναι καὶ ἀναπεπτωκότας, θαρροῦντας τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ γὰρ εἰσφέρειν τὸν διὰ τῶν ἔργων πόνον.

«Ἴδε τοὺς ἐχθροὺς μου, ὅτι ἐπληθύνθησαν.» Καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῶν ἐχθρῶν εἰς ἔλεον ἐκκαλεῖται τὸν Θεόν.

«Ἀχακοὶ καὶ εὐθεῖς ἐκολλῶντό μοι.» Καὶ τοῦτο ἴδιον ἀρετῆς, τὸ μισεῖν μὲν τῶν φαύλων τὰς συνουσίας, τοὺς δὲ τὴν ἰσότητά τιμῶντας καὶ εὐθύτητι χρωμένους συνήθεις ἔχειν καὶ φίλους· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προφῆτης ἔφη πεποικῆναι, ἅτε δὴ θεραπεύειν τοῦτο τὸν Δεσπότην ἡγούμενος.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

25

ΚΕ'.

ὑπόθεσις.

Τῶν πεπιστευκότων εἰς Χριστὸν εἰσφέρεται τὸ πρόσωπον ἀρνούμενων καὶ δισχυριζομένων ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς κοινωνίας τῶν Ἰουδαίων τῶν συνεληλυθότων κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

30 «Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀχακίᾳ μου ἐπορεύθην.» Ἀχακίαν καλεῖ τὸ μὴ μετασχεῖν τῆς φαυλότητος καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων. «Καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων οὐ μὴ ἀσθενήσω.» Βεβαίαν, φησὶν, ἔξω τὴν στάσιν εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἀπογραφάμενος.

35 «Δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με.» Εἰ ἐξετάσης τῆς ψυχῆς μου τὰ βάθη, φησὶν, ἐπὶ τῷ σῶ μόνῳ εὐρήσεις ἐλεῖ πάντα μου τῆς διανοίας τὸν πόνον ἐπανεχόντα. Τοῦτο δὲ ποιῶν εὐάρεστος ἔσομαι παρὰ σοὶ τὴν σὴν ἀγαπήσας ἀλήθειαν.

40 «Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος.» Σαφῶς ἐπὶ τοῦ εἰδότος τὰς καρδίας ἐτάζειν τὸ τῶν παρανομωμάτων ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀρνεῖται συνέδριον.

«Νίψομαι ἐν ἁθώοις τὰς χεῖράς μου.» Καθαρὸς ἔσομαι, φησί,

τῶν μαιφόνων αὐτῶν πράξεων. «Καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε.» Σαφῶς ἐν τούτοις τὴν λογικὴν ἀνακηρύττει λατρείαν.

«Κύριε, ἡγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου. [Ποθῶ, φησί, τὸν θεῖον οἶκον ἰδεῖν, τὸν τὴν σὴν ἀποστίλβοντα χάριν.] Εὐπρέπεια τοῦ οἴκου οἱ διαπρέποντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ θεοσεβείας.

5

«Μὴ συναπολέσης μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου.» Ἐξω τῆς κολάσεως γενέσθαι εὐχεται τῆς ἀποκειμένης τοῖς Ἰουδαίοις.

«Ὡν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι, ἡ δεξιὰ αὐτῶν ἐπλήσθη δώρων.» Ἡ ὡς καὶ αὐτῶν δώροις παρακρινόντων τὸ δίκαιον, ἡ διὰ τὸ δώροις τὸν προδότην ἐξωνήσασθαι· ἡ ἐπειδὴ ἠρπάζοντο ἀνομίαν διὰ τοῦτο 10 τὴν δεξιάν αὐτῶν ἐπλήρουν δώρων.

ΨΑΛΜΟΣ τοῦ Δαυὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι.

ΚΣ'.

Ὑπόθεσις.

Περιέχει ὁ ψαλμὸς κατήχησιν κατ' ἐχθρῶν, ἀφ' ὧν ἤδη ἐδέξατο 15 παρὰ Θεοῦ γίνωσκομένην, καὶ αἴτησιν δευτέρων ἀγαθῶν μετ' ἐξομολογήσεως. Τὸ δέ, «πρὸ τοῦ χρισθῆναι», ἐκεῖνο σημαίνει, ὅτι, τῷ Πνεύματι τῷ θείῳ προεωρακώς, ὡς χρισθήσεται μὲν εἰς βασιλέα, περιπέσει δὲ τοῖς πειρασμοῖς, ἀνδρεῖα περιζωσάμενος τὴν ὁσφύν εὖ μάλα περὶ τοὺς κινδύνους ἀντιστοῦσθαι διαβεβαιούται. 20

«Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;» Κατευμεγεθεῖ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τῷ φωτὶ τοῦ Κυρίου θαρρήσας. Ὑπὸ σοῦ, φησί, φωτιζόμενος πάντων ὁμοῦ τῶν πολεμούντων καταφρονῶ.

«Ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμέ κακοῦντας.» Προσῆλθον μὲν, φησί, 25 διαφθεῖραι θέλοντες, πεπόνθασι δὲ ὁ δρᾶσαι ἤλπισαν.

«Τοῦ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου.» Καὶ γὰρ ἀγιοπρεπὴς ἡ αἴτησις γέγονε, καὶ Θεῷ δοῦναι ἀξία. «Τῷ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου.» Ἐν ταύτῃ, φησὶν, εὐχομαι διαπαντὸς οἰκεῖν, ἐν ᾗ καὶ τῆς σωτηρίας ἐπέτυχον. 30

«Ἐν πέτρᾳ ὕψωσέν με.» Σαφῶς ὁ Παῦλος τὴν πέτραν εἶναι τὸν Χριστὸν δισχυρίζεται.¹ «Ἄσω καὶ ψαλῶ τῷ Κυρίῳ.» Σαφῶς τὴν τοῦ, Ἅγιος, ἅγιος ἅγιος², ἀνακηρύττει λατρείαν.

«Εσάκουσον, Κύριε, τῆς φωνῆς μου.» Ἀντὶ τοῦ, Εὐχαριστῶ σοι ὑπὲρ τῶν παρεληλυθότων, δεηθήσομαι δὲ ὑπὲρ τῶν ἐξῆς. 35

«Νομοθέτησόν με, Κύριε, ἐν τῇ ὁδῷ σου.» Τὸν εὐαγγελικὸν νόμον εὐχεται γυμνωθῆναι αὐτῷ· αὐτὸς δὲ γὰρ ἦν καὶ ἡ εὐθεῖα ὁδός.

«Καὶ ἐψεύσατο ἡ ἀδικία ἐαυτῇ.» Τουτέστιν ἡσθένησεν ἡ καθ' ἡμῶν ἀδικία.

1. Πρβλ. Α' Κορ. 10, 4. 2. Πρβλ. Ἦσ. 6, 3.

«Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων.» Τὴν ἄνω
 Ἱερουσαλήμ φησιν.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΚΖ'.

Ὑπόθεσις.

5

Ἄδει τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν πιστευσάντων εἰς
 Χριστόν, διὰ δεήσεως εἰς ἐπικουρίαν καλῶν τὸν Θεόν· ἅμα δὲ καὶ τῆς
 Ἰουδαίων ἀπονοίας κατάρρασιν ἔχει καὶ εὐχὴν τοῦ χωρισθῆναι τῆς
 χείρονος ἐκείνων μερίδος.

10 «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι... καὶ ὁμοιωθῆσομαι τοῖς καταβαί-
 νουσιν εἰς λάκκον.» Ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ λάκκον ὀνομάζειν τὸν ἔδην.

«Μὴ συνελκύσης με μετὰ ἁμαρτωλῶν.» Ἀμαρτωλοὺς τὸ τῶν
 Ἰουδαίων ἔθνος φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος·
 «Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖ-
 15 σθε.¹» Αὐτοὶ δὲ καὶ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, ὅτι τὸν ἀθῶον καὶ δί-
 καιον ἀπέκτειναν, ὃν οὐκ ἀποκτείνει ὁ νόμος ἐκέλευσεν. «Τῶν λαλοῦν-
 των εἰρήνην μετὰ τῶν πλησίον αὐτῶν.» Τοῦτό φησιν, ὅτι, διδάσκαλον
 καὶ ἀγαθὸν ἀποκαλοῦντες τὸν Σωτῆρα, κακὰ διελογίζοντο κατ' αὐτοῦ.

«Ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου.» Ἀντί τοῦ, Οὐκ ἠθέλησαν,
 20 φησί, τὴν οἰκίαν παραδέξασθαι σωτηρίαν.

«Καὶ ἀνέθαλεν ἡ σάρξ μου.» Σαφῶς τὴν ἀνάστασιν ἐν τούτοις
 κηρύττει.

«Καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ χριστοῦ.» Χριστὸν
 ἐνταῦθα τὸν χρισθέντα λαὸν εἰς βασιλείον ἱεράτευμά φησιν. Αὐτὸς
 25 οὖν, φησίν, ὁ Κύριος ὑπερασπίζει εἰς τὸ σῶσαι τὸν χρισθέντα δι'
 αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν λαόν.

«Καὶ ποιμανὸν αὐτούς, καὶ ἔπαρον ἕως τοῦ αἰῶνος.» Αὐτὸς γὰρ
 ἡμᾶς ποιμανεῖ, πέμψας ἡμῖν ἀντ' αὐτοῦ καὶ ὡς ἑαυτὸν τὸν Παρά-
 κλητον. Καὶ μὴν καὶ ἐπαίρει, τουτέστιν ὑψηλοὺς ἀποφαίνει εἰς τοὺς
 30 μέλλοντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ ἐξόδου Σκηνῆς.

ΚΗ'.

Ὑπόθεσις.

Ὁ παρὼν ᾄδεται ψαλμός, ἐκβαλλομένων μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἀντει-
 35 σαγομένων δὲ τῶν ἐθνῶν. Τοῦτο δὲ δηλοῖ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἡ λέγουσα,
 Ἐξόδου Σκηνῆς, σαφῶς τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν ἡμῖν κατασημαίνουσα.

«Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ.» Υἱοὺς Θεοῦ τοὺς ἁγίους

1. Ἰω. 8, 24.

ἀποστόλους καλεῖ, ἐδίδαξε γὰρ αὐτοὺς λέγειν· «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.¹ Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν.» Υἱοὺς κριῶν τοὺς κληθέντας δι' αὐτῶν ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους εἰς τὴν πίστιν τὴν ἐν Κυρίῳ σημαίνει· ἢ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότας, ἅτε δὴ φύντας ἐξ ἀλόγων πατέρων. «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν.» Δόξαν 5 μὲν φέρει τις τῷ Κυρίῳ ἀγαθεοργῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν.²» Τιμὴν δὲ πάλιν, ἀγαθὰς ἐπιτηδεύων πράξεις, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων.³»

«Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἁγία αὐτοῦ.» Σαφῶς διὰ τούτων 10 ἡμῖν παρακελεύεται, ὡς ἔξω τῆς ἐκκλησίας οὐ δεῖ προσκυνεῖν. Τοῦτο δὲ φησι διὰ τὰς τῶν ἑτεροδόξων συναγωγὰς. [Προσκύνησις δὲ οὐ χρὴ ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοῦ τελουμένη. Μὴ μοι, φησὶν, ἰδίας αὐλὰς καὶ συναγωγὰς ἐπινοεῖτε· μία ἐστὶν αὐλὴ ἡ ἁγία Θεοῦ.] Δυνατὸν δὲ αὐλὴν ἐπαναβεβηκότας νοῆσαι τὴν 15 ἐπουράνιον διαγωγὴν.

«Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων.» Ὑδατὰ φησι τῶν διὰ τούτων σωζομένων τὰ πλήθη. Ὑδατὰ οἱ ἅγιοι, διόπερ ποταμοὶ ρεύσουσιν ἐκ τῆς κοιτίας αὐτῶν·⁴ τουτέστι πνευματικὴ διδασκαλία, δι' ἧς ἄρδουσι τοὺς ἀκούοντας. Ἐπὶ τῶν τοιούτων οὖν ὑδάτων ὁ Κύριος. 20 Ἄλλὰ καθ' ἱστορίαν Ἡλίας μετὰ τὴν ἀβροχίαν ἤκουε φωνὴν ὑδάτων πολλῶν. Τὴν γενομένην φησὶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ λέγουσαν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός⁵», ἣν καὶ βροντῇ παρεικάζει.

«Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους.» Κέδρους ἐν τούτοις τὰς 25 ἀντικειμένους δυνάμεις φησὶν. «Καὶ συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου.» Κέδρους Λιβάνου τοὺς ὑψηλοὺς τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ φησιν, διὰ τὸ ὀνομάσθαι πολλάκις ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ Λίβανον τὴν Ἱερουσαλήμ.

«Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον.» Ὁ μόσχος 30 τὸ θυσιαστήριον δηλοῖ. «Καὶ ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων.» Ὁ ἡγαπημένος, φησί, τῶν ἀποστόλων χορὸς υἱὸς γέγονε μονοκερώτων. Μονοκέρωτες δὲ οἱ ἅγιοι προφῆται καὶ πατριάρχαι, ὧν υἱοὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι· διὰ τὸ ἐπὶ μόνῳ Θεῷ τὸ κέρας καὶ τὴν ἰσχὺν ἔχειν.

«Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός.» Αὐτὴν τὴν ἐπαγγελίαν 35 σημαίνει, ἣν τοῖς ἁγίοις ἐπηγγείλατο λέγων· «Καὶ ἐὰν ἐν μέσῳ πυρὸς διέλθῃς, πῦρ οὐ κατακαύσει σε.⁶»

«Φωνὴ Κυρίου συσσεύοντος ἔρημον.» Τό, «συσσεύων» ἐνταῦθα εἴρηται ἐπὶ τοῦ ἐξακούστου πάλιν, ὡς τό, «Εἰσελθόντος τοῦ Ἰησοῦ, ἐσείσθῃ πᾶσα ἡ πόλις.⁷» Ἐρημον δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν λέγει, 40

1. Ματθ. 6, 9. 2. Ματθ. 5, 16. 3. Παρμ. 3, 9. 4. Πρβλ. Ἰω. 7, 38.
5. Ματθ. 3, 17. 6. Ἠσ. 43, 2. 7. Ματθ. 21, 40.

τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως. «Καὶ συσσεισει Κύριος τὴν ἔρημον Κάδης.» Κάδης «ἀγία» ἐρμηνεύεται. Ἀγία δὲ ἡ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ νοεῖται.

«Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους, καὶ ἀποκαλύψει δρυ-
5 μούς.» Ἐλάφοι μὲν οἱ ἅγιοι «καταρτιζομένη» δὲ ἀντὶ τοῦ, εὐτρε-
πίζοντος. Αὐτὸς γὰρ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εὐτρεπίσας ἐξέπεμψε,
κατὰ τό, «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη.¹» «Δρυμούς»
τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ πάλαι ξύλων ἀκάρπων εἶναι μητέ-
ρα.

10 [«Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν.» Ὁ Κύριος, τοὺς
ἁγίους ἀποστόλους εὐτρεπίσας ἐξέπεμψεν, ὥστε τοὺς δαίμονας ἀπο-
σοῦναι, καὶ τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἀγαγεῖν.]

«Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ.» Κατακλυσμὸν τὸ πλῆθος
τῶν πιστευσάντων λέγει κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι «Ἡ σύμπασα γῆ
15 ἐνεπλήσθη τοῦ γινῶναι τὸν Κύριον²», ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι
θάλασσαν. «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα» ὅμοιον
τῷ, «Ὅτι αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ.³»

«Κύριος ἰσχύει τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει.» Ὅμοιον τῷ. «Πάντα
ἰσχύει ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ.⁴ Κύριος εὐλογῇ τὸν λαὸν
20 αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ.» Ὅμοιον τῷ, «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰ-
ρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν.⁵»

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου εἰς τὸ τέλος τῷ Δαυίδ.

ΚΘ'.

Ἐγκαινισμὸς τοῦ οἴκου ἐστίν, ἥτοι τῆς Ἐκκλησίας, ἥ ὅτε τοῦ
25 ἔξω ἀνθρώπου ἡμῶν φθειρομένου ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται.

Υπόθεσις.

Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμὸν μετὰ τὸ ῥυθῆναι τῆς ἁμαρτίας, ὥσπερ
ἀνακαινισθείσης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μετανοίας, ἥ καὶ οἶκος
πάλαι ἦν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ψάλλει δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως,
30 εὐχαριστίας ἀνατιθείς, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀσφαλῆ μένειν ἑαυτὸν
εὐχόμενος, καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχων διδασκαλίαν, εἰ ποτε ἄρα τι
τοιούτου συμβῇ, εὐχὰς ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀνατείνειν.

«Υψώσω σε, Κύριε, ὅτι ἐπέλαβές με...»

«Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον.» Λάκκον
35 τὸν ἄδην φησίν.

«Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ.» Προσῆκει,
φησίν, ἐπιτείνειν τοὺς ὕμνους, μεμνημένους τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

«Ὅτι ὄργῃ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ.» Οὐκ αὐτοῦ τοῦτο βουλομένου

1. Ματθ. 28, 19. 2. Πρβλ. Ψαλμ. 103, 24. 3. Ἦσ. 45, 23. 4. Φίλιπ.
4, 13. 5. Ἰω. 14, 27.

ποιεῖν· ἀλλ' ἐκάστῳ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἑαυτῷ ταύτην ἐπεισάγοντος. Τὸ γὰρ αὐτοῦ θέλημα ζωὴ ἐστίν. «Τὸ ἐσπέρας ἀυλισθήσεται κλαυθμός.» Τὸ εὐκατόρθωτον τῆς μετανοίας διὰ τούτων σημαίνεται. Οὐδὲν γὰρ τοσοῦτον πλῆθος ἁμαρτιῶν, ὃ μὴ ταχέως ἢ μετάνοια εἰς ἀγαλλίασιν ἐκφέρει.

«Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου· Μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα.» 5
Τὸ αἷτιον λέγει τῆς πτώσεως. Ἐπειδὴ μέγα, φησὶν, ἐν τῇ εὐημερίᾳ πεφρόνηκα, τούτου χάριν τετάραγμαi. Γέγονε δέ μοι τοῦτο, οὐ σοῦ με προσωθήσαντος, ἀλλὰ ἀποστρέψαντος μόνον τὸ πρόσωπον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἄνευ τῆς ἰσχύος τῆς σῆς οὐδὲ στῆναι δυνάμεθα, τὸ σὸν πάλιν ἐπιτελῶν θέλημα, τὸ κάλλος μου τῆς ψυχῆς διαλάμπειν παρασκεύασον. 10
Τοῦτο καὶ ὁ Ἀδὰμ ἤλπισεν ἐπὶ τοῦ παραδείσου πρὸ τῆς ἀπάτης πολιτευόμενος, καὶ ὁ Ἐzekίας νενικηκὼς τὸν Ἀσσύριον, καὶ διδάσκει τοῦτο σαφῶς τῶν Παραλειπομένων ἢ βίβλος, ὑψωθῆναι λέγουσα τὴν καρδίαν Ἐzekίου τοῦ βασιλέως.¹

«Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι... Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου, 15
ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;» Δέομαι, φησὶν, ἀναχθῆναι ἐκ τοῦ λάκκου, ἐπειδὴ οὐκ «ἐξομολογεῖταί σοι χροῦς.» Ἐν δὲ τῷ καταβῆναι με εἰς διαφθοράν οὔτε μία τις ὠφέλεια οὔτε ἐμοί, οὔτε ἑτέροις. Ἐγὼ τε γὰρ ἀπεστερούμην τῆς παρὰ σοῦ ζωῆς· ἄλλοι δὲ οὐδαμῶς ἐτύγχανον τῆς παρ' ἐμοῦ σωτηρίας. Ἐν δὲ τῷ εἰσακοῦσαι σε τῆς 20
φωνῆς, καὶ μεταβαλεῖν τὸν κοπετὸν εἰς χαράν, καὶ περιζῶσαι με εὐφροσύνην, οὐχ ἡ τυχοῦσά μοι γενήσεται ὠφέλεια. Ἀπολαβὼν γὰρ τὴν προτέραν ἑμαυτοῦ δόξαν, δι' αὐτῆς σοι λαλῶ, οὐ μετὰ τινος φαύλης συνειδήσεως· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό· «Οὐ μὴ κατανυγῶ.»

«Διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην.» Σάκ- 25
κον εἶπε τὸ πένθος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἐν πένθει καὶ σάκκῳ κεχρῆσθαι. Ὁ γὰρ σάκκος κακίαν καὶ ἀγνωσίαν σημαίνει· ἐπειδὴ καὶ τρίχες τῶν ἐρίφων εἰσὶ τῶν ἱσταμένων ἐξ εὐωνύμων, καὶ τοῦ ἀποπομπαίου χιμάρου.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ἐκστάσεως.

Λ'.

30

Ὑπόθεσις.

Ἄδει τὸν προκείμενον ψαλμὸν ὥς ἔτι ἐν τῇ μετανοίᾳ τῇ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὦν, καὶ ἀξίῳ αὐτῆς ἐλευθερωθῆναι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὥς ἤδη εἰσηκουσμένος εὐχαριστίαν ἀναφέρει· καὶ μὴ, καὶ τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐν τῷ τῆς μετανοίας καιρῷ διηγεῖται. Τὸ δέ, «ἐκστάσεως», 35
οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν ἡμῖν κατασημαίνει, δι' ἣν ὥσπερ ἀγαθῶν φρενῶν ἐξίστατο ἡ ψυχὴ· καὶ ὥς μὴ ἐλπίζειν ἔτι τὴν ἀνάληψιν, φάσκειν τε σαφῶς· «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέρριμμαι ἄρα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου.»

«Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα. . . . Κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου.»
 Ἐπεὶ μὴ φθάνει ἡ ἡμετέρα κραυγὴ εἰς τὸ ὕψος, κλῖνον τὸ οὖς σου
 πρὸς ἐμέ, διὰ τοῦ συγκαταβαίνειν μοι.

«Ἐξάξεις με ἐκ παγίδος ταύτης ἧς ἐκρυψάν μοι.» Ἐφεδρεύσαν-
 5 τες γὰρ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, συνελάβοντο αὐτόν. Ἐν τίνι; ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ.

«Ἐλυτρώσω με, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας.» Ὡς ἤδη εἰσακου-
 σθεις τοιαυτά φησιν.

«Ἐμίσησας τοὺς διαφυλάσσοντας ματαιότητας διακενῆς.» Μα-
 ταιότητάς φησι τοῦ παρόντος βίου τοὺς περισπασμούς· οὓς καὶ ἐργα-
 10 ζόμενοι ματαιότητα ποιοῦμεν. Παρέπεται τό, «διακενῆς», τῷ
 φυλάσσοντι ματαιότητας.

«Ἀγαλλιάσομαι, καὶ εὐφρανθήσομαι.» Λύπην καὶ τὰ λοιπὰ πάθη
 καταπατήσας.

«Καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν.» Ἀντὶ τοῦ, οὐ
 15 παραδέδωκας. «Ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου.» Ἀπαλλά-
 ξας με θλίψεως, κατέστησας ἐν ὁνέσει καὶ εὐρυχωρίᾳ.

«Ἐταράχθη ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμός μου, ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ
 μου.» Ὡς περ ὀφθαλμόν τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς φησιν, οὕτω καὶ γαστέρα
 φησὶ τῆς ψυχῆς τὴν μνήμην· ἐν ᾗ ὥς περ ἐν γαστρὶ τὰς λογικὰς ἀπο-
 20 τιθέμεθα τροφάς. «Ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ μου.» Ἀπέστησα τὸν
 ὀφθαλμόν μου ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ μεγάλῃ.

«Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωὴ μου.» Τὸ ἐπιτεταμένον τῆς δια-
 νοίας δηλοῖ. «Καὶ τὰ ἔτη μου ἐν στεναγμοῖς.» Διετέλεσα, φησί,
 στεναζών ἀπὸ τῶν κακῶν. «Ἡσθένησεν ἐν πτωχείᾳ ἡ ἰσχύς μου.»
 25 Πτωχεύσας, φησί, τῆς παρὰ σοῦ βοηθείας διὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἡσθέ-
 νησα. «Καὶ τὰ ὀστέα μου ἐταράχθησαν.» Ὅστέα τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις
 φησιν.

[«Ὅτι ἐξέλιπεν ἐν ὀδύνῃ ἡ ζωὴ μου.» Ἡ ἐνδεια, φησί, τῶν ἀναγ-
 καίων κατέτηξέ μου τὸ σῶμα, ὅτι ὁ Σιφεὶ καὶ ὁ Βερσελεὶ ἠνεγκαν
 30 τῷ Δαυίδ πυροὺς καὶ κριθάς, καὶ ἄλευρα, καὶ κύαμον καὶ φάκον, καὶ
 μέλι, καὶ ἕτερα τινὰ·¹ καὶ τάπητας, καὶ στρώματα· καὶ προσήνεγκαν
 τῷ λαῷ ταῦτα, καὶ τὰς τροφάς· ὅτι ἔλεγον τὸν λαὸν πεινᾶν, καὶ ἐκλε-
 λύσθαι διψήσαντα ἐν τῇ ἐρήμῳ.]

«Παρά πάντας τοὺς ἐχθροὺς μου ἐγενήθην ὄνειδος.» [Νεκρὸς
 35 μὲν ἀπὸ καρδίας ἐστὶν ὁ ἐστερημένος ἀρετῶν.] Καὶ οἱ ἐχθροὶ μου,
 φησὶν, ὠνείδιζόν με, καὶ οἱ γνωστοί μου ἐφοβοῦντο με, καὶ οἱ θεω-
 ροῦντες ἀπέφευγον διὰ τὴν ὑπερβολὴν ἧς ὑπερεδεικνύμην μετανοίας·
 σάκκῳ δὲ καὶ σποδῷ κατατρυχόμενος, καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς κλαίων.
 Διὸ καὶ φευγόντων αὐτῶν, ἐν λήθῃ γεγένημαι, ὥς περ ἀμέλει καὶ
 40 νεκρὸς ἐδόκουν σκευεῖ εὐοικεῖν ἀπολωλότι. Τὸ δέ, «παρά πάντας»,
 οὐχ ὑπὲρ πάντας εἰπεῖν βούλεται, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ, παρὰ πάντας· του-

1. Πρβλ. Β' Βασ. 16, 1-4.

τέστιν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ὠνειδίσθην. Οὕτω γὰρ λέγει καὶ Ἀκύλας·
 «Παρὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν μου ἐγενήθην ὀνειδος.»

«Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν.» Ψόγον τὴν ἐπιβουλήν φησιν. Λέγει δέ, ὥς οἱ ἐχθροὶ ἐκύκλουν ἐπιβουλεύοντες. «Τοῦ λαβεῖν τὴν ψυχὴν μου ἐβουλεύσαντο. Ἐγὼ δὲ ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα.» Διὰ τῆς ψυχῆς τὴν καρδίαν λαμβάνουσιν· διὰ γὰρ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας τὸν νοῦν θανατοῦσιν.

«Ἐν ταῖς χερσίν σου οἱ κληροὶ μου.» Εἰ καὶ ἐπιβουλεύουσιν οἱ ἐχθροὶ, ἐπιβολεύοντες τὴν ψυχὴν μου λαβεῖν, ἀλλὰ οἱ κληροὶ μου πεφυλαγμένοι εἰσὶν ἐν ταῖς χερσί σου, οὓς ἀποδώσεις μοι κατὰ καιρὸν, διὰ τὸ ἐπὶ σοί με ἐλπίζειν. Διὸ καὶ δέομαι ἐπὶ τοῦ παρόντος ῥυθῆναι ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἀθροισθέντες τὸν ἐμὸν καττύουσι θάνατον· ἐγὼ δὲ σὲ Θεὸν οἶδα καὶ πρύτανιν. «Ῥῦσαί με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου καὶ ἐκ τῶν καταδιωκόντων με.» Φεῦγε τὴν πονηρίαν, φησίν, ὁ Ἀπόστολος·¹ εἰ καὶ διώκει ἡ πονηρία, διώκει 15 δηλονότι καὶ ἡ μοιχεία καὶ ἡ πλεονεξία, καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή· τὰ δὲ λοιπὰ ἀπολέλειπτο.

«Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου· σῶσόν με ἐν τῷ ἔλεει σου.» Τῆς γὰρ σῆς μοι γενομένης ἐπιφανείας, τὰ σκυθρωπά παραυτίκα λυθήσεται. Οὗτός μοι, φησί, μόνος τρόπος τῆς σωτηρίας, 20 εἰ τὸ σὸν ἐπιφάνης πρόσωπον.

«Κύριε, μὴ καταισχυνθῇ, ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε.» Ἐντεῦθεν μαθάνομεν ὥς πολλὴν διαφορὰν ἁμαρτία πρὸς ἀσέβειαν ἔχει. Διὸ καὶ ὁ μέγας παρακαλεῖ Δαυὶδ αὐτὸν μὲν τῆς διὰ τὴν ἁμαρτίαν γεγεννημένης αἰσχύνης ἀπαλλαγῆναι, τοὺς δὲ δυσσεβεῖα συζώντας μετ' αἰσχύνης 25 τῷ θανάτῳ παραπεμφθῆναι.

«Ἀλαλα γενηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια.» Εὐχομαι, φησίν, ἀποκωφωθῆναι τοὺς ἐχθρούς· τοῦτο δὲ ἔσται, εἰ ἐπιφάνης τὸ πρόσωπόν σου.

«Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε!» Ὡς ἕδη διὰ τοῦ Πνεύματος φωταγωγηθεὶς, περὶ τῶν ἐσομένων εὐχαριστίαν 30 ἀναφέρει. Ἔθος δὲ τῷ Δαυίδ ἐπὶ ἐκπλήξεως πολλάκις λαμβάνειν τὴν, «ὥς», φωνήν, ἀντὶ τοῦ, «σφόδρα.» Πολλή σου ἐστὶν ἡ χρηστότης, ἣν ταμιεύεις καὶ φυλάττεεις ἡμῖν· τὸ γάρ, «ἐκρυψας», ἀντὶ τοῦ, «ἐφύλαξας», ὡς καὶ τό· «Ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ.» Κέχρηται δὲ τῷ, «ἐκρυψας», ἀντὶ τοῦ, «ἐφύλαξας», ἐπειδὴ τὸ κεκρυμμένον φυλάττεται. 35 ται. «Ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ.» Ἀντὶ τοῦ, ἐξειργάσω ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι.

«Κατακρύψεις αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου σου.» Τὸ πρόσωπόν σου, φησί, σκέπη τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ γένηται. «Ἀπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων σκεπάσεις αὐτοὺς ἐν σκηνῇ ἀπὸ ἀντιλογίας 40 γλωσσῶν.» Καθάπερ, φησίν, σκέπη σκεπάσεις αὐτοὺς, ὥστε μήτε

1. Πρβλ. Κολ. 3, 8.

ὑπὸ τῶν λόγοις αὐτοῖς ἐπιχειρούντων καταβλάπτειν, μήτε ὑπὸ τῶν ἔργοις πολεμούντων ἀλίσκωνται.

«Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι ἐθαυμάστωσε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς.» Δι' ἐμοῦ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη· ὅτι, μυρίων πολεμίων ἡ περὶ ἐμὲ συστάντων, καὶ δίκην μεγάλης πόλεως τὴν ἐμὴν ψυχὴν πολιορκεῖν πειρωμένων, ὁ ἐμὸς φύλαξ, φραγμὸν ἐμοὶ περιβαλὼν, τὸ ἔλεος αὐτοῦ θαυμαστὸν ἔδειξεν.

«Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου· Ἀπέρριμμαί.» Ὁπηνίκα, φησὶν, ἐταπείνουν ἑμαυτὸν ἐν τῇ γενομένῃ μοι ἐκστάσει, ὅτε καὶ ἐτα-
 10 ράχθην ἐν θυμῷ ὁ ὀφθαλμὸς μου, ἐπέτριβον ἑμαυτὸν ὡς ἀπερριμμένος διὰ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ταῦτα, φησὶν, ἔλεγον, σὺ δὲ ὁ φιλάνθρωπος οὐκ ἀπέρριψας τὸν σὸν οἰκέτην.

«Ἀγαπήσατε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ὅσιοι αὐτοῦ.» Τρέπει τὸν λόγον εἰς τὴν ἐτέρων παραίνεσιν ἀφ' ὧν εὐηργετήθη, τοὺς ἄλλους
 15 ἐπὶ τὸ ἐξομολογεῖσθαι παρακαλῶν. «Καὶ ἀνταποδίδωσι τοῖς περισσῶς ποιῶσιν ὑπερηφανίαν.» Μακροθυμεῖ μὲν ὁ Κύριος ἐπὶ τοῖς ὑπερηφάνοις, τοῖς δὲ περισσῶς ποιῶσιν ὑπερηφανίαν καὶ ἀνταποδίδωσιν.

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, συνέσεως.

ΛΑ'.

20

Ὑπόθεσις.

Τὴν κακοπάθειαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν προβαλλόμενος ὁ Δαυίδ, ἥν ἐν τῇ μετάνοιᾳ ὑπέμεινεν, μακαρίζει τοὺς τῆς ἀφέσεως τετυχηκότας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς καλυπτικῆς. «Συνέσεως» δὲ ἐπιγέγραπται ὁ
 25 ψαλμὸς, διὰ τὸ ταύτης μάλιστα δεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους· ὅτι δὴ σφόδρα ἐκνευκότες ἐπὶ τὰ πάθη, ἵπποις καὶ ἡμιόνους ἀπεικάσθησαν.

«Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.» Ἀφίενται μὲν αἱ ἀνομίαι διὰ βαπτίσματος, ἐπικαλύπτονται δὲ ἁμαρτίαι διὰ τῆς πικρᾶς μετάνοιας.

«Μακάριος ἀνὴρ οὗ οὐ μὴ λογίσηται ὁ Κύριος ἁμαρτίαν, οὐδὲ
 30 ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος.» Οὗτος γὰρ ἀληθῶς μακάριος, ὁ ὅλη καρδίᾳ προσερχόμενος τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. [Ὁ γὰρ μετὰ δόλου βαπτιζόμενος, πρὸς τῷ μὴ τυχεῖν τῆς ἀφέσεως, καὶ κρῖμα ἔχει.] Τοῦ αὐτοῦ· τό, «ὅτι», τῷ, «ἐπαλαιώθη», συναπτεόν, ἴν' ἢ· «Ὅτι ἐπαλαιώθη τὰ ὁσᾶ μου, ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν.» Ἐ-
 35 σίγησα μηκέτι φωνὴν ἀφεῖναι δυνάμενος. Τί δὲ ἔκραξεν, ἡ τὴν συγγνώμην τῆς ἁμαρτίας αἰτῶν;

«Ὅτι ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χεὶρ σου.» Ἀ-
 40 γαθός, φησὶν, ὧν ἐπαίδευσας σφοδρῶς διὰ τῆς παιδείας ἐπιστρέφων εἰς σωτηρίαν. «Ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν ἐν τῷ ἐμπαγῆναί μοι ἁκανθαν.» Ἀκανθαν τὴν ἁμαρτίαν φησὶν. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ἐπειδὴ ἐνεπάγη, φησί, τῇ ψυχῇ μου ἡ ἁμαρτία, ἐταλαιπώρησα.

«Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα.» Τὸν τρόπον τῆς ἐξομολογήσεως σημαίνει. «Εἶπα ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν. Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ.¹» Καὶ λέγε σύ, φησί, τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος.

«Ὑπὲρ ταύτης προσεύξεται πρὸς σέ πᾶς ὁσίος.» Ὑπὲρ τῆς ἐμοί, φησί, συγχωρηθείσης ἁμαρτίας ἕκαστος τῶν ὁσίων σοι εὐξεται. 5 Δύο δὲ διὰ τούτων σημαίνει ἡ ὅτι ὑπόδειγμα πᾶσι μετανόιας ἔσομαι, ἢ προφητικώτερον, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προσώπου Δαυὶδ πάντα τὰ ἔθνη κατὰ καιροὺς ἐξομολογεῖσθαι ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ. «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιούσιν.» Τὸν μετανοοῦντα, φησί, πλῆθος πειρασμῶν οὐκ ἐπικλύσει. 10

«Σὺ μόνυ καταφυγὴ.» Ἐκεῖνα περὶ τῆς ἁμαρτίας εἰρηκῶς, ἰκετεύει τῶν διὰ ταύτην ἐπενεχθέντων ἀπαλλαγῆναι κακῶν. Καὶ μέντοι καὶ τυγχάνει τῆς ἀποκρίσεως· λέγει γάρ πρὸς αὐτὸν φιάνθρωπος Κύριος· «Συνετιῷ σε καὶ συμβιβῷ σε ἐν ὁδῷ ταύτῃ.» Εὐξαμένῳ λύτρωσιν ἐχθρῶν ἀντιφθέγγεται Θεός, ὁδηγήσιν ἐπαγγελλλόμενος 15 ἐν εὐθείᾳ ὁδῷ.

«Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, οἳς οὐκ ἔστι σύνεσις.» Εἰσ-
 ηγεῖται τοῖς ἁμαρτάνουσι, τοῖς ἀλόγοις μὴ ἐκδιδόναι αὐτοὺς πά-
 θεσι. «Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξεις.» Ὡς πρὸς
 τὸν Κύριον ὁ λόγος. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τοὺς μὴ βουλομένους 20
 μετανοεῖν οἶά τινα χαλινῷ ἐπίστρεψον πρὸς ἑαυτόν.

Ψαλμὸς τῷ Δαυίδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

ΑΒ'.

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ διδάσκει τοὺς ἤδη πιστεύσαντας εἰς Χριστόν, αἰνεῖν 25
 τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην, διδάσκων αὐτοὺς ἅμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν
 ὑπεροχὴν, ὅτι αὐτὸς ῥύστης τῶν ὅλων, αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς τοὺς μὲν
 πονηροὺς ἐξουθενεῖ, καὶ διασκεδάννυσιν αὐτῶν τὰς βουλὰς, τοὺς δὲ
 ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν σῶζει.

«Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ. . . ἐν ψαλτῆρίῳ δεκαχόρδῳ ψά- 30
 λατε αὐτῷ.» Δεκάχορδον ψαλτήριον τὸ σῶμά ῥησιν, ἅτε πέντε αἰ-
 σθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ἐνεργείας ψυχῆς, δι' ἐκάστης αἰσθήσεως γι-
 νομένης ἐνεργείας ἐκάστης.

«Ἄσκατε αὐτῷ ἄσμα καινόν.» Σαφῶς τὸν διὰ Μωσέως νόμον 35
 τέλος ἐσχηκέναι φησίν.

«Ὅτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου.» Ὁ εὐαγγελικὸς δηλονότι.
 «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει.» Πιστεύειν δεῖ, φησί, τοῖς δι'
 αὐτοῦ θεοπρεπῶς ἐνεργουμένοις.

«Ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος.» Ταῦτα, φησίν,

ἀπαιτεῖ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. «Τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ.» Ἀρχεται τοῦ καὶ ποιητὴν ὄντα αὐτὸν τῆς πάσης κτίσεως δεικνύναι, καὶ πρό γε τῆς γῆς ἦν καὶ ἐλέους πληρῶσαί φησιν· καὶ οὐκ ἂν ἄλλως συνεστηκέναι μὴ τούτου γέμουσα. Ἀμέλει καὶ οἱ οὐρανοὶ οὐκ ἂν ποτε συνέστησαν, εἰ μὴ τῷ λόγῳ αὐτοῦ διεκρατοῦντο, καὶ μὴν καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, τουτέστιν αἱ θεῖαι καὶ λογικαί.

[Ἀγαπᾷ οὖν ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μετανοούντων· ἀγαπᾷ δὲ κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀνενδότων. Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ Ἡσαίας λέγει τῷ Θεῷ· «Ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν·¹» καὶ γὰρ κἀκεῖνος τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι, ζυγῷ καὶ ἀριθμῷ κατὰ τὴν ἐκαστου ἀξίαν ἀντιμετρούμενος.]

«Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν.» Δῆλως καὶ κἀνταῦθα τῆς ἁγίας Τριάδος. «Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν.» Στόμα Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει· οἱ γὰρ προφηταὶ δι' αὐτοῦ λαλοῦντες ἔλεγον· «Ὅτι τὸ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα.²»

«Συνάγων ὥσει ἄσκον ὕδατα θαλάσσης.» Προσκαλούμενος, φησί, τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καθάπερ ἐν ἄσκει τινι, ταῖς νεφέλαις ἐπισυνέχει· ὥς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ὁ προκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς·³» καὶ πάλιν· «Ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. Τίθει ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους.» Καὶ τὰς ἀβύσσους, φησί, καθάπερ ἐν θησαυροῖς σφραγίζει, ἵνα μὴ ἀναβλύζουσαι ἐπικλύσωσι τὴν ξηράν.

«Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ.» Μηκέτι, φησί, τοῖς δαιμονίοις προσαγέτω ἡ γῆ τὸ σέβας. «Ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.» Ἀκούοντες, φησὶν, αὐτοῦ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες ἄνθρωποι, τῆς προτέρας στάσεως ἧς εἶχον εἰδωλολατροῦντες, δηλονότι σαλευθήτωσαν τῷ ἰδίῳ δημιουργῷ ὑπακούοντες.

«Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.» Ἡ μὲν γένεσις τὴν τῶν λογικῶν οὐσιώδη δηλοῖ· ἡ δὲ κτίσις τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ κρεῖττον σημαίνει μεταβολήν. «Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις.⁴»

«Κύριος διασκεδάζει βουλὰς ἐθνῶν.» Τῶν νοητῶν δηλονότι. «Ἄθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, καὶ ἄθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων.» Ἀπράκτους γὰρ ἐπιβουλὰς πάντων ἔθηκε τῶν Ἰουδαίων, τριήμερος ἀναστήσας. Τοῦτο γὰρ ἦν ὃ καὶ βούλεται, «ὅπερ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα μένει.»

«Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.» Τὰ δόγματα, φησὶν, ἃ βεβούλευται καὶ εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα. Λογισμοὶ Θεοῦ αἱ κατάλληλοι διακοσμήσεις· καρδία δὲ τὸ ἀπόκρυφον τῆς οὐσίας.

1. Ἡσ. 28, 17. 2. Ἡσ. 1, 20. 3. Ἀμ. 9, 6. 4. Β' Κορ. 5, 17.

«Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστὶ Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ.» Τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας ἐν τούτοις μακαρίους ἀποκαλεῖ.

[«Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος.» Εἶπεν, «ἐπέβλεψεν», ἵνα μὴ τις αὐτὸν ἀγνοεῖν οἰηθῇ τὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων τοιμώμενα.]

[«Ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ.» Ἦτοι ἡτοιμασμένου, 5 εὐτρεπισμένου. Οἶκος γὰρ ὥσπερ Θεοῦ ἀποκεκλήρωται ὁ οὐρανός.]

«Ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας αὐτῶν.» Μόνος, φησὶν, ὁ Θεὸς εἶδε τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας. Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγε· «Τί διαλογίζεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;»¹

«Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.» Ὁ- 10 φθαλμοὶ Κυρίου ἡ παντοπτικὴ αὐτοῦ δύναμις· ἡ πολλὰκις ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὡς ἐν μέσῳ δύο φώτων ὁ Πατὴρ τῶν φώτων.

«Καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ.» Ἐν καιρῷ, φησί, διωγμοῦ, μὴ συνισταμένων τῶν νοητῶν τροφῶν, αὐτὸς ὁ Κύριος διὰ Πνεύματος ἁγίου θρέψει αὐτούς.

«Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομένει τῷ Κυρίῳ.» Ὡς ἤδη δεδειγμένοι τὴν εἰς αὐτὸν πεποιθήσιν προβάλλονται.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ὁπότε ἡλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ ἀπῆλθεν.

ΔΓ'.

Υπόθεσις.

Φεύγων ὁ Δαυὶδ τὸν Σαοὺλ, ἦλθε πρὸς Ἀβιμέλεχ, καὶ τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν ἐρωτῶμενος παρ' αὐτοῦ, τὴν φυγὴν μὲν ἡρνήσατο· ἀπεστάλθαι δὲ εἶπε παρὰ τοῦ Σαοὺλ, ὡς καὶ τὴν ῥομφαίαν αἰτῆσαι τοῦ Γολιάθ. Ἐπεὶ τοίνυν ἄλλα μὲν εἶπεν, ἄλλα δὲ ἐφρόνει, ἀναγέ- 25 γραπται τὸ «ἡλλοιωκέναι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.» Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν τῷ νέῳ λαῷ, διδασκαλίαν εἰσηγησάμενος τῆς πνευματικῆς καὶ Εὐαγγελικῆς λατρείας.

«Εὐλογῇσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ. . . Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου.» Εἰ καὶ ἄξιός ἐπαίνου τυγχάνω εὐρεθέντος 30 τινὸς καλοῦ ἐν ταῖς ἐμαῖς πράξεσιν, τοῦτο οὐκ ἐμοί, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἀναθετέον· αὐτὸς ἐμὲ καὶ πεποίηκε περιφανῆ, καὶ ποιήσει περίβλεπτον. «Ἀκουσάτωσαν πραεῖς, καὶ εὐφρανθήτωσαν.» Τὴν ἐμοὶ γεγεννημένην παρὰ τοῦ Κυρίου σωτηρίαν πᾶς δίκαιος ἀκηκοὼς εὐφρανθήει. «Ὅτι δὴ σφίζει τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν, οὐκ ἀνέχεται μόνος ὑψῆσαι τὸν ὕμνον, 35 ἀλλὰ τοὺς κοινωνοὺς τῆς πραότητος, κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς ὑμνοδίας.

«Μεγαλύνετε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί, καὶ ὑψώσομεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπιτοαυτό.» Ὡς μὴ ἐξαρκῶν τὰ μεγαλεῖα ἐξαγγεῖλαι τοῦ Θεοῦ, εἰς τοῦτο αὐτὸ ὡς περισυλλαμβάνεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους ἄξιοι καὶ συμπράττειν.

«Προσέλθετε πρὸς αὐτόν, καὶ φωτίσθητε.» Ἀφ' ὧν ἐδέξατο πεποιθώς, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦτο ἀνάγει.

«Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτόν.» Μάθετε, φησὶν, ἐκ τῶν κατ' ἐμὲ θαρρεῖν τῷ τῶν ὅλων Θεῷ. Εὐτελεῖ 5 γὰρ ὄντα με καὶ προβατέα τῆς οἰκείας προμηθείας ἡξίωσε, καὶ κρείττονα τῶν παλεμούντων ἀπέφηνε.

«Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς.» Τοῦτο συμφωνεῖ καὶ τοῦ Ἀποστόλου τοῖς ῥήμασι· περὶ γὰρ τῶν ἀγγέλων οὕτως φησιν· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λει- 10 τουργικά πνεύματα εἰς λειτουργίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλ- λοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.¹» Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ προσευχόμενός φησιν· «Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυσάμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου.²» Οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ πρὸς τὸν θαυμάσιον οἰκέτην ἔφη· «Κύριος ὁ Θεὸς ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ πρὸ 15 προσώπου σου, καὶ λήψῃ γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἐκεῖθεν.³» Οὕτω καὶ ὁ μακάριος λέγει Ζαχαρίας· «Ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐμοί.⁴»

«Γεύσασθε, καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος.» Τοῦ ἀληθινοῦ ἄρτου, φησί, γεύσασθε, τοῦ καταβάντος ἐξ οὐρανοῦ. «Μακάριος ἀνὴρ 20 ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν» ἔξει γὰρ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

«Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν.» Δηλονότι ὁ τῶν Ἰουδαίων λαός. «Οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ.» Τὸν ἕτερον λέγει τὸν τῶν ἐθνῶν.

«Δεῦτε, τέ.να, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς... καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον.» Διδασκαλίαν ἐθνῶν παρατί- 25 θεται, ἥς πρῶτον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἶναι φησι· δεῦτερον τὸ μὴ καταλαλεῖν ἀδελφοῦ· τρίτον, δόλου παντὸς παύειν τὰ χεῖλη· τέταρτον, ἀποχὴν παντὸς κακοῦ καὶ ἐπιτήδευσιν ἀγαθοῦ ἐν ἅπασιν. Ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις, εἰρήνην ἐπιδιώκειν καὶ ἀντέχεσθαι αὐτῆς. Εἰρήνην δὲ ὁ Χριστός. Τούτων δὲ τὴν ἐπιτήδευσιν ζωὴν εἶναι λέγει καὶ ἡμέρας 30 ἀγαθάς.

«Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν.» Τό, «ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ», ὁ φόβος διδάσκει· τὸ δέ, «ποιήσον ἀγαθόν», ἡ ἀγάπη. Διὸ μείζων ὁ ἀγαπῶν τοῦ φο- βουμένου.

35 «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν.» Μέγαν τῇ ἐπιτηδεύσει τῆς ἀρετῆς ἀποδédωκε μισθόν, τὸ ἐπόπτην ἔχειν Θεόν.

«Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὁστᾶ αὐτῶν.» Ὅστᾶ φησι τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Αὐτὰ δὲ εἰσι δικαιοσύνη, καρτερία, εὐσέβεια καὶ 40 πᾶσα, ὡς εἰπεῖν, ἀρετή.

«Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός.» Τὸν τῆς ψυχῆς θάνατον φησιν, ὅν

1. Ἐβρ. 1, 14. 2. Γεν. 48, 16. 3. Γεν. 24, 40. 4. Ζαχ. 2, 3.

καὶ διαδέχεται πῦρ αἰώνιον, σκότος ἐξώτερον, ἀκοίμητος σκώληξ, κλαυθμὸς καὶ τριχημὸς τῶν ὀδόντων. Γέεννα γὰρ αὐτοὺς καὶ σκότος διαδέχεται.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΛΔ'.

Ὑπόθεσις.

5

Ἐκ προσώπου τοῦ πεποιθότος ἐπὶ Θεὸν καὶ πολεμουμένου ὑπὸ τῶν ἀφανῶν δυνάμεων τὰ προκείμενα λέγεται, ἥ καὶ ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων. Εἰσάγεται δὲ καὶ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἐπὶ τῷ πάθει παρὰ τῶν Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν γεγεννημένα διηγουμένου, πρὸς ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν τῶν πολεμουμένων διὰ Θεόν. 10

«Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με.» Τῷ προσώπῳ τῶν ἀποστόλων ἀρμόσει ἡ πρόσδοδος.

Τοὺς Ἰουδαίους φησίν, οἳ μὴ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς εἰρήνην, πολέμους ἔχουσι, καὶ πολεμοῦσι Χριστόν, ὃς ἐστὶν εἰρήνη ἡμῶν.

Ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυρεοῦ, καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειάν μου. 15 «Ὅπλον καὶ θυρεὸν καὶ ῥομφαίαν τιμωρητικὰς δυνάμεις αἰνίττεται, τὰς ἐκπεμπομένας παρὰ Κυρίου πρὸς ἐπικουρίαν τῶν δικαίων.

«Εἶπον τῇ ψυχῇ μου· Σωτηρία σου εἰμι ἐγώ.» Τοῦτό σε, φησίν, αἰτῶ εἰπεῖν τῇ ψυχῇ μου, ὥς γενήσῃ αὐτῇ βοηθός.

Ἀποστραφῆτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω. 20 «Εὐεργετοῦνται οἱ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τὴν κακίαν ὀδεύοντες, ἐὰν εἰς τὰ ὀπίσω ἐπιστραφῶσιν.

Ἐλθέτω αὐτῷ ἡ παγίς ἣν οὐ γινώσκει, καὶ ἡ θῆρα ἣν ἔκρυπεν συλλαβέτω αὐτόν, καὶ ἐν τῇ παγίδι πεσεῖται ἐν αὐτῇ.» Ἀντεστράφη γὰρ εἰς κεφαλὰς πονηρῶν ἡ παγίς. Θηρεύσαντες γάρ, εἰς θάνατον ἀντηγρεύθησαν, καὶ θανάτῳ παραδίδονται. 25

Ἡ δὲ ψυχὴ μου ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. 26 «Οἱ μὲν οὖν τὴν πάγην ἐξηρτυκότες, καὶ τὸ τῆς διαφθορᾶς κατὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ συνθέντες σκευῶρημα, τὰς τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας εἰσπραχθήσονται δίκας, κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους· ἡ δὲ γε ἐμὴ ψυχὴ, φησίν, ἔξω παντὸς ἔσται δεινοῦ διηνηκέ· 30 ἦγουν ἀκατάληκτον ἔχουσα τὸ χαίρειν ἐπὶ Θεῷ, καὶ κατευφραίνεσθαι λίαν ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ.

Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἡρώτων με. 35 Ἐντεῦθεν εἰσάγεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον παρὰ τῇ κρίσει τῶν ἀρχιερέων συκοφαντουμένου.

Ἀνταπεδίδουσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου. 36 Τοῦτό φησι, διὰ τὸ ἀναξίους αὐτοὺς ὀφθῆναι τοῦ κληθῆναι τέκνα Θεοῦ· ὅπερ μάλιστα ἐγνώριζεν αὐτὸς κατὰ τό, «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάγειν τὰ τέκνα σου! 1»

«Ἐγὼ δέ, ἐν τῷ αὐτοῦ παρενοχλεῖν μοι, ἐνεδυόμην σάκκον.» Ἐπένθει γὰρ αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν, ὡς καὶ λυπεῖσθαι, καὶ ἀδημονεῖν, καὶ δακρύειν, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν.

«Καὶ ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου.» Βεβαίων τὴν ἐναν-
5 θρώπησιν, καὶ νηστείας οὐκ ἀπέσχετο. «Καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται.» Τοῦτο σημαντικὸν εἶη τοῦ ἐναπομεῖναι ἐκεί-
νους τῇ ἀμαρτίᾳ. Οὐδὲν γὰρ ὠφελήθησαν, φησί, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀγνοίας, τὴν προσευχὴν ὥσπερ ἐπανακάμψαι ποιήσαντες.

«Ὡς πλησίον, ὡς ἀδελφὸν ἡμέτερον, οὕτως εὐηρέστουν.» Ὡς περ
10 ἀδελφόν, φησί, καὶ φίλον, οὕτως ἐσπουδαζον εὐεργετεῖν αὐτοῦς, βουλόμενος θεραπεύειν διὰ καὶ ἐπένθουν ὑπὲρ αὐτῶν.

«Καὶ κατ' ἐμοῦ εὐφράνθησαν, καὶ συνήχθησαν.» Ταῦτά μοι,
φησί, τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ὀδύνης ἀπεδίδουν τὰ ὀφόνια. «Συνήχθησαν ἐπ'
ἐμὲ μάστιγες, καὶ οὐκ ἔγνω.» Μαστίζοντές με, φησί, οὐκ ἐγίνωσκον
15 οὐδὲ εὗρισκον αἰτίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ.

«Διεσχίσθησαν, καὶ οὐ κατενύγησαν.» Ἐμερίσθη γὰρ τὸ πλῆθος,
ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς φησι, τῶν μὲν ἀγαθὸν εἶναι λεγόντων, τῶν δὲ
πονηρὸν. Καὶ τούτων γινομένων, φησὶν, οὐ κατενύγησαν, οὐδὲ συνή-
καν κατὰ τίνος αἱ πράξεις. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐγκαλῶν εἶπεν, ἀλλὰ ποθῶν
20 τὴν βοήθειαν. Πότε, φησὶν, ἐπιφαίνει καὶ ἐπαμυνεῖς ἀδικουμένῳ;

«Ἀποκατάστησον τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν.»
Πάντα ὅσα πάσχει ἡ λέγει, ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ποιεῖ, διὰ
τὸ κατελθεῖν αὐτόν, ἡγουν τὸν Χριστόν, καὶ σαρκωθῆναι ἐξ ἡμῶν.
«Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῆ μου.» Λεόντάς φησι ἢ τὰς πονηράς
25 καὶ ἀντικειμένους δυνάμεις, αἱ μόνον οὐχὶ κατεβρυχήσαντο τοῦ Χρι-
στοῦ, ἢ τάχα που καὶ αὐτοὺς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς. Οὕτω γὰρ
αὐτῶν διαμνημονεύει λέγων διὰ φωνῆς Ἰερεμίας. «Ἐγενήθη ὡς κλη-
ρονομία μου ὡς λέων ἐν δρυμῷ· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν.¹» Μονο-
γενῆ μὲν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὀνομάζει, τὸ «μονογενὲς» τιθεὶς ἀντὶ τοῦ
30 «ἡγαπημένην.» Ἀεὶ γὰρ πῶς ἐστὶν ἐν ἀγάπῃ πλείστη τὸ μονογενὲς
ἐν τέκνοις.

«Οἱ μισοῦντές με δωρεὰν καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς.» Ἀντὶ
τοῦ, συντιθέντες δόλους.

«Ὅτι ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν, καὶ ἐπ' ὀργὴν δόλους διελο-
35 γίζοντο.» Τό, «Διδάσκαλε ἀγαθέ·²» καί, «Ὅτι οἶδαμεν ὅτι τὴν
ἀλήθειαν διδάσκεις, καὶ ὅτι οὐ λαμβάνεις πρόσωπον ἀνθρώπου.³»

«Καὶ ἐπλάτυναν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν.» Τὰς βλασφημίας
τὰς ἐπὶ τῷ σταυρῷ γινομένας φησὶν. «Εἶπον· Εὗγε, εὗγε, εἶδον οἱ
ὀφθαλμοὶ ἡμῶν.» Ὡς κατ' εὐχὴν αὐτοῖς τοῦ πέρατος ἐκβεβηκότος,
40 τὸ κρεμασθῆναι αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου. Τοῦτο δὲ ποιοῦσι καὶ οἱ ἐπαγαλ-
λόμενοι τῇ θλίψει τοῦ δικαίου.

1. Ἱερ. 12, 8. 2. Λουκ. 18, 18. 3. Ματθ. 22, 26.

«Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς, Κύριε, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ.»
 «Ἄνθρωπος γενόμενος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ ἀποβαλὼν
 τὸ εἶναι Θεός, αἰτεῖ ὑπὲρ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀδικίας γενομένης ὑπὸ τῶν
 δαιμόνων δικαστὴν γενόμενον τὸν Πατέρα, αἰτεῖ ἀποσκορπίσαι τῶν
 ὑπερῆφάνων τὴν ὕβριν. Οὕτω γὰρ οἱ μὲν εἰς αἰσχύνην ἀποστρα- 5
 φήσονται, φησὶν, οἱ δὲ ἀγαλλιάσαιντο, τὰς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἀνατι-
 θέντες εὐχαριστίας.

Εἰς τέλος τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαυίδ.

ΨΑΛΜΟΣ ΔΕ'.

Ὑπόθεσις.

10

Κατηγορίαν περιέχει ὁ παρὼν ψαλμὸς τῆς ὑπερῆφανίας τοῦ λαοῦ
 τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῆς κακίας ἐλεγχόν· καὶ μὴν καὶ ὑμολογίαν τῶν
 δικαίων κριμάτων, δι' ὧν ἐποίησε τὴν ὑπ' οὐρανόν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ
 εὐχαριστίας πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ ὧν ἐηργάτησε διὰ Ἰησοῦ· ἐφ' ἅπασι
 δὲ τούτοις εὐχὴν ἀσφαλιζομένην τοῦ μὴ κεσεῖν εἰς ὑπερῆφανίαν. 15

«Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ.» Οἴεται, φησὶν,
 ὁ κακία συντετραμμένος μηδὲνα θεωρεῖν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κεκρυμμέ-
 να βουλεύματα. Τὸ γάρ, «φησὶν», ἀντὶ τοῦ, «ἡγεῖται» ἢ «ὑπολαμβά-
 νει», τέθεικεν. Αἷτιον δὲ τῆς τοιαύτης ἀναλγησίας τὸ μὴ δεδιέναι
 τὸν πάντα ἐφορῶντα δεσπότην. «Οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν 20
 ὀφθαλμῶν αὐτοῦ.» Ἀπαξ προθέμενος, φησί, τοῦ παρανομεῖν, ἔξω
 τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ τίθεται φόβον. Τῷ γὰρ φόβῳ
 Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ.

«Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ.» Ἐκὼν δὲ ταύτην ἔχει τὴν
 ἄγνοιαν, οὐ βουλόμενος λογιστεῦσαι τὰ πεπραγμένα, καὶ μισῆσαι 25
 τὰ κακῶς πεπραγμένα. «Τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι.»
 Οὐδὲ τοῦτο, φησί, λογίζεται, ὅτι ὁ Θεὸς εὗρισκεν τὴν ἁμαρτίαν
 αὐτοῦ, καὶ εὐρὼν αὐτὴν, μισεῖ καὶ αὐτὴν καὶ αὐτόν.

«Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία καὶ δόλος.» «Ἀνομίαν»
 μὲν, δι' ἧς ἐπήγαγον ὕβρεις Χριστῷ· «δόλον» δέ, ὅτι καὶ παγιδεύειν 30
 αὐτὸν βουλόμενοι, χρηστοῖς προσέειπον λόγοις. «Οὐκ ἠβουλήθη συνιέ-
 ναι τοῦ ἀγαθύναι.» Ἐκὼν, φησὶν, ἑαυτὸν ἔξωσε τοῦ εὐπραγῆσαι.

«Ἀνομίαν διελογίσατο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ· παρέστη πάσῃ
 ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ.» Τὸ ἄνκνον αὐτῶν τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιβουλῆς σημαί-
 νει. «Κακία δὲ οὐ προσώχθησεν.» Ἀντὶ τοῦ, τὴν κακίαν οὐκ ἐμίσησε. 35
 «Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἐλεός σου.» Δείκνυσιν ὡς τῷ αὐτοῦ
 ἐλέει καὶ τὰ οὐράνια συνέστηκε, τουτέστιν αἱ λογικαὶ δυνάμεις. «Καὶ
 ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν.»

«Ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ.» Ἀληθεῖς, φησί, καὶ βεβαίαις
 τὰς διὰ τῶν προφητῶν ἐπαγγελίας ἐδειξας· νεφέλαι γὰρ οἱ προφῆται. 40
 Ἐδειξας δὲ ταύτας ἀληθεῖς, πλῆθος δικαιοσύνης χορηγήσας τοσοῦτον,

ὡς ὕρεσι παραβάλλεσθαι Θεοῦ. «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή.» Τοσαύτην δὲ ἔχων ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην, τίνος ἔνεκεν μακροθυμεῖς ἀγνοῶ· τὸ τῆς ἀβύσσου γὰρ ἀθεώρητον μιμεῖται σου τὰ κρίματα· καθάπερ γὰρ ἐκείνης ἀνθρώποις ἀθεώρητος ὁ βυθός, οὕτως ἀνέφικτος τῶν σῶν κριμάτων κατανόησις.

«Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε.» Περὶ τῶν δύο λαῶν εἰρηκῶς ὁ Ἀπόστολος, «Συνεκλειςεν ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν, ἵνα τοὺς πάντας σώσῃ», ἐπήγαγεν· «Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ.¹» Καὶ ἐνταῦθα ὁμοίον ἐστίν· ἐπειδὴ γὰρ ἔμελε τῶν δύο λαῶν τὴν σωτηρίαν διηγήσασθαι, οἱ καὶ σημαίνονται διὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν· ἀνθρώπων μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὡς κατηχομένων ἐκ τοῦ νόμου, καὶ νοούντων τὰ διαφέροντα· κτηνῶν δὲ ὡς ἀλογωτέρων τῶν ἐξ ἐθνῶν· παιδευθέντες γὰρ οἱ ἐξ Ἰουδαίων τὸ μυστήριον διὰ νόμου καὶ προφητῶν, ἐξέπεσον· οἱ δὲ οὐδέποτε ἀκηκοότες οἱ ἐξ ἐθνῶν προσελήφθησαν· τούτου χάριν προεῖρηκε· «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή.» Ἀνθρώπους λέγει πάλιν, τοὺς τὴν λογικὴν ἀξίαν φυλάττοντας· κτήνη δέ, τοὺς εἰς γῆν κάτω νεύοντας, καὶ τὰ γῆινα βοσκομένους φρονήματα. Οὐ μόνον οὖν δικαίους, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλοὺς εἰς σωτηρίαν ἐκάλεσεν. «Οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπη τῶν πτερύγων σου ἑλπιούσι.» Τουτέστι, σκεπαστὴν καὶ βοηθὸν σε ἔξουσι τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, φησίν.

«Μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάρρου τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς.» Χειμάρρους τρυφῆς ἐστίν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ἐκκλίνω ἐπ' αὐτούς ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν.²» Ἔστι δὲ καὶ πηγὴ ζωῆς καὶ φῶς ἐκ φωτός.

«Μὴ ἐλθέτω μοι πούς ὑπερηφανείας.» Ἐξω τοῦ πάθους ἀξιοῖ γενέσθαι. «Καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσαι με.» Μηδὲ μετακινήσάτω με, φησί, τῆς παρὰ σοὶ στάσεως πρᾶξις ἄτοπος.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

30

ΔΣ'.

Υπόθεσις.

Διδασκαλίαν περιέχει ὁ ψαλμός, εἰσηγούμενος τῷ νέῳ λαῷ ἀποχὴν μὲν τῶν πονηρῶν, ἐπιτήδευσιν δὲ τῶν ἀγαθῶν· ἐξ ἐκατέρων πείθων, ἕκ τε τῆς τοῖς ἀγαθοῖς ὑπηρεπισμένης ἐλπίδος, ἕκ τε τῆς τοῖς πονηροῖς ἀποκειμένης κολάσεως.

«Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν.» Παραινεῖ φεύγειν τὴν πονηρίαν, ὡς ἐκπτῶσιν εἶναι παντὸς ἀγαθοῦ ταύτης ὑπογράφων τὸ τέλος.

«Καὶ κατασκήνου τὴν γῆν, καὶ ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ

κυτῆς.» Γῆν λέγει τὴν θεόπνευστον Γραφήν, ἐν ᾗ ὁ πλοῦτος τῶν ἁγίων. τούτέστιν αἱ ἐπαγγελίαι. Παραίνει διαπαντός τῶν θείων προσχέσθαι λογίων, ἔρωτι τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένων τοῖς ἁγίοις ἀγαθῶν.

«Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδὸν σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν, καὶ αὐτὸς ποιήσει.» Ἔση, φησί, φανερώς τὴν ἀρέσκουσιν αὐτῷ βαδίζων ὁδόν. 5

«Καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου.» Δῆλον γάρ ἐστιν, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκεν, ὅτι «οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος.¹» Φῶς δὲ δικαιοσύνης γινώσκῃ· ἐπειδὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη κανὼν ἐστὶν ἀρετῶν. «Καὶ τὸ κρῖμά σου ὡς μεσημβρίαν.» 10 Ἄντι τοῦ· Κρίνει σε ἄξιον ὄντα φωτός.

«Καὶ αὐτὸς ποιήσει.» Ὅταν ἐπ' αὐτῷ, φησί, ἐλπίσης, τότε καὶ αὐτὸς ποιήσει. Τί δὲ ποιήσει διαδείκνυσιν ἐπενεγκῶν· «Ἐξοίσει ὡς φῶς τὴν δικαιοσύνην σου, καὶ τὸ κρῖμά σου ὡς μεσημβρίαν.» Τότε δὲ ἐξοίσει, φησὶν, ἄντι τοῦ ἐμφανῆ καταστήσει, καὶ οἷον περιο- 15 πτον ἀποφανεῖ, λαθεῖν οὐκ ἔδωκε τῆς εὐζωίας τὸ κάλλος. Ἔσται γὰρ ἅπασιν ἐναργὴς ἡ δικαιοσύνη σου δίκην φωτός ἀναλάμπουσα, φωτὸς μεσημβρινοῦ. Μεσημβρία γε μὴν ὀνομάζεται τῆς ἡμέρας αὐτὸ τὸ μεσαίτατον. Οὐ μόνον, φησί, δικαιοῖ τὸν ἐξομολογούμενον, καὶ κρῖμα αὐτῷ προσφέρει χρηστότητος, ἀλλὰ καὶ εἰς φῶς αὐτοῦ προσφέρει 20 τὴν δικαιοσύνην, τούτεστι γνωρίζει πᾶσιν, ὅτιπερ αὐτὸν ἐδικαίωσεν. Οἷος ἦν ὁ ληστής, οὗ τὸ κρῖμα ἐν μεσημβρίᾳ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας σταυρούμενος ὁ Ἰησοῦς ἐξήγαγε, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ δικαιοσύνην εἰς φῶς, τούτέστιν εἰς πάντων γινώσκιν ἤνεγκεν. Ἡ γὰρ ἐπ' αὐτῷ φωνή, «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔση ἐν τῷ παραδείσῳ²», 25 εἰς φανερόν τῇ οἰκουμένῃ, μᾶλλον δὲ φῶς τῇ οἰκουμένῃ γεγένηται, προτροπὴ πᾶσι τοῖς ἐν μετανοίᾳ τυγχάνουσιν. Οὐκ ἔσται, φησί, κεκαλυμμένον τὸ τῆς δικαιοσύνης λαμπρόν, ὥσπερ νῦν, ἀλλ' ἐπιφανὲς ὥσπερ ἥλιος ἐν μεσημβρίᾳ, ὥσπερ ὁ Κύριός φησι· «Τότε οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.³» 30

«ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν.» Αὐτὸς μὲν, φησί, ἄξιον ὄντα φωτὸς ἀποδείξει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· σὺ δὲ ἐνταῦθα ὑποτάγηθι. Μὴ παραζήλου ἐν τῷ κατευοδουμένῳ ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ. Ἥ 35 Μὴ μιμήσῃ, φησὶν, εὐδαιμονίαν ἐκ παρανομίας συγκροτουμένην.

[Μὴ θαύμαζε ἄνθρωπον παράνομον κατευθυνόμενον, μηδὲ μιμή- 35 σῃ εὐδαιμονίαν ἐκ παρανομίας συγκροτουμένην, μηδὲ πράττειν ἐρεθίζου τὰ ὅμοια· ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ ῥοὴν αὐτῷ φέρεται πάντα, μὴ δάκνου μηδὲ δυσφόρει, ὅτι μὴ διδάσκει δίκην οἱ πονηροί, ἀλλ' ἐν εὐθυνοίᾳ δικάζουσιν, ὡς μή τις τὴν τίσιν εὐθύνοντος.

1. Ματθ. 13, 43. 2. Λουκ. 23, 43. 3. Ματθ. 23, 43.

- «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλειπε θυμόν.» Μὴ ἴδῃς αὐτῶν τὴν εὐημερίαν, ἀλλὰ πρόσμεινον τὸ τέλος, καὶ ὄψει τὸν ὄλεθρον. Ὁργὴ δὲ ἐστὶν ὀρεξις τιμωρίας· τιμωρία δὲ ἐστὶ κακοῦ ἀνταπόδοσις. «Μὴ παραζήλου ὥστε πονηρεύεσθαι.» Εὖ ἴσθι, ὅτι οἱ μὲν τῆς θείας
- 5 ἐλπίδος σφᾶς αὐτοὺς ἀναρτήσαντες, καὶ τὸν ἐπικεικὴ προαιρούμενοι βίον, ἐν ἀπραγμοσύνῃ καὶ εἰρήνῃ διατελοῦσι, τρυφὴν ἔχοντες μόνιμον τοῦ συνειδότος τὴν καθαρότητα· οἱ δὲ τῇ προσκαίρῳ εὐημερία θαρροῦντες ταχεῖαν δέξονται τὴν μεταβολήν, καὶ λήθῃ παραδοθήσονται παντελεῖ.
- 10 «Καὶ ζητήσεις τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὕρης.» Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· «Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὀλόρριζοι ἀπολοῦνται.¹»
- «Καὶ κατατρυφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης.» Τρυφὴ δικαίου, πλήθος εἰρήνης ἐστίν· ἀπάθεια δὲ ψυχῆς, μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθοῦς.
- 15 «Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον.» Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου ληφθῆναι πρόσφορον, καὶ διὰ τούτων παραψυχὴν τοῖς ἀδικουμένοις προσφέρει. Δείκνυσι γάρ τὸν μὲν παράνομον λυποῦντα καὶ μεμνηνὸτα κατὰ τῶν ἀπράγμονα βίον ἀσπαζομένων, τὸν δὲ δίκαιον κριτὴν καταγελῶντα τῆς ἐγχειρήσεως, ἅτε δὴ τὴν ταχεῖαν
- 20 αὐτοῦ τελευτὴν προορῶντα.
- «Ὁ δὲ Κύριος ἐκγέλασται αὐτόν.» Διαγελᾷ, φησί, τὰς κατὰ τοῦ δικαίου ἐπιβουλὰς τοῦ ἁμαρτωλοῦ· εἰδώς, ὡς ἐστησεν ἡμέραν καθ' ἣν τῷ μὲν ἀποδώσει τὴν αἰώνιον ζωὴν, τῷ δὲ τὴν αἰώνιον κόλασιν.
- «Ῥομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοί, ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν... ἡ Ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν.» Ταῦτα, φησί, πεπόνθασιν οἱ πόνηροί δαίμονες, ἃ ποιήσιν τοῖς ἁγίοις ἐπεβούλευσαν.
- 25 «Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ» ἀντὶ τοῦ, μείζων ἐστὶ μικρὸν Θεὸς τοῦ Κυρίου ὑπὲρ πάντα τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου.]
- «Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἁμώμων.» Ἀντὶ τοῦ, ἀποδέ-
30 ρεται καὶ τιμᾷ. «Καὶ ἡ κληρονομία αὐτῶν εἰς αἰῶνα ἔσται.» Ἀφθαρτοὶ γάρ καὶ αἰώνιοι τῶν ἁγίων αἱ ἀνταποδόσεις.
- «Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῶ.» Ἐν τοῖς τῶν διωγμῶν, φησί, καιροῖς, ἐκλείποντων τῶν διδασκάλων, αὐτοὺς ὁ Κύριος τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι θρέψει τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας.
- 35 [«Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῶ.» Καιρὸς πονηρὸς ὁ τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν ὀργῆς, ἐν ᾧ οἱ μὲν τῆς δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ πειραθήσονται· οἱ δὲ δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ ζωὴν αἰώνιον ἀπολήψονται.]
- «Δανεῖζεται ὁ ἁμαρτωλός, καὶ οὐκ ἀποτίσει.» Οὐκ ἀντιδίδωσι, φησὶν, ὁ ἁμαρτωλὸς εὐχαριστίαν ὑπὲρ ὧν εὐεργετεῖται παρὰ Θεοῦ.
- «Ὁ δὲ δίκαιος οἰκτεῖρει, καὶ δίδωσιν.» Ἀντιδίδωσι, φησὶν, οἰκτιρμούς, τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μιμούμενος.
- «Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτὸν κληρονομήσουσι γῆν.» Ὅμοιον

1. Ἰδὲ 4, 7.

τὸ εἰρημένον πρὸς Ἀβραάμ· «Τοὺς εὐλογοῦντάς σε εὐλογήσω, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι.¹»

«Παρά Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται.» Ἀποδέχεται, φησὶν, ἣν ποιεῖται κατὰ τὸν βίον πρακτικὴν πορείαν.

«Ὅταν πέσῃ οὐ καταρραχθήσεται.» Εἰ καί, φησὶν, συμβῇ ὀλίγον 5
τι παρασφαλῆναι τὸν δίκαιον, οὐκ ἀδικηθήσεται ἔχων ἀντιστηρίζοντα τὸν Θεόν.

«Οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους.» Τοὺς νοητοὺς φησιν, οἵτινες εἰσιν οἱ θεοὶ λόγοι.

«Καὶ κατασκήνου εἰς αἰῶνα αἰῶνος.» Καὶ κληρονομήσεις, φησί, 10
τὰς αἰωνίους σκηνάς.

«Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν.» Πολλαχοῦ τῆς διδομένης γῆς τοῖς πράεσιν ἐμνημόνευσε, προτρεπόμενος εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῆς.

«Στόμα δικαίου μελετήσῃ σοφίαν.» Προσῆκει, φησὶν, καὶ τῇ γλώττῃ, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ τὰ θεῖα λόγια περιφέρειν, καὶ τὴν τούτων 15
μελέτην ποιεῖσθαι διηνεκῶς· οὕτως γὰρ τὸ πρακτεῖν μανθάνων ὁ τῆς ἀρετῆς ἐραστής, ἀτρεμὴς μενεῖ καὶ ἀσάλευτος, τῶν καταβάλλειν ἐπιχειρούντων περιγενόμενος. Ταῦτα καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ψαλμῷ ἔφη· «Ἄλλ' ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός²», καὶ τὰ ἐξῆς. «Καὶ ἡ γλῶσσα 20
αὐτοῦ λαλήσῃ κρίσιν.» Δικαιοκρισίαν οὐ τὴν δικαστικὴν, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀπλανοῦς καὶ ὑγιοῦς κριτηρίου.

«Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ. Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον. Ὁ δὲ Κύριος. . .» Διαφόρως τὰ αὐτὰ λέγει, τῇ πλείονι μελέτῃ μονιμωτέραν 25
κατασκευάζων τὴν μνήμην. Λέγει δέ· Οὐ περιόψεται τὸν δίκαιον ὁ Δεσπότης ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ τῶν πονηρῶν, οὐδὲ συμψηφιεῖται αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν· ἀλλ' ὑπερπηδῆσαι παρασκευάσει τὰ δίκτυα. Ταύτης ἀπήλαυσεν Ἀβραάμ τῆς προνοίας, δις ἀρπαγείσης τῆς Σάρρας· ταύτης ὁ Ἰσαάκ, αὐτὸ τοῦτο παθὼν· ταύτης ὁ Ἰακώβ, 30
ὑπ' ἀδελφοῦ καὶ κηδεστοῦ φθονούμενος· ταύτης ὁ Ἰωσήφ, ὑπὸ φθόνου καὶ συκοφαντίας πολεμηθεὶς. Καὶ τί δεῖ καταλέγειν ἅπαντα; ῥα-
διον γὰρ τοῖς φιλομαθέσι καὶ τὰ πάλοι συλλέξαι, καὶ θεωρῆσαι τὰ νέα.

«Οὐδὲ μὴ καταδικάζεται αὐτὸν ὅταν κρίνηται αὐτόν.» Ἀντὶ τοῦ, ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτόν. 35

«Ἐν τῷ ἐξολοθρεῦεσθαι ἁμαρτωλοὺς ὄψει.» Ἐκκοπτομένους, φησί, τοὺς ἁμαρτωλοὺς θεάσῃ.

«Εἶδον τὸν ἄσεβῃ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου.» Κατὰ τὸ εἰρημένον· «Σκιὰ ὁ βίος ἡμῶν.³»

«Καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν.» Θεασάμενος, φησὶν, ἄνδρας 40
πονηροὺς εὐημεροῦντας, ἐνενόουν πῶς τούτου ἐπέτυχον· εἶτα τοιαῦτα

1. Γεν. 12, 3. 2. Ψαλμ. 1, 2. 3. Ἰώβ 8, 9.

ἐννοῶν καὶ δεύτερα βουλευόμενος, θεωρῆσαι αὐτοὺς οὐκ ἰσχυσα-
 ἄλλ' οὐδὲ τὴν τήπον, ἐν ᾧ ἐπτάζναι ἐδόκουν, οὐκ ἡδυνάμην εὐρεῖν.

«Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἔστιν ἐγκατάλειμμα
 5 «ἐγκατάλειμμα», ἥτοι ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, παρασκευαζέτω
 σε ἐπιτηδεύειν ἀπλότητα.

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυιδ εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββάτου.

ΛΖ'.

Ὑπόθεσις.

10 Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμόν, ἀναμιμνήσκων ἑαυτὸν τῆς συνεχούσης
 ταλαιπωρίας, ἧς ὑπέμεινε διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ἀξιοὶ δὲ δι' ἑαυτοῦ τὸν
 Θεόν, σαββατισμοὺς αὐτῷ δοῦναι, ἥτοι ἀνάπαυσιν τῶν συμφορῶν.

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης
 με.» [Οἱ ταῖς κολάσεσι διακονούμενοι δαίμονες, καὶ αἱ τιμωρητικαὶ
 15 δυνάμεις, τοῦ Θεοῦ ὀργὴ καὶ θυμὸς λέγονται. Ἰκετεύει οὖν μὴ διὰ
 πονηρῶν δυνάμεων ἐλεγχθῇναι, μηδὲ δι' ἀποστολῆς ἀγγέλων σκυ-
 θρωπῶν παιδευθῇναι, ἀλλὰ δ' ἁ λόγων σωτηρίων.] Παιδεύει ἡμᾶς
 ὁ Κύριος, εἰς ἀνάμνησιν ἁγῶν τῆς ἀρετῆς. Ὁ δὲ ἅγιος οὐ τὸν ἐλεγχον
 ἢ τὴν παιδεῖαν παραιτεῖται, ἀλλὰ τὴν μετ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ.

20 «Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι.» Βέλη τὰς τιμωρητικὰς
 δυνάμεις φησί. «Καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμέ τὴν χεῖρά σου.» Καθήψατό
 μου, φησίν, ἡ χεὶρ σου, ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας παιδεύουσα.

«Οὐκ ἔστιν ἰσσις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου.»
 Λελώβημαι τὴν σάρκα, ἐπενηνεγμένης μοι τῆς ὀργῆς. «Οὐκ ἔστιν
 25 εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου.»
 Ἐξησθένησε, φησίν, ἡ δύναμις τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἢ δὲ αἰτία τῆς ἀσθε-
 νείας, ἡ ἁμαρτία.

«Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου.» Κατέκαμψέ με,
 φησίν, τὸ βαρὺ τῆς ἁμαρτίας φορτίον. Ἀνιᾶ δέ με καὶ τῶν σεσηπότων
 30 ἐκείνων τραυμάτων ἢ δυσοσμία, ἃ, τὴν φρόνησιν ἀποβαλὼν, καὶ τῇ
 ἀφροσύνῃ δουλεύσας, εἰσεδεξάμην. Οὐ δὴ χάριν πάσης θυμηδίας ἐστερη-
 μένος, ἀσχάλλω καὶ ἀλύω διηνεκῶς, καὶ τῆς σκυθρωπότητος μεταβολὴν
 οὐχ εὕρισκω. «Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ.» Βαρύτητα
 τὴν τῆς συνειδήσεως εἰς ἀπόγνωσιν ὥθησιν μετ' ἐπιτάσεώς φησιν.

35 «Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπές μου ἀπὸ προσώπου
 τῆς ἀφροσύνης μου.» Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία μυσαρά τε καὶ δυσώδης·
 εἰ μὴ γὰρ εἰς ἀφροσύνην καταπέσοι ἡ ψυχὴ, οὐκ ἂν ὑπομένοι τὴν ἁμαρ-
 τίαν. Ἐντεῦθεν τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας γινώσκομεν. Ὅποια τίς ἐστι,
 πλὴν ὅτι ἀφροσύνης ἡμῖν συμφαίνουσιν αἱ ἁμαρτίαι;

40 «Ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην.» Λεκτέον τοῦτο
 πρὸς τοὺς γελῶντας πολλὰ καὶ τερπομένους.

[«Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην», καὶ τὰ ἐξῆς. Βαρύτητα τῆς συνειδήσεως ὥς εἰς ἀπόγνωσιν ὤθησιν.

«Ὅτι αἱ ψόαι μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμῶν.» Ἐπειδήπερ φησὶν, ἐπὶ τὸ καταπαίξειν μου λοιπὸν τοὺς ἐχθροὺς μου ἐώρων· τοὺς νοητοὺς δὲ λέγει.]

«Ἐκακώθην καὶ ἐταπεινώθην ἕως σφόδρα.» Ἐξ ἐκείνης, φησί, τῆς ἐπιθυμίας ἐτρύγησα τὸ κύπτειν εἰς γῆν, καὶ διηνεκῶς ὀλοφύρεσθαι διὰ τὰς πικράς τῆς καρδίας ὁδύνας. Τούτου χάριν τῆς ἐπιθυμίας μεταβαλὼν τὴν ἐνέργειαν, ὑπουργὸν αὐτὴν κατέστησα τοῦ θεοῦ βουλήματος. Τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν· «Ὡρυόμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου.» 10 Μαστιζὼν τὸ συνειδὸς, τὴν καρδίαν μου στεναγμοὺς ἀφιέναι ἐποιοῦν.

«Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη.» Τῆς μετανοίας, φησὶν, ὁ πόθος στήτω ἐνώπιόν σου, ἥ ἔχω ἐπιθυμία σωθῆναι βουλόμενος. Καὶ τίς ἡ ἐπιθυμία τοῦ Χριστοῦ; τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιτελέσαι Πάσχα.¹

«Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχὺς μου.» Τὸ διαλογιστικὸν καρδίαν φησί. «Καὶ τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ.» Τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἐκλάμπον τοῖς τῆς διανοίας αὐτοῦ ὀμμασιν.

«Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ 20 ἔστησαν.» Ἐν τῷ πεπληγέναι με, φησὶν, ἀντέστησάν μοι. «Ταῦτα δὲ λέγει διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ καὶ τὸν Ἀχιτόφελ. «Καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν.» Οἱ γὰρ συνυπουργοῦντες αὐτῷ ἄγγελοι ἐγκατέλιπον αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν. Τάχα γὰρ καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἅγαι ὑποχωροῦσιν ἐν καιρῷ πειρασμοῦ πρὸς δοκιμὴν τοῦ πειρα- 25 ζομένου, ἢ πρὸς κόλασιν.

«Καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου.» Εἰκότως, τῶν ἀγγέλων καταλιπόντων αὐτόν, σφοδρότερον οἱ δαίμονες ἐπετίθεντο. «Καὶ οἱ ζητοῦντες τὰ κακὰ μοι, ἐλάλησαν ματαιότητας.» Ἐλάλουν, φησί, πρὸς ἑαυτοὺς, ἐπιβουλὴν μοι σκευάζοντες.

«Ἐγὼ δὲ ὥσει κωφὸς οὐκ ἤκουον», καὶ τὰ ἐξῆς Ταῦτα, φησὶν, λαλούντων αὐτῶν, οὐδὲ ἀκούειν ἐδόκουν, οὐδὲ λαλεῖν τῆς παρρησίας μου διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀφηρημένης.

«Ὅτι ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα... ὅτι εἶπα· Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἐχθροί μου.» Τῶν τοσούτων, φησί, συμβάντων κακῶν, μίαν 35 ἔχω σωτηρίας ἐλπίδα, τὴν ἐκ σοῦ γεννησομένην μοι ἐπικουρίαν.

«Καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας μου ἐπ' ἐμέ ἐμεγαλορρημόνησαν.» Μέγα, φησί, δέδωκε φρονεῖν αὐτοὺς κατ' ἐμοῦ ἡ ἁμαρτία σαλεύσασά μου τοὺς πόδας.

«Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἑτοιμος, καὶ ἄλγῃδάν μου ἐνώπιόν μου 40 ἔστι διαπαντός.» Ἡδέως δέχεσθαι τὴν ἐπιστρεπτικὴν παιδείαν φησὶν.

«Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας μου.» Διὰ δὴ τοῦτο κατήγορος ἑαυτοῦ γίνομαι, καὶ πᾶσαν φροντίδα τῆς ὑγιείας ποιήσομαι

«Οἱ δὲ ἐχθροὶ μου ζῶσι, καὶ κεκραταλῶνται ὑπὲρ ἐμέ.» Καίτοι, 5 φησί, μὴ ἀνεπαισθήτως ἔχων τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μεριμνῶν περὶ αὐτῆς διαπαντός, ὁρῶ τοὺς ἐχθροὺς μου κραταιουμένους. Οὗτοι δὲ οἱ ἐχθροί, μὴδὲν ἄδικον παρ' ἐμοῦ πεπονθότες, διαβάλλοντές μου τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πρόφασιν αὐτὴν ποιούμενοι τοῦ κατ' ἐμοῦ πολέμου, κατεδίδωκόν με, δίκαια λέγοντες ποιεῖν. Τοιγαροῦν καὶ γεγένημαι παρ' 10 αὐτοῖς ὡς νεκρὸς ἐβδελυγμένος· διὸ δὴ καὶ δέομαι, σὲ τὸν Κύριον μὴ ἀποστῆναι ἀπ' ἐμοῦ· σπεῦσαι δὲ μᾶλλον εἰς τὴν βοήθειαν τὴν ἡμετέραν.

ΨΑΛΜΟΣ εἰς τὸ τέλος, Ἰδιούμ, ᾠδὴ τῷ Δαυίδ.

ΛΗ'.

15

Ὑπόθεσις.

Ἱεροψάλτης ὑπάρχων Ἰδιούμ, καὶ προφητικῇ χάριτι κατεστεμμένος, ᾠδὴν ἀναβάλλεται, προσωποποιῶν εἰσφέρων αὐτοῦ τοῦ Δαυὶδ ἐξομολογουμένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ.

«Εἶπα· Φυλάξω τὰς ὁδοὺς μου.» Ἀπόδειξις σαφῆς ἰδρυμένης 20 καρδίας. «Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου.» Παριστάμενοι γὰρ αὐτῷ οἱ νοητοὶ ἐχθροί, ὠνείδιζον αὐτοῦ τὴν ἁμαρτίαν.

«Ἐκωφώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν.» Λοιδορούμενος, φησὶν, οὐκ ἀντελοιδόρουν, συνιδὼν τὴν ἐκπτώσιν μου τῶν 25 ἀγαθῶν. «Καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαίνισθην.» Ἀντὶ τοῦ λέγειν πρὸς τοὺς λοιδοροῦντας, τῆς ἁμαρτίας ἀνεμύνησκον ἑαυτῷ. Ἡ δὲ μνήμη τῆς ἁμαρτίας οἷα πῦρ περὶ τὴν καρδίαν μου ἐγένετο.

«Καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ.» Ἐν τῷ ἀναμνησθεσθαί με τοῦ ἁμαρτήματος, φησὶν, ἐκαίμην πυρὶ.

30 «Ἐλάλησα ἐν γλώσσῃ μου· Γνώρισόν μοι, Κύριε, τὸ πέρας μου.» Τό, ἐν γλώσσῃ, ὅλον ἥρέμα καὶ ψιθυρίζων, καὶ μὴ εἰς πολλοὺς ἐκφέρων τὸν λόγον. Ὁ δὲ λόγος ἐρώτησις ἦν περὶ τῶν λοιπῶν ἡμερῶν. Ἡρώτα δέ, μαθεῖν βουλόμενος εἰ ἐξαρχέσει αὐτῷ εἰς μετάνοιαν ὁ λοιπὸς τῶν ἡμερῶν χρόνος.

35 «Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου· καὶ ἡ ὑπόστασίς μου ὥσπερ οὐθὲν ἐνώπιόν σου.» Εἰ καὶ εἰς μῆκος, φησὶ, παρατείνει μοι ζωὴ, ὥς οὐδὲν ἐνώπιόν σου λογισθήσεται. Εἰ γὰρ χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὥς ἡμέρα μία, τί ἂν εἴη χρόνος ἐνὸς ἀνθρώπου; Τοῦτο πάλιν ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν· «Ἰδοὺ ὥς σπιθαμὰς ἔδωκας τὰς ἡμέ- 40 ρας μου, καὶ ἡ βίωσίς μου ὥς οὐδὲν ἀντικρὺς σου.» Σὺ μὲν γὰρ ἀναρχος καὶ ἀπέραντος· ὁ δὲ ἡμέτερος βίος οἷον τισι σπιθαμαῖς καὶ παλαισταῖς

ἐκμετρήται. Διὰ τοῦτου παρεδήλωσε τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς

«Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἀνθρώπος ζῶν. Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἀνθρώπος, πλὴν μάτην τaráσσεται.» Εἰ δέ, φησὶν, ἐν εἰκόνι, καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ πορεύεται ἀνθρώπος, εἰκότως 5 ματαιότητα προεῖπεν· ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐν εἰκόνι τινί· οὐδὲ τὴν σπουδὴν τῶν ὄντων ἀγαθῶν ποιούμεν· διὸ καὶ μάτην ταραττόμεθα. Ὁ βλος, φησί, τῶν ἐπὶ γῆς, ἅτε περὶ φροντίδας στρεφόμενος κοσμικὰς, κριθεὶς ἂν ματαιότης. Ἡ οὕτως: Σύμπαντα τὰ ἔτη τῆς ἡμετέρας ζωῆς ἀτμὶς ἐστὶν ἐνώπιόν σου· ἀντί γὰρ «ματαιότητος» 10 ὁ Σύμμαχος «ἀτμὶς» ἐξέδωκε. «Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίτιν συνάξει αὐτά.» Ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθῆ ζωὴν ζῶμεν νῦν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι· οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ποιούμεθα τὴν σπουδὴν· διὸ μάτην ταρασσόμεθα, περὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι, συν- 15 ἄγοντες θησαυρούς, ὧν οὐκ ἴσμεν διαδόχους.

«Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος;» Εἰκότως τὴν ἐλπίδα ἐπὶ Κύριον ἔχειν φησὶν, ἅτε καταγνοὺς τῶν ἐν βίῳ περισπασμῶν. «Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοί ἐστίν.» Ἡ προσδοκία ἤτοι ἡ ὑπομονή.

«Ὀνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με.» Μὴ παραδῶς με, φησὶν, εἰς ὄνει- 20 δισμόν, διὰ τὸ εἰς ἐμὲ εἶναι σε τὸν λοιδορούμενον

«Ἐκωφώθην, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου, ὅτι σὺ ἐποίησας.» Λοιδορούμενος, φησὶν, ἐσίγων, εἰδὼς ἀκριβῶς περὶ αὐτῆς, ὅτι σὺ εἰ ὁ τιμωρίας ἤτοι παιδείας χάριν τάξας με εἰς αὐτὸ τοῦτο ὀνειδίζεσθαι.

«Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ τὰς μάλιστα σου.» Τὰς γινομένας αὐτῷ παρὰ τῶν δαιμόνων τιμωρίας λέγει, οὐ συγχωροῦντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ. 25 Τὰς γινομένας αὐτῷ παρὰ τῶν δαιμόνων τιμωρίας παρὰ τοῦ Θεοῦ λέγει, ὡς συγχωροῦντος αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν παθεῖν. «Ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος τῆς χειρὸς σου ἐγὼ ἐξέλιπον.» Πολλάκις ἤδη τὴν κολάζουσιν δύνάμιν χεῖρα τοῦ Θεοῦ λέγεσθαι ἐμνημονεύσαμεν. «Ὅταν αὐτοὺς ἰσχυρῶς μαστίζῃ, ἐκλείπει ὁ καλαζόμενος, καθὼς τοιοῦ- 30 τός ἐστιν, ἀσθενὴς δηλονότι καὶ μὴ δυνάμενος ἐφ' ἱκανὸν ἀντέχειν πρὸς μαστίγας.

[«Πλὴν μάτην τaráσσονται.» Ὁ ἐν ἀνομίᾳ ζῶν, ὡς καὶ τοιαύτης παιδείας δεηθῆναι.]

«Ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἀνθρώπον.» Ἐλέγχων 35 με, φησὶν, ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐπαίδευσας.

«Τῆς δεήσεώς μου ἐνώτισαι.» Ἀντί τοῦ, Εἰσάκουσον, καὶ συγχώρησον τὴν ἁμαρτίαν πρὸ τῆς τελευτῆς [Τοῦτο γὰρ σημαίνει· «Ὅτι πάροικός εἰμι.»] «Ἄνεις μοι, ἵνα ἀναψύξω.» Πρὸ τῆς τελευτῆς μου, φησὶν, ἁμαρτιῶν πάρασχον ἄφεςιν, ἵνα θαρρῶν εἰς ἄδου πορεύ- 40 σωμαι. «Καὶ οὐκέτι ὑπάρξω.» Οὐχ ὑπάρξω τοιοῦτος οἷος ἂν καὶ γενοίμην ἐκ τῆς πρὸς σοῦ μοι γενομένης ἀνέσεως. Ἄνεσις δὲ Θεοῦ ἐστὶν ἀπάθεια ψυχῆς μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθοῦς.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυιδ.

ΛΘ'.

*Υπόθεσις.

Ἀναφέρεται ἡ ὥδῃ ἐκ προσώπου τοῦ νέου λαοῦ τοῦ ἀνακομι-
 5 σθέντος ἐκ λάκκου τάλαιπωρίας. Εἶτα μεταξὺ εἰσφέρεται τὸ τοῦ
 Χριστοῦ πρόσωπον, τοὺς εὐχαριστοῦντας διδάσκων τῆς οἰκονο-
 μίας τὸν τρόπον· εἶτα πάλιν τῶν πιστευσάντων ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ τὸ
 πρόσωπον, ἀξιούντων ῥυσθῆναι τῆς διὰ τὴν ἀπειθειαν ἁμαρτίας, ἅμα
 δὲ καὶ διηγουμένων αὐτοῖς τὰ συμβεβηκότα διὰ τὴν ἀπιστίαν κακῶς.
 10 «Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχεν μοι.» Ὁμοιον
 τῷ· «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.¹»
 «Καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου τάλαιπωρίας.» [Καὶ τί σοι παρέσχεν;
 Εἰσακούσας εἶπεν· Ἀνήγαγεν ἐκ βάθους τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκ τῆς
 ἡδυπαθείας τοῦ πηλώδους σώματος, ἢ ἐκ τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν,
 15 καὶ ἐκεῖσε ἡ θοῶς, ἢ ἐκ τοῦ κόσμου περισπασμῶν.] «Καὶ ἀπὸ πη-
 λου ἰλύος.» Ἐκ βάθους ἁμαρτίας αἱ ἰλύος δίκην καταπάσσουσι τοὺς
 ἀλόντας ἐν αὐταῖς. Λάκκος γὰρ τάλαιπωρίας, κακία καὶ ἀγνωσία.
 «Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαβή-
 ματά μου.» Φησὶν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι «Ἡ πέτρα ἦν ὁ Χριστός·²»
 20 ἔμαθον γὰρ τὴν ἀρέσκουσαν Θεῷ βαδίζειν ὁδόν, ἥτοι διὰ τῆς πρα-
 κτικῆς καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων.

«Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ἄσμα καινόν, ὕμνον τῷ Θεῷ
 ἡμῶν.» Τὸν νόμον τὸν εὐαγγελικόν· μετὰ γὰρ τὴν ἀπάθειαν ἄδομεν
 ἄσμα καινόν ἀνακαινισθέντος τοῦ οἴκου ἡμῶν. «Ὁψονται πολλοί,
 25 καὶ φοβηθήσονται καὶ ἐλπιοῦσιν ἐπὶ Κύριον.» Διεδόθη γὰρ εἰς πάντα
 κόσμον τὸ κήρυγμα.

«Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐλπίς αὐτοῦ, καὶ
 οὐκ ἐπέβλεψεν εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς.» Μόνον τὸν τὴν
 ἐλπίδα ἐπιγραφάμενον εἰς Θεὸν μακάριόν φησιν, οὐ τὸν περισπασθέν-
 30 τα βιωτικαῖς μερίμναις, αἵτινες καὶ μανία καὶ ψεῦδος εἰσιν.

[«Ἐλπίς αὐτοῦ.» Εἶτα καὶ εἰς προτροπὴν ἕτερον ἐπιφέρει·
 Μακαριστός, φησί, τῷ ὄντι, ὃς τὸν Θεὸν μόνον ἔσχεν ἐλπίδα, καὶ οὐκ
 ἐπέβλεψεν εἰς τὰς περὶ τὸν παρόντα βίον σπουδὰς, αἱ ματαιότητές
 εἰσι, καὶ μανία ψευδεῖς, καὶ εἰς κενὸν φροντίδες. Μανία δὲ σώφρων
 35 ἡ τοῦ παρόντος βίου κατάστασις, δι' ἣν καὶ ἐξεστηκότες τοῖς πολλοῖς
 ἐδόκουν οἱ προφῆται, ἐφ' ἣ καὶ σεμνυνόμενος καὶ ὁ δίκαιος λέγει·
 «Εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου.»³]

«Πολλὰ ἐποίησας σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμάσιά σου.»
 Ἄ πέπραχας, φησὶν, ἐν τῷ τῆς οἰκονομίας καιρῷ, πολλὰ ἐστὶ καὶ
 40 θαυμάσια· ἀ καὶ ἑτέροις ἀπήγγειλα. Ἡ δὲ ἐπαγγελία ὅλην, φησί, δι-

ἔδραμε τὴν ὑπ' οὐρανόν, ὡς καὶ κρείττους ἀριθμοῦ γενέσθαι τοὺς πιστεύσαντας.

«Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ᾔθελῃσας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι.» Ἐντεῦθεν εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον πρὸς τὸν Πατέρα λέγον. Ἐπειδὴ, φησί, θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ᾔθελῃσας, οὔτε μὴν ἠδόκησας ἐν ὀλοκαυτώμασι τοῖς κατὰ τὸν νόμον· ἤκω σῶμα λαβὼν ὅπερ αὐτός μοι κατηρτίσω. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον καὶ Ὑψίστου δυνάμεις ἐπεσκίασε τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ. Ἦκω δὲ «ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα.» Ποῖον γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, ᾧ ὁ αὐτός ὁ Κύριος ἐξηγήσατο εἰρηκῶς· «Τοῦτό ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ;»¹ Τὸ δέ, «ἐν κεφαλίδι βιβλίου», ταύτην ἔχει τὴν ἐρμηνείαν. Κεφαλίδα οἱ Ἑβραῖοι τὸν νόμον φασίν. Ἦσαίτας δὲ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον τοῦ Μονογενοῦς διδασκόμενος ἤκουσε· «Λαβὲ τόμον καινόν, καὶ γράψον ἐν αὐτῷ γραφίδι ἀνθρώπου.»² Συμβαίνει ὡς οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλὰ σαρκίναῖς, γραφήσονται τὰ θεσπίσματα τοῦ καινοῦ νόμου, καθὼς φησι δι' Ἱερειοῦ τοῦ προφήτου· «Δίδους δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαις αὐτῶν γράψω αὐτούς»³, ἵνα δηλοῖ, ὅτι τοῖς ἐνδοτάτοις καὶ νοητοῖς τῆς καρδίας ταμεῖοις ἡ Ἐκκλησία τὸν καινὸν παραδέ-
 ζεται νόμον, καὶ τὰς ἐντολάς σφόδρα θελήσῃ.

«Εὐηγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ.» Ἐκκλησία μεγάλη ἡ κατὰ πᾶν ἔθνος πιστεύσασα τῷ Σωτῆρι ψυχῇ· ἡ καὶ δειδικαίωται αὐτὸν ἔχουσα τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ. «Τὴν δικαιοσύνην σου οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου.» Δικαιοσύνην μὲν τὴν δι' αὐτοῦ κεκηρυγμένην φησί, τὴν ὑπὲρ νόμον καὶ σκιάν· τὸ δέ, «ἐγνώς», ἐντὶ τοῦ, ἰδιοποιήσω. «Τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα.» Οὐ σεσίγηκα, φησί, οὐδὲ συνέσχον ἐν ἑμαυτῷ τὴν ἀλήθειάν σου. Ἀλήθειαν δὲ φησι τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Ἀλλ' οὐδὲ ἔκρυψα τὸ σωτήριόν σου, τουτέστι τῆς παρὰ σοῦ δοθείσης σωτηρίας τὴν ὁδόν, ἥτοι τὴν διὰ τῆς πίστεως χάριν. Συναγωγὴν δὲ πολλήν, τὴν ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἐθνῶν συνεileγμένην Ἐκκλησίαν φησίν. Ἀποκαλύπτει γὰρ ὁ Χριστὸς τοὺς περὶ ἐλέους καὶ ἀληθείας λόγους τῇ φύσει τῇ λογικῇ, καὶ τοὺς περὶ σωτηρίας. Καὶ τοὺς μὲν περὶ ἀληθείας λόγους εὐρήσει ἐν τῇ θεωρίᾳ, τοὺς δὲ περὶ σωτηρίας ἐν τῇ πρακτικῇ.

«Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τοὺς οἰκτιρμούς σου ἀπ' ἐμοῦ.» Διδάξαντος τοῦ Χριστοῦ τὸ περὶ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, εἰσκομίζεται τοῦ Ἰσραὴλ τὸ πρόσωπον τοῦ μείναντος ἐν ἀπειθείᾳ. Ὡς γὰρ ἀπειθήσας τῷ ἔλεει τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο παρεωραμένος, καὶ ἐν παντὶ γεγωνὼς κακῷ, ἀνανήφει πρὸς μετάγνωσιν, κατοικτεῖρε-
 σθαι παρακαλῶν. Σημαίνεται δὲ ἡ ἐπ' ἐσχάτου καιροῦ γεννησομένη

1. Ἰω. 6, 40. 2. Ἦσ. 8, 1. 3. Ἱερ. 38, 33.

κλησίαις αὐτῶν. «Τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθειά σου διαπαντὸς ἀντιλαμβάνοιτό μου.» Ὁμολογοῦμεν, φησὶν, ὅτι αὐτὸς εἰς ὃ πάλοι σφύζων ἡμᾶς καὶ ἀντιλαμβάνόμενος. Καὶ τυχοῦσα τῆς σωτηρίας ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, δεῖται πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ προμηθείας διὰ τὰς παντο-
5 δαπὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων ἐπαναστάσεις, ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς μνήμην ποιεῖται.

«Ὅτι περιέσχον με κακὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.» Τὰ μετὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν εἰς Χριστὸν συμβεβηκότα αὐτοῖς διηγεῖται κακὰ. «Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἡ καρδία
10 μου ἐγκατέλιπέ με.» Ὁμοιον ὥσει ἔλεγεν. Ἴσος γέγονα τοῖς οὐκ ἔχουσι νοῦν ἢ καρδίαν· γέγονε γὰρ λαὸς μωρὸς, καὶ οὐχὶ σοφός.

«Ἀποστραφείησαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ καταισχυνθείησαν οἱ θέλοντές μοι κακὰ.» Ἡ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν καταβοῶσιν, ἡ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων τῶν ἐπιβουλευσάντων τῇ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς
15 αὐτοῦ, λεγόντων αὐτῶν περὶ Χριστοῦ ποτὲ μὲν· «Οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ.¹» ποτὲ δέ· «Δαιμόνιον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;²»

«Ἐγὼ δὲ πτωχὸς εἰμι καὶ πέννης· Κύριος φροντιεῖ μου.» Ὁ πάνυ θρασὺς Ἰσραὴλ, ἐν μεταγνώσει γενόμενος, πέννητα καὶ πτωχὸν ἑαυτὸν
20 ἀποκαλεῖ. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸν ἔχειν τὸν Κύριον τὴν ἐλπίδα ἐπιγράφεται.

«Βοηθός μου καὶ ὑπερασπιστής μου εἰ σύ· ὁ Θεός μου, μὴ χρονίσῃς.» Εἰς δὲ ταῦτα τὰ τέλη, φησί, προβήσεται ἡ Ἐκκλησία πτωχεύσασα πρότερον καὶ διὰ πενίας πολλῆς ἐλθοῦσα ἐν κόσμῳ, καὶ τῇ
25 παρὰ σοῦ πλουτήσασα δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ σοῦ δοξασθεῖσα ἐπικουρίᾳ, ἣν αἰτεῖ μὴ χρονίζειν, καὶ διὰ τὴν αἴτησιν οὐ χρονιεῖ, καθὰ λέγεται τό· «Ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ.³»

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

Μ'.

*Υπόθεσις.

30 Ὁ προκείμενος ψαλμὸς μακαρίζει τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν τὸν Χριστὸν· καὶ μὴν καὶ ἀμοιβὰς αὐτοῖς τῆς πίστεως δίδωσι τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπικουρίαν. Εἰσφέρεται δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρόσωπον, καταλέγον τῶν τε ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ προδότου ἐξαιρέτως.

35 «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ πτωχὸν καὶ πέννητα.» Πτωχὸν καὶ πέννητα τὸν Χριστὸν ἀποκαλεῖ κατὰ τὸ εἰρημένον· «Πλούσιος ὧν ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς.⁴» Ἡθικὴν ἐνταῦθα διδασκαλίαν τῆς προφητείας προέταξεν, ὥφελῃσαι τὸν ψαλμὸν τὰ ἐξ ἑκατέρου βουλόμενος. Καὶ τίνα μακαρίζει; τὸν ἐπὶ πτωχὸν συνιέντα καὶ πέννητα· τουτέστι τὸν

1. Ματθ. 12, 24. 2. Ἰω. 7, 20. 3. Ἀββ. 2, 3. 4. Β' Κορ. 38, 9.

νοῦντα, ὅτι τούτου χάριν ὁ Χριστὸς πλούσιος ὢν ἐπτώχευσε, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοὺς πτωχοὺς ὡς ἀδελφοὺς τοῦ ἡμετέρου Δημιουργοῦ καὶ κριτοῦ ἐλεήσωμεν. Καὶ τί τῆς φιλοπτωχίας τὸ κέρδος; «Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος.» Δηλοῖ δὲ τὴν τῆς κρίσεως ὁδὺνας τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ πόνους ἐπιφέρουσιν. Ῥύσεται φῶς τοὺς φιλο- 5 πτωχοὺς ὁ Κύριος. Χρεωστεῖ γὰρ αὐτοῖς φιλανθρωπίαν, ὡς αὐτὸς τὴν ἐλεημοσύνην παρ' αὐτοῖς δανεισάμενος· καὶ διὰ μὲν τοῦ Σολομῶντος εἰπὼν· «Ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανεῖζει Θεῷ·¹» οἰκεία δὲ γλώττη· «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.²» «Ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος.» Ἡμέραν πονηρὰν τὴν 10 τῶν πειρασμῶν ἐπίθεσιν φησι καὶ τὰς διώξεις τῶν ἐχθρῶν. Αἰνίττεται δέ, οἶμαι, καὶ τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν φοβερὰν οὖσαν, καὶ τῶν παρανόμων κακωτικὴν. Ὑπισχνεῖται τὴν εἰλικρινῇ γνῶσιν τῆς πτωχείας· ἐκείνης· τῶν τῆς φοβερᾶς αὐτὸν ἡμέρας ἀπαλλάξαι κακῶν. [Μακάριος ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ ἐννοῶν ἃ προσήκε περὶ τῶν πένη- 15 των, ἀντὶ τοῦ· Ὁ συνιέναι δυνάμενος τὴν πτωχείαν, ἣν δι' ἡμᾶς ἀνείληphen ὁ Χριστός.]

«Κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν καὶ ζῆσαι αὐτόν, καὶ μακαρίσαι αὐτόν ἐν τῇ γῇ, καὶ μὴ παραδῶ αὐτόν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ.» Ἐχθρῶν τῶν νοητῶν δηλονότι. 20

«Ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστρεψας ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ.» Πρὸς τὰ ἀμείνω μετενεχθήσεται, φησί, καὶ μεταβολὴν ἔξει πρὸς εὐρωστίαν. Ἔθος γὰρ τῇ θεῇ γραφῇ τὴν στροφὴν ἀντὶ τῆς μεταβολῆς τιθέναι, ὡς τό· «Ἐστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί.³»

«Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου.» Καὶ 25 ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας ὁ Δαυὶδ εὐχεται, ἅτε δὴ ἐν ἑαυτῷ εἰδὼς ἕνα τῶν συνιέντων ἐπὶ πτωχῶν καὶ πένητα. Πάλιν τὰς ἀνθρώπων ἁμαρτίας ἰδίας ὁ ὑπὲρ ἀνθρώπων πάσχων λέγει, καὶ τὸν ἐπὶ ταύταις ἔλεον εἰς ἡμᾶς ἐφ' ἑαυτοῦ ζητεῖ, δὲ λύει τὴν τῶν ἀγνοούντων ἐπ' αὐτῷ καταφρόνησιν, ἐκφαίνων τὴν δόξαν· ἐπ' αὐτοῦ μὲν κατὰ τὴν ἰδίαν 30 δύναμιν, ἐφ' ἡμῶν δὲ κατὰ τὴν Χριστοῦ χάριν.

«Οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μοι.» Ἐντεῦθεν τὸ πρόσωπον εἰσφέρεται τὸ τοῦ Χριστοῦ, διηγούμενον τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων αὐτῷ γεγενημένα. Μέχρι μὲν τοῦ παρόντος στίχου περὶ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰρηκέναι τὸν προφήτην ὑποληπτέον, ὡς ἐκάστῳ 35 τῶν σπουδαίων ἀρμόττειν μᾶλλον ἢ τῷ Κυριακῷ ἀνθρώπῳ. Οὐ γάρ, ὥς τινες ὑπειλήφασι, περὶ αὐτοῦ καὶ μόνου φάσκει τὰ εἰρημένα· οὐ γὰρ ἔφησε μετὰ τοῦ ἄρθρου· «Μακάριος ὁ συνιών ἐπὶ τὸν πτωχὸν καὶ πένητα.» Τοῦτο δὲ χωρὶς ἄρθρου λεγόμενον τὸν τινὰ σημαίνει καὶ μερικόν. Μετὰ δὲ ταῦτα μέτεισεν ἀπὸ τῶν ἄλλων τῆς Ἐκκλη- 40 σίας μελῶν ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Κύριον δηλονότι Χριστόν, ὅστις

1. Παρμ. 19, 17. 2. Ματθ. 25, 40. 3. Ψαλμ. 29, 12.

δὴ καὶ φησιν «Οἱ ἐχθροὶ μου», καὶ τὰ ἐξῆς. «Πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολείται τὸ ὄνομα αὐτοῦ;» Βαρὺς ἐστὶν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος γάρ.

«Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει.» Ταῦτα περὶ τοῦ Ἰουδα φησίν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν Ἑσχηκῶς εἰσοδὸν πρὸς
 5 με, διὰ τὸ τετάχθαι ἐν μαθηταῖς, δίγλωσσος καὶ πολυπράγμων ἦν ἐλάλει γὰρ μάτην, τουτέστιν οὐκ ἀληθὴς ἦν. «Ἡ καρδιά αὐτοῦ συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ.» Ἐκεκρίκει, φησί, παραδοῦναι τοῖς φθονοῦσιν ἐμέ. «Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό.» τό, «Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;»¹

10 «Κατ' ἐμοῦ ἐπιθυρίζον πάντες οἱ ἐχθροὶ μου.» Τὰ κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων σκώμματα, τὰς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων συσκευὰς σημαίνει, καὶ τὰ λεληθότα σκέμματα, τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς συμφωνοῦντας πρὸς τὸν Ἰούδαν λέγων, οἵτινες ἐπιθυρίζον, τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ σύμφωνα πρὸς τὸν Ἰούδαν τιθέμενοι. «Ἐπιθυρίζον.» οὐδὲ
 15 γὰρ ἐτόλμων φανερώς ταῦτα τὸ πλῆθος εὐλαβούμενοι τίθεσθαι.

«Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ.» Τό, «Ἄραι, ἄραι, σταύρωσον αὐτόν.»² Οὗτος δὲ ὅτι παράνομος ἦν, δῆλον ἐκ τοῦ εἰρημένου. «Ἀθῶον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς.»³ «Μὴ ὁ κοιμώμενος, οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι;» Διαγελᾷ τῶν Ἰουδαίων τὰ σκέμματα
 20 ὡς οἰομένων διὰ τοῦ θανάτου θραύειν αὐτόν ὡς ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς. Ὁ δὲ φησι Πῶς νομίζετε θανάτῳ περιβαλεῖν τὴν ζωήν; Ὑπνος γὰρ ἐστὶν ἐμοὶ τὸ παθεῖν. Ἀναγκαίως δὲ λέγει τῇ κοιμῇσιν τὴν ἀνάστασιν ἔπесθαι. Ἡ δὲ κοιμήσις ἐστὶν ὁ θάνατος· ἀναγκαίως τῷ θανάτῳ ἀκολουθήσει καὶ ἡ ἀνάστασις.

25 «Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερνισμόν.» Ἐμπαιγμόν, ἐπιβουλήν, δόλον. Εἰρήνης ἄνθρωπον τὸν Ἰούδαν φησί, διὰ τὸ δοκεῖν ἐν τοῖς εὐνοοῦσιν αὐτῷ τετάχθαι καὶ φίλοις· τότε ἤκων εἰς τὸ εἶναι μαθητὴν.

«Σὺ δέ, Κύριε, ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω
 30 αὐτοῖς.» Ἀνθρωπίνως μᾶλλον διὰ τὴν κένωσιν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ποιεῖται τὸν λόγον, καίτοι αὐτὸς ὢν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή.

«Ἐν τούτῳ ἔγνων, ὅτι τοθέληκάς με.» Λαλεῖ πάλιν ὡς ἄνθρωπος, ἵνα ἑαυτὸν παραθῇ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. «Ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ
 35 ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ.» Εἰ μὲν ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος ταῦτα λέγει ὁ Χριστός, ἐχθρὸς ἂν νοηθεῖ ὁ τὸν θάνατον ἡμῖν κατασκευάσας· εἰ δὲ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἰουδαίων τοὺς ἄρχοντάς φησιν. Ὅτι γὰρ λελύπηνται, δῆλον ἐκ τοῦ συκοφαντῆσαι αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν.

40 «Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου.» Ἡ πάντων ἀντίληψις ἀντιλήψεως τετυχηκέναι φησίν· οὐκ αὐτὸς ταύτης δεόμενος, καθ' ὃ νοεῖται

Θεός, ἀλλὰ γενόμενος ἄνθρωπος, ὑπὲρ ἀνθρώπων ποιεῖται λόγους.

«Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ τοῦ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος.» Σφραγίζει καὶ νῦν εἰς εὐχαριστίαν τὴν προκειμένην ᾠδὴν. Ἀπὸ τοῦ παρόντος, φησὶν, εἰς τὸν μέλλοντα· οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος ἡ εὐλογία παρ' ἡμῶν εἰς τὸν Θεὸν ἀρχεται, τελειοῦται δὲ ἐν τῷ μέλλοντι· 5
«ἐκ μέρους γὰρ γινώσκουμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν¹», ὅθεν καὶ ἐκ μέρους εὐλογοῦμεν· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον», φησὶν ὁ Παῦλος, «τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.²» Τῇ γὰρ ἐπὶ τὸ μεῖζον προκοπῇ τὸ ἀπὸ μέρους παύεται. Διὰ τοῦτο ὁ Ψαλμῳδὸς ἐπήγαγε, «Γένοιτο, γένοιτο», καὶ διπλασιάζει τὴν εὐχὴν. Μακάριον γὰρ ἐν- 10
τεῦθεν τῆς εὐλογίας τῆς εἰς τὸν Θεὸν διὰ πίστεως καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν κατορθώσεως ἀρξασθαι, οὕτω τε αὐτὴν στεφανῶσαι εἰς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ὥς οἱ γε ἄσεβεῖς καὶ ἄπιστοι εὐλογεῖν ἐκεῖ τὸν Θεὸν οὐκ ἐπιτρέπονται. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι τὴν ψαλμικὴν ταύτην προφητείαν εἰς πέντε τινὲς διελόντες βίβλους, μέχρι τούτου τοῦ 15
ψαλμοῦ τὴν πρώτην νομίζουσιν· ἐπειδὴ πρὸς τῷ τέλει στέφανον ὥσπερ τὴν εὐλογίαν τὴν εἰς Θεὸν κέκτηται. Ὅθεν οὕτω διαιροῦσι καὶ τὰς ὑπάρξεις τὰς τέσσαρας.

Εἰς τὸ τέλος εἰς σύνεσιν τοῖς υἱοῖς τοῦ Κορέ.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΑ΄.

*Υπόθεσις.

20

Ἱεροψάλλται μὲν γεγονάσιν οἱ τοῦ Κορέ υἱοί, ἄδουσι δὲ τὴν ᾠδὴν λαβόντες παρὰ τῶν συνθέντων αὐτὴν, τουτέστι τοῦ Δαυίδ, τὰ ἐπ' ἐσχάτων σημαίνοντες τῶν καιρῶν. Εἰσφέρουσι δὲ τὸ αὐτοῦ τοῦ Ἰσραὴλ πρόσωπον ἐξομολογούμενον Χριστῷ διὰ τῆς μεταγνώσεως, ἧς 25
ποιήσονται ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων.

«Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἑλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός.» Αἱ λογικαὶ ἑλαφοὶ, διαλειπούσης αὐτὰς διὰ τὰς ἀνομίας τῆς νοητῆς πηγῆς, ἀπεκλαι- 30
οντο νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν ἀπώλειαν ἑαυτῶν.

«Πότε ἤξω, καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ;» Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος. Σημαίνει τὸ λίαν ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς εἰς καιρὸν ἀφικέσθαι αὐτοὺς καθ' ὃν καὶ ἡ αὐτῶν ἔσται κλήσις· ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐμφανεῖς γενέσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ταυτὸ δὲ 35
ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ.

«Ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχους ἐορτάζον- 35
τος.» Προευαγγελίζεται ἑαυτὸν ὥς ἐν καιρῷ τευχόμενος τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας καὶ ζωῆς, καὶ ταῖς θείαις αὐλαῖς ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις ἐνδαιτησόμενος.

«Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με;»
 Ἐπιτιμᾷ ταῖς λύπαις τῇ εἰς Χριστὸν ἐλπίδι ὀχυρόμενος. Εἰ τετήρηται, φησὶν, ὦ ψυχὴ, καιρὸς καθ' ὃν ἡ διὰ πίστεως ἡμῶν κλήσις εἰσάγοι ἡμᾶς μετὰ τῶν ἑορταζόντων εἰς τὴν σκηνήν, διὰ τί περί-
 5 λυπος εἶ, καὶ κατατρύχη ταῖς λύπαις;

«Διὰ τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου καὶ Ἑρμωνιῆ ἀπὸ ὄρους μικροῦ.» Ἐπειδὴ ἐταράχθη, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου, ἀναμνήσαντός μου ἑμαυτὸν τῶν σῶν θαυμασίων, ὧν τε κατὰ τὸν Ἰορδάνην ἡμῖν ἐδειξας, ὧν τε κατὰ τὸ ὄρος τὸ Ἀερμών, παραμυθήσομαι
 10 ἑμαυτόν. Ἡ οὕτως· Γενόμενος, φησὶν, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, τουτέστιν ἀξιωθείς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὸ τηνικαῦτά σου μνησθήσομαι διὰ τοῦ ῥήματος τῆς ὁμολογίας. Μνησθήσομαι δὲ καὶ τοῦ Ἑρμωνιῆ. Ἑρμωνιῆ δὲ ἐρμηνεύεται «ὁδὸς λύχνου», ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁδὸν αὐτοῖς ἀνοίγοντος φωτισμοῦ.

15 «Ἀβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρρακτῶν σου.» Ἐτέρων πάλιν θαυμασίων ἀναμνησκουσιν ἑαυτοῦς. «Ὅτε γὰρ ἄλλοφυλοι κατεστράτευσαν αὐτῶν, γενομένης ὑπὲρ αὐτῶν θυσίας παρὰ τοῦ Σαμουὴλ, κατηνέχθη κατὰ τῶν πολεμίων χάλαζα τοσαύτη, ὥς τοὺς ἐχθροὺς σχεδὸν ἅπαντας, οὐδενὸς αὐτοῖς ἀνθρώπων μαχομένου,
 20 πεσεῖν. Ἀβυσσον τοίνυν ἐπ' ἀβύσσῳ τρέχουσαν καλεῖ τὴν τῆς χαλᾶζης φορὰν. Τὸ δέ, «ἐπικαλεῖται», ἀντὶ τοῦ, «ἐγκαλεῖται.» Φωναὶ δὲ τῶν καταρρακτῶν αἱ τῶν χαλαζῶν φοραὶ νοηθεῖεν ἄν. Ἀλλαχοῦ δὲ καταρράκται οἱ τοῦ Θεοῦ προφῆται. «Πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμέ διῆλθον.» Ἐτέρου πάλιν ἑαυτὸν ἀνα-
 25 μνησκει θαύματος. Διῆλθον γὰρ διὰ θαλάσσης μέσον τὴν τοῦ Φαραὼ φεύγοντες μοχθηρίαν. Καὶ ἐδόκουν μὲν οἱ τῶν κυμάτων μετεωρισμοί, τουτέστιν αἱ ὑψώσεις, κατ' αὐτῶν φέρεσθαι· ἀλλ' ἠδίκουν οὐδέν· ἐπάγη γὰρ ὡς· τείχος τὰ ὕδατα.

[«Ἀβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται.» Ἀβυσσος ὁ Πατήρ, ἄβυσσος
 30 ὁ Υἱός. Ἀβυσσος ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἐπικαλεῖται τὴν ἄβυσσον τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταρράξαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ τοὺς ταύτης αἰτίους καὶ τὴν φθοράν· οἷον ὅτι Ἔθος σοι τοῖς ἁμαρτωλοῖς δεομένοις σου ἐπικάμπτεσθαι. Καὶ ἵνα τί ἡμᾶς παραβλέπεις προσπίπτοντάς σοι;»]

35 «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ νυκτὸς ᾧδῇ αὐτοῦ.» Ἐτέρου πάλιν μέμνηται θαύματος. Ὁ γὰρ Ῥαφάκης, περικυκλώσας τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἠπεῖλει μὴδὲ τὸν Θεὸν ἰσχύειν ἐξελέσθαι αὐτοὺς ἐκ χειρὸς Ἀσσυρίων· ἀλλ' ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς λέγων· «Ὑπερασπῖω ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης.¹» Εἴτα τὴν ἐπαγγελίαν πλη-
 40 ρῶν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας ἀνείλε τῶν Ἀσσυρίων.² Καὶ τοῦτό ἐστιν· «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος

αὐτοῦ. Προσευχὴ τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου.» Ὡς ἤδη πεπιστευκῶς τὰ τοῖς πιστεύουσι πρέποντα ἀναφέρει ῥήματα, αὐτῷ τὴν οἰκείαν ἀναγραφόμενος ζωὴν.

«Ἐρῶ τῷ Θεῷ, Ἀντιλήπτωρ μου εἰ.» Ἐπαναλαμβάνει τὴν ἱκετηρίαν ὁ μεταγινώσκων λαός, ἐπὶ πλεῖον ἐκκαλούμενος εἰς ἔλεον τὸν Θεόν. 5

ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυὶδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις.

MB'.

«Κρῖνόν με, ὁ Θεός, καὶ δίκασον.» Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τῷ ὀπίσω καὶ ὁ παρῶν ἔχει ψαλμός. Προσέρχονται γὰρ πάλιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τὴν 10 διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν ἐξαιτούμενοι. Διό φησιν· «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου.» Αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἅγιον ὅρος εἰσάγειν ἔμελλε, τουτέστιν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς ἄνω μονάς, ὥσπερ καὶ σκηνώματα ὀνομάζει· καὶ εἰς τὸ νοητὸν θυσιαστήριον· καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἔμελλεν εὐφραίνειν τὴν νεότητά. Νεότητα δὲ καλεῖ 15 τὴν εὐφροσύνην, τὴν καὶ ἀνανεουμένην αὐτῶν τὴν ψυχὴν. Διό καὶ ἐν κιθάρᾳ ὑπισχνοῦνται αὐτῷ προσφέρειν τὴν ἐξομολόγησιν. Κιθάραν δὲ πολλάκις τὸ σῶμα νοεῖν ἐδιδάξαμεν.

Εἰς τὸ τέλος τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΓ'.

20

Ὑπόθεσις.

[Καὶ ἔτι οὗτος τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχεται· τὰς παλαιὰς εὐεργεσίας διηγουμένων, καὶ προσληφθῆναι ἀξιούντων διὰ τοῦ αὐτὸν ἐπιγράφεσθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐξομολογεῖσθαι.

«Ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν.» Οὕτω φασὶν ἐπειδὴ, ἀπω- 25 σάμενοι φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα σαρκικὸν κατέστησαν.]

«Ὁ Κύριος, ἐν τοῖς ὣσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν.»

«Νυνὶ δὲ ἀπώσω, καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς. Καὶ οὐκ ἐξελεύσῃ, Θεός, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν.» Πάλαι, φησὶν, συνεστρατήγεις ἡμῖν· νῦν δὲ οὐ μόνον οὐ συνεξέρχῃ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστρεψας ἡμᾶς, ὥς 30 καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς γενέσθαι εἰς διαρπαγὴν. Ταῦτα δὲ φησιν ὁ χορὸς ὁ προφητικὸς οἰκειούμενος τοῦ λαοῦ τὰς συμφοράς.

«Καὶ οἱ μισοῦντες ἡμᾶς διήρπαζον ἑαυτοῖς.» «Παρέδωκας », φησὶν, ἡμᾶς εἰς ἀτιμίαν.

«Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν [ἀλλάγμασιν] ἡμῶν.» 35 Ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ᾠδή. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Οὕτως, φησὶν, ἀπέτριψας ἡμᾶς ὥς καὶ ὀλίγοις ἡμᾶς ἡττηθῆναι, καὶ τοὺς ἀλαλάζοντας καθ' ἡμῶν μικροὺς εἶναι τινας.

«Ἐθου ἡμᾶς ὕνειδος τοῖς γείτοσιν ἡμῶν.» Πάντα ὅσα ἐποίησαν

εἰς Χριστόν ἀποδέδοται αὐτοῖς· ὠνειδισαν, ὠνειδίσθησαν· ἐχλεύασαν, ἀντεχλεύασθησαν· ἐκίνησαν ἐπ' αὐτῷ τὰς κεφαλὰς, ἐκίνησαν καὶ ἕτεροι τὰς κεφαλὰς ἐπ' αὐτοῖς.

«Ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἐντροπή μου κατεναντίον μου ἐστίν.»

5 Μακρά, φησὶν, καὶ διηνεκὴς ἡ καθ' ἡμῶν γέγονε αἰσχύνη.

«Ταῦτα πάντα ἤλθον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθά σου.» Ἦδη ἔφημεν, ὡς οἱ προφῆται εἰσιν οἱ ἀναφέροντες τὴν ἱκετηρίαν ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ, οἰκειοποιούμενοι τὰ διὰ τὰς αὐτῶν ἀμαρτίας συμβάντα κακά.

10 «Καὶ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου.» Ταῦτά φησιν, ὅτι, ἀσεβήσαντες εἰς Χριστόν, καὶ τοῦ τελεῖν τὴν κατὰ νόμον θυσίαν ἐξώσθησαν.

«Ὅτι ἐταπεινώσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως.» Τοῦτό φησιν

15 διὰ τὸ μηδὲν εἶναι δύνασθαι φρονεῖν τῶν ἐπηρμένων· Καὶ ἡλεγξας ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ ἡμαρτηκότας. «Καὶ ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς σκιά θανάτου.» Τὸν σκότον τὸν γενόμενον ἐν ταῖς τῶν ἀπιστησάντων καρδίαις κατασημαίνει.

«Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» Τοῦτό φασιν, ὡς μηκέτι μετὰ τὴν τελευταίαν ἐκπτώσιν εἰδωλολατρήσαντες, ἤ

20 πάλιν ὡς ἐκ προσώπου τῶν προφητῶν.

«Ὅτι ἐνεκά σου θανατούμεθα διὰ τὴν ἡμέραν.» Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· «Ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον.¹»

Ὡς περ δὲ τὰ τοῦ λαοῦ ἀμαρτήματα οἰκειοποιοῦνται, οὕτω καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀγαθὰ εἰς πρόσωπον ὥς περ τοῦ λαοῦ ἀναφέρουσιν, καθάπερ
25 ἐνὸς ὄντος σώματος τοῦ παντός. Ἦ καὶ οὕτως· Διὰ τὴν εἰς σέ γεγонуῖαν ἡμῖν ἀπιστίαν, φησὶν, εἰς τοσοῦτον ἤκομεν κακόν, ὡς εἰκέναι ἀνθρώποις τὴν ἐπὶ θάνατον φέρουσιν ψῆφον, καὶ μὴν καὶ προβάτοις εἰς σφαγὴν ἀγομένους.

«Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;» Τὴν πολλὴν ἀνοχὴν τοῦ
30 Θεοῦ, ἣν ἐποιεῖτο διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν, ὑπνῶ παραβάλλουσιν. «Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος.» Ἀνάστηθι, λέγει, οὐχ ὅπως ἐναλλάξῃ τὸ σχῆμα· τὸ θεῖον γὰρ ἀσχημάτιστον, ἀλλ' ἵνα κινήσῃ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν εἰς ἡμετέραν βοήθειαν. «Καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος» μῆτε τοὺς ποιοῦντας, μῆτε τοὺς πάσχοντας, ἵνα μῆτε οἱ πά-
35 σχοντες, ὡς ὀλοκλήρως δοθέντες τοῖς πειρασμοῖς ὀλισθίσωσι, μῆτε οἱ ποιοῦντες, τῇ τοῦ κριτοῦ μακροθυμίᾳ θαρρήσαντες, ἐπὶ πλέον ἀνομίας προκόψωσιν. Δοθῆναι αὐτοῖς εὐχονται τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, ἵνα μὴ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀμοιρήσωσι ζωῆς.

40 «Ἐκολλήθη εἰς χοῦν ἡ γαστήρ ἡμῶν.» Ταῦτά φασιν, ἐπειδὴ, ἀπώσάμενοι τὸ φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα κατέπεσον σαρκικόν.

1. Ἐβρ. 11, 37.

«Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν.» Ἀντιλαβοῦ, φησὶν, ἡμῶν, καὶ δίδου τὸ εὐμενὲς καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς τοῖς τὴν εἰς σέ ἀληθινὴν πίστιν ὁμολογοῦσιν.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων τοῖς υἱοῖς Κορέ εἰς σύ-
νεσιν, ὧδῃ ὑπὲρ τοῦ Ἀγαπητοῦ.

ΜΔ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν προκειμένην ὧδὴν ἀνατίθῃσι τῷ Ἀγαπητῷ ὁ Δαυίδ, τουτέστι Χριστῷ, τῷ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐληλυθότι, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν πεποιηκότι, τουτέστι, τὴν μεταβολὴν τὴν ἐξ εἰδωλολατρείας εἰς θεοσέβειαν. Μέννηται δὲ καὶ τῶν υἱῶν Κορέ, εἰς τοὺς ἀποστόλους ἀναπέμπων τὸ πρόσωπον. Ταῦτα δὲ πάντα ἀναγκαῖον συνιέναι ἡμᾶς διὸ καὶ «εἰς σύνεσιν» ἐπιγέγραπται.

«Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν.» Τοῦτό φησιν ὁ Πατὴρ περὶ τοῦ Ἰϋοῦ γεγέννηται γὰρ Θεὸς ἐκ Θεοῦ. «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ.» Ὡςπερ βασιλεὺς ὑπάρχων ὡς Θεὸς εἰς βασιλείας ἀρχὴν λέγεται ἐρχεσθαι διὰ τὸ σεσαρκῶσθαι αὐτόν· οὕτω καὶ ἅπερ οἶδε φυσικῶς ὡς Θεός, ταῦτα πάλιν ἀκούειν λέγεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομικῶς. «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου.» Ὅν εἶρηκε λόγον, τοῦτον καὶ γλῶσσαν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ. Κάλαμος δὲ γραμματέως ὀξυγράφου ὠνόμασται, διὰ τὸ λέγειν τι καὶ εὐθέως γίνεσθαι, ὡς τό· «Θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη·¹» καί, «Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι· καὶ εὐθέως ἀνέστη.²» Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τό· «Λόγον συντετμημένον ποιήσῃ Κύριος ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὅλη.³»

«Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.» Τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος ἔστιν ἰδεῖν ἀφ' ὧν ὁ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι «Ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.⁴» Κάλαμος γὰρ καλὸς καὶ ὁ Μωσέως· ἔγραψε γὰρ ἡμῖν νόμον παιδαγωγόν· ἀλλὰ οὐ τοιοῦτος ὡς καὶ ἔγραψε τὰ ὀνόματα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς. «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖρεσί σου.» Γλυκύφωνος γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν λέγων· «Ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσότερον ἔχωσι·⁵» καί, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς·⁶» καί, «δίδους ζωὴν τῷ κόσμῳ.»

«Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ.» Εἰς μάχην τὴν ὑπὲρ ἡμῶν διεγείρει τὸν Μονογενῆ. Εἴτα καὶ ἐπειδὴ στρατιωτικὸν αὐτῷ σχῆμα δέδωκεν, ῥομφαίαν εἰπών, καὶ μηρόν προσεπάγει. Αὐτοῦ γὰρ ὡς Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔξωθεν ἡ ῥομφαία· δυνατὸς γάρ

1. Ματθ. 8, 3. 2. Λουκ. 7, 14. 3. Ἡσ. 10, 23. 4. Ἰω. 1, 17.
5. Ἰω. 10, 10. 6. Ἰω. 6, 41.

ἐστι, τουτέστι τῶν δυνάμεων Κύριος· καὶ τοῦτο κατὰ φύσιν αὐτῷ.
 Ἔστι δὲ καὶ ὥραϊος μὲν τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ,
 καὶ τὸ ὑπερκόσμιον κάλλος κατανοεῖν δυναμένοις. Τῷ δὲ μηρῷ
 τὴν ῥομφαίαν ἐνήρμοσεν πρὸς τὴν τῶν ἀπιστούντων ἀπειλὴν καὶ
 5 τῶν ἀντικειμένων τὰς φάλαγγας. Περὶ γοῦν τῶν ἀπειθούντων φη-
 σὶν ὁ ψαλμός· «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῇτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλ-
 βώσει.¹»

«Τῇ ὠρχιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου.» Ὁραϊότης δὲ καὶ κάλλος
 τοῦ στρατευσαμένου ἢ θεότης αὐτοῦ καὶ ἡ κατὰ πάντων ὑπεροχὴ.
 10 «Καὶ ἐντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασιλεύε.» Ἐντεινον τὰ τόξα σου,
 φησί, κατευοδοῦ δὲ δειδικαιωμένους ὑπὸ σοῦ, ὧν βασιλεύεις, φησὶν,
 ἀπαλλάξας αὐτοὺς τοῦ τυράννου. Δείκνυσι νοερὰν οὖσαν τὴν νίκην·
 ὅπλων γὰρ μνημονεύσας, μέμνηται καὶ πραότητος. Πράου δὲ ἐστὶ
 τὰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ἀφείναι τοῖς ἀδικουμένοις. «Καὶ ὁδηγήσει σε
 15 θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου.» Ἐπειδὴ γὰρ ῥομφαίας ἐμνημόνευσεν,
 ἀκόλουθον καὶ δεξιᾶς ἐποίησατο μνήμην. Δεξιὰ δὲ αὐτοῦ τὰ δεξιὰ
 βουλευμάτα, οἷς κεχρημένος τὴν τῆς ἀμαρτίας οὐκ ἐδέξατο προσ-
 βολήν.

«Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ.» Βέλη τοὺς ἀγίους ἀποστόλους
 20 φησὶν, οἱ καὶ ἐν καρδίᾳ καιρίας δεδώκασι πληγὰς τοῖς ἐχθροῖς τοῦ
 Βασιλέως τῶν βασιλευόντων. Ταῦτα δὲ τὰ βέλη, πλήξαντα εἰς καρ-
 διάν τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς, ἴσχυσε προσενέγκαι τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὑπὸ
 πόδας Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑποθεῖναι τοῖς ζυγοῖς. Ἐν
 ὑπερβατῷ δὲ οἱ στίγοι, ἵνα ὧσιν οὕτως· Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυ-
 25 νατέ, ἐν καρδίαις τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως.

«Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.» Οἱ κεκλη-
 μένοι διὰ τῶν ἀποστόλων, ὁμολογοῦντες τοῦ Μονογενοῦς τὴν θεό-
 τητα, φησὶν· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ῥά-
 βδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.» Ἡ εὐθύτης παρὰ τῇ
 30 θεῇ Γραφῇ δικαιοσύνην σημαίνει. Λέγει τοίνυν, ὡς οἱ βασιλευόμενοι
 παρὰ Χριστοῦ, τὴν τῆς δικαιοσύνης μάθοιεν βαδίζειν ὁδόν.

«Ἡγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν.» Ἐπειδὴ, τὴν
 τροπὴν παθοῦσα, ἡ ἀνθρώπων φύσις καταλείψασα τὴν δικαιοσύνην
 ἠγάπησε τὴν ἀνομίαν, ταύτῃ τοι γέγονεν ἀνθρώπος ὁ Μονογενής,
 35 κατορθῶν ἐν ἑαυτῷ τῇ ἀνθρώπων φύσει τὸ ἀγαπᾶν δικαιοσύνην καὶ
 μισεῖν ἀνομίαν· καὶ ἡ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὕτη αἰτία. Διό φησιν·
 «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός.» Διὰ τοῦτο δέ, ποῖον; ἢ ὥστε καὶ τοὺς
 ἐν μεθέξει σου γενομένους ἀγαλλιᾶσθαι· ἅτε δὴ ὡς ἡλεημένους διὰ
 τὸ κατωρθῶσθαι αὐτοῖς διὰ σοῦ τὸ ἀγαπᾶν δικαιοσύνην καὶ μισεῖν
 40 ἀνομίαν. «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου.» Ἐπὶ τοῦτο ἡλειψέ
 σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, φησί· τὸ γὰρ ἔχρισεν, ἡλειψεν ἐρμηνεύεται.

Συνῆπται δὲ ἡ τούτου ἐρμηνεία ἄνωθεν εἰς τό, «Ἐγάπησας δικαιοσύνην.»

«Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου.» Ἰμάτια τοῦ Μονογενοῦς νοηθεῖεν ἂν δυνάμεις, μεγαλοπρέπεια, δόξα, κατὰ τό· «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, ἐνεδύσατο Κύριος 5 δύναμιν καὶ περιεζώσατο.¹» Αὕτη δὴ οὖν ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια εὐώδης γέγονεν ἡμῖν, καὶ ὡς ἐν τάξει θυμιάματος παντὸς κατὰ τὸ ἀλλαχοῦ εἰρημένον· «Μύρον ἐκκενωθὲν ὀνομά σου.²» καὶ τό, «Εἰς ὁσμὴν εὐωδίας σου δραμοῦμαι.³» Ἔστιν ἡ στακτὴ σμύρνης εἶδος λεπτότατον· ἐκθλιβέντος γὰρ τοῦ ἀρώματος, ὅσον μὲν γὰρ 10 αὐτοῦ ῥυτὸν εἰς στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ δὲ παχύτερον ἀπομένον σμύρνα προσαγορεύεται. Ἡ δὲ κασία φλοιὸς τίς ἐστι λεπτότατος καὶ εὐώδης, ξυλώδη κάρφη περιτεινόμενος. «Ἀπὸ βάρων ἐλεφαντίνων ἐξ ὧν ἠψφρανάν σε.» «Βάρεις» μὲν οἱ πολυτελεῖς καὶ ἐξαίρετοι οἴχοι, ἦτοι οἱ ναοί. «Ἐλεφαντίνας» δὲ τὰς ἀπεξεσμένας οἰονεὶ καὶ περικαλ- 15 λεστάτας φησίν. Βασιλέας δὲ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ καὶ συμβασιλεύουσι τῷ Χριστῷ. Θυγατέρας δὲ αὐτῶν τὰς δι' αὐτῶν εἰς θεογνωσίαν ἀναγεγεννημένας ψυχάς, αἱ καὶ ναοὺς τὰς ἑαυτῶν καρδίας ἀποτελοῦσι περικαλλεστάτους, εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ εὐφραίνουσας αὐτόν. «Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγῃ· Εὐφρανθήσῃ, φησίν, ὧ Δέ- 20 σποτα, ἀπὸ βάρων ἐλεφαντίνων ὧν κατεσκεύασαν εἰς σὴν τιμὴν αἱ τῶν βασιλέων θυγατέρες. «Παρέστη ἡ βασιλίσσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχύρσφ.» Βασιλίσσα μὲν ἡ Ἐκκλησία, ὡς νύμφη γενομένη τοῦ μεγάλου βασιλέως· ἡ δὲ στάσις ἡ ἐκ δεξιῶν τὴν τιμὴν σημαίνει ἧς ἀπολαύσει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἱματισμὸς δὲ αὐτῆς 25 ποικίλος πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· ἔχει δὲ καὶ ἕτερον ἱμάτιον λαμπρότερον, τὸν Χριστὸν αὐτόν. «Ὅσοι γάρ», φησίν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.⁴»

«Ἄκουσον, θυγατερ, καὶ ἴδε.» Καὶ πάλιν ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ λόγος οὗτος. «Καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ 30 πατρός σου.» Οὐκ ἂν γάρ τις καθαρὸς τῇ διὰ Χριστοῦ προσέρχεται πίστει, μὴ παντελῇ λήθῃ τῶν προτέρων ποιησάμενος κακῶν. Λαὸς δὲ πάλαι τῆς Ἐκκλησίας οἱ εἰδωλολάτραι. Οἶκος δὲ τοῦ πατρός αὐτῆς, οἱ σοφοὶ τοῦ αἰῶνος, ἐν οἷς κατοικεῖ ὥσπερ ἐν οἴκοις ὁ Σατανᾶς. «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις.» Ἀπὸ ἐνὸς ἔθνους, τοῦ Τυρίων 35 φημί, τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν κατασημαίνει. Τοὺς Τυρίους δὲ ὠνόμασε, διὰ τὸ μάλιστα αὐτοὺς ἐχθροὺς εἶναι τοῦ εὐσεβοῦς πολιτεύματος.

«Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ.» Τοῦτό φησιν εὐαγγελιζόμενος καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, καὶ τοὺς ἐν ὑπερο- 40 χαίς ὄντας· Προσκύνησον τὴν Ἐκκλησίαν, ἦτοι τὸν ἑαυτῆς Κύριον.

«Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν ἐν χροσσωτοῖς χρυσοῖς.» Τὸ εὐσεβὲς «ἔσωθεν» σημαίνει· νοητὸς γὰρ ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας· χροσσούς δὲ τὰς πολυειδεῖς ἀρετάς.

«Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς.» Ὁμοιον
5 τό, «Ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα.¹»
Πάλιν δὲ διὰ τῆς παρθένου τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει· Ἡρμωσάμην
γὰρ ὑμᾶς παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Θεῷ. «Αἱ πλησίον αὐτῆς
ἀπενεχθήσονται σοι.» Τῆς γὰρ παρθενίας πλησίον ἡ ἐγκράτεια. Ὅσαι
τοῖνυν ἐγκρατεύονται ψυχαὶ δηλονότι ἀπὸ πράξεων πονηρῶν, καὶ
10 αὐταὶ συναπαχθήσονται. Συμβαίνει δὲ τὰς ἀπαγομένας εὐφροσύνην
καὶ ἀγαλλίαςιν αἰώνιον εὐρεῖν. «Ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως.»
Τὸν ἐπουράνιον φησιν.

«Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν υἱοὶ σου.» Ἐπειδὴ εἶπεν
αὐτῇ, Ἐπιλάβου τοῦ πατρὸς σου, φησὶν, «ἀντὶ τῶν» πάλαι «πατέ-
15 ρων σου», τουτέστιν ἀντὶ τῶν διδασκάλων, ἔσονται σοι υἱοί. Υἱοὺς
δὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου·
«Οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβαλοῦσι;²» Ἡ καὶ τούτους τῶν Ἐκκλησιῶν
ἡγουμένους, οἱ γεγόνασι μὲν τῆς Ἐκκλησίας υἱοί, κατεστάθησαν δὲ
ἄρχοντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, κατὰ τὸ εἰρη-
20 μένον· «Πορευθέντες, μαθητεῦσθε πάντα τὰ ἔθνη.³» «Καταστήσεις
αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· μνηστήσονται τοῦ ὀνόματός
σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ.» Διὰ τῶν θείων συγγραμμάτων δηλο-
νότι· ἐν ταῖς ἱεραῖς συλλαβαῖς μνημονεύεται τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα.

«Διὰ τοῦτο λαοὶ ἐξομολογήσονται σοι εἰς τὸν αἰῶνα.» Διὰ τὸ
25 κήρυγμα· ὡς πρὸς τὸν Χριστὸν δὲ ὁ λόγος. Διὰ τὸ μνημονεύειν αὐτοὺς
διὰ τῶν Γραφῶν τῶν θαυμασιῶν τοῦ Θεοῦ ὧν ἐποίησεν ἀπὸ γενεῶν
ἀρχαίων, καὶ διδάσκειν τὰς ἐρχομένας γενεάς.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ ὑπὲρ τῶν κρυφίων.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΕ'.

30

ὑπόθεσις.

Τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν ὁ παρὼν κατασημαίνει ψαλμός, καὶ τῶν
νοητῶν ἐχθρῶν ἐκβολήν, καὶ τὴν κάθειρξιν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ ἀβύσσῳ.
Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ὥσπερ διὰ παραβολῶν εἴρηται, εἰκότως «ὑπὲρ
κρυφίων» ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός. Ἄδουσι δὲ αὐτὸν οἱ πιστεύ-
35 σαντες εἰς Χριστόν, καὶ πρὸ γε πάντων οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ.

«Ὁ Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις.» Ταῦτά φησι διὰ τοὺς
ἐπαναστάντας αὐτοῖς παρὰ τῶν νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν
διωγμούς. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταρασσεσθαι τὴν γῆν.»
Διὰ τὸ ἔχειν σε, φησὶν, βοηθόν, πάσης ταραχῆς ἐπανισταμένης ἡμῖν

καταφρονήσομεν. Ἐταράττετο γάρ ἡ πᾶσα γῆ, ἀρχομένου τοῦ κηρύγματος, τῶν μενόντων ἐν ἀπιστίᾳ ἐπανισταμένων τοῖς πιστεύουσι τῷ κηρύγματι. «Καὶ μετατίθεσθαι ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν.» Καρδίας θαλασσῶν τὰς ἀβύσσους φησὶν ὄρη δὲ τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις. Ὡς μέλλοντες οὖν εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκβάλλεσθαι οἱ δαίμονες, διήγειρον τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον. Ἀλλ' οὐ φηβηθησόμεθα 5 τοὺς τοιούτους, φασίν.

[«Βοηθὸς ἐν θλίψεσι.» Διὰ τὸ ἔχειν σε, φησί, βοηθόν, πάσης παραχῆς ἐπανισταμένης ἡμῖν καταφρονήσομεν.

Ἡ ὄρη τοὺς δαίμονάς φησι, τοὺς πάλαι ὑψηλοὺς καὶ περιφανεῖς, 10 καὶ ὄρεσι διὰ τοῦτο ὁμοιουμένους.]

«Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν.» Ὑδατα ἐν τούτοις τὰ πλήθη φησὶν, ἃ καὶ συνετάραξε τὸ ξένον τοῦ κηρύγματος. «Ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ.» Ἡ ἰσχύς, φησί, τοῦ κηρυττομένου κατέσεισε τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας τοὺς πάλαι 15 ὑψηλοὺς καὶ περιφανεῖς, καὶ ὄρεσι διὰ τοῦτο ὁμοιωμένους.

«Τοῦ ποταμοῦ ὁρμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ.» Ποταμὸν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶν, ὃς καὶ εὐφραίνει τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἠγίασε τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος.» Ἅγιος γάρ ἐστιν ἐν 20 ἁγίοις ἀναπαυόμενος, κατασκηνῶν ἐν ἁγίοις ἥτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία.

«Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται», τῆς Ἐκκλησίας δηλονότι. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς πρῶτ.» Τὸ νεῦσαι πρῶτ περὶ τὸν ὄρθρον. Τὸ γάρ, «βοηθήσει αὐτῇ», καὶ ἐνταῦθα τὸ πρὸσωπον τῆς Ἐκκλησίας νοηθεῖεν ἂν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ 25 κατὰ διαδοχὴν ἡγούμενοι αὐτῆς, οὓς καὶ νευροῖ συντόνως πρὸς τὸ δύνασθαι ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ κηρύγματος.

«Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι.» Ἐπολέμησαν μὲν, φησὶν, κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἔθνη ἄλλ' ὅμως ἔκλιναν αὐτῶν οἱ βασιλεῖς, τουτέστιν ἡττηνται καὶ πεφεύγασιν ἄλλ' ὕστερον ἔκαμψαν καὶ αὐτοὶ τῷ Χριστῷ αὐχένα. Λέγει γάρ, ὅτι ταχὺ οἰκοδομηθήσῃ 30 ὑφ' ὧν καθηρέθης. Ὑψωσαν γάρ τὴν Ἐκκλησίαν, παγκάλως δῶρα προσφέροντες. «Ἐδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ.» Ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ. «Φωνὴν αὐτοῦ» τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησὶν. Ἐὰν γὰρ ἀκούσῃ φωνὴν Κυρίου ψυχὴ λογικὴ, σαλεύεται μεταβαίνουσα ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, καὶ ἀπὸ ἀγνωσίας εἰς ἐπί- 35 γνωσιν Θεοῦ.

«Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.» Τὴν νίκην τὴν γενομένην κατὰ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἀνατίθισιν. Εὐκαίρως δὲ τοῦ Ἰακώβ ἡ μνήμη διὰ τὴν πάλην τὴν γενομένην πρὸς αὐτόν. 40

«Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς.» Τὴν γενομένην διὰ τοῦ κηρύγματος εἰρήνην κατασημαίνει, διὰ τοῦ πάντα πόλεμον λέγειν πεπαῦσθαι ἀπὸ τῆς γῆς. «Τέρατα» δὲ τοὺς

ἀφανισμούς. ἤτοι τὰς κατὰργήσεις, φησὶν· κατήργησε γὰρ πάντας πόλεμον.

«Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὄπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί.» Τόξον νῦν, καὶ τὸ ὄπλον, καὶ ὁ θυρεὸς κατάστασιν χειρὶς· στην σημαίνει, καὶ λογισμοὺς πονηροῦς.

«Σχολάσατε, καὶ γινώτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός.» Εἰ μὴ γάρ τις πάσης κοσμικῆς φροντίδος γένηται ἐκτός, οὐ δύναται γινῶναι τὸν Θεόν. Σχολῆς γὰρ χρεία πρὸς τὸ γινῶναι τὸν Θεόν. «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ.» Τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κη-
10 ρύγματος τὴν κατὰ τῶν ἐθνῶν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται.

«Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ.» Τὴν εὐχαριστίαν ἀναδιπλασιάζουσιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ.

15

ΨΑΛΜΟΣ ΜΣ'.

Ὑπόθεσις.

Ἀδεται ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραι-
νούντων τοῖς ἔθνεσιν ἀνασκιρτᾶν διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ γενο-
μένη νίκῃ κατὰ τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων.

20 «Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας.» Ἀντὶ τοῦ, Πράξεις ἀγα-
θὰς ἐπιτηδεύσατε. «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως.» Ἐπινίκιος ᾠδὴ ἐστὶν ὁ ψαλμὸς. Ὡς οὖν πεπτωκότων τῶν ἀντικει-
μένων δυνάμεων, ἄδειν τὰ ἔθνη παρακελεύεται.

«Ὅτι Κύριος Ὑψιστος φοβερός.» Ὑψιστος μὲν διὰ τὴν Ἐκ-
25 κλησίαν γενόμενος, φοβερός δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. «Βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.» Οὐκ ἔτι, φησὶν, οἱ πονηροὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἄρχου-
σιν. Δέδωκε γὰρ αὐτοῖς πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων¹, καὶ
αὐτὰ τὰ ἔθνη τῶν πονηρῶν δαιμόνων ὑπέταξεν αὐτῶν τοῖς ποσίν.

«Ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν.» Χαί-
30 ρουσιν ἐπὶ τοῖς δεδομένοις αὐτοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου κλήροις. «Ἐξε-
λέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἐκυτῶ.» Καὶ τίς ἂν εἴη ἡ κληρονομία Κυρίου ἢ περὶ ἧς λέλεκται παρὰ τοῦ Πατρὸς, «Αἰτησαι ἀπ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου;»² «Τὴν καλλονὴν Ἰακώβ ἦν ἡγάπησεν.» Τὴν καλλονὴν Ἰακώβ φησι τὴν προφητείαν τὴν περὶ τῶν
35 ἐθνῶν, περὶ ἧς εἶπεν· «Καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν.»³ Αὕτη δὲ καὶ ἡγαπημένη ἐστίν. Καὶ τίνι ἡγαπημένη ἢ τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τεθεικότι ὑπὲρ αὐτῆς; Ταύτην οὖν τὴν ἡγαπημένην, φησὶν, ἐξελέξατο.

«Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ.» Ἡ εἰς οὐρανοὺς ἀνοδος δια τού-
των τοῦ Κυρίου σημαίνεται. «Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.» Τὰς αἰ-

νέσεις τῶν συναναβαινόντων αὐτῷ σάλπιγγος ὠνόμασε φωνήν. «Ψά-
λατε τῷ Θεῷ ἡμῶν, ψάλατε· ψάλατε τῷ Βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε.»
Ἐπειδὴ οἱ ἄγγελοι, φησί, τὸν ἀναβαίνοντα ὑμνοῦσι, καὶ ὑμεῖς, ὡ
ἔθνη, τὴν αὐτὴν ἀποσφύζοντες λειτουργίαν, ψάλατε τῷ βασιλεύσαντι
Θεῷ τῆς γῆς· τῶν γὰρ κατὰ Θεὸν εὐθυμούντων ἐστὶ τὸ ψάλλειν. 5
«Εὐθυμεῖ», φησὶν, ἐν ὑμῖν τις; ψαλλέτω.¹»

[«Ψάλλετε συνετῶς.» Μὴ διὰ κιθαρῶν, ὡς οἱ πρώην· τοῦτο γὰρ
τό, «συνετῶς.»]

«Ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη.» Παρεδέξαντο γὰρ τὴν εἰς
αὐτὸν πίστιν. «Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ.» Τὴν μέλ- 10
λουσαν αὐτοῦ ἄφιξιν σημαίνει, δι' ἧς καθίσει κρῖναι τὴν οἰκουμένην.

«Ἀρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ.» Ὁμοιον
τό, «Καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ
Ἰσραὴλ.²» «Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν.»
Ἐν τῇ γῇ, φησί, τῶν πραέων τῇ ἀποδοθησομένῃ τοῖς ἁγίοις οἱ 15
κραταιοὶ τοῦ Θεοῦ ὑπερυψώθησαν, καὶ ὑπερεδοξάσθησαν, ὡς ἐδιδά-
χθημεν, ἐκ τοῦ φήσαντος λόγου· «Καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων δώδεκα.»

ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τοῖς υἱοῖς Κορὲ δευτέρα Σαββάτου.

MZ'.

Ὑπόθεσις.

20

Καὶ οὗτος ἄδεται ὁ ψαλμὸς ἀπὸ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστό-
λων, διηγουμένων τοὺς διὰ τὸ κήρυγμα διωγμούς, καὶ τὰς νίκας τὰς
ἐπὶ τούτων γινομένας.

«Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν,
ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ.» Οὐκ ἔτι, φησὶν, ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν μόνην, ἀλλὰ 25
καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἡγιασμένον. Ὅρος δὲ ἐνταῦθα τὴν Ἐκκλησίαν
φησί, διὰ τὸ ὑψηλὸν τῶν περὶ Θεοῦ δογμάτων.

«Εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς.» Ἐξέτεινε, φησί, τὸ
ἀγαλλίαμα ἐπὶ πάσης τῆς γῆς· εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν τὸ ἀγαλλίαμα
τῆς αὐτοῦ θεοφανεῖας καὶ τὴν χάριν ἐπλάτυνεν. «Ὅρη Σιών τὰ 30
πλευρὰ τοῦ βορρᾶ.» Ἡ μὲν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ νότῳ κεῖται. τὰ δὲ
ἔθνη ἐν τῷ βορρᾶ. Ἐπειδὴ δὲ μέγα ἐφρόνουν οἱ Ἰουδαῖοι ὡς μόνοι
τὴν Σιών οἰκοῦντες, δεικνυσιν ὁ λόγος, ὅτι Σιών ἐστὶ τὰ ἔθνη τὰ
παραδεξάμενα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον. Τὸ γὰρ ἐδραῖωμα τῆς Σιών
τὸ κλίμα ἐστὶ τοῦ βορρᾶ, ὅπερ κλίμα τοῦ διὰ τῶν πλευρῶν δηλοῦται 35
βορρᾶ· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν τὸ κλίμα τοῦ βορρᾶ, τὰ πλευρὰ εἴρηκεν.
Πρότερον μὲν ἦν ὁ Παῦλος πλευρὰ τοῦ βορρᾶ, ἐφ' οὗ ἐξεκαύθη πάντα
τὰ κακὰ ἐπὶ τῆς γῆς· νῦν δὲ γέγονεν ὄρη Σιών, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν
λαλοῦντα Χριστόν, τὸν ἐλθόντα ἐκ Σιών³ καὶ ἀποστρέψαντα ἀσε-

1. 1ακ. 5, 13. 2. Ματθ. 19, 28. 3. Περὶ λ. Ὑαλμ. 13, 7.

βειαν ἀπὸ Ἰακώβ.¹ «Ἡ πόλις τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου.» Ταῦτα, φησί, τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ, ἦτοι τὰ ἔθνη, ἢ πόλις κληθεῖεν ἂν, ἐν οἷς γινώσκεται ὁ Θεὸς ἀντιλαμβανόμενος καὶ σφῶζων αὐτοὺς ἐκ τῶν πειρασμῶν.

- 5 «Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκεται, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς.» Αἱ βάρεις οἱ μεγάλοι καὶ ἐξαίρετοι τῆς τοῦ Θεοῦ πόλεως οἱ ἐν αὐτῇ ὑπερέχοντες εἶεν ἂν.

- «Ὅτι ἰδοὺ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς συνήχθησαν.» Ὁ πόλεμος ὁ κατὰ τῶν ἀποστόλων διὰ τὸ κήρυγμα γενόμενος ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν, καὶ μὴν καὶ τῶν ἀοράτων δαιμόνων τῶν πάλαι βασιλευόντων, διελύθη καὶ ἠφανίσθη. «Αὐτοὶ ἰδόντες οὕτως ἐθαύμασαν.» Κατεπλάγησαν, φησί, καὶ ἐξέστησαν τὴν γενομένην βοήθειαν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἁγίοις θεωροῦντες. «Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτοὺς.» Ἡ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς ἰσχύος τοῦ σφῶζοντος, τὸ θαῦμα αὐτοῖς καὶ τὴν κατάπληξιν εἰργασται.

- 15 «Ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς.» Πλοίοις Θαρσεῖς, οἶονεῖ πολυτίμοις καὶ πολυφόρτοις, τοὺς βασιλεῖς παρεικάζει. Πνεῦμα δὲ βίαιον, δι' οὗ αὐτοὺς συνέτριψε, νοήσεις τινὰς δυνάμεις δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποστόλων κατεπολέμησεν.

- 20 «Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτως εἶδομεν.» Ἦν ἐπηγγείλω, φησὶν, ὦ Δέσποτα, σωτηρίαν ἡμῖν, ταύτην δι' ἔργων τεθεάμεθα. «Ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» Ὅπου τὴν ἐπαγγελίαν εἶδον πληρωθεῖσαν σημαίνει. Ποῦ δὲ ἦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ πόλις τοῦ Θεοῦ; «Ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς αἰῶνα.» Ὅμοιον 25 τῷ εἰρημένῳ παρὰ τοῦ Κυρίου· «Ἐγὼ ἐπὶ τὴν πέτραν οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.»²

- «ὑπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου.» Ἀντὶ τοῦ, τεθεάμεθα, προσεδοκήσαμεν, φησὶν, εἰς ἅπασαν τὴν γῆν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δοξασθῆσόμενον, ἐκ τοῦ ἔλεου τεκμαιρόμενοι μὴ 30 περιοφόμενους τοὺς ἀνθρώπους ἐκτὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ ἐγκαθιδρυμένοι τόπῳ τε καὶ ναῷ, τὸν παγκόσμιον ἠλπίσαμεν ἔλεον, εἰδότες τὸ ὄνομά σου καθολικὸν καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὄν.

- «Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτως καὶ ἡ αἰνεσίς σου.» Τοῦτό φησι, διότι πᾶσιν ἀπλῶς καὶ ἀπροσωπολήπτως δέδωκε τὴν χάριν, κατὰ 35 τὸ εἰρημένον· «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἐν δουλῷ, οὐδὲ ἐλεύθερος.»³

- «Εὐφρανθήτω ὅρος Σιών.» Ὅρος Σιών, ἢ Ἐκκλησία δηλονότι. «Καὶ ἀγαλλιάσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας.» Θυγατέρας τῆς Ἰουδαίας τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἶναι φησι ψυχάς· ἦσαν γὰρ ἐξ Ἰουδαίων. «Ἐνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε.» Κρίνας τὴν κρίσιν 40 τῶν ἐθνῶν, ἐξήλασας τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον τῶν δαιμόνων.

«Κυκλώσατε Σιών, καὶ περιλάβετε αὐτήν.» Ταῦτα τὸ Πνεῦμα

1. Πρβλ. Ψαλμ. 84, 2. 2. Ματθ. 16, 18. 3. Γαλ. 3, 28.

τὸ ἅγιον τοῖς ἀποστόλοις παρακελεύεται, οἶονεῖ τεῖχος αὐτοὺς γενέσθαι τῆς Σιών, τουτέστιν τοῦ θεοσεβοῦς πολιτεύματος. «Διηγῆσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς.» Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ πύργοι τῆς Ἐκκλησίας ἢ οἱ κατὰ καιρὸν αὐτῆς ἡγούμενοι καὶ οἱ δίκαιοι, οἷς καὶ διηγούνται τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ οἱ ἀπόστολοι;

5

[Ταῖς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ θεοσεβὲς πολίτευμα φρουρούσαις θείαις δυνάμεσιν, ἀγγέλοις τε ἁγίοις προσφωνεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγον· Κυκλώσατε τοὺς πύργους. Τὰ γὰρ κρεῖττονα τῆς πόλεως ὡς ἀναγκαιότερα πρὸς παραφυλακὴν ἀριθμῶ παρεδέδοται τοῖς φρουροῖς.]

«Θέσθε τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς.» Δύναμις 10 πάλιν τῆς Ἐκκλησίας οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὴν λόγοι, οὓς καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας κελεύει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους νουθετεῖν. «Καὶ καταδιέλεσθε τὰς βάρεις αὐτῆς.» Ἐκαστος, φησί, μέρους βασιλευέτω τῶν ἔθνων. Διείλαντο γάρ, φησί, τὴν οἰκουμένην οἱ δώδεκα. «Ὅπως διηγῆσησθε εἰς γενεὰν ἐτέραν.» Οἱ γὰρ ἀπόστολοι καὶ ταῖς 15 μετ' αὐτοὺς διηγοῦνται γενεαῖς, δι' ὧν καταλελοίπασι συγγραμμάτων περὶ Χριστοῦ.

«Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα.» Τῆς διανεμήσεως τὴν αἰτίαν φησί. Τούτου χάριν διδάξατε καὶ διέλεσθε, ἵνα καὶ ταῖς ὕστερον γενησομέναις γενεαῖς ἀκουστὸν γένηται, ὅτι οὗτος ὁ 20 δικαίως ποιμάνας λαὸν (λέγει δὲ Κύριον) οὗτός ἐστιν ὁ καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας μέλλων ποιμαίνειν.

Εἰς τὸ τέλος τοῖς υἱοῖς Κορέ.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΗ'.

Ὑπόθεσις.

25

Διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ τὰ περὶ τοῦ θεοῦ δικαστηρίου τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κηρύττεται, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καθ' ἣν ἄξει ὁ Θεὸς πᾶν τὸ ποίημα εἰς κρίσιν. Ἔχοιεν δ' ἂν οἱ υἱοὶ Κορέ τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον, τῶν μυσταγωγησάντων τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην.» Ὡς περ ἐπὶ σωτηρίᾳ πᾶν γένος ἀνθρώπων παρακαλεῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ διδασκαλίαν τῆς θείας κρίσεως ὁμοῦ πάντας ὁ λόγος ἀνακαλεῖται.

«Οἷ τε γηγενεῖς καὶ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.» Γηγενεῖς μὲν τοὺς βαρυτέρους τῶν ἀνθρώπων καλεῖ τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐν ἐρημίαις 35 οἰκοῦντας, καὶ μὴ νομίμως πολιτευομένους· ἰοὺς δὲ ἀνθρώπων τοὺς ἡμερωτέρων πολιτεῖαν μετερχομένους, καὶ νόμοις διοικουμένους.

«Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν.» Ὡς περ εἰς τάγματα πλεῖστα τοὺς ἀκροατὰς διεῖλεν, οὕτως καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν εἰς τρόπους ἀφορίζει διαφόρους. Ὁ χορὸς δέ ἐστιν ὁ ἀποστολικὸς ὁ ταῦτα φθεγ- 40 γόμενος, καὶ ἐπὶ στόματός φέρων τὸν Χριστόν, ὃς ἐστιν ἡ σοφία τοῦ

- Πατρός. "Ατε δὴ οὖν τὸν Χριστὸν ἐπὶ στόματος φέροντες, καὶ τοῦτον εἰς νοῦν αἰεὶ ἐκμελετῶντες, σύνεσιν εἶχον. Οὕτω δὲ αὐτῶν ἠκούνητο πρὸς σύνεσιν ὁ νοῦς, ὡς καὶ τὰς παραβολὰς τοῦ Σωτῆρος τὰς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φερομένας συνιέναι. Διὸ λέγοντος αὐτοῖς τοῦ
- 5 Χριστοῦ· «Συνήκατε ταῦτα πάντα;» ἔλεγον αὐτῷ· «Ναί.¹»
- «Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου.» Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ἀκονήσας τὸν ἑμαυτοῦ νοῦν εἰς σύνεσιν τῶν σωτηρίων παραβολῶν, δεδύνημαι ἐπακολουθῆσαι τῇ φερομένῃ αὐτοῖς διανοίᾳ· τοῖς δὲ μὴ τοῦτο πράττειν δυναμένοις διὰ νηπιότητα ἀνοίξω τὰ κεκλεισμένα, καὶ διασα-
- 10 φήσω τὰ προβλήματα καὶ τὰς παραβολὰς. Καὶ ταῦτα πράξω διὰ τοῦ ἑμαυτοῦ ψαλτηρίου, τοῦ σώματος δηλαδὴ, ὄργανου δίκην ἐπηχοῦντος, δι' οὗ πρὸς ὕμνον τρέπεται ἡ ψυχὴ, δι' ἐκάστου αἰσθητηρίου καὶ μέλους καὶ μέρους ἐπιστημόνως κινουμένη.
- «Ἰνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ;» Ἐντεῦθεν ἄρχεται, τῆς
- 15 διδασκαλίας τὰ πρῶτα ὡς ἐν προοιμίῳ διαλαλήσας. Ἀρχεται δὲ κατ' ἐρώτησιν, ἵνα καὶ ἀπόκρισιν λάβοι. Ἡ δὲ ἐρώτησίς ἐστιν αὕτη· «Ἰνα τί φοβοῦμαι;» μέχρι γὰρ τοῦ «φοβοῦμαι» δεῖ στίξαι, ἵνα ἡ ἡ διάνοια αὕτη εἴ τις ἐρωτᾷ, φησὶν, «Ἰνα τί φοβοῦμαι;» τὴν αἰτίαν θέλων γινῶναι παρ' ἐμοῦ τῆς συνεχούσης με ἀγωνίας, ἀκούετω μετὰ
- 20 παρρησίας, ὡς ἐστιν ἡμέρα πονηρά, ἣν αὐτὸς φρίττων φοβοῦμαι. Φρίττω δέ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου κυκλώσει με», τουτέστιν ἡ παρεκτροπὴ τῆς θείας ὁδοῦ, ἣν πεποίημαι κατὰ τὸν βίον, περισπασμῷ καὶ ἀπάτῃ τὸν θεῖον παραβάς νόμον. Αὕτη οὖν ἡ ἀσέβεια κυκλώσει με, φησὶν· ἀντὶ τοῦ, Περιστήσεται με
- 25 τὰ ἔργα τὰ πονηρὰ ἃ πέπραχα, κυκλοῦντά με πανταχοῦ καὶ πολιορκοῦντα, καὶ μὴ ἐώντά με τὴν κόλασιν ἐκφυγεῖν. Πονηρὰν τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν φησὶν, ἅτε δὴ πονηρὰν τοῖς κολαζομένοις ὑπάρχουσιν. Ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ ἡμέραν τῆς ὀργῆς αὐτὴν ἐκάλεσεν, εἰρηκῶς· «Θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς.²»
- 30 «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν.» Ἀπὸ κοινοῦ, τό, Ἀκούσατε ταῦτα οἱ ἐπὶ πλούτῳ καὶ τῇ δυνάμει θαρροῦντες. Τίνα δὲ ἐστὶν ἃ ὀφείλουσιν ἀκοῦειν ἢ ἐκεῖνα, ὡς οὐδὲ αὐτοὺς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ πλοῦτος ὀνήσει; Οὐδὲν γὰρ λυτρώσεται αὐτοὺς τῆς ἐπαχθησομένης αὐτοῖς διὰ τῆς ἁμαρτίας ὀργῆς· ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἀδελφός, φέρε εἰπεῖν, θεοφιλῆς, οὔτε ἄλλος τις ἀνθρώπων ἰσχύει λυτῶσασθαι ἐν τῇ τότε ἡμέρᾳ τινά· καὶ εἰ ὁ ἀδελφός οὐκ ἰσχύει, καὶ ταῦτα θεοφιλῆς, πολλῷ πλέον οὐκ ἰσχύσει ὁ πλοῦτος.
- [«Ὁ ἀδελφός οὐ λυτροῦται.» ἀδελφὸν θεοφιλῆ λέγει καὶ τίμιον.]
- «Καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.» Διδάξας, ὡς
- 40 οὐδὲν ὁ πλοῦτος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ὠφελεῖ, διδάσκει καὶ τὸ ὠφελοῦν. Τί δὲ τοῦτο ἢ τὸ ἐγκοπον καὶ ἐπίπονον βίον κτήσασθαι; Οὗτοι γὰρ

καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ζωῆς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀξιωθήσονται. Ὁ κοπιῶν διὰ τῆς πρακτικῆς ζήσεται εἰς τέλος διὰ τῆς γνώσεως, καὶ παύσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς νίκος. «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος.»

«Οὐκ ὄψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας.» 5
Εἰς τοσοῦτον γὰρ μακρὰν ἔσονται τῶν ἀσεβῶν, ὥς μηδὲ πλησιάζειν αὐτῶν τῇ ἀπωλείᾳ. Τίνες δὲ ἀποθνήσκοντες σοφοὶ ἢ περὶ ὧν λέλεκται· «Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω;» 1
Παιδεύει γὰρ διὰ πάντων ἡ παροῦσα Γραφή, ὥς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως οὔτε πλούσιος ἑαυτὸν ρύεται, οὔτε ὁ νεομισμένος σοφός. Μόνος δὲ ἐκεῖνος τεύξεται τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὁ ἐν τῷ παρόντι βίῳ κατατήξας. «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται.» 10
Ὅμοῦ σοφοί, φησί, καὶ ἄφρονες ἰπωλεία παραδοθήσονται· οὐ διενηνόχασιν γὰρ ἀλλήλων οὐδὲν, ὁμοίως εἰδωλολατροῦντες. «Καὶ καταλείψουσιν ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν.» Οὐ γὰρ ἠθέλησαν αὐτὸν 15
οἰκεῖον ποιήσασθαι διὰ τῆς εἰς τοὺς δεομένους εὐεργεσίας.

«Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα.» Διὰ τῶν τάφων τὴν νεκρότητα σημαίνει ἣν ἐνέδυσαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν, οὐδὲν ὀρθὸν οὐδὲ εὐθὲς φρονήσαντες περὶ Θεοῦ. «Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν.» Αἱ σκηναί, φησὶν, ἐν αἷς ζῶντες ὄκουν ἀφ' ἐτέρων εἰς 20
ἐτέρους ἤξουσι κατὰ γενεάς· τοῦτο γὰρ καὶ ἀνωτέρω εἶρηκεν, ὅτι «καταλείψουσιν ἄλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν.» Δέον, φησί, διὰ πίστεως καὶ πολιτείας λαμπρᾶς παρασκευάσαι γραφῆναι αὐτῶν τὰ ὀνόματα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οἱ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς αὐτὰ ἐπεκαλέσαντο ἐπωνύμους αὐτοῖς κτί- 25
ζοντες πόλεις.

«Καὶ ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε.» Τὸ αἷτιον τοῦ ἐκπεσεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ μέγα φρονεῖν τὰ σαρκὸς ἐπιθυμήματα λέγει. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μὴ συνιέναι τὴν τιμὴν αὐτῶν, ὅτι δὴ κατ' εἰκόνα πεποιήνται Θεοῦ. Ὅμοίως δὲ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις γῆν οἰκεῖν ἀντὶ τῶν 30
οὐρανίων σκηνῶν κατηλλάξαντο, καὶ τάφους ἀντὶ τῆς παρὰ Θεοῦ ζωῆς.

«Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς.» Ὁδὸν ἡ θεία Γραφὴ τὸν ἐκάστου βίον οἶδε καλεῖν, καὶ τὸν ἐκάστου τῆς ζωῆς χρόνον. Ταύτην οὖν, φησί, τὴν ὁδὸν τραχεῖαν καὶ ἐχθρὰν κατεσκεύασεν αὐτοῖς, 35
ἅτε μηδὲν εὐθὲς πεφρονηκότες. Ἄλλ' ὅτε μὲν προσέκοπτον ἐν αὐτῇ, οὐκ ἠσθάνοντο τῶν σκανδάλων. «Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσιν», ἀντὶ τοῦ, Ὁμολογήσουσι μετανοήσαντες ἐφ' οἷς τοιαύτην ὥδευσαν τρίβον, ὅτε οὐχ ἔξουσι τῆς μετανοίας καιρόν.

«Ὡς πρόβατα ἐν ἄβυθῳ ἔθεντο.» Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησαν ὑπὸ τὸν ἀγαθὸν εἶναι ποιμένα, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν τιμὴν ἀπώσάμενοι, παραπλη-

σίως τοῖς κτήνεσι τὰ σώματα διεφθάρησαν· ταύτη τοι καὶ θρέμματα γεγόνασιν ἄδου, ὡς λοιπὸν αὐτὸν ποιμαίνοντα αὐτοὺς εἰς τὰς αὐτοῦ νομάς ἀπάξειν, τοὺς μὲν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τοὺς δὲ ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, τοὺς δὲ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.

- 5 «Καὶ κατακυριεύουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωῒ.» Οὐκέτι ὥσπερ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὄντες, κατεξανίστανται τῶν εὐσεβῶν· τουναντίον δὲ οἱ τοῦ καιροῦ τῆς πρωίας ἀξιωθέντες καὶ τοῦ νέου φωτὸς τῶν ἀσεβῶν κατακυριεύουσι. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ἄδῃ.» Πᾶσα, φησὶν, ἡ βοήθεια αὐτῶν, ἥτοι ἡ ἰσχὺς, ἣν ἔσχον ἐκ τῆς
10 δόξης, τῷ θανάτῳ διαλυθήσεται. Τὸ γάρ, «παλαιωθήσεται», ἀντὶ τοῦ, διαλυθήσεται, τέθειται.

- «Πλὴν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἄδου, ὅταν λαμβάνῃ με.» Ἐμοῦ, φησί, τοῦ ταῦτα λέγοντος λυτρώσεται ὁ Θεὸς τὴν ψυχὴν, πρὸς τὸ μὴ συναπαχθῆναι αὐτὴν, καὶ ἐρημωθῆναι μετὰ
15 τῶν τοῦ ἄδου προβάτων.

- «Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος.» Μαθὼν, φησὶν, οἶον ἔσται τῶν ἀσεβῶν τὸ τέλος, μὴ μακαρίσῃς τοὺς ἐν τῷ βίῳ πλουτοῦντας, μηδὲ φοβηθῇς ὡς πάσης ἀποκεκλεισμένος ἐλπίδος, μὴ ἀθυμῇς δὲ ὡς μεγάλων ἀγαθῶν τῶν παρόντων ἐστερημένος. Εὖ ἴσθι, ὅτι σὲ μὲν περι-
20 μένει ἡ ἐκ θανάτου λύτρωσις καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ· ὁ δὲ παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδαιμονιζόμενος διὰ πλοῦτον καὶ δόξαν, καὶ διὰ τὴν ψευδώνυμον σοφίαν, οὐδὲν πλέον ἔχει· γυμνὸς γὰρ πάντων ἀπαχθήσεται τῶν τοῦ βίου.

- «Ὅτι οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα.» Τοῦτο, φησί, μόνον ἔδοξαν κερδαίνειν οἱ ἄθεοι ἀπὸ τοῦ πλούτου, τὸ εὐλογη-
25 θῆναι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐν τῇ θνητῇ καὶ προσκαιρῷ ζωῇ. Ἐκείνων ἐπαινοῦντων αὐτοὺς καὶ εὐδαιμονιζόντων ἐφ' οἷς ἔδοξαν ἔχειν ἀγαθοῖς. «Οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ.» Ἐπειδὴ πάντα πρόσκαιρα, φησί, τότε χάριν ἀποδώσει σοι τῷ δημιουργῷ ὁ τοιοῦτος, ὅταν πληθύνῃς τὰ ὄντα αὐτῷ.

- 30 «Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ.» Μιμήσεται, φησί, τῶν πατέρων τὸν ζῆλον, καὶ ἐκ πονηρῶν ὧν τὴν πονηρίαν διαδέχεται. «Ἐως αἰῶνος οὐκ ὀψεται ᾧς.» Οἱ γὰρ τοιαῦτα φρονοῦντες τυφλοὶ ταῖς ψυχαῖς γεγόνασι, μήτε ἐν τῷ θνητῷ βίῳ τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως φωτισθέντες, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ αἰωνίου φωτὸς ἀξιοθησόμενοι.

- 35 ΨΑΛΜΟΣ τῷ Ἀσάφ.

ΜΘ'.

Ὑπόθεσις.

- Ἄδει τὸν ψαλμὸν ὁ Ἀσάφ τοῦ νομοθέτου τὸ πρόσωπον εἰσφέρων, τὰς πάλαι μὲν ἀνατρέπων θυσίας, εἰσφέρων δὲ τὰς τῆς Νέας Διαθήκης,
40 τὰς δι' αἰνέσεως δωροφορίας. [Οἱ Ἰουδαῖων πρώτοι ἀρετῆς ἀμελοῦν-
τες τὸ (;) ἐνόμιζον εἶναι ἐν τῷ τοῦ νόμου ἀποστοματίζειν καὶ

διαγγέλλειν, καὶ θυσίας προσφέρειν. Νόμου δὲ ἀνάγνωσις, καὶ θυσιῶν προσφορά τῆς ἐνυπαρχούσης εἰσὶν ἀρετῆς καρπός· ἀνευ δὲ ταύτης ἐκεῖνα ποιεῖν μόνον ὁμοίον ἐστὶν ἀλείφεσθαι μὲν ἐπὶ τῷ παλαίειν, αὐτῶν δὲ τῶν παλαισμάτων καταμελεῖν, ἐξ ὧν ὁ στέφανος. Πρὸς οὖν τοὺς οὕτω διακειμένους ἔλεγχον ποιεῖται ὁ μακάριος Δαυὶδ, 5 τὸν Θεὸν εἰσάγων ὀνειδίζοντα καὶ δεικνύοντα, ὅτι μὴ οὕσης ἀρετῆς, τὰς θυσίας ἀποστρέφεται, ὃ καὶ διὰ Ἡσαίου ἔλεγεν· «Ὁ ἄνομος ὁ θύων μοι μόσχον¹, ὥς ὁ τύπτων ἄνδρα», καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐν εἰκόνι οὖν σχηματίζει τὸν Λόγον, καὶ εἰσάγει τὸν Θεὸν ἐξ οὐρανοῦ παραγινόμενον, καὶ καθίζοντα κριτήριον, καὶ τοὺς τῶν Ἰουδαίων κρίνοντα 10 ἄρχοντας, «Θεὸς θεῶν ἐλάλησε.»]

«Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν.» Θεοὶ μὲν οἱ ἅγιοι παρὰ τῷ Θεῷ· «Δέδωκά σε τῷ Φαραὼ εἰς Θεόν·²» καί, «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε.»³ Καλοῦνται δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πότε, ἢ ὅτε ἐνανθρωπήσας ἐλάλησε, καὶ πᾶσαν συνεκάλεσε τὴν γῆν; Τί δὲ ἐλάλησεν ἡ τό, 15 «Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη⁴», καὶ τό· «Δεῖ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ;⁵»

«Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ.» Ἐκ γὰρ τῆς ἁνῶ Σιὼν καὶ δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται.

[«Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ. Θεὸς ἐμφανῶς 20 ἦξει.» Τὸ μὲν, «ἐκ Σιὼν», τὴν προτέραν λέγει παρουσίαν σημαίνει· τὸ δέ, «ἐμφανῶς», δευτέραν. Κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν καὶ τὴν ἐνδοξον θεοφάνειαν ἐσιώπα ὑπ' ἀνθρώπων κρινόμενος, οὐδὲ ἐμφανῆ τὴν ἑαυτοῦ θεότητα ἐδείκνυ· ἐπειδὴν δὲ τὸ δεύτερον ἀφίκηται, ἦξει ἐμφανῶς, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· ἀλλ' ἐλέγξει τοῦ κόσμου τὴν 25 ἁμαρτίαν. Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει, ὁ δὲ Χριστὸς Θεός ἐστι, τό, «ἐμφανῶς», ἄρα τὴν σάρκα δηλοῖ.]

«Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦξει.» Οὐ γὰρ κατὰ τὴν προτέραν παρουσίαν λεληθότως· ἀλλ' ὥς αὐτός φησιν, ὥς ἀστραπὴ πληροῦσα ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται.» Οὐχ 30 ὥσπερ τὸ πρότερον, φησὶν, ἐσιώπα τοῖς ἀσεβέσιν, οὕτω καὶ τότε. «Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται.» Πῦρ, ἵνα τοὺς ἀξίους διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν παραδῷ. «Ὅμοιον δὲ τό, «Ἐμπροσθεν αὐτοῦ εἶλκε ποταμὸς πυρός.» Σφόδρα ταῦτα καὶ ὁ μακάριος ἐθεάσατο Δανιήλ. «Ποταμὸς» γάρ, φησί, «πυρὸς εἶλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ·⁶ ὁ θρόνος 35 αὐτοῦ φλόξ πυρὸς οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον.» Τὸ δὲ πῦρ ἢ τὸ φῶς σημαίνει τὸ ἐξ αὐτοῦ· τῆς γὰρ γνώσεως τοῦ Χριστοῦ τὸ διὰ πίστεως ἡγεῖται φῶς νοητόν, οὗ τύπος ὁ τοῦ Ἰσραὴλ ἐν νυκτὶ καθηγησάμενος στῦλος πυρός· ἢ ὅτι τοὺς ἀπεψυγμένους ἡμᾶς εἰς ἅπασαν ἁμαρτίαν ἀνεζωπύρησεν ὁ Σωτὴρ εἰς προθυμίαν παντὸς ἀγαθοῦ· πῦρ ὥσπερ 40

1. Ἡσ. 66, 3. 2. Ἐξ. 7, 1. 3. Ψαλμ. 81, 6. 4. Ματθ. 28, 19.
5. Μάρκ. 13, 10. 6. Δαν. 7, 10.

νοητὸν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέθεξιν ἐμβαλὼν. Ἐφη γοῦν ὅτι·
 «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.¹» γεγόναμεν γὰρ τῷ πνεύματι ζέοντες,
 ὅσοι τῆς τοιαύτης ἡξιώμεθα χάριτος. Διὸ καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 5 κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνῇ² ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ³» Ἐφη δέ τις
 καὶ τῶν προφητῶν· ὅτι «Αὐτὸς ἐκπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου,
 καὶ ὡς πόα πλυνόντων· καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων
 ὡς τὸ ἀργύριον καὶ χρυσίον.⁴» Ἐκτῆκει γὰρ ἅπαντα ῥύπον ἐν ἡμῖν
 ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμις. Ἄλλ' οὐδὲν ὥνησε τὴν Ἰουδαίων
 10 Συναγωγὴν, ὅτι μὴ τὴν χάριν προσήκαντο, περὶ ὧν ἐν Ἰερεμίᾳ ὁ
 Θεός· «Ἐξέλειπε φυσητὴρ ἀπὸ πυρός, ἐξέλειπε μόλιβδος. Εἰς
 κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ· πονηρίαι αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν.⁵»
 «Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω.» Πάλαι μὲν οἱ ἐπὶ γῆς
 μερίδες ἦσαν ἀλωπέκων⁶, ὡς ἐν Ψαλμοῖς ποῦ φησι, τοῖς ἀκαθάρ-
 15 τοις λατρεύοντες πνεύμασι, καὶ κατὰ τόπον ἕκαστον Θεὸν ἡγούμενοι
 τὸ δοκοῦν. Ἄλλ' ἐπιφανεῖς ὁ Σωτὴρ; ἐνήστραψεν ἡμῖν τῆς ἀληθοῦς
 θεογνωσίας τὸ φῶς, ἐπέστρεψε τὸ πεπλανημένον, κατέδρασε τὸ
 ἡρρωσθηκός, ὡς ποιμὴν ἀγαθός, ἀπεσόβησε τοὺς θῆρας τῆς τῶν προ-
 βάτων αὐλῆς· ἡγίασε πνεύματι, ἡσφαλίσατο δυνάμεσιν ἀγγελικαῖς,
 20 ἐπέστησε τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἁγίους μυσταγωγούς. Προσκαλέ-
 σεται τοίνυν, φησί, τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἐξελεγμέ-
 νους ἐν γῇ πρὸς ἀποστολήν, ὥστε τὸν λαὸν αὐτοῦ διακρίναι. Οἱ
 γὰρ ἀπόστολοι τοὺς μὲν πειθόμενους προσήνεγκαν τῷ Θεῷ, ἀπι-
 στοῦντας δὲ τῷ Σατανᾷ παρέπεμψαν, μονονουχὶ λέγοντες· Πορεύεσθε
 25 οὖν, φησί, τῷ φωτὶ τοῦ πυρός ὑμῶν καὶ τῇ φλογὶ ἣ ἐξεκαύσατε.
 Τοῖς γοῦν Ἰουδαίοις ἀπιστοῦσί φασι· «Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον
 λαλῆσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, καὶ ἀνα-
 ξίους ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ
 ἔθνη.⁷» Ὅτι δὲ τοῖς μυσταγωγοῦσι καὶ τοῖς αὐτῶν μαθηταῖς συμπράτ-
 30 τουσιν ἄγγελοι, δηλοῖ λέγων ὁ Παῦλος· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ
 πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονο-
 μεῖν σωτηρίαν;⁸» Τοῦτο καὶ ἡ κλιμαξ ἐδήλωσεν, ἣν εἶδεν Ἰακώβ
 τὴν ἐκ γῆς διήκουσαν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐφ' ἧς ἐπεστήρικτο Κύριος,
 ἄνω κάτω διαθεόντων ἀγγέλων.⁹ Τοιοῦτον καὶ τό· «Παρεμβαλεῖ
 35 Κύριος κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς·¹⁰» δι'
 ὧν οὖν συμπράττουσι καὶ αὐτοὶ διακρίνουσι τὸν λαόν.

«Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω.» Τοὺς δικαίους, φησί, τοὺς
 οὐράνιον πολιτεῖαν ἐπιτηδεύοντας, συνάξει εἰς τὰς ἄνω μονάς. «Καὶ τὴν
 γῆν τοῦ διακρίναι τὸν λαὸν αὐτοῦ.» Τοὺς ἀμαρτωλοὺς ρησι καὶ πάντας

1. Λουκ. 12, 49. 2. Ματθ. 3, 2-3. 3. Ἰερ. 6, 28-29. 4. Πρβλ.
 Ψαλμ. 62, 11. 5. Πράξ. 13, 46. 6. Ἐβρ. 1, 14. 7. Πρβλ. Γεν. 28, 12.
 8. Ψαλμ. 33, 8.

τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς συνάξει, ἐπὶ τῷ χοίρεισι τοὺς δικαίους τῶν μὴ τοιούτων.

«Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ.» Ὡς πρὸς τοὺς ἀγγέλους ὁ λόγος, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ¹, καὶ συνάξουσιν τοὺς δικαίους ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τῆς γῆς· τοὺς διαθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίας.» Θυσίας 5 τὰς πνευματικὰς λέγει.

«Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.» Δοξάσουσι, φησὶν, οἱ οὐρανοὶ τὸν Θεόν, ὅτι δὴ καὶ ἀνθρώπους τῶν οὐρανίων διατριβῶν ἤξιωσε. Βούλεται τοὺς ὁσίους τοῦ πρότερον λαοῦ πρὸ τῆς 10 μελλούσης κρίσεως παῦσαι τῆς θυσίας τῆς διὰ τῶν ἀλόγων ζῶων σφαγῆς, ἀναλαβεῖν τὴν κατ' ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν. Ἐπὶ δὲ τούτοις τὸν κριτὴν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἀνυμνοῦσιν, ὅτι ἀπὸ τῶν ὁσίων κατήρξατο, καὶ οἱ οὐρανοὶ διαγγέλλουσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, συγχαίροντες αὐτῶν τῇ σωτηρίᾳ. Τὸ δὲ τῆς γῆς οἰκητήριον τῷ μὴ τῆς οὐρανίου κλήσεως ἤξιωμένῳ τάγματι καταλειφθήσεται. «Ὅτι 15 ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστίν.» Ἐνταῦθα προδήλως τὸν Χριστὸν λέγει Θεόν· πᾶσαν γὰρ τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ.² Καὶ εἰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, ὁ δὲ Θεὸς κριτὴς ἐστὶ Θεὸς ἐστὶν ὁ Χριστός.

«Ἄκουσον, λαὸς μου, καὶ λαλήσω σοι.» Καινῶς νομοθεσίας 20 εἰσαγωγὴν ποιούμενος, ἵνα μὴ τις ἀνθρώπινον τὸν λόγον ἢ τινος ἀγγελικῆς δυνάμεως ὑπολάβοι, προτάττει τό, «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σοῦ εἰμι ἐγώ.» Ἡ δὲ διάνοια αὕτη· Μὴ νόμιζε ἕτερον εἶναι με, διὰ τὸ ἕτερα νομοθετεῖν σήμερον· ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνός εἰμι ὁ παρὰ Μωσῆ τὰ περὶ θυσιῶν νομοθετήσας. Μαρτύρομαι δέ σε, οὐκ ἐγκληθήσῃ 25 παραβάς τοὺς παρὰ Μωσῆ νόμους. Αὐτὸς γὰρ εἰμι ὁ κακεῖ διαταξάμενος τῷ παιδί μου συμφερόντως, καὶ νῦν τὰδε μαρτύρομαι, ὅτι μὴ ἀνάγκη σοι τὰ περὶ θυσιῶν φυλάττειν νόμιμα. Κἂν γὰρ μὴ προσφέρῃς αὐτά, οὕτως προσενηνεγμένα ἐστί. «Τὰ γὰρ ὀλοκαυτώματά σου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός», κἂν μὴ προσφέρῃται. Εἰ δὲ ἐξ ἀπαντος 30 σπουδαίεις ὥσπερ τινὰ τίμια καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα προσάγειν. ἄκουε μετὰ παρρησίας, ὡς οὐδὲν τούτων παρὰ σοῦ δέξομαι. Περιττὰ γάρ μοι πάντα· ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐν ἀγροῖς νεμόμενα ζῶα βόες καὶ κτήνη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ὥραιότης τοῦ ἀγροῦ, πάντα ἐμὰ τυγχάνει, καὶ ἀνενδεῆς παντὸς ὑπάρχω. Εἰ δὲ καὶ χρεῖα μοι γένοιτό 35 ποτε τροφῆς, οὐχ οὕτως ἐνδεὴς ἐγώ, ὡς παρὰ σοῦ τὰ τοιαῦτα αἰτεῖν· «Ἐμὴ γάρ ἐστὶν ἡ οἰκουμένη.» Τίνας δέ μοι προσηγεῖς θύσεις θυσίας; τὴν αἵνεσιν, τὸν ὕμνον, τὴν θεολογίαν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα πληρώσεις, τὸ τῆνικαῦτα ὡς ἂν νόμον πληρώσας θεῖον, ἀντίδοσιν λήψῃ τὸ ἐπικηλούμενος εἰσακουσθῆναι. Καὶ δεικνύς πρὸς ποῖον λαὸν διαλέγεται, 40 ἐπήγαγεν· «Ἰσραὴλ, καὶ διαμαρτύρομαι σοι.» Εἴτα τὴν οἰκείαν δει-

κνυσι δεσποτεῖαν· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σοῦ εἰμι ἐγώ», ὁ τῆς Αἰγυπτιακῆς σε δουλείας ἐλευθερώσας, ὁ τὴν θάλατταν ὁδὸν δωρησάμενος, ὁ ἐν ἐρήμῳ διαθρέψας, ὁ τὸν νόμον ἐκεῖνόν σοι δεδωκώς. Μὴ γάρ δὴ ἄλλον με νομοθέτην νομίσης, τῶν νόμων ὁρῶν τὸ διάφορον.

5 [«Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς σου.» Τουτέστιν, ὁ μεγάλα θαυμάσια ἀρχῆθεν μέχρι τοῦ νῦν τῷ γένει ὑμῶν ἐνδειξάμενος.]]

«Οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε.» Οὐκ ἀμέλειάν σοι, φησίν, ἐγκαλῶ θυσιῶν· προσφέρεις γάρ ταύτας διηνεκῶς· ἀλλὰ μὴ ταύταις ὀρίσασθαι τὴν δικαιοσύνην παρεγγυῶ.

10 «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· «Ἰνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαίωματά μου;» Ἐμαρτωλὸν ἐνταῦθα τὸν παραβάτην τῶν θείων Γραφῶν φησιν. «Ὁμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ· «Οὐχ ὥραιος αἵνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ.¹» Εἰ γὰρ πάσας παραβαίνει τὰς ἐντολάς καὶ πᾶσαν ἐπιτηδεύει κακίαν, καὶ δολίαν ἀποδίδωσι τὴν γλῶσσαν· τί καὶ τὰς θείας

15 ἐπὶ στόματος φέρει Γραφάς;

«Ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος.» Πάλαι μὲν, φησίν, ἐμακροθύμησα, ἀλλ' οὐ νῦν τοῦτο ποιήσω· παραστήσω γὰρ εἰς τὸν κατὰ σοῦ ἔλεγχον τὰ σὰ ἁμαρτήματα, ἃ δὴ σὺ μὲν ὑπέλαβες μηκέτι ὑφρεστάναι, μηδὲ εἰς μνήμην ἔξειν τινός· ἐγὼ δὲ ὡς Θεὸς εἰς φῶς πα-
20 ράξω, καὶ προτεθήσονται ἐνώπιόν σου· οὐ κρύπτων ὥσπερ σὺ, καὶ ὁμοιωμένος σοι. Παράξω δὲ αὐτά, ὅπως αὐτὰ καὶ γνωρίζων αἰσχύνῃ κατὰσχέω. «Ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου.»

«Σύνετε δὴ ταῦτα, οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ.» Ὡς φιλάν-
25 θρωπος μετὰ τὸν ἔλεγχον ἐπιφέρει καὶ παραίνεσιν, μετανοίας τόπον, διδούς. Σύνετε, ὅτι μὴ χαίρων τοῖς ὑφ' ὑμῶν γενομένοις μακροθυμῶ, καιρὸν δὲ μετανοίας διδούς. Εἰ δὲ μή, ἀρπάξει ὑμᾶς ὁ ἄνομος, ἥγουν ἡ ἀνομία, μηδενὸς ὑμᾶς ῥυομένου. Ῥύομαι γὰρ τοὺς νοσούντας οἱ κακῶν εἰσι, καὶ παυσάμενους καὶ λέγοντας· «Ἐνομήσαμεν, ἡδική-
30 σαμεν, ἡσεβήσαμεν.²» Οὐ γὰρ ἔστιν ἐξομολογεῖσθαι τὸν ἔτι τὸ κακὸν ἐνεργοῦντα. «Μὴ ποτε ἀρπάσῃ, καὶ μὴ ἦ ὁ ῥυόμενος.» Μὴ ποτε, φησίν, ἀφέληται τὴν ψυχὴν ὁ θάνατος, μετανοήσατε· οὐκ ἔστι γὰρ ὁ ῥυόμενος τοὺς ἐν ᾧδου κατειλημμένους ταῖς ἁμαρτίαις. Ἀρπάζεται γὰρ ψυχὴ, ὡς παντελῶς ἐκπεσοῦσα Θεοῦ.

35 «Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με.» Ἐπαναλαμβάνει τὰ εἰρημένα, τὴν λογικὴν ἐπιτελεῖν λατρείαν παρακελευόμενος. Μετὰ τὴν πολλὴν κατηγορίαν τὸ φάρμακον τῆς ἁμαρτίας ἐδειξε, τῶν μυστηρίων δηλαδὴ τὴν ἀπόλαυσιν. Ἐκεῖνη γὰρ ἀληθῶς θυσία αἰνέσεως τὸν Θεὸν δοξάζουσα. Ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἀγγέλων αἰνοῦντες τότε καὶ μετὰ τῆς
40 κτίσεως ἱστάμεθα. «Καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἦν δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριόν μου.» Ἐν τῇ θυσίᾳ, φησί, τῆς αἰνέσεως ὁδὸς ἔστι τῆς παρὰ Θεῷ σωτηρίας.

Εἰς τὸ τέλος ΨΑΛΜΟΣ ᾠδῆς τῷ Δαυίδ.

Ν'.

Ἐν τῷ ἔλθειν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν προφῆτην, ἦνίκα
εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεέ.

Ῥπόθεσις.

5

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐξομολόγησιν δύο ἐγκλημάτων περιέ-
χοντα, τῆς τε μαιφονίας Οὐρίου καὶ μοιχείας πρὸς Βηρσαβεέ.
[Ῥποδείκνυσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις σωτηρίας ὁδὸν τὴν μετάνοιαν,
οἷόν τινα τέχνην τῆς διηνεκοῦς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ νίκης. Ὁ γὰρ ταύ-
την αἰεὶ μελετῶν καὶ κατορθῶν διαπαντὸς γίνεται νικητὴς τοῦ αἰεὶ 10
προσπαλαίοντος. Εἰσάγει δὲ καὶ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπολύ-
τρωσιν, «Ῥαντιεῖς με», λέγων. Ναὶ μὴν καὶ διδάσκει, ὡς πεφύλα-
κται αὐτῷ τὸ τῆς προφητείας χάρισμα. Οὐ γὰρ αἰτεῖ ὡς ἐστερημένος
αὐτοῦ, ἀλλὰ μὴ ἀφαιρεθῆναι ἱκετεύει λέγων «Μὴ ἀντανέλης.»]
Εἰσάγει δὲ καὶ τῆς καθ' ὅλου γεννησομένης τῶν ἁμαρτημάτων λυτρώ- 15
σεως τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος προφητείαν, καὶ τῆς ἐν πνεύ-
ματι λατρείας διδασκαλίαν. Πανταχοῦ δὲ τῶν δύο παρανομημάτων
εὐρήσεις ἐξιλεούμενον.

«Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου.» Ὡς ἐπὶ μεγάλου
ἁμαρτήματος, τοῦ μεγάλου ἔλεου τοῦ Θεοῦ δέεται τυχεῖν. «Καὶ κατὰ 20
τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.» Μόνων γάρ
ἐστὶ τῶν τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμῶν τῆς μαιφονίας ἀπολοῦσαι τὰς χεῖρας.

[Σαφέστερον δὲ ὁ λέγει ποιῶν φησιν· «Ἐπὶ πλεῖον πλυνόν με.»
Κάνταυθα τὸν πλεονασμὸν ἤγησε τῆς καθάρσεως, διὰ τὸ δεῖξαι παν-
ταχοῦ τὸ πλημμέλημα μέγα· ἥ, ἐπεὶ παρὰ Νάθαν ἤκουσε τὴν συγ- 25
χώρησιν, καὶ αἱ παντοδαπαὶ δὲ συμφοραὶ τὸ πολὺ ὑπετέμνοντο τῆς
ἁμαρτίας, φησὶ νῦν, ὅτι Δέομαι ῤυμμάτων καὶ ἐκπλύσεων, ἵνα τέ-
λεον ὁ προστετηκὼς ἀποξεσθῇ ῤύπος.]

«Ἐπὶ πλεῖον πλυνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου», τῆς ἐπὶ τῷ φόνῳ,
φησί. «Καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με», τῆς ἐπὶ μοιχείᾳ. 30
«Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω.» Καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ φόνῳ εἴ-
ρηκε. «Καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός.» Ἄνω καὶ
κάτω περιστρέφει τῆς ἁμαρτίας τὴν μνήμην τῆς ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ γινο-
μένης, ὡς οὐκ ἐώσης αὐτὸν οὔτε ἀναχωροῦσης, ἀλλὰ διαπαντὸς συν-
οῦσαν αὐτῷ καὶ ἄγχουσαν. 35

[«Ἐπὶ πλεῖον πλυνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀπὸ τῆς
ἁμαρτίας μου καθάρισόν με.» Ἁμαρτίαν δὲ τὴν μοιχείαν. Ἰστέον,
ὡς ἁμαρτία μὲν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀπόπτωσις ἐστίν· ἀνομία δὲ ἡ περὶ
τὸν θεῖον νόμον πλημμέλεια· καὶ ταῦτα ἔχουσιν ἀρχὴν ἐκάτερον τοῦ-
των. Συμφέρονται δὲ καὶ κατὰ ταυτόν· ὅτε γὰρ ἁμαρτάνων τοῦ κατὰ 40
φύσιν καὶ ἐν τῇ φύσει ἀπέτυχε σκοποῦ· τῇ γὰρ ἀνθρωπείᾳ φύσει
σκοπὸς τὸ κατὰ τὸν λόγον ζῆν τῆς ἀλογίας πόρρω ἀπεικισμένη.

Ὡσαύτως καὶ ὁ ἀνομῶν πλημμελεῖ περὶ τὸν ἐν τῇ φύσει δεδομένον νόμον, διαγενόμενος ἀκρατῶς. Καλῶς οὖν καὶ ἀπόστολος Ἰωάννης καὶ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ εἰς ταυτὸν ἀμφοτέρω περιέστησεν εἰπὼν· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ·¹» ἄλλως· Ἡ
5 ἁμαρτία κατὰλληλος τῇ ἀνομίᾳ. Πᾶς γὰρ ὁ ἀνομῶν ἁμαρτάνει, οὐ παντὸς ἁμαρτάνοντος ἀνομοῦντος. Δύναται δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου εἰρῆσθαι διὰ τό· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ.»]

«Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα.» Ἀντὶ τοῦ· Τοὺς πάντων ἀποκρυψάμενος ὀφθαλμοὺς ἐν τῷ παρανομίῳ, τοὺς σοὺς μόνους οὐ διέλαθον. Διό φησι· «Καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα.» Πολλῶν γὰρ ἀπολαύσας παρὰ σοῦ, τοῖς ἐναντίοις ἡμεῖς ἄμην. Καὶ οὐ τοῦτο λέγει, ὡς οὐκ ἠδίκησε τὸν Οὐρίαν· πῶς γάρ; ἀλλ' ὅτι ἡ μεγίστη παρανομία εἰς αὐτὸν τετόλμηται τὸν Θεὸν τὸν ἐκλεξάμενον καὶ βασιλέα ἐκ προβατέως πεποιηκότα· ἡ ἐπεὶ τοὺς
15 πάντων ἀποκρυψάμενος ὀφθαλμοὺς, τοὺς τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἠλέγχθη διὰ τοῦ προφήτου· ἡ ὡς μὲν βασιλεὺς νόμῳ ἀνθρώπων οὐχ ὑπέκειτο, ὡς δὲ θεοσεβὴς τῷ Θεῷ μόνῳ· ἡ ἐπεὶ ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς ἠλεγχεν, Θεὸς δὲ διωρθώσατο μόνος. «Σοί», φησί, «μόνῳ ἤμαρτον. Ὅπως ἂν δικαιοῦθῃς ἐν τοῖς λόγοις σου.» Ἡλεγξάς με, φησί, διὰ
20 τοῦ προφήτου παρανομήσαντα· καὶ σὺ μὲν δίκαιος ὢν καὶ τῶν ἐχθρῶν πάντοτε ῥυσάμενος, καὶ βασιλεὶς καὶ προφητεῖα τιμῆσας· ἐγὼ δὲ βέβηλος καὶ μαιφόνος. «Καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.» Ἀποδείξεις ἤτοι ὁμολογία τῶν ἁμαρτημάτων.

«Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου.» Ἐπειδὴ ὁ προηγούμενος σκοπὸς τοῦ Θεοῦ ἦν τοῦ μὴ διὰ γάμου γενέσθαι ἡμᾶς καὶ φθορᾶς· ἡ δὲ παράβασις τῆς ἐντολῆς τὸν γάμον εἰσήγαγε διὰ τὸ ἀνομῆσαι τὸν Ἀδὰμ, τουτέστιν ἀθετῆσαι τὸν ἐκ Θεοῦ δοθέντα αὐτῷ νόμον. Πάντες οὖν οἱ ἐξ Ἀδὰμ γενόμενοι ἐν ἀνομίαις συλλαμβάνονται ὑποπίπτοντες τῇ τοῦ προ-
30 πάτορος καταδίκῃ. Τὸ δέ, «Καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου», σημαίνει ὅτι ἡ Εὐα, ἀπάντων ἡμῶν ἡ μήτηρ, πρώτη ἐκίσσησε τὴν ἁμαρτίαν, ὥσπερ ὀργῶσα τὴν ἡδονήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, τῇ τῆς μητρὸς καταπίπτοντες καταδίκῃ, κισσᾶσθαι λέγομεν ἐν ἁμαρτίαις. Δείκνυσιν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀνθρώπων φύσις ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν
35 πέπτωκεν ὑπὸ τῆς ἐν Εὐᾷ παραβάσεως, καὶ ὑπὸ κατάραν ἡ γέννησις γέγονεν. Ἄνωθεν δὲ ὑφαίνει τὸν λόγον, τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς δεῖξαι βουλόμενος.

«Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι.» Ὁ νοῦς οὗτος· Σὺ, φησί, Κύριε, ὁ ἀλή-
40 θεια ὢν, ἀληθείας ἀγαπῶν, βουλόμενος ἡμᾶς ἐν ἀληθείᾳ διάγειν, ἀποκαθαριεῖς ἡμᾶς τῆς ἀρχαίας ἁμαρτίας· καὶ οὕτως ἀποκαθαριεῖς

ἡμῖν δι' ὑσώπου ὥς καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθῆναι. Ὑσώπων δὲ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν ἀφομοιοῖ, θερμὴν οὖσαν καὶ πάντα τὸν ἐν ἡμῖν ῥύπον ἀποσμήχουσιν. [Ἡ ἀποκάθαρσις δι' ὑσώπου γενήσεται, ἥτοι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὑσώπων γὰρ βοτάνη καθαρ- 5 τική.] Τὸ δέ, «Τὰ ἄδῃα καὶ τὰ κρύφια σου ἐδήλωσάς μοι τῆς σοφίας», δηλοῦντός ἐστιν, ὥς πάντα αὐτῷ τὰ ἐσόμενα ὅσα ἐν τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ ἔθετο ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπεκάλυψεν.

«Ῥαντιεῖς με ὑσώπων, καὶ καθαρισθήσομαι.» Εἰπὼν, ὅτι Δέ- 10 δωκας νόμους θείους καὶ διατάξεις, λέγει τὸ μεῖζον, ὅτι Καθαροὺς τινας ἐν τῷ νόμῳ ἔχαρίσω, καὶ δι' ὑσώπου ῥαντίσματος· κατὰ τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν καὶ ἡμῖν παράσχου τὰ ὅμοια, ὁ αὐτὸς ὢν Θεός. Ἡ 15 μυστήριον ἔοικέ τι αἰνίττεσθαι. Ἐπεὶ γὰρ Μωσῆς ἐν Αἰγύπτῳ τὸ αἷμα τοῦ προβάτου δι' ὑσώπου ταῖς φλιαῖς διεκελεύετο ἐπιρραίνεσθαι¹, τιμιωτέρῳ καὶ ἡμεῖς ἡγοράσθημεν αἵματι. Ἐπεὶ οὖν φυλακ- 20 κτήριον ἐκεῖνο ἐγένετο μὴ τι παθεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας ὑπὸ τοῦ ὅλο- 15 θρεύοντος, εἰκότως ὁ Δαυὶδ, τὴν τοῦ αἵματος ἐκείνου μνήμην ἐν ἀπορρήτῳ ποιούμενος, «Ῥαντιεῖς με ὑσώπων», φησί, καὶ τὰ ἐξῆς· αἰνι- 20 τόμενος τὴν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ ἀμνοῦ γενησομένην ἅπασιν ἀποκάθαρσιν, καὶ γλιγόμενος ὅλον ταύτης τυχεῖν, ἡ μόνῃ ἀκριβῶς ῥύψαι δύναται καὶ χιόνος θεῖναι λευκότερον. 20

«Ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην.» Ἀκουστέην μοι γενέσθαι, φησί, παρασκευάσεις πάλιν διὰ τοῦ πνεύματος τὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐσομένην ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην. Τίς δὲ ἂν εἴη αὕτη ἡ ἐκείνη ἡ γνώσις ἡ περὶ ἀναστάσεως, ἣν ἐδίδαξεν εἰπὼν, «Ἀ- 25 γαλλιάσονται ὅστέα τεταπεινωμένα;» Πότε δὲ ἀγαλλιάσονται τὰ σεσημμένα ἡμῶν ὅσῃ ἡ κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν, καθ' ὃν, ὥς ἕτερός φησι προφήτης, «Τὰ ὅσῃ ἡμῶν ὥς βοτάνη ἀνατελεῖ;² Ἀγαλλιάσεται ὅστέα τεταπεινωμένα.» Ἀγαλλιάσεται ἡ ἰσχὺς τῆς 30 ψυχῆς μου, ὅτι πρότερον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀσθενούσα.

«Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου.» Πάλιν 30 ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν ἀνατρέχει.

«Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός.» Τὴν παλαιωθεῖσάν μου, φησί, ψυχὴν σεσαθρωμένην ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνακαίνισον. «Καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.» Ἀντὶ τοῦ, 35 ἐδραῖον· ὅμοιον ὥσει λέγει· Ἀσφάλισαι τὸν νοῦν τοῦ μηκέτι εἶναι 35 εὐκολον καταπίπτειν εἰς ἁμαρτίαν.

«Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ.» Εὐχεται πάλιν πνεῦμα εἰς αὐτὸν ἔλθεῖν τὸ προφητικόν. Καταλελοιπὸς γὰρ ἦν αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν.

«Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου.» Εἰς ἅπαν τὸ 40 τῶν ἀνθρώπων γένος ἀναφέρεται. Ἀγαλλίασιν μὲν σωτηρίου τὴν

1. Πρβλ. Ἔξ. 12, 22. 2. Ἠσ. 66, 14.

παρουσίαν τοῦ Κυρίου φησί, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Συμεών· «Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου.¹» εὐχεται δὲ καὶ αὐτὸς αὐτοῦ μεταλαβεῖν. «Καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριζόν με.» Ὅπερ εἶπεν ἄνωτέρω πνεῦμα εὐθές, ἐνταῦθα ἡγεμονικὸν καλεῖ.

- 5 «Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου.» Ἐπειδὴ ἄν, φησί, ῥυσάμενός με τῆς ἁμαρτίας, αὐθις ἐπιδῶς με τὸ σὸν ἅγιον Πνεῦμα. Τότε δὴ πάλιν τὰς σὰς ὁδοὺς βαδίζειν διδάξω τοὺς παραβαίνοντας.

- «Ρῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου.» Πάλιν ἱκετηρίαν ὑπὲρ τοῦ Οὐρίου φόνου τίθεται, ὅπως ἂν ῥυσθῇ τοῦ ἐξ αὐτοῦ μiasμοῦ· ἢ μᾶλλον, «ἐξ αἱμάτων», τῶν δι' αἵματος θυσιῶν, ὡς τὰ ἐπαγόμενα τοῦ ψαλμοῦ διαδείκνυσιν εἰπόντος· «Ὅτι, εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν», καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου τὴν δικαιοσύνην σου.» Τοῦτο ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσε· «Διαλαλήσει ἡ γλῶσσά μου τὴν ἐλεημοσύνην σου·» οὐ γὰρ σιγήσω 15 τῆς ἀφέσεως ἀπολαύσας, ἀλλ' ὑμῶν σε διατελέσω καὶ τὰς σὰς διηγούμενος χάριτας. Ἐπειδὴ τὰς ἐν νόμῳ, φησί, παρητήσω θυσίας, οὐ γὰρ δύνανται ἀφιέναι ἁμαρτίας· τούτου χάριν ἦν ἡγάπησάς σοι προσήνεγκα. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ διὰ μετανοίας καὶ καρδίας συντετριμμένης.

- «Ἀγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ ἐδοκίᾳ σου τὴν Σιών.» Σιών ἐνταῦθα 20 τὴν Ἐκκλησίαν φησίν. Ὅταν γὰρ ἡυδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσας τὰ πάντα ἐν τῷ Ἰῶ αὐτοῦ, τότε καὶ τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ δέδωκεν ἐπαγγελίας. «Καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ.» Τεῖχη Ἱερουσαλήμ τοὺς ἁγίους φησὶν ἱεουργοὺς τοὺς περιφράττοντας τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ.

- 25 «Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης.» Ὅταν, φησίν, ἀγαθυνεῖς τὴν Σιών καὶ οἰκοδομηθῇ τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ, τότε δὴ τότε καὶ ἀνενεχθήσονται θυσίαι, οὐχ αἱ δι' αἱμάτων, ἀλλ' αἱ τῆς δικαιοσύνης, αἱ τῆς αἰνέσεως δηλονότι. «Ἀναφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα», καὶ αὐτὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας δηλοῖ. 30 «Τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους.» Καὶ αὐτοὺς δικαιοσύνης, ὥστε εἶναι πάντα δικαιοσύνης, θυσίας, ἀναφοράς δικαιοσύνης, ὀλοκαυτώματα δικαιοσύνης, μόσχους δικαιοσύνης.

- Εἰς τὸ τέλος, συνέσεως τῷ Δαυίδ, ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαούλ καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· Ἦλθε Δαυὶδ 35 εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμέλεχ.

ΝΑ'.

ὑπόθεσις.

Ἦνίκα ἔφυγε Δαυὶδ ἀπὸ προσώπου Σαούλ, καὶ κατήχθη φεύγων οἶκον Ἀβιμέλεχ, τῶν τε ἄρτων τῶν ἱερέων ἐγεύσατο, τὴν τε βομφαίαν

τοῦ Γολιάθ δέδεκται· ἀπελθὼν τις ἀπαγγέλλει ταῦτα τῷ Σαούλ.¹
 Δωὴκ δὲ οὗτος ὁ Σύρος δε καὶ τοσοῦτον ἐξεπολέμωσε τὴν ψυχὴν τοῦ
 Σαούλ, ὡς ἀποστείλαντα πᾶσαν τὴν πόλιν τῶν ἱερέων ἀνελεῖν, καὶ
 μὴδὲ κτήνους αὐτῶν φείσασθαι.² Ταῦτα οὖν ἀκηκοὼς ὁ Δαυὶδ τὰ προ-
 κείμενα λέγει, εἰς πρόσωπον τοῦ Σύρου ἀποτεινόμενος. Ἐχει δὲ καὶ 5
 ἀναφορὰν καὶ εἰς τὸ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ πρόσωπον καὶ τοῦ Ἰούδα.
 Περιέχει δὲ καὶ ἀγαθῶν ἐπαγγελίαν τῶν ἐσομένων, καὶ τὴν ἐν τῷ
 οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἱδρυσιν τῶν ἀγίων αὐτοῦ, διὰ τοῦ λέγειν· «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ
 ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ.» Διὸ δὴ καὶ «συνέσεως» καὶ
 «εἰς τὸ τέλος» ἐπιγράφεται ὁ ψαλμός. Χρεῖα γὰρ πολλῆς συνέσεως 10
 εἰς τὸ γνωρίσαι τῆς οἰκονομίας τοῦ κατὰ σάρκα Δαυὶδ τὸ μυστήριον.

«Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ, ὁ δυνατός;» Ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν Σύρον,
 ἢ τὸν ἐνεργήσαντα ἐν αὐτῷ διάβολον, ἀποτείνει τὸν λόγον.

«Ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας δόλον.» Τοῦτό φησι, διὰ τὸ
 ὥσπερ ξυρῆσαι καὶ ἐκκόψαι πᾶσαν τῶν ἱερέων τὴν πόλιν. 15

«Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην.» Ἠδίκηει γὰρ καταψευ-
 δόμενος τοῦ ἱερέως καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων σὺν αὐτῷ, καὶ τὰ μὴ
 πραχθέντα κατ' αὐτοῦ λέγων· τὸ γάρ, εἰπεῖν, ὡς ἐπηρώτησε τὸν Θεὸν
 περὶ τοῦ Δαυὶδ, ψεῦδος ἦν, καὶ οὐκ ἀλήθεια.

«Ἠγάπησας πάντα ῥήματα καταποντισμοῦ, γλῶσσαν δολίαν.» 20
 Πάντα γὰρ πρὸς ἐπιβουλὴν, καὶ φθόνον καὶ θάνατον τοῦ ἱερέως καὶ
 τῶν λοιπῶν ἀπάντων τῶν σὺν αὐτῷ τεθανατωμένων διεπράξατο· διὸ
 «ῥήματα καταποντισμοῦ» οἱ λόγοι τῆς τοῦ Δωὴκ ψευδολογίας εἴρη-
 ται. Ἀθρόως γὰρ πᾶσαν τὴν πόλιν τῶν ἱερέων ὥσπερ ἐν βυθῷ κατε-
 πόντισε τοῖς ἑαυτοῦ ῥήμασι. Λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα δικαίως καὶ ἐπὶ 25
 τῶν ἀρχόντων τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἰούδα.

«Ἐκτίλει σε καὶ μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματός σου.»
 Μετετέθησαν γὰρ τῆς ἱερᾶς αὐτῶν σκηνῆς, γεγονότες αἰχμάλωτοι
 διὰ τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου σταυρόν. «Καὶ τὸ ῥίζωμά σου ἐκ γῆς ζών-
 των.» Ὅμοιον τό, «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων.»³ 30

[«Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καθέλοι σε εἰς τέλος.» Λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα
 δικαίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων Ἰουδαίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, διὰ τὸ
 ἠγαπηκέναι τὰ βλαβερά «εἰς τέλος», ἀντὶ τοῦ, «παντελῶς.» «Διὰ
 τοῦτο καθελεῖ σε», ὡς οὐ καλῶς οἰκοδομηθέντα, ὁ καθαιρῶν ὑπερη-
 φάνους, καὶ ὡς κακῶς φυτευθέντα, «ἐκτίλει σε, μεταστήσαι», ἢ 35
 ἐκριζώσαι, καὶ ἀπὸ τῆς κατοικησέως σου, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ
 συγκατοικεῖν, ἐκβάλῃ.]

«Ὅψονται δίκαιοι, καὶ φοβηθήσονται.» Τῶν γὰρ ἀσεβῶν ἀναιρου-
 μένων, οἱ δίκαιοι περίφοβοι γίνονται. Καὶ σὺ μὲν, φησί, ταῦτα ὑπομέ-
 νεις· οἱ δὲ δίκαιοι, τουτέστιν οἱ σοῦ λαοί, θεασάμενοι τὴν σὴν ἀπώ- 40
 λειαν, φόβῳ κατασχεθήσονται. Ἰκανὴ γὰρ ἡ εἰς σὲ τιμωρία ἀκχεί-

1. Πρβλ. Α' Βασ. 21,1-10. 2. Πρβλ. Α' Βασ. 22,18-19. 3. Ψαλμ. 68,29.

νους φοβῆσαι· καίτοι διὰ τὴν εἰς ἐκείνους εὐεργεσίαν τοιαῦτά σου πάσχειν μέλλοντος. «Ἰδοὺ ἄνθρωπος ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπῆλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ.» Ἡγάπησε γὰρ χρυσίον μᾶλλον ὁ προδότης λαβεῖν, ἢ βοηθὸν ἔχειν τὸν Ἰησοῦν.
 5 «Καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ.» Ἀντὶ τοῦ· Καὶ ἐνίσχυσε πληρῶσαι τὴν ματαίαν αὐτοῦ καρδίαν, οὐ μεταμεληθεὶς τῆς ἀσεβείας ἐπαύσατο.

[«Ἄλλ' ἐπῆλπισεν ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτοῦ.» Καλῶς δὲ πλοῦτον καὶ τὴν δυναστείαν ματαιότητα ἐκάλεσεν ἀπὸ τοῦ πρά-
 10 γματος· οὔτε γὰρ τὸν Δωὴκ ὦνησαν, οὔτε Ἀσσυρίους, ὅποτε ἐνὸς ἀγγέλου παρουσία αὐτοὺς ἀπέκτεινε, καὶ ἄταφοι ἐκείντο.]

«Ἐγὼ δὲ ὥσει ἐλαία κατάκαρπος.» Ἀειθαλὴς γὰρ τῶν πιστευόντων εἰς Χριστὸν ἡ δόξα. [«Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη», καὶ τὰ ἑξῆς.¹ Τοῦτον τοίνυν τὸν καρπὸν ἔχων ἐν
 15 ἑαυτῷ ὁ ἅγιος ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ ὥσει ἐλαία κατάκαρπος.» ἐλαίᾳ δὲ κατακάρπῳ ὁμοιοῖ ἑαυτόν, ἐπειδὴ, ἐλεημοσύνης ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ, ἀκολούθως εἶποντο αἱ λοιπαὶ ἀρεταί. Οὕτω καὶ τὸν Ἰωβ ἀνδρεῖον μὲν, καὶ τὸν Ἰωσήφ σώφρονα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπὸ τῆς ἐπικρατούσης ἀρετῆς ὀνομάζοντες αὐτούς.] «Ἠλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος
 20 τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα.» «Ἐλεος τοῦ Θεοῦ αἱ θεῖαι Γραφαὶ ὀνομάζουσι τὸν Κύριον, διὰ τὸ γενέσθαι ἡμῖν δι' αὐτοῦ ἔλεος· ἀνεκεφαλαιώσατο γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὰ πάντα, καὶ ἀνεστοιχείωσεν.

«Καὶ ὑπομενῶ τὸ ὄνομά σου, ὅτι χρηστὸν ἐναντίον τῶν ὁσίων σου.» Ἐν τῷ ὀνόματί σου, φησί, σχοίην πεποιθήσιν, καὶ ταύτην ἐναν-
 25 τίον πάντων τῶν σῶν ἁγίων ἐξαγγελῶ. Ἔσται γὰρ μοι τὸ πρᾶγμα χρηστὸν τε καὶ ἀγαθόν.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Μαελέθ συνέσεως τῷ Δαυίδ.

NB'.

Ὑπόθεσις.

30 Ἄδει τὸν παρόντα ὑπὲρ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων καὶ πιστευσάντων εἰς Χριστόν· οἱ καὶ ἡγαλλιώντο καὶ ἠυφραίνοντο. Μαελέθ δὲ ἐρμηνεύεται «χορός», ἥτοι «χορεία.» Ἀναγκαιῶς δὲ τὰ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου λέγει, ἵνα δείξῃ ὅση τῆς παρουσίας ὠφέλεια. Ἰστέον δέ, ὥς καὶ τὴν αὐτὴν διάνοιαν πᾶσαν ὁ τρισκαιδέκατος ψαλ-
 35 μὸς περιέχει, καὶ τὰς αὐτὰς λέξεις σχεδὸν ἀπάσας· ὥστε ἐξ ἐκείνου φανερόν γενέσθαι τοῖς ἐπιζητοῦσι τὴν ἐρμηνείαν.

«Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐστὶ Θεός... Ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.» Ἐπειδὴ μὴ λογισάμενοι τὸν Θεὸν ἐφορῶντα τὰ ἀνθρώπινα, κρίνοντα κρίσει

δικαίᾳ, καὶ πᾶσαν ἀθεμιτουργίαν εἰργοντα, τούτου χάριν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε. Τοῦτο γὰρ σαφῶς τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Κυρίου πάροδον σημαίνει.

«Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθόν, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός.» Οὐχ ὑπερβολικῶς ταῦτα εἰρηται· οὐδὲν γὰρ ὑπερβολικῶς, μετ' ἀληθείας δὲ πάντα παρὰ τῇ Γραφῇ εἰρηται. Πάντες τοίνυν Ἰουδαῖοι ἐξέκλιναν τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός.¹» «Ὅθεν καὶ ἀχρεῖοι γεγόνاسι, ταύτην παραλαβεῖν οὐ βουληθέντες, οὐδενὸς ποιούντος τὸ ἀγαθόν. Ἐν ἀγνοίᾳ γὰρ αὐτοῦ πάντες ἐτύγχανον ὑπὸ τοῦ νομικοῦ πεπωρωμένοι γράμματος.»

Εἰς τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαυίδ. Ἐν τῷ ἔλθεῖν τοὺς Ζιφαίους καὶ εἰπεῖν τῷ Σαούλ· Οὐκ ἰδοὺ Δαυὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν;

ΝΓ'.

Ὑπόθεσις.

Φεύγων ὁ Δαυὶδ τὸν Σαοὺλ ἐκάθισεν ἐν τῇ ἐρήμῳ Ζήφ. Εἶτα ἀπελθόντες οἱ Ζιφαῖοι πρὸς τὸν Σαοὺλ ἀπήγγειλαν τὸν τόπον ἐν ᾧ ἦν ἀποδιδράσκων.² Ἡξίουσαν δὲ ἐλθόντα συλλαβέσθαι αὐτόν. Ὁ δέ, μετὰ χειρας τὴν λύραν λαβών, ἄτε ἐγνωκῶς τῷ προφητικῷ πνεύματι, ὥς οὐδὲν δεινὸν πείσεται παρὰ τοῦ Σαοὺλ, τὰ προκείμενα ᾄδει· Καὶ γὰρ ἀπελθὼν εἰς σύλληψιν αὐτοῦ Σαοὺλ, ἤκουσεν ἀγγελίαν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ὑπέστρεψε σπεύδων μετὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ. Ἐχοι δ' ἂν τὰ παρόντα ἀναφορὰν καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ, ὥς τὰς ἐπαναστάσεις τὰς παρὰ τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, καὶ βασιλείαν δὲ τῶν ἐθνῶν τὸν θυμὸν διηγούμενος, τὸν Θεὸν ἀξιοῖ ἐξ ἀπάντων σωθῆναι διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Προφητικῶς τε ἀποφαί- νει, ὥς περιστρέψει τοῖς ἐχθροῖς εἰς κεφαλὴν Θεὸς τὰ κακά, αὐτὸς δὲ τὰς ἐπινικίους προσάξει θυσίας. Διὸ καὶ «συνέσεως» ἐπιγέγραπται, εἰς τὸν εἰρημένον νοῦν ἀναπέμποντος ἡμᾶς τοῦ ψαλμοῦ.

«Ὁ Θεός, ἐν τῷ ὀνόματί σου σῶσόν με.» Οὐχὶ δι' ἄλλου τινὸς ἢ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ σωθῆναι ἀξιοῖ. [Ἐπειδὴ δέ, φησί, τὸ σὸν ὄνομα ἐπικαλοῦμαι, ἐν αὐτῷ τούτῳ τὴν σωτηρίαν μου παράσχου. «Καὶ ἐν δυναστείᾳ σου», τουτέστι τῷ Ὑψί σου, «κρινεῖς με» ἀντὶ τοῦ· Οὐκ ἄλλοις κριταῖς, ἀλλὰ τῇ δυνάμει σου εἰς ἐξέτασιν παραδοθῆναι.] «Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου κρινεῖς με.» Κρίνας γὰρ τὴν κρίσιν αὐτῶν, τοὺς μὲν ἀπωλεῖα παρέδωκε, τοὺς δὲ ἔσωσεν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

«Ὁ Θεός, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου.» Δέξαι μου τὰς ἱκετείας σὺν εὐμενείᾳ. «Ἐνώτισαι τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου.» «Ὅμοιον τῷ· «Καὶ νῦν, Κύριε, ἐπίδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν.»»

1. Ἰω. 14, 6. 2. Πρβλ. Α' Βασ. 23, 19, 26, 1. 3. Πράξ. 4, 29.

Εἰς τέλος ἐν ὕμνοις συνέσεως τῷ Δαυίδ.

ΝΔ'.

Ὑπόθεσις.

Τῷ Πνεύματι θεωρήσας ὁ Προφήτης τὰ ἐσόμενα κατὰ Χριστοῦ
 5 παρὰ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα, λύπης πληρούμενος
 καὶ ἀμηχανίας, ἦν καὶ «ἀδολεσχίαν» ἐν τῷ παρόντι ὠνόμασε, διατελεῖ
 ταραττόμενος καὶ ἀπορῶν ἐν τοῖς τολμωμένοις, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν
 ἐνωτίσασθαι τὴν προσευχὴν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο αὐτῷ παρασχεῖν·
 εἶτα δεύτερον γινῶναι τὴν διὰ τῆς προσευχῆς ἀναπεμπομένην δέησιν·
 10 καὶ τρίτον τὴν κατάστασιν θεάσασθαι τοῦ τὴν προσευχὴν ἀναπέμπον-
 τος· καὶ οὕτως αὐτὸν καταξιῶσαι τῆς ἑαυτοῦ ἀκοῆς· διὸ ἐπιλέγει·
 «Πρόσχες μοι, καὶ εἰσάκουσόν μου.»

«Ἐνωτίσαι, ὁ Θεός, τὴν προσευχὴν μου.» Διαφόρους ἱκετείας
 προσφέρει δεχθῆναι ταύτας ἀντιβολῶν. Μὴ παρίδῃς γάρ με, φησί,
 15 ποτινῶμενον, ἀλλ' εὐμενῶς μοι πρόσχες, καὶ τὴν βοήθειαν ὠρεξον.

«Ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην.» Ἀμηχανίας
 γὰρ ἐπληροῦτο, βλέπων τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος γινομένην παρανο-
 μίαν, ἦν καὶ διδάσκει ἐφεξῆς λέγων· «Ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ καὶ ἀπὸ
 θλίψεως ἁμαρτωλοῦ.» Ὁ δὲ πᾶς νοῦς οὗτος· Πρόσχες ὅπως ἐλυπή-
 20 θην, ὅπως ἐταράχθην, ὅπως ἀδολεσχίᾳ πεπλήρωμαι· ἀποδεξάμενός
 τε ταῦτα, εἰσάκουσόν μου.

«Ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμέ ἀνομίαι.» Πάντα γὰρ τὰ κατὰ τοῦ
 Σωτῆρος συμβάντα πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀναφέρει πρόσωπον. [Διὰ μνη-
 σικακίαν μοι ταῦτα ἐποιοῦν τεχθεῖσαν ἐξ ὀργῆς ἀλόγου. Κότος ἡ
 25 ἐπίμονος ὀργή. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν περιδεῆς ἐγενόμην καὶ τε-
 ταραγμένος, ὡς ἐπιστάντος μοι ἤδη τοῦ θανάτου, καὶ τοσαύτη μοι
 ἦλθεν ἀγωνία καὶ φόβος, ὡς μὴδὲ δοκεῖν τὴν ἀκτῖνα φαίνειν, ἀλλ'
 ἐσκοτίσθαι· καὶ ἐλογισάμην τὴν φυγὴν εἶναι πάντων ἀμείνω, καὶ
 ἠυχόμην γενέσθαι μοι πτέρυγας ἐπὶ τῷ μεταστῆναι καὶ ἀλλαχοῦ
 30 καταπαῦσαι.] «Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί, καὶ δειλία θανάτου
 ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ.» Ἰδοὺ ἡ καρδία μου, φησί, διέστρεψε τὰ ἔνδον μου·
 ἀλλὰ καὶ «δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ.» Ἦτοι δὲ τοῦ σωτηρίου
 θανάτου λέγει, ἐφ' ᾧ δειλίας ὁ Προφήτης ἐπληροῦτο ἀνθρωπίνῳ
 λογισμῷ κινούμενος· ἢ τοῦ τῶν ψυχῶν θανάτου, τῶν ἀπόλλυσθαι
 35 μελλόντων διὰ τὰ τοιαῦτα τολμήματα. Ἀλλὰ «φόβος» καὶ «τρόμος»
 ἐπέπεσε τῷ Προφῆτῃ ὁρῶντι τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα ὑπὸ
 τῶν ἀσεβῶν πάσχοντα, «ἐκρυσπε» δὲ αὐτὸν «σκοτός», ὡς ἂν σκό-
 του ἀληθῶς ἄξια τὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος δρώμενα. Εἶτα, ὥσπερ ἀπο-
 λειφθεὶς ἐν μέσῳ τῶν ταῦτα δρώντων, μήτε μίαν τε ἔχων ἀποφυγὴν,
 40 μὴδὲ ὅποι κλίνας ἑαυτὸν ἐκτὸς τῶν κακῶν γένοιτο, εὐχεται μετέωρος
 ἐπαρθῆναι, καὶ πετηνὸς γενόμενος δι' ἄερος ἐκφυγεῖν.

«Προσδεχόμεν τὸν Θεὸν σφύζοντά με, ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ

καταιγίδος.» Καταιγίδα ὀνομάζει τὴν διὰ τοῦ πάθους αὐτῷ συμβᾶσαν λύπην.

«Ὅτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει.» Αἰτίαν παρατίθησι δι' ἣν καὶ τὴν προσευχὴν ἐποίησατο.

«Ὅτι, εἰ ἐχθρὸς ὤνειδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν.» Ταῦτα εἰς πρόσωπον τοῦ προδότου ἀναφέροντ' ἂν δικαίως. «Σὺ δέ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμῶν μου καὶ γνωστὴ μου.» Ἀντὶ τοῦ, Κατεστάθης ἡγεμῶν ὑπ' ἐμοῦ, ὁ Ἰούδας δηλονότι. «Ὅς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα.» Ὅμοιον ὥσει λέγοι. Τῆς αὐτῆς τραπέζης πολλάκις ἡξιωμένος. «Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐπορεύθημεν ἐν ὁμονοίᾳ.» Τοῦτό φησι διὰ τὸ συνεληλυθέναι αὐτῷ πολλάκις εἰς τὸ ἱερόν.

«Ἐλθέτω δὴ θάνατος ἐπ' αὐτούς, καὶ καταβήτωσαν εἰς ᾧδου ζῶντες.» Ἐπειδὴ οὐκ ἐθέλησάν σε τὴν ζωὴν παραδέξασθαι, ταύτῃ τοι θάνατος διαδέχεται αὐτούς. Τὸ δέ, «Καταβήτωσαν εἰς ᾧδου ζῶντες», ὅτι δὴ, γινώσκοντες αὐτὸν εἶναι τὸν κληρονόμον, εἶπον· «Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν·¹» τὴν γὰρ γνῶσιν ἀντὶ τῆς ζωῆς ἐτεθεῖκει.

«Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσέ μου.» Ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα. Καὶ τί ἐκέκραξεν; ἡ λυτρωθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ζητούντων ἀπολέσαι αὐτήν. Διὸ δὴ καὶ εἰσηκουσται.

«Ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι.» Ἀντὶ τοῦ, Οὐ παύσομαι διηγούμενος, ὅτι δὴ εἰσακούσας λελύτρωσαι τὴν ψυχὴν μου.

«Ὅτι ἐν πολλοῖς ἦσαν σὺν ἐμοί.» Ὅτι οἱ πολλοὶ συνίεσαν κατ' ἐμοῦ βουλόμενοι τὴν ψυχὴν μου ἐξαίρειν.

«Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα.» Ταπεινωθήσονται, φησί, ἐπειδὴ οὐδὲ ἔχουσι τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἀντάλλαγμα. Ἀπαξ γὰρ ἀρνήσάμενοι τὸ τίμιον αἷμα Χριστοῦ, τὸ εἰλημμένον ἀντάλλαγμα ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, οὐκέτι εὐποροῦσι λύτρου.

«Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἀποδιδόναι.» Αὐτὸς μὲν ἐξέτεινε τὴν παρεκτικὴν χεῖρα τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸ μεταλαβεῖν αὐτοὺς τῆς εὐλογίας· οἱ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐδέξαντο· ἀλλὰ καὶ τὴν «διαθήκην ἐβεβήλωσαν», δηλονότι τὴν εὐαγγελικὴν.

«Διεμερίσθησαν ἀπὸ ὁργῆς τοῦ προσώπου αὐτοῦ.» Ἐπειδὴ κακοῦργοι περὶ τὸν εὐεργέτην γεγόνασι, ταύτῃ τοι καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον αὐτοὺς διεσχόρπισε. «Καὶ ἤγγισαν αἱ καρδίαι αὐτῶν.» Πάλιν περὶ τοῦ Ἰούδα τὸν λόγον ἀποτείνεται. Τῇ καρδίᾳ, φησί, κατεδέξατο τὸ προδοῦναι Χριστόν. Καὶ δὴ λόγους προσέφερεν ἀπαλούς τε καὶ λείους, ἀλλ' ἦσαν κακίας πλήρεις. Τίνες δὲ οἱ λόγοι ἢ τό, «Χαῖρε, Ῥαββί²», ἐπὶ προδοσίᾳ λεγόμενον;

«Ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέμινάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέ-

1. Ματθ. 21, 38. 2. Ματθ. 26, 49.

ψει.» "Ομοιον τό· «Μὴ μεριμνήσητε τί φάγητε, ἢ τί πίνητε, ἢ τί ἐνδύσθησθε.¹ Οὐ δώσει εἰς τὸν αἰῶνα σάλον τῷ δικαίῳ.» Ἀντὶ τοῦ· Ἐκσπάσει τοὺς δικαίους ἐν παντὶ καιρῷ ἀπὸ πάσης ἐπαναστάσεως ἐχθρῶν.

«Σὺ δέ, ὁ Θεός, κατάξεις εἰς φρέαρ διαφθορᾶς.» Τοὺς ἐπαναστάτας δηλονότι καὶ σταυρῷ παραδόντας. Φρέαρ γὰρ διαφθορᾶς τὸν ἄδην φησὶν. «Ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος οὐ μὴ ἡμισεύσωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν.» Ἄνδρας αἱμάτων τοὺς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀποκτείνοντάς φησιν, οἱ καὶ τῆς ζωῆς οὐ πεπληρώκασι τὸν χρόνον, τῇ Ῥωμαίων παραδοθέντες μαχαίρα.

10 Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, τῷ Δαυίδ εἰς στηλογραφίαν, ὅποτε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ.

NE'.

Ὑπόθεσις.

Δαυὶδ φεύγων τὸν Σαοὺλ ἔσχε τοὺς συνακολουθοῦντας αὐτῷ
15 ἄνδρας ἐξακοσίους. Εἴτα παρερχόμενος εἰς Γέθ τετίμηται παρὰ τῶν ἀλλοφύλων· ἀφώρισαν γὰρ αὐτῷ οἰκητήριον τὴν Σικελάν.² Ἀναφέροίτο δ' ἂν ὁ ψαλμὸς καὶ εἰς πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας τῆς πάλαι μὲν ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένης, καθ' ὃν εἰδωολάτρει καιρὸν, καὶ δουλευούσης δαίμοσι. Ῥυσθείσης δὲ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ
20 γεγονότος ἐκ σπέρματος τοῦ κατὰ σάρκα Δαυίδ, τοῦ καὶ πολεμήσαντος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὥσπερ ἐν στήλῃ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν νίκην γράψαντος. Τότε γὰρ καὶ τιμῆς αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἤξιωσαν, τουτέστιν οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντες εἰς αὐτόν.

«Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ὅτι κατεπάτησέ με ἄνθρωπος.» Ἡ περὶ
25 τοῦ Σαοὺλ ὁ Δαυὶδ φησιν, ἢ καὶ ἅγιος πᾶς, διὰ τὰς θλίψεις ἃς ἔχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Πολλάκις δὲ καὶ ὁ καθείς ἡμῶν ἄνθρωπος τὸν χαλεπὸν τοῦτον ὑφίσταται πόλεμον, ὅλην τὴν ἡμέραν παρὰ τοῦ Σατανᾶ πολεμούμενος καὶ παρ' αὐτοῦ πατούμενος. Εἰ γὰρ καὶ ἀνθρώπου ὁ ψαλμὸς ἐμνημόνευσεν, ἀλλ' ὁμῶς τὸν Σατανᾶ αὐτόν, ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ
30 πολλάκις ὀνομαζόμενον, ἢ τίνα τῶν ἐκεῖ στρατευομένων αἰνίττεται. Πλὴν καὶ τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν ταῦτα ὑποβάλλειν ἀρμόδιον, χρόνῳ πολλῷ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἀπατηθέντα, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ πόλεμον διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς ὑπομείναντα, οὓς ἐν τοῖς ἐξῆς σαφέστερον ἐφησεν αἰνιττόμενος.

35 «Κατεπάτησάν με οἱ ἐχθροὶ μου ὅλην τὴν ἡμέραν.» Ἦδει, ὅτι Σαοὺλ ἐπεβούλευσεν αὐτῷ ἐνηχούμενος παρὰ τῶν ἀοράτων δαιμόνων. Ἡ καὶ τό, «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλῃ πρὸς αἵμα καὶ σάρκα», δηλοῖ, «ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.³» «Ὅτι

1. Ματθ. 6, 31. 2. Πρβλ. Α' Βασ. 27, 2-6. 3. Ἐφεσ. 6, 12.

πολλοὶ οἱ πολεμοῦντές με ἀπὸ ὕψους.» Εἰ καὶ ἐπανίστανται, φησὶν, ἀλλ' ἡγήσῃ πάντας ἐλπίζων ἐπὶ σέ. Αὕτη γάρ μοι ἡ ἐλπίς τοσαύτην ἰσχὺν παρέσχεν, ὥς τοὺς πάλαι πολεμοῦντας μὴ δεδοικέναι με.

«Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινέσω τοὺς λόγους μου.» Πολεμοῦμενος παρὰ τῶν ἐχθρῶν, φησί, καθοπλίζω ἑμαυτὸν εἰς τὸ μὴδὲν παθεῖν κακόν, 5 δλους τοὺς λόγους μου ὕμνους ποιῶν καὶ ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ, καὶ τὴν ἐλπίδα ἐπ' αὐτῷ ποιούμενος· διὸ καὶ πάσης σαρκὸς ἔξω τὸν φόβον ἐποιούμην.

«Ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς λόγους μου ἐβδελύσσοντο.» Ἐγὼ μὲν, φησὶν, ὅλην τὴν ἡμέραν ἀντιτίθουν τοὺς λόγους μου τῷ Θεῷ· αὐτοὶ 10 δὲ οὐ διέλειπον πᾶσαν ἡμέραν κατ' ἐμοῦ τὴν σπουδὴν ἑαυτῶν συντιθέντες εἰς κακά. «Παροικήσουσι καὶ κατακρύψουσιν, αὐτοὶ τὴν πτέρναν μου φυλάξουσιν.» Τό, «παροικήσουσι», ἀντὶ τοῦ, «συναχθήσονται», τίθεται. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Οὕτω, φησί, διὰ πάσης ἡμέρας ἐσχόλαζον τοὺς κατ' ἐμοῦ λόγους κινούμεντες, καὶ πᾶς ὁ διαλογισμὸς αὐτῶν 15 κατ' ἐμοῦ ἐγένετο, ὥς σπουδάζειν συνάγεσθαι αὐτοὺς ὁμοῦ καὶ λαθραίας ποιεῖσθαι τὰς κατ' ἐμοῦ σκευάς, καὶ μὴ μέχρι τούτου χωρεῖν, ἀλλὰ καὶ περιεργάζεσθαι μου τὴν πτέρναν, τουτέστι τὴν τοῦ βίου πορείαν, εἴ πως σκελίσαντες δυνηθεῖεν καταβαλεῖν με. Καὶ τὰ ἴχνη δέ μου παρετήρουν ὅποια βαδίζοιμι, ἵνα ἐπιλάβωνταί μου. Καὶ ταῦτα 20 μὲν οἱ μάτην διώκοντες κατ' ἐμοῦ ἔπραττον· σὺ δέ, Κύριε, ἡ ἐμὴ ἐλπίς, ἐμὲ μὲν τῆς ἀδίκου αὐτῶν κατασκευῆς ῥύσαι· αὐτοὺς δὲ μετελθὼν τῇ σαυτοῦ ὁργῇ κατάβαλε.

«Ὁ Θεός, τὴν ζωὴν μου ἐπήγγειλά σοι.» Παρρησίαν ἄγων, φησί, καὶ μὴ ἐπαισχυνόμενος τῇ ἑμαυτοῦ ζωῇ, ταύτην σοι πᾶσαν 25 ἐξήγγειλα. Σὺ δὲ ἀποδεχόμενος αὐτὴν τὰ δάκρυά μου οὐκ ἀπώσω· ἀλλὰ πρὸ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν ἔθου αὐτά, πιστούμενος τὴν σὴν ἐπαγγελίαν τὴν λέγουσαν· «Ἐτι σοῦ λαλοῦντος ἔρῳ· Ἰδοὺ πάρεμι.¹» Διὸ συνέβαινε, ἐμοῦ εἰσακουομένου, τοὺς ἐχθροὺς μου εἰς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν· ὅθεν φημί· «Ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἐπικαλέσωμαί σε.» 30

«Ἐπιστρέψουσιν οἱ ἐχθροί μου εἰς τὰ ὀπίσω.» Αὐτοῖς ἔργοις, φησί, παρείληφα, καὶ ἔγνων ἀκριβῶς, ὅτι οὐκ ἐπὶ ματαίῳ ἡ ἐλπίς· ἀλλὰ Θεὸν βοηθὸν ἐκτησάμην.

«Ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, εὐχαί, ἃς ἀποδώσω αἰνέσεώς σου.» Ἐπειδὴ τῆς σῆς οἰκονομίας ἡξίωσας ἡμᾶς, φησί, καὶ ἔσωσας, τί ἀνταποδώ- 35 σομέν σοι, ἢ θυσίας αἰνέσεως; «Ὅτι ἐρρύσω τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου.» Τοῦ νοητοῦ, φησί, τουτέστι τῆς ἀγνωσίας τῆς περὶ Θεοῦ. «Καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος.» Τῆς ἁμαρτίας λέγει, αὕτη γὰρ κατέφερεν εἰς θάνατον. «Εὐαρεστήσω ἐνώπιον Κυρίου ἐν φωτὶ ζώντων.» Ὁ γὰρ ῥυσθεὶς τῆς ἁμαρτίας καὶ καθαρὸς ἀποτελεσθεὶς, 40 οὗτος ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐν τῇ τῶν ζώντων χώρᾳ εὐαρεστήσει

τῷ Κυρίῳ. Τοῦ δὲ βυσθῆναι ἐκ θανάτου καὶ ἐλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, μερίδα δὲ σχεῖν καὶ ἐν τῇ τῶν ζώντων χώρα, πρόξενος ἡμῖν γέγονεν ἡ τοῦ Κυρίου παρουσία. Διὸ καὶ «στηλογραφία τῷ Δαυίδ» ἀναγέγραπται ὁ ψαλμός.

- 5 Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης τὸν Δαυίδ, εἰς στηλογραφίαν, ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου Σαούλ εἰς τὸ σπήλαιον.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΣ'.

Ὑπόθεσις.

Φεύγων τὸν Σαούλ ὁ Δαυίδ διώκοντα ἦλθεν εἰς σπήλαιον μετὰ
10 ἀνδρῶν τετρακοσίων, ὅτε καὶ τὴν διπλοῖδα τοῦ πτερυγίου ἔτεμε τοῦ Σαούλ.¹ Τότε δὲ καὶ τὸν ψαλμὸν ᾄδει. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὰ πεπραγμένα ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Χριστῷ, ὅτε ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ὁφθεῖς μετὰ σαρκὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπήλασεν ἡμῶν τὴν φθοράν.

«Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ἐλέησόν με.» Ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος τὴν εἰς αὐτὸν ὑμνωδίαν προσέφερεν. «Ὅτι ἐν σοὶ πέποιθε ἡ
15 ψυχὴ μου, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιδῶ.» Ἔθος τῇ θεῇ Γραφῇ πτέρυγας καλεῖν τὴν ἐπισκοπικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας.»² Ἐπὶ
20 τῇ σῇ οὖν βοήθειᾳ, φησί, τὴν ἐλπίδα ἔχω. «Ἔως οὐ παρέλθη ἡ ἀνομία.» Τοῦτέστιν, ἕως οὐ ἐκ μέσου γένηται ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις αἱ πονηραί.

«Κεκραξομαι πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὕψιστον, τὸν Θεὸν τὸν εὐεργετήσαντά με.» Ἐξομολογήσομαι, φησί, καὶ εὐχαριστίας ἀναθήσω
25 σοι τῷ εὐεργέτῃ μου. «Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔσωσέ με.» Σαφῶς τὴν κάθοδον τοῦ Κυρίου κηρύσσει. «Ἐδωκεν εἰς ὄνειδος τοὺς καταπατοῦντάς με.» Τὰς νοητάς δηλονότι καὶ ἀντικειμένους δυνάμεις. [Παράσχου οὖν τὴν εὐεργεσίαν, ἵνα ἐξῇ μοι λέγειν μετὰ παρρησίας, ὅτι ἐξ οὐρανοῦ ἐπείδες τὰ καθ' ἡμᾶς· καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα διωρθώσω,
30 τὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν πρὸς ὀνειδισμόν ἡγαγες. Ἡ δὲ τὴν σωτηρίαν φησίν, ἥ ἐσώθη ἐν τῷ σπηλαίῳ ὅτε μᾶλλον ὑπεζούσιον ἔλαβε τὸν ἐχθρόν, εἰ δέ, ἐφείσατο. Ὁ δὲ καὶ ὄνειδος ἦν τῷ σσασμένῳ, ὡς μάτην ἐπιβουλεύοντι τῷ Σωτῆρι.] «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεός τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ.» Ἐλεος καὶ ἀλήθεια τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός.

35 «Καὶ ἐρρύσατο τὴν ψυχὴν μου ἐκ μέσου σκύμνων.» [Μέσος δὲ ἀπολειφθεὶς σκύμνων τῶν τῆς Γέθ ἁλλοφύλων. Ἡ τὸ ὅσον ἐπ' ἐμέ, καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσεβείᾳ ἐκοιμήθην τεταραγμένος. Ἄλλ' ὁ Ὑψιστος, τὸν Λόγον αὐτοῦ ἀποστείλας, ἐρρύσατο τὴν ψυχὴν μου, ὡς μηδὲν αὐτὴν ἐκ τῆς ταραχῆς τῶν σκύμνων βλαβῆναι. Τίνα δὲ τὰ

1. Πρβλ. Α' Βασ. 24, 4-5. 2. Ματθ. 23, 37.

θηρία ταῦτα; υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἄν' οἱ ὀδόντες ὅπλα καὶ αἱ
 βουλαί· ἀντὶ τοῦ, βλαπτικοὶ εἰσι διὰ πάντων. «Ὡσπερ ἡ μάχαιρα,
 ἡκονημένη οὖσα, ῥαδίως ἀναιρεῖ, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα, τετηγμένη
 οὖσα, ταῖς καταλαλιαῖς ἀναιρεῖ.] Σκύμνων τῶν νοητῶν δηλονότι.
 «Ἐκοιμήθην τεταραγμένος.» Ἐπειδὴ ἐρρύσθην, φησὶν, ἐκ τῶν νοη- 5
 τῶν σκύμνων, τούτου χάριν καὶ ἀναπαύσομαι, καίτοι πάσαι ὑπ' αὐ-
 τῶν ταραττόμενοι. «Ἰοὶ ἀνθρώπων, οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὅπλα καὶ βέλη.»
 «Ταῦτά φησι κατασημαίνων τὰ τῷ Σωτῆρι συμβάντα κατὰ τὸν τοῦ
 πάθους καιρὸν, ἡνίκα πρὸς Πιλάτον ἔκραζον οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ Χρι-
 στοῦ τό, «Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν¹», καὶ ὅτι «Εἰ μὴ ἦν οὗτος 10
 κακοῦργος, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.²»

«Ἵψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν
 ἡ δόξα σου.» Εἰ καὶ καθῆκας, φησὶν, ἑαυτὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτη-
 ρίαν εἰς ἐκούσιον κένωσιν, καὶ γέγονας ὑπήκοος μέχρι θανάτου³,
 ἀλλὰ καὶ πάλιν ἄνελθε εἰς οὐρανῶς, ὅτι καὶ ἀνελθὼν τῆς σῆς δόξης 15
 πληρώσεις πᾶσαν τὴν γῆν.

«Παγίδα ἡτοίμασαν τοῖς ποσὶ μου.» Τοὺς καταβάλλοντάς με,
 φησί, διὰ τῶν παγίδων παρσκευάσας εἰς αὐτὸν ὃν ὥρυξαν βόθρον
 ἐμπεσεῖν. Διὸ δὴ καὶ ταῦτα κατορθώσας ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὑψώθητι.

«Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὁ Θεός, ἐτοίμη ἡ καρδία μου.» Παρα- 20
 καλεῖ δέξασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ ἐπηγγείλατο ἀνερχόμενος
 πέμψειν ὁ Μονογενής, ἐτοίμην εἰς τὸ δέξασθαι λέγων γεγενῆσθαι
 τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν.

«Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα μου.» Δόξαν ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ προφη-
 τικόν φησιν. «Ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα.» Ψαλτήριον μὲν 25
 τὴν ψυχὴν φησι, κιθάραν δὲ τὸ σῶμα καλεῖ. «Ἐξεγερθήσομαι ὁρθρου.»
 Ἐν αἰσθήσει, φησί, τοῦ νοητοῦ φωτός γενόμενος ἐπὶ τὸ ὕμνεῖν ἐξε-
 γερθήσομαι.

«Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσι.»
 Τὴν τῶν ἀπάντων ἐπιστροφὴν εὐαγγελίζεται δι' ὧν ἐξομολογεῖται, 30
 ἅτε δὴ πάντων τῶν ἐθνῶν τοὺς αὐτοῦ ἁδόντων ὕμνους. «Ὅτι ἐμεγα-
 λύνθη ἕως τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου.» Ὅμοιον τῷ «Ὅτι καὶ αὕτῃ
 ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέ-
 κνων τοῦ Θεοῦ.⁴» «Καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.» Ἀληθεῖς,
 φησί, τὰς τῶν νεφελῶν, τουτέστι τῶν προφητῶν, διὰ τῶν πραγμάτων 35
 ἀπέδειξάς σου φωνάς.

[«Ἐως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.» Ἀληθεῖς, φησί, τὰς τῶν
 νεφελῶν, τουτέστι τῶν προφητῶν, διὰ πραγμάτων ἐπεδείξαντο φωνάς.
 «Ἐως τῶν οὐρανῶν», ὅμοιον τῷ «Ὅτι καὶ αὕτῃ ἡ κτίσις ἐλευθε-
 ρωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ 40
 Θεοῦ.]]

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης, τῷ Δαυὶδ εἰς στηλογραφίαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΖ'.

Ἑπόθεσις.

Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχει τῷ προλαβόντι ὁ παρὼν ψαλμός, μᾶλλον
5 δὲ σαφῶς ἐξηγεῖται ποῖον κατὰ τῶν ἐπαναστάντων τῷ Σωτῆρι
τὸ τέλος γέγονεν.

«Εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε.» Ἐπειδὴ συνήγοντο κατὰ
τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἐκδικοῦντες τὸν νόμον, εἰκότως αὐτοῖς τὸ προφητι-
κὸν ἐντέλλεται πνεῦμα, εἰ γε ἄρα τοῦ δικαίου φροντίζουσιν, εὐθέα
10 κρίνουν, τουτέστι δίκαια. Οἱ δὲ οὐκ ἔκριναν δίκαια, τὸν ἀθῶον καὶ
δίκαιον ἀποκτεῖναι βουλόμενοι. «Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργά-
ζεσθε ἐν τῇ γῇ.» Εἰ καὶ οἱ λόγοι, φησί, χρηστοί, διεκδικεῖν προσποιού-
μενοι τὸν νόμον· ἀλλ' ἡ καρδία πικρίας ἐστὶ πλήρης, καὶ αἱ πράξεις
δὲ ὁμοίως ἀνομίας πεπλήρωται.

15 «Ἀπὸ τῆς ἀπληροφάνειας οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας.» Δείκνυσιν τὸ
μηδεμίαν αὐτοὺς τὸ παράπαν ἐσχηκότας αἰτίαν εἰς σωτηρίαν. [Διὰ
γὰρ Ἡσαίου τοῦ προφήτου πρὸς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔφη· «Ἐγνων,
ὅτι ἀθετῶν ἀθετήσεις, καὶ ἄνομος εἶ, καὶ ἐκ κοιλίας κληθήσῃ.» κοιλίαν
τὸ ἅγιον βάπτισμα λέγων]. «Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ
20 ὄφeos.» Θυμὸν φησι τὴν ψυχὴν, ἣν καὶ ὁμοίαν εἶναι φησι τοῦ ἐν παρα-
δείσῳ ὄφeos· ὃς ὑποκρινάμενος ῥήματα φιλίας, τὸν θάνατον εἰσῆγα-
γεν. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ οὗτοι παραπλησίως, «Ῥαββί¹», καὶ «Δι-
δάσκαλε²», λέγοντες, καί, «Οἶδαμεν, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας³»,
καὶ τὰ τοιαῦτα προφερόμενοι ῥήματα, ἐβουλεύοντο παραδοῦναι σταυ-
30 ρῷ· τούτου χάριν τῇ ὁμοιώσει τοῦ ὄφeos παρεβλήθησαν. «Ὡσεὶ ἀσπί-
δος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὄτα αὐτῆς.» Οὐ μόνῳ τῷ ὄφει, φησί,
παρεικασθεῖεν ἄν, ἀλλὰ καὶ ἀσπίδι ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐχούσῃ τὸν ἰόν,
μὴ βουλομένη τε ἐπακούειν τῶν ἐπιδῶν εἰς τὸ τοῦ θυμοῦ παύεσθαι.
Ταῦτα δὲ φησιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν Ἡσαίου φωνὴν ἐβάρυναν
30 τὰ ὄτα, τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τοὺς παρὰ τοῦ Κυρίου λόγους.

«Ὁ Θεὸς συντρίψει τοὺς ὀδόντας αὐτῶν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.»
Ὀδόντας ἐν τούτῳ τὰς συκοφαντίας αἷς πεποιήνται κατὰ τοῦ Κυρίου
φησί, καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τῆς ἱναστάσεως· ἡ ὀδόντας τὴν δυνάμιν φη-
σιν, ἐπειδὴ τῶν λεόντων ἐν τοῖς ὁδοῦσιν ἡ δύναμις. «Ἐξουθενωθή-
35 σονται ὥσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον.» Εὐκαταφρόνητοι, φησὶν, ἔσονται
ὕδατι παραπλησίως ἐσκεδασμένῳ καὶ παντελῶς ἀχρήστῳ. «Ἐντενεῖ
τὸ τόξον αὐτοῦ ἕως οὗ ἀσθενήσῃ.» Τόξον ἐν τούτοις τὴν ἀπόφασιν
τὴν ἐν τῷ θεῷ βήματι γεννησομένην φησί. Τὸ δέ, «ἕως οὗ», ἀντὶ
τοῦ, «καί», κεῖται· ἵνα ἡ, «καὶ ἀσθενήσουσιν.» Ἐπεσε τὸ πῦρ ἐπ'
40 αὐτούς, καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον.» Ἐμβληθέντες, φησὶν, εἰς τὸ πῦρ

τὸ αἰώνιον, τῆς δικαιοσύνης τὴν ἡλίον οὐκ ἐθεάσαντο. "Ὁμοιον δὲ τό' α' Ἀρθήτω ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου.¹»

«Πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τὴν ῥάμνον.» Ῥάμνος ἀκανθῶδες φυτόν. Λέγει δὲ τὸν ἀκάνθινον στέφανον. Πρίν, φησίν, αὐξῆσαι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν, τουτέστι τὰς ἁμαρτίας, καὶ γενέσθαι ῥάμνον, ἀντὶ τοῦ ἐξανθῆσαι καὶ καρποφορῆσαι, μετελεύσεται ὑμᾶς ἡ θεία ὀργή.

«Εὐφρανθήσεται δίκαιος, ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν.» Οἱ δίκαιοι, φησίν, ἐκ μέσου γιγνομένους τοὺς ἀλιτηρίους θεώμενοι δαίμονας κατὰ τὸν τῆς δικαιοκρισίας καιρὸν, ἐπὶ τῷ δικαίῳ κρίματι τοῦ Θεοῦ εὐφρανθήσονται· ἅτε δὴ ἀθῶοι αὐτοὶ εὐρεθέντες τῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ κολάσεως. Τὸ γάρ, «νίψεται», ἐπὶ τοῦ ἀθώου ληπτέον κατὰ τό' «Νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου.²» «Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ.» Τό, «ἄρα», ἀντὶ τοῦ, «ὄντως», τέθειται. Ἄρα ἐστὶν ὁ Θεὸς κρίνων αὐτούς. Ὁμολογοῦσι, φησί, ὄντως δικαίαν ὑπάρχειν τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὸ τέλος, μὴ διαφθείρης, τῷ Δαυίδ, εἰς στηλογραφίαν, ὅποτε ἀπέστειλε Σαούλ, καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ, τοῦ θανατῶσαι αὐτόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΗ'.

*Υπόθεσις.

Διαφθονήσας τῷ Δαυίδ ὁ Σαούλ, καίτοι εὐεργέτην ὄντα, ἐζήτει ἀποκτεῖναι, ποτὲ μὲν ἀκοντιζὼν τὸ δόρυ κατ' αὐτοῦ³, ποτὲ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκπολιορκῶν αὐτόν.⁴ Ἀναφέρεται δὲ εἰς πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, τοῦ εὐεργετοῦντος μὲν τὸν ἀχάριστον Ἰσραὴλ, οὐ καὶ πρόσωπον εἶχεν ὁ Σαούλ, ἐπιβουλευομένου δὲ παρ' αὐτοῦ. Εὐαγγελίζεται δὲ καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ἀπάντων κλήσιν, ἐκβαλλομένου δηλονότι διὰ τὴν δυσσέβειαν τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ.

«Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου, ὁ Θεός.» Εὐχεται αἰσθητῶν τε καὶ νοητῶν ἀπαλλαγῆναι ἐχθρῶν. Οὗτοι γὰρ δὴ ἄνομα πραττόμενοι ἐφθόνουν κατ' αὐτοῦ.

«Οὐτε ἡ ἀνομία μου, οὔτε ἡ ἁμαρτία μου, Κύριε.» Ὁμοιον τῷ «Ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.⁵»

«Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη.» Εὐχεται ἐπιστροφὴν γενέσθαι ἐπὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τῶν εἰδωλολατρῶν, ἀποβολὴν δὲ τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν. «Μὴ οἰκτειρήσῃς πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν. Ἐπιστρέφουσιν εἰς ἐσπέραν.» Τὴν αἰτίαν φησὶ δι' ἧς μὴ οἰκτειρεσθαι αὐτοὺς ἠῤῥατο. Ἡ αἰτία δέ, ὅτι συστροφὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ποιήσονται κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον,

1. Ἦσ. 26, 10. 2. Ψαλμ. 25, 6. 3. Πρβλ. Α' Βασ. 19, 10. 4. Πρβλ. Α' Βασ. 19, 15-16. 5. Α' Πέτρ. 2, 22.

καθ' ὃν ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐπεδήμησε τῷ κόσμῳ μετὰ σαρκός. «Καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων» λιμώξουσι μὲν διὰ τὸ μὴ δέξασθαι αὐτοὺς τὸν ἄρτον τὸν ζωοποιόν· κύνας δὲ αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναιδὲς κατονομάζει τῆς ψυχῆς. Τὸ δέ· «Κυκλώσουσι πόλιν», ὅτι δὴ, ἐκπεσόντες τῆς πατρίδος νόμοις τε βασιλικοῖς εἰργόμενοι αὐτῆς, ἔξωθεν κύκλῳ περιέρχονται, μόλις μακρόθεν ποθὲν αὐτὴν θεώμενοι.

«Ἰδοὺ αὐτοὶ ἀποφθέγονται ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.» Ἀντὶ τοῦ βλασφημήσουσι. «Καὶ ῥομφαία ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν.» Τό· «Αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν.»¹ «Καὶ σύ, Κύριε, ἐγελάσῃ αὐτούς.» Ἐβλασφήμουν, φησί, καὶ μὴν καὶ μέχρι σταυροῦ ἐπεβούλευσαν λέγοντες, ὡς οὐκ ὄψεται ὁ Θεὸς τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν. Ἄλλ' εἰ καὶ ταῦτα διενόθησαν, σύ, Κύριε, φησί, καταγελάστους αὐτοὺς παρασκευάσεις ἐγγενέσθαι. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐκεῖνα τολμῶσι, σὺ δὲ καὶ ἀκούεις, καὶ βλέπεις, καὶ γελάς αὐτῶν τὴν ματαίαν μαρίαν. «Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη.» Τὰ νοητὰ δηλονότι, τὰ καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Κυρίου ἐγείραντα πόλεμον. Ἄνω εἶπε· «Πρόσχες τοῦ ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη»· ἐνταῦθα· «Ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη»· πολλῇ δι' ὅλου τῇ τάξει τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν ἐν μέσῳ χρησάμενος. Δεικνὺς γάρ, ὅτι μὴ ἀπλῶς αἰτεῖ τὴν κατ' αὐτῶν τιμωρίαν, πρότερον ἤτησεν ἐπιδεῖν τε τὸν Θεὸν καὶ ἐξετάσαι τὰ γιγνόμενα· εἰτα διηγῆσατο οἷα πράττουσιν, οὐδὲ εἶναι τινα τὸν προνοοῦντα νομίζοντες. Καὶ τότε τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν, τοῦτο λέγων, ὅτι· Ἐπὶ τούτοις ἀξίως αὐτοὺς κολάσεις, καὶ τῇ παρὰ σοῦ τιμωρίᾳ τὸ μηδὲν ἀποφανεῖς.

«Τὸ κράτος μου πρὸς σέ φυλάξω.» Ἐκεῖνοι μὲν, φησί, τὰ τοιαῦτα δεδυσσεβήκασιν κατὰ σοῦ, ἐγὼ δὲ ὁ προφήτης ὁ ταῦτα λέγων, τῷ πνεύματι τὴν ἰσχύν μου καὶ τὴν βασιλείαν μου διὰ σοῦ φυλαχθισομένην ἔξω· ὅτι δὴ καὶ συναντελάβου μου, καὶ πρὸ τῶν δεήσεων τῷ ἐλέει σου περιέσφιγξας, ὡς καὶ τὴν πτώσιν ἐπιδεῖν με τῶν ἐχθρῶν μου.

«Μὴ ἀποκτείνης αὐτούς, μὴ ποτε ἐπιλάβωνται τοῦ νόμου σου.» Εὐχεται μὲν μὴ εἰς τὸ παντελὲς ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι τὸ γένος τῶν ἐπαναστάντων κατὰ τοῦ Κυρίου· διασκορπισθῆναι δὲ μᾶλλον καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ζῆν αὐτοὺς ἀξιοὶ διὰ «τὴν ἁμαρτίαν τοῦ στόματος αὐτῶν», καὶ διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτῶν.

«Καὶ ἐξ ἀρᾶς καὶ ψεύδους διαγγελῆσονται ἐν συντελείᾳ.» Ἐξάκουστος, φησί, γένοιτο αὐτῶν ἡ συντέλεια διὰ τὰς κατάρας αἷς καταρῶνται σε, καταψευδόμενοι τῆς σῆς δόξης. Συντέλειαν δὲ οὐ τὴν εἰς τὸ παντελὲς ἀπώλειαν τοῦ ἔθνους φησὶν, ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν τῆς δόξης αὐτῶν. Δόξα δὲ αὐτῶν αἱ κατὰ νόμον λατρεῖαι, ὁ θεῖος ναός, οἱ προφῆται, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ νομοδιδάσκαλοι, ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγέ-

1. Ἰω. 19, 15.

λων' ἅπερ ἅπαντα ἀθρόως μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Κυρίου μαιοφονίαν συντετέλεσται.

«Καὶ γινώσκονται, ὅτι ὁ Θεὸς δεσπόζει τοῦ Ἰακώβ, καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς.» Ἀπάσης τῆς δόξης ἀφαιρεθέντες, φησὶν, ἔργῳ γινώσκονται, ὅτι δὴ σὺ εἰ ὁ Δεσπότης τοῦ Ἰακώβ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς 5 γῆς, ἐκτείνας τὴν σὴν Ἐκκλησίαν.

«Ἐπιστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν.» Ἐπαναλαμβάνει τὰ προειρημένα, βεβαιωτέραν τὴν κατ' αὐτῶν προφητείαν κατεργαζόμενος. [Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἐν ὀργῇ συντελείας, καὶ οὐ μὴ ὑπάρξωσιν», ἵνα μὴ τις ἐναντία εἰρηκέναι νομίσῃ τὸν προφήτην τῷ εἰπεῖν, «Διασκέδασον αὐτοὺς 10 ἐν τῇ δυνάμει σου»] εἰκότως τῇ ταυτολογίᾳ ἐχρήσατο τῷ, «Ἐπιστρέψουσιν» κατὰ τὸ ῥητὸν ἀσάφειαν ἔχουσιν οἱ στίχοι. Βούλεται γὰρ εἰπεῖν τὸ τῶν κυνῶν ὑπόδειγμα, οἷ, συνηγμένοι ἐν τινι τροφῇ, ἀλλήλους κατεσθίουσι πρὶν τοῦ βρώματος ἀψασθαι· διὸ καὶ μερίζοντα ἀποτυγχάνοντες τροφῆς πολλάκις.] 15

«Αὐτοὶ διασκορπισθήσονται τοῦ φαγεῖν· ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσιν.» Περιέλθωσι μὲν ζητοῦντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὐρωσιν. Ἐὰν δὲ καὶ ποτε, λέξεώς τινος μετεilhφότες τῆς θείας Γραφῆς, δόξωσιν εἰς κόρον ἀπολαῦσαι, καὶ οὕτω γογγύσουσιν, ἅτε αἰ γογγυσταὶ ὄντες καὶ τοῦ Θεοῦ καταλαλοῦντες. 20

«Ἐγὼ δὲ ἄσομαι τὴν δυνάμιν σου.» Ἐκεῖνοι μὲν οὕτως, φησὶν· ἐγὼ δέ, ὁ ἐξ ἔθνων δηλονότι λαός, ἅτε τὴν σὴν δυνάμιν ἐπιγνούς, χαρήσομαι ἐπὶ τῷ ἐλέει σου τῷ γενομένῳ ἐν φωτί, καὶ τῇ ἀναστασίμῳ σου ἡμέρα. Δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ ἀντελάβου ἡμῶν καὶ καταφυγὴ ἐν θλίψει ἐγένου. Διὸ καὶ ψαλμοὺς ἀναπέμψω σοι τῷ Θεῷ τῷ ἐλεήσαντί με. «Ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου καὶ καταφυγὴ μου.» Ἀπῆλause γὰρ τῆς σῆς ἐπικουρίας αἰεὶ, καὶ διὰ τῆς σῆς προνοίας τὰς πρεσπεσοῦσας διέφυγον συμφοράς. Οὐ δὴ χάριν σέ μόνον οἶδα Θεόν, καὶ σέ πηγὴν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας καλῶ. Ταῦτα ὁ μακάριος Δαυὶδ πόρρωθεν προφητικοῖς ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, καὶ τὰς Ἰουδαίων προ- 30 εἶρηκε συμφοράς, καὶ αὐτὸς ὑμνήσῃν αἰεὶ τὸν Δεσπότην ὑπέσχετο· καὶ πληροῖ γε τὰς ὑποσχέσεις, διὰ τῶν εὐσεβῶν τὴν ὑμνωδίαν προσφέρων.

Εἰς τὸ τέλος. Τοῖς ἀλλοιωθησομένοις, ἐτι εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαυίδ, εἰς διδασχὴν, ὅποτε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας, καὶ τὴν Συρίαν Σοβάλ, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωάβ, καὶ ἐπάταξε τὴν φά- 35 ραγγα τῶν Ἀλῶν ἰβ' χιλιάδας.

ΨΑΛΜΟΣ ΘΘ'.

ὑπόθεσις.

Σαφοῦς οὐσης τῆς ἱστορίας, διὰ τὸ ἀκριβῶς αὐτὴν ἀναγεγράφθαι ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν, τὸ ἐξ αὐτῆς χρήσιμον ἐροῦμεν, ὥς ἀνα- 40 φέρεται τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ Δαυίδ εἰς πρόσωπον τοῦ Κυρίου,

τοῦ καὶ τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν καινότητα τῶν πραγμάτων ἐπ' ἐσχάτου δεδωκότος τῶν καιρῶν καὶ πατάξαντος τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη, τουτέστι τὰ νοητά. Ταῦτα γὰρ ἡμᾶς ἡ Γραφὴ ἐκπαιδεύει λέγουσα εἰς διδασχὴν. Διδασκόμεθα οὖν, ὡς κατὰ τὸν καιρὸν καθ' ὃν τοὺς μὲν
 5 ἐχθροὺς ἐπάταξεν ὁ ἐκ σπέρματος κατὰ σάρκα τοῦ Δαυὶδ, τὰ δὲ ἔθνη οἰκεία πεποιήται ὁ τῶν Ἰουδαίων λαός, ἐν αἰσθήσει τῆς διὰ Χριστὸν τιμωρίας γεγωνός, ἐπιστροφῇ τινι ποιεῖται, αὐτῶν καὶ αὐτὸς τῆς διὰ Χριστὸν χάριτος ἀξιοθῆναι. Ἀποκλαίεται δὲ πρῶτον τὴν γενομένην αὐτῷ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν δυσσέβειαν καταστροφῇ,
 10 διὸ καὶ φησιν·

«Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς, ὠργίσθης καὶ ὤκτειρσας ἡμᾶς.» Ἐτιμωρήσω ἡμᾶς, φησί, διὰ τὴν εἰς σὲ γεγεννημένην δυσσέβειαν. Ἀλλὰ καὶ ὤκτειρσας ἡμᾶς· τὸ γάρ, «ὤκτειρσας», ἀντὶ τοῦ, «οἰκτείρησον», ἢ ἄλλως τό, «ὤκτειρσας», ἐλεεινοὺς καὶ
 15 ἀθλοῦς ἀπέφνηας, ὡς διὰ τὰς συμφορὰς καιρὸν εἶναι κατοικτεῖρεσθαι λοιπόν. «Συνέσεισας τὴν γῆν, καὶ συνετάραξας αὐτήν.» Τὴν Ἱερουσαλὴμ φησι, διὰ τὸ πολιορκηθῆναι αὐτήν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ καταστραφῆναι νεών. Ἡ καὶ τὴν νοητὴν αὐτῶν γῆν φησιν, ἥτις διὰ τὴν ἀποστροφὴν τὴν γενομένην κατ' αὐτῶν κατακεκλόνηται. «Ἰασαι
 20 τὰ συντρίμματα αὐτῆς, ὅτι ἐσαλεύθη.» Πάλιν τὰ γεγεννημένα διέξεισιν.

«Ἐδειξας τῷ λαῷ σου σκληρά.» Τῷ πλήθει, φησί, τῶν συμφορῶν, καθάπερ οἶνω τινὶ κάρον ἡμῖν ἐνεποίησας, καὶ ὀδύνης ἐνέπλησας τὰς ἡμετέρας ψυχάς. «Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως.»
 25 Οὕτως καὶ ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσεν· «Ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον καρώσεως.» Οἶνον κατανύξεως τὰς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς τιμωρίας φησί, τὰς προανακηρυχθείσας αὐτοῖς τῆς εἰς Χριστὸν δυσσεβείας ἔνεκα. Ἀναγινώσκοντες γὰρ καὶ τῇ πείρᾳ τὰ προηγορευμένα μαθάνοντες, κατανύττονται τὸ σνειδός. «Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις
 30 σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου.» Σημείωσις ὁ φωτισμός, καθ' ὃν δύναται τις διάκρισιν ἔχειν πνευμάτων, καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ταύτης γὰρ τῆς γνώσεως ὑπαρξάσης, φεύγομεν ἀπὸ τῶν χειρόνων, μακρὰν κακοῦ ἔργου καὶ πνεύματος πονηροῦ γινόμενοι. «Ἀλλως;» Ἡμεῖς μὲν, φησί, δι' ἣν ἐπράξαμεν δυσσέβειαν τετιμωρήμεθα· οἱ δὲ φοβούμενοί σε σημεῖον ἐδέξαντο (δῆλον δέ, ὅτι ἐν ᾧ ἐσφραγίσθημεν), ὅπως ἂν ἕξω πάσης κολαστικῆς ἐπηρείας γένοιτο. Τούτου δὲ τοῦ σημείου τύπος ἦν τὸ ἐν ταῖς φλαιαῖς τῶν προβάτων ἐν Αἰγύπτῳ χριόμενον αἶμα.

«Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.» Ὁμοιον τῷ· «Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Ἰϋ.¹» Αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Τί δὲ ἐλάλησε, καὶ πρὸς τίνα

1. Ἐβρ. 1, 2.

ἐλάλησεν; Ἐπειδὴ ἠῤῥατο ἐν τῷ προλαβόντι ψαλμῷ λέγων· «Υψώ-
 θητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου»
 τούτου χάριν ἀποκρίνεται, ὡς τὰ Σίκημα μὲν διαμεριεῖ, τουτέστι τὸ
 βασιλεῖον τοῦ Ἰσραὴλ· ἐν Σικήμοις γὰρ ἦν. Δέδωκε γὰρ αὐτὸ ἄλλο-
 φύλοις ἔθνεσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. «Καὶ τὴν κοιλάδα τῶν 5
 σκηνῶν διαμετρήσω.» Κοιλάδα ἡ θεία Γραφή τὸ πάντων ἀνθρώπων
 οἰκητήριόν φησι. Ταύτην οὖν, φησί, τὴν κοιλάδα πᾶσαν εἰς σκηνὰς
 ἐμαυτῷ διαμετρήσω· τουτέστιν ἐκκλησιῶν πληρεστάτην ἀποτελέσω.

«Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς.» Διὸ Γαλαὰδ καὶ
 Μανασσῆ σημαίνει, ὡς ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ πρώτοις Ἰουδαίοις 10
 κηρύσσει τὴν χάριν. Ἀλλὰ καὶ Ἐφραῖμ, φησί, καὶ ὁ Ἰούδας, αἱ δύο
 βασιλεῖαι τοῦ Ἰσραὴλ, ὁμοίως δέχονται τὴν χάριν. Τὸ δέ, «Κρα-
 ταίωσις τῆς κεφαλῆς μου», ἀντὶ τοῦ, ἰσχύς τῆς ἀρχῆς μου. Τῆς γὰρ
 ἀρχῆς αὐτοῦ ἥς ἤρχεν, τουτέστι τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ Ἐφραῖμ ἦν ἡ
 ἰσχύς· ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἦν ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ. «Μωάβ λέβης τῆς 15
 ἐλπίδος μου.» Λέβης, μὲν τὸ δοχεῖον. Λέγει δέ, ὡς καὶ οἱ Μωα-
 βῖται, τουτέστι τὸ πρῶν ἄθεον ἔθνος ὑποδέχεται τὴν εἰς ἐμὲ ἐλ-
 πίδα. «Ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐκτενῶ τὸ ὑπόδημά μου.» Καὶ ἐν
 τῇ Ἰδουμαίᾳ, φησὶν, ἐμπεριπατήσω. Ἰδουμαία δὲ πάλιν ἄλλοφύ-
 λων ἦν ἔθνος. Δηλοῦται δὲ διὰ τούτων ἡμῖν, ὡς τὴν εἰς αὐτόν 20
 πίστιν καὶ τὰ ἔθνη παραδέχονται· διὸ φησιν· «Ἐμοὶ ἄλλόφυλοι ὑπε-
 τάγησαν.»

«Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;» Ἀκούσας διὰ τοῦ Πνεύ-
 ματος ὁ προφήτης, ὡς τὰ ἔθνη δέχεται τὴν χάριν, φησί· «Τίς με
 ἀπάξει εἰς πόλιν τῆς περιοχῆς;» Πόλιν δὲ περιοχῆς τὴν Ἐκκλησίαν 25
 φησί, τὴν περιπεφραγμένην τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει. Ταῦτα δὲ ὁ
 προφήτης ὡς ἐκ προσώπου τοῦ μετανοοῦντος λαοῦ τῶν Ἰουδαίων
 φησί, καὶ ἀγαπῶντος δέξασθαι τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστόν. «Ἡ τίς
 ὀδηγήσει με ἕως τῆς Ἰδουμαίας;» Δηλοῖ τίς ἐστὶν ἡ πόλις τῆς
 περιοχῆς. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ Ἰδουμαία; Ἀπὸ δὲ τῆς Ἰδουμαίας 30
 πάντα τὰ ἔθνη σημαίνει τὰ τὴν χάριν ὑποδεξάμενα. «Οὐχὶ σὺ ὁ
 Θεὸς ὁ ἀπωσάμενος ἡμᾶς;» Τίς ἄλλος, φησὶν, ἡμᾶς εἰς τὴν πόλιν
 ἀγάγοι τῆς περιοχῆς ἢ σὺ αὐτός, ὁ καὶ διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν τῆς
 σῆς οἰκειώσεως ἐκβαλὼν;

«Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεων, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.» 35
 Οὐ διὰ ἀνθρωπίνης, φησί, συμμαχίας τῶν ἐπελευσομένων ἡμῖν θλί-
 ψων ἐλπίζομεν ἐλευθερωθῆσεσθαι, ἀλλ' ἢ διὰ τῆς σῆς μόνης ἐπι-
 κουρίας. «Καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.» Πᾶς γὰρ ὁ ἐλπίζων ἐπὶ
 σωτηρίαν ἀνθρώπου εἰς ματαίαν ἐλπίδα ἤλπισε. Σαφέστερον ὁ Σύμ-
 μαχος ἡρμήνευσε, προσθεὶς τὸν σύνδεσμον καὶ εἰπὼν· «Δὸς ἡμῖν 40
 βοήθειαν ἐκ θλίψεως· καὶ γὰρ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.»

«Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν.» Ἐπάμυνον, φησί, διακειμέ-
 νοις κακῶς. Σοὶ μόνῳ δυνατὸν διαλῦσαι τὰς συμφοράς. Αἱ τε τῶν

ἀνθρώπων ἐπικουρίαι, σοῦ μὴ νεύοντος, μάταιαι. Τὴν τοίνυν αὐτοῦ ἐπικαλεσόμεθα πρόνοιαν, καὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει θαρρήσομεν. Αὕτη γὰρ ἄρκει μόνῃ λῦσαι τὰ χαλεπά, καὶ τῶν πολεμούντων ἡμῖν καταλῦσαι τὴν δυναστείαν. Ἀλλήλοις ὥσπερ ἐπιφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ Θεῷ
 5 μόνῳ λοιπὸν τὰς ἐλπίδας ἔχειν τῆς σωτηρίας. Διό φησιν· Ὅταν ἐπὶ τῷ Θεῷ δυναμῶσθαι ἐλπίσωμεν, τότε καὶ οὐδὲν ὄντας τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν εὐρήσομεν.

Εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις τῷ Δαυίδ.

ΨΑΛΜΟΣ Ε΄.

10

Ὑπόθεσις.

Εὐχαριστίαν ἀναφέρει Θεῷ ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τοῦ σωθέντος διὰ τῆς πίστεως λαοῦ. Ἐπαγγέλλεται τε καὶ ἐν ταῖς αἰωνίοις γεγινώς μοναῖς ἀκαταλήκτως ἀναπέμπειν τὴν αἶνεσιν.

«Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, τῆς δεήσεώς μου.» Ἐπειδὴ εἰς τὴν κατα-
 15 δυναστείαν καὶ εἰς τὴν τυραννίδα τῶν δαιμόνων ἀφορῶν, ἀκηδίας πεπλήρωμαι· τούτου χάριν ἵκει· ὡς, ὅπως ἐπιφανεῖς τῆς τῶν βιαζομένων ἡμᾶς ἐξέλης χειρός. Τὸ δέ, «Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς», σημαίνει ὑπὲρ πάσης αὐτὸν τῆς οἰκουμένης ποιούμενον τὰς λιτάς. «Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σέ ἐκέκραξα.» Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς
 20 σταθμοῖς ἢ Βαβυλῶν τῆς Παλαιστίνης ἀφέστηκε, τὰς ἐσχατίας ὑπελάμβανον τῆς οἰκουμένης οἰκεῖν οἱ ἐξανδραποδισθέντες, κάκεινῃν τεταγμένοι τὴν γῆν οἰκεῖν. «Ἐν πέτρᾳ ὑψώσας με.» Δείκνυσιν εὐθὺς εἰσακουσθεῖς, κατὰ τό· «Ἐτι σοῦ λαλοῦντος, ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρεμι.¹» Σαφῶς τε κηρύττει διὰ τίνος ἢ σωτηρία· ὑψῶσθαι γάρ
 25 φησιν ἐν πέτρᾳ. Κρείττους γὰρ καὶ ἀνωτέρω τῶν ἐπηρεαζόντων δαιμόνων γεγόναμεν διὰ Χριστοῦ, ὃς πέτρα παρὰ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ κατωνόμασται.

«Ὡδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου.» Εἰ γὰρ αὐτός ἐστιν ἡ ὁδός, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ θύρα, δηλον, ὅτι τὴν ἀγαθὴν ἡμᾶς βαδίζ-
 30 ζειν διδάξει τρίβον, εἰς αὐτὸν ἐλπίζειν παρασκευάσας. «Πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ.» Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Τεῖχος καὶ ἀσφάλεια γέγονας εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐπηρεαζόντων τῶν ἐχθρῶν.

«Παροικήσω ἐν τῷ σκηνώματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας.» Ἀφ' ὧν ἤδη εἴληφεν ἀγαθῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίζει· ὅτι δὴ, εἰς τὰς
 35 ἄνω σκηνάς γεγονώς, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ διαπαντὸς γενήσεται σκέπην.

«Ἐδωκας κληρονομίαν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου.» Καὶ τίς ἡ κληρονομία ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; «Δεῦτε» γάρ, φησὶν, «οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην

1. Ἦσ. 58, 9.

ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου¹», καὶ τὰ ἐξῆς· ὥστε κληρονομεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς Χριστιανούς.

«Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις.» Σημαίνει ὁ λόγος, ὡς καὶ τοῦτο μέρος τῆς κληρονομίας ἐστίν, ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος. 5 Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἡμέρας ἡμερῶν τοῖς ἔτεσι τοῦ βασιλέως προσθεῖναι. Σημαίνει γὰρ διὰ τῶν ἡμερῶν χρόνους τινὰς καὶ αἰῶνας. «Διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἔλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει;» Ἐξ ἀναστροφῆς ὁ λόγος, ἵνα ᾗ τοιοῦτος. Εἰ τις ἐκζητήσει τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, οὗτος ἐν τοῖς ἀτελευ- 10 τήτοις αἰῶσι διαμένει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

«Οὕτως ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου εἰς τοὺς αἰῶνας.» «Οὕτως», πῶς; ἡ διαμείνας ἐνώπιόν σου ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι; Τότε γὰρ τῆς μακαρίας ἐκείνης στάσεως ἀξιοθεῖς, ἀδιαλείπτως ἀναπέμψω τοὺς ὕμνους. Οὕτως, καὶ οὐκ ἄλλως δοξολογῶν ὁ ἄνθρωπος, οὐ παύσεται εἰς τὸν 15 αἰῶνα τοῦ ἀποδοῦναι Κυρίῳ τὰς εὐχάς. Οἱ πιστοὶ γὰρ οὐ παύονται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐπιτελοῦντες τὰ θεῖα μυστήρια.

Εἰς τὸ τέλος. Ὑπὸ τοῦ Ἰδιθούμ, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΞΑ'.

Ὑπόθεσις.

20

Ὁ Ἰδιθούμ εἰς τὴν τῶν χοροστατῶν τῶν ἐν τῷ θείῳ ναῷ. Οὗτος εἰς ἁμαρτίαν καταπεσὼν δέχεται παρὰ τῷ Δαυίδ τὸν ψαλμόν, ἀνάκλησιν αὐτῷ παρασκευάζοντα τῆς ἀρετῆς. Προφητεῦει δὲ ἐν αὐτῷ καὶ τὴν διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἐσομένην λύτρωσιν, καὶ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὴν ἀνατροπὴν· 25 καὶ παραλίνεσιν ἀποτροπὴν κακίας περιέχουσιν τοῖς ἀνθρώποις εἰσάγει, τὰ περὶ τῆς κρίσεως αὐτοῖς ὑποτιθέμενος τοῦ Θεοῦ.

«Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγῆσεται ἡ ψυχὴ μου;» Εἰ καὶ σεσάλευσαι, φησί, ὦ ψυχή, καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐξέπεσας στάσεως, ἀλλ' ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ. Ὅτι δὴ αὐτός σου καὶ ἀντιλήφεται, καὶ σώσει τοῦ 30 μὴ ἐπὶ πλεῖον σαλεύεσθαι. «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός μου.» Καὶ γὰρ αὐτὸς παρέξει τὴν σωτηρίαν ἀδικουμένῳ παρ' ὑμῶν, καὶ ἀπαλλάξει πάντως ὑμῶν τῆς μοχθηρίας.

«Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον;» Τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων καταβοῇ· ὅτι δὴ νενευκυῖα τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει ἐπὶ τὰ 35 πονηρὰ ἐπιτίθενται, καὶ ὁμοίᾳ πῶς οὕση διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν «κλιναντι τοίχῳ καὶ καταπίπτειν μέλλοντι, καὶ φραγμῷ ἀνατετραμένῳ.»

«Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι.» Μόνον οὐχὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ ἡμᾶς ἀπεστέρησαν. ξύλα καὶ λίθους ἀναγκάσαντες προσκυνεῖν, ὡς καὶ λέγεσθαι περὶ ἡμῶν, ὅτι «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκεν.¹» «Ἐδραμον ἐν δίψει.» Τοῦτον, φησί, τὸν δρόμον ἔτρεχον αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, διψῶσαι τοῦ ἀποστερῆσαι με τῆς τιμῆς. «Τῷ στόματι αὐτῶν ἠυλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο.» Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ, τὰ ἡδέα ἡμῖν ὑποβάλλοντες, δι' αὐτῶν κατάρας ἡμᾶς ἀποφαίνουσι τέκνα.

«Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου.» Πάλιν τῇ ψυχῇ δια-
 10 λέγεται, τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιτείνων. Ἐνδείκνυται δὲ τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου λέγει· «Ὅτι οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε ὑπενεγκεῖν.²» «Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου καὶ ἡ δόξα μου.» Ἐπὶ αὐτῷ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς δόξης ἔχω τὴν ἐλπίδα. Τουτέστιν, αὐτός με καὶ περισώσει
 15 καὶ ἐπίδοξον ποιήσει, νικητὴν τούτων ἐργασάμενος.

[«Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου.» Μονονουχὶ γὰρ καὶ αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ ἡμᾶς ἀπεστέρησαν, ξύλα καὶ λίθους ἀναγκάσαντες προσκυνεῖν, ὡς καὶ λέγεσθαι περὶ ἡμῶν· «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκεν.» Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ὦ ψυχὴ, τοιοῦτοι· σὺ δὲ «ὑποτάγηθι»
 20 τῆς δουλείας αὐτοῦ. Εἴτα ἐπάγει, ὅτι Αὐτὸ τοῦτο παρ' αὐτοῦ ἐλπίζω, τὸ σωτηρίας τυχεῖν, ἀντιλαμβανομένου, καὶ μὴ συγχωροῦντος μετανάστην γενέσθαι καὶ φυγάδα ἀπ' αὐτοῦ, ἥτοι δεσποτεῖαν ἐτέραν ἀλλάξασθαι. Ἐκεῖθεν γὰρ προσδοκῶ καὶ σφῆζεσθαι, καὶ τὸ βοηθεῖσθαι, ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτὸν ἐλπίζειν.]

25 «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν.» Ἐν αὐτῷ πρώτῳ παρασκευάσας τὸν εἰς μετάνοιαν δρόμον, καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τοῦτο παρακαλεῖ, ἅμα δὲ καὶ προφητικώτερον τὴν τῶν ἐθνῶν πάντων προαναφωνεῖ κλῆσιν. «Ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν.» Ὅμοιον ὥσει λέγοι· Μὴ προσέλθῃτε αὐτῷ ἐν καρδίᾳ δισσῇ· ἀλλ' ὡς
 30 γέγραπται· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου.³»

«Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.» Εἰδώς, ὅτι πάντες δέξονται τὴν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κλῆσιν, ταλανίζει τοὺς μὴ πιστεύοντας, καὶ μάλιστα τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οἱ καὶ ψευδεῖς
 35 ἦσαν, ἅτε δὴ τὴν ἀλήθειαν ἀπωθούμενοι· καὶ οὐ μόνον ζυγῷ καὶ σταθμοῖς τὴν ἀδικίαν ἐπετῆδυσον, ἀλλὰ καὶ συνήγοντο ἐπὶ ματαιότητι. Μάταιος γὰρ ἀληθῶς ἡ παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιβουλὴ. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε.» Τοῦτό φησι πρὸς αὐτούς, ἐπειδὴ πλεονεξίας ἕνεκεν ἐπεβούλευσαν αὐτῷ,
 40 ἐλπίζοντες τὰς ἐκ τοῦ νόμου καρποφορίας παρ' αὐτοῦ λαμβάνειν.

«Ἀπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα· ὅτι τὸ κράτος τοῦ

Θεοῦ.» Ἀπεφάνητο, φησί, λόγον περὶ τῆς κρίσεως ὁ Θεός, δι' οὗ ταῦτα τὰ δύο ἀκήκοα· ἐν μέν, ὅτι τοῖς μὲν δεηθεῖσιν ὀργῆς διὰ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων ὑπερβολὴν ὀργὴν ἀποδώσει· τοῖς δὲ ἄξια πεποιηκόσιν ἔλεου, ἀπονέμοι ἔλεον. Τὸ γὰρ «κράτος» τὴν ὀργὴν ὑποσημαίνει, καὶ τὴν ἀποτομίαν τὴν κατὰ τῶν ἀξίων αὐτῆς γε-
νομένην.

Τῷ Δαυὶδ ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΒ'.

ὑπόθεσις.

Καὶ τοῦτον μὲν ἄδει τὸν ψαλμόν, φεύγων ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ, 10 καὶ διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ἀρετῆς ἐπικαλούμενος εἰς βοήθειαν τὸν Θεόν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τὴν πάλαι ἐν ἐρημίᾳ γενοῦσαν παντὸς ἀγαθοῦ, εἴτα ἐπιστραφεῖσαν τῇ Χριστοῦ χάριτι.

«Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρὸς σέ ὀρθρίζω.» Τὸ σπουδαῖον τῆς προσεδρίας διὰ τῶν παρόντων κατασημαίνει. Πρὸς σέ, φησί, διανί- 15 σταμαι ὄρθρου, εἰς τὸ σοὶ τοὺς τε ὕμνους καὶ τὰς εὐχὰς ἀναπέμψαι. «Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου.» Οὐ μόνον, φησὶν, ἡ ψυχὴ τοῦ ἔρωτος ἐμπέπλησται τοῦ θείου· ἀλλὰ γὰρ «πλέον τι καὶ ἡ σὰρξ.» Οὐ γὰρ μόνον τὴν εὐσέβειαν ἡμᾶς ἐπιτηδεύειν δεῖ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἀρέσκειν Θεῷ, οἷον διὰ νηστείας, διὰ συνεχοῦς προσευχῆς, διὰ χα- 20 μευνίας, διὰ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν, εἰς τὸ δεομένοις χορηγεῖν. «Ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ.» Οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς ἐρημίας βλάβην εἰσεδεξάμην, φησὶν, ἀλλ' ὥς παρ' αὐτὴν ἐστηκώς τὴν ἱεράν σου σκηνήν, ὕμνωδιαν προσφέρω. Τὸ γὰρ, «ἐν τῷ ἁγίῳ», τὴν σκηνὴν λέγει. Οὐπω γὰρ ὁ θεὸς νεὼς ᾠκοδόμητο. «Οὕτως ἐν τῷ ἁγίῳ ὤφθην σοι.» «Οὕ- 25 τως», πῶς ἢ διψῶν καὶ ἐπιποθῶν τὴν περὶ σέ τὸν ἅγιον συνάφειαν; Τίς δ' ἂν εἴη ἅγιος ἢ ὁ Μονογενής;

«Ὅτι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς.» «Ὅτι οἱ τῷ ἐλέει προσελθόντες τοῦ Θεοῦ, τοῦτέστι Χριστῷ, οὐδὲν ἡγοῦνται τοῦ παρόντος βίου τὴν ζωὴν, τὴν τοιαύτην ἀναφθέγγονται φωνήν· ὑπὲρ πλήθους 30 ζωῆς, τῆς παρούσης δηλονότι, λέγοντες εἶναι τὸ δεδομένον αὐτοῖς διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἔλεος. «Οὕτως εὐλογῆσω σε ἐν τῇ ζωῇ μου.» Τοῦτο δὲ παρὰ πάντα μου τὸν βίον διατελέσω ποιῶν, ὕμνων μὲν τῇ γλώττῃ, τὰς δὲ χεῖρας ἐκτείνων, καὶ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν αἰτῶν. «Ἐν τῷ ὀνόματί σου ἄρῳ τὰς χεῖράς μου.» Οὐκέτι φησὶν, ὥς καὶ 35 πρώην, πρὸς Θεὸν ἀλλότριον τὰς χεῖρας ἐκτενῶ, ἀλλ' ἢ σοὶ μόνῳ, καὶ τὸ σὸν ἐν προσευχαῖς ἐπικαλούμενος ὄνομα.

«Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθεὶς ἡ ψυχὴ μου.» Δείκνυσι πόσον τὸ κέρδος τῶν ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἡρημένων. «Καὶ χεῖλῃ ἀγαλλιάσεως κινέσει τὸ στόμα μου.» «Ὅταν, φησί, τοῦ 40

σοῦ ἐν μνήμῃ ὀνόματος γίνωμαι, τότε δὴ τότε χαρὰς πληροῦται τὰ χεῖλη μου.

«Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου.» Τό, «Εἰ ἐμνημόνευον», ἀντὶ τοῦ, «μνημονεύων», τέθειται· ἵνα ἡ, μνημονεύων σου, 5 φησὶν, ἀυπνος ἐγενόμην περὶ τὰς σὰς αἰνέσεις, καὶ τὰς φωτεινάς σου χορηγίας, ὥς τοῖς ἐπικαλουμένοις σε δίδως. «Ὅτι ἐγενήθης βοηθός μου, καὶ ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἀγαλλιάσομαι.» Ἐπειδὴ αὐτός μοι βοηθεῖς τῇ φυλακῇ τῆς σῆς βοηθείας, τὴν εὐφροσύνην δέχομαι. Σκέπη γὰρ πτερύγων καλεῖ τὴν ἀπὸ τῆς βοηθείας φυλα- 10 κήν. Σκεπόμενος, φησί, παρὰ σοῦ χαρὰ χαρήσομαι.

«Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου.» Οὐδὲ πρὸς βραχὺ τὸν ἐμὸν λογισμόν, φησί, τῆς σῆς ἀποστῆσαι δύναμαι μνήμης. Ἀλλὰ φίλτρῳ θερμῷ πυρσευόμενος ὁλόν τινα κόλλη τῇ μνήμῃ, τῷ σῷ πόθῳ προσδέδεμαι. Εἶτα δείκνυσι τὸν τοῦ πόθου καρπόν. «Ἐμοῦ δὲ ἀντ- 15 ἐλάβετο ἡ δεξιὰ σου.» Καὶ τίς ἂν εἴη δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ἢ ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός;

«Αὐτοὶ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου.» Κατακράζει λοιπὸν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ἣν ὑπέμεινε προβαλλόμενος βίαν, εὐχόμενος ταῖς αἰωνίοις αὐτοὺς παραδοθῆναι κολάσεσιν.

20 «Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐφρανθήσεται ἐπὶ τῷ Θεῷ.» Τὸ τέλος τῶν εἰς Χριστὸν ἀσπεθισάντων διεξελθόν, καὶ δεῖξας, ὥς μερὶς καὶ κληρὸς αὐτοῖς γενήσεται τὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς, ἐπὶ τὸ ἕτερον τάγμα τὸν λόγον μεθίστησι· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, οἱ, καὶ βασιλείας ἡξιωμένοι τῶν οὐρανῶν, εἰκότως καὶ βασιλεῖς 25 ὀνομάζονται, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· «Καὶ ὧφελόν γε ἐβασιλεύσατε.¹» Οὗτος δὲ ἦν ὁ βασιλεύων λαός, ὃς εὐφραίνεται τὴν νοητὴν εὐφροσύνην, ἣν αὐτὸς αὐτῷ κεχάριται ὁ Θεός. Ἐγώ, φησὶν, ὁ παρὰ σοῦ τὴν βασιλείαν λαβὼν, τῇ σῇ ἐπικουρίᾳ, οὐ τῷ θανάτῳ ἐκείνων, ἐφήδομαι. Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὁμνῶν ἐν αὐτῷ.» 30 Οὕτως, φησί, καὶ καύχημα αὐτῶν ἔσται Χριστός, τῶν βασιλευσάντων δηλονότι· ὥς καὶ ὄρκιον αὐτὸν ποιουμένους ἐπαινεῖσθαι δικαίως. Ὁμοῦνται γὰρ Θεὸν ἀληθινόν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ὅτι ἐνεφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα.» Καὶ τίνες οὗτοι ἢ οἱ τολμήσαντες εἰπεῖν, «Λίρε ἐκ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκεν αὐτὸν ζῆν;²» 35 Τούτων δὴ οὖν ἐνεφράγη τὸ στόμα, πατήσαντος τοῦ Κυρίου τὸν θάνατον, καὶ τριημέρου ἀναστάντος. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἐνεφράγη τὸ στόμα, ἀννηρημένης τῆς ἀμαρτίας διὰ τῆς χάριτος, κατὰ τὸ εἰρημένον ἄλλαχοῦ· «Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς;³ Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, καὶ τίς ὁ κατακρίνων;⁴»

1. Α' Κορ. 4, 8. 2. Πράξ. 22, 22. 3. Ψαλμ. 106, 42. 4. Ρωμ. 8, 33.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ.

ΞΓ'.

Υπόθεσις.

Τοῦτον ἄδει τὸν ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εὐχομένων ἀπαλλαγῆναι τῶν ἐχθρῶν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, 5
 διηγουμένων τε σαφῶς τὰ κατασκευασθέντα αὐτοῖς παρὰ τῶν ἀρχόν-
 των τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἃ τε ὑπομεμενήκασιν αὐτοί, δῆλον δέ,
 ὅτι οἱ προλεχθέντες ἄρχοντες, τῆς εἰς Χριστὸν ἀσεβείας ἕνεκεν.

«Εἰσακούσον, ὁ Θεός, φωνῆς μου ἐν τῷ δέεσθαί με.» Δέξαι μου, 10
 φησί, Δέσποτα, τὴν ἱκετείαν, καὶ ῥῶσόν μου τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ
 δεδιέναι τὰς προσβολάς. «Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου.»
 "Ομοιον τῷ. «Καὶ νῦν, Κύριε, ἐπίδε ἐπὶ τὰς ἀπειλάς αὐτῶν, καὶ δὸς
 τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου.»¹

«Οἷτινες ἠκόνησαν ὡς ῥομφαίαν τὰς γλώσσας αὐτῶν.» Ταῦτά 15
 φησι, διὰ τὸ βλασφημοῦντας αὐτοὺς τὸν Ἰησοῦν λέγειν τοῖς ἀπο-
 στόλοις. «Παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ
 ὀνόματι τούτῳ.»²—«Ἐνέτειναν τόξον αὐτῶν πρᾶγμα πικρόν.» Τόξου
 βολῇ τὰ θανατοποιὰ τῆς γλώσσης αὐτῶν παραβάλλει ῥήματα. Πῶς
 γὰρ οὐ θανατοποιὰ τὰ πείθειν ἐπιχειροῦντα μὴ Θεὸν πιστεύειν εἶναι 20
 τὸν Ἰησοῦν;

«Ἐξάπινα κατατοξεύουσιν αὐτόν, καὶ οὐ φοβηθήσονται.» Λο- 25
 γῶντες, φησὶν, ἐξαίφνης ἐπιάσιν, οὐ δεδιότες τὸν ἐφορῶντα Θεόν.
 «Ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν.» τὸ διαβεβαιουῖσθαι. Οὐκ
 ἀνέστη ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν. «Διηγήσαντο τοῦ κρύψαι παγίδα.» Ἄνω
 καὶ κάτω, φησὶν, ἐβουλεύοντο ἀποκτείνει λάθρα τῶν εὐαγγελικῶν 25
 δογμάτων τοὺς κήρυκας. «Τίς, εἶπαν, ὀφεται αὐτούς;» Ταῦτα ἐπρατ-
 τον. φησί, νομίζοντες μὴ ἀπαιτεῖν αὐτοὺς τὸν Θεὸν τῆς τοιαύτης
 ἀσεβείας τὰς δίκας.

«Προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα.» Οἱ μὲν παράνο- 30
 μοι, φησὶν, οὐ διέλιπον πονηρὰ κατὰ τοῦ Κυρίου βουλευόμενοι· τοῦτο
 γὰρ ἔστι τό. «Ἐξηρένησαν ἀνομίαν.» ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ὁ
 συνετὰ βουλευόμενος (τοῦτο γὰρ ἡ βαθεῖα καρδία δηλοῖ), ἅτε ἀκρι-
 βῶς νοήσας τὸ μυστήριον, τοῖς προσήκουσιν ὕμνοις κεκρημένος,
 ὑψώσει τὸν Θεόν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἀλλαχοῦ. «Ὑψώσω σε, Κύριε 35
 ὁ Θεός μου³, ὁ βασιλεὺς μου. Βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ
 αὐτῶν.» Εἰπὼν αὐτῶν τὸ κατὰ τῶν ἁγίων κηρύκων ἔπαρμα, διεξέρ-
 χεται καὶ τὴν ἐκπτώσιν.

«Καὶ ἐφοβήθη πᾶς ἄνθρωπος» Τίς γὰρ οὐκ ἂν φοβηθεῖ, ἐπι-
 σκοπὴν ἐκ Θεοῦ ὁρῶν γινομένην κατὰ τῶν ἀσεβῶν;

1. Πράξ. 4, 29. 2. Πράξ. 5, 28. 3. Ψαλμ. 29, 2.

«Εὐφρανθήσεται δίκαιος ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλπιδί ἐπ' αὐτῷ.» Διαφερόντως οἱ τῶν θείων νόμων ἐπιμελούμενοι θυμηδίας ἐμφορῇ-
θέντες, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα βεβαίαν ἐργάσσονται. «Καὶ ἐπαινε-
θήσονται πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ.» Καὶ τὴν παρὰ ἀνθρώπων καρ-
5 πώσσονται εὐκλειαν οἱ πρὸς Θεὸν διευθύνοντες, καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς εὐ-
θείας ἔξω βαδίζειν οὐκ ἀνεχόμενοι.

Εἰς τὸ τέλος, ΨΑΛΜΟΣ τῷ Δαυίδ. Ὡδὴ Ἱερεμίου καὶ Ἱεζεκιήλ
τοῦ λαοῦ τῆς παροικίας, ὅτε ἔμελλον ἐκπορεύεσθαι.

ΞΔ'.

Ὑπόθεσις.

10

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ εἰσάγει τὸ πρόσωπον τῶν ἐθνῶν τῶν πι-
στευσάντων εἰς Χριστόν, καταβρώντων τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τού-
του, αἰτούντων τε τῆς προτέρας ἀσεβείας ἄφεσιν. Ἔτι τε εὐχὴν
ἀναπέμπει ὑπὲρ αὐτῶν, ὄντων μὲν πάλαι ἀκάρπων, γενομένων δὲ εὐ-
15 φόρων διὰ τῆς εἰς Χριστόν πίστεως.

«Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεός, ἐν Σιών.» Οὐκέτι φησὶν, οἷς ἐνο-
μίζομεν θεοῖς τοὺς ὕμνους ἀναπέμψομεν, εἰδότες ὡς ἐκείνους μὲν οὐ
πρέπει ἀνυμνεῖν, ξύλοις καὶ λίθοις καὶ δαιμονίοις οὖσιν· σοὶ δὲ μόνῳ
τὸ τοιοῦτον ὀφείλημα πρεπωδέστατον. «Καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ
20 ἐν Ἱερουσαλήμ.» Ἡ τῇ ἐπὶ γῆς φησιν, ἥτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἡ
τῇ ἐπουρανίῳ, ὅπου παραγενόμενοι τὰς αἰνέσεις ἀναπέμψομεν.

«Εἰσάκουσον προσευχῆς μου, πρὸς σὲ πᾶσα σὰρξ ἤξει.» Εὐαγγε-
λίζεται διὰ τούτων τὴν κλήσιν ἀπάντων τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον
παρὰ τοῦ Ἰωήλ· «Ἐκχεῷ ἀπὸ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα.¹»

25 «Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς.» Λόγους ἀνόμων φησὶ
τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου, δι' ἧς καὶ ἐξησθένησαν,
τῆς ἀληθοῦς ἐκπεσόντες γνώσεως. «Καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν ἰλάσῃ.»
Εὐχονται τῆς συμβάσεως ἐν τῇ πλάνῃ ἀσεβείας ἀπαλλαγῆναι.

«Μακάριος ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου.» Τοὺς τελειωθέντας
30 κατ' ἀρετὴν, καὶ εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω φθάσαντας κλήσεως, μακα-
ρίους ἀποκαλοῦσι. «Πλησθυσόμεθα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου.»
Ἀγαθὰ τοῦ οἴκου τὰ διάφορα τοῦ Πνεύματος λέγει χαρίσματα.
«Ὡ μὲν» γάρ, φησί, «δίδοται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας, ἄλλω
δὲ λόγος γνώσεως²», καὶ τὰ ἕτερα τῶν χαρισμάτων. «Ἅγιος ὁ
35 ναὸς σου» ἡ ὁ ἐπουράνιος, ἡ ὁ ἐπίγειος, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὁ
γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἱ τινὲς ἐστε ὑμεῖς.³»

Πλήρεις ἁγιασμοῦ· καὶ τὴν σὴν δικαιοσύνην διὰ τῶν σῶν λο-
γίων τοὺς προσιόντας παιδεύει.

1. Ἰωήλ 3, 1. 2. Α' Κορ. 12, 8. 3. Α' Κορ. 3, 17.

«Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς.» Οὐκοῦν ἐπάκουσον ἡμῶν, καὶ ταῦτα παρά-
σχου. Εἰς σέ, φησί, τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐλπιούσι, καὶ οἱ μα-
κρὰν τῆς θαλάσσης οἰκοῦντες. Δηλοῦται δὲ πάλιν διὰ τούτων τῆς
οἰκουμένης τὰ πέρατα.

«Ἐτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ.» Ἐνταῦθα τὰς ἀντικειμέναις
δυνάμειν φησίν. «Ἐτοιμάζων» δὲ εἰς τιμωρίαν ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς
τὴν ἄβυσσον. Τοῦτο δὲ ποιήσεις δυνατὸς ὢν. «Ὁ συνταράσσων τὸ
κύτος τῆς θαλάσσης.» Θάλασσαν ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρ-
των πνευμάτων φησίν, ὃ καὶ συνταράττεται τῇ τοῦ Χριστοῦ πα- 10
ρουσίᾳ. Διὸ καὶ φοβούμενοι ἔλεγον· «Ἥλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι
ἡμᾶς.¹»

«Ταραχθήσονται τὰ ἔθνη, καὶ φοβηθήσονται οἱ κατοικοῦντες
τὰ πέρατα, ἀπὸ τῶν σημείων σου.» Ὅτε, φησί, τὰ ἔθνη ταραχθή-
σονται, τουτέστι τῶν δαιμόνων τὰ συστήματα, τότε δὴ τότε καὶ 15
οἱ ἐν τοῖς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι φοβηθήσονται σε, τὰ
μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες. Σημεῖα δὲ τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ γε-
γεννημένα λέγει. «Ἐξόδους πρωίας καὶ ἐσπέρας τέρψεις.» Ὅταν
γὰρ τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες οἱ τὴν οἰκουμένην ἄνθρωποι
κατοικοῦντες, φοβηθῶσι τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε δὴ τότε καὶ εἰς 20
τὰς πρωίας καὶ εἰς τὰς ἐσπέρας ἐξόδους, τουτέστιν ἐν παντὶ καιρῷ,
τέρψεις ἔσται αὐτοῖς, ἀγαλλιωμένοις ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ἡ σὴ πα-
ρουσία.

«Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν.» Δείκνυσιν ἐπὶ τίσι
τῶν ἐθνῶν ἀπάντων ἡ τέρψις. Ἐπὶ τίσι δὲ ἢ ἐπὶ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς 25
ἀξιῶσαι τὴν γῆν, καὶ μεθύσαι αὐτήν τῶν παρ' αὐτοῦ δηλονότι χαρι-
σμάτων; «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὕδατων.» Ποταμὸν
ἐνταῦθα τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησί· πεπληρῶσθαι δὲ αὐτὸν ὕδα-
των· τίνων ἢ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν, φησίν, ὧν τοῖς ἀξίοις τῆς βα-
σιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο; Εἶεν δ' ἂν αἱ ἐπαγγελίαι τὸ 30
«Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι²», καὶ οἱ ἐξῆς τῶν μακαρισμῶν.
«Ἡτοίμασας τὴν τροφὴν αὐτῶν.» Τροφὴν μὲν τὴν πνευματικὴν
φησιν. Ἡτοίμασθαι δὲ αὐτὴν λέγει, διότι πρὸ καταβολῆς κόσμου
ὥρισται τὸ περὶ Χριστοῦ μυστήριον, «ὃς ἔστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
καταβάς, καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ.⁴» 35

«Τοὺς αὐλακὰς αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς.»
Αὐλακὰς φησι τὰ βᾶθη τῶν καρδιῶν, γεννήματα δὲ τοὺς εὐσεβεῖς
λογισμούς. «Ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφρανθήσεται ἀνατέλλου-
σα.» Καὶ τὰ μικρά, φησί, τῶν θείων χαρισμάτων τῶν διδομένων αὐτῇ
εὐφραίνειν αὐτήν, καὶ ἀνατέλλειν παρασκευάζει, τὸν νοητὸν δηλο- 40
νῶντι καρπὸν. Νοήσεις δὲ τὰς σταγόνας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ εἰρημένου

περὶ Χριστοῦ· «Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκκον, καὶ ὡς ἡ σταγὼν ἢ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν.¹»

«Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου.»
 Ἐνιαυτόν φησι τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καιρόν, καὶ στέφανον χρη-
 5 στότητος ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ ἐν πολλῇ χρηστότητι τοὺς ἁγίους ἐν αὐτῷ
 στεφανοῦσθαι. «Καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος.» Πε-
 δία πάλιν τὰς τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχὰς καλεῖ. «Πιαν-
 θήσονται τὰ ὄρη τῆς ἐρήμου.» Ὅρη μὲν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους
 καὶ εὐαγγελιστάς φησι, τοὺς εὐτραφεῖς γεγεννημένους τοῖς πνευ-
 10 ματικοῖς χαρίσμασιν· ἐρημον δὲ τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ,
 τὴν πάλαι ἐρημον οὖσαν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως. «Καὶ ἀγαλλιάσιν
 οἱ βουνοὶ περιζώσονται.» Βουνούς τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προέδρους
 φησὶν.

«Ἐνεδύσαντο οἱ κριοὶ τῶν προβάτων.» Κριοὺς μὲν τῶν προβά-
 15 των τοὺς ἄρχοντας τῶν λαῶν φησι. Τί δὲ ἐνδύσονται ἢ τὸ τῆς ἀφθαρ-
 σίας ἱμάτιον καὶ τὸν τῆς εὐφροσύνης χιτῶνα; Κριοὺς ὀνομάζει προ-
 βάτων καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ὡς προκύψαντας καὶ τοὺς ἐχθροὺς
 κερατίζειν ἰσχύοντας, καθὼς ὁ Κύριος ἐφη· «Ἴδου ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμᾶς
 ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων.²» «Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυνοῦσιν σῖ-
 20 τον.» Αἱ πάλαι, φησὶν, ἀπορώτατοι καὶ ἄγονοι τῶν ἔθνῶν ψυχαὶ
 πνευματικῶν καρπῶν ἔσονται πλήρεις. «Κεκράζονται· καὶ γὰρ ὑμνή-
 σουσιν.» Ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβαλοῦσαι, φησὶν, αἱ κοιλάδες καὶ πλη-
 θυνθεῖσαι νοητῶν καρπῶν, ἐκτενῶς σοι τοὺς ὕμνους ἀναπέμψουσιν.

Εἰς τὸ τέλος ᾠδὴ ΨΑΛΜΟΥ ἀναστάσεως.

25

ΞΕ'.

Ὑπόθεσις.

Τὴν κλῆσιν τῶν ἔθνῶν διὰ τοῦ παρόντος ψαλμοῦ κατασημαίνει,
 καὶ τὴν ἀνάστασιν τὴν γενησομένην τῶν ψυχῶν αὐτῶν εὐαγγελί-
 ζεται, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὁ ἀνιστῶν ἀπὸ γῆς πτωχόν.³» Καὶ μὴν
 30 καὶ τῶν ἀποστόλων εἰσφέρει τὸ πρόσωπον, διδασκόντων ὅσα ὑπὲρ
 τοῦ κηρύγματος πεπόνθασι τοῦ εὐαγγελικοῦ, καὶ ὅσα θλίψεις εἰς
 αἰωνίους εὐφροσύνας ἐξήγαγον αὐτούς. Ἐτι μὴν καὶ τοῦ Ἰουδαίων
 λαοῦ σημαίνεται ἡ ἀποβολή.

«Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, ψάλατε δὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.»
 35 Ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος, ἄδόμενος ἐπὶ πεπτωκόσιν ἐχθροῖς.
 Ὡς οὖν ἀνηρημένων τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, διὰ τῆς πα-
 ρουσίας δηλονότι Χριστοῦ, πάντα τὰ ἔθνη τοὺς ἐπινικίους ὕμνους ἀνα-
 πέμπειν παρακελεύονται. «Εἶπατε τῷ Θεῷ· Ὡς φοβερά τὰ ἔργα

1. Ψαλμ. 71, 6. 2. Ματθ. 10, 16. 3. Ψαλμ. 112, 7.

σου.» Καὶ ποῖα ἔργα ἢ τὰς θεοσημείας φησί, καὶ τὸ ἐκποδῶν γενέσθαι τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων τὰ πλήθη; «Ἐν τῷ πλήθει τῆς δυνάμεώς σου ψεύσονται σε οἱ ἐχθροὶ σου.» Τῆς Ἰουδαίων ἀποπληξίας ἐνταῦθα κατηγορεῖ, ὡς μὴδὲ τῶν θαυμάτων τῆς ὑπερβολῆς παρενεγκούσης αὐτοῖς εἰς τὸ πείθεσθαι. «Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν 5 σοὶ καὶ ψαλάτωσάν σοι.» Ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι, φησί, καίτοι ὑπερβολὰς ὁρῶντες πραττομένας σημείων, ἐψεύσθησάν σοι. Ἄλλ' οὖν ἀντ' ἐκείνων προσκυνήσει σοὶ πᾶσα τῶν ἐθνῶν ἡ πληθὺς.

«Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ.» Τῶν ἀποστόλων ἐνταῦθα εἰσάγεται τὸ πρόσωπον, διδασκόντων τὰ ἔθνη, ὡς ἄρα αὐτὸς οὗτος 10 ὁ ἐν τῇ κατὰ σάρκα παρουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐργαζόμενος αὐτός ἐστι καὶ ὁ πάλαι τὴν Ἐρυθρὰν ξηράνας θάλασσαν, καὶ μὴν καὶ εἶναι τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ ἀνακόφας τὰ βέρυματα, ὡς ποδὶ παρελθεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ.

«Ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηράν.» Καὶ τούτου ἀπό- 15 δειξίς τὰ ἤδη γενόμενα, ὅπως τὴν θάλασσαν μετέβαλεν εἰς ξηράν. Σύμμαχος οὕτως λέγει. «Μετέβαλε θάλασσαν εἰς ξηράν· ποταμὸν διέβησαν ποδὶ.» Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ Θεός, φησὶν, ὁ καὶ ἡμῖν τὴν ἐπάνοδον καὶ ἡμῖν σωτηρίαν δωρούμενος· ὁ πάλαι καὶ θάλατταν καὶ ποταμὸν διαστήσας, καὶ τοὺς ἡμετέρους προγόνους ἀκινδύνως 20 διαβῆναι κελεύσας. «Ἐκεῖ εὐφρανθήσομεθα ἐπ' αὐτῷ.» Τὸ «ἐκεῖ» χρόνου ἐστὶ σημαντικόν. Λέγει οὖν, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν τοῦ νέου αἰῶνος βασιλεύσει, ἐκεῖ σὺν αὐτῷ συμβασιλεύσομεν, καὶ τῇ χαρᾷ τῇ ἀνεκλαλήτῳ εὐφρανθήσομεθα.

«Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιβλέπουσι.» Πᾶσι προσέχει, 25 καὶ πάντα ἐξετάζει τὰ γενόμενα. «Οἱ παραπικραίνοντες μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς.» Καὶ τίνες ἂν εἴεν οἱ παραπικραίνοντες ἢ περὶ ὧν εἴρηται, «Τὶς ἀνθρώπου, πορεύθητι πρὸς τὸν οἶκον τὸν παραπικραίνοντά με;»¹ «Καὶ μὴν παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ·²» καὶ πάλιν· «Μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρα- 30 σμῶ.³»

«Εὐλογεῖτε, ἔθνη, τὸν Θεόν.» Πάντες δὲ κατὰ ταυτὸν γενόμενοι, μᾶλλον αὐτὸν ἐπαινεῖτε καὶ θαυμάζετε.

[«Τοῦ θεμένου τὴν ψυχὴν μου εἰς ζωὴν.» Εὐφρανθήσομαι δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις θαυμασίοις, καὶ τῷ ταῦτα πεποιηκότι, ὅς, ἅτε Δε- 35 σπότης καὶ πάντα ἐφορῶν, διάκρισιν ποιεῖται τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τιμωρίας περιβάλλει τοὺς ἀναξίους. Ὀφθαλμοὺς τοὺς ἀποστόλους λέγει.]

«Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς, Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς.» Τὰς θλίψεις τὰς γεννησομένας διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς ἀποστόλοις προαναφώνεῖ 40 τὸ Πνεῦμα τὸ προφητικόν· ἐκ προσώπου αὐτῶν καταλέγον καὶ τὰς

1. Πρβλ. Ἰεζ. 44, 6. 2. Ψαλμ. 77, 40. 3. Ψαλμ. 94, 8.

παγίδας, ἤτοι τὰ δεσμωτήρια, τοὺς τε πειρασμοὺς τοὺς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος κατασημαίνει.

- «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν ὀλοκαυτώμασι.» Τὸν ἐπουράνιον δηλονότι· ὅλους γὰρ ἑαυτοὺς ἀνέθηκαν τῷ Θεῷ ἐν τάξει ὀλοκαυτωμάτων. [Ὀλοκαυτώμασι δὲ νοητοῖς. Ἀλλὰ τὰ μὲν σά, φησί, Δέσποτα, τοιαῦτα· τὰ δὲ ἡμέτερα, τὰ ὅλα εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν καὶ θῦσαι σοι χαριστήρια, τὸ αὐτὸ δὲ λέγει «διέστειλε» καὶ ἐλάλησε. Τοῦτο δὲ λέγει ὅσα ἡυξάμην.] «Ἀποδώσω σοι τὰς εὐχάς μου.» Ἡ υἱοθέτης, φησί, θλιβόμενος ἀποδώσω σοι. Ἡυξάμην δέ, ὡς τῆς θλίψεως τῆς παρούσης ῥυσθῆις διαπαντὸς ἀναπέμψω σοι τὰς αἰνήσεις.
- «Ὀλοκαυτώματα μεμυαλωμένα ἀνοίσω σοι.» Ὅποσα σοι προσφέρειν προσέταξας, ἱερεύσω προθύμως. «Μεμυαλωμένα» δὲ κέκληκε τὰ εὐτραφῆ καὶ πλοῦτα· οὕτω γὰρ καὶ ὁ νόμος προσφέρειν ἐκέλευσεν ἁμωμά τε καὶ ἄρτια. Ἐπαρᾶται δὲ καὶ ὁ προφήτης Μαλαχίας τοῖς ταῖοιαιτα μὲν ἔχουσιν, ἀνάπηρα δὲ προσφέρουσιν.¹ Αὕτη δὲ καὶ τῷ Κρίν ἐγένετο τῶν κακῶν ἐκείνων ἡ ἀρχή. Διδασκόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς τιμιωτέροις ὧν ἔχομεν τὸ θεῖον γεραίρειν. «Ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων.» Πνευματικὰ δὲ πάντα, ὡς ἔφην, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ οἱ βόες καὶ οἱ χίμαροι, οὓς ἀποδώσειν ἐπαγγέλλεται.
- «Δεῦτε, καὶ ἀκούσατε, καὶ διηγῆσομαι.» Καὶ τίνα ἕτερα διηγεῖται ἢ ἡ φθάσας ἐξηγήσατο, τό, ὅτι «Ἐδοκίμασας ἡμᾶς», καὶ τὰ λοιπά· «Ἀδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος.» Ἡ δὲ δεινὴ δέ, ὅτι οὐκ ἂν, ἐμοῦ περὶ ἀδικίαν ἔχοντος, ἀκούσαι μου τῆς προσευχῆς ὁ Θεὸς ἀνέχοιτο. Ἀκύλας· «Ἀνωφελὲς ἰδὼν ἐν καρδίᾳ μου, οὐκ εἰσακούσεται Κύριος.» Βούλεται δὲ εἰπεῖν, ὅτι, τὰς αἰτήσεις τῷ Θεῷ προσάγων, ἐπεμελούμην τοῦ πρέποντος, εἰδώς, ὡς οὐδὲν μοι τῆς αἰτήσεως ὄφελος, μὴ ποιοῦντι τὰ θέοντα. Καὶ ἕτερόν τι καύχημα προσφέρει τῷ Θεῷ τὸ ἐξω πάσης ἀδικίας γενέσθαι· διὸ καὶ εἰσακούεσθαι θαρρεῖ.

30 Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις ΨΑΛΜΟΣ, τῷ Δαυίδ.

ΞΣ'.

Ἐποθέσεις.

- Πάλιν κἀνταῦθα τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον εἰσάγεται, διδασκαλίαν ποιούμενον τῶν ἐθνῶν, ῥυσθῆναι τε εὐχόμενον τῶν ἀντιλεγόντων τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν. [Ἀκόλουθος καὶ οὗτος τῷ πρὸ αὐτοῦ· ἰδίωμα γὰρ ἔχει τῆς τῶν ἱερῶν εὐλογίας, καὶ κεῖται ἐν τοῖς Κριταῖς ἢ εὐχὴ πᾶσα σχεδόν. Ὡς οὖν μέλλοντος καὶ τούτου γίνεσθαι, μετὰ τὴν ἐπάνοδον προεφητεύθη, κηρύττει δὲ καὶ τὴν θεῖαν ἀνθρώπησιν

1. Περὶ. Μαλ. 1, 7.

καὶ ἐπιφάνειαν, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν σωτηρίαν. «Ἐν ὕμνοις » δὲ ἐπι-
γέγραπται, ἐπεὶ Θεοῦ τὸ ὑμνεῖσθαι, ἀνθρώπων δὲ τὸ ἐπαίνων ἐγκω-
μιάζεσθαι.]

«Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς καὶ εὐλογῆσαι ἡμᾶς.» Τῶν σῶν
οἰκτιρμῶν δεόμεθα, φησί, Δέσποτα, καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ προσ-
ώπου σου, πρὸς τὸ δύνασθαι φανεράν τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγίου σου Εὐχγ-
γελίου πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κηρύξαι. «Σωτήριον» γὰρ πανταχοῦ τὴν
παρουσίαν αὐτοῦ φησιν.

«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός.» Πάντων τῶν ἐθνῶν
τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν προφητεύει. «Εὐφρανθήτωσαν καὶ ἀγαλ- 10
λιάσθωσαν ἔθνη.» Ἡδόμενον τὸ προφητικὸν Πνεῦμα τῇ σωτηρίᾳ
τῆς οἰκουμένης, πολλάκις τὰ αὐτὰ φθέγγεται, τῇ συνεχεῖ διηγῆσει
εὐφροσύνης ἀπολαῦον.

«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός, ἐξομολογησάσθωσάν
σοι λαοὶ πάντες.» Οὐχ ἀπλῶς τὴν ταυτολογίαν τέθεικεν, ἀλλὰ προθυ- 15
μότερους τοὺς ἀκούοντας ἐργαζόμενος. «Γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς.»
Ἡ νοητὴ δηλονότι. Καρπὸς δὲ αὐτῆς αἱ κατ' εὐσέβειαν προκοπαί.

[«Ἐξομολογησάσθωσάν σοι οἱ λαοί, ὁ Θεός.» Ὡς περ δις τὰ
ἔθνη πρὸς ὑμνωδίαν διηγείρεν, οὕτω δις αὐτοῖς τὴν εὐλογίαν ἐζή-
τησεν ἀπολαύσαντα δηλονότι καὶ αὐτῆς εὐλογίας. Ἡ ὅτι ἐπεὶ οὐκ 20
ἀγνοοῦσιν οἱ ἐξ αὐτῆς τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, ἀλλὰ τὸν ἡδιστον αὐτῷ
προσφέρουσι τῆς εὐσεβείας καρπὸν ὃν εἰ προσφερόμεν σοι, ἦτοι τὴν
τῆς ἀρετῆς ἐπιτήδευσιν, εὐλογούμεθα παρὰ σοῦ.]

[«Εὐλογῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός.» Εἰδέναι μὲν προσήκει, ὡς εὐλο-
γοῦντες ἄνθρωποι τὸν Θεόν, λόγους αὐτῷ προσφέρουσι μόνους, ἔργῳ 25
δὲ αὐτὸν εὐεργετῆσαι οὐ δύναται. Ὁ δὲ Θεός, εὐλογῶν, βεβαιοῖ τοὺς
λόγους τῷ ἔργῳ, καὶ παντοδαπῶν ἀγαθῶν παρέχει τοῖς εὐλογου-
μένοις φορὰν. Εἴτα διδάσκει πῶς.]

Εἰς τὸ τέλος, τῆς ᾠδῆς Δαυὶδ ΨΑΛΜΟΣ.

ΞΖ'.

30

Ὑπόθεσις.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου σημαίνει, καὶ
τῶν νοητῶν ἐχθρῶν καθάρσεις, καὶ τῆς νοητῆς αἰχμαλωσίας τὴν
ἀπόλυσιν. Ἐτι γε μὴν διδάσκει, ὡς αὐτὸς εἶη ὁ καὶ πάλαι τοὺς υἱοὺς
Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγαγών. Πρὸς δὲ τούτοις, ὑποδεξαμένοις τὸ 35
κῆρυγμα, Πνεύματος ἁγίου δόσιν ἐπαγγέλλεται. Καὶ μὴν καὶ τοῖς
ἀποστόλοις εἰσάγει παράκλησιν, ἐκ πάσης θλίψεως ῥύεσθαι ἐπαγγελ-
λούμενος, τῆς γενομένης δηλονότι διὰ τὸ κῆρυγμα. Ἀλλὰ μὴν καὶ
ἐπιστρέφειν ἐκ τῶν παραπικραίνοντων ὑπισχνεῖται πολλούς, καὶ μὴν
καὶ ἐκ τῶν καταπεσόντων εἰς τὸ τῶν ἡδονῶν πέλαγος. Οὐδὲν δὲ 40

ἦττον καὶ τῶν ἀποστόλων κηρύττει τὴν ἀνάδειξιν, καὶ τίνες καὶ πόθεν ἦσαν. Πάντων τε τῶν ἐθνῶν τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν εὐαγγελίζεται. Ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν τοῦ Κυρίου ἐκδιδάσκει σαφῶς. Ἐξεστὶ δὲ ταῦτα πάντα κατὰ μέρος τοῖς στίχοις 5 ἐπιβαλόντα θεωρεῖν.

«Ἀναστήτω ὁ Θεός, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ.» Τὴν εἰς τὸ κρίνειν τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας παρορμὴν τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος σημαίνει. Τῇ γὰρ αὐτοῦ παρουσίᾳ τῆς τῶν ἀνθρώπων τυραννίδος ἐξηλάθησαν.

10 «Ὅδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν.» Εὐπρεπεῖς γίνεσθε, φησὶν, εἰς τὸ ταῖς ὁδοῖς ἐκείνου πορεύεσθαι, τοῦ ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων ὀφθέντος ἐν σαρκὶ τοῖς ἐπὶ γῆς. Ἡ, «τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν», τῷ μέχρις ἄβδου πεπονημένῳ τὴν κἀθοδὸν. «Ταραχθῆτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ.» Τὰ ἔθνη τῶν δαιμόνων δηλονότι. «Τοῦ 15 πατρὸς ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν.» Ὀρφανῶν μὲν τῶν ἀπροστατευτῶν λέγει, χηρῶν δὲ τῶν ψυχῶν, τῶν μὴ ἔχουσῶν τὸν νυμφίον Λόγον. Προστάτης γάρ ἐστι τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην οὐκ ἔχόντων βοήθειαν; οἷον ἡμεῖς. Τίς δὲ οὗτος καὶ οἷος;

«Ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ.» Ἐπειδὴ εἶπεν αὐτὸν ἐπιβεβηκότα ταῖς δυσμαῖς, τουτέστι μέχρι τῶν ἄβδου μυγῶν, διδάσκει πάλιν, ὡς ἀνελθὼν εἰς οὐρανοὺς ἐν τοῖς ἰδίῳις γέγονε τόποις· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδέποτε ἀφειστήκει αὐτῶν τῇ τῆς θεότητος φύσει. «Ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ.» Μονοτρόπους φησὶ τοὺς αὐτῷ καὶ μόνῳ ἀναθέντας τὴν ἰδίαν ζωὴν, καὶ πάσης διχοψυχίας καὶ κοσμικῆς 25 ἐπιθυμίας αὐτὴν ἄλλοτριώσαντας. Τούτους δὴ οὖν καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῇ ἐπουρανίῳ πόλει κατοικίζειν ἐπαγγέλλεται. «Ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ.» Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ· «Τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε· κοί τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύφθητε.¹» Δεσμοὺς δὲ καὶ σκότος τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν φησὶν. «Ὅμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις.» Τοῦτό φησιν, ὅτι, καὶ ἐν ἄβδου πορευθεὶς, καὶ τοῖς ἐκεῖ πνεύμασιν ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε. Τὸ γάρ, «παραπικραίνοντας», ἀντὶ τοῦ, παραπικράναντας, τέθεικεν.

«Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ 35 διαβαίνειν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ.» Δείκνυσιν, ὡς καὶ ὁ μέχρις ἄβδου καταβάς, αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πάλαι διὰ Μωσέως ἐξαγαγὼν ἐξ Αἰγύπτου τὸν Ἰσραήλ. Λέγει οὖν, ὅτι, ἐν τῷ προπορεύεσθαι σε τοῦ ἐξεληλυθότος σου ἐξ Αἰγύπτου λαοῦ, γῇ ἐσείσθῃ, τουτέστιν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξάκουστος ἢ ἐξοδος αὐτοῦ γεγέννηται. «Γῇ ἐσείσθῃ· καὶ γὰρ οἱ 40 οὐρανοὶ ἔσταξαν.» Ἐσταξαν οἱ οὐρανοὶ τὴν πνευματικὴν τροφὴν δηλονότι· λέγει δὲ καὶ τὸ μάννα. «Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ

1. Ἦσ. 49, 9.

Σινά.» Ἀντί τοῦ, ἐν ὅρει Σινά τὸν νόμον ὀρίσαντος. Ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ.» Ἰσραὴλ νοῦς ὁρῶν Θεόν.

«Βροχὴν ἐκούσιαν ἀφοριεῖς, ὁ Θεός, τῇ κληρονομίᾳ σου.» Βροχὴν μὲν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον φησί, κατὰ τό. «Καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον.¹» «Ἐκούσιον» δὲ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς νομικῆς λατρείας. Ἐκεῖνα γὰρ οὐκ ἦν αὐτῷ ἐκούσια κατὰ τὸ εἰρημένον «Τίς γὰρ ἐξεζήτησεν αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;²» καὶ τό. «Τὰ ὀλοκαυτώματα σου οὐκ εἰσὶ δεκτά, καὶ αἱ θυσαίαι ὑμῶν οὐχ ἤδυνάν μοι.³»— «Καὶ ἡσθένησε, σὺ δὲ κατηρτίσω αὐτήν.» Ἡσθένησε μὲν πάλαι, ὅτε εἰδωλολάτρει· κατηρτίσω δὲ αὐτήν, διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ καλέσας κη- 10
ρύγματος.

«Τὰ ζῶα σου κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ.» Ζῶα ἐνταῦθά φησι τοὺς τῆς ζωοποιοῦ τροφῆς μετεिल्φότας. «Ἐν αὐτῇ» δέ, τίνι ἢ τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ; «Ἡτοίμασας ἐν τῇ χρηστότητί σου τῷ πτωχῷ, ὁ Θεός.» Καὶ τί ἡτοίμασες ἢ «ἀ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε;⁴» Τίς 15
δὲ ὁ πτωχὸς ἢ περὶ ὧν εἴρηκε, «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν;⁵»

«Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ.» Αὐτός, φησί, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ δώσει «ῥῆμα», εἰς τὸ δύνασθαι κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁμοιον δὲ τό. «Μὴ μεριμνήσητε τί 20
εἴπητε, ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί εἴπητε. Καὶ οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς μου τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.⁶» Τό, «δυνάμει πολλῇ», πρὸς τό, «Κύριος δώσει ῥῆμα», οὐ πρὸς τό, «εὐαγγελιζομένοις», ὥς τινες ἐνόμισαν. Βούλεται γὰρ εἰπεῖν, ὅτι μετὰ πολλῆς ὁ Θεός τῆς ἰσχύος δώσει 25
ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις, τουτέστι, τοῦ διαγγέλλειν τὰ ἡμέτερα ἀγαθὰ βουλομένοις, αὐτὸς παρέχει τὸν λόγον, ὁ καὶ τὴν ἀφορμὴν τοῦ εὐαγγελίσασθαι.

«Ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ.» Αὐτὸς Κύριος ὁ διδοὺς ῥῆμα τοῖς μυσταγωγοῖς· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγα- 30
πητοῦ λαοῦ· αὐτὸς δὲ ἐστὶ πάλιν ἡ δύναμις αὐτοῦ. «Τῇ ὠραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκύλα.» Οἶκος μὲν οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν· ὠραιότης δὲ τοῦ οἴκου οἱ ἅγιοι αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι. Λέγει οὖν, ὅτι τῇ ὠραιότητι τοῦ οἴκου, τουτέστι τοῖς εὐαγγελισταῖς, αὐτὸς δώσει ῥῆμα, πρὸς τὸ διελέσθαι σκύλα, τουτέστιν ἐλκῦσαι τὰ ἔθνη 35
τῇ πίστει, καὶ σκυλεῦσαι τὸν Σατανᾶν.

«Ἐὰν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων.» Πρὸς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους ὁ λόγος. Ἐὰν, φησί, δέξωνται ὑμᾶς οἱ κλήροι. Κλήρους δὲ τοὺς ἐκ τῶν δύο λαῶν πιστεύσαντας ἔφη. Ἐὰν οὖν, φησὶν, ἀναπαύσῃσθε ἐν αὐτοῖς, δοθήσονται αὐτοῖς «πτέρυγες περιστερᾶς, τὰ 40

1. Ψαλμ. 71, 6. 2. Ἦσ. 1, 12. 3. Ἱερ. 6, 20. 4. Α' Κορ. 2, 9.
5. Ματθ. 5, 3. 6. Ματθ. 10, 19-20.

μετάφρενα ἐχούσης περιεχρυσωμένα.» Λέγει δέ, ὡς Πνεύματος ἁγίου ἀξιωθήσονται οἱ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους δεξάμενοι. Μετάφρενα δὲ τῆς περιστερᾶς κεχρυσωμένα φησί, διότι τιμίας ἦτοι σοφὰς τὰς φρένας τῶν δεξαμένων ποιεῖ.

10 «Ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς ἐπ' αὐτῆς.» Βασιλεῖς μὲν τοὺς ἄρξαντας ἀποστόλους τῆς κληρονομίας αὐτοῦ φησι. «Χιονωθήσονται» δέ, ἀντὶ τοῦ ἀποκαθαρθήσονται. «Ἐν Σελμών» δέ, ἐν ἀνταποδόσει, ἐρμηνεύεται. Λέγει οὖν, ὅτι οἱ δεξάμενοι τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τὰς παρὰ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως ἀνταποδόσεις, ἦτοι

10 ἀμοιβάς, δέχονται τῆς ὑποδοχῆς, τὸν καθαρὸν τῶν ἁμαρτιῶν.
«Ὅρος τοῦ Θεοῦ ὅρος πῖον.» Ὅρος μὲν τὴν Ἐκκλησίαν ὀνομάζει, πῖον δέ, ὅτι εὐτραφεῖς καὶ λιπαρὰς τῶν ἐν αὐτῇ τὰς ψυχὰς ἀπεργάζεται. «Ὅρος τετυρωμένον; ὅρος πῖον ἵνα τί ὑπολαμβάνετε ὄρη τετυρωμένα;» Καὶ μὴν καὶ τετυρωμένον, τουτέστι γάλακτος
15 μεστόν, ἀπλουστέρου δηλαδὴ λόγου, κατὰ τό. «Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα.¹» Ἐπιτιμᾷ οὖν τοῖς τὰς τῶν αἰρετικῶν ἐκκλησίας ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τετυρωμένας. Οὐδὲν γὰρ ἐν αὐταῖς τὸ δυνάμενον τρέφειν εἰς ἕξιν πνευματικὴν. Ἴνα τί τοίνυν ὑπολαμβάνετε, ὦ οὗτοι, ἕτερα ὄρη εἶναι ἔξω τῆς Ἐκκλησίας τετυρωμένα, καὶ μὴ μᾶλλον
20 τοῦτο μόνον τὸ ὄρος, «ἐν ᾧ ὁ Θεός ἠδύκεσεν κατοικῆσαι ἐν αὐτῷ;» «Ὅτι γὰρ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατοικεῖ, δηλον ἐξ ὧν αὐτὸς ἔφη. «Ὡς κατοικήσω, ὅτι ἡρετισάμην αὐτήν.»²

«Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον, χιλιάδες εὐθηνούντων.» Ἄρμα τοῦ Θεοῦ τὰς ἐπουρανίους καὶ νοητὰς δυνάμεις φησίν, αἷς ἐποχεῖται
25 ὁ Θεός. «Ὅμοιον δὲ τῷ εἰρημένῳ» «Χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ.³» Οὗτοι δὲ εἰσι εὐθηνούντες, ἅτε ἀπηλλαγμένοι τῆς ἁμαρτίας. Ὁ ἐν τούτῳ οὖν τῷ ἄρματι ἐποχούμενος τῶν μυριάδων αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος, ὁ καὶ ἐν τῷ Σινᾷ τῷ ἁγίῳ ὄρει τὸν νόμον δούς. Αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ εἰς ὕψος ἀναβάς,
30 λέγει δὲ τὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ αἰχμαλωτεύσας αἰχμαλωσίαν⁴, τουτέστι τὰς αἰχμαλωτισθεῖσας ψυχὰς παρὰ τοῦ διαβόλου ἀνταιχμαλωτεύσας. Τοῦτο γὰρ αὐτὸς ἐπηγγέλλετο λέγων. «Ὅτ' ἂν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.⁵» «Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις.» Καὶ παρὰ τίνος ἔλαβε δόματα ἀνθρώπων ἢ παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ
35 εἰρηκτός; «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου;⁶»

«Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας τοῦ κατασκηνώσαι.» Οὗτοι, φησίν, οἱ ἄνθρωποι, οὓς ἔλαβες δόματα, πάλαι ἦσαν ἀπειθοῦντες. Ἀλλὰ καὶ τούτοις, φησί, κατεσκήνωσας. Ἔστι δὲ δι' ὑπερβατοῦ ἢ διάνοια.
40 «Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώποις», ὥστε κατασκηνώσαι ἐν αὐτοῖς,

1. Α' Κορ. 3, 2. 2. Ψαλμ. 131, 14. 3. Δαν. 7, 10. 4. Πρβλ. Ἐφεσ. 4, 8. 5. Ἰω. 12, 32. 6. Ψαλμ. 2, 8.

δηλονότι τοῖς διδομένοις. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι, φησὶν, οὓς ἔλαβες, πάλαι ἦσαν ἀπειθεῖς. Δῆλον δέ, ὅτι, ὅτε τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα ἐλάτρευν.¹

«Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητός, εὐλογητός Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν.» Ἐπὶ μεγάλῳ κατορθώματι ὕμνον ἀναπέμπει τῷ Θεῷ, ὁ χορὸς δὲ δηλονότι τῶν ἀποστόλων. «Κατευοδώσει ἡμῖν ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν.» Σὺ, φησὶν, ὦ Δέσποτα, ἀνοίξεις θύραν τοῦ λόγου, εἰς τὸ τὴν ὁδὸν τοῦ κηρύγματος κατευοδωθῆναι ἡμῖν.

«Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σῶσαι, καὶ τοῦ Κυρίου Κυρίου αἱ διέξοδοι τοῦ θανάτου.» Θαρσεῖ σαφῶς, ὡς καὶ μέχρι θανάτου ἐλθόν- 10 τας διὰ τὸ κήρυγμα ἐξάξει γενναίως. Αὐτοῦ γὰρ εἶναί φησι τὰς ἐξόδους τοῦ θανάτου.

«Πλὴν ὁ Θεὸς συνθλάσει κεφαλὰς ἐχθρῶν αὐτοῦ.» αὐτοῦ μὲν τοῦ ἀποστολικοῦ χοροῦ. Ῥυόμενος γὰρ αὐτοὺς ῥύσεται, τῶν ἐχθρῶν δηλονότι συνθραύων τὰς κεφαλὰς. Ἐλήφθη δὲ ἡ λέξις ἐξ ὁμοιώσεως 15 τῶν ὄψεων, οἱ, ἐπειδὴν ἀρθῶσι κατὰ τινος, τότε ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πληττόμενοι ἄλλονται. Ἐχει δὲ ὁ λόγος ἀναφορὰν καὶ εἰς τοὺς ἀρχοντας τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ. «Κορυφὴν τριχὸς διαπορευομένων ἐν πλημμελείαις αὐτῶν.» Κορυφὴν μὲν τριχὸς πάλιν τὴν κεφαλὴν φησι. Λέγει δέ, ὡς τούτων συνθλάσει τὰς κεφαλὰς, τῶν ἀμετανόητα ἀμαρτανόν- 20 των.

«Εἶπεν Κύριος· Ἐκ Βασάν ἐπιστρέψω.» Βασάν ἐρμηνεύεται πικρία, ἥτοι «παραπικρασμός.» Λέγει οὖν, ὡς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ παραπικραίνοντος, τουτέστι τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπιστρέψω πρὸς ἑμαυτόν. «Ἐπιστρέψω ἐν βυθοῖς θαλάσσης.» Καὶ τοὺς κατενεχθέντας, φησὶν, 25 εἰς τὸν τῶν ἡδονῶν βυθὸν ἐπιστρέψω πρὸς ἑμαυτόν.

«Ὅπως ἂν βαφῇ ὁ πούς σου ἐν αἵματι.» Πῶς ἐπιστρέψουσι διδάσκει. Πῶς δὲ ἐπιστρέψουσιν ἢ αὐτῶν ἀναιρεθεισῶν δηλονότι τῶν πονηρῶν δυνάμεων; Κατήγαγον γὰρ αὐτῶν τὸ αἷμα εἰς γῆν, κατὰ τὴν Ἡσαίου φωνήν, ὡς καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ βαφῆναι ἐν αἵματι. 30 Ἱστορικώτερον δὲ τὰ τοιαῦτα γράφει ὁ λόγος. «Ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου ἐξ ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ.» Κύνas μὲν τοὺς τῆς νοητῆς ποίμνης φύλακας φησι, τοὺς ἁγίους κήρυκας· ὧν δὲ καὶ ἡ γλῶσσα μονονουχὶ τοῦ αἵματος τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἀπογεύεται. Λέγει οὖν, ὡς μονονουχὶ θανάτου αἰτία τῶν πονηρῶν δαιμόνων γενήσεται ἢ τῶν 35 ἀποστόλων φωνή.

«Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ Θεός.» Πορείας Θεοῦ φησι τὰς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ πράξεις γενομένας· οἶον τὴν διὰ Παρθένου ἀπό- τεξιν, τὴν τε τῶν σημείων ἐργασίαν, τὴν τε ἀνάβασιν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τὸν τε θάνατον τὸν γενόμενον οἰκονομικῶς, τὴν τε ἐκ νε- 40 κρῶν ἀναβίωσιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδόν. Ταύτας τὰς πορείας

1. Πρβλ. Ῥωμ. 1, 25.

φανερὰς γεγενῆσθαι φησιν· «Αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου, τοῦ βασιλέως μου τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ.» Ὅρα, ὡς σαφῶς τοῦτον τὸν τὰς πορείας πεποιημένον καὶ Θεὸν εἶναι φησι, καὶ βασιλέα ἑαυτοῦ. Καὶ αὐτὸν κηρύττει ὄντα τὸν ἐν τῷ ἁγίῳ, τουτέστιν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, κατὰ τὸ
 5 ὅπισω εἰρημένον· «Κύριος ἐν αὐτοῖς, ἐν Σινᾶ, ἐν ἁγίῳ.»

«Προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων.» Ἀρχοντας μὲν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους φησί, περὶ ὧν εἴρηται. «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν·¹» ψάλλοντας δὲ τοὺς τὰς δι' αἰνέσεως ἀναπέμποντας λογικὰς θυσίας. Λέγει οὖν ὡς «οἱ ἄρχοντες ἐφθασαν»,
 10 ἥτοι ἤρξαντο πρῶτοι τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας², τῆς εὐαγγελικῆς δηλονότι. «Ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν.» Νεανιδάς φησι τὰς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἰσχυρὰς γενομένας τῶν πιστευσάντων ψυχάς, τὰς κατακτυπούσας τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι τὴν ὑπ' αὐρανόν. Ὡν ἐν μέσῳ γεγόνασιν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, δηλο-
 15 νότι τῆς λατρείας ἐξάρχοντες.

«Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ.» Πηγαί μὲν τοῦ Ἰσραὴλ εἶεν ἂν οἱ μακάριοι προφῆται, καὶ πρό γε τούτων ὁ νόμος. Λέγει οὖν, ὡς ἄλλοθεν οὐ προσῆκεν ἡμῖν τὸν Θεὸν ἢ ἐκ τούτων αὐτῶν ἀραιομένους ὑμνολογεῖν. Τοῦτο δὲ φησι διὰ τὰ ἐτε-
 20 ρόδοξα τῶν αἰρετικῶν συγγράμματα. Ἐκ γὰρ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν Γραφῶν ὁ Κύριος εὐλογεῖται πρὸς τῶν δυναμένων ἀντλεῖν ἐξ αὐτῶν σωτηρίου πηγὴν οἱ σὼν μετ' εὐφροσύνης ὕδωρ, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· «Ὅς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι αὐτῷ, ἔξει ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.»³ Ἐλεγ-
 25 κτέον δὲ τοὺς διαιροῦντας τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Γραφήν, ὡς οὐ δύνανται ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖν τὸν Θεόν, οὐκ ἔχοντες τὰς τοῦ Ἰσραὴλ πηγάς, οὐδὲ τὸν Κύριον αὐτῶν ἅτε καὶ τὴν θεότητα διαιρεῖν τολμῶντες.

«Ἐκεῖ Βενιαμὴν νεώτερος ἐν ἐκστάσει.» «Ἐκεῖ», ποῦ, ἢ ἐν μέσῳ
 30 τῶν ψαλλόντων; Τίς δὲ Βενιαμὴν ἢ ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ἐκ φυλῆς Βενιαμίν; Τὸ δὲ «νεώτερος», διὰ τὸ ὕστερον αὐτῷ τῶν ἀποστόλων ὀφθῆναι τὸν Κύριον. «Ἐν ἐκστάσει» δὲ διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἀποκαλύψεων φησι, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον. «Εἴτε ἐξέστημεν Θεῷ, εἴτε σωφρονοῦμεν ὑμῖν.»⁴ Εἰκότως δὲ αὐτοῦ πρώτου
 35 τῶν ἄλλων ἐμνημόνευσεν, ἅτε περισσότερον τῶν ἄλλων κοπιάσαντος. «Ἀρχοντες Ἰουδα ἡγεμόνες αὐτῶν.» Ἀρχοντες Ἰουδα αὐτῶν τῶν ψαλλόντων ἡγεμόνες, φησί, καὶ ἄρχοντες ἡχειροτονήθησαν. Ἐκ τε τῆς Ἰουδα φυλῆς, ἐκ τε τῆς Ζαβουλῶν, ἐκ τε τῆς Νεφθαλείμ. Καὶ ἐκ μὲν Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ Πέτρος καὶ Ἀν-
 40 δρέας καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καθὼς τὸ Εὐαγγέλιον δηλοῖ.⁵

1. Ψαλμ. 44, 17. 2. Πρβλ. Ἰω. 4, 24. 3. Ἰω. 4, 14. 4. Β' Κορ. 5, 13. 5. Πρβλ. Ματθ. 4, 15.

ἐκ δὲ Ἰούδα ὁ Λευὶ, ἦτοι Ματθαῖος, καὶ οἱ ἕτεροι τῶν ἀποστόλων.

«Ἐντειλαι, ὁ Θεός, τῇ δυνάμει σου.» Δύναμιν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν φησι, κατὰ τό· «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.¹» Παρακαλεῖ τοίνυν τὸν Πατέρα ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ἵνα δυναμώσῃ αὐτοῖς, «ὁ κατήρτισεν αὐτοῖς.» Τί δὲ κατήρτισεν αὐτοῖς ἢ τὸ σῶμα; Αἰτοῦσιν οὖν τῆς φθορᾶς ἀπαλλάξαντα τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσαι, ὃ καὶ ποιήσῃ ὁ Κύριος ὅτε καταβήσεται ἐξ οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἀφθαρτοί.²

«Ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ σοι οἴσουσι βασιλεῖς δῶρα.» Ναὸν μὲν αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν φησί, βασιλέας δὲ τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν λέγει, κατὰ τὸ εἰρημένον αὐτοῖς· «Ὑμεῖς δὲ βασιλείον ἱεράτευμα.³» Φηαὶν οὖν, ὥς οἱ κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως ἀπὸ τοῦ ἐπιγείου ναοῦ, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ δῶρα αὐτῷ προσκομίσουσι· δῆλον δέ, ὅτι νοητά.

«Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου.» Ἐπειδὴ πολλοὶ οἱ τῇ 15 κατὰ Θεὸν πολιτεῖα τῶν ἁγίων δυσμεναίνοντες, καὶ μάλιστα οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, τοῦτου χάριν εὐχεται ἐπιτιμηθῆναι αὐτοὺς θηρία ὄντας καλάμου. Κάλαμος δὲ τόπος ἐστὶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, ἐν διώδευτον οἱ ἀνιόντες εἰς Ἱερουσαλὴμ. Οὗτος δὲ δὴ ὁ κάλαμος καὶ μεστὸς λεόντων ἐστὶν ἐμφωλευόντων παρὰ τὸ ἔλος· οἱ καὶ ἐπεβού- 20 λευον τοῖς ἀνιούσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ. Ὡςπερ οὖν τοῖς ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἀνιούσιν ἐπεβούλευον οἱ λέοντες, οὕτως καὶ τοῖς ἐν τῇ νοητῇ Ἱερουσαλὴμ ἀνιούσιν ἐπιβουλεύουσιν οἱ νοητοὶ λέοντες. «Ἡ συναγωγὴ τῶν ταύρων ἐν ταῖς δαμάλεσι τῶν λαῶν.» Ἐτέρους ἐναντίους τῷ κηρύγματι φησι. Τίνες δὲ οὗτοι, ἢ οἱ ἄρχοντες τοῦ τῶν Ἰουδαίων δήμου, οἱ καὶ ταῦροι προσηγορεύθησαν; δαμάλεων ὀνομασμένων τοῦ λαοῦ. Ὅτι δὲ ταῦροι προσηγορεύθησαν, δῆλον ἐκ τοῦ· «Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με⁴», οἷτινες καὶ τὸ πλῆθος εἰς τὸν κατὰ τῶν κηρύκων ἔγειραν πόλεμον. «Τοῦ ἐκκλεισθῆναι τοὺς δεδοκιμασμένους τῷ ἀργυρίῳ.» Ἀργύριον 30 μὲν τὰ θεῖα λόγια. Λέγει δέ· Διὰ τοῦτο ἐπιτίμησον τοῖς νοητοῖς καὶ αἰσθητοῖς ἐχθροῖς, ὅπως ἂν μὴ οἱ τοῦ Εὐαγγελίου κήρυκες συγκλεισθῶσι τοῦ μὴ κηρύττειν ἔτι. Ἡ καὶ οὕτως· Ἐπιτίμησον, φησί, τοῦτοις τε κάκεινοις· ὅπως ἂν μὴ ἐκκλεισθῶσι τοῦ κηρύττειν οἱ κήρυκες. «Διασκορπίσον ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα.» Τὰ νοητά 35 δηλονότι· «πολέμους» δὲ τοὺς κατὰ τῶν ἁγίων.

«Ἡξουσι πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου, Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ.» Ὡς διασκορπισθέντων καὶ δεθέντων τῶν ἐχθρῶν τῶν νοητῶν, λοιπὸν ἐπὶ τὸ κήρυγμα δραμοῦνται Αἰγύπτιοι τε καὶ Αἰθίοπες. Σημαίνει δὲ διὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων τοὺς ἄγαν εἰδωλολάτρας 40

1. Α' Κορ. 1, 24. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 15, 52. 3. Α' Πέτρ. 2, 9.
4. Ψαλμ. 21, 13.

καὶ ἐναντίους τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἰσραὴλ, διὰ δὲ τῶν Αἰθιοπῶν τὰ πέ-
ρατα τῆς γῆς. Πῶς δὲ προσέδραμεν ἡ Αἰθιοπία εἰς τὸ κήρυγμα, ἔξε-
στιν ἀπὸ τοῦ εὐνοῦχου Αἰθίοπος ἰδεῖν.¹

«Αἱ βασιλείαι τῆς γῆς, ἥσατε τῷ Θεῷ.» Δηλοῖ, ὡς καὶ τὰ ἄλλα
5 ἅπαντα ἔθνη μετὰ τῶν ἰδίων βασιλείων πιστεύουσιν εἰς Χριστόν.

«Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρα-
νοῦ.» Ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐκήρυξεν ἐν τοῖς ὀπίσω τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν
μέχρις ἄδου κατὰβασιν, τούτου χάριν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ κη-
ρύττει ἀναφοίτησιν. Τὸ δέ, «κατ' ἀνατολάς», παραβολικὸν ἐστίν.

10 «Ὡςπερ γὰρ ὁ ἥλιος ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολάς ἄνεισι, τὸν αὐτὸν τρό-
πον καὶ ὁ Κύριος οἰοεὶ ἀπὸ τῶν τοῦ ἄδου μυχῶν ἐπέβη τοῦ οὐρα-
νοῦ τῷ οὐρανῷ. «Ἰδοὺ δώσει τῇ φωνῇ αὐτοῦ φωνὴν δυνάμεως.»
Φωνὴν δυνάμεως φησι τὴν ἐγείρουσαν πάντας τοὺς νεκροὺς καθὼς
ἐν κελύσματι αὐτοῦ ἀναστήσονται.

15 «Δότε δόξαν τῷ Θεῷ.» Οὕτω καὶ Παῦλος· «Δοξάσατε», φησί,
«τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν², καὶ τῷ πνεύματι ὑμῶν» ἅτινά
ἐστὶν αὐτοῦ. Δίκαιον γὰρ τὸν εὐεργέτην διὰ πάντων δοξάζειν. «Ἐπὶ
τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νε-
φέλαις. Θουμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ αὐτὸς

20 δώσει δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, εὐλογητὸς ὁ Θεός.»
Ἐπειδὴ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας μνήμην ὁ λόγος πεποιήται,
καθ' ἣν πάντας ἀναστήσει τοὺς νεκροὺς, τούτου χάριν καὶ τὰς δια-
φόρως ἀποδοθησομένας τοῖς ἁγίοις τιμὰς ἡμᾶς διδάσκει, καὶ τὰ διά-
φορα τῶν ἁγίων τάγματα. Καὶ τὰ μὲν τάγματα διὰ τε τοῦ Ἰσραὴλ,

25 διὰ τε τῶν νεφελῶν, διὰ τε τῶν ἁγίων, διὰ τε τοῦ λαοῦ κατασημαίνει
τὰς δὲ τιμὰς διὰ τε τῆς μεγαλοπρεπείας, διὰ τε τῆς δυνάμεως, διὰ τε
τοῦ θαύματος, διὰ τε τοῦ κράτους διαδείκνυσιν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τού-
τοις εὐλογητὸν τὸν Θεόν φησιν εἶναι. Ἀἷλον γάρ, ὅτι ἐν ἐκείναις
γενόμενοι οἱ ἅγιοι ταῖς μοναῖς, ταῖς ἐπουρανίοις δὲ δηλονότι, ἀδια-

30 λείπτως εὐλογήσουσι τὸν Θεόν, τὴν τῶν ἄνω πνευμάτων τάξιν μι-
μούμενοι.

Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τῷ Δαυίδ.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΗ'.

Ὑπόθεσις.

35 Περιέχει ὁ ψαλμὸς προσευχὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐκ προσώπου
τῆς ἀνθρωπότητος προσφερομένην, τὰς τε αἰτίας δι' ἃς αὐτῷ τὸν ἐπὶ
τοῦ σταυροῦ προσήνεγκαν θάνατον. Ἐτι τε αὐτὸ τὸ πάθος διηγεῖται
σαφῶς, καὶ τὰς μετὰ τὸ πάθος τοῖς Ἰουδαίοις συμβησομένας συμ-

φοράς· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰσαγωγὴν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, τῆς τε ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας τὴν διδασκαλίαν, εἰς ἣν καὶ περιγράφει τὸν ψαλμόν. «Ὅτι δὲ πᾶσαν ἦν ἠύξατο ὁ Σωτὴρ προσευχὴν, ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἠύξατο, τοῦτο ἐπισημαίνει ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ ψαλμοῦ, καὶ φησιν, «Ὅτι ἐξήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος, καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν.» 5

«Σῶσόν με, ὁ Θεός, ὅτι εἰσῆλθosan ὕδατα ἕως ψυχῆς μου.» Ἐπειδὴ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνέλαβε, περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται.¹ εἰκότως καὶ προσεύχεται ῥυσθῆναι ἐκ τῶν πειρασμῶν, χειμάρρου δίκην κυκλωσάντων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. 10

«Ἐνεπάγην εἰς ὕλην βυθοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις.» Ταῦτα γὰρ ἡ ἀνθρωπεία φύσις ἐπεπόνθει, κατενεχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας εἰς θάνατον, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τοῦ ἄδου χῶρον· ὃν καὶ ὕλην βυθοῦ καὶ θαλάσσης βάθος ἐν τοῖς παροῦσιν ὀνομάζει.

«Ἐκοπίασα κράζων, ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου.» Τίνα ἦν ἡ 15 ἔκραξε, καὶ ἐπὶ τίσιν, ἐν τοῖς ἐξῆς σαφῶς ἐδίδασκεν, εἰπὼν· «Ῥυσθῆναι ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὕδατων», καὶ, «Μὴ με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος», καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιλεγόμενα. Ἡύχετο γάρ, ὡς ἔφην, ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπου φύσεως· ὅπως καταργηθῇ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, μὴ συγκλείοντος κατ' αὐτῆς τὸ στόμα τοῦ 20 ἄδου· διὸ καὶ λέγει· «Μηδὲ συσχέτω ἐπ' ἐμέ φρέαρ τὸ στόμα αὐτοῦ.»

«Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μου οἱ μισοῦντές με δωρεάν». Πολλοὶ γὰρ οἱ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἐπίβουλοι δαίμονες, οἱ μηδὲν ἡδικοῦμενοι παρ' ἡμῶν, καὶ σπεύδοντες ἀνελεῖν. «Ἐκραταιώθησαν οἱ ἐχθροί μου, οἱ ἐκδιώκοντές με ἀδίκως.» Δείκνυ- 25 σιν, ὡς ἀδίκως ἡ κατ' αὐτοῦ ψῆφος ἐξενήνεκται.

«Ὁ Θεός, σὺ ἔγνως τὴν ἀφροσύνην μου.» Ἀφροσύνην φησὶ τὴν νομισθεῖσαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μωρίαν, τὴν τοῦ πάθους φημί. Γέγονε γάρ, κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον, ὁ τοῦ Κυρίου σταυρὸς Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία.² Σὺ οὖν, ὦ Πάτερ, φησὶν, 30 ἔγνως τὴν διὰ τοῦ σταυροῦ οἰκονομίαν. Τοῦτο δὲ λέγει, ἐπειδὴ γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. «Καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβησαν.» Ὁμοίον τῷ· «Τὸν μὴ γνόντα ἀμαρτίαν ἀμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησε.»³ Καὶ τοῦτό ἐστι τό· «Ἀπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν.» 35

«Μὴ αἰσχυνθεῖσαν ἐπ' ἐμέ οἱ ὑπομένοντές σε, Κύριε, Κύριε τῶν δυνάμεων.» Τὸ μὲν, «ἐπ' ἐμέ», ἀντὶ τοῦ, δι' ἐμέ, ἥτοι διὰ τοῦ ἐμοῦ ὑπὲρ αὐτῶν πάθους· τὸ δέ, «Μὴ αἰσχυνθεῖσαν», ἀντὶ τοῦ, μηκέτι αἰσχυνθεῖσαν, ὡς πάλαι αὐτῶν αἰσχυνομένων δι' ἣν ὑπέμειναν φθοράν. Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ἐπειδὴ ἐγώ, φησὶ, κατεδεξάμην ὑπὲρ αὐτῶν 40 γεύσασθαι θανάτου, ἀναιρεθεῖν ἢ πάλαι κατ' αὐτῶν γενομένη διὰ τὸν

¹ Ἠσ. 53, 4. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 1, 24. 3. Β' Κορ. 5, 21.

θάνατον αίσχυνη. Αίσχυνη γάρ ἦν τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντος ἀνθρώπου βασιλεύων ὁ θάνατος. Σημαίνει οὖν, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ ἀναστάσεως ἐκ μέσου γενήσεται ὁ θάνατος. Συνήπται οὖν ἐν ταύτῃ τῇ ἐρμηνείᾳ καὶ ὁ ἕτερος στίχος, ὁ τοῦτου παρόμοιος· «Μηδὲ ἐντραπείη-
 5 σαν ἐπ' ἐμέ οἱ ζητοῦντές σε.» Καλῶς καὶ ἄνω εἶπε τό, «ἐπ' ἐμέ», καὶ ὧδε. Ἐπειδὴ γάρ αὐτὸς ἦν ὁ προτρέψας, ἡττηθεὶς αἰσχύνῃν ἔφερε τοῖς πεισθεῖσιν, ὡς ἀπάτη καὶ εὐκολία τὸν κίνδυνον ἐλομένους.

«Ὅτι ἕνεκά σου ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν.» Αἰτῶ, φησὶν, ἐκποδῶν γενέσθαι τὸν θάνατον· ἐπειδὴ καὶ σοι γεγονῶς ὑπήκοος, αὐτὸν ἀναδέ-
 10 δειγμαί. «Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου.» Τοῦτό φησι διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πάθους παρὰ πάντων ἐγκατάλειψιν.

«Ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με.» Ἡρνήσαντό με, φησὶν, ἐπειδὴ ἡλεγχον ἄσεβεῖς αὐτοὺς γενομένους περὶ τὸν οἶκον τὸν σόν.
 15 Διηγεῖται δὲ τὴν ἱστορίαν σαφῶς ὁ Ἰωάννης· ὅτε ἐξέβαλε μετὰ φραγελίου ἐκ τοῦ ἱεροῦ.¹ «Καὶ οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ.» Οὐ μόνον ξένος ἐγενήθην, φησί, καὶ ἀπηλλοτριωμένος, ἀλλὰ καὶ ὀνειδιζόμεν· ἐξ ἐκείνων τῶν ἀπὸ πονηρῶν πράξεων ὀνειδιζόντων σε. Δι' οὐδὲν δὲ ἕτερον τὰ τοιαῦτα ἐπασχον ᾗ, διὰ τὸν
 20 ζῆλον τοῦ οἴκου σου.

«Καὶ συνεκάλυψα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου.» Ἀλγῶν, φησί, διὰ τὴν ἐσομένην αὐτῶν ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν, τὸ καὶ τὸ ἐποιοῦν. Οἱ δὲ ὑπὲρ ὧν τὰ τοιαῦτα ἔδρων, ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ ἐπὶ στόματος ἐμὲ ἔφερον, ὥς ὑπὲρ αὐτῶν ἐποιοῦμην κακοπαθείας ὀνειδιζόντές με.
 25 «Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, Κύριε.» Εἰ καὶ πονηρά, φησὶν, ἀνταπεδίδοσάν μοι ἀντὶ ἀγαθῶν, ἀλλ' οὖν τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ οὐ παύομαι ποιοῦμενος προσευχάς. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν παρέθηκεν αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστής, καὶ παρὰ τῷ σταυρῷ ὑπὲρ τῶν σταυρούντων εὐχόμενον. «Καιρὸς εὐδοκίας· Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου,
 30 ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ.»² Ὁ εἰς τοῦτο ἐλθὼν φησι· «Καιρὸς εὐδοκίας, ὁ Θεός.»

«Σῶσόν με ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα μὴ ἐμπαγῶ.» Ταῦτα ἦν ἡ καὶ προσευχόμενος ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἔκραζεν, ὡς καὶ λέγειν αὐτόν· «Ἐ-
 35 βραγχίασεν ὁ λάρυξ μου.» Τὸ δέ, «ἐβραγχίασε», τὸ ἐκτενὲς τῆς προσευχῆς κατασημαίνει.

«Μὴ με καταποντισάτω καταιγὶς ὕδατος, μηδὲ καταπιέτω με βυθός.» Ὅρου καὶ κατάρας φρικτῆς προκειμένης, ἵνα καὶ ἄγγελος εὐαγγελισθῇ, ἡ διδᾶξῃ ἡμᾶς παρ' ὃ ὁ Παῦλος ἐδίδαξεν, ἀνάθεμα
 40 ἔστω. Τίς ἐστὶν ὁ ὑπερκεφαλῆσαι Παῦλον, μᾶλλον δὲ τὸν ἐν αὐτῷ λαλοῦντα Χριστὸν δυνάμενος; Οὐκοῦν καὶ εἰς ἑαυτὸν τὴν τοιαύτην

1. Πρβλ. Ἰω. 2, 15. 2. Γαλ. 4, 5.

εὐχὴν ἀναφέρει, καὶ μαρτυρεῖ λέγων, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, ὅτι «ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ», τουτέστι ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐρχόμενος, «δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας» πρὸς τὸν δυνάμενον σφῆζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, τουτέστι πρὸς τὸν Πατέρα, «μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων» προσήνεγκε, «καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας»¹ καίπερ ὢν Υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν. Ἐνταῦθα Παῦλος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν αὐτῷ λαλῶν Χριστός, καὶ τὰ σεσιγημένα καὶ λείποντα τοῖς εὐαγγελισταῖς ἡμᾶς ἐδίδασκε, «μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων» λέγων γενέσθαι τὴν προσευχήν, τοῦ, «Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο»², οὐκ ἐν ὑποκρίσει, οὐκ ἐπὶ τὸ δελεᾶσαι τὸν Σατανᾶν, οὐ τὸ τοῦ κόσμου οἰκειούμενος θέλημα· ἀλλ' ἐξ οἰκείου προσώπου ὁ Χριστὸς οἰκονομικῶς ἐκουσίως προσεύχεται μετὰ κραυγῆς, μετὰ δακρύων, μετὰ ἰδρώτων καὶ θρόμβου αἵματος, μετὰ ἀγγέλου ἐνισχύοντος, καὶ οἰονεὶ παρακαλοῦντος καὶ παρηγοροῦντος αὐτόν, καίπερ Υἱὸς Θεοῦ ἀληθῶς ὑπάρχων. Ἀλλὰ καὶ «ἐν ἀγωνίᾳ γενόμενος» προσηύχετο³, ὥς φησιν ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλὰ καὶ «ἐκτενέστερον» ἀλλὰ καὶ δὶς, καὶ τρίς τὴν εὐχὴν τῷ Πατρὶ προσάγει. Τοῦ οὖν Παύλου, μᾶλλον δὲ πάλιν λέγω τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ Παύλῳ λαλοῦντος, εἰς ἑαυτὸν ἀναφέροντος τὴν τοιαύτην προσευχήν· τίς ἐστὶν ὁ παραχαράξαι δυνάμενος, ὃ αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐμαρτύρησεν;²⁰

«Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου.» Ἐπειδὴ ἀποστραφεὶς ἦν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, τούτου χάριν πάλιν αὐτὸν ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτὴν τὸ πρόσωπον παρακαλεῖ.

«Πρόσχες τῇ ψυχῇ μου, καὶ λύτρωσαι αὐτήν.» ἐκ τοῦ κατασχόντος, δηλονότι τοῦ θανάτου. «Ἐνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαι με.» Ἐξ ἧς πεπόνθαμεν ἀδικίας παρὰ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὸν ἔλεον τὸν ἡμέτερον διεγείρει τὸν Πατέρα.

«Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὀνειδισμόν μου.» Ὁμοιον τῷ εἰρημένῳ· «Ὅτι ἐνεκέν σου ὑπήνεγκα ὀνειδισμόν. Ὁνειδισμόν προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου.» Ἐντεῦθεν ἡμῖν τὸ πάθος διηγεῖται· ὃ σαφῶς καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ διηγῆσαντο.

«Γενηθῆτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα.» Ἐντεῦθεν τὰ συμβησόμενα τοῖς Ἰουδαίοις μετὰ τὸ πάθος κατασημαίνει. Ὁμοιον δὲ ὥσει λέγοι· Τὰ παραπλήσια ὑπομείνοιεν ὧν πείραν παρεσκεύασάν με λαβεῖν. Οὐαὶ γὰρ πονηρῷ, ὅτι πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ. «Σκοτισθῆτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν.» Πῶς γὰρ οὐκ ἐσκοτίσθησαν, μὴ δεξάμενοι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον; «Καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον.» Οὐ γὰρ πρόσκαιρος αὐτοῖς, ὥσπερ ἐπὶ Βαβυλωνίων, γέγονεν ἡ ἀλγυμυλία.⁴⁰

1. Ἑβρ. 5, 7. 2. Ματθ. 26, 39. 3. Λουκ. 22, 44.

«Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημαμένη.» Τοῦτό φησι διὰ τὴν πόρθησιν τὴν συμβᾶσαν τῇ Ἱερουσαλήμ. «Καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν.» Ἐξ αὐτῶν δηλονότι· οὐ γὰρ τις τῶν Ἰουδαίων ἐτι τὰς ἐν Ἱερουσαλήμ κατοικεῖ σκηνάς.

- 5 «Ὅτι ὃν σὺ ἐπάταξας αὐτοὶ κατεδίωξαν.» Αἰτίας παράθεσις δι' ἣν τὰ τοιαῦτα πείσονται. Ὅμοιον δὲ τῷ· «Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα.¹» Τοῦτον οὖν, φησί, τὸν κατὰ σὴν εὐδοκίαν ἐν παταγμῷ διὰ τὸ πάθος γένόμενον αὐτοὶ οὐ παραδεξάμενοι, ἔξω που τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἀπήλασαν. «Καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος
10 τῶν τραυμάτων μου παρέθηκαν.» Τοῦτό φησιν, ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, οἱ δὲ καὶ θανάτῳ περιέβαλον.

- «Πρόσθε· ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν.» Καὶ τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτὸν ἐσυκοφάντησαν. «Καὶ μὴ εἰσελθέτωσαν ἐν δικαιοσύνῃ σου.» Πόρρω γενήσονται,
15 φησί, τῆς τοῖς δικαίοις ἀποδοθησομένης τρυφῆς.

- «Ἐξαιερθήτωσαν ἐκ βιβλίου ζώντων.» Εἰ καὶ ἐνεγράφησαν, φησί, κατὰ τὸ αὐτῶν εἶναι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ καὶ τὰ ἐποίησαν, εἰκότως ἐξαιερθήσονται.

- «Πτωχὸς καὶ ἄλγῶν εἰμι ἐγώ, ἡ σωτηρία σου, ὁ Θεός, ἀντελάβετό μου», κ.τ.λ. Ἐντεῦθεν ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία κηρύττεται, ἥς ἤρξεν ὁ κατὰ Θεὸν πτωχός· ὃ καὶ εἴρηται. «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.»² Εἰσέρχεται δὲ οὗτος ὁ πτωχὸς χορὸς εὐχαριστῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ αὐτῷ σωτηρίᾳ παρὰ τοῦ Μονογενοῦς. Αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς. Ἐπαγγέλλεται δὲ μηκέτι τὰς δι' αἱμάτων
25 προσφέρειν θυσίας· τὰς δι' αἰνέσεως δὲ μᾶλλον καὶ πνευματικῆς ὥδης.

- «Ἰδέτωσαν πτωχοί, καὶ εὐφρανθήτωσαν» κ.τ.λ. Ταῦτα γνόντες, φησίν, οἱ τῷ πνεύματι πτωχοί, ἀγαλλιασθήσονται. Λέγουσι δὲ ταῦτα οἱ ἀπόστολοι διὰ τοὺς δι' αὐτῶν πιστεύσαντας εἰς Χριστόν.

- «Ὅτι εἰσέκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος.» Καὶ ποίας εὐχῆς, ἡ
30 ἥς ὑπὲρ αὐτῶν ἤυχετο ὁ Μονογενής; Περὶ τίνος δὲ ἤυχετο, ἡ ρυσθῆναι αὐτοὺς ἐκ τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν; Διό φησι· «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε.» Διέρρηξε γὰρ πάντων τὰ δεσμά, εἰρηκῶς «τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύφθητε.»³ «Καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσε.»
35 Καὶ οὐ διέπτυσεν ἡμᾶς ἐν συμφοραῖς ὄντας, καλῶς δὲ αὐτοὺς πεπεδημένους εἶπε δι' ὧν ἐπασχον ταῦτα.

- «Αἰνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ.» Εἰ χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, πολλῷ πλέον χαρήσονται συμπάσης ἐλευθερωθείσης τῆς γῆς. Εἰ δὲ οὐρανὸς ἐπὶ τῇ τῶν ἀν-
40θρώπων χαίρει σωτηρίᾳ, καὶ αἰνεῖ ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεόν· πολλῷ μᾶλλον καὶ αὐτοὶ οἱ σωθέντες ἐπὶ τῆς γῆς αἰνεσοῦσι τὸν σώσαντα·

διὸ προσέθηκε· «Θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἔρποντα ἐν αὐτοῖς.» Τοῦτο φησιν, ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῖς νήσοις ἔμελλον τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ παραδέχεσθαι. Τὸ δέ, «ἐν αὐτοῖς», καὶ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ.

«Ὅτι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήσονται αἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας.» Τίνα φησὶν εἶναι τὴν Σιών ἢ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, 5 ἧς καὶ αἱ πόλεις ὠκοδομήθησαν, αἱ διηγηγεμέναι δηλονότι τῶν ἀνθρώπων ψυχαί· Πεσοῦσαι γὰρ ἦσαν ὅτε ἠγνόουν τὸν Θεόν. Αὗται δέ εἰσιν αἱ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἀνεγερθεῖσαι. Ἰουδαία γὰρ ἐξομολόγησις ἐρμηνεύεται.

«Καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ, καὶ κληρονομήσουσιν αὐτήν.» Οἱ νῦν, 10 φησὶν, αἰχμάλωτοι, τῆς ἐπανάδου τυχόντες, καὶ τὰς οἰκείας οἰκοδομήσουσι πόλεις, καὶ κατοικήσουσιν αὐτάς. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτων παῖδες καὶ οἱ ἔκγονοι· τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν.

«Καὶ τὸ σπέρμα τῶν δούλων αὐτοῦ καθέξουσιν αὐτήν, καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου κατασκηνώσουσιν ἐν αὐτῇ.» Δοῦλοι μὲν 15 αὐτοῦ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ὡς Παῦλος, δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ· σπέρμα δὲ αὐτῶν οἱ δι' αὐτῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες.